UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Candidatus Abbreviatus Jurisprudentiae Sacrae, Hoc Est, Juris Canonici, Secundum Gregorii Papae IX. Libros V. Decretalium Explanati Summa, Seu Compendium

Pichler, Vitus

Augustae Vindel., 1733

urn:nbn:de:hbz:466:1-63440

Visual Library

Th. 4839.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

CANDIDATUS ABBREVIATUS JURISPRUDENTIÆ SACRÆ.

HOC EST,

JURIS CANONICI, SECUNDUM GREGORII PAPÆ IX. LIBROS V. DECRETALIUM EXPLANATI SUMMA,

SEU

COMPENDIUM,

Collegii S.J. Quod Paderbi 1772

In Usum maximè Discipulorum ex libris suis collegit Auctor ipse, nimirum

R. P. VITUS PICHLER,
Soc. JESU, SS. Theologiæ & SS. Canonum Doctor, horúmque olim in Dilingana Academia, nunc verò in Electorali Ingolstadiana Universitate Professor Ordinarius, & Juris Primarius.

PARS PRIOR.

EDITIO SECUNDA.

Cum Facultate Superiorum.

Augustæ Vindel.
Sumptibus Hæredum Martini Happach & Consort.
Anno M DCC XXXIII.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

APPROBATIO THEOLOGICÆ FACULTATIS.

HAbes, Lector, Iliadem in Nuce, vel potiùs merum Nucleum sine Nuce vel Cortice; tam enim multa, quæ ad Sacræ Jurisprudentiæ notitiam pertinent, támque breviter pertractat præsens tractatus, ut paucis absolvat omnia; item tam ordinatè ac perspicuè, ut vel Tyro facillimè possit assequi, nec non tam solidè, ut in difficillimis etiam controversiis dubitationi vix locum relinquat; præterea tam circumspectè, ut non modò contra Fidem & bonos mores peccet nullibi, sed etiam per omnia tutò in praxim deduci queat. Sicut igitur *Candidatus Jurisprudentiæ Sacræ* ab hoc ipso Clarissimo Auctore, Facultatis nostræ Theologicæ Collega Colendissimo, ante paucos annos prolixiori cala-

mo conſcriptus, & jam ſæpius iteratô typô vulgatus, famam ejusdem in- & extra Europam gloriosè circumtulit, ita idem *Candidatus* modò *Abbreviatus* ejusdem laudes, ut auguror, minimè abbreviabit, eò gratior futurus, quo brevior eſt, atque ideo & lectu & emptu facilior. Ita cenſet 14. Oct. 1730.

MAXIMILIANUS FERDINANDUS IGNATIUS de PLANCK, SS. Theol. Doctor, Sereniſſ. Elect. Bavar. ac Reverendiſſ. & Celſiſſ. Princ. & Epiſc. Eyſtett. Conſiliarius Eccleſiaſt. Cathedralis Eyſtettenſis Canonicus, Controverſiarum Fidei Profeſſor Ordinar. ad Speciosam Virginem Parochus, nec non Univerſitatis Pro-Cancellarius, ac pro tempore Sacræ Facultatis Decanus.

APPRO-

APPROBATIO JURIDICÆ FACULTATIS.

QUidquid laudis, gloriæ, & honoris de *Candidato Jurisprudentiæ Sacræ*, seu de *Summæ Jurisprudentiæ Sacræ Universæ*, simul & de ejusdem Celeberrimo Auctore, hucusque in Orbe Litterario dictum aut scriptum fuit, aut dici ac scribi potuit; hoc ipsum jure meritissimo de eodem *Juris Sacri Candidato*, ad maximam modò Juventutis Academicæ utilitatem elegantissimô stylô, doctissimè, & solidissimè *Abbreviato* dici & scribi debet. Dignissimus proin est, ut ad immortalem præstantissimi Auctoris, inter glorioſissimos & continuos labores Academicos senescentis, famam, & consolationem plurimorum, qui hoc Jurisprudentiæ Sacræ *Compendium* tam avidè exspectant, lucem publicam aspiciat. Ita censeo 19. Octob. 1729.

HERMANNUS ANTONIUS de CHLINGENSPERG in Schönhoven & Trachenfels, Sereniss. Elect. Bav. Consiliar. Actualis, Cod. & Jur. Publ. Professor Ordin. & Legum Primarius, Præfectus in Stambhamb &c. p. t. Facultatis Juridicæ Decanus.

Facultas R. P. Provincialis
cum Privilegio Cæsareo.

EGo Josephus Mayr, Societatis JEsu, per Superiorem Germaniam Præpositus Provincialis, facta mihi potestate ab Adm. R. P. Francisco Retz, Societatis Nostræ Præposito Generali, Domini Martini Happach p. m. Hæredibus, horúmque Socio, Bibliopolis Augustanis, facultatem indulgeo, Juris Canonici Compendium, in duas partes divisum, & à P. Vito Pichler, Societatis Nostræ Sacerdote &c. conscriptum, secunda vice in forma 8. vulgandi. Eisdem insuper jus concedo, usurpandi Privilegium Cæsareum, quô Bibliopolis & Typographis omnibus prohibetur, ne vulgatos à Societatis Nostræ Patribus Libros absque Superiorum consensu recudant, vel intra S. R. I. fines, & hæreditarias Sac. Cæs. Majestatis Provincias importent. Facultatem hanc, de secunda solùm editione intellectam, manu mea, & consuetô Officii Sigillô firmavi. Ratisbonæ 3. Novembr. 1732.

(L. S.)

Josephus Mayr.

Ad

Ad Lectorem Auctor.

NOn multis adhinc annis ſucceſsivè & per partes edidi *Candidatum Jurisprudentiæ Sacræ*, eo ultra Operis meritum ſucceſſu, ut intra hoc tempus ab anno 1722. partim in Folio, partim in Octava forma, ſextum jam prælum ſubierit. Interea tamen notatum eſt, quòd, quamvìs ſuccincta methodo conſcriptus fuerit, nihilominus & rerum copia & operis moles Diſcipulorum, quos maximè ſpectabat, animos æquè, ac loculos magìs, quàm credebàm, fatigaverit. Quapropter conſultum eſſe duxi totam doctrinam arctiùs adhuc conſtringere, atque in breve redactam Compendium duobus concludere opuſculis. Id quod faventibus Superis & Superiorum nutibus aggredior, ut hac ratione Jurium Studioſi tam temporis in legendo, quàm ſumptuum in emendo, pariter habeant Compendium.

Licèt autem animus sit brevitati pro viribus studere, operam tamen dabo, ut vel doctrinæ integritati vel sermonis claritati nihil desit. Pro auctoritate igitur, & patria quasi potestate, quam habere mihi videor in præfatum Candidatum ceu filium meum, non modò minùs necessaria omittere, sed etiam quædam, ubi ad affundendam majorem lucem è re fore judicavero, addere non dubitabo, nullum mihi scrupulum facturus, etsi non adeò strictè, & anxiè nimis, calamum ad primum Opus alligavero; cùm *suæ quisque rei, moderator atque arbiter sit. l. in re mandata. 21. C. Mandati.* Cæterùm quoad Citationes securum te esse jubeo, sed simul moneo, ut, antequam legere hoc opusculum incipias, priùs errata hic annotata inspicias, & in suis locis emendes.

Elen-

Elenchus Titulorum.

Prolegomena. pag. 1.
Titulus I. De Summa Trinitate, & Fide Catholica. 31
Titulus II. De Constitutionibus. 36
Titulus III. De Rescriptis. - 84
Titulus IV. De Consuetudine. - 95
Titulus V. De Postulatione Prælatorum. 107
Titulus VI. De Electione, & Electi potestate. 111
Titulus VII. De Translatione Episcopi. 140
Titulus VIII. De Authoritate & Usu Pallii. 142
Titulus IX. De Renuntiatione. - 144
Titulus X. De Supplenda Negligentia Prælatorum. 149
Titulus XI. De temporibus Ordinationum, & qualitate Ordinandorum. 151
Titulus XII. De Scrutinio in Ordine faciendo. 167

Titulus XIII. De Ordinatis ab Episcopo, qui renuntiavit Episcopatui. - 170
Titulus XIV. De Ætate & Qualitate, & Ordine Præficiendorum. 171
Titulus XV. De Sacra Unctione. 175
Titulus XVI. De Sacramentis non iterandis. 178
Titulus XVII. De Filiis Presbyterorum Ordinandis, vel non. 180
Titulus XVIII. De Servis non Ordinandis, & eorum Manumissione. 183
Titulus XIX. De Obligatis ad Ratiocinia Ordinandis vel non. 185
Titulus XX. De Corpore Vitiatis Ordinandis vel non. 186
Titulus XXI. De Bigamis non Ordinandis. 188
Titulus XXII. De Clericis Peregrinis. 191
Titulus XXIII. De Officio Archidiaconi. 192
Titulus XXIV. De Officio Archipresbyteri. 194
Titulus XXV. De Officio Primicerii. 195
Titulus XXVI. De Officio Sacristæ. 196
Titulus XXVII. De Officio Custodis. 197
Titulus XXVIII. De Officio Vicarii. 198
Titulus XXIX. De Officio & Potestate Judicis Delegati. 205

Titu-

Titulus XXX. De Officio Legati. 216
Titulus XXXI, De Officio Judicis Ordinarii. 219
Titulus XXXII. De Officio Judicis. 229
Titulus XXXIII. De Majoritate, & Obedientia. 239
Titulus XXXIV. De Treuga & Pace. 241
Titulus XXXV. De Pactis. - 244
Titulus XXXVI. De Transactionibus. 260
Titulus XXXVII. De Postulando. 264
Titulus XXXVIII. De Procuratoribus. 257
Titulus XXXIX. De Syndico. - 273
Titulus XL. De His, quæ vi metúsve causâ fiunt. 275
Titulus XLI. De in integrum Restitutione. 283
Titulus XLII. De Alienatione Judicii mutandi causâ. 290
Titulus XLIII. De Arbitris. 291

Liber II.

Titulus I. De Judiciis. 296
Titulus II. De Foro competente. 304
Titulus III. De Oblatione Libelli. 347
Titulus IV. De Mutuis Petitionibus. 354
Titulus V. De Litis Contestatione. 358

Titu-

Titulus VI. Ut lite non contestata non procedatur ad testium receptionem, vel ad sententiam definitivam. 361
Titulus VII. De Juramento calumniæ. 363
Titulus VIII. De Dilationibus. 366
Titulus IX. De Feriis. 369
Titulus X. De Ordine Cognitionum. 373
Titulus XI. De Plus-Petitionibus. 375
Titulus XII. De Causa Possessionis & Proprietatis. 377
Titulus XIII. De Restitutione Spoliatorum. 398
Titulus XIV. De Dolo & Contumacia. 404
Titulus XV. De eo, qui mittitur in possessionem causâ rei servandæ. 414
Titulus XVI. Ut lite pendente nihil innovetur. 417
Titulus XVII. De Sequestratione Possessionum & Fructuum. 419
Titulus XVIII. De Confessis. - 422
Titulus. XIX. De Probationibus. - 433
Titulus XX. De Testibus & Attestationibus 441
Titulus XXI. De Testibus cogendis, vel non. 460
Titulus XXII. De Fide Instrumentorum. 463
Titulus XXIII. De Præsumptionibus. 479

Titu-

Titulus XXIV. De Jurejurando. 484
Titulus XXV. De Exceptionibus. 504
Titulus XXVI. De Præscriptionibus. 511
Titulus XXVII. De Sententia, & Re judicata. 571
Titulus XXVIII. De Appellationibus, Recusationibus, & Relationibns. 585
Titulus XXIX. De Clericis Peregrinantibus. 598
Titulus XXX. De Confirmatione Utili, vel Inutili. 599

Liber III.

Titulus I. De Vita & Honestate Clericorum. 602
Titulus II. De Cohabitatione Clericorum & Mulierum. 607
Titulus III. De Clericis conjugatis. 610
Titulus IV. De Clericis non residentibus in Ecclesia vel Præbenda. 616
Titulus V. De Præbendis, & Dignitatibus. 626
Titulus VI. De Clerico ægrotante vel debilitato. - - - 660
Titulus VII. De Institutionibus. - 663
Titulus VIII. De Concessione Præbendæ & Ecclesiæ non vacantis. - 667
Titulus X. Ne Sede vacante aliquid innovetur. 673

Titu-

Titulus X. De his, quæ fiunt à Prælato sine consensu Capituli. - 677
Titulus XI. De his, quæ fiunt à Majori parte Capituli. - - 681
Titulus XII. Ut Ecclesiastica Beneficia sine diminutione conferantur. 684
Titulus XIII. De Rebus Ecclesiæ alienandis, vel non. - - 688
Titulus XIV. De Precariis. - 701
Titulus XV. De Commodato. - 703
Titulus XVI. De Depositio. - 707
Titulus XVII. De Emptione & Venditione. 712
Titulus XVIII. de Locato & conducto. 738
Titulus XIX. De Rerum Permutatione. 761
Titius XX. De Feudis. - 766

Reliqui Tituli transferuntur ad Partem Posteriorem

PRO-

Errata.

pag. 14. lin. 5. pro *liberorum* lege *liberum.*
pag. 45. lin. 20. post *promulgatio* sunt omissa, & restituenda hæc verba. *Quæstio jam est, utrùm Promulgatio.*
pag. 54. lin. 10. pro *c.* leg. *d.*
pag. 64. lin. 25. pro *licita* leg. *illicita.*
pag. 291. pro *solvo* leg. *salvo.*
pag. 426. lin. 24. pro *Confessariis* leg. *Confessatis.*
pag. 427. lin. 10. & penult. pro *hanchum* leg. *banchum.*
pag. 499. lin. 29. pro *tutum est* leg. *tutum non est*
pag. 504. lin. 10. pro *valentis* leg. *volentis.*
pag. 551. lin. 9. pro *à qua pluv.* leg. *de aq. pluv.*
pag. 677. lin. 13. pro *amittere* leg. *admittere.*
pag. 757. lin. 18. pro *eámque* leg. *eáque.*

PROLEGOMENA.

SUMMARIUM.

1. *Jus variè accipitur.*
2. *Quid sit Jus Naturale. An sit immutabile.*
3. *Quid & quotuplex sit Jus Positivum.*
4. *Quid & quotuplex Jus Divinum.*
5. *Quid Jus Gentium propriè & impropriè dictum.*
6. *Quid & quotuplex sit Jus Civile, quibus libris comprehensum, & quomodo allegetur. Aliquod datur etiam extra* Corpus Juris.
7. *Quid Jus Canonicum, ejus finis, & objectum.*
8. *Quibus libris comprehendatur, & quomodo citetur.*
9. *Quam habeat authoritatem Decretum Gratiani.*
10. *Quam reliqua 5. volumina in Corpore Juris Canonici contenta. Ubi etiam de Rubrica.*

11. *Quam habeat Tridentinum, & alia Concilia:*
12. *Declarationes Cardinalium:*
13. 14. 15. *Regulæ Cancellariæ: Decisiones Rotæ: & Bullarium Magnum.*
16. *Quando Jus Canonicum sit observandam in utroque Foro.*
17. *Jus Canonicum subindè suppletur à Jure Civili, & vicissim Jus Civile à Canonico.*

1 Missis aliis *Juris* acceptionibus notatu digniores sunt 1. quando jus sumitur pro potestate aliquid agendi aut omittendi, vel alterum obligandi ad aliquid dandum, faciendum, vel omittendum, vocatúrque *jus activum*, cui respondens ex parte alterius obligatio dandi, faciendi, vel omittendi aliquid, appellatur *jus passivum*, vel debitum. Si autem illa potestas alios obligandi ad aliquam actionem vel omissionem principaliter respicit bonum & utilitatem obligantis, nominatur jus *proprietatis*, ac aliud est *jus in re*, seu *reale*, quando nempe res ipsa alicui est devincta seu obligata, parítque *actionem realem*, vi cujus rem talem tanquam suam potest coram Judice persequi, & vindicare à quocunque illius possessore vel detentore: aliud verò *jus ad rem*, seu *personale*, quando nimirum non ipsa res immediatè alicui est devincta, sed persona, sive ex contractu vel quasi contractu, sive ex delicto vel quasi-delicto, pa-

parítque *actionem personalem*, seu *condictionem*, id est, jus cogendi personam in Judicio, ut satisfaciat. Siquis habeat tale jus in re seu reale proprietatis, quod ordinariè per traditionem aut apprehensionem actualem acquiritur, non per contractum vel conventionem, ut possit liberè disponere de re, utendo, destruendo, alienando, ita ut per neminem propter jus, quod habet in tali re, impediri â libera dispositione possit, nuncupatur *dominium plenum*: si verò disponere valeat de re non perfectè, sed solùm vel de substantia & proprietate, utì dominus directus in re feudali aut emphytevtica, vel solùm de fructibus & utilitate illius, utì feudatarius aut emphytevta, vel alius quoque in eadem re jus habet, propter quod liberè de illa disponere nequeat, dicitur *dominium imperfectum*, seu *non-plenum*, utì feudum, emphytevsis, *fidei commissum*, aut *jura realia*, utì servitutes, & possessio effectivè sumpta, seu pro jure, quod oritur ex rei detentione, vocatúrque *possessio Juris*.

2. Sumitur *Jus* pro Jurisprudentia, seu Juris. nempe Canonum & Legum, scientia, quam Ulpianus *l. 1. ff. de I. & I.* vocat *artem æqui & boni*, Imperator verò, nempe Justinianus, *§. 1. Inst. eod.* appellat *Divinarum atque Humanarum rerum notitiam, justi atque injusti scientiam*. ex quo textu apparet præstantia Jurisprudentiæ.

3. Et huic loco propriissimè accipitur *Jus* pro Regula Justi, seu pro Canone vel Lege. Et in hoc sensu Jus dividitur in Naturale & Positivum: istud verò in Divinum & Humanum: hoc verò in Jus Gentium, Civile, & Canonicum.

2 Dico 1. *Jus Naturale* rectè dicitur esse *voluntas DEI necessariò obligantis, intimata per lumen rationis, à DEO ut authore Naturæ omnibus insitum.* Sicut enim promulgatio Legis Humanæ non est tota lex, ita & lumen rationis, per quod nobis innotescit voluntas DEI obligantis, non est totum Jus Naturale, sed solùm unà cum DEI voluntate partialiter illud constituit. Definitum paulò antè Jus Naturale est propriè & absolutè tale, quia præcipit illa, quæ sunt intrinsecè bona & essentialiter, uti sunt colere & amare DEUM, obedire eidem præcipienti &c. atque ideo necessariò facienda: ac econtra prohibet intrinsecè & essentialiter mala, uti sunt blasphemare vel odisse DEUM, peierare, mentiri &c. atque ideo necessariò omittenda. Atque hoc Jus Naturale *absolutum* est *immutabile*, ita ut nec DEUS in ea dispensare valeat, cùm essentias rerum mutare non possit, nec ex essentialiter honesto facere inhonestum, aut ex essentialiter vel intrinsecè inhonesto facere honestum vel bonum. Dixi, *absolutum*; nam aliud Jus Naturale est *conditionatum*, seu sub certis conditionibus tantùm obligans, vel in certis tantùm circumstantiis; quod contingit, quando materia Juris Naturalis dependet à dominio vel potestate DEI, aut Magistratûs humani, vel etiam hominis privati, obligationem, quæ aliàs esset Juris Naturalis, liberè remittentis, vel licentiam dantis: sic occisio innocentis tantùm est prohibita Jure Naturali conditionato, nisi nempe DEUS, in cujus dominio pleno est vita hominum, dederit potestatem occîdendi innocentem: sic rem alienam, post-

quam

quam præscripseris, licitè retines, quia Jus Naturale retentionem tantùm prohibet sub conditione, nisi Magistratus, in cujus dominio alto sunt res subditorum, per leges suas ex justa causa transferat dominium rerum ab uno in alium: sic licitè non solvis, quod alteri promisisti, vel ex contractu debes, si promissarius vel creditor sponte tibi remittat; quia Jus Naturale solùm sub hac conditione te adstringit, nisi alter, in cujus potestate hoc est, tibi obligationem remiserit: sic, quia obligatio juramenti vel voti tantùm est Juris Naturalis ac Divini sub conditione, nisi Superior Ecclesiasticus in lege humana, quam quis sibi per juramentum vel votum posuit, tollat hanc legem humanam, in quam Superior potestatem obtinet, per dispensationem; hac enim lege sublata, cui innititur obligatio Naturalis & Divina juramenti vel voti, consecutivè cessat obligatio juramenti vel voti. Atque hoc Jus Naturale conditionatum dici potest *mutabile*, nimirum mutatione impropriâ & indirectâ, eò quòd per mutatas circumstantias, vel certas conditiones positas, mutetur materia vel objectum Juris Naturalis: consequenter nec Jus Naturale ampliùs obligat, vel potiùs pro circumstantiis mutatæ materiæ, vel sub hujusmodi conditionibus positis, nunquam obligavit: & hinc mutatio dicitur solùm impropria vel indirecta. Sic etiam Jus Naturale *permittens* aliquid non datur pro circumstantiis, in quibus illud prohibetur vel præcipitur à Lege Positiva, Divina vel Humana. Porro ad Jus Naturale non modò pertinent principia & dictamina quædam generalia, utì sunt, *declina*

à malo: fac bonum: quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris &c. Sed etiam alia, quæ ex illis in particulari per neceſſariam conſequentiam vel evidenter deducuntur, utì ſunt, *DEUM eſſe colendum, parentes honorandos, non occîdendum, non pejerandum, non furandum, non adulterandum &c.* Adeòque tam præcepta affirmativa, quàm negativa, circa materiam particularem.

3 Dico 2. Jus Poſitivum vocatur, quod aliquid ponit ultra ea, quæ Jus Naturale præcipit, vel prohibet, vel permittit: Si DEUS aliquid liberè ſuperaddat, eſt *Poſitivum Divinum:* ſi homo, eſt *Poſitivum Humanum.* Adeóque Jus Poſitivum liberâ DEI vel hominum voluntate introductum eſt, vi cujus præcipiuntur vel prohibentur non intrinſecè & neceſſariò bona aut mala) hæc enim ad Jus Naturale pertinent, & neceſſariò præcipiuntur, quia bona, vel prohibentur, quia mala ſunt) ſed ex libera Legislatoris diſpoſitione; cùm potuiſſent non præcipi, non prohiberi.

4 Dico 3. *Jus Divinum* (nempe *Poſitivum*; nam Naturale, quamvìs etiam ſit à DEO, ut Auctore Naturæ cordibus noſtris inſitum, ordinariè non appellatur Divinum, quamvìs revera ſit) eſt, quod à DEO ipſo latum, & promulgatum eſt vel per Moyſen & Prophetas in antiquo Teſtamento, vel à Chriſto DEO-homine, ejúsque Apoſtolis, in novo Teſtamento, ſive dein ſcriptum ſive traditum ſit. Itaque *Jus Divinum* eſt Verbum DEI, & præcepta in utriusque Teſtamenti tabulis, ſeu Scripturis Sacris comprehenſa, vel per Traditionem Divinam propagata. Vetus Teſtamentum, quod duravit usque ad Chriſti

adven-

adventum & mortem, complectebatur triplicis generis præcepta. 1. *Ceremonialia*, quæ præscribebant Modos DEUM colendi, maximè per Sacrificia & multiplicis generis hostias. 2. *Judicialia*, quæ ordinabant regimen Politicum Reipublicæ Judaicæ, præsertim in ordine ad administrandam justitiam tam in causis Criminalibus, quàm in Civilibus. 3. *Moralia*, nempe Decalogi, & similia; quamvis enim hæc sint Juris Naturalis, & in eo fundentur, tamen ut eorum vim efficaciùs & clariùs cognoscerent passionibus excæcati mortales, illa specialiter etiam, & sensibili modo promulgare voluit DEUS. *Ceremonialia* potissimùm in *Levitico* sunt prodita: *Judicialia* verò in *Exodo*. Utraque sunt abrogata, & exspirârunt per mortem Christi, ut Catholici omnes intelligunt *c. 7. Hebr.* ibi: *translatô sacerdotiô necesse fuit, ut etiam legis translatio fieret.* Concordat *c. 3. de constit.* Moralia tamen perseverârunt, utpote Juris Naturalis. *Opponunt* Hæretici: Papistæ tenentur observare discrimen ciborum, abstinendo à carnibus die Veneris &c. sicut olim Judæi abstinere debebant à carne suilla: ergo apud Catholicos viget adhuc lex ceremonialis. R. Imprimis Catholici non observant illud discrimen ciborum, quod Judæi, quia non prohibent carnem suillam tantùm, & semper, sed omnem carnem at certis tantùm diebus. Dein etsi idem omnino observarent, non tamen observarent ut præceptum ceremoniale antiquæ legis, sed tanquam legem in novo Testamento de novo latam ab Ecclesia.

§ Dico 4. *Jus Gentium*, propriè dictum, est, quo Gentes quà tales mutua obligatione, ex consensu tacito vel expresso sibi imposita, consociantur in ordine ad ea, quæ ad communem eorum felicitatem & commercium pertinent. Vel brevius: est Jus ab hominibus pro commodo humani commercii inventum. Ad hoc pertinet jus legationum, vi cujus admittuntur legati, & dimittuntur incolumes: jus Belli ad vindicandam injuriam, vel damnum ab alio populo illatum, vi cujus Bellum debet priùs denuntiari per fecialem, antequam inchoetur: fœdera pacis & induciarum, cùm rationabiliter petuntur: jus commercii quæstuosi apud exteras & non hostiles nationes &c. Necesse tamen non est, ut omnes simpliciter gentes conspirent, modò aliquæ, magis moratæ, ita consocientur. Et hinc barbaræ gentes, quas nunquam consensisse facta contraria probant, Jure Gentium non obligantur. Sed unde provenit obligatio Juris Gentium, cùm hæ in se ipsas jurisdictionem vel potestatem legislativam non habeant, sed singulæ gentes sint supremæ Potestates, nec aliis, seu simul seu seorsim sumptis, subjectæ? R. Ex illo principio Juris Naturalis: *fides data est servanda*: fidem autem Gentes dederunt sibi mutuò, dum convenerunt vel expressis verbis in quædam mutua commercia, vel tacitè moribus. aut usu constanti, quo modo posteriori plerumque fit, & promulgatur. Jus hoc differt à Jure Naturali. 1. Quia ortum habet à libera gentium plurium voluntate, non à DEO ut conditore naturæ humanæ. 2. Quia non obligat Gentes, nisi quæ illud receperunt vel volun-

luntate expressa, vel tacita per usum & consuetudinem declarata. 3. Quia, quæ præcipit vel prohibet, non sunt intrinsecè ac essentialiter honesta aut inhonesta, sed contingenter tantùm &c. Dixi, *Jus Gentium propriè dictum*; aliqua enim dicuntur in communi usu esse Juris Gentium, quod propriè tale non est, quia citra ullam obligationem recepta sunt apud & inter Gentes vel omnes, vel complures saltem, utì usus panis pro cibo, constructio ædium munitio civitatum, rerum divisio seu dominiorum distinctio, contractus non pauci, uti emptio-venditio, locatio-conductio, & plerique modi acquirendi, quæ, sicut pro fine non habent communem Gentium inter se felicitatem, ita nec mutuam inter illas obligationem inducunt, sine qua, tanquam necessario effectu, tamen nulla datur lex seu Jus propriè dictum.

Dico 5. Jus Civile in *ff. 1. Inst. de I. N. G.* 6 *& C.* dicitur esse, quod quisque Populus vel Civitas sibi proprium constituit. Per antonomasiam, & ex recepto usu, per illud intelligitur *Jus Romanorum*. Fundatur proximè in voluntate Legislatoris humani, remotè autem in illo principio naturali: *Legislatori juste imperanti parendum est*. Respicit tantùm unius Reipublicæ bonum, & particularis communitatis felicitatem: per quod differt à Jure Gentium. Dividitur in *Commune*, quod apud nos hodie est *Romanum*, vel potiùs *Romano-Germanicum*, atque obligat omnes Imperii Romano-Germanici provincias, urbes, & populos. Et in *Particulare*, seu *Statutarium*, quod est vel Provinciale, Landt-

Recht/ vel *Municipale*, Stadt-oder Burger-Recht/ eòquòd tantùm unius provinciæ vel Civitatis Imperialis ſubditos adſtringat, utì Jus Bavaricum, Saxonicum, Lubecenſe. Jus Romanum commune pro diverſitate Conditorum ſortiebatur varia nomina, & modò *Lex*, modò *Plebiſcitum*, modò *Senatus conſultum*, modò *Reſponſa Prudentum*, modô *Edictum Prætoris*, modò *Placitum Principis*, vel *Conſtitutio* appellabatur; quamvìs hodie communi uſu omnes hæ ordinationes promiſcuè vocari ſoleant *leges*. Et quia Populus hodie non ampliùs habet poteſtatem leges ferendi, ſic deſcribi poteſt Jus Civile: eſt Jus Poſitivum, authoritate Principis, vel Magiſtratûs Sæcularis conditum, ad Politicam Reipublicæ Civilis gubernationem, pacem, ac felicitatem temporalem civium conſervandam & promovendam immediatè ordinatum. Libri, in quibus continetur Jus Civile commune, vocantur.

Corpus Juris Civilis, quod complectitur quatuor volumina. 1. Inſtitutiones. 2. Digeſta. 3. Codicem. 4. Authenticum ſeu Novellas. Quibus additur *Feudum*, ſeu duo libri Feudorum. *Inſtitutiones* (vel *Inſtituta*) ſunt quaſi quoddam compendium legum, prima elementa Scientiæ Legalis exhibens, authoritate Juſtiniani Imperatoris ſenioris, qui antonamaſticè *Imperator* ſalutatur à Juris-peritis, ex *Digeſtis* & *Codicè* Juſtinianeo antiquo, aliísque antiquioribus Conſtitutionibus collectum, ac in quatuor libros, certis titulis & paragraphis diſtinctos, diviſum. Quando citatio fit ex Inſtitutionibus, primo loco ponitur §. deinde *titulus*, in hunc modum.

dum. §. *inter eas. Institutis. de nuptiis.* vel loco initii §. ponitur numerus. v. g. §. 2. *inst. de nuptiis.* vel ponitur & initium & numerus, sic: §. *inter eas 2. inst. de nuptiis.* Siquid allegetur, quod habetur initio tituli ante §§. ponitur *pr.* quod denotat principium. v. g. *pr. inst. de nuptiis.* Institutiones nonnunquam exprimuntur per unicam litteram *I.* vel *S.*

Digesta, Græcè *Pandectæ*, vocantur, quia Imperator omnia veterum Jurisconsultorum Responsa, quibus auctoritatem Juris tribuit, in 50. libros digessit, in tria volumina dispertitos. 1. Vocatur *Digestum vetus*, constans 24. libris. 2. *Digestum Infortiatum*, fortè sic dictum, quia continet Leges de Testamentis & ultimis voluntatibus, quæ sunt fortissimæ, vel quia versatur circa *fortuitas* successiones: complectitur 14. libros. 3. *Digestum Novum*, quod absolvitur 12. libris. Hi libri habent plures *titulos*, tituli *leges*, & leges longiores sub se §§. Quando citantur Digesta, formatur duplex *ff.* vel majuscula littera *D.* vel Græca littera π. primo loco allegatur lex per litteram *l.* deinde initium, vel numerus, vel initium & numerus simul legis, subinde etiam §. si lex sit longior, tum additur *ff.* demum *titulus* libri seu Rubrica, hoc modo: *l. Juris Gentium 7. §. ait Prætor 7. ff. de Pactis.* vel: *l. 7. §. 7. ff. de Pactis.* vel *l. Juris gentium. §. ait Prætor. ff. de Pactis.* Subinde post §. si longior sit, additur *V.* h. e. verbum, ubi res habetur, v. g. *l. 7. §. 6. v. Sed cùm ff. de Pactis.*

Codex modernus, & Justinianeus, quem ex triplici Codice antiquiori, Gregoriano, Hermogeni-

geniano, & Theodosiano concinnavit Justinianus, quædam ex illis expungens, alias autem & suas & antecessorum leges inserens, complectitur 12. libros. Modus citandi ferè est idem, qui in Digestis, nisi quòd loco *ff.* ponatur *C.* vel *Cod.* & quòd subinde Codex per majus *C.* statim allegetur primo loco, Speciale est, quòd, si lex aliqua in lib. X. XI. & XII. comprehensa citatur, addi soleat numerus libri, hac ratione: *l. 1. C. de Jure Fisci lib. 10.* Cœterùm quasdam *Novellas* (nempe Constitutiones Imperatorias) in epitomen redactas quibusdam titulis Codicis inseruit Irnerius, quæ appellantur *Authenticæ*, & sic citantur: *Auth. bona damnatorum C. de bonis proscriptorum.* vel sic: *l. generaliter C. de Episc. & Cleric. auth.* Hæ authenticæ in tantum obtinent vim Juris, in quantum cum suo fonte consonant.

Authenticum (alio nomine *Novellæ*) continet novem *Authenticas Collationes*, quæ distinguuntur in *titulos & capita*, quandoque etiam in *§§.* Vocantur hæ constitutiones *Novellæ*, vel *Jus Novissimum*, quia eas fecit Justinianus post Codicem suum editum. Modus allegandi est hujusmodi: *Nov.* (vel *N.*) *118. c. 2. v. si autem.* Vel: *cap. si igitur 2. v. si autem Nov. 118.* vel: *Nov. 118. de hæredib. ab intestato.* Vel: *in Authentico de haredib. ab intest cap. si igitur collat. 9.* Vel: *authentica de hæredib. ab intest. collat. 9. tit. 1. c. 2.* Notandum tamen, quòd, quando citantur *authenticæ*, plerumque non intelligantur istæ, sed aliæ, quas diximus Codici esse insertas ab Irnerio: istæ sub nomine *Novell.* allegari solent, quæ sunt numerô 168.

Feu-

Feudum, seu liber (vel potiùs duo libri feudorum) comprehendit consuetudines feudales, partim ex observationibus, quas initiò collegerunt sine ordine duo Consules Mediolanenses, Gerardus Niger, & Obertus de Orto, partim ex Constitutionibus quibusdam Imperatorum, Conradi II. Henrici II. Lotharii III. Friderici I. depromptas. Dividuntur hi libri in *titulos*, isti in *capitula* (alii vocant *capita*) hæc rursus in §§. Quando citantur, ponuntur initiò libri feudorum per unum *F.* vel duplex *FF.* majus, vel vocem *Feud.* quamvis subinde etiam priùs *cap.* exprimatur, vel etiam *Feud.* vel *F.* omninò omittatur, expressò tamen titulò, in hunc modum: *F. 1. tit. 8. cap. 2.* vel: *1. FF. tit. 8. cap. 2.* vel: *cap. 2. de successione feudi. §. in alio.* vel: *cap. filia. §. in alio. de successione feudi.* vel: *c. 2. de successione feudi in usibus feudorum* (aut *consuetudinibus feudorum.*) Post hos duos libros subjungitur alius, qui vocatur *quintus* de feudis: qui omnes obtinent vim Juris, exceptis textibus, qui post libri II. titulum 58. usque ad librum V. exstant, quia adjecti sunt à Cujacio & aliis Jurisconsultis Papiensibus, Juris condendi potestate destitutis, nisi & his authoritatem tribuat usus & consuetudo.

Præter recitata Juris Civilis volumina dantur adhuc aliæ Constitutiones, vim Juris obtinentes in Imperio Romano-Germanico, in ordinario *Corpore Juris* non clausæ, uti 1. Bulla Aurea, per *B. A.* citari solita. 2. Capitulatio Cæsarea. 3. Pax Profana. 4. Pax Religiosa, nempe Pacificatio Passaviensis de anno 1552.

1552. firmata Augustæ anno 1555. & extensa per Instrumentum Pacis Osnaburgensis, quod per *P. O.* exprimi solet, anno 1648. in qua certarum Sectarum, nempe initiò Lutheranæ, postmodum & Calvinianæ, liberorum exercitium in Imperio permissum est præter Religionem Catholicam. 5. Ordinatio Judicii Cameræ Imperialis. 6. Ordinatio Judicii Aulico-Imperialis. 7. Nemesis, seu Ordinatio Criminalis Carolina, vulgò die Peinliche Hals-Gerichts-Ordnung Caroli V. 8. Recessus Imperii, per initiales litteras majusculas *R. J.* denotari soliti, quos etiam Constitutiones Imperii nominant.

9 Dico 6. *Jus Canonicum*, à Græca voce κανὼν, Latinè, regulam denotante, appellatum, quia continet regulas ab Ecclesia propositas ad Christiani populi actiones in ordine ad felicitatem supernaturalem dirigendas, sic describi potest: est Jus Positivum à Summis Pontificibus, Ecclesiæ Catholicæ nomine traditum, vel constitutum, vel approbatum, quo actiones & mores Christianorum ad cultum Divinum, ad ordinem politicum in statu Ecclesiastico, ad pacem & justitiam in populo fideli conservandam & augendam, ultimatò autem ad finem supernaturalem æternæ beatitudinis diriguntur. Unde differt à Jure Civili ex parte causæ efficientis, quæ est Summus Pontifex, Christi in terris Vicarius; ex parte subjecti, seu illorum, qui Jure Canonico obligantur, qui sunt omnes omnino Christiani per totum Orbem diffusi, quousque nulla potestas Sæcularis per suas leges se potest extendere;

atque

atque ex parte finis, qui est homines dirigere ad DEUM per fidem & pia opera, ad honestè vivendum secum ipso, justè cum proximo, ac ultimatò ad beatitudinem animæ supernaturalem & æternam consequendam. Ex quo præstantissimo fine elucet eminens præstantia, utilitas, ac necessitas Juris *Canonici*, quod etiam appellatur *Pontificium*, *Ecclesiasticum*, *Sacrum*. Et cùm ex fine suo principali & immediato dirigat actiones fidelium ad rectè piè & justè vivendum, patet, quòd Habitus Canonicus sit directivus, consequenter *practicus*, actiones verò fidelium, quas immediatè dirigit, sint ejus *objectum materiale* immediatum & principale, eò quòd actus eliciti Juris Canonici sint Regulæ, Canones, leges, præcepta. Unde meliùs vocatur *Prudentia*, quæ est species virtutis intellectualis practica, sicuti *Ars*, vel potiùs *Jurisprudentia*, quàm *Scientia*, cùm non tam cognitionem vel demonstrationem veritatis per suos actus intendat, quàm directionem morum & actionum humanarum.

Dico 7. Jus Canonicum in *Corpore Juris*, prout 8
defacto circumfertur, clausum continet sex volumina. 1. Decretum Gratiani. 2. Quinque libros Decretalium Gregorii Papæ IX. 3. Sextum Decretalium Bonifacii VIII. 4. Clementinas constitutiones Clementis V. 5. Extravagantes Joannis XXII. 6. Extravagantes Communes. Dixi, *prout defacto circumfertur*; nam antehac solum GratianiDecretum erat in Corpore Juris Canonici, exclusis etiam Decretalibus Gregorii IX. & ideo, quando eorum fiebat citatio, addebatur vox *extra*, vel ejus loco littera X. x. ut indicaretur, *titulum*

&

& *capitulum* citatum non in *Decreto* reperiri, sed extra illud. v. g. *c. dilectus 19. extra de Præbendis.* quod & hodie, sed rarò, à quibusdam observatur: sicut, quando fit citatio ex sexto Decretalium, addi solet ac debet *in 6.* v. g. *c. licèt de sepulturis in 6.* h. e. *in sexto.*

Decretum, quod Gratianus, Monachus Bononiensis Ord. S. Benedicti, circa annum 1151. ex SS. Litteris, SS. Patrum sententiis, Summorum Pontificum variis Responsis, & Conciliorum tum Generalium tum Particularium decretis, quin & ex Juris Civilis quibusdam textibus, collegit, illúdque, quia ad conciliandos textus in speciem contrarios suam quandoque sententiam adjecit, *Concordiam discordantium Canonum* appellavit, dividitur in tres Partes. Prima complectitur 101. *distinctiones,* divisas in *canones,* vel, ùt à quibusdam vocantur, *capitula,* atque sic citari solent: *can. Jus Gentium 9. D. 1.* vel *can. 9. D. 1.* vel *D. 1. can. Jus gentium 9.* vel *Dist. 1. c. 9.* vel *c. 9. dist. 1.* Secunda pars continet 36. *causas,* seu casus controversos, quarum ferè singulæ habent plures *quæstiones,* istæ autem *canones,* quos iterum aliqui vocant *capitula.* Citantur sic. *can. si justus 30. caus. 1. q. 1.* vel *c. si justus. 1. q. 1.* vel *1. q. 1. can. si justus. §. quia per illum.* Nota, vocabulum *causa* sæpissime non exprimi scriptô, licèt pronuntiari debeat: ut autem scias, num cifra indicet numerum *causæ* vel *canonis,* attendere debes, utrùm statim sequatur littera *q.* seu *quæstio;* si enim sequitur *q.* præcedens cifra, etiam solitariè posita, significat quotam *causæ,* non *canonis.* v. g. *2. q. 3. c. Euphemium.* Rursus nota, *causæ 33.* quæ-

stio-

ſtionem tertiam ſubdividi in ſeptem *diſtinctiones*, *de Pœnitentia* tractantes, quæ ſic allegantur: *can. homicidiorum 24. d. 1. de Pœnit.* vel *c. homicidiorum. diſt. 1. de Pœnit.* vel *de Pœnit. d. 1. c. homicidiorum.* Tertia pars inſcribitur *de Conſecratione*, & habet 5. *diſtinctiones*, diviſas in *canones*, quos iterum aliqui appellant *capitula*. Modus citandi eſt hujusmodi: *can. Filius DEI 8. diſt. 4. de Conſecrat.* vel *can. filius DEI d. 4. de Conſecratione.* vel *de conſecr. d. 4. c. 8.* In fine Decreti recenſentur *Canones Pœnitentiales* numerô 47. in quibus pro gravioribus criminibus publicis ſtatuitur certum tempus & modus agendi pœnitentiam: ſed horum Canonum rigor hoc tempore antiquatus & ferè abolitus eſt. Sequuntur poſtea *Canones Apoſtolorum*, ſic dicti, quia ab ipſis Apoſtolis traditi ſunt: eos collegit S. Clemens Pontifex Romanus, D. Petri diſcipulus. In *Corpore Juris* noſtri recenſentur 84. quamvis Baronius recenſeat tantùm 52. tanquam Authenticos cum Turriano (qui integrum de iis librum conſcripſit) & ingens opinionum varietas circa illorum numerum reperiatur apud Auctores. Aliqui abierunt in deſuetudinem, ut *canon 36.* ubi jubetur, ut bis in anno celebretur Epiſcoporum Synodus: nec enim faciunt Jus Divinum, ſed ſolùm Eccleſiaſticum, utpote ab Apoſtolis ſolùm ùt Eccleſiæ Prælatis conditi.

Decretales (intellige *epiſtolæ* variorum Pontificum, ad propoſitas ſibi quæſtiones reſpondentium) juſſu & auctoritate Gregorii IX. per S. Raymundum de Penniafort Ord. S. Dominici, Pœnitentiarium ejusdem Pontificis, collectæ & vulgatæ

anno 1230. constant ex 5. libris, divisis in *Titulos*, qui ordinariè sub *Rubrica*, quæ præmittitur, habent plura *capitula*. Et hi libri explicantur in scholis tanquam Jus Ecclesiasticum Universale, in Foro & Judiciis observandum. Citari solent hoc modo: *c. super litteris 20. X.* vel: *c. 20. de Rescriptis.* vel: *c. super litteris de Rescr.* In libro I. post generalia principia Juris agitur præcipuè de modo constituendi Prælatos, & ordinandi personas Ecclesiasticas, ipsúmque Judicem Ecclesiasticum: in II. Processu Judiciali: in III. de Clericorum tum Sæcularium tum Regularium vita, rebus, obligationibus: in IV. de Sponsalibus & Matrimonio: in V. de Delictis, eorúmque Pœnis. Quæ omnia in dictis V. libris Decretalium comprehensa exprimere solent unico hoc versu: *Judex: Judicium: Clerus: Sponsalia: Crimen.*

Sextus Decretalium, ita appellatus, quòd quinque libris Gregorii IX. tanquam complementum additus sit à Bonifacio VIII. circa annum 1300. collectus fuit ex Summorum Pontificum, Gregorio IX. posteriorum, Rescriptis & Constitutionibus, item ex duorum Conciliorum Generalium Lugdunensium Decretis: complectitur pariter 5. libros, qui rursus dividuntur in *Titulos* (eosdem quidem, quos habent 5. libri Decretalium Gregorii IX. at non omnes, cùm plures sint omissi) isti autem in *capitula:* unde & eadem hìc citandi ratio observatur, additis tamen in fine vocibus *in sexto*, seu *in 6.* nimirum sic: *ut quis 25. de Electione in 6.* vel: *cap. un. de Bigamis in 6.* Si verò priùs ex libris Gregor. IX. fuit aliquid citatum, & quidem ex eodem titulo, v. g. *de Electione*, non amplius

pliùs reperitur *titulus*, sed ponitur illius loco vox *eodem*. v. g. *c. 25. eod. in 6.* Id quod etiam observatur, quando priùs fuit aliquid citatum ex Jure Civili, postea ex Jure Canonico, vel viciſſim, quando utrumque Jus habet *titulos* ejusdem rationis. v. g. *l. 19. seqq. ff. de Procuratorib. c. 2. eod. in 6.*

Clementinæ (constitutiones) auctorem habent Clementem V. qui eas vel ante-vel in-vel post Concilium generale Viennense in Galliis anno 1310. celebratum à se latas compilari jussit, sed morte præventus non vulgavit: publicavit tamen ejus Successor Joannes XXII. Avenione residens anno 1317. Constant itidem 5. libris, iisdem *titulis*, licèt paucioribus, qui rursus dividuntur in *capitula*. Citantur hoc modo: *Clem. un.* (unica) *de renunt.* vel: *Clem. cùm illusio de renunt.* vel: *c. un. de renunt. in Clementinis.* vel: *de renunt. cùm illusio in Clement.*

Extravagantes Ioannis XXII. sic appellatæ, quia diu extra *Corpus Juris*, quasi incerta sede vagabantur, & à dicto Joanne sunt editæ numerô viginti, habent iterum 5. libros, distributos in eosdem *titulos*, sed valdè paucos, & in *capitula*, more Clementinarum, Decretales imitantium. in quarum modum etiam citantur, nempe sic: *Extravag. Ioan. XXII. 3. de V. S.* (h. e. de *verborum significatione*) vel *Extrav. ad conditorem 3. Io. XXII. de V. S.* vel: *c. ad conditorem de V. S. in Extravagant. Io. XXII.* Pro voce *Extravag.* subinde ponitur syllaba *ex.* vel littera *X.*

Extravagantes Communes, sic nominatæ, quia à pluribus Pontificibus editæ, adeóque pluribus

communes sunt, & diu extra *Corpus Juris* vagatæ; habent itidem 5. libros, & communes cum Decretalibus *titulos*, licèt pauciores. Citari solent sicut Extravagantes *Joan. XXII.* cum hoc solo discrimine, quòd loco *Joannis XXII.* addatur *commun.* vel *inter communes.* vel *in commun.* v. g. *extrav. ambitiosæ int. commun. de reb. Eccles. non alien.* vel: *c. ambitiosæ, int. extrav. comm. de reb. Eccl. non alien.* vel: *in extrav. comm. ambitiosæ de rebus Eccl. non alien. &c.*

Atque ex his Partibus constat hodie *Corpus Juris Canonici*; nam *Liber VII.* (septimus) *Decretalium* constans ex Constitutionibus posteriorum Pontificum, à Petro Mathæo J. C. Lugdunensi collectus, licèt Corpori Juris sit insertus, pars tamen Juris Canonici non est, nec vim Juris Canonici obtinet, cùm ista collectio non sit facta alicujus Pontifitis auctoritate, sed solùm illam habent vim, quam independenter ab ista collectione obtinent, sicut Bullæ, quæ continentur in *Bullario*, de quo postea. Pariter Pars Juris Canonici non sunt *Institutiones Juris Canonici* à Lanceloto J. C. conscriptæ, & *Corpori Juris* adjici solitæ. Idem judicium est de *Glossa*, & *Notis*, quæ reperiuntur in Corpore Juris *Glossato*, vel *Notis illustrato.* Glossa, quæ est uberior textuum explicatio in margine apposita, facta est ab Accursio J. C. Notæ autem adjectæ à Dionysio Gothofredo J. C. quando in textu vel Glossa occurrit littera I. significat *infrà*, quando littera S. singnificat *suprà*, quando littera C. significat *contrà*. Glossa fundat quidem magnam auctoritatem & probabilitatem, ita ut cujuslibet alterius Doctoris opinioni

præ-

præferenda sit, cedit tamen plurium Doctorum consensui, vel etiam unius Doctoris opinioni, si hæc meliori nitatur Juris fundamento, ubi adversatur Glossæ.

Extra *Corpus Juris Canonici* dantur adhuc & aliæ sanctiones Canonicæ, nimirum 1. liber Concilii Tridentini. 2. Bullarium Magnum, utì & aliæ Bullæ, quæ itentidem à Summis Pontificibus eduntur. 3. Regulæ Cancellario Apostolicæ. 4. Declarationes Cardinalium. 5. Decisiones Rotæ Romanæ. Quæ quantam habeant authoritatem, declarandum quoque est, priùs tamen de iis, quæ exstant in *Corpore Juris* tanquam partes illius.

Dico 7. *Decretum* Gratiani per se non habet 9
auctoritatem legalem, seu vim Juris decisivi in Foro & Scholis; quamvìs in eo contenta retineant vim illam, quam habent fontes, ex quibus desumpta sunt; quia Compilator Gratianus, utpote vir privatus, caruit potestate legis condendæ, nec ejus operi authoritatem legalem ullus Pontificum attribuit. Illud tamen jussu Gregorii XIII. ab erroribus ita purgatum est, ut Canones in Gratiani Decreto contenti censeantur esse conformes fontibus, seu scriptis originalibus, ex quibus collecti sunt. Unde si textus, in dicto Decreto repertus, ex SS. *litteris* sit desumptus, habet auctoritatem Divinam: si ex *Conciliis Generalibus*, vel *particularibus* quidem, specialiter tamen approbatis à Pontifice aliquo, vel ex *Decretis Summorum Pontificum*, vim legis Ecclesiasticæ: si ex *SS. Patribus*, majorem quidem probabilitatem, quàm aliorum Doctorum sententiæ, non tamen vim

legis, quia SS. PP. in materia disputabili censentur esse instar Doctorum privatorum: si ex *Constitutionibus Imperatorum*, vel *Jure Civili*, tunc obtinent vim juris in foro etiam Ecclesiastico, quando supplet defectum Juris Canonici, nec immunitati Ecclesiasticæ contrarium statuit, nihilque determinat circa res & personas Ecclesiasticas, vel quando approbatur ab Ecclesia, aut communi usu: si Gratianus de suo aliquid addit, propriam dicendo sententiam, facit probabilitatem, sicut judicium alterius viri periti.

10 Dico 8. Reliqua 5. Volumina in *Corpore Juris* Canonici comprehensa, nempe 5. Decretales, sextus Decretalium, Clementinæ, Extravagantes Joan. XXII. & Extravagantes communes, imò singuli illorum textus decisivi pollent authoritate legali, nisi vim Juris amiserint per consuetudinem contrariam, vel per constitutionem recentiorem. Ratio; quia hæc volumina (& singuli eorum textus decisivi) à Legislatore Ecclesiastico edita, vel approbata sunt in vim Juris, ac per modum legum ad dirigendas actiones Christianorum.

Quæres, quid sit *Rubrica*, & cujus auctoritatis? R. 1. Rubrica sic dicta, quia, olim saltem, rubris exprimi solebat litteris, est duplex, una *titulorum*, alia *canonum & capitulorum*. Neutra in Decreto Gratiani habet vim Juris, quia auctorem non habent Summum Pontificem, imò nec Gratianum, sed alium ignotum, potestate legislativa destitutum. R. 2. Rubrica *titulorum* (seu ipsi tituli) in aliis Juris Canonici voluminibus, si contineat sensum seu orationem perfectam, v. g.

hæc,

hæc, *ut Ecclesiastica Beneficia sine diminutione conferantur*, obtinet authoritatem legalem: non verò, si orationem perfectam non contineat, utì hæ: *de constitutionibus: de consuetudine: de postulando* &c. licèt & istæ in dubio habeant magnam auctoritatem interpretativam & declarativam. v. g. ex eo, quòd *c. cùm Monasterium de Elect.* ponatur in titulo *de Electione*, non *de Postulatione*, rectè infertur, quòd in casu dicti capituli fuerit celebrata Electio, non Postulatio. Gloss. *in d. c. v. postulantis.* Et hinc dicitur *rubrum explicare nigrum.* §. 3. Rubricæ *Capitulorum*, quæ continent summam brevem materiæ in textu subjecto comprehensæ, atque ideo etiam *Summarium* vel *Summaria* appellantur, vim Juris non sortiuntur, nisi in quantum concordant cum textu subsequenti, adeóque doctrinales tantummodo sunt, quia additæ sunt non à Pontificibus Legislativam potestatem habentibus, sed à variis Doctoribus, utì Abbate Panarmitano, Joanne Andreæ &c. pro majori legentium commoditate.

Dico 9. *Concilium Tridentinum*, quod anno 11
1545. inchoatum, & 1563. finitum, complures Fidei articulos contra Lutheranos & Calvinistas definivit, simúlque plurima ac saluberrima fecit morum decreta. Quoad *articulos Fidei* definitos est infallibilis auctoritatis, & ab omnibus Christianis ubique recipi, atque constanter retineri debet, utpote congregatum, directum, & approbatum à Papa, infallibili in rebus Fidei Doctore; quoad *Decreta morum* & *reformationes* autem pollet auctoritate Legali, & Jus Novissimum ac universale constituit, ubicunque promulgatum,

vel contraria consuetudine aut privilegiô Apostolicô derogatum ei non est; cùm in Ecclesia DEI non sit major potestas legislativa, quàm Concilium Generale suo Capiti, Romano Pontifici, unitum. Et hæc intelligenda quoque veniunt de aliis *Conciliis Generalibus Legitimis*, qualia octodecim à Concilio Nicæno I. usque ad Tridentinum celebrata sunt, & à me recensita in *Cursu Theologiæ Polemicæ*, quem in aliis quoque materiis, Juri Canonico affinibus, utiliter inspicies propter Hæreticos, quibus circumdamur. Aliud est de Conciliis Particularibus, nempe unius tantùm Nationis, Provinciæ, vel Diœcesis; hæc enim, præterquam quòd nullos Fidei articulos definire valeant, leges & decreta morum ac statuta non pro universali Ecclesia, sed solùm pro certa natione, provincia, diœcesi condere possunt, nisi à Pontifice approbata & recepta fuerint pro tota Ecclesia: sic à Leone IV. *can. 1. dist. 20.* recepta & approbata sunt Ancyranum, Neo-Cæsareense, Gangrense, Antiochenum, Laodicense, & quædam alia. Cæterùm *Concilia Generalia* Legitima sunt, quæ congregantur authoritate Summi Pontificis, convocatis omnibus Christiani Orbis Episcopis (licèt non omnibus comparentibus) quibus præsidet Papa vel per se, vel per suos Legatos. Unde & *Oecumenica*, quasi Orbis terræ Concilia, dicuntur, aut *Plenaria*. Econtra *Particularia* sunt, celebrantur convocatis solùm certi districtûs Episcopis aut Clericis. Quando à Papa, vel Patriarcha seu Primate aliquo, convocantur integræ Nationis vel Regni Episcopi, dicuntur *Nationalia*: quando ab Archiepiscopo convocantur sui Episco-

pi

pi ſuffraganei, Abbates, & Clerici totius Provinciæ, *Provincialia*: & quando ab Epiſcopo convocantur Abbates & Clerici ſuæ diœceſis, *Diœceſana* vel *Epiſcopalia*.

Dico 10. *Declarationes S. Congregationis Car-* 12
dinalium, qui nempe conſtituti ſunt à Papa *Interpretes* Concilii Tridentini quoad decreta morum, ademptâ omnibus aliis facultate Gloſſas, annotationes, commentarios, & quodvis interpretationis genus in præfatum Concilium edendi, probabiliùs tunc faciunt Jus univerſale (aliàs certè non) ſi ſint *comprehenſivæ*, h. e. comprehendantur in verbis Concilii, ſeu ſi ſint ſecundùm propriam & communi uſu receptam verborum ſignificationem, atque eam ſolummodo declarent, non extendant, ac inſuper Papâ priùs conſultô, hujúsque expreſsô in litteris nomine datæ ſint, uti ſtatuit Sixtus V. & Gregor. XIV. Card. de Luca *in Annot. ad Conc. Trid. diſc. 1. n. 17.* Notat autem Pellizar. *Man. tr. 4. n. 108.* ex Salas, quòd Cardinales rarò conſulant Pontificem. Requiritur præterea, ut producantur in forma Authentica, h. e. ut ſigillô S. Congregationis Cardinalium munitæ, & à Cardinale Præfecto, ac Secretario ſubſcriptæ ſint, ut ordinavit Urbanus VIII. anno 1631. Card. de Luc. *lo. cit.* Pelliz. *lo. cit.* Si proin habeant has tres conditiones, ſunt declarationes authenticæ, & vim Juris obtinent, ſaltem ſi dentur generaliter & ſine reſtrictione tacita vel expreſſa ad certum locum; quia cenſentur eſſe datæ ab ipſo Pontifice: id quod confirmat quoque Praxis, præſertim Rotæ Romanæ, dictas declarationes reverenter & absque ambiguitate re-

cipientis, & meritò, quia, si sint comprehensivæ, censentur esse ipsum Jus Tridentini, jam antecedenter conditum & promulgatum debitè, ad quod retrotrahuntur etiam quoad casus præteritos, *arg. Nov. 145. inf.* non verò Jus Novum. Idem ferè dicendum est de aliarum Congregationum Romanarum, uti Congregationis *super negotiis Episcoporum & Regularium*, Congregationis *Rituum*, Congregationis de *Judice librorum prohibitorum*, Congregationis *de propaganda Fide*, Congregationis *S. Officii Inquisitionis* contra Hæreticam pravitatem &c. declarationibus, quòd nempe tunc tantùm sortiantur vim Juris, quando explicant Jus Commune, nempe si habeant tres prædictas conditiones. Cæterum Sanch. Salas, Fagnan. alii DD. apud & cum P. Schmalzgrueber *in dissertat. proœm. n. 386.* observant, haud ægrè deferri dictarum Congregationum declarationibus, licèt sigillo & subscriptione debita munitæ non producantur, modò referantur à probatis Doctoribus, & aliunde non reddantur suspectæ, v. g. quòd à Jure Communi, proprietate verborum, vel recta ratione recedant; tunc enim in praxi ab iis non facilè recedendum esse ajunt.

13 Dico 11. *Regulæ Cancellariæ*, hoc nomine appellatæ, vel quòd magna earum pars concernat expeditionem litterarum Apostolicarum, quæ fit in Cancellaria Papali, vel quòd in Cancellaria Apostolica publicentur, vim Juris universalis non obtinent quoad ea, quæ spectant ad expeditionem litterarum in Caucellaria faciendam, sed solos Cancellariæ Officiales ligant: bene tamen quoad illa, quæ generaliter statuunt, v. g. de re-

fer-

servationibus & resignationibus Beneficiorum, de dispensationibus & Indulgentiis impetrandis, de triennali & annali possessore beneficii &c. etiam observandæ in Judicio, modò producantur impetratæ à S. R. E. Vice-Cancellario sub plumbo. Chokier in *earundem Regular. Rubr. n. 22. 23.* Id præterea speciale habent hæ Regulæ, quòd in morte Summi Pontificis exspirent, ac Sede Papali vacante nullam retineant vim, donec à Successore iterum resuscitentur & re assumantur vel omnes, vel aliquæ tantùm, vel etiam quibusdam additis, ad libitum recèns electi Pontificis, qui altero mox ab electione die eas instaurare solet. Neque extra Curiam Romanam promulgari solent, sicut aliæ Leges; imò effectum nullitatis actûs in contrarium gesti sortiuntur etiam ante hanc publicationem. Initium sumpsisse dicuntur circa tempora Joannis XXII.

Dico 12. *Decisiones Rotæ*, quæ nihil est aliud 14
quàm Tribunal Romani Pontificis ad decidendas causas ligitiosas ordinatum, constans ex 12. Prælatis, partim Italis & Hispanis, partim Gallis & Germanis, iisque in Jure versatissimis, qui vocantur *Auditores Rotæ*, eò quòd in orbem sedentes audiant controversias ad se delatas, examinent, & dirimant, faciunt quidem jus inter Partes litigantes, sicut aliæ sententiæ Judiciales, non tamen inter alios, vel Jus universale; quia huic tribunali non reperitur concessa potestas Legem vel Jus novum condendi. Ferè sicut decisiones Cameræ Imperialis non faciunt Jus, nisi inter Partes litigantes, licèt majoris censeantur esse auctoritatis, quàm inferiorum Tribunalium, &, si plures exstant

stant uniformes super eadem quæstione, indicant consuetudinem & stylum Curiæ, cui & alii Judices non immerito se conformant, uti & Doctores.

15 Dico 13. *Bullarium*, ùt vocant, *Magnum*, quod auspicio Sixti V. primitus vulgatum à Laërtio Cherubino JC. Romano, & postea ab ejus filio Angelo Maria Cherubino continuatum & augmentatum, diversas Romanorum Pontificum Bullas & constitutiones extravagantes complectitur, majori auctoritate præditum non est, quàm Bullæ, in Bullarium non relatæ, utpote à nullo Pontificum in vim Juris approbatum. Sed quam auctoritatem debemus tribuere Bullis extravagantibus in Bullario non contentis, & post illius vulgationem hinc indè editis, & quæ hodiedum adhuc emanant? Resp. Si de illis certò constet, & sint promulgatæ pro tota Ecclesia debitô modô, faciunt Jus universale: at quia sæpe de iis non certò & legitimè constat, an nempe verè & sine subreptione emanaverint, item an suis originalibus concordent exempla, quæ circumferuntur, an pro tota Ecclesia latæ, promulgatæ, & usu receptæ sint, sæpe Juris authoritate destituuntur, & negliguntur. Vid. Card. Tuschus *litt. E. conc. 679. n. 1. 2.* Cæterùm *Bulla* Pontificia differt à *Brevi* Apostolico per hoc, quòd illa sit scriptura in membrana, plumbo de funibus pendente munita, salutationem cum narratione, & concessionem Papæ &c. continens: istud verò sit diploma seu rescriptum à Papa (aut Pœnitentiario Magno) emanatum, sitque scriptura modica in parvis concessa negotiis, in papyro frequenter scribi solita,

cerâ

cerâ rubrâ annulóque Piscatoris sigillata, ac signô Secretarii notata, & subscripta.

Dico 14. Jus Canonicum (non Civile, si hoc discrepat ab illo) in utroque foro, Ecclesiastico & Seculari, observandum est 1. quando agitur de Ecclesiis, personis, vel rebus Ecclesiasticis. per *c. 10. de constit. c. 4. de censib. in 6.* Ratio est, quia Legislator Sæcularis nullam in his causis habet jurisdictionem, ut ex claris textibus tenent omnes. 2. Quando agitur de rebus spiritualibus, v. g. de Matrimonio & aliis Sacramentis, de beneficiis Ecclesiasticis & Decimis &c. *c. 2. de judic. c. 12. de sent. excom. in 6.* Ratio est eadem. 3. Quando agitur de peccato. *c. fin. de præscript.* Ratio; quia, ubi agitur de peccato coram DEO, agitur de re salutem animæ spiritualem concernente. 16

Dico 15. Quando agitur de materia profana, Clericos, aut animarum salutem non concernente, v. g. de Contractibus, Testamentis, actibus civilibus &c. & Jus Canonicum discrepat à Jure Civili, quodlibet est observandum in suo foro, Canonicum in Ecclesiastico, & territorio temporali Papæ, Civile in Politico & sæculari. *arg. can. 6. dist. 96. c. 7. & 13. qui filii sint legit.* Ratio est, quia in hujusmodi materiis nec Potestas Sæcularis ab Ecclesiastica, nec ista dependet à sæculari, ac neutra alteri subordinata. 17

Dico 16. Quando Jus Canonicum in materia profana nihil decernit, vel tantùm dubiè, Jus verò Civile circa illam disponit clarè, sequi oportet Jus Civile in foro etiam Ecclesiastico: & viciſſim, quando Jus Civile nihil decernit vel tantùm dubiè, Jus verò Canonicum disponit clarè, 18

stan-

ſtandum eſt deciſioni Juris Canonici in utroque foro. Ita regulæ inſtar tradunt Doctores ex *c. 1. de N. O, N.* ibi: *ſicut leges non dedignantur Sacros Canones imitari, ita & Sacrorum ſtatuta Canonum Principium conſtitutionibus adjuvantur.* Itaque Jus Civile ſupplet defectum Juris Canonici, & Jus Canonicum ſupplet defectum Juris Civilis, quando deſunt propriæ leges. Dixi, *in materia profana:* nam ſi Jus Civile aliquid diſponat circa res vel perſonas Eccleſiaſticas, nullius eſt auctoritatis, niſi ejus leges contineant merum favorem vel privilegium, utì *in auth. Item nulla C. de Epiſc. & Cleric.* ubi Eccleſiæ & Eccleſiaſticæ perſonæ pronuntiantur exemptæ ab exactionibus & oneribus per ſæculares Magiſtratus imponendis; talis enim favor, nullum onus habens annexum, in concedente non requirit jurisdictionem, ſed etiam non ſubdito concedi poteſt: vel niſi tales leges Juris Civilis à Jure Canonico vel expreſsè ſint approbatæ, vel Eccleſiæ uſu receptæ: ſic Jus Canonicum approbavit leges civiles de cognatione legali; Matrimonium dirimente.

Rubr. & c. un. de cognat. legali.

TITU-

TITULUS I.

De Summa Trinitate, & Fide Catholica.

SUMMARIUM.

1. *Quid de SS. Trinitate, & præcipuis Fidei nostræ Mysteriis credendum.*
2. *Quid intelligatur per Fidem Catholicam.*
3. *Quinam teneantur edere professionem Fidei.*
4. *Quam pœnam incurrant illam omittentes.*

CUm Juris Canonici finis sit fideles dirigere ad DEUM, unum & trinum, *per quem Reges regnant, & Legum conditores justa decernunt. Prov. 8.* & ad felicitatem supernaturalem, quæ non nisi per Fidem supernaturalem, cognoscitur, & per media Divinitus revelata obtinetur, rectè ante omnia de *Fide Catholica*, ejúsque præcipuo objecto, *Summa Trinitate*, initium capitur. Per *Summam Trinitatem* intelligitur ens increatum, ineffabile, unum & simplex in Natura seu essentia, subsistens tamen in tribus Personis (Patre, Filio, & Spiritu S.) quæ quidem inter se realiter distinguuntur, cum essentia tamen Divina in se simplicissima realiter identificantur. Sicut autem datur distinctio in Personis, ita & in proprietatibus Personalibus atque prædicatis Relativis, ut vocant, quæ sunt *generare, generari, procedere.* Nam Natura Divina nec generat, nec generatur, nec procedit, sed *Pater* generat, *Filius* generatur à Patre, & Spiritus S. *procedit* 1

dit ab utroque, Patre & Filio, tanquam ab uno principio (non à duplici) adeóque ab una ſpiratione activa. Omnes autem tres Perſonæ ſunt conſubſtantiales, coæquales, quælibet omnipotens, æterna, immenſa, DEUS &c. non tamen tres ſunt Dii, immenſi, æterni, omnipotentes &c. ſed unus unicus. Unum itaque DEUM in Trinitate, & Trinitatem in unitate venerari oportet, ut nos docet & jubet Fides Catholica in *Symbolo S. Athanaſii, in c. firmiter. c. damnamus. h. t. x. c. un. in 6. & Clem. un. eod.* Ubi & alia Fidei noſtræ myſteria præcipua ſpecificantur, & nobis credenda proponuntur, utì ſecundam Trinitatis perſonam, DEI Filium, Patri conſubſtantialem, aſſumpſiſſe Naturam humanam, ac in ea pro nobis paſſum, & mortuum eſſe, reſurrexiſſe, aſcendiſſe in cœlum &c. in Sacrificio Miſſæ offerri & immolari JEſum Chriſtum ſub ſpecie panis & vini, in corpus & ſanguinem Chriſti per veram transſubſtantiationem converſi: dari unam Sanctam Catholicam Eccleſiam, extrà quam nulla ſalus ſperanda, & quæ ſit infallibilis in definiendis ac declarandis Fidei veræ articulis, à DEO revelatis &c. Unde ſaltem implicitè ac generaliter credenda ſunt prorſus omnia firmiſſimè, quæ ab Eccleſia Catholica proponuntur credenda, nimirum ab Eccleſiæ ſupremo capite, Chriſti in terris Vicario, ſive dein proponat in Conciliis Generalibus, ſive extra illa, loquens tamen *ex Cathedra*, ut ajunt, h. e. invocatô DEI auxiliô, & debitâ diligentiâ adhibitâ, intendens docere totam Eccleſiam tanquam Caput Eccleſiæ, & Paſtor univerſalis ab ipſo Chriſto conſtitutus.

Per

Per *Fidem* hìc non intelligitur actus Fidei, quo firmissimè amplectimur per assensùm ea, quæ Divinitus revelata nobis ab Ecclesia proponuntur credenda, sed objectum Fidei, sive res à DEO revelatæ, & à nobis credendæ; adeòque intelligitur Fides objectiva, imò Fides maximè hìc sumitur pro summa, & collectione præcipuorum Fidei nostræ articulorum, quos Ecclesia non solùm à nobis credi in specie cupit interiùs, sed etiam â quibusdam per publicam professionem teneri exteriùs præcipit; quos articulos Concilium Tridentinum, & Pius IV. qui illud confirmavit, in certam formulam redegit, secundùm quam hodie Professio Fidei externa & publica à quibusdam quandoque fieri debet, utì dicemus. Per *Catholicam* verò, quæ vox idem sonat, ac *universalis*, intelligitur illa fides, quam tenet & tradit Ecclesia *Romana*; hæc enim sola est, & semper vocata fuit Catholica, seu universalis, teste S. Augustino *lib. de vera Relig. c. 7.* etiam ab inimicis & Adversariis suis: quod hodiedum adhuc videmus; siquidem moderni Hæretici, utut honorificum hoc nomen summopere invideant Ecclesiæ Romanæ, ejúsque membris, tamen, si intelligi velint, *Catholicam*, appellare debent, ac solent: sic in *Instrumento Pacis Monasterienſis* Romanæ Ecclesiæ addicti plusquam octuagies appellantur *Catholici*, nescio qua vi adigente, cœteri verò vocantur *Acatholici*, *Protestantes*, *Reformati*, *Confessioni Augustanæ addicti* &c. nec immeritò, quia teste Vincentio Lirmensi, Doctore antiquissimo, *lib. cont. Hæreses. c. 3. verè propriéque Catholicum est tenere, quod ubique, quod semper, quod ab omnibus*

creditum est. Sola autem Ecclesia Romana fuit *ubique* & per totum mundum diffusa, exstitit *semper* à temporibus Christi, veræ Ecclesiæ auctoris, & quod credidit unus ejus verus alumnus, credidêre *omnes*, atque sic sola fuit, & adhuc est, Catholica seu universalis quoad locum, tempus, & doctrinæ unitatem, adeóque est illa Ecclesia, contra quam portæ inferi nunquam prævaluerunt, nec deinceps prævalebunt, juxta Christi promissionem *Matth. 16.*

3 Dico 1. Publicam Fidei Catholicæ professionem juxta Formulam Tridentini, & Pii IV. cum juramento, se in Ecclesiæ Romanæ obedientia permansuros, edere tenentur sequentes. 1. Promovendi ad Episcopatus, in prima Synodo Provinciali, cui interfuerint. 2. Provisi de Canonicatibus & Dignitatibus in Ecclesia Cathedrali intra duos menses à die pacificæ & fructiferæ possessionis. 3. Provisi de beneficiis, curam animarum habentibus, pariter intra duos menses à die adeptæ possessionis. Trid. *sess. 25. c. 2. de ref. & sess. 24. c. 12. de ref.* Rursus 4. Prælati Regulares, & 5. non tantum Doctores, Magistri, Regentes, & quicunque artem aut disciplinam, sacram vel profanam, docere vel profiteri volunt, sed etiam qui ad gradus litterarios, & *licentiam* docendi in Academiis promoveri cupiunt, ubi nempe Constitutiones *Injunctum* Pii IV. & *in Sacrosancta* Pii V. sunt usu receptæ.

4 Dico 2. Provisi de Canonicatu vel Dignitate in Ecclesia Cathedrali, item provisi de beneficio curato, si intra duos menses ab adepta possessione culpabiliter omiserint edere Professionem Fidei,

non

non possunt fructus facere suos post illud bimestre perceptos, donec dictam Professionem emittant, sed eos non obstante Professione postea secuta tenentur erogare in pauperes, aut in Ecclesiæ fabricam. 2. Probabiliùs etiam ante sententiam Judicis. Pars prima habetur Trident. *sess. 24. c. 12. de ref. cit.* Altera probatur ex eodem Trid. quia noluit, ut provisi faciant fructus suos post bimestre perceptos, nisi sub conditione intra id temporis emissæ professionis: ergo isti fructus, post lapsum duorum mensium percepti, donec emittatur Professio Fidei, non sunt in absoluto dominio provisorum: ergo sunt res aliena: atqui res aliena debet restitui ante omnem sententiam: ergo. *Objicies* cum Sanch. Barb. & P. Wiestner *h. t. n. 48.* Tridentinum privans fructibus ob non emissam Professionem Fidei est lex pœnalis: sed lex pœnalis non obligat ante sententiam Judicis, saltem declaratoriam criminis. *arg. c. 19. de Hæretic. in 6.* ergo. Resp. *neg. ma.* non enim tam est lex pœnalis, quàm conventionalis & conditionalis: quia fructus non concedit, nisi *sub conditione* emissæ intra duos menses Professionis: ferè sicut contrahentes subinde adjiciunt suis conventionibus certas conditiones, sub quibus, & non aliter, velint transferre dominium rei in alterum.

TITULUS II.

De Constitutionibus.

SUMMARIUM.

1. *Constitutiones sunt leges. Differunt à præceptis.*
2. *Quid sit lex.*
3. 4. 5. 6. *Quæ ejus materia. An etiam actus interni.*
7. *Quæ forma.*
8. 9. *Promulgatio est de essentia legis. Fieri debet probabiliter in singulis Provinciis, ut ubique obliget lex Ecclesiastica universalis.*
10. *Acceptatio legis non est de ejus essentia.*
11. 12. *Quæ sit causa finalis, efficiens, & effectus legis.*
13. *Leges Ecclesiasticas universales fert Papa solus.*
14. *Particulares etiam inferiores Prælati.*
15. *Leges Civiles Universales Imperator, at non solus.*
16. *Particulares, seu Statuta, Principes & Status Imperii, etiam Juri Communi contrarias.*
17. *Potestas Legislativa tam Ecclesiastica quàm Sæcularis restringitur ad suum forum.*
18. *Omnis Legislator humanus obligare potest per legem suam etiam in conscientia.*
19. *Imò omnis lex, etiam humana necessariò obligat in conscientia saltem ad aliquid.*
20. *Quis sit effectus legis irritantis.*
21. 22. *Lex simpliciter prohibens non hoc ipso irritat actum.*

23. *Lex*

23. *Lex simpliciter irritans actum non hoc ipso irritat eundem pro foro etiam interno.*
24. *Quod sit subjectum legis. Quotuplex ejus cessatio.*
25. *Legislator an teneatur legibus suis.*
26. *An pueri & puellæ legibus humanis. An ebrii ignorantes legem &c.*
27. *An Peregrini legibus locorum, ubi morantur:*
28. *An legibus sui domicilii.*
29. *An vagi legibus locorum, ad quæ veniunt.*
30 *An Clerici legibus civilibus.*
31. 32. *Quomodo Lex interpretanda & intelligenda.*
33. *An per interpretationem extendi possit.*
34. *An quoque epijkia habeat locum.*
35. *Quotuplex sit interpretatio legis.*
36. *Quando Lex cesset cessante fine.*
37. *Quis in lege dispensare possit.*
38. *An valide sine justa causa.*
39. *Quæ ignorantia excuset ab observantia legis.*
40. *Et an metus.*
41. *Nec illa, nec iste impedit effectum Legis irritantis.*

§. I.

De essentia: causa Materiali: Formali: & Finali Legis.

PEr *Constitutiones* in Rubrica positas intelliguntur *leges*, quo vocabulo, utpote breviori, deinceps utemur: *lex* quidem

sæpe sumitur pro Jure Civili, ùt à SS. Canonibus distincto, & ideo Juris Civilis Interpretes appellantur *legistæ:* at nos sumimus in ampliori significatione, prout complectitur Jura tam Ecclesiastica quàm Civilia. Unde apparet, quàm nobilem iste Titulus tradat materiam, utpote per totum Jus utrumque diffusam, & generalia principia, non modò Juristis, sed etiam Theologis, scitu perneccssaria complectentem, ac per aliquot *SS.* explicandam. Differt *Lex à Præcepto*, seu *mandato* 1. Quòd lex detur communitati quà tali, præceptum verò homini privato, & personis singularibus. 2. Quòd lex sit ex se perpetua, præceptum verò exspiret per mortem tum præcipientis, tum ejus, cui datum est. 3. Quòd lex immediatè afficiat locum, & territorium Legislatoris, præceptum verò adhæreat ipsis personis immediatè. Nihilominus tamen Lex & Præceptum quandoque sumuntur pro synonimis, uti & Statutum ac Jus; quamvis *Statutum* strictè dictum denotet legem particularem, à Principe subordinato, vel Magistratu civitatis, pro loco particulari latam, *Jus* verò à Supremo Principe, plures Magistratus sibi subordinatos habente, pro tota amplitudine sui territorii universaliter constitutam.

2 Dico 1. Lex, nempe positiva Humana, est ordinatio rationis ad bonum cummune ab eo, qui curam Communitatis habet, promulgata. S. Thomas *1. 2. q. 90. art. 4. in C.* & cum eo communis. Sensus est iste: *Lex est rationabile decretum Superioris legitimi, subjectam sibi communitatem obligare volentis ad aliquid faciendum vel omittendum communis boni gratiâ, legitimè promul-*

mulgatum. Unde de essentia Legis est 1. ut procedat à Superiore jurisdictionem & potestatem legislativam obtinente. 2. ut sit honesta, & rationabilis, nec repugnans Juri Naturali aut Divino. 3. Ut sit possibilis, nec nimis ardua. 4. Ut respiciat integram communitatem. 5. Ut sit utilis communitati. 6. Ut superior intendat obligare ad aliquid; aliàs enim foret consilium, non lex. 7. Ut sit promulgata. Sed quia de promulgatione, utì & acceptatione communitatis, est aliquod dubium, postea de his ponemus speciales assertiones. Neque dictis obstat, quòd detur lex *permittens*: lex autem permittens non obliget. 2. quòd multæ leges tendant in bonum privatorum hominum, puta pupillorum, minorennium, mulierum, Nobilium &c. nam R. ad 1. lex permittens non obligat quidem illum, cui aliquid permittit; obligat tamen alios, ne illum impediant à faciendo vel omittendo id, quod ipsi permittitur à lege. Ad 2. Hoc ipso, quòd lex faveat pupillis, minoribus, mulieribus &c. saltem indirectè & mediatè cedit in bonum commune seu communitatis, quia hujus interest has personas defendi privilegiis specialibus. Deinde hujusmodi leges non attendunt bonum singularium personarum, quà talium, sed sub aliqua ratione communi, prout omnes pupilli &c. constituunt aliquam communitatem. Cæterùm licèt aliquæ sanctiones exstent, quæ sunt directæ ad unam personam singularem, & ad casum particularem, hoc ipso tamen, quòd relatæ sint in Corpus Juris Communis, se extendunt ad omnes casus similes quarum

rumcunque personarum, & vim legis communis sortiuntur.

3 Dico 2. Causa materialis, seu materia legis sunt actiones hominum, quæ vel præcipiuntur, vel prohibentur, vel permittuntur, vel puniuntur. *l. 7. ff. de legib.* hi enim quatuor actus legis ibi exprimuntur, verbis: *legis virtus hæc est imperare, vetare, permittere, punire.* Adeóque Lex omnis vel est præcipiens, vel prohibens, vel permittens, vel puniens (utì est pœnalis) humanas actiones, bonas, vel malas, vel saltem indifferentes ex se.

4 Dico 3. Legis Humanæ objectum seu materia directè probabiliùs non sunt actus merè interni; adeóque præcipi vel prohiberi per se & directè nequeunt. Ita ingens agmen cum S. Thoma *1. 2. q. 100. a. 9.* & P. Suarez. *l. 3. de Legib. c. 13. n. 2. & l. 4. c. 12. n. 4.* contra *gl. in Clem. 1. de Hæret. §. verùm v. eo ipso.* Adrian. Rosell. Clarum, Baldum, Jo. Cardenas & plurimos alios. Prob. 1. negativè; quia hucusque nondum sufficienter probatum est, quòd DEUS vel Christus dederit Magistratui Humano, vel Politico vel Ecclesiastico, potestatem præcipiendi per se & directè ac solitariè actus internos; cùm per actus externos, si ritè fiant, felicitas humana sufficienter obtineri possit, licèt per accidens ad actus externos ritè ponendos requirantur actus interni, propter quod indirectè præcipi possunt à Lege Humana. 2. ex *c. 34. de Simonia*, ubi Pontifex fatetur: *nobis datum est de manifestis tantummodo judicare.* Et *can. cogitationis dist. 1. de Pœnit.* dicitur: *nemo patitur cogitationis pœnam*, nempe in foro humano. Unde 3. Potestas legislativa debet esse cunjuncta

cum

cum potestate coactiva, seu punitiva transgredientium leges; aliàs est inefficax teste Aristotele *l. 3. Ethic. c. 5.* ergo legem ferens debet posse cognoscere transgressionem legis: sed legis, actum merè internum respicientis, transgressionem Legislator humanus cognoscere nequit: ergo actus merè internus est extra sphæram potestatis humanæ, nil nisi sensibile cognoscentis.

§

Objic. 1. Ecclesia exercet jurisdictionem in actus merè internos, v. g. absolvendo à peccatis merè internis & pravis cogitationibus, dispensando in voto merè interno &c. ergo non est, cur negetur eidem potestas ferendi legem de actibus mere internis; cùm in hos habeat jurisdictionem. 2. præcipit *devotam & attentam* Breviarii recitationem. *c. dolentes de Celebr. Miss.* præcipit Confessionem validam peccatorum, & Communionem annuam reverentem, & non sacrilegam in paschate, ut patet ex propositionibus ab Alexandro VII. & Innoc. XI. damnatis, contrarium asserentibus: Sed devotio ac attentio in precibus, dolor animi ad validam confessionem necessarius, & pro Communione Evchariſtica requisita reverentia & debita animæ dispositio, sunt actus interni: ergo. 3. Confessio dolorosa peccatorum, & devota Communio vel oratio sunt actus mixti, h. e. involvunt simul actum externum & internum: cùm ergo Ecclesia præcipiat directè hos actus mixtos, præcipit simul directè actus internos. 4. Utique potuisset Ecclesia priùs præcipere actum merè externum, v. g. orationem vocalem, dein ex intervallo superaddere præceptum de attentione interna; sed hoc modo ad-

jeciſſet directè præceptum actûs merè interni. 5. Jus Eccleſiaſticum directè ſpectat finem ſupernaturalem: ſed iſte non poteſt obtineri ſine actibus internis fidei, ſpei, charitatis &c. ergo 6. Innoc. XI. in virtute S. obedientiæ prohibet, ne quis propoſitiones à ſe damnatas deducat ad praxin, inter quas tamen aliquæ verſantur circa actus internos, v. g. hæc: *non tenemur proximum diligere actu interno & formali:* ergo prohibetur omiſſio amoris interni directè. 7. Noſtra ratio tertia ſupponit falſum, nempe omnem legem humanam debere eſſe *coactivam* ſimul, & non merè *directivam*, nam leges Civiles reſpectu Clericorum habent tantùm vim directivam, non coactivam vel coërcitivam: ergo.

℟. Ad 1. *diſt. antec.* exercet jurisdictionem & poteſtatem legislativam in actus merè internos, abſolvendo à peccatis internis, diſpenſando in votis internis. *N. ant.* Non legislativam, ſed extraordinariam pro foro interno tantùm à DEO & Chriſto ſpecialiter ipſi conceſſam, & nomine DEI exercendam, non nomine proprio. *C. ant. & N. conſ.* Jurisdictio pro foro interno legislativa, de qua hic quæritur, non eſt, utpote non contentioſa, ſed voluntaria. Ad 2. His exemplis plus non probatur, quàm quòd Eccleſia indirectè poſſit præcipere vel prohibere actus internos, de quo poſtea. Ad 3. Eccleſia præcipiendo actus mixtos ex interno & externo præcipit quemlibet eo modo, quo poteſt, nempe externum directè, internum indirectè. Ad 4. Quando Eccleſia ex intervallo præciperet actum internum cum externo conjugendum, iterum indirectè tantùm præci-

peret,

peret, cùm necdum probatum sit, directè, vel solitariè, eum cadere defacto posse sub legem humanam. Ad 5. *dist. ma.* spectat finem supernaturalem, vi legis Ecclesiasticæ procurandum per actus externos tantùm. *c. ma.* per actus internos directè ab Ecclesia præceptos vel præceptibiles. *n. ma.* Argumentum hoc rursus plùs non probat, quàm quòd actus interni à Jure Ecclesiastico præcipi possint indirectè, in quantum nempe sine his actus externi ritè, & ut oportet, poni nequeunt. Ad 6. Innocentius XI. solùm declaravit, ad quid obliget Jus Divinum & Naturale circa dilectionem proximi, & DEI, non posuit novam legem humanam, cùm hujus materia esse nequeant actus merè interni. Ad 7. Quamvìs potestas *directiva* speculativè loquendo sit separabilis à *coactiva*, non tamen moraliter, & juxta præsentem DEI ordinationem, Suar. *l. 4. de LL. c. 12. n. 8.* Clerici neque vi directiva, quatenus hæc est vis obligandi à Potestate Sæculari descendens, obligantur lege Civili, quamvìs obligentur ex decentia Naturali. quam aliqui vocant vim *directivam.*

Dico 4. Possunt tamen à Legislatore Humano 6
præcipi vel prohiberi actus interni indirectè & concomitanter, quatenus nimirum necessarii sunt ad actum externum in suo esse physico vel morali ritè ponendum. v. g. ut contractus in suo esse physico ritè ponatur, debet liberè & cum consensu interno poni: ut Sacramentum in ratione morali ritè conficiatur, requiritur intentio faciendi id, quod Christus instituit: ut oratio ritè peragatur, opus est attentione aliqua interna &c. & qui istos actus internos non poneret, peccaret contra

legem

legem Ecclesiæ. Ita cum Suar. *l. 4. cit. c. 13.* n. 5. communior contra Vasquez, Sylv. Dian. & alios, quorum sententiam Filliuc. & Layman censent probabilem. Ratio est, quia præcipi actum internum indirectè & concomitanter nihil est aliud, quàm illum præcipi quidem, at non immediatè ratione sui, sed ratione actûs externi, ad quem ritè ponendum necessarius est internus: sed Ecclesia ita præcipere potest, & defacto ita præcipit, uti patet in lege de devota recitatione Breviarii, & similibus. Idem procedit de lege vel præcepto, quo præcipitur intentio applicandi ad certum finem v. g. Sacrificium Missæ, orationes, vel gratis administrandi Baptismum, digne suscipiendi Sacramenta &c. quamvis enim hujusmodi intentio ad hos actus externos in suo esse physico vel morali ritè ponendos non sit intrinsecè & absolutè necessaria, tamen extrinsecè cum iisdem connectitur, ut fiant certô modô; & ideo hujusmodi intentio saltem est necessaria ad *aliquod esse morale* actûs externi. Suar. *lo. cit.*

7 Dico 5. Causa formalis, seu forma Legis, sunt signa externa, quibus voluntatem suam obligandi Legislator manifestat, & promulgat subditis. Hæc autem signa & verba debent esse talia, ut clarè indicent, legislatorem non suadere tantùm, sed præcipere ac jubere, qualia verba sunt, *præcipimus, mandamus, obligamus, prohibemus, interdicimus, teneantur, necesse est, non liceat, nemo possit &c.* Si sint verba dubiæ obligationis, uti hæc, *statuimus, ordinamus, sancimus, decreuimus, volumus &c.* ex circumstantiis, v. g. ex consuetudine loci, materiæ gravitate vel necessitate &c. col-

colligendum erit, an Superior obligare intenderit, nec ne: si omnibus consideratis maneat dubium de voluntate obligandi, non pro lege, sed pro consilio haberi debet; cùm subditorum libertas sit in possessione. Dixi, *& promulgat subditis:* quare ad formam Legis spectat etiam *promulgatio*, & quidem talis, quæ apta sit populo & toti communitati voluntatem Legislatoris, obligare intendentis, notam facere, utì quæ fit per vocem præconis, aut per programma in publico loco affixum. Nec sufficit solennis constitutio legis in consistoria Principis vel decretum in Senatu factum, vel Consiliariis intimatum; cùm lex essentialiter respiciat totum populum & communitatem, atque ideo necesse sit, ut legislator tanquam persona publica modô publicô seu modô communitati accommodatô illi loquatur publicè, ac voluntatem suam taliter promulget, ut innotescere communitati valeat ratione modi, quo fit promulgatio prædicta requiratur solùm ut conditio ex parte populi, qui obligari non potest, nisi legem cognoscat; vel an requiratur etiam ex parte legis, ita ut hæc essentialiter non sit completa, nisi debitô modô sit promulgata: Seu an spectet ad formam legis accidentalem tantùm, vel ad substantialem. Ad hoc

Dico 6. Promulgatio legis est de essentia legis, 8
& necessaria non tantùm per modum conditionis ex parte hominis, qui sine notitia legis obligari nequit, sed etiam ex parte ipsius legis, ita ut ista vim obligandi completam obtineat per promulgationem tanquam partem essentialem. Ita communis cum Suarex *de legib. l. 1. c. 11. n. 3. 6.* Ratio;

tio; quia lex est regula totius communitatis, & locutio Principis vel legislatoris ad communitatem & totum populum directa, ita ut ab omnibus subditis intelligi possit. per *l. 9. C. de legib.* ibi: *leges Sacratissimæ, quæ constringunt hominum vitas, intelligi ab omnibus debent:* sed locutio hæc publica Principis essentialiter involvit signum vel verba, voluntatis obligandi manifestativa, nec apta est ab omnibus percipi ista voluntas obligandi sine hujusmodi signo vel verbis: ergo lex essentialiter involvit pro parte signum vel verba, quibus manifestatur, vel promulgatur lex: ergo promulgatio est de essentia legis. Confirmatur ex definitione legis suprà data, quæ involvit promulgationem: *ab eo, qui curam communitatis habet, promulgata.* Unde promulgatio legis se non habet ad obligandum, sicut applicatio ignis se habet ad urendum; nam promulgatio partialiter tribuit vim obligandi, non verò applicatio vim urendi. Postquam verò promulgatio legis debitè facta est, statim in actu primo obligat omnes, cùm totam vim obligandi jam sit consecuta; non verò in actu secundo illos, ad quos notitia non pervenit; quæ proin notitia requiritur solùm per modum conditionis, ut detur obligatio in actu secundo; quamvis enim omnes jam sint obligati, per accidens tamen ignorantes legem sunt excusati, ita ut contraveniendo non peccent.

9 Quæres, an lex universalis à supremo Principe lata censeatur debitè promulgata, ut vim obligandi statim obtineat in omnibus provinciis, quamprimum fuerit per Præconem aut publicum programma affixum promulgata in sola Urbe

be præcipua, supremi Principis Sede? §. 1. loquendo de lege Civili, pro toto Imperio lata, non statim obligat; sed debet promulgari in singulis provinciis Imperii, ac insuper exspectari fluxus duorum mensium ab hac promulgatione facta. Ita quoad utrumque ordinatur in *Rubrica & cap. 1. Novell. 66.* Ratio est, ut tollatur confusio, & ne aliqui citiùs, alii seriùs obligari incipiant. Unde infertur, incolas illius provinciæ, in qua nondum promulgata est lex, licèt sciant alibi esse promulgatam, non obligari; nec illos subditos, in quorum provincia jam facta est promulgatio, ante lapsum duorum mensium, licèt in notitiam legis jam priùs venerint.

§. 2. Loquendo de lege Ecclesiastica universali probabile admodum esse, eandem solennitatem promulgationis regulariter requiri, ita ut non obliget in Provinciis & Diœcesibus, antequam in iis fiat specialis promulgatio, & ab hoc fluxerint duo menses. Gloss. in *c. 2. h. t. v. ante prohibitionem. & in c. 1. de conces. præb. in 6.* Abb. Armill. Sotus, Becan. Less. *de J. & J. l. 2. c. 22. dubit. 13.* Nicol. Serar. *disp. de legibus à n. 56.* Molina *tr. 2. de J. & J. d. 395. à n. 6.* Zypæus *Anal. Jur. Pontif. ad h. t. n. 1.* Gibalin. *de Scient. Canon. l. 7. c. 2. q. 1.* Nav. in Manual. *c. 23. n. 44.* & utramque sententiam ex Nav. & Alex. communem dici notat Cherubinus in Compendio Bullar. *to 3. ad Constit. 95.* Prob. 1. ex communi regula *in c. 1. de N. O. N.* tradita, vi cujus Jus Canonicum sequitur leges Civiles, ubi ipsum nihil clarè disponit, disponunt tamen leges Civiles in re non spirituali, aut peccatum vel im-

mu-

munitatem Ecclesiasticam non concernente. 2. ex *c. 13. de Pœnit. & remiss.* ubi statuitur, pœnam in Medicos ibi decretam non incurri, antequam *Prælati locorum* particularium illam legem promulgaverint. 3. ex Bulla Pii IV. *Sicut ad Sacrarum*, ubi Pontifex vult, decreta Concilii Tridentini non obligare ante lapsum 3. mensium à finito Concilio, & nisi in singulis parochiis fuerit promulgatum priùs, subjungens hanc rationem, *quia Jure etiam communi sancitum est, ut constitutiones novæ vim non nisi post certum tempus obtineant*: ergo approbat Leges Civiles. Neque dicas, hæc exempla ex *c. 13. cit.* & *Bulla Pii IV.* desumpta nòn esse approbationem Juris Civilis, sed *exceptionem* à via ordinaria, per quam firmatur potiùs regula in contrarium, ac tacitè insinuatur, obligationem Legis Ecclesiasticæ statim, ubi Romæ fuerit promulgata, seu publicé affixa in *Campo Floræ* ut solet fieri, vel ad *valvas Basilicæ Apostolorum*, induci per totum mundum Christianum, nisi Pontifex specialiter velit, ut promulgetur in singulis provinciis vel diœcesibus, vel nisi statuat certum obligationis inchoandæ terminum. Negatur enim, quòd sint exceptiones à communi regula; sed sunt potiùs declarationes recepti generaliter Juris Civilis pro casibus, in quibus Jus Canonicum nihil diversi statuit, adeóque sunt exempla hujus approbationis: quòd indè etiam confirmatur, quòd Pontifices *ordinariè* non statim solent obligare post promulgationem Romanam, & ubique intra idem tempus, sed bimestre pro regionibus intra montanis & Italiæ vicinioribus, quadrimestre autem pro ultra-montanis

ad

ad inducendam obligationem statuere. 4. Ex ratione; quia eadem videtur pugnare ratio pro Lege Ecclesiastica, quæ induxit Imperatores pro novis Legibus Civilibus totum Imperium spectantibus, ut nimirum vitetur confusio, & alii non obligentur citiùs; præsertim cùm in particularibus locis dari possint speciales rationes, propter quas Episcopi Diœcesium justè se possint opponere novæ legi: & hinc expedit ut Papa non obliget, nisi priùs per Episcopos, qui meliùs nôrunt mores & indolem suorum subditorum, aliasque circumstantias particulares, caret promulgari, & aliquo tempore post promulgationem suspendat obligationem. Cœterùm in legibus *reservationem casuum* continentibus, privilegiorum vel Indulgentiarum *revocatoriis*, contractus, Matrimonium, & alios actus *irritantibus* &c. etiam Adversarii passim nobiscum sentiunt. Dixi tamen, *regulariter*; nisi nempe Papa per specialem clausulam indicet, se statim & ubique post promulgationem Romanam obligare velle: vel nisi usus & actualis observantia alicujus legis suppleat vicem promulgationis particularis: sic *Bulla Cœnæ*, & *Regulæ Cancellariæ* obligant apud nos, licèt specialiter non promulgentur apud nos,

Objic, 1, Papa non dependet in suis legibus ferendis à modo promulgandi. à legibus Civilibus præscripto: ergo, 2. Pro oppositâ sententia stat praxis & stylus Curiæ Romanæ. R. ad 1. *dist antec.* non dependet dependentiâ necessitatis. *C. ant.* dependentiâ ultroneæ acceptationis. *N. ant. & cons.* Ad 2. esto. quòd forsan praxis moderna Curiæ Romanæ, fundantis se in proba-

bilitate opinionis contrariæ, pro foro externo ita judicet; in foro tamen interno propterea non prohibentur subditi nostram benigniorem sequi sententiam, verè probabilem. Non igitur eadem est necessariò praxis in foro interno, quæ fortè est Romæ in foro externo, ut apud Palao *p. 1. tr. 3. disp. 1. pu. 12. n. 3.* docent Valentia, Reginald. Menoch. Imò Gibalinus *loc. cit.* fusè ostendit, praxim veteris Ecclesiæ pro nostra stetisse sententia.

10 Dico 7. Acceptatio legis humanæ, si sumatur pro consensu populi in legem constituendam, non est de essentia legis, extra statum Democraticum, seu ubi suprema potestas non est penes totum populum. 2. Neque si sumatur pro voluntate recipiendi legem, à Principe vel Magistratu promulgatam. 3. Ad durationem tamen & stabilitatem legis accidentaliter necessaria est acceptatio populi, vel potiùs actualis observatio legis. Pars 1. sumitur ex *l. 1. pr. ff. de constit. Princ.* ubi habetur, quòd populus, penes quem olim erat suprema potestas, etiam legislativa, hanc postea absolutè transtulerit in Principem in statu Monarchico. Idem dic, quòd transtulerit ad optimates seu Proceres in statu Aristocratico. In statu autem Ecclesiastico potestas legislativa nunquam fuit penes populum, sed à Christo immediatè Summo Pontifici, à quo etiam derivata est in Episcopos pro suis Diœcesibus, cum limitatione tamen, ne contra Jus Commune legem ferant: ergo leges in sui constitutione non dependent ab acceptatione vel consensu populi. Pars 2. ex propositione ab Alexandro VII. damnata hujus

teno-

tenoris: *populus non peccat, etsi absque ulla causa non recipiat legem à Principe promulgatam:* ergo leges obligant; consequenter totam habent essentiam, antequam recipiantur à populo; aliàs non peccaret non recipiendo: ergo voluntas recipiendi legem non est de ratione legis. Et si hæc populi acceptatio requireretur, exigua planè foret potestas legislatorum, qui præcisè tantum possent, quantum vellet populus: quòd non tam esset regere populum, quàm regi ab ipso. Pars 3. ex *l. 32. ff. de legib.* ibi: *cùm ipsæ leges nulla alia ex causa nos teneant, quàm quòd judicio populi receptæ sint.* item ex *can. 3. d. 4.* ibi: *leges instituuntur, cùm promulgantur: firmantur, cùm moribus utentium approbantur: sicut enim moribus utentium in contrarium nonnullæ leges hodie abrogatæ sunt; ita moribus utentium ipsæ leges confirmantur.* Atque in hoc sensu verum est axioma: *lex non acceptata non obligat;* uti contingit multis Bullis Pontificiis tum in Germania, tum aliis locis. Si lex nunquam fuit deducta in usum; cessavit per *desuetudinem:* si aliquando viguit ejus observantia, & postea vigere desiit, cessavit per *consuetudinem:* plus tamen temporis requiritur ad consuetudinem, quàm ad desuetudinem legi contrariam.

Objic. suavior est modus regendi populum, si ad inducendam vim obligandi legum requiratur consensus & acceptatio populi: ergo dicendum, quòd populus sub conditione sui consensûs transtulerit potestatem legislativam in Principes, & Magistratus. R. Non tam attendi debet, quis modus regendi sit suavior; quàm qui sit efficacior,

cior, & bono communi utilior : sed longè efficacior & utilior modus regendi est, si populus, ex quo longè plures aversari solent leges etiam utilissimas reipublicæ, in leges constituendas consentire non debeat, sed latas à Principibus recipere: unde sub conditione sui consensus prudenter non potuit transferre suam potestatem legislativam in Principes : certè de tali conditione non fit mentio in *l. 1. cit. & §. 6. Inst. de I. N. G. & C.* ubi populus suam potestatem in Principes sæculares transtulisse refertur.

11 Dico 8. Causa finalis legis est bonum commune, seu utilitas publica, quam velut finem omnis lex spectare debet. Patet ex *can. 2. d. 4.* & definitione legis. Unde quando lex desinit esse utilis communitati, cessat & ipsa.

§. II.

De Causa efficiente, & effectu legis.

12 Sicut *causa efficiens* legis est legislator, seu ille, penes quem est condere leges, potestate gubernativa seu jurisdictione legislativa instructum in alios tanquam subditos, seu in integram communitatem perfectam ; ita *effectus* præcipuus omnis legis est obligatio subditorum in conscientia saltem ad aliquid. *l. 2. ff. l. 3. C. de legib.* Vis obligandi sub culpa vocatur *vis directiva* legis, & vis obligandi ad pœnam appellatur *vis coactiva.* Præter obligationem, quam lex inducit ad aliquid faciendum vel omittendum, & ad pœnam subeundam, quam infligit lex *pœnalis,* datur adhuc subinde alius effectus, nempe irritatio seu nullitas actûs,

actûs, quam statuit lex *irritans*. De his omnibus modò agendum.

Dico 1. Leges Ecclesiasticas universales, quibus obligentur omnes Christiani per totum mundum, ferre potest Papa, & quidem solus, Probatur: quia Summus Pontifex est successor S. Petri, cui Christus ipse, & quidem soli independenter à reliquis Apostolis, licèt præsentibus, dedit universalem potestatem gubernandi totam Ecclesiam, adeóque jurisdictionem in omnes Ecclesiam ingressos per Baptismum, Catholicos & Hæreticos, ubicunque exstiterint, per illa verba *Matth. 16. tibi dabo claves regni cœlorum, super te ædificabo Ecclesiam meam, quodcunque ligaveris super terram*, sive legibus sive alio vinculo. Item *Jo. 21. pasce oves meas*, illimitatè omnes. 13

Dico 2. Leges Ecclesiasticas particulares pro suis Ecclesiis, provinciis, diœcesibus, & districtibus suæ curæ postorali commissis condere possunt. 1. Cardinales. 2. Legati Sedis Apostolicæ. 3. Patriarchæ, Primates, Archiepiscopi, & Episcopi. 4. Abbates & Prælati alii jurisdictionem quasi-Episcopalem obtinentes. Summuntur hæc ex *c. 2. 11. de majorit. c. fin. de offic. legati. c. 2. h. t. in 6. cum can. 4. seqq. caus. 9. q. 3. & c. 6. de statu Monachorum*. Idem concessum est Conciliis particularibus. *can. 6. d. 18.* Capitulo Cathedrali Sede Episcopali vacante. *c. 11. 14. de majorit.* & communitatibus Religiosis, sive per solum caput, sive per membra in Capitulo vel congregatione Capiti unita. Innoc. *in c. 7. de stat. Monach.* quia nempe his omnibus competit jurisdictio & potestas gubernativa alicujus communitatis. Limita- 14

tur tamen horum omnium potestas 1, quòd ne queant statuta vel leges facere Juri Communi Pontificio contrarias, aut statutis à Pontifice confirmatis adversantes ; cùm inferior secundùm *Clem. 2. de Elect. pr.* nequeat immutare legem Superioris. 2. Quòd eorum potestas se non extendat ad res gravioris momenti, utpote quæ Summo Pontifici in signum supremæ potestatis reservantur. vel propter arduitatem sublimius tribunal requirunt. per plures *can. 6. 18. c. majores de Baptis. c. 1. de translat. Epis. c. fin. de Offic. Vicar. in 6.* cujusmodi causæ sunt, quæ pertinent ad declarationem articulorum Fidei, vel ad Statum Universalis Ecclesiæ, ad canonizationem Sanctorum, ad uniendos vel dividendos Episcopatus, ad translationes Episcoporum, ad Matrimonii impedimenta dirimentia &c.

15 Dico 3. Leges Civiles universales, seu totum Imperium Romanum obligantes, ferre potest Imperator vel solus, ut olim. *l. 1. & ult. C. de legib.* vel cum consensu Statuum Imperii, ut hodie; cùm ipsi successu temporis ita restricta sit potestas legislativa ab Imperii Principibus & Statibus partim in *Imperii Recessibus*, partim in *Capitulationibus*, ut vocant, seu pactis publicis cum eligendo in Imperatorem iniri solitis. Cùm enim Imperatores initiò à populo, postea à Proceribus Imperii suam potestatem obtinuerint, ac obtineant, ab his limitari & restringi potest: non verò potestas Pontificis, utpote qui non à populo fideli, vel ab Episcopis eam accepit, sed immediatè à Christo Domino. Eandem cum Imperatore potestatem ferendi leges obtinent Reges,

ges, Principes, & optimates Reipublicæ, Superiorem in temporalibus non agnoscentes, pro suis regnis & provinciis sibi subjectis. per *l. 9. ff. de J. & J.*

Dico 4. Leges Civiles particulares, seu statuta localia, pro suis territoriis condere possunt Principes & Status Imperii, tam Ecclesiastici quàm Sæculares, utì Electores, Episcopi, Principes, Civitates liberæ & Status immediati Imperii; & quidem etiam Juri Communi contraria. Sumitur ex *l. 9. cit.* ibi: *quod quisque populus ipse sibi Jus constituit, id ipsius proprium civitatis est.* Suffragatur praxis & consuetudo, in qua fundatur illud vulgatum: *quivis Imperii Status tantum potest in suo territorio, quantum Imperator in Imperio*, exceptis tamen iis, quæ Imperatori in signum eminentiæ specialiter sunt reservata. Ergo, inferes, potuerunt etiam Episcopi ferre leges Juri Communi Pontificio adversantes. R. non sequitur, quia Jus Canonicum id non concedit inferioribus Prælatis & Episcopis, bene tamen Jus Civile Statibus Imperii. *Urgebis:* per consuetudinem potest derogari Juri Communi Ecclesiastico in loco particulari: ergo etiam per Episcopum talis loci. R. *n. cons.* Quia consuetudo rationabilis fulcitur consensu saltem legali Papæ. *c. fin. de consuet.* statutum verò Episcopi non fulcitur tali consensu Papæ, imò reprobatur expressè *Clem. 2. de Elect.* 16

Dico 5. Nec Imperator, vel ullus Princeps Sæcularis, ferre potest leges concernentes Ecclesiam, rem sacram vel spiritualem, causas pias, aut personas Ecclesiasticas, præsertim si his onerosæ sint. 2. Nec Summus Pontifex (minùs inferior illo

Prælatus Ecclesiasticus) per se & directè leges circa res temporales & personas Sæculares extra suum territorium temporale. Pars prior constat tum ex *c. 7. 10. h. t. c. 49. de sent. excomm. Bulla Cœnæ casu 18.* Suffragatur, & id agnoscit etiam Jus Civile in *Auth. Cassa C. d. SS. Eccles.* tum ex defectu jurisdictionis in Ecclesiam, res sacras, & personas Ecclesiasticas, utpote Jure tam Divino quàm Ecclesiastico exemptas à jurisdictione Laicali. Trid. *sess. 25. c. 20. de reform.* Hinc Principes Laici non possunt Ecclesiasticis personis imponere collectas, angarias, vectigalia &c. auferre jus hæreditariæ successionis, auferre potestatem emendi bona immobilia à Sæcularibus, aut his prohibere, ne ea illis vendant &c. Si dicas, rationem & bonum publicum exigere tales leges, præsertim ne bona immobilia veniant ad manus mortuas, & sic nervus ferè omnis & optimus subtrahatur Reipublicæ politicæ; repono, si ita se res haberet, & verè tales circumstantiæ adessent, recurrendum foret ad Summum Pontificem, qui re ad se delata, & justitiâ legis cognitâ, facilè in illam consentiet: & tunc Laici obtinebunt finem suum licitè ac validè. Neque tantum periculi versatur in eo, quòd bona immobilia ad Ecclesias vel personas Ecclesiasticas deveniant, uti passim clamatur; quia non permittuntur transire ad illas sine pristino onere concurrendi ad necessitates Reipublicæ politicæ. Accedit, quòd teste experientia tantundem, vel plus bonorum temporalium à personis Ecclesiasticis, præsertim ad Episcopatum evectis &c. perveniat ad Laicos, præsertim Nobiles familias, quàm ab his ad illas: ut nihil dicam

de

de pauperibus. Pars posterior sumitur *ex can 8. d. 10.* ubi Nicolaus I. asserit, Christum Ecclesiasticæ & Politicæ Potestatis officia discreviſſe, nec Pontificem sæcularibus se debere negotiis immiscere, & ex *can. 6. d. 96.* ibi: *cùm ad verum ventum est, ultra sibi nec Imperator jura Pontificatûs arripuit, nec Pontifex nomen Imperatorium usurpavit.* Ratio, quia nec Christus, nec Principes Sæculares potestatem ferendi leges circa res & personas sæculares Pontifici extra suum territorium unquam tribuisse leguntur. Addidi tamen, *per se & directè*; nam per accidens & indirectè competit Papæ leges Imperatorum & Regum iniquas, libertati Ecclesiasticæ præjudiciosas, & peccatum foventes, corrigere.

Dico 6. Legislator humanus, Civilis æquè ac 18
Ecclesiasticus, per leges suas obligare potest subditos sub peccato in conscientia coram DEO. Ita Catholici omnes contra modernos hæreticos libertatis, ut jactant, Evangelicæ assertores, ut nempe jugum Summi Pontificis excutiant, ejúsque legibus se liberent. Ratio est clara, quia Legislator humanus quilibet agit vices DEI. *Prov. 8. Luc. 10. Matth. 18. Non enim est potestas, nisi à DEO. Rom. 13.* ergo Legislator humanus quilibet fert leges nomine & auctoritate DEI, & qui his legibus non paret, mediatè agit contra legem DEI, & Juris Naturalis, præcipientis, ut Superiori justè imperanti pareatur: *qui resistit potestati, DEI ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Potestas enim DEI minister est - - ideo necessitate subditi estote non solùm propter iram, sed etiam propter conscien-*

tiam: verba & mandata sunt D. Pauli *Rom. 13.* Idem jubet D. Petrus *ep. 1. c. 2. subjecti igitur estote propter DEUM, sive Regi quasi præcellenti, sive Ducibus, tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum; quia sic est voluntas DEI.* Quis igitur dubitet de doctrina Fidei Christianæ tam patheticè in SS. Litteris expressæ, quòd sit obligatio in conscientia & sub peccato coram DEO parendi legislatoribus humanis, tàm Sæcularibus quàm Ecclesiasticis, justè ac justa præcipientibus? ergo & penes hos est potestas sic obligandi.

Objic. Peccatum in conscientia consistit in actu voluntatis merè interno: sed juxta nos Legislator humanus non potest, saltem directè, præcipere actum merè internum: ergo. R. Syllogismus tam est vitiosus, quàm non ad rem; si enim velis inferre legitimam conclusionem, debet esse hæc: ergo Legislator humanus non potest præcipere peccatum in conscientia; quod quidem est verissimum; at non ad intentum tuum, aut contra nos. *In forma* negatur suppositum *Minoris*, quòd Legislator humanus obligando in conscientia directè præcipiat actum merè internum; præcipiendo enim actum externum hoc ipso obligat in conscientia ad ponendum actum externum, non multùm sollicitus, qua mentis interna dispositione subditus ponat vel non ponat actum externum.

19 Dico 7. Omnis lex, etiam humana, necessariò obligat in conscientia, saltem ad aliquid. Suar. *de legib. l. 3. c. 22.* Glettle *in select. qq. p. 1. q. 3. n. 4.* Gibal. Palao &c. Ratio; quia lex essentialiter differt à consilio per hoc, quòd obliget ad aliquid, non verò consilium, utì fatentur omnes:

si au-

si autem obliget, hoc ipso obligat in conscientia & coram DEO; quia Jus Divinum & Naturale, quæ utique obligant in conscientia & coram DEO, præcipiunt, ut obediatur legitimo Superiori aliquid justè præcipienti vel prohibenti per legem suam, ut vidimus in assertione præcedente. Confirmatur. Si aliqua lex non obligaret in conscientia, ea esset vel lex purè pœnalis, vel lex irritans seu valorem auferens actui, v. g. Testamento non secundùm ordinationem Legislatoris facto, vel fundata in falsa præsumptione. Sed & istæ leges obligant in conscientia, saltem ad aliquid, & quidem 1. *Lex purè pœnalis*, quia, licèt non obliget ad actum, vel omissionem, v. g. venationis, directè intentam, obligat tamen conscientia ad pœnam subeundam, si delinquenti imponatur propter culpam Juridicam; imò & Judicem inferiorem obligat in conscientia, ut pœnam à lege determinatam infligat. Dixi, *purè pœnalis*, quæ nimirum præcisè statuit pœnam, & nihil prohibet, vel præcipit, ut si sic sonet: *qui exportaverit frumentum ex provincia, 50. florenis mulctabitur:* vel si consuetudo aut communis sensus declaret legem, quòd præcisè ad pœnam obliget: si verò fit pœnalis mixta, seu præter pœnam statutam aliquid prohibeat vel præcipiat, ut si dicat: *nemo exportet frumentum, & qui exportaverit, solvet mulctam 50. florenorum*; per se obligat in conscientia ad utrumque, & ad non exportandum, & ad pœnam, siquis exportaverit, & condemnatus fuerit; nisi nempe lex pœnalis fuerit mixta disjunctivè hoc modo tendens: *vel nemo exportet, vel si exportaverit, 50. solvet*; tunc enim ad so-

lam

lam pœnam obligaret in conſcientia. 2. *Lex irritans*, licèt non obliget ad certas ſolennitates, ſine quibus voluit actum, v. g teſtamentum eſſe nullum & irritum, adhibendas, obligat tamen in conſcientia. ut actum ſine requiſitis ſolennitatibus nulliter gerens eum non defendat ut validum, & ut Judex ei vires non tribuat. 3. *Lex fundata in falſa præſumptione* obligat tamdiu quamdiu manet lex; nam poteſt lex fundari in ptæſumptione dupliciter. 1. In præſumptione *univerſalis periculi*, v. g. fraudum, peccatorum, incommodorum &c. utì lex requirens ad valorem Matrimonii præſentiam parochi & 2. vel 3. teſtium, item lex requirens 7. teſtes ad valorem teſtamenti. 2. In præſumptione *particularis facti*, qualitatis, culpæ, negligentiæ &c. utì lex præcipiens redditionem debiti conjugalis poſt contractum Matrimonium, In priori caſu, licèt in caſu particulari periculum fraudis, vel peccati &c. non ſubeſſet, & eatenus præſumptio reſpectu alicujus in particulari eſſet falſa nihilominus maneret adhuc lex generaliter præſumens periculum (quod generaliter datur verè, & eatenus præſumptio non eſt falſa) conſequentur obligaret etiam in caſu particulari, in quo periculum non datur per accidens. In poſteriori autem, quando id, quod lex præſumit, in caſu particulari non datur, non ampliùs manet lex, & ideo nec obligat. & hinc, ſi poſt contractum Matrimonium putatitia conjunx reſciat impedimentum dirimens Matrimonii, v. g. affinitatis, non tenetur parére legi Eccleſiaſticæ etiam ſub excommunicatione præcipienti redditionem debiti conjungalis, imò non

poteſt;

potest: quia Matrimonium, quod præsumit lex validum in hoc particulari casu, revera non est validum. Sic sententia Judicis te condemnantis ad solvendum, quod scis te non debere, te non obligat in conscientia; quia fundatur in præsumptione falsa particularis debiti.

Objic. Obligatio legis totaliter pendet à voluntate legislatoris, obligare intendentis: ergo in ejus arbitrio est obligare, vel non: ergo potest dari lex, quæ in conscientia non obliget. R. Pendet quoad existentiam, h. e. legislator potest ferre vel non ferre legem, & sic obligare vel non obligare. *C. antec.* quoad essentiam, ita ut posita semel lex obliget in conscientia vel non. *n. antec.* & ultimam *conseq.* Id etiam concedo, in arbitrio Legislatoris humani esse, ut in re gravi obliget sub peccato levi; quamvis non viciſſim, ut in re levi obliget sub gravi, ut docet communis.

Dico 8. Lex irritans actum contra legem celebratum reddit irritum, seu nullum, aut invalidum. 2. & quidem *ipso Jure*, seu *ipso facto*. h. e. ante ministerium & sententiam Judicis, si vel directè irritet actum per verba nullitatem vel irritationem importantia, qualia sunt: *irritus sit: non valeat: robur non habeat: pro infecto habeatur: nullam obligationem inducat: teneatur acceptum restituere in conscientia &c.* vel si indirectè nullitatem talem statuat inhabilitando personas ad gerendum actum, aut solennitatem per modum formæ substantialis, aut aliquid per modum *conditionis sine qua non* requirendo. 3. Non autem ipso Jure, vel facto, si requirat ad nullitatem indu-

cen-

cendam ministerium Judicis, vel declarantis, actum esse nulliter gestum sine qua declaratione non vult actum haberi pro nullo, vel per sententiam rescindentis, ut si dicat: *irritetur: annulletur: rescindatur: pronuntietur nullus &c.* Idem contingit, quando lex irritat pœnaliter, seu in pœnam principaliter, licèt utatur verbis directè nullitatem ipso Jure incursam denotantibus; quia pœna regulariter non incurritur sine sententia Judicis, utì nec ab ignorantibus, pœnam statutam esse. 4. Si legislator irritet actum principaliter in pœnam delicti, vocatur & est *irritatio pœnalis*, utì juxta me est irritatio Matrimonii propter impedimentum Criminis, utpote principaliter in pœnam introductum: si verò principaliter propter bonum commune, vel certarum personarum, vocatur & est irritatio *non pœnalis*, ac incurritur etiam ab ignorantibus legem. Ratio horum omnium patet ex intelligentia terminorum, & modo loquendi apud Auctores usitato.

21 Dico 9. Lex simpliciter prohibens aliquem actum, & non addens clausulam irritantem, nec personas reddens ad agendum inhabiles, actum non facit irritum, sed solùm illicitum. Ita cum plerisque Theologis & Canonistis, Felino, Innoc. & Suar. *l. 5. de legib. c. 25. n. 169.* ubi hanc sententiam putat communiter esse receptam, contra Baldum & Legistas innumeros, contra Panormit. P. König, & alios Canonistas; quorum tamen non pauci nobiscum sentiunt quoad leges Juris Canonici, licèt dissentiant quoad leges Juris Civilis; quod discrimen omninò consideratione dignum esse patebit ex sequentibus. De Jure Canonico

non

non magna est difficultas, utpote in quo generalis regula in *c. 16. de Regularib.* traditur hæc: *multa fieri prohibentur, quæ, si facta fuerint, obtinent roboris firmitatem:* ergo tamdiu pro validis habenda sunt omnia, quæ de Jure Canonico prohibentur, quamdiu non ostenditur, expressè vel tacitè, irritationem esse adjectam prohibitioni, ut patet etiam ex variis exemplis: sic Matrimonium clandestinum olim in *c. fin. de cland. desponſ.* fuit quidem prohibitum, at non irritum: sic hodie contractum cum voto simplici castitatis, aut alio impedimento impediente, est quidem prohibitum, at non irritum: sic susceptio Ordinum Sacrorum multis, imò omnibus irregularibus est prohibita, non tamen invalida &c. Accedit ratio efficax: *prohibere* actum, & *irritare* actum, sunt effectus valde diversi, & separabiles, sicut actum esse *illicitum*, & esse *invalidum* sunt prorsus diversa, ut patet in allatis exemplis: ergo lex simpliciter *prohibens* sistendo in verbis merè prohibitoriis non est hoc ipso *irritans.* Confirmatur: irritatio omnis est odiosa, & repugnans naturæ actûs, utpote qui de Jure naturæ est validus: ergo verbum *prohibendi* non debet extendi ad effectum *irritandi*, quem ex se non significat. per *c. 15. de R. J. in 6.* præsertim cùm *in obscuris minimum sit sequendum. c. 30. eod.* Interim tamen

Objic. 1. & opponitur regula *64. eod. Quæ contra Jus fiunt, debent utique pro infectis haberi:* ergo de Jure Canonico generaliter sunt irrita, quæcunque sunt prohibita. 2. Lex Naturalis prohibendo actum facit illum irritum: ergo & Lex Positiva. R. Ad 1. ut concordentur Ju-

ra,

ra, & salvetur allata ratio pro nostra assertione satis evidens, *dist. antec.* quæ contra Jus irritans fiunt. *C. antec.* quæ solùm contra Jus prohibens. *N. antec.* Imò & hæc pro *infectis* habentur, h. e. pro infirmis, ita ut Judex talem actum possit ac debeat dissolvere & rescindere, adeóque facere, quasi factus non fuisset, & vires post rescissionem nullas habeat ampliùs. Dices: Matrimonium, & Ordines sacri, contra legem prohibentem susceptì, non possunt rescindi, & in dicto sensu pro infectis aut non susceptis haberi. Repono: possunt dissolvi aut rescindi secundùm quid à Judice Ecclesiastico, nempe conjuges separando ad tempus, ordinatos suspendendo ab exercitio Ordinis. Ad 2. *N. ant.* nam Jus Naturale generaliter non irritat actum, quem prohibet, sed, ut docet Suar. & Sanch. tantùm in duobus casibus irritat. 1. quando actus fit ab eo, qui caret potestate eum celebrandi, ut siquis donet rem non suam. 2. quando actus perpetuam continet malitiam, & ipsa etiam executio turpitudinem, ut siquis paciscatur de fornicatione committenda, de usuris illicitis accipiendis; nam ad illicitum non potest dari obligatio, & talium usurarum acceptio, imò & retentio perseverat esse licita.

22 Quæres, an idem procedat etiam de Jure Civili? R. De hoc major est difficultas; quia ibi reperitur unus & alter textus, qui per modum regulæ generalis videntur statuere, omnia, quæ prohibentur à legibus Civilibus, hoc ipso esse irrita; nisi nempe ex verbis legum, vel aliunde colligi possit, quòd stent in sola prohibitione, utì v. g. contingit in *l. 1. ff. biduum ff. quan-*

quando appellandum, ubi sententia sub conditione ferri prohibetur, sic tamen lata valet; & in *l. 15. ff. de R. V.* ubi prohibetur res vendita iterum vendi alteri, venditio tamen altera si accedat traditio, valet ac tenet. Generaliter autem Jus Civile videtur statuere claris verbis oppositum; siquidem in *l. non dubium 5. C. de legib.* sic ait: *nullum enim pactum, nullam conventionem, nullum contractum inter eos videri volumus secutum, qui contrahunt lege contrahere prohibente, --- ut ea, quæ lege fieri prohibentur, si fuerint facta, non solùm inutilia, sed etiam pro infectis habeantur, licèt legislator fieri prohibuerit tantùm, nec specialiter dixerit, inutile esse debere, quod factum est &c.* Concordat. *l. 6. C. de Pactis.* ibi: *pacta, quæ contra leges constitutionésque fiunt, nullam vim habere indubitati Juris est.* Hæc Juris Civilis tam clara dispositio cogit me, ut cum Suar. *l. 5. c. 28. n. 9. de legib.* & Laym. *c. 1. 6. de legib. n. 3. 6.* loqui, & limitare cogar traditam superiùs doctrinam. Dico proin: lex prohibens actum de Jure Civili eundem non hoc ipso irritat *cum effectu* in foro etiam externo, antequam à Judice declaretur aut judicetur irritus actus. Ratio sic interpretandi allegatos textus est 1. quòd *l. non dubium cit.* non dicat, actum absolutè esse nullum, sed *nullum videri volumus*, h. e. declarari, judicari nullum. 2. quòd dicat, *pro infectis habeantur* (*nullam vim habeant*, ut ait *l. 6. cit.*) nempe in Judicio juxta *can. 10. d. 10.* ibi: *quod contra leges accipitur, per leges dissolvi meretur.* 3. Quòd interserat, *nec pœnas insertas legibus evitabit*: ergo de irritatione pœnali, quæ ante sententiam non incurritur,

intelligenda est, 4. Quòd hoc modo Jus Civile aliqualiter concilietur cum Jure Canonico, secundùm quod lex prohibens non est hoc ipso irritans, ut satis clarè ostendimus: debet autem fieri conciliatio Jurium, quantùm potest, ac specialiter in hac materia ideo, quòd. 5. planè sint prorsus diversa *prohibere*, *& irritare actum:* si ergo propter dictas leges absolutè negari non posse videatur, actum contra leges factum de Jure Civili esse irritum, saltem limitandum est Jus Civile in tantum, ut non censeatur per prohibitionem actûs illum irritare in effectu, antequam Judex declaret nullum: quæ tamen declaratio id habet singulare à sententia Judicis rescissoria actûs prohibiti quòd illa declaratio retrotrahat nullitatem ad tempus, quo celebratus est actus, ita ut retro etiam habeatur pro nulliter gesto: sententia rescissoria autem nullitatem inducat, & vim actui auferat à tempore, quo per Judicem rescissus est. Denique cum aliis fortè etiam responderi ad dictas leges posset, de Jure Civili actus prohibitos esse quidem irritos in tantum, ut non pariant actionem civilem efficacem, non tamen esse ita irritos, ut non subsistant, & obligationem naturalem non pariant.

23 Dico 10. Lex simpliciter irritans actum non hoc ipso irritat pro foro interno, nisi addat clausulam, ex qua colligi possit, quòd etiam irritet pro foro interno, & obligationem in conscientia tollat: vel nisi Judicis sententia declaraverit nullitatem actûs. Abb. Innoc. Fel. Wading. Molin. Sichard. Clarus, Suar. Less. Mantic. Fachin. P. Wiestner *ad tit. de Elect. à n. 191.* ubi adhuc alios allegat. Laym. *loc. cit. n. 9.* contra Vasq. Bonac. Dian.

Dian. Dicast. Azor. Covarruv. Menoch. Arnold. Rath. Engel, & recentiores Jurisconsultos passim. Prob. 1. Irritatio pro foro interno & externo simul est effectus diversus & separabilis ab irritatione pro foro externo tantùm, uti est innegabile: ergo lex simpliciter irritans, & nihil dicens de irritatione pro foro interno, pro hoc foro non irritat, partim quia lex irritans actum ipso Jure recedit à Jure Naturali, quo solo spectato actus foret validus pro utroque foro: ergo est odiosa & strictæ interpretationis, adeóque non extendenda ad forum internum; partim quia *in obscuris minimum est sequendum. c. 30. de R. I. in 6.* h. e. quod minus obligat vel gravat: partim quia sæpe ad obtinendum finem legis sufficit, modò actus pro foro externo sit irritatus; tunc enim Judex jam tenetur eum pronuntiare nullum, eique omnem vim auferre, post quam sententiam declaratoriam fateor nasci obligationem in foro etiam interno parendi. Prob. 2. Aliquæ leges, præsertim Juris Canonici, quando irritant actum, subinde addunt clausulam, qua insinuant irritationem etiam pro foro interno, v.g. dicendo: *etiam in foro animæ non suffragetur: quod obtentum est, non valeat retineri: viribus careat absque omni alia declaratione &c.* ergo. Ubi similis clausula non reperitur, rectè censetur legislator non irritare pro foro interno.

Objic. 1. Lex justa pro foro externo, est etiam justa pro interno, ut habet receptum axioma: ergo etiam lex irritans pro foro externo est etiam irritans pro interno. 2. Lex irritans actum aufert ipsi valorem, consequenter omnem obligatio-

nem, etiam naturalem: ergo talis actus nec in foro conscientiæ obligat. 3. Lex irritans actum reddit homines inhabiles ad illum ponendum; sed actus gestus ab inhabili, & potestatem gerendi non habente, idem est, ac actus omnino non gestus: ergo. R. ad 1. *c. antec. n. cons.* & paritatem; quia non potest dari lex justa, quæ non pariat obligationem in conscientia saltem ad aliquid, ad quod nempe obligare intendit, adeóque sensus est primæ propositionis: lex justa pro foro externo obligat etiam pro foro interno, quod est verum: at irritatio pro foro externo tantùm, dari potest absque irritatione pro foro interno, ut nemo negat: ergo lex irritans simpliciter, vel pro foro externo, licèt justè, non hoc ipso est irritans pro interno; quia sunt effectus separabiles. Ad 2. *dist. antec.* aufert omnem obligationem, etiam naturalem, si lex irritet vel valorem actui auferat pro utroque foro per clausulam id denotantem, vel si irritet actum ex natura sua irrescindibilem, uti est Matrimonium, & Professio Religiosa. *c. antec.* Si tantùm simpliciter irritet, & actus ex se sit rescindibilis. *n. antec. & cons.* Ad 3. *dist. ma.* reddit homines inhabiles ad agendum, vel potestatem agendi adimit, quando id exprimit, uti exprimit Tridentinum Matrimonia clandestina irritans. *c. ma.* quando non exprimit. *n. ma.*

§. III.

De Subjecto, Interpretatione, & Cessatione Legis.

14 *Subjectum* legis sunt homines, rationis & doli capaces, ac Legislatoribus subditi, ut omnes fa-

ten-

tentur. Unde infantes & amentes non obligantur legibus; nec Ecclesiasticis infideles, seu non baptizati. *c. 8. de divort.* utì Judæi, Gentiles, Turcæ, Pagani &c. *Interpretatio* legis est declaratio illius, quousque nimirum se extendat. *Cessatio* legis autem datur, quando obligare desinit, quod fit vel *irritatione*, quando ipse Legislator statim initio vult, ut neminem obligare incipiat: vel *abrogatione*, quando, postquam obligare cœpit, totaliter omnem vim obligandi rursus amittit, vel per revocationem Superioris expressam, aut per legem, consuetudinémve ei contrariam: vel *derogatione*, quando lex uno ex dictis modis quoad aliquam partem tollitur: vel *cessatione partis constitutivæ* legis, ut si cesset finis totaliter, vel ejus materia reddatur impossibilis, inhonesta &c. vel *privilegiô*, quo unus vel plures eximuntur ab observatione legis stabiliter: vel *dispensatione*, qua unus vel plures eximuntur ab observatione non stabiliter, sed plerumque quoad unum vel plures tantummodo actus. Hìc de duplici tantùm modo, quo cessat lex, nempe ratione finis cessantis, & dispensatione, quæ dicitur esse *relaxatio legis publica auctoritate facta pro aliquo particulari casu vel persona, manente interim aliorum obligatione.* Suar. *de legib. l. 6. c. 10.* agemus, utì & de *Ignorantia*, ac *Metu*, quibus per accidens aliqui excusantur ab observatione legum, aliàs obligati.

Dico 1. Legislator Princeps non obligatur legibus quà suis, licèt sæpe obligetur vel ex Jure Naturali, vel ex decentia. Prob. 1. ex *l. 31. ff. de LL.* ibi: *Princeps legibus solutus est.* & *l. 23. ff. de Legat. III.* ibi: *decet enim tantæ Majestati eas*

eas ſervare leges, quibus ipſe ſolutus eſſe videtur. Prob. 2. Obligatio legis humanæ tota pendet à jurisdictione & voluntate Legislatoris: ſed iſte in ſe ipſum jurisdictionem non habet, nec efficaciter ſe poteſt velle obligare, quia ipſi liberum eſt ſemper pro libitu ſe eximere ab obligatione legis, à ſua voluntate penitus dependentis. Dixi 1. *quà ſuis*; ſi enim idem præcipiat Jus Divinum vel Naturale, quod ipſe, utique obligatur, ſicut alii, obedire DEO & Naturæ. Dixi 2. *Licèt ſæpe obligetur vel ex Jure Naturali*, v. g. ex Juſtitia Commutativa, utì adhibere ſolennitates ad contractus, quos celebrat cum ſubditis, vel taxam mercibus à ſe præſcriptam obſervare, vel ratione ſcandali, cùm exemplum Principis plurimùm valeat in populo ad obſervantiam vel transgreſſionem legum. Dixi 3. *vel ex decentia* ſeu æquitate naturali, quando nempe leges reſpiciunt materiam communem, & Legislatori æquè ac Subditis convenientem. Atque in hoc ſenſu intelligenda eſt *l. 4. C. de LL. digna vox eſt Majeſtate regnantis, legibus alligatum ſe Principem profiteri.* & *can. 2. d. 9.* ubi affirmatur, *Principem legibus teneri ſuis.* Unde Pontifex non audiens Sacrum die feſto non quidem peccat contra legem Eccleſiaſticam, utpote ſuam, poteſt tamen peccare contra Jus Naturale ratione ſcandali, vel venialiter contra decentiam, & Juſtitiam Legalem, quæ obligat, ut Caput ſe conformet Corpori, & pars toti. *can. 2. d. 8.* Sic teſtamentum Principis absque ſolennitatibus à ſe præſcriptis conditum utique valeret, imò & licitum

licitum foret per se, licèt per accidens fortè fieri posset illicitum.

Dico 2. Pueri & puellæ ante 7. ætatis annum 26
completum non obligantur legibus humanis sub culpa, bene tamen post illum completum, licèt non statim sub pœna saltem ordinaria, per se. Ita communis. Pars 1. fundatur in eo, quòd ordinariè ante ætatis annum septimum non censeantur capaces rationis & doli, leges autem humanæ non attendant ad ea, quæ per accidens & rarò contingunt; licèt Jus Naturale & Divinum obligent, quando citiùs per accidens adest usus rationis sufficiens. Pars 2. in eodem principio, quòd post septennium præsumatur adesse usus rationis, & Jura attendant ea, quæ communiter evenire solent. Pars 3. in *c. 1. & 2. de delict. pueror.* ubi pœnis à Jure Humano decretis non subjiciuntur impuberes, imò de Jure Civili pœna ordinaria regulariter mitiganda est, quamdiu delinquunt minorennes. *l. 37. ff. de minor.* Ebrii, & dormientes, item ignorantes legem, eâ quidem obligantur, sed per accidens excusantur à peccato formali, si eam transgrediantur. Eodem modo infantes, & perpetuò amentes, licèt non obligentur legibus Humanis, comprehenduntur tamen sub legibus Divinis & Naturalibus, quamvis per accidens excusentur ab illis, ut agendo contrà non peccent formaliter. Unde infertur, dictis personis apponere carnes in die Jejunii non esse quidem illicitum, quia à legibus Humanis non comprehenduntur, non verò licitum esse eas concitare ad blasphemias, actus lascivos &c.

Dico 3. Peregrini (h. e. qui è loco Domicilii 27

sunt egressi, & alibi transeunt vel commorantur, non fixô ibidem domicilio, vel quasi-domicilio) non obligantur legibus particularibus locorum, ubi transeunt vel morantur, saltem regulariter. Valde communis cum Sanch. & Laym. contra Navar. & Suar. aliósque. Ratio; quia peregrini & advenæ non subsunt jurisdictioni Magistratuum, in quorum territoriis existunt. Unde si veneris ad locum, ubi est festum particulare, quod in loco tui domicilii non celebratur, non teneris audire Sacrum per se. Dixi, *saltem regulariter*; nam obligari possunt per accidens. 1. Ratione scandali, quod fortè darent in loco, ubi commorantur, ignorantibus suam exemptionem ab observatione legis. 2. Si in tali loco exstent leges in ipsos peregrinos latæ; his enim ultro se subjicere censentur, qui talem locum adeunt, v. g ad solvenda vectigalia &c. 3. Si in tali loco delinquant, vel celebrent contractus; tunc enim sortiuntur forum, & fiunt subjecti ratione delicti, vel contractûs. 4. Possunt in tali loco confiteri, & sic alienæ jurisdictioni, quam Parochus loci, vel alii Confessarii, ex tacito consensu proprii Pastoris peregrinorum in hos obtinent delegatam in tali casu, se subjicere.

Objic. illud axioma: *si fueris Romæ, Romano vivito more; si fueris alibi, vivito sicut ibi.* Ad quam fortè Ecclesiam veneris, ejus morem serva, ait S. Aug. *can. 11, d. 12.* R. ista dicta habent rationem consilii propter convenientiam, non præcepti: vel intelligenda sunt de casu, quo quis jam est fortitus domicilium, vel celebrat contractum, vel timor scandali &c. observantiam exigit. Pos-

sunt

sunt igitur peregrini sentire commoda locorum, ubi existunt, licèt per se non teneantur ad onera legum; quia hæc Magistratus loci propter defectum jurisdictionis illis nequit imponere.

Dico 4. Iidem peregrini, seu forenses, neque 28
obligantur legibus sui domicilii aut patriæ, si tales leges non obligent in loco, ubi morantur vel transeunt. Communis ex *c. 2. h. t. in 6.* ibi: *extra territorium jus dicenti impune non paretur.* Leges nimirum non obligant nisi subditos, &, quia respiciunt territorium, extra illud existentes non ampliùs sunt subditi, licèt essent, si egressi non forent è territorio, ubi habent domicilium. *Domicilium* habere dicitur, qui in aliquo loco habitare actualiter cœpit cum animo ibidem perpetuò manendi: *quasi-domicilium*, qui in loco habitare actualiter cœpit cum animo non perpetuò, sed tantùm per notabilem anni partem ibidem subsistendi, v. g. per dimidium, vel majus anni tempus, vel per plures annos: sic Studiosi in Academiis, famuli, & milites præsidiarii in urbibus obtinent quasi-domicilium. Igitur ad utrumque obtinendum requiritur animus, & factum seu actualis habitatio cœpta, copulativè. *Objic.* 1. Si peregrinus non obligatur legibus sui domicilii, tunc veniens ad locum, ubi dispensatum est in esu carnis tempore Jejunii Quadragesimalis, poterit ibi vesci carnibus, licèt in loco sui domicilii vel quasi non sit dispensatum. 2. quòd talis etiam ex hoc solo fine, ut possit comedere carnes, in talem locum licitè egrediatur: sed hæc sunt absurda, & in casu ultimo etiam ageretur in fraudem legis: ergo. R. Ad utrumque negando, hæc es-

se absurda; cur enim aliquis non possit uti privilegio & favore loci, ad quem defertur, cùm leges sui loci ultra territorium se non extendant, eúmque non ligent? Dein in fraudem legis non agit, qui utitur jure suo: sed, qui egreditur in alium locum etiam ex dicto fine, utitur jure suo; quia egressus ex hoc fine ipsi nuspiam reperitur esse prohibitus.

29 Dico 5. Neque vagi (qui nempe nullibi habent verum domicilium, vel quasi-domicilium, ut quidam nundinatores, & circumforanei) tenentur legibus particularibus locorum, ad quæ deveniunt. Ratio; quia ex nullo capite sunt subjecti quoad has leges, æquè parùm ac peregrini. Dissentit tamen fortè communior Doctorum, qui sic *Objiciunt*: hoc modo vagi nullis omnino adstringuntur legibus, sed sunt exleges, consequenter non satis gubernantur ad suam salutem obtinendam. R. Id non sequi; nam vagi baptizati saltem universalibus Ecclesiæ legibus adstringuntur, alii autem (utì & baptizati) saltem obligantur legibus Divinis & Naturalibus, quæ sufficiunt ad eos gubernandos, quantùm requirit salus tum illorum, tum Reipublicæ. Adde, quòd legibus particularibus subinde obligentur ratione scandali, ratione delicti, vel contractûs, si ibi delinquant vel contrahant, item legibus, quæ sunt latæ pro extraneis ad certum locum accedentibus.

30 Dico 6. Clerici obligantur vi directiva iis legibus Civilibus, quæ nec lædunt immunitatem Ecclesiasticam, nec dedecent eorum statum, v.g. quæ formam præscribunt contractibus, taxam ponunt mercibus, exportari prohibent frumenta &c.

at

at non vi legum Civilium, cùm ab his exempti sint exemptione & immunitate personali; sed vel ex æquitate & decentia naturali, ut aliqui volunt cum Vasquez, vel ex voluntate saltem tacita Summi Pontificis, quam videtur exigere æquitas naturalis, & Reipublicæ quies.

Dico 7. Lex odiosa strictè, favorabilis autem 31
latè est intepretanda, quantùm patitur proprietas verborum. Communis ex regula Juris *15. de R. I. in 6.* ibi: *odia restringi, & favores convenit ampliori.* Sic in lege favorabili nomine *Civium* veniunt etiam Clerici, & nomine *Clericorum* etiam Episcopi; non item in odiosa. At quia in eadem lege sæpe concurrunt odium & favor, uti quando in *can. si quis suadente. 17. q. 4.* statuitur excommunicatio tanquam pœna in percussores Clericorum, in quorum favorem lata est lex, difficultas est in discernendo, an lex pro odiosa vel favorabili habenda sit. Juxta Covarruv. & alios lex *Odiosa* absolutè dicenda est, quæ secundùm intentionem legislatoris principaliter spectat alicujus odium, secundariò autem alterius favorem, *Favorabilis* viciſſim, quæ principaliter alicujus favorem, secundariò alterius spectat odium. In dubio lex habenda est pro favorabili, quia de Principe potiùs beneficium, quàm onus præsumendum est. Si verò odium & favor, quos continet eadem lex, separari ab invicem possunt, tum, quatenus uni favet, favorabilis, quatenus alterum premit, odiosa dicenda est. Lex odiosa duas potissimùm species sub se continet, *pœnalem* & *irritantem*, de quibus dictum §. præcedente.

Dico 8. Verba legis accipienda sunt in pro- 32
pria

pria significatione, communi usu recepta. 2. præprimis autem juxta mentem legislatoris unde unde elucescentem. 3. atque ita, ut non deroget legi priùs existenti, si cum hac conciliari possit. Ita communis quoad omnia. Ratio regulæ primæ est, quia ex verbis in propria significatione acceptis mens legislatoris optimè cognoscitur: secundæ, quia mens legislatoris est anima & virtus legis: unde illud *can. humanæ aures. 22. q. 5. non debet intentio verbis deservire, sed verba intentioni*: quare non tam verba, quàm voluntas legislatoris attendi debet: tertiæ, quia correctio Juris & contrarietas omni modo evitanda est.

33 Dico 9. Per interpretationem possunt quidem & debent Judices in judicando extendere leges ad casus vel personas, non expressas, ob paritatem vel similitudinem rationis. 2. non tamen privati homines regulariter in ordine ad asserendam obligationem in foro conscientiæ. 3. licèt generaliter ab omnibus possit lex extendi ad casus similes vel etiam majores propter identitatem rationis, modò latè & aliquo saltem modo significentur per verba legis, præsertim si verba legis sunt generalia: vel materia favorabilis: vel cogit evitatio absurditatis, quæ sequeretur, nisi fieret extensio: in correlativis; quod enim de uno correlativo est dispositum, censetur etiam dispositum de altero: in æquiparatis à Jure: in connexis: in subordinatis, quando nempe unum se habet ut pars, alterum ut totum, unum ut continens, alterum ut contentum &c. Pars 1. sumitur ex *l. 10. 12. 13. ff. de LL.* ubi redditur hæc ratio, quia non possunt omnes casus & causæ singulatim exprimi in legi-

bus:

bus: cùm ergo Judices debeant omnes casus & causas decîdere, debent à casu simili, qui exprimitur à Jure, vel à paritate rationis juvari, proin extendere legem possunt, vel, ubi aliunde non habent sufficiens fundamentum decîdendi, debent: unde axioma: *casus similis expresso à lege non censetur omissus.* Pars 2. colligitur tum indè, quòd *ratio legis non sit lex*, ut habet commune effatum, tum ex eo, quòd penes privatos homines non sit illa necessitas, quæ apud Judices, legem extendendi ad casus similes. Pars 3. ex *l. 9. §. 2. ff. de Edendo. & l. 32. ff. ad l. Aquil.* ex quibus deduxerunt DD. hanc regulam: *ubi est eadem ratio, ibi debet esse eadem Juris dispositio* exceptis tamen legibus odiosis & pœnalibus, ubi etiam propter identitatem vel etiam majoritatem rationis non est facienda extensio) quia, ubi eadem prorsus ratio reperitur in aliis quoque casibus & personis similibus, persona vel casus, in lege positus, censetur poni potiùs per modum exempli, quàm restrictionis ad hanc personam vel casum duntaxat. Cæterùm in casibus, ubi reperitur correlatio, vel connexio tanta, ut unum reperiatur in altero tanquam pars in toto, aut contentum in continente, tanquam minus in majore, vel ubi sequitur absurdum, si non fiat extensio legis, etiam leges *odiosæ* per interpretationem extendendæ sunt. Sicut autem dantur causæ extendendi legem, ut vidimus, ita dantur causæ eam restringendi, nempe 1. si lex est odiosa vel pœnalis. 2. si specialis ratio insinuata in lege non reperiatur in aliis casibus & personis, sed tantùm in expressis à Jure. 3. evitatio absurditatis secuturæ,

turæ nisi lex restringeretur. 4. cessatio causæ adæquatæ, quam spectabat legislator.

34 Dico 10. Per epijkiam (quæ est species interpretationis, *æquitas* latinè dicta, magis mentem quàm verba legislatoris attendens, & indicans, credibile non esse, quòd legislator in his circumstantiis obligare velit, licèt casus in verbis legis aliàs comprehendatur) licitè à quolibet restringitur lex omnis (excepta irritante) modò adsit justa causa credendi, mentem legislatoris non fuisse in & pro his circumstantiis obligare. Sumitur ex *l. 8. C. de Judic.* ibi: *placuit in omnibus rebus præcipuam esse justitiæ, æquitatisque, quàm stricti Juris, rationem.* & *l. 90. ff. de R. I.* ibi: *in omnibus quidem, maximè tamen in Jure, æquitas spectanda est.* Sic monialibus clausuræ adstrictis per epijkiam licitum est egredi in casu incendii, hostilis incursionis &c. & fugere; aliàs enim lex clausuræ evaderet nimis dura. Ratio assertionis est; quia legislator non potuit omnes circumstantias & eventus prævidere aut exprimere in lege, sed debuit particulares casus prudentûm judicio, ex æquo bono procedentium, relinquere.

35 Dico 11. Si interpretatio legis fit à Legislatore, vel ejus Successore aut Superiore, vocatur *authentica*, & habet vim legis, si ritè promulgetur. Si inducta est per consuetudinem vel usum, dicitur *usualis*, & optima legum dubiarum interpres, ac vim legis obtinet, si de ea satìs constet. Si autem provenit à Doctoribus, vel Judicibus, vel etiam ab homine privato & docto in tali materia, appellatur *doctrinalis*, quæ legem

non

non facit, quamvis eam sequi liceat. Et de hac ferè hucusque sermo fuit.

Dico 12. Lex cessat cessante fine intrinseco & 36
adæquato legis respectu communitatis. Plerique cum S. Thoma *1. 2. q. 90. a. 2.* Ratio petitur ex definitione legis, ex qua patet, quòd essentialiter pro fine habeat bonum communitatis: ergo hoc cessante cessat aliquid essentiale legis: ergo & ipsa lex. Ex hoc capite cessârunt leges ceremoniales Veteris Testamenti. Si finis extrinsecus tantùm legis cessaret, utì v. g. maceratio corporis respectu legis jejunii, non cessaret lex: & si finis partialis solùm cessaret, nempe in uno vel altero articulo legis, non desineret totaliter, sed tantùm quoad illum articulum; nam *utile per inutile non debet vitiari. c. 37. de R. J. in 6.* Demum si finis legis solùm cessaret respectu unius tantùm vel paucorum, maneret tamen respectu majoris partis communitatis, v. g. periculum rixarum, quod spectat lex prohibens noctu gestari arma, pariter non cessaret.

Dico 13. Dispensare in lege potest, qui tulit: 37
ejúsque successor: & in jurisdictione superior. Clarent ista per se. Non verò inferior in lege Superioris, nisi expressè vel tacitè ipsi specialiter sit concessum. Communis contra Covar. & Sotum. Constat ex *c. 16. de major.* & adhuc clariùs ex *c. 15. de tempor. ord. & Clem. 2. de Elect.* Expressè conceditur dispensandi potestas Episcopo tanquam *ordinario*, quando Jus indefinitè dicit, *dispensari posse*, quia Papam posse, per se manifestum est: tanquam *delegato* Pontificis in Trid. *sess. 24. c. 6. de ref.* quoad irregularitates ex delicto occulto

ortas.

ortas. Tacitè autem, quando in aliqua materia valde frequentes occurrunt casus, in quibus opus est dispensatione, v.g. in jejuniis & festis, quia prudenter præsumitur de mente Pontificis, quòd fidelibus non velint imponere tantum onus recurrendi toties ad se &c. *Objic.* commune axioma: *quilibet Episcopus potest in sua diœcesi, quod Papa in tota Ecclesia.* R. potest ea, quæ sunt præter Jus Commune & Leges Pontificias, non quæ contra: imò nec illa potest omnia, uti pro sua diœcesi canonizare Sanctos, dispensare in Matrimonio Rato &c.

38 Dico 14. Sine justa causa Legislator ipse in sua lege dispensat quidem validè. 2. at non licitè. 3. inferior autem in lege superioris, in qua ipsi dispensare concessum, nec validè nec licitè. Pars 1. videtur certa, si Legislator sciat, non adesse justam causam; quia lex pendet ab ejus voluntate, & hinc etiam totaliter abrogare absolutè potest validè: ergo à fortiori dispensare cum uno vel altero. Pars 2. probatur tum ex Trid. *s. 25. c. 18. de ref.* tum ex ratione, quia talis Legislator imprudenter abutitur sua potestate. Pars 3. ex hac ratione; quia inferior sine justa causa dispensans in lege Superioris transgreditur limites suæ potestatis, sibi concessæ non ad temerè, sed ad prudenter dispensandum: sed qui transgreditur limites potestatis suæ, agit invalidè. *c. 22. de rescr. l. 5. ff. mandati.* Cœterùm si dispensans ex errore probabili putavit adesse justam causam, reipsa tamen non adfuit, censent plerique dispensationem valere. Sicut in dubio, an adsit justa causa, Superior potest, &, sic exigente suavi regimine Ecclesiæ, debet inclinare in partem benigniо-

gniorem; aliàs enim, si de sufficientia causæ certò constare deberet, anxii Superiores ferè nunquam auderent dispensare. Porrò potestas dispensandi, præsertim ordinaria, vel universaliter delegata, amplæ interpretationis est, utpote favorabilis; cùm ex una parte sit necessaria bono communi, ex altera verò Juri Communi non repugnet. Licèt econtra ipsæ dispensationes sint strictæ interpretationis, utpote exorbitantes à Jure, ac odiosæ, atque ideo voccentur *vulnera legum.*

Dico 15. Ignorantia invincibilis Humanæ legis, 39
etiam manifestæ, excusat transgredientem à culpa formali, & pœna pro foro interno. per *c. 2. h. t. in 6. & l. fin. ff. de decretis ab ordine faciendis.* Ratio, quia ignorantia tollit voluntarium, cùm *nihil sit volitum, nisi cognitum*: sed, quod voluntarium non est, formaliter & coram DEO peccaminosum non est: & ubi culpa non est, nec pœna locum habet. *c. 23. de R. J. in 6.* Dixi 1. *invincibilis*, seu inculpabilis, probabilis, quæ nimirum morali diligentia vinci non potuit vel deponi, ut si nihil tibi incidat, v.g. quòd hodie lex jubeat observari jejunium, vel nullam apprehendisti obligationem inquirendi, vel incidit quidem, at post diligentem inquisitionem tibi non innotescit. Si verò sit *vincibilis* seu culpabilis, quæ nimirum deponi potuit, & debuit ob apprehensam obligationem inquirendi in veritatem, non excusaris à culpa, & pœna pro foro interno; multò minùs, si ignorantia fuit crassa, supina, & valde culpabilis; licèt pœnam pro foro externo etiam tali casu non incurras, si lex, pœnam etiam secundariò statuens,

utatur similibus verbis: qui *scienter, temerè, præsumptuosè, contumaciter* hoc vel illud fecerit; ut ut alias ignorantia crassa, supina, vincibilis pro foro saltem externo in Jure æquiparetur scientiæ, & adhuc magis, si sit affectata. Dixi 2. *etiam manifesta*; quia coram DEO invincibilis *ignorantia Juris manifesti*, seu legis certò existentis, est absque culpa. At pro foro externo ignorantia Juris manifesti ingnorantem regulariter non excusat à culpa Juridica, utì nec à pœna; quia leges Humanæ facta promulgatione, præsumuntur sciri ab omnibus: ergo tamdiu habentur pro reis, qui illas transgrediuntur, donec probaverint ignorantiam inculpabilem; quod non facilè fiet contra præsumptionem Juris in contrarium; nam *regula est, Juris ignorantiam cuique nocere, facti verò ignorantiam non nocere*, ait *l. regula §. sed Juris ff. de J. & F. J.* Nec permittitur legum ignorantia. *l. penult. C. eod.* Accedit praxis tribunalium. In quibusdam tamen personis toleratur ignorantia Juris, & scientia non præsumitur, si se sciviſſe legem inficientur, quales sunt minores 25. annis: milites: rustici: mulieres, saltem quando certant de damno vitando. Et has personas excusat ignorantia legis humanæ, etiam certæ aliàs, à culpa Juridica, & pœna.

40 Dico 16. Metus, vel periculum, gravis mali, v. g. jacturæ in vita, membris, fama, fortunis &c. regulariter excusat ab observatione legis, merè Humanæ, & quidem in utroque foro. Communis. Colligitur ex *c. 2. de observ. jejun. c. 31. de sent. excomm.* Ratio; quia Legislator humanus nec vult, nec potest per se, cum tam gravi incommo-

modo obligare subditos, nempe extra casum, publicum bonum respicientem; cùm lex humana non debeat esse nimis ardua, nimiúmque difficilis infirmitati humanæ. Interim tamen, si cum lege humana concurreret lex naturalis, idem prohibens vel præcipiens, nullus metus excusaret ab observatione legis, etiam humanæ, utpote urgentis observationem legis naturalis. *c. 31. cit. in fin.* Sic, siquis in contemptum Religionis Catholicæ per minas mortis te impelleret ad comedendas carnes die Veneris, comedendo peccares contra legem Ecclesiasticam simul & naturalem. Atque in hoc sensu verum est illud *c. 5. de his, quæ vi, licèt metus attenuet culpam* (quia minuit voluntarium) *non tamen eam prorsus excludit*, propter stringens Jus Naturale.

Dico 17. Nec ignorantia invincibilis, nec me- 41
tus ullus, impedit effectum legis irritantis non pœnalis, quæ nimirum irritat actum non principaliter in pœnam, sed principaliter ob bonum publicum. Ratio, quia bonum publicum exigit, actus uniformiter fieri, & quamvis ignorantia, vel metus gravis, excusare possit à culpa, legis tamen irritantis valorem tollere nequit, aut irritationem, quæ non in pœnam propter culpam est statuta, impedire. Adde, quòd actus sine sua forma substantiali nunquam subsistere possit. Sic validum non est Matrimonium clandestinum, licèt ignoraveris legem Tridentini irritantem illud, aut licèt metu mortis adactus esses ad clandestine contrahendum.

TITULUS III.

De Reſcriptis.

SUMMARIUM.

1. 2. *Quid, & quotuplex ſit Reſcriptum.*
3. *Quibus modis vitietur.*
4. 5. *Dolô obtentum ſemper eſt nullum totaliter.*
6. *Sine dolo, ſub-vel obreptitiè tamen, impetratum Reſcriptum Gratiæ irritum, Juſtitiæ autem irritabile eſt, ſi ſuppreſſa veritas vel expreſſa falſitas habet rationem cauſæ finalis*
7. *Quænam in petitione Reſcripti exprimi debeant.*
8. *Quomodo interpretanda ſint Reſcripta.*
9. *A quibus & quomodo danda executioni.*
10. *An exſpirent cum concedente.*

1 REſcriptum, quaſi *reſponſum ſcriptum*, dicitur à reſcribendo, ac *in genere* ſumptum comprehendit omnia reſponſa ſcriptô data, etiam à privatis: *ſpecificè* autem & in ſenſu Juris denotat reſponſa à Summo Principe, videlicet à Papa, vel ab Imperatore, in ſcripto expedita: ſi hæc latè accipiantur, comprehendunt omnia *ſecundùm, præter, & contra Jus Commune* emanata. Si *ſtrictè*, ſolùm illa, quæ *ſecundùm Jus* dantur, illud vel explicando, ſi dubium ſit, vel obſervari mandando, ſi clarum. In ſenſu lato & ſtricto

ſtricto conſideratum ſic deſcribi poteſt: *eſt reſponſum Principis* (ſupremi) *ſcripto datum ad inſtantiam vel ſupplicantis vel conſulentis.* Communis ex *l. fin. C. de diverſis reſcr.* Si in reſcripto reperiatur clauſula, *motu proprio*, indè non ſequitur, quòd inſtantia, vel ſupplicatio vel conſultatio, non præceſſerit, ſed ſolùm indicatur, quòd Princeps magis motu proprio & ſua clementiâ, quàm precibus & alicujus inſtantiâ, inductus ſit ad dandum reſcriptum. Habet tamen illa clauſula hunc effectum, quòd vitium *ſubreptionis* opponi reſcripto non poſſit. Ex verbis, *vel ſupplicantis vel conſulentis*, colligitur

Diviſio in Reſcriptum Gratiæ & Juſtitiæ, *Reſ-* 2
criptum Gratiæ eſt, quo conceditur alicui favor, gratia, Indulgentiæ, Beneficium, privilegium, exemptio ad ejus ſupplicationem. *Reſcriptum Juſtitiæ* ſeu *ad lites*, ut etiam vocatur, eſt, quo vel ad conſultationem alicujus explicatur Jus dubium, vel ad petitionem delegatur Judex ad deciſionem alicujus litis, aut aliàs jubetur adminiſtrari Juſtitia. Inter alias differentias inter utrumque eſt etiam hæc, quòd Reſcriptum *gratiæ* valorem ac vim ſuam obtineat à die *datæ*, quamprimum nempe expeditum eſt v. g. in Dataria Romana. *c. 7. & 9. h. t.* econtra Reſcriptum *Juſtitiæ* vim & valorem ſuum non ſtatim à die; quo expeditum eſt, ſed primùm à die vel tempore *præſentatæ* vim & valorem ſuum conſequitur, h. e. quo litteræ ſunt actu præſentatæ Judici delegato. *c. 12. & 59. de appellat.* Expeditionem juxta ſtylum Romanum præcedit ſubſcriptio ſupplicationis pro gratia, dum Pontifex ſub-

scribit supplicationi unicum verbum *fiat*, & supplicationi pro decernenda Justitia verbum *placet*, additâ initiali litterâ sui nominis. Necessaria nihilominus tamen adhuc est expeditio litterarum Apostolicarum, sine quibus gratia nondum dicitur *collata*, sed *conferenda*. Dein Rescripta Gratiæ solent bullari cum filo serico rubro & croceo, atque dirigi ad Ordinarios locorum: Rescripta verò Justitiæ expediri cum filo cannabis, in quo pendet plumbum, & mitti ad ipsos Judices delegatos.

3 Dico 1. Rescriptum vitiatur 1. per hoc, quòd non sit debitè formatum juxta stylum Curiæ, v. g. si in Rescripto Pontificis non exprimatur ejus nomen; si non annus Incarnationis & Pontificatûs, si dies expeditionis non per integras voces, sed per cifras & notas numerorum: si rescribens debito nomine non compellet illos, ad quos mittit; nam Papa rescribens Episcopos confirmatos vocat *venerabiles fratres*, Imperatorem, Principes, cæterósque fideles omnes appellat *dilectos filios* &c. si contineat solæcismum non excusabilem contra latinitatem: si contineat rasuram, cancellationem, vel deletionem litterarum in loco substantiali, id est, in conclusione, seu in parte dispositiva, nisi facta sit in ipsa Cancellaria; quod præsumitur, si Rescriptum adhuc clausum, in quo reperitur rasura, fuerit Ordinario exhibitum. Cummunis. Vitiatur 2. Si careat clausula, *si preces veritate nitantur*, vel æquivalente, quæ in Rescriptis Cæsareis exprimi debet. *l. fin. C. de div. rescr.* in Pontificiis autem, ubi non exprimitur, subintelligitur, *c. 2. h. t.* Si careat clausula, *salvo*

iure

jure tertii, aut simili. si Rescriptum cedat in præjudicium tertii; quia Princeps non solet derogare juri alieno, nisi id exprimat. Si careat clausula derogatoria, *non obstantibus quibuscunque privilegiis &c.* casu quo rescriptum derogat alienis privilegiis. De clausulis derogatoriis nota, eas, non sufficere ad derogandum prioribus dispositionibus, clausula *prægnante* seu *derogatoriâ derogatoriarum* instructis, vi cujus derogatum est derogatoriis subsequentibus, nisi nimirum expressa fiat mentio derogatoria clausulæ prægnantis seu derogatoriæ derogatoriarum, *c. 28. h.t.* Begnudellius *V. clausulæ Apostolicæ*, ubi tamen addit, juxta aliquos non opus esse hac expressione de stylo Curiæ. Vitiatur 3. Si adversetur Juri Communi, aut consuetudini legitimè præscriptæ, vel recepto stylo Curiæ; nisi id exprimat. *c. 15. de offic. deleg. c. 6. de confirm. util. l. fin. cit Nov. 134. c. 6.* Item si impetretur post transactionem jam initam à Partibus: si contra sententiam & post appellationem desertam: si lite pendente, & quidem in præjudicium litis; si nempe horum non fiat expressa mentio in Rescripto. *l. 16. C. de transact. l. fin. C. sententiam rescindi non posse. c. 1. & fin. ut lite pend.* Vitiatur 4. per subreptionem & obreptionem *subreptio* dicitur, quando supprimitur vel reticetur verum à supplicante, quod debeat exprimi: *obreptio*, quando exprimitur & narratur falsum aliquid.

Dico 2. Rescriptum tam justitiæ quàm gratiæ, 4
per dolum sub- vel obreptitiè obtentum, est ipso Jure nullum, & vitiatur totaliter, etiamsi suppressio veri, vel expressio falsi, non fuerit causa finalis,

modò tamen pertineat ad substantiam rei petitæ. Desumitur ex *c. 15. h. t.* ibi: *mendax precator penitus careat impetratis; quia fraus & dolus ei patrocinari non debent.* Consonat. *c. 20. eod. qui per fraudem vel malitiam falsitatem exprimunt, vel supprimunt veritatem, in suæ perversitatis pœnam nullum ex illis litteris commodum consequantur.* Dixi 1. *tam justitiæ quàm gratiæ*; quamvis enim *cit. cc.* determinatè loquantur de Rescriptis justitiæ, ex communi tamen DD. calculo extenduntur etiam ad Rescripta gratiæ ex ratione â fortiori, quia Rescripta gratiæ sunt magis odiosa in Jure, utpote contraria plerumque, vel saltem non conformia Juri Communi, illúdque relaxant. Dixi 2. *per dolum*; quid tenendum, si ob-vel subreptio contingat innocenter, vel ex errore inculpabili, dicetur postea. Dixi 3. *ipso Jure nullum*: de Rescripto gratiæ nemo dubitat: Rescriptum justitiæ verò P. Krimer, Schambogen, & alii putant solùm esse irritandum per exceptionem; meliùs tamen Gonzal. & alii censent, pariter esse irritum propter verba textum citatorum: *careat penitus impetratis: nullum commodum consequantur.* Dixi 4. *Vitiatur totaliter*, ita nimirum, ut nulla ex parte profit impetranti: proin si Rescriptum contineat plures partes, sive sint connexæ inter se, sive non, quoad omnes carebit effectu, quia Jura sic videntur indistinctè velle: *penitus careat: nullum commodum consequantur.* Dissentiunt Sanch. & P. Wiestner pro casu, quo partes Rescripti inter se non sunt connexæ, & ab invicem dependentes. Dixi 5. *etiamsi suppressio veri vel expressio falsi non fuerit causa finalis*; quia citati tex-

tus,

tus, ubi agunt de doloſa impetratione, non diſtinguunt inter cauſam finalem & impulſivam; ſicut tamen *cit. c. 20.* diligenter diſtinguit, ubi agit de impetratione non doloſa. Diſſentire iterum videtur P. Wieſtner *h.t. n. 42.* cum Covarruv. *Cauſa finalis* dicitur eſſe illa, propter quam, tanquam motivum principale, Princeps concedit Reſcriptum, & ſine qua non concederet; an talis ſit, colligi debet vel ex ſtylo curiæ, vel more Principis, vel judiciô prudentis viri, maximè Judicis. Si unica tantummodo cauſa fuit à ſupplicante expreſſa, cenſetur eſſe finalis, cùm Princeps ſine omni cauſa non cenſeatur dare Reſcriptum. Idem eſt, ſi una tantùm ex pluribus cauſis allegatis movere Principem prudenter poſſit, eáque falſa ſit. *Cauſa impulſiva* autem eſt, qua abſente Princeps nihilominus conceſſiſſet Reſcriptum quoad ſubſtantiam ſaltem in forma communi, quamvis non ita promptè, vel non in ea forma & modo accidentali, quo conceſſit defacto. Summunt DD. ex *c. 20. cit.* ubi pro cauſa finali habetur, ſi Princeps *nullas prorſus litteras dediſſet:* ergo non finalis, ſed impulſiva tantùm erit, ſi aliquas dediſſet litteras illa etiam abſente, licet non prorſus eodem modo, vel non tam promptè.

Objic. 1. In *l. 2. C. ſi contra Jus* habetur, quòd § Reſcriptum Principis mendaciô impetratum valeat quoad judicem in eo datum: ergo Reſcriptum juſtitiæ non vitiatur totaliter per obreptionem doloſam. 2. *Utile per inutile non debet vitiari. c. 37. de R. J. in 6.* ergo nec Reſcriptum quoad partem, in qua dolus non intervenit, ſed preces veritate nituntur. 3. diſpoſitiones aliæ, v. g. legata non

vitiantur, si sola causa impulsiva non subsistat. *l. 72. §. 6. ff. de condit. & demonstr.* ergo nec Rescripta per dolum obtenta, si sola causa impulsiva non subsistat; quia, licèt falsa sit causa merè impulsiva, manet tamen adhuc voluntas absolutè concedendi Rescripta. 4. Nihil interest, an Rescriptum dicatur esse nullum ipso Jure, an verò irritandum ope exceptionis: ergo malè fuit à nobis adhibita distinctio. R. Ad 1. ibi sermo non est de mendacio doloso, sed per ignorantiam vel errorem commisso, ut interpretatur Panormit. vel sermo est non de Judice per Rescriptum delegato, sed de Judice ordinario, cujus jurisdictioni suberant litigantes, qui non vi Rescripti, sed vi jurisdictionis suæ ordinariæ poterat de causa cognoscere, cum à Superiore non fuerit inhibitus, ut fortè meliùs explicat glossa. Ad 2. regula illa locum non habet, ubi lex, vel voluntas legislatoris totum actum, totum negotium, totam gratiam invalidat, utl *c. 15. & c. 20. citt.* totum Rescritum *penitus* carere effectu, & *nullum* indè *commodum* obtineri voluerunt. Fateor tamen oppositam sententiam esse verè probabilem, maximè ideo, quia pœnæ non videntur, extendendæ, ubi partes Rescripti non sunt invicem connexæ. Ad 3. *transf. antec. dist. cons.* si falsitas, quæ habet rationem causæ impulsivæ, insperta est petitioni per ignorantiam vel simplicitatem. *C. cons.* si scienter, per dolum vel malitiam. *N. cons.* nempe in *pervertatis pœnam*, ut ait textus. Ad 4. Interest enim vero: si enim Rescriptum justitiæ sit ipso Jure nullum, Acta Judicis delegati sunt invalida, licèt nihil opponatur: si verò irritari solùm posset de

ope

ope exceptionis, valent, ſi Pars ſe non opponat, vel excipiat contra Reſcriptum. Si Reſcriptum gratiæ ipſo Jure foret nullum, impetrans nunquam illo frui: ſi autem irritandum duntaxat, tamdiu frui, quamdiu nihil opponitur, poſſet. Sed adverte, Reſcripta gratiæ, ſi habeant vitium, plerumque ipſo Jure irrita eſſe, Reſcripta juſtitiæ verò ordinariè ſolùm ope exceptionis irritanda. Unde

Dico 3. Reſcripta gratiæ, per ob- vel ſubreptionem non fraudulentam vel doloſam obtenta, ſunt irrita ipſo Jure, ſi falſitas expreſſa, vel qualitas aut circumſtantia, quæ intrinſecè ad rem pertinet, ſuppreſſa vel reticita habeat rationem cauſæ finalis, ſine qua non fuiſſent conceſſa. 2. Reſcripta verò juſtitiæ ſunt tantùm irritabilia ope exceptionis. Pars prior fundatur in *c. 31. h. t. & c. 23. de præb. in 6.* & in hac ratione, quòd Reſcripta gratiæ tribuant impetranti aliquod jus completè ſtatim, & negotium quaſi definiant. Poſterior in *c. 9. & 23. h. t.* & in ratione contraria; quia Reſcripta juſtitiæ ſolùm præparant negotium dato Judice, qui merita cauſæ examinet, & jus per ſententiam primùm tribuat ei, cui deberi deprehendet. Dixi 1. *non fraudulentam*, h. e. ex errore, ignorantia, ſimplicitate factam. Dixi 2. *quæ intrinſecè ad rem pertinet*; ſi enim expreſſa falſitas non concernat materiam in Reſcripto contentam, ut ſi impetrans ſe falsò dixerit nobilem, gradu litterario conſpicuum &c. & hæc qualitas non requiratur tanquam conditio neceſſaria ad impetrandum, quod petitur; vel ſi ſuppreſſa veritas ſolùm extrinſecè ſe habeat ad id, quod petitur. 6

tur, ut si petens sit reus criminis, quod per se exprimi non debet, illúdque reticeat; valet Rescriptum, etiamsi Princeps cognita veritate Rescriptum non concessisset. Dixi 3. *si habeat rationem causæ finalis;* si enim esset tantùm *causa impulsiva*, nec irritum, nec irritabile propterea foret Rescriptum, licèt ea esset falsa, quia non deficit consensus concedentis. Excipiunt tamen multi cum Covaruv. casum, quo causa impulsiva falsa induxit Principem ad dandum Rescriptum *gratiæ* in alia forma & modo, quàm quo dedisset cognita veritate: quam opinionem nonnemo vocat communem. Cæterùm in dubio æquali, utrùm causa Rescripti concessi fuerit finalis vel impulsiva, præsumendum est posterius, & standum pro valore Rescripti. *arg. c. 25. de V. S. post medium* ibi: *profectò sic intelligenda sunt verba, ut res, de qua agitur, valere possit potiùs, quàm perire*, cùm potiùs præsumendum, ut actus valeat, quàm ut pereat.

7 Quæres, quid petens Rescriptum exprimere debeat in sua supplica? R. 1. si petatur Rescriptum justitiæ, vel *ad lites*, debet exprimi Rescriptum anterius, si quod obtentum sit in eadem causa: distantia Rei à loco Judicii ultra diœtam, si ille tantùm distet: conditio personæ privilegiatæ, si contra talem impetretur Rescriptum: lis pendens, & Judex, si causa jam sit inchoata in Judicio: sententia lata, vel appellatio interposita, si alterutrum jam contigit: transactio, vel laudum, si alterutro modo causa jam sit finita: diffamatio, si petatur inquisitio specialis contra aliquem. R. 2. Si petatur Rescriptum gratiæ in causa Beneficii Ecclesiastici obtinendi, debet exprimi beneficium

etiam

etiam tenue, vel jus ad aliquod beneficium, ſi tale jam habeat petens: qualitas beneficii antè obtenti, & valor: modus, quo vacare cœpit beneficium, quod petitur: jus, ſiquod alius ad illud habeat: poſſeſſio, etiam colorata, imò & detentio non notoriè injuſta, qua alius occupavit beneficium idem: Reſcriptum anterius, ſiquod vel ipſe petens, vel alius jam obtinuit ſuper idem beneficium: patrimonium, quod habet petens, ſi petat Reſcriptum *in forma pauperum:* habilitas, vel potiùs inhabilitas, propter quam, ſi non diſpenſetur, petens eſt incapax, ſi petitur & datur Reſcriptum *in forma gratioſa*, non *in forma dignum*, ut appellantur: denique nomen Sancti Eccleſiæ, in qua eſt beneficium, niſi ſit Eccleſia Cathedralis; nunc enim ſufficit hanc exprimere. DD. paſſim tum ad *Regulas Cancellariæ* tum ad *h. t.*

Dico 4. Reſcripta ſunt interpretanda ſecundùm mentem reſcribentis per verba in propria ſignificatione accepta, & clauſulas adjectas, quæ diligenter obſervari debent, inſinuatam, ſicut de legibus dictum *Titulo* præcedente; nam Reſcripta ſunt leges particulares. In dubio tamen Reſcripta gratiæ ſunt regulariter ſtrictè interpretanda: vel enim reſpiciunt beneficium, quod petitur? (cujusmodi Reſcripta beneficialia principaliter veniunt nomine Reſcriptorum gratiæ) & patet ex *c. 4. de præb. in 6.* cùm ſint *ambitioſa*, ut ibi dicitur: vel ſunt diſpenſationes, & contra Jus Commune? & ſumitur ex *c. 28. de R. J. in 6. & l. 141. ff. eod.* Niſi nempe ſit diſpenſatio motu proprio, vel intuitu utilitatis publicæ conceſſa, vel clauſa in Corpore Juris. Sic etiam alia Reſcripta gratiæ, 8

quæ

quæ non sunt contra Jus Commune, neque contra jus tertii privati, latæ sunt interpretationis. per *c. 15. de R. J. in 6.* Rescripta justitiæ ita debent accipi, ut concordent Juri Communi, imò, si non exprimant saltem generaliter, quòd intendant derogare Juri Communi, & eidem contraria sint, sunt omnino nulla: si verò mentionem Juris Communis faciant, strictæ sunt interpretationis tanquam odiosa. *c. 15. cit.* Sicut omnia Rescripta *ad lites*, quibus datur Judex delegatus, strictè accipi debent, ita ut non extendantur ad personas & causas in iis non expressas. *c. 40. de offic. deleg.* quia derogant jurisdictioni Judicis ordinarii loci, & fovent potiùs, quàm tollant lites.

9 Dico 5. Executio Rescriptorum, quæ dantur à Papa ejúsve Legatis, & causæ cognitionem requirunt ac jurisdictionem, committi de Jure deberet personis habentibus dignitatem Ecclesiasticam, vel saltem Canonicatum in Ecclesia Cathedrali, vel Superioribus Regularium. *c. 11. h. t. in 6. Clem. 2. eod.* Verùm Episcopus, cujus tamen litteræ non sunt propriè dictum Rescriptum, sed *Responsa*, vel *littera commissionis*, aut *absolutionis* vocantur, executionem committere potest cuilibet idoneo Clerico. Executoribus autem incumbit diligenter inquirere, an Rescriptum non sit vitiosum, an preces veritate nitantur, item clausulas accuratè observare, & executionem Rescriptorum beneficialium ultra 30. dies non differre &c.

Dico 6. Rescripta justitiæ exspirant cum concedente, si nempe Rescribens moriatur *re adhuc integra*, h. e. antequam initium executionis factum sit. Rescripta gratiæ autem durant, etiamsi,

etiamsi Rescribens moriatur re adhuc integra. Membrum 1. colligitur ex *c. 20. & 30. de offic. deleg.* Membrum 2. ex *c. 9. eod. in 6, c. 36. de Præb. in 6. & c. 16. de R. J. in 6.* ibi: *decet concessum à Principe beneficium esse mansurum.* Excipe, nisi Princeps aliud insinuet, v. g. per hanc aut similem clausulam: *quamdiu voluero: usque ad beneplacitum meum &c. c. 5. h. t. in 6.* Sed contra hoc *Objic.* ergo etiam exspirabit Rescriptum gratiæ cum Papa concedente, si is adjecit has clausulas: *quamdiu Papa voluerit: usque ad beneplacitum Sedis Apostolicæ.* Vel 2. Si adjicit has clausulas: *donec revocavero: quamdiu aliter non disposuero:* sed hæc sunt falsa. per *c. 5. cit.* & ibi: *gl.* ℣. Negando omnes has sequelas; quia Sedes Apostolica nunquam moritur, nec Papa in genere. In duobus ultimis exemplis concedens alligat cessationem gratiæ ad expressam revocationem positivam, & actum voluntatis in contrarium: qualis actus aut positiva revocatio per mortem concedentis non ponitur: sicut tamen, si gratiam restrinxit *ad suum beneplacitum*, vel *quamdiu voluerit*, cum ipso extinguitur beneplacitum ejus, & voluntas semel posita.

TITULUS IV.

De Consuetudine.

SUMMARIUM.

1. 2. 3. *Quid, & quotuplex sit Consuetudo.*

4. 5.

4. 5. *Etiam consuetudo contra legem debet esse rationabilis.*
6. *Quales & quot actus:*
7. *Quale tempus requirat consuetudo.*
8. *Quomodo per legem derogetur consuetudini.*
9. *Quomodo probetur consuetudo.*

1 COnsuetudo (Germanicè ein altes Herkommen: Gebrauch: Gewohnheit) legem imitatur, imò vim legis obtinet, & dupliciter sumi potest. 1. *Materialiter* seu *causaliter* pro ipso usu diuturno & actibus à populo frequentatis, & dicitur *consuetudo facti*, de qua *can. 5. d. 1.* sic ait: *Vocatur autem consuetudo, quia in communi est usu.* 2. *Formaliter*, seu pro ipso Jure seu lege ex actibus populi frequentatis resultante. De hac

2 Dico 1. Consuetudo est *Jus non scriptum, diuturnis populi moribus, & cum aliquo Legislatoris consensu, introductum.* Ita quoad sensum communis ex *can. cit. & l. 32. 33. 35. ff. de legib.* Dicitur 1. *Jus*, ut indicetur, ad consuetudinem requiri plerasque conditiones, ad legem necessarias, cùm sit lex: scilicet debet esse honesta: possibilis: utilis communitati: rationabilis: & obligationem inducens, vel declarans, vel tollens. 2. *Non scriptum*, per quod differt à lege scripta: nec desinit esse Jus non scriptum, licèt postea, etiam jussu Principis vel Magistratûs, redigatur in scripturam. 3. *Moribus*, h. e. per actus plures uniformiter exercitos: per quod iterum differt à lege; nam hæc unico actu seu volitione Legislatoris debitè promulgata introducitur. 4. *Diuturnis*,

h. e.

h. e. debito tempore continuatis sine interruptione. 5. *Populi*, h. e. communitatis perfectæ vel totius, vel saltem majoris partis, eorum nempe, quos talis res, circa quam dantur actus frequentati, concernit. *Perfectæ*, inquam, quæ nimirum moraliter unita ab uno capite gubernatur cum potestate publica jurisdictionis, & communium bonorum participatione: qualis censetur esse integra provincia, diœcesis, districtus, non verò una vel altera familia, domus, vel alia hujusmodi modica & imperfecta communitas, cujus membra diriguntur non ad commune bonum omnium, sed solùm ad patrisfamilias v. g. privatum bonum. 6. *cum aliquo legislatoris consensu*; quià, cùm consuetudo habeat rationem legis, lex autem non constituatur, nisi per voluntatem ejus, qui habet potestatem legislativam, quæ non reperitur in populo extra statum democraticum, legislatoris consensum aliquem, sive *personalem* tacitum, sive *legalem*, qui à legislatore in Lege vel Jure exprimitur, requiri clarum est. Et iste consensus legis datur pro omni consuetudine rationabili, legitimè præscripta, & diuturnis populi moribus uniformiter operantis firmata, clarè expressus in *c. fin. h, t. & l. 32. cit. & l. fin. C. quæ sit longa consuet.* generaliter omnem hujusmodi consuetudinem approbantibus, licèt legislator eam ne sciat quidem, & ideo personaliter nec expressè nec tacitè in eam consentiat. 7. *Introductum*, quod duplici modo fieri potest: *per viam conniventiæ*, si legislator populi mores sciat & dissimulet, quo casu personaliter tacitè consentit; si enim expressè approbaret, esset potiùs lex à legislatore immediatè

introducta, quàm per mores populi: dein *per viam præscriptionis*, si nempe legislator mores populi debito tempore & modo continuatos ignoret: quo casu datur consensus ejus legalis, nullo modo personalis. Cæterùm *consuetudo* & *observantia* sæpe confunduntur, sed strictè loquendo observantia & usus est potiùs causa, consuetudo autem ejus effectus indè ortus. *Stylus Curiæ* & *Fori* est species consuetudinis, nimirum consuetudo certæ curiæ, vel tribunalis, quæ observatur in Judiciis in certis causis, vel quoad certam scribendi aut procedendi formam.

3 Dico 2, Consuetudo alia est *secundùm legem* scriptam, ac *observantia* potiùs, vel *consuetudo facti* meretur dici; quia non inducit novum Jus, sed legem priùs latam actuali executione confirmat, vel dubiam declarat; & de hac consuetudine dicitur *l. 37. ff. de LL. & c. 8. h. t. consuetudo est optima legum interpres.* Alia est *præter legem*, quæ nimirum Jus novum constituit, ubi non datur lex scripta; & de hac dicitur in *can. 5. cit.* quòd sit *Jus, quod pro lege suscipitur, ubi deficit lex*, nempe pro casibus, quos Jura scripta non decidunt. Alia demum *contra Jus*, per quam Jus aliquod antè existens abrogatur, & tollitur vel simpliciter vel secundùm partem. Et hinc directè non inducit Jus obligans, sed permissivum, vi cujus licitè fit, vel omittitur, quod stante lege fieri non potuisset. Omitto reliquas divisiones consuetudinis, quas, quia lex est, cum lege scripta ferè communes habet.

4 Dico 3. Etiam consuetudo contra legem debet esse rationabilis, saltem negativè, h. e. non debet ad-

adversari Juri Naturali, aut Divino, aut Humano specialiter reprobanti consuetudinem ut corruptelam morum, vel ùt secum ferentem in moribus nimiam licentiam; quamvis, ut verum fatear, vix possibile sit, ut consuetudo in prædictis non peccans, non simul fiat *positivè* rationabilis propter aliquam rationem generalem, v. g. quòd stante consuetudine legis abrogatoriâ diminuatur legum copia, tollantur conscientiarum laquei, adeóque populus regatur suaviùs, minuantur lites &c. Probatur assertio 1. ex *c. fin. h.t. c. 2. eod. in 6. l. 1. C. quæ sit longa consuetudo.* 2. à pari cum lege scripta, ad quam sufficit rationabilitas negativa; quæ enim ratio specialis positiva reperitur in lege, 7. testes ad valorem Testamenti præcisè requirente? cur enim non 6. vel 8. testes exigit? in dubio præsumitur consuetudo esse rationabilis, sicut lex.

Objic. 1, Quod est contra aliquid rationabile, non potest esse rationabile: sed consuetudo contra legem est contra aliquid rationabile, nempe contra legem, quæ essentialiter est rationabilis: ergo. 2. Actus contra legem sunt peccaminosi: ergo non sunt rationabiles: ergo neque consuetudo ex illis orta potest esse rationabilis. 3. Consuetudo legi aut rationi prævalere non potest. *l. 2. C. eod.* ferè idem habetur *c. 3. & 7. h. t.* ergo consuetudo contra legem non potest esse rationabilis, ita ut legem abroget. 4. Consuetudo debet esse *legitimè præscripta. c. fin. eod.* ergo debet introduci cum bona fide, quam requirit omnis præscriptio: sed bona fides non potest esse in iis, qui scienter transgrediuntur legem, eámque per §

actus contrarios tollere intendunt: ergo. R. Ad 1. *retorq. argum.* in lege ſcripta poſteriori contra legem anteriorem lata, per quam juxta omnes abrogari poteſt lex prior: ſicut ergo lex legi contraria poteſt eſſe rationabilis, ita & conſuetudo legi contraria. *In forma diſt. ma.* quod eſt contra aliquid rationabile tam in facto eſſe, quam in fieri, non poteſt eſſe rationabile. *C. ma.* quod tantùm in fieri, non in facto eſſe, eſt contra aliquid rationabile. *N. ma.* Quando conſuetudo per actus frequentatos populi, tempus, & conſenſum aliquem legislatoris eſt completa, ſeu in facto eſſe, non ampliùs eſt contra legem, utpote quæ tunc jam ceſſavit, adeóque non ampliùs contra aliquid rationabile.

Ad 2. *diſt. illatum* eodem modo: ergo conſuetudo in fieri non eſt rationabilis *C.* in facto eſſe. *N.* Viderint alii, quid reſpondeant, qui cum Azor. Laym. Pirhing, Engel, contra Suar. Sal. Lug. negant, per actus peccaminoſos poſſe introduci conſuetudinem; dum enim reſpondent, primos legis tranſgreſſores cum ſcientia legis non abrogare legem, ſed primùm poſteriores, qui ſucceſſu temporis bona fide non obſervant legem, eò quòd per errorem putent, anteceſſores ſuos licitè egiſſe contra legem vel propter diſpenſationem, vel alium honeſtum titulum. Hæc enim reſponſio non videtur Juribus conformis; partim quia conſuetudo ſine conſenſu populi non introducitur, cùm ſit *tacita civium conventio*, utì appellatur *l. 35. ff. de LL.* & *diuturni mores conſenſu utentium approbati legem imitari* dicantur *§. 9. Inſt. de I. N. G. & C.* ergo actus, ex quibus fit conſuetudo,

tudo, debent esse voluntarii, quales non sunt, qui procedunt ex ignorantia aut errore, quo judicatur aut putatur lex non existere, contra quam tendunt; cum nihil adeó sit contrarium consensui voluntario, quàm ignorantia & error. *l. 15. ff. de Jurisd.* & qui errant, non consentiunt. *l. 116. §. 2. ff. de R. I.* partim quia actus non operantur ultra intentionem agentium, ut habet receptum axioma ex *l. 19. ff. de reb. cred.* & de essentia legis cujuscunque est, ut ponatur cum intentione obligandi, vel obligationem tollendi, si est contra legem præexistentem: ergo, nisi agentes contra legem sciant legem existere, eámque velint abrogare seu expressè seu tacitè, eam non abrogant, neque consuetudinem efficiunt. Sicut igitur actus *meræ facultatis* (v. g. devotionis, vel liberalitatis) & absque opinione obligationis positi, ut ut diutissimè frequentati, non conficiunt consuetudinem legalem & obligatoriam *præter Jus*, v. g. usus universalis aspergendi se aquâ benedictâ in ingressu Ecclesiæ, quotidie audiendi Sacrum &c. quia nimirum actus non operantur ultra intentionem agentium. Ita actus contra legem non cognitam, & cum opinione, legem non existere, positi nunquam conficient consuetudinem legalem & de obligatoriam *contra Jus* propter eandem rationem, & simul alteram, quòd tales actus non sint voluntarii contra legem, nec indicent consensum populi in abrogationem legis. Unde actus, per quos introducitur consuetudo contra legem, non tantùm possunt esse peccaminosi, sed etiam regulariter debent esse, quamdiu consuetudo est in fieri: quando autem actus sunt debito tempore &

modo continuati, accedit consensus aliqnis legislatoris, & consuetudo ponitur in facto esse, seu est completa, atque tunc actus incipiunt esse liciti, cùm lex cessaverit, utpote facta inutilis, imò noxia communitati, si ejus observantiam urgere vellet legislator, evaderet.

Ad 3. *dist. ant.* prævalere non potest consuetudo debitis conditionibus destituta, *C. ant.* ista prædita, si nempe sit rationabilis & legitimè præscripta. *N. ant. & cons.* propter clarum textum in *c. fin. h. t.* Ad 4. vel est sermo de consuetudine *præscriptiva*, quæ tamen propriè consuetudo non est, sed præscriptio, quæ non communitatem quà talem, sed privatos respicit? & tunc utique requiritur bona fides, & exclusio peccati in præscribente: & de ista hìc sermo non est. Vel de consuetudine *legali*, qua scienter contravenitur legi ad eam abrogandam à majori saltem parte communitatis; & tunc non requiritur bona fides aut exclusio peccati in contraveniente communitate, quamdiu nempe consuetudo est in fieri, ut cum Suar. Vasq. Lug. Barb. Haun. de Baffis &c. docet P. Wiestner *h. n. 35.* Unde, quando in *d. c. fin.* ad consuetudinem requiritur, ut sit *legitimè præscripta*, non denotatur, quòd ad consuetudinem requirantur omnes conditiones ad veram præscriptionem necessariæ, sed tantùm una vel altera, nempe quòd habere debeat actus diuturno tempore, & sine interruptione frequentatos, sicut Præscriptio: in aliis autem differt *Consuetudo* à *Præscriptione*, nimirum quòd hæc detur solùm inter personas privatas & particulares, ita ut, licèt contra communitatem currat, tamen ista consideretur

non

non ut communitas, sed ùt persona privata: quòd requirat titulum & bonam fidem, item tempus à Jure claris terminis determinatum; quòd secum ferat lucrum unius, & damnum vel gravamen alterius &c. quæ omnia non sunt necessaria ad consuetudinem legalem.

Dico 4. Actus ad introducendam consuetudinem necessarii non tantùm debent esse voluntarii, & cum intentione introducendi consuetudinem positi, ùt paulò antè ostendi, sed etiam frequentati, seu non unus aut duo, sed plurès, ac tot, ut ex iis arbitriô prudentis, vel Judicis, colligi possit consensus communitatis in consuetudinem, utì desumitur ex *§. 9. cit. l. 33. 35. ff. de LL. l. 1. & 2. t. quæ sit longa consuet.* ubi requiruntur actus *diuturni, frequentes, longævi*; quia verò numerum eorum non exprimunt Jura, optimè relinquitur arbitrio Judicis, & extra Judicium viri prudentis, quot hìc & nunc necessarii sint ad colligendum populi consensum. per *l. 10. seqq. ff. de legib. l. 137. §. 2. ff. de V. O.* Præterea debent actus uniformiter, & sine interruptione, à majori saltem parte communitatis esse positi, quia aliàs non sufficienter constaret de conformi consensu & tacita conventione populi, quam Jura requirunt. Denique debent esse notorii propter eandem rationem. Non tamen est necesse, ut sint notorii notorietate Juris, h. e. publicati in Judicio contradictorio, sed sufficit, notorietas facti, si nempe fiant præsentibus & scientibus multis. 6

Dico 5. Tempus ad complendam consuetudinem debet esse continuum. 2. Regulariter tamen sufficit longum, seu 10. annorum. Pars prior con- 7

ſtat indè, quòd, ubi Jura ſimpliciter requirunt aliquod tempus, iſtud debeat eſſe continuum, ſeu non interruptum, ùt patet in Præſcriptione, anno Novitiatûs ante Profeſſionem Religioſam &c. quare ſi major pars communitatis ageret adverſus conſuetudinem, nondum completam, etiam unico tantùm actu, vel ſi Superior puniret aliquando transgreſſores legis &c. tempus cenſeretur interruptum, & conſuetudo deberet de novo inchoari. Poſterior exinde, quòd Jura, quamvìs clarè non determinent 10. annos, tamen videantur requirere tempus longum. *l. 32. l. 35. ff. de LL. l. 1. 2. C. quæ ſit longa conſuet.* ubi conſuetudinem vocant *longam, longævam, inveteratam* &c. ſed tempus *longum* in Jure ſunt ordinariè 10. anni. per *l. 11. C. de præſcript. long. temp.* Atque ſic communiter tenent Civiliſtæ, &, quia Jus Canonicum nihil determinat, plurimi etiam Canoniſtæ; quia tale tempus ipſis videtur ſufficere ad declarandam populi voluntatem, quòd hoc vel illud pro lege ob obſervari velit, aut hanc vel illam legem abrogari. Quamvìs alii cum Menoch. & Lauterbachio relinquant, forte non malè, longitudinem temporis, ad conſuetudinem complendam neceſſarii, arbitrio prudentis Judicis; cùm ratio dictet, plus temporis requiri ad conſuetudinem in rebus magni momenti vel præjudicii, quàm in levioribus. *Objic.* Ad præſcriptionem contra Eccleſiam vel bona Eccleſiæ requiruntur 40. anni. *c. 6. & 15. de Præſcript.* ergo etiam ad præſcriptionem contra legem Eccleſiaſticam. R. *N. conſ.* quando enim contra Eccleſiam præſcribitur, tunc dominium vel jus aliquod, ad utilitatem Eccleſiæ pertinens, tollitur,

&

& propter hoc præjudicium Ecclesiæ SS. Canones 40. vel plures annos requirunt: at ex consuetudine contra legem Ecclesiasticam, utpote quæ non utilitatem Ecclesiæ concernit, sed subditorum, nullum Ecclesia patitur præjudicium.

Dico 6. Quando lex habet clausulam, qua derogat consuetudini simpliciter, v. g. dicendo, *non obstante consuetudine contraria*, solùm intelligenda est de consuetudine jam existente tempore legis, non de futura. 2. Quando autem derogat consuetudini futuræ contra legem, illam verò non reprobat tanquam corruptelam, vel ut irrationabilem, non facit, quò minùs contraria consuetudo introduci possit. 3. Si verò ùt corruptelam &c. damnet vel reprobet, etiam consuetudini futuræ omnem vim adimit, nisi mutentur circumstantiæ, & post talem legem nova causa emergat, propter quam consuetudo reprobata evadere possit rationabilis. 4. Si lex abroget vel reprobet consuetudinem in genere, non comprehenditur immemorialis. 5. Neque consuetudo particularis actu existens in aliquo loco, si Princeps universalis talem legem ponat. Pars 1. quæ supponit rectè, quòd Legislator per legem consuetudini contrariam possit hanc tollere, si velit, juxta *c. 1. de constit. & c. 9. h. t.* probatur indè, quòd lex talis solùm videatur velle consuetudinem sibi contrariam abrogare: sed consuetudo futura, & nondum existens tempore legis, non est legi contraria; cùm non-ens nullas habeat qualitates, adeóque nec contrarietatem. Ita verior cum Abb. Bart. Suar. König. *gl. in Clem. 7. de Elect. v. consuetudinem.* contra communiorem. Pars 2. sumitur 8

ex *c. 1. 3. 7. 9. fin. x. & c. 2. h. t. in 6.* quia nimirum omni legi humanæ, consequenter & consuetudinem futuram simpliciter prohibenti, sicut per legem oppositam, derogari potest per consuetudinem, pari passu cum lege ambulantem. Pars 3. ex ratione, quia, si non mutentur circumstantiæ, consuetudo manet irrationabilis, quam irrationabilitatem habet vel ex Jure Naturali, vel ex Jure Positivo: sic reprobantur consuetudines, quæ adversantur bonis moribus, aut bono communi, aut immunitati Ecclesiasticæ, reali aut personali, vel enervant disciplinam Ecclesiasticam, vel vergunt in præjudicium Ecclesiarum &c. *c. 5. 10. h. t. c. 4. de Immunit. Eccles. c. 49. de Sent. Excomm.* Si autem mutentur circumstantiæ, & nova causa superveniens reddat consuetudinem rationabilem, nihil impedit, quò minùs tali lege non obstante introduci valeat. Pars 4. ex *c. 26. de V. S.* ubi consuetudo immemorialis æquiparatur privilegio, & ideo specialem mentionem requirit, nisi nempe consuetudo sit contra Jus Naturale aut Divinum, aut nisi Jus Humanum etiam immemorialem prohibeat vel reprobet. Pars 5. ex eo, quòd Princeps censeatur ignorare consuetudines particulares locorum: ergo non censetur illas velle abrogare, nisi earum mentionem facit, saltem terminis generalibus, v. g. dicendo: *non obstante quacunque consuetudine*; cùm nihil sit volitum, nisi cognitum. Aliud est, si non supremus Princeps, sed inferior, & proprius alicujus territorii dominus, ferat legem pro suo territorio derogantem consuetudini talis loci; cùm præsumatur

scire

cire consuetudinem sui territorii, v. g. provinciæ vel Episcopatûs communem.

Dico 7. Ut consuetudo vim habeat in Judicio, 9
debet ab allegante convincenter probari. *c. 8. h.t. l. 1. C. quæ sit longa consuet.* cùm consuetudo sit facti. Probatur autem vel per litteras publicas, utì sunt Instrumenta publica, aut acta Judicialia, aut per testes saltem duos, qui in tali communitate uniformiter, & multis scientibus, debitóque tempore aliquid observatum esse, se vidisse testari debent: vel per famam publicam. Unus Doctor, etiam excellens, pro foro externo non concludenter, sed solùm præsumptivè probat consuetudinem. Cœterùm probatio consuetudinis *contra claram legem* à Doctoribus dicitur esse difficillima. Bart. Bald. Abb. Menoch. *cons. 179. n. 3.* imò à quibusdam etiam impossibilis, utì ab Hostiensi & Cravetta *cons. 886. n. 15.* allegante plures; nimirum propter tot conditiones, quas talis consuetudo requirit, & propter resistentiam, vel possessionem legis.

TITULUS V.

De Postulatione Prælatorum.

SUMMARIUM.

1. *Quid sit Postulatio, & quomodo differat ab Electione.*
2. *Quinam postulare, & postulari possint.*
3. 4. *Postulatio requirit solennitates, quas Electio.*

Postu-

1 POstulatio, Juridicè & huic loco propriè accepta, est Capituli vel Collegii, jus eligendi Prælatum Ecclesiasticum habentis, concors petitio, ad Superiorem destinata, ut aliquem admittat ad Prælaturam Ecclesiasticam, qui propter aliquem defectum de Jure Communi eligibilis non est, licèt cæteroquin dignus & habilis sit. *Concors* erit, si saltem major pars Capitularium conspiret, & omnes postulent, nulli eligant: vel si duæ partes tertiæ conspirent in unum, v.g. ex 15. Canonicis 10. ubi aliqui postulationem, aliqui electionem facere intendunt. Postulatio est duplex, *solennis*, quando quis postulatur à Superiore, qui super omni impedimento, quo laborat postulatus, dispensare potest, uti ferè solus Papa. *Simplex*, quando quis postulatur à Superiore, qui super impedimento dispensare non potest, requiritur tamen ejus consensus, ut postulatus acceptare possit Prælaturam; uti si Religiosus assumatur in Episcopum, vel in Prælatum alterius Monasterii, ubi Professionem non emisit. Postquam verò Superior consensit, & dedit licentiam, eligi potest talis Religiosus subditus, non ampliùs postulari; cùm nullo laboret alio impedimento, ut suppono, Juris Communis: si verò Superior nondum dedit consensum, postulari talis potest ac debet à suo Superiore, nimirum postulatione simplici. Sed de hac non ampliùs erit sermo. Quamvis autem tam *Postulatio* quàm *Electio* tendant ad eundem finem, & in *can. 14. d. 63.* confundantur, secundùm Jura tamen recentiora in multis differunt; nam 1. postulatio est via extraordina-

ria

ria perveniendi ad Prælaturas, electio autem ordinaria. 2. Postulatio supponit in postulato defectum vel impedimentum Canonicum, in quo tamen dispensari potest & solet, non electio. 3. Innititur gratiæ, non tamen ita, ut Superior non teneatur vi officii postulatum admittere, si dignus aliàs sit: electio autem innititur justitiæ, & electus habet jus rigorosum, ut confirmetur. 4. Postulatio *admittitur*: electio *confirmatur* secundùm terminos Juris: interim tamen admissio postulati habet vim electionis confirmatæ, ita ut confirmatione alia opus non sit. 5. Postulantes, quamdiu postulatio Superiori non fuit præsentata, variare, & illam revocare possunt, quia præsentato necdum est acquisitum jus: eligentes verò nequeunt revocare electionem factam. 6. Postulandus, si concurrat cum eligendo, debet habere duas tertias suffragiorum: electus verò solùm unum suffragium ultra unam tertiam: hinc si ex 24. suffragiis 9. conspirent in eligendum, & 15, in postulandum, valet electio. *c. 40. de Elect.* Aliud est, si postulatio concurrat cum postulatione, h. e. si omnes postulent; tunc enim sufficit major pars Capituli; sicut, quando electio concurrit cum electione, sufficit majoritas votorum, & requiritur.

Dico 1. Postulare possunt omnes, & soli illi, qui eligere Prælatum. 2. Postulari autem soli, qui laborant aliquo impedimento Canonico. 3. Non tamen omnes aliquo impedimento laborantes. Pars 1. colligitur ex *c. 4. h. t.* Pars 2. indè, quòd per hoc differat postulatio ab electione, quòd persona promovenda propter impedimentum eligi nequeat: & hinc dici consuevit: 2

nec

nec postulandus potest eligi, nec eligendus postulari. Postulari proin possunt ac debent laborantes defectu natalium: ætatis, modò sint 27. annorum, si postulentur ad Episcopatum: præscripti Ordinis Sacri: & vinculô spiritualis Matrimonii suis Ecclesiis aliis, quibus præsunt, adstricti, utì Episcopi confirmati, etiam *Titulares*, ut vocant, seu in partibus infidelium, carentes Clero & Populo. Pars 3. ex *c. 2. de Bigamis. c. 10. de Renunt. c. 1. & Extrav. un. int. com. h. t. &c.* & ex eò, quòd in quibusdam impedimentis non possit dispensare Superior, utì sunt impedimenta Juris Naturalis & Divini, vel non soleat, quali impedimento laborant bigami: spurii in sensu Canonico, seu ex damnato coitu nati: temerarii violatores interdicti: falsarii: Simoniaci: infames ratione delicti: Religiosi mendicantes ad Ecclesiam Sæcularem Cathedrali inferiorem &c. DD. passim.

3 Dico 2. In Postulatione probabiliùs spectato Jure Communi observari debet forma & solennitas, quæ in *c. 42. de Elect.* præscribitur pro Electione. Qualis autem hæc sit, videre potes *tit. seq. n. 18.* Ita Panorm. Innoc. P. Wiestner *h. n. 23.* contra Host. Sylv. & Pirh. *h. n. 31.* Layman variavit. Prob. 1. quia Postulatio est quasi pars Electionis, huic subrogata, vel accessoria: sed dispositio Juris de uno, in quo alterum continetur velut pars, est extendenda etiam ad istud alterum: subrogatum sapit naturam ejus, cui subrogatur. text. & DD. *in l. 24. ff. de mort. caus. donat.* & accessorium sequitur suum principale. *c. 42. de R. J. in 6.* ergo. Prob. 2. Postulatio non exigit minorem

rem accurationem & circumspectionem, quàm Electio; imò majorem, quia tendit ad promotionem alicujus de Jure impediti: ergo eadem, imò major est ratio requirendi solennitates Juris in Postulatione, quàm in Electione: ergo.

Dico 3. Qui scienter postulant indignum: qui repetunt postulationem indigni temerè factam, & jam semel rejectam: & qui in litteris Postulationis non exprimunt omnes defectus illius, quem postulant: hi omnes pro ea vice privati existunt jure postulandi, consequenter & eligendi. Colliguntur hæc ex *c. 1. 2. h. t. & c. 20. de Elect.* atque ex paritate cum Electione indigni. Interveniente igitur sententia declaratoria hujus delicti ad innocentes Capitulares, utut paucos, qui non consenserunt in postulationem indigni &c. sed expressè contradixerunt, pro illa vice pertinet provisio. 4

TITULUS VI.

De Electione, & Electi potestate.

SUMMARIUM.

1. *Quid sit Electio.*
2. 4. *Quanam deceat, & oporteat illi præmittere.*
3. *An & qualem tractatum liceat præmittere.*
5. *Quinam ad Electionem vocandi sint.*
6. *An absentes possint constituere procuratorem.*
7. 8. *Quo tempore & loco facienda sit Electio.*
9. 10. *Quinam possint eligere ad Prælaturam Eccles.*
11. 12. *An etiam Laici.*

13.

13. *Quinam possint eligi.*
14. *An etiam indignus.*
15. *An iste, si eligatur, licitè acceptet Prælaturam.*
16. *Est obligatio eligendi digniorem.*
17. *Modus eligendi est triplex.*
18. *si fiat per scrutinium, requiruntur 5. actus.*
19. *Quid circa hanc formam adhuc abservandum.*
20. 21. *Quid observandum in forma compromissi.*
22. *Electio debet esse libera.*
23. *An & quomodo impugnari possit.*
24. *Debet intimari electo intra certum tempus.*
25. *Et ab hoc acceptari, vel repudiari.*
26. *Non tamen statim administrari Prælatura.*
27. *Sed petere debet Confirmationem priùs.*
28. *Quid consequatur per Confirmationem.*
29. *Confirmatus debet petere Consecrationem, vel benedictionem.*
30. *Quid per illam consequatur.*

1 ELectio *latissimè* sumitur pro quacunque institutione, provisione, vel assumptione Clerici ad Beneficium Ecclesiasticum: *latè* autem pro collatione cujuscunque dignitatis Ecclesiasticæ intervenientibus plurium suffragiis, & accedente legitimi superioris confirmatione: *strictè* demum & huic loco propriissime pro vocatione personæ habilis ad dignitatem Pastoralem, seu ad Prælaturam in Ecclesia aliqua primam, facta per suffragia Capitularium, & subsequentem Superioris confirmationem. Et hæc definitur esse *Canonica* voca-

vocatio personæ idoneæ ad Prælaturam vacantem per vota legitimorum Electorum, authoritate Superioris confirmanda. Ita plerique ex *c. 7. & 42. h. t.* Per hoc, quòd fiat per *vota*, seu suffragia eligentium, maximè differt à libera collatione, præsentatione, institutione, & aliis beneficia acquirendi modis, de quibus agitur in *lib.* III. Votum dicitur etiam *vox*, & est duplex, *activa*, quam habet, qui potest eligere, & *passiva*, quam habet, qui potest eligi. Ut ordinatè procedamus, dicemus, quæ ante- in- & post Electionem observanda sunt.

§. I.

De observandis ante Electionem.

Antequam procedatur ad actualem electionem, decet præmittere preces per civitatem indicendas pro bono Pastore obtinendo, ipso autem electionis die cantari Missam de Spiritu S. in loco electionis ab Electoribus recitari hymnum, *Veni Creator Spiritus.* per testes vel instrumenta doceri, omnes legitimè esse vocatos, non comparentes de contumacia, priùs per unum nomine Capituli accusatâ, condemnari &c. prout moris est in singulis Ecclesiis. 2

Quæres, an liceat præmittere *tractatum* aliquem, antequam fiat electio? R. distinquendo inter duplicem Tractatum: unus est, quo Capitulares præviè tractant & deliberant de una vel pluribus personis, quæ præ cætetis dignæ videantur; & quem tenere modum vel formam eligendi 3

placeat adhibere. Et iſte tractatus omnino licitus eſt, non tamen neceſſarius; quamvis enim in electione Summi Pontificis præſcribatur *can. 1. d. 23.* de aliis verò electionibus non probatur neceſſitas talis tractatûs, licèt ex *c. 30. h. t.* ubi illius fit mentio, eruatur, quòd poſſit præmitti; dum autem in *c. 55. eod.* videtur requiri tractatus hujusmodi, ibi tamen per tractatum intelligitur longè aliud, nempe *collatio* ſuffragiorum, poſt ſcrutinium facienda, quam utique neceſſariam eſſe docebimus infrà de *Scrutinio in §. 2.* Alter tractatus, qui communiter vocatur *Capitulatio*, eſt, quo Capitulares inter ſe paciſcuntur ſuper quibusdam articulis ab eligendo obſervandis circa Eccleſiæ regimen, rerúmque & jurium ad eam pertinentium adminiſtrationem. Et iſte tractatus tunc eſt illicitus, imò & validus, non obſtante, quòd electuri forte juramentô firmare intendant, quando per illos articulos præjudicatur vel Eccleſiæ, vel Prælato eligendo, v. g. ſi Capitulares eligendum obligare intendant, ut de ſua menſa aliquos fructus cedat ſibi, vel aliis, aut quando indè minuitur ejus jurisdictio, aut mutatur Eccleſiæ ſtatus &c. Patet ex *tit. Ne Sede vac.* & ex *Conſtit. Eccleſia* ab Innoc. XII. 22. Sept. 1695. edita, ubi ſimul adjectum Capitulationi juramentum declaratur irritum, attentantes verò privantur ipſo facto illius rei, cujus causâ jurârunt, juſu & commodo, atque Cenſuris feriuntur. Ratio autem eſt, quia pacta hujusmodi præjudicioſa tendunt ad obligationem rei illicitæ, ac SS. Canonibus adverſæ; conſequenter, cùm ad illicitum implicet obligatio, ſubſiſtere & valere nequeunt, non obſtante juramento,

to, quod pariter nullum est Jure tum Naturali, cùm non possit vinculum esse iniquitatis, tum Positivo *cit.* Constitutionis Innocentii XII. Confirmatur ex eo, quòd inferior leges & onera nequeat imponere Superiori: sed Capitulum per hujusmodi Capitulationem, futuro Prælato vel Episcopo præjudicioſam, id facere attentaret, cùm sit inferius Prælato vel Episcopo. Consuetudo, quæ dicitur passim vigere, præmittendi Capitulatiônes, solùm tunc & eatenus valet, quando & quatenus non cedunt in præjudicium Ecclesiæ vel Electi.

Necessarium verò est ante electionem statuere 4
diem electionis, & absentes Capitulares, jus eligendi habentes, debitè vocare (de quo statim) non tamen vivente adhuc priore Prælato, vel ante ejus sepulturam, imò nec ante tertium depositionis diem hæc validè fiunt, utì nec ullus tractatus de nova electione *capitulariter* institui potest. *can. 7. d. 79. c. 36. h. t.* Justis autem persolutis præsentes Capitulares capitulariter congregati decernunt diem electioni, eámque absentibus significant, & secundùm morem Ecclesiæ ad novam vocant electionem, nisi ex particulari consuetudine id ad solum Decanum, vel Capituli seniorem, pertineat.

Dico 1. Vocandi ad electionem sunt non mo- 5
dò præsentes, sed etiam absentes, *qui debent, volunt, & commodè possunt interesse.* Textus expressus in *c. quia propter. 42. h. t.* Ratio est clara, quia nemo privandus est suo jure invitus & sine justa causa: sed, qui *debent* interesse electioni, habent jus ferendi suffragium: & si *volunt* inter-

esse, excluduntur inviti: atque si *commodè possunt* comparere, non adest justa causa eos excludendi. Unde vocandi non sunt, qui jure eligendi, v. g. propter censuram, privati existunt: qui sponte suo juri renuntiant: qui tam remotè distant, ut consideratis locorum & temporis circumstantiis arbitriô prudentùm commodè adesse nequeant & citra periculum Ecclesiæ, ex diuturna dilatione electionis imminens. Si unus, vel plures, qui vocari debuissent, non sunt vocati, possunt agere, si velint, de contemptu ad irritandam electionem, licèt fortè jam à Superiore confirmatam. *c. 28, 36. eod.* Sed agere debent intra terminum à Jure præscriptum pro facienda electione, aliàs non ampliùs audiuntur; sicut illi, qui publicô edictô ante confirmationem electionis moniti hanc non impugnârunt; quia censentur suo juri renuntiâsse. Cæterum si plures, quàm tertia pars electorum, non fuissent vocati per contemptum, v. g. sex de 15. electoribus, electio non irritanda, sed ipso Jure irrita foret, propter defectum potestatis eligendi, quæ residet in duabus saltem partibus jus suffragii habentium, qui volunt & possunt eligere, ut cum Abb. docent communiter.

6 Quæres, an absens, legitimè impeditus, possit constituere procuratorem, qui loco sui ferat suffragium? R. Potest. per *c. 42. cit. §. illud autem.* & quidem vel cum mandato speciali de certa persona nomine constituentis eligenda: vel cum mandato generali, vi cujus arbitrio procuratoris relinquit personæ suo nomine eligendæ determinationem, quam nimirum judicat esse digniss-

mam,

mam, ut adeò non possit procurator alium suo, & alium constituentis uomine in hoc casu eligere. nec alium procuratorem sibi substituere; sicut tamen utrumque potest in priori casu. Debet tamen constitui procurator, qui est membrum Capituli; nam extraneum, quamvis possit, non tenetur admittere Capitulum. *c. 46. h. t in 6.*

Dico 2, Tempus, intra quod facienda est electio in Ecclesiis Cathedralibus & Regularibus à Jure præscriptum sunt 3, menses à die notæ vacationis, & justo impedimento cessante. *c. 41. h. t.* In aliis Ecclesiis autem, Dignitatibus, & Beneficiis, tam electivis quàm collativis, sunt 6. menses. per *c. 2. de conceſſ. præb. c. 26. h. t. in 6.* & si electus iterum renuntiet, vel ante confirmationem moriatur, rursus incipit de novo dictum tempus. Cur autem minus tempus in Ecclesiis Cathedralibus & Regularibus sit præscriptum, ratio est; quia in his Prælati obtinent jurisdictionem ordinariam & generalem, etiam fori externi, in Clericos & Religiosos, aliósque subditos, non verò (de Jure Communi) inferiorum Ecclesiarum Prælati & Rectores, ac proinde majus in illis, quàm in his, ex diuturniore vacatura immineret periculum damni. Quòdsi intra trimestre (vel semestre) cessante legitimo impedimento non fieret electio aut provisio, jus eligendi, aut providendi, pro illa vice amitteretur ipso Jure, & ad proximum Superiorem devolveretur, cujus nimirum est confirmare electum. 7

Dico 3. locus, intra quem fieri debet electio, est ambitus Ecclesiæ suo pastore viduatæ, nimirum locus Capituli, vel Chorus, vel aliud honestum conclave juxta cujuslibet Ecclesiæ consuetudi- 8

nem, nisi gravis causa aliud exigat. *c. 28. h. t.* Secus si fieret, electio vel esset irrita, vel saltem irritabilis, utpote facta contra SS. Canones. per *c. 18. h. t. in 6.*

9 Dico 4. Eligere Prælatum Ecclesiasticum de Jure Communi Recentiori possunt, seu vocem activam obtinent, soli Capitulares Ecclesiæ vacantis, nimirum Canonici in Sæcularibus, Religiosi in Regularibus Ecclesiis. *Can. 3. 4. caus. 18. q. 2. c. 8. de consuet. c. 1. c. 14. h. t.* Unde Clerici, vel Beneficiati, vel Regulares, qui non sunt de *Capitulo* vel *Conventu*, quibus vocibus intelligitur collegium Clericorum vel Religiosorum communi sigillo utentium, & communem Syndicum constituere valentium. *arg. c. 14. de Excess. Prælat.* jus eligendi non habent. Dixi 1. *de Jure Communi*; nam jure speciali vel extraordinario privilegii, consuetudinis, præscriptionis, fundationis aut unanimis electorum consensûs, etiam aliis competere potest. 2. *Recentiori:* nam secundùm antiquiores canones per alios quoque solebant constitui Prælati & Episcopi, sicut hodie in quibusdam provinciis nominari à Regibus & Imperatore. 3. *Ecclesiæ vacantis*; unde Capitulares aliarum Ecclesiarum, tanquam extranei, non admittuntut per se.

10 Dico 5. Non tamen omnes Capitulares semper sunt admittendi ad electionem, quos nimirum Jus vel inhabiles reddit, utì 1. impuberes. 2. nondum initiatos Ordine Subdiaconatûs, 3. excommunicatos, suspensos ab officio, personaliter interdictos (nimirum non toleratos, vel toleratos quidem, sed per exceptionem repulsos) 4. temerè violantes interdictum locale per celebra-

tionem

tionem Missæ. 5. absentes sine legitimo impedimento, quibus nec permittitur constituere procuratorem &c. Sumuntur hæc ex *c. 32. h. t. in 6. Clem. 2. de ætat. & qualit. cum Trid. s. 22. c. 4. de ref. c. un. ne Sede vac. in 6. c. 18. de sent. excomm. in 6. c. 42. h. t.* &c. Vel quos privat jure eligendi, saltem pro una vice, propter delicta, vel negligentiam, utì sunt 1. qui scienter postulant, vel eligunt indignum. 2. Qui ad Episcopatum scienter postulant minorem 27. annis. 3. Qui eligunt per abusum sæcularis potestatis contra libertatem Ecclesiasticam, h. e. qui scienter & sponte petunt vel admittunt laicos ad coëligendum, vel immiscentes se electioni cum authoritate & interessentes tolerant. 4. Qui præscripto tempore non perficiunt electionem. 5. Qui eam attentant contra formam in *c. 42. h. t.* præscriptam. Habentur hæc *c. 1. de postul. Præl. juncto c. 7. x. & in 6. h. t. Extrav. un. h. t. int. Comm. c. 41. c. 42. 43. 56. eod.* Porro si aliqua tantum Capituli pars (etiam major) privetur propter hujusmodi delictum jure eligendi, istud manet adhuc penes reliquos innocentes.

Quæres, an Laici eligere possint Prælatum Ec- II
clesiasticum? R. Seclusô privilegiô Summi Pontificis speciali sunt ita inhabiles, ut alio modo (nimirum consuetudine, præscriptione, consensu eligentium, vel inferioris Prælati) ad id habilitari nequeant. Ita Catholici contra Hæreticos, qui pertinaciter contendunt, populo competere jus eligendi pastores suos Jure Divino. Sumitur ex *c. 2. 43. 51. h. t.* Ratio; quia jus eligendi Prælatum Ecclesiasticum est jus spirituale, seu jus tra-

ctandi negotium ſpirituale, quo nimirum agitur de perſona promovenda ad curam animarum, ad ſalutem æternam ac ſupernaturalem adducendarum: ſed Laici *c. 2. de Judic.* pronuntiantur inhabiles ad tractanda negotia ſpiritualia, ita ut nec poſſeſſionis vel quaſi hujusmodi poteſtatis ſint capaces: ergo. Nihil tamen impedit, quò minùs laici tanquam protectores, vel teſtes, vel notarii intereſſe electioni valeant, aut vi privilegii etiam tanquam Principum ſæcularium Commiſſarii, uti in Bavaria vi Concordatorum, cum Pontifice initorum, interſunt electionibus Prælatorum, maximè Regularium.

12 *Objic.* 1. Laici ſunt capaces juris præſentandi Clericos ad beneficia Eccleſiaſtica: ergo & juris eligendi ad Prælaturas Eccleſiaſticas; cùm illud ſit æquè ſpirituale ac iſtud, & tendat ad ſimilem finem. 2. Quidquid acquiri poteſt per privilegium, etiam acquiri poteſt per conſuetudinem & præſcriptionem immemorabilem, ut habet commune brocardicum ex *c. 26. de V. S.* deſumptum: ergo jus eligendi laicis acquiri poteſt etiam per conſuetudinem vel præſcriptionem. 3. Electio Epiſcoporum olim fiebat non à Clero tantùm, ſed etiam à populo. *can. 13. 18. 34. d. 63.* Id quod S. Cyprianus *ep. 68.* dicit eſſe traditionem Divinam & Apoſtolicam: ergo. ℟. Ad 1. *N. conſ.* quia ad jus præſentandi Papa univerſaliter habilitavit laicos. *c. 1. 2. 7. 10. 25. de Jure patr. c. fin. de conceſſ. præb.* non verò generaliter habilitâſſe legitur ad jus eligendi. Ad 2. Illud axioma limitandum eſt ſic: niſi Jus reſiſtat conſuetudini vel præſcriptioni, & acquirere volentem reddat poſ-

ſeſſionis

sessionis incapacem, uti Laicos reddit incapaces quoad jura spiritualia. Ad 3. Populus quidem olim interfuit electionibus Episcoporum, at non dando suffragium, vel eligendo, sed vel postulando, vel nominando aliquem à Clero postea eligendum, vel ferendo testimonium de qualitatibus eligendorum, vel consentiendo in electionem à Clero factam. *can. 1. d. 62. can. 12. 26. d. 63:* Et hoc, non plus voluit S. Cyprianus, per *traditionem Divinam & Apostolicam* non intelligendo præceptum Divinum aut Apostolicum, sed usum & morem, quo tum in Veteri Testamento, tum in Novo (ex gratuita Apostolorum & Pontificum permissione) electionibus interfuit populus.

Dico 6. Eligi possunt, seu vocem passivam 13
obtinent omnes & soli digni. *c. 7. h. t. x. c. 7. & 37. eod. in 6.* Per *dignos* intelliguntur, qui nullô impedimentô Juris Naturalis, uti infantes, amentes, & rationis usu destituti, vel Juris Divini, uti fœminæ, vel Juris Ecclesiastici, uti legitimis natalibus aut ætate carentes, laborant. De Jure Ecclesiastico autem multi sunt indigni & ineligibiles redditi, nimirum 1. vel propter *defectum*, uti carentes debita ætate, nempe 30. annorum in ordine ad Episcopatum, & 25. annos nondum ingressi in ordine ad inferiores Dignitates, & Parochias: illegitimi: illiterati, & ad Episcopatum, qui in Theologia vel Jure Canonico Licentiati aut Doctores non sunt, vel saltem testimoniô alicujus Academiæ non judicantur idonei ad alios docendos: debito Ordine Sacro non initiati: Neophyti Novitii in ordine ad Prælaturas Regulares: & quicunque irregulares ex aliquo defectu. 2. Vel

propter *delictum*, utì consentientes in sui electionem per abusum Sæcularis potestatis: ambitiosi, qui nempe in sui electionem ut jam factam consenserunt ante formatum & publicatum communis electionis decretum: intrusi. h. e. qui sine titulo & Canonica institutione Prælaturam, vel aliud beneficium, propria auctoritate accipiunt, vel retinent: Simoniaci: ac universim infames propter crimen notorium, sive infamia Juris sive Facti sit. *c. 43. 46. h. t. c. 5. eod. in 6. c. 23. 27. 33. Extrav. 2. de Simon. int. comm. c. 11. de excess. Præl. cum. c. 87. de R. J. in 6.* Denique 3. vel propter *Censuras*, utì excommunicati quicunque (etiam tolerati, quia per tolerationem ipsis censuratis nullum voluit præstare commodum Martinus V. *in Extrav. Ad evitanda*) suspensi, etiam à beneficio tantùm: personaliter interdicti: violatores interdicti localis per celebrationem Missæ. *c. 7. & fin. de Clerico excom. c. 8. de consuet. c. 18. de sent excom. in 6.* Quò etiam referendi sunt omnes irregulares ex delicto; quamvis enim non extet textus generaliter loquens de omnibus irregularibus, ratio tamen id evincit; quia nullus irregularis est habilis ad officium administrandum: beneficium verò (utì & Prælaturæ Ecclesiasticæ) datur propter officium. *c. fin. de Rescr. in 6.* Adstipulatur communis DD. sensus.

14 Quæres, an electio indigni irrita sit ipso Iure? R. 1. affirmativè, si sint indigni & ineligibiles ex defectu, cùm tales debeant postulari, & electio postulandi sit irrita. *c. 20, h. t.* vel si ratione censurarum: propter Jura citata (excepta excommunicatione minore) R. 2. Si ex delicto sint ineligibi-

gibiles, tunc, quando nullitatem exprimit Jus, ut apud intrusos, Simoniacos, & infames. R. 3. Idem est de irregularibus ex delicto: irritanda tamen erit electio, ubi irritatio ipso Jure non est statuta in taliter irregulares; quia Superior electionem contra Juris prohibitionem factam confirmare nequit. *arg. c. 1. de ætat. & qualit.* Quamvis Pontifex dispensativè possit admirtere.

Petes ulteriùs, an indignus propter defectum 15
vel impedimentum Juris Humani, cujus electio pro foro externo est irrita, licitè acceptet, vel retineat Prælaturam, vel aliud beneficium? R. Si impedimentum est occultum, & electus per exceptionem vel sententiam non repellitur, affirmativè. Ita enim in simili propter defectum formæ substantialis à Jure Humano *c. 42. h.t.* introductæ respondet P. Wiestner *h. t. n. 191.* cum Innoc. Panormit. Fel. Jo. Andr. Sylv. Navar. Laym. Passerino. Pirhing *h. n. 101.* contra Suarez, Barbos. & alios magni nominis DD. Probatur illis argumentis, quibus ad *Tit. II. de Constitut. n. 33.* probatum est, actum simpliciter à Jure irritatum non hoc ipso nullum esse pro foro interno; ac simul indè, quòd non reperiatur lex prohibens acceptationem & retentionem Prælaturæ vel beneficii, si indignitas fundetur solùm in Jure humano, Jus quidem prohibet electoribus, ne eligant indignum, sed non adimit vocem activam, licèt passivam auferat indigno, & faciat ineligibilem, sed ordinariè tantùm pro foro externo, ubi nempe electionem non irritat simul etiam pro foro interno.

Dico 7. Licèt validè eligatur dignus, non ta- 16
men licitè, sed est obligatio per se gravis eligendi

digni-

digniorem ad Prælaturas Ecclesiasticas, sicut & ad beneficia Curata. Trid. *sess. 6. & sess. 24. c. 1. de ref.* Dixi 1. *per se.* nam à peccato, saltem mortali, excusantur electores, si modicum sit discrimen inter dignum & digniorem: si dignior utiliùs occupetur, vel reservetur ad aliam Prælaturam vel beneficium brevi vacaturum: si dignior non credatur diu permansurus in Prælatura vel beneficio: si non satìs sit certum, & manifestum, quis sit dignior. Dixi 2. *digniorem*, per quem intelligitur ille, qui pensatis omnibus creditur utilior fore Ecclesiæ; quam majorem dignitatem pro varietate circumstantiarum facere potest modò major probitas vitæ, modò major zelus animarum, modò major scientia, modò major dexteritas agendi & prudentia, modò major nobilitas & potentia, qualis est apud Magnatum & Principum filios.

§. II.

De Observandis in ipsa Electione.

17 Præcipuè est observandus modus & forma eligendi, quem præscribit *c. quia propter, 42. h. t.* desumptum ex Concil. Lateran. cujus tenor sic habet: *quia propter diversas electionum formas, quas quidam invenire conantur, & multa impedimenta proveniunt, & magna pericula imminent Ecclesiis viduatis: statuimus, ut, cùm electio fuerit celebranda, præsentibus omnibus, qui debent, & volnnt, & possunt commodè interresse, assumantur tres de Collegio fide digni, qui secretè & sigil-*

figillatim vota cunctorum diligenter exquirant, & in scriptis redacta mox publicent in communi: nullo prorsus appellationis obstaculo interjecto: ut is collatione habita eligatur, in quem omnes, vel major & sanior pars Capituli consentit. Vel saltem eligendi potestas aliquibus viris idoneis committtatur, qui vice omnium Ecclesiæ viduatæ provideant de Pastore. Aliter electio facta non valeat: nisi fortè communiter esset ab omnibus, quasi per inspirationem, absque vitio celebrata. Qui verò contra præscriptas formas eligere attentaverint, eligendi ea vice potestate priventur. Ex quo textu apparet, tres formas electionis approbari. 1. Quæ fit per secretam votorum collectionem, factam à tribus ad id priùs electis, ac denuntiationem illius, in quem major pars conspiraverit; & vocatur *Scrutinium.* 2. Quæ fit per commissam viris idoneis potestatem; & appellatur *Compromissum.* 3. Quæ fit per unanimem omnium electorum, nullo præcedente tractatu, consensionem in unum; & dicitur *quasi-inspiratio* Divina, eòquòd aliquo modo similis sit veræ inspirationi divinæ per revelationem specialem, quo modo S. Nicolaus, & S. Ambrosius, olim non sine prodigio fuerunt electi in Episcopos. Una ex dictis formis necessariò adhiberi debet juxta præscriptum *d. c. 42.* ita ut aliàs electio non valeat, & eligentes pro illa vice amittant (per sententiam tamen præviam) jus eligendi. De *quasi-inspiratione* Divina, quia rara est, &, si contingat, difficultatem non habet, nihil ulteriùs dicendum, bene tamen de *Scrutinio*, & *Compromisso.* Itaque

Dico

18 Dico 1. Ad formam Scrutinii per *c. cit.* requiruntur ſ. actus ſine morali interruptione ſe ſe conſequentes hoc ordine. 1. *Electio Scrutatorum;* qui quidem ab omnibus electoribus capitulariter congregatis ex ipſo gremio, non plures vel pauciores, quàm tres, eligi quocunque modo priùs deberent ad colligenda, & fideliter annotanda, atque conferenda, pronuntiandáque vota; per conſuedinem tamen introduci poteſt, ut electio Scrutatorum non pertineat ad totum Collegium, ſed ad quosdam tantùm digniores Collegii; ſicut probabile eſt numerum augeri vel minui poſſe, ubi Collegium vel magìs vel minùs eſt numeroſum, item extraneos, qui non ſunt de gremio, aſſumi, modò Clerici ſint. 2. *Secreta Suffragiorum Collectio*, quam facere debent Scrutatores; hi enim à ſingulis, ita ut relíquis non innoteſcat, cui quis dederit ſuum ſuffragium, exquirere debent vota, ſive ſcriptô per ſchedam clauſam, ſive per vivam vocem, ſive alio modo data, explorando etiam (ſi viva voce dentur) quo Zelo & ob quæ merita dentur, eáque ſtatim annotare ſcriptô per ſe vel per tabellionem, nempe tum ad faciliorem memoriam tum ad probationem. Ipſi autem Scrutatores, ſi ſint de Collegio, & voce activa præditi, vel ſtatim initiò, vel ſaltem poſt receptum votum illius, qui Collegio præeſt, à ſe ipſis mutuò excipere debent. 3. *Publicatio Scrutinii;* dum nempe unus Scrutatorum collecta ſecretò ſuffragia ſtatim manifeſtat (nam collectio ſecreta votorum juxta etymologiam ſuam vocatur *Scrutinium*) An verò publicandus tantùm ſit numerus votorum & eligentium, v. g. dicendo;

vota,

vota, quæ à DD. Capitularibus exquisivimus, sunt universim 24. vel etiam exprimendum, in quot, & quas personas vota colliment, pendet ex consuetudine locorum. Mihi utiliùs fieri secundum videtur. Facta hac publicatione Scrutinii electores functi sunt suô officio, ita ut, quatenus sunt personæ singulares, non ampliùs habeant, quod agant, nec mutare suum votum valeant, vel accedere alteri parti, quæ plura tulit suffragia, nondum tamen sufficientia seu absolutè majora, & sic ejus electionem complere *per accessum*, ut vocant. *c. 58. h. t.* quamvis accessus locum habeat in electione Summi Pontificis, & Abbatissarum. *c. 6. h. t. c. 43. eod. in 6.* Possunt tamen electores (si electio est facta in discordia, h. e. si vota fuerunt ita dispersa in plures, ut nullus tulerit ad Canonicam electionem sufficientia) vel ad novum Scrutinium procedere, vel in alios communi consensu compromittere, qui soli eligant. 4. *Collatio suffragiorum*, nimirum *numeri ad numerum*, ut appareat, quis à majori parte sit electus: *Zeli ad Zelum*, ut appareat, quis à saniori parte electus sit: & *meriti ad meritum*, ut, si duo concurrerent, appareat, quis eorum sit dignior. Interim major pars præsumitur etiam sanior, nisi clarè appareat, vel ostendatur, electum à majori parte esse indignum seu inhabilem, vel majorem partem esse muneribus corruptam &c. *c. 57. h. t.* Quod si probaretur, præferendus foret electus à minori & saniori parte. *c. 22. eod.* cùm tali casu totum jus & potestas eligendi fuisset penes partem minorem. Ut autem aliquis censeatur esse electus per

majo-

majora, seu *Cenonicè*, debet habere *absolutè majora* respectu totiùs Capituli & omnium suffragia ferentium, & non tantùm *comparativè majora* habito respectu ad coëlectos, quibus etiam aliqua vota obtigerunt. Seu debet habere ultra medietatem votorum, comparatione facta ad eligentes, non ad coëlectos. *c. 55. eod. & c. 23. in 6.* Unde si electores 24. tulissent suffragia, 13. deberent conspirare in unum. 5. *Decretum electionis communis*, quod mox formari debet, & solenniter promulgari, siquis sufficientem sortitus est numerum votorum. Nempe quærendum est ex Capitularibus, an placeat electum publicari? si respondeant, *placet*, communis electio est *decreta*, proin qui priùs à singulis, nunc est *communiter* electus ab omnibus. Et hæc electio communis, seu decretum solenniter promulgari debet, seu is publicari, qui fuit Canonicè electus, v. g. in hunc modum: *Ego NN. nomine meo, & eligentium, mihique consentientium, invocatâ gratiâ Spiritûs S. in Episcopum hujus Ecclesiæ N. eligo, & electum coram vobis pronuntio* (hìc ponitur nomen electi) *in nomine Patris, & Filii, & Spiritûs S.* Sufficit quidem hanc publicationem fieri coram solis Capitularibus, modò non occultetur populo; expedit tamen, ut etiam ex loco publico denuntietur populo. Debet autem promulgatio fieri ab uno, sive is sit Præses Capituli, sive unus ex Scrutatoribus, sive alius ad id constitutus à Capitulo, nomine omnium. *c. 21. eod. in 6.*

19 Circa hanc formam notandum adhuc est 1. quòd electio Summi Pontificis multa habeat

beat ſpecialia, quæ, quia, nullum apud nos uſum habent, omittuntur ſine diſpendio. Id tamen obſervo, quòd Summo Pontifici, præcisè adhuc à Cardinalibus electo, nullum impedimentum vel defectus Juris Eccleſiaſtici opponi poſſit, niſi tale quid ſit, quod tollat ſubſtantiam & libertatem electionis. Si verò electioni Cardinalium jam acceſſit acceptatio Eccleſiæ, quæ eſt ultimata & abſoluta electio, ac quaſi confirmatio prioris, nullum prorſus impedimentum Juris Humani eidem opponi poteſt, cùm ſanet omnes defectus tam electionis quàm electi ex Jure humano deſcendentes. Utrùm verò opponi poſſit impedimentum Juris Divini aut Naturalis, qualia ſunt, non eſſe marem, non eſſe baptizatum, vel manifeſtè eſſe hæreticum, diſputatur. Quidquid tamen ſit, ſive DEUS permittere poſſit, ut eligatur tali impedimento laborans, ſive non, certum tamen eſt, quòd DEUS etiam talem Pontificem putatitium (ſi poſſibilis eſſet) deberet reddere *infallibilem*, ſuppoſito, quòd aliquid definiret, vel præciperet toti Eccleſiæ. Notandum 2. quamvis electiones Prælatorum & præfectarum Regularium regulandæ ſint ſecundùm præcepta Juris Canonici, niſi aliud præſcribant Statuta Ordinum vel Monaſteriorum, privilegia, aut conſuetudines, non tamen ita ſcrupulosè & quoad omnes apices obſervandum eſt *c. 42. cit.* ut cum aliis monet P. Wieſtner *h. t. n. 222.* Inſuper Jus Canonicum aliqua ſpecialiter ordinavit circa electiones Regularium, uti in ſpecie Tridentinum *ſeſſ. 25. c. 6. de Regular.* ubi vetuit, ne *unquam publicentur eligentium nomina* tam in ipſa electione, quàm poſtea, tam ab

ipsis eligentibus, quàm à Scrutatoribus. Secus si fiat, electio tamen non semper est invalida, sed tunc tantùm, quando ante electionem vel major pars eligentium, vel unus cum consensu majoris partis manifestat suum suffragium, vel quando ex propalatione unius suffragii promoveri posse judicatur electio certæ personæ, ut notant DD. Plura tamen specialia de electione Abbatissarum & Priorissarum in Jure ordinata reperiuntur, uti 1. quòd eligenda debeat esse virgo, saltem communiter existimata, 40. annos egressa, & per 8. annos post Professionem laudabiliter versata, nisi tantæ ætatis, quæ digna foret, non reperiretur, tunc enim 30. ætatis, & 5. anni Professionis possent sufficere. 2. Quòd electa per discordiam debeat habere duas tertias, saltem per accessum, qui in his permittitur, quando electa jam semel obtinuit majora absolutè. 3. Quòd contra electam in discordia, etiamsi per accessum sortita duas tertias, & jam confirmata & benedicta sit, Moniales adhuc agere possint vel per denuntiationem vel per accusationem, si velint &c. vid. *c. 43. h. t. in 6.*

20 Dico 2. Ad formam Compromissi requiritur 1. ut in hunc modum consentiant omnes & singuli electores, nemine discrepante. per *c. 29. de R. J. in 6.* ibi: *quod omnes tangit, ab omnibus, approbari debet.* Sed in Compromisso res tangit omnes & singulos Capitulares, quia agitur de vocis activæ usu, quo nullus invitus privari debet. 2. Ut compromissarii, seu in quos compromittitur, & transfertur potestas eligendi (sive sint de gremio, sive extranei; nam & extranei assumi possunt.

sunt.

sunt. *c. 8. h. t. runit. junct. gl. v. contulerint.*) accuratè observent modum sibi præscriptum; siquidem ipsis committi potest vel *absolutè* potestas eligendi quemcunque idoneum, & tunc etiam extraneum possunt eligere, & modum eligendi, quemcunque voluerint, tenere: vel *limitatè*, ut nempe adhibeant priùs unius vel plurium consilium: aut ut eligant illum, quem requisitis secretò singulorum Capitularium votis à majori parte invenerint nominatum: qui ultimus modus participat aliquid de Scrutinio, & ideo *mixtus* est, approbatus tamen *c. 32. h. t.* aut denique sic, ut nullus ex compromissariis eligatur; nam si non expressè Capitulum prohibeat, possunt compromissarii (si plures sint constituti, & non unus tantum, uti fieri posset) unum ex se ipsis eligere. per *c. 30. eod. in 6.* cùm officium suum nemini debeat esse damnosum: imò compromissarius, postquam ab uno vel pluribus collegis suis se electum esse novit, sibi ipsi dare suffragium, suíque electionem complere permittitur *c. 33. h. t.* modò non utatur verbis: *eligo*, vel, *coëligo me ipsum*, sed his: *consentio alterius voto*, vel, *electioni de me factæ*; talis enim non propriè eligit se ipsum, nec oritur à se ipso, nec judicat vel testatur in propria, causa, & de sua dignitate, sed potiùs aliorum de se judicium & testimonium approbat, eorúmque suffragium acceptat consentiendo & accedendo. Nec est paritas cum Scrutinio, in quo nulli conceditur suum sibi dare suffragium; quia in hoc nullus scit, an ab uno vel pluribus jam tulerit suffragium, cùm vota dentur secretò; in Compromisso autem dentur audientibus compromissariis. 3. Requiritur, ut ex com-

promissariis conspiret absolutè major pars, sicut in Scrutinio. per *c. 23. eod. in 6.* v. g. ex tribus duo, ex quinque tres: & hinc consultum est, ut compromissarii numerô impares constituantur, ne suffragiorum æqualis prodeat numerus, & sic frustretur Compromissum. 4. Ut fiat electio communis, ab uno ex compromissariis promulganda, *c. 21. eod. in 6.* sicut in Scrutinio decretum electionis commune, ab uno promulgandum nomine omnium, dicendo in singulari, *ego* &c. (non *nos*) *eligo* &c.

21 Circa hanc formam notandum adhuc, quòd Compromissum finiatur 1. per revocationem re adhuc integra factam. h. e. antequam ullus tractatus de certa persona eligenda inchoatus, vel nominatio facta sit. 2. Per lapsum temporis à Capitulo vel Jure præscripti. 3. Per factam electionem, etiamsi hæc non sortiatur effectum, v. g. si electus non acceptet, vel renuntiet iterum juri suo, si elegerint indignum, sive scienter sive ignoranter. *c. 30. 41. x. 37. eod. in 6.* Et in his casibus jus eligendi redit iterum ad Capitulum.

22 Dico 3. Electio debet esse libera à vi & metu, ita ut, si extorqueatur gravi metu instigante ad certam aliquam personam eligendam, ipso Jure sit nulla. *c. 14. h. t.* & excommunicationem ipso facto incurrant, qui vexant, vel vexari mandant eos, qui non eligunt certam personam, quam ipsi volunt. *c. 12. eod. in 6.* & ibi glossa. Quod etiam extenditur ad extorquentes postulationem, confirmationem, institutionem certæ personæ; quia hæc lex est favorabilis Ecclesiarum libertati.

23 Dico 4. Qui sciunt aliquod impedimentum

electi

electi, vel notârunt, formam electionis non ritè obſervatam eſſe, poſſunt vel ipſo electionis actu durante, vel eo finito, contra eam proteſtari, vel appellare ad Superiorem, aut ad Summum Pontificem. *c. 22. h. t.* Appellans tamen debet opponenda in inſtrumentum publicum redigere, eíque inſerere juramentum coram perſonis authenticis præſtitum, quo juret, ſe vera credere, & ſe probare poſſe, quæ objicere cogitat: item, ſi appellat ad Papam, intra menſem à die appellationis interpoſitæ vel per ſe vel per procuratorem iter Romanum aggredi &c. Vid. *c. 1. 4. 11. 19. 20. 38. 41. eod. in 6. cum Clem. 4. eod.*

§. II.

De obſervandis poſt Electionem.

Hæc præcipuè ſunt 5. nimirum 1. intimatio. 2. acceptatio electionis. 3. petitio confirmationis. 4. ipſa confirmatio electi. 5. ejusdem confirmati conſecratio, vel benedictio. Accidentalia, utì deductio electi ad Eccleſiam, inthronizatio ſeu collocatio electi in throno Epiſcopali, cantatio Hymni Ambroſiani *Te DEUM laudamus. &c.* relinquuntur cujuslibet Eccleſiæ conſuetudini.

Dico 1. Electionem Canonicè factam debent, 24
ſeclusô impedimentô, ſaltem intra 8. dies electores intimare electo, hujúsque conſenſum petere ſub gravibus pœnis. *c. 16. h. t. in 6.* nempe privationis poteſtatis proſequendi electionem, & ſuſpenſionis triennalis.

25 Dico 2. Electus tenetur intra mensem, ab intimata sibi electione numerandum, eam acceptare, vel illi renuntiare, ita, ut, si intra hoc tempus non acceptet, omne jus per electionem quæsitum amittat. *c. 6. eod. in 6.* Si renuntiaret, posset tamen intra illum mensem, si electores interea non processerint ad alium eligendum, mutare mentem & acceptare, sicut semel acceptatam electionem iterum repudiare pro arbitrio suo. Per *mensem* intelliguntur tot dies, quot habet ille mensis, quo fuit intimata electio: proinde, si aliquot dies tempore intimationis jam fluxissent de mense, suppleri deberent ex diebus sequentis mensis. *arg. c. 2. de suppl. negl.* Id quod etiam intelligendum monent DD. de aliis casibus, in quibus de Jure conceditur unus vel plures menses. Cœterùm electus, qui laborat impedimentô Juris humani tantùm, eóque occulto, probabiliter licitè acceptat Prælaturam, ut *§. præced.* jam dictum; quia non sufficienter probatur obligatio, admodum difficilis, vel se ipsum diffamandi defectum suum prodendo, vel carendi Prælaturâ & honore per electionem delato. Quamvis autem per acceptationem acquirat electus majus jus, quàm consecutus est per electionem Canonicam, vi cujus electores non poterant recedere ab electione, & alium eligere, cùm per acceptationem accedat consensui Ecclesiæ tanquam sponsæ per Electores expresso consensus electi tanquam sponsi, & sic quasi sponsalia de futuro inter ipsum & Ecclesiam constituantur; illud tamen necdum est jus in re, & quasi-dominium in Prælatura, sed solùm jus ad rem adhuc, licèt magis perfectum & auctum. per

n. 15

c. 3. h. t. & c. 16. de accusat. nam sponsalia de futuro tribuunt non jus in re, sed jus ad rem duntaxat. Unde

Dico 3. Electus etiam post acceptatam electionem regulariter non obtinet potestatem administrandi Ecclesiam tam in temporalibus quàm in spiritualibus, quamdiu non est confirmatus, ita ut, si se ingereret, etiam sub titulo œconomi tantùm, vel procuratoris &c. per se vel per alium, in administrationem, v. g. recipiendo census, debita, homagium &c. judicando, excommunicando, à censuris absolvendo &c. amitteret ipso facto (accedente tamen sententia declaratoria) jus per electionem sibi quæsitum, ejúsque gesta essent rescindenda. *c. 9. c. 17. h. t. c. 5. eod. in 6. & Extrav. 1. int. com. eod.* Interim tamen in *c. 44. §. cæterùm h. t.* conceditur Episcopis *in concordia* electis (quibus nempe nihil opponitur) multùm distantibus Româ, & extra Italiam existentibus, ac Romæ confirmandis, administratio ante obtentam confirmationem: qua tamen indulgentia Episcopi Germaniæ non uti solere dicuntur. 26

Dico 4. Electus tenetur intra 3. menses, à consensu in electionem computandos, petere confirmationem à legitimo Superiore; aliàs enim privatur jure per electionem acceptatam quæsito. *c. 6. h. t. in 6.* Imò Episcopi & Prælati Regulares, quorum confirmatio spectat ad Sedem Apostolicam, deberent personaliter (nisi justa causa excusaret) venire Romam, & intra mensem primum arripere iter Romanum. *c. 44. cit. c. 16. eod. in 6.* Episcopi tamen Germaniæ satisfaciunt, si totum Electionis, & Examinis (nam super quibus- 27

busdam qualitatibus priùs examinandi sunt Episcopi, & Prælati promovendi) processum mittant Romam. *Constit. Onus Apostolicæ* Gregor. XIV. Dixi 1. *tenetur;* nam confirmatio est necessaria. *c. 3. & 7. h. t.* nisi per privilegium sit remissa, utì apud Generales & Præpositos Ordinum Mendicantium, vel per consuetudinem, utì apud inferiores Dignitates, v. g. Decanatum electivum introduci potest, abrogata. Sicut autem electus petere, ita viciſſim Superior dare regulariter tenetur confirmationem, si nempe electus sit dignus, & electio valida. *c. 3. cit.* Dixi 2. *à legitimo Superiore,* scilicet illo, cui immediatè subjecta est Dignitas vel Ecclesia elective. per *can. fin. d. 64. c. 32. h. t.* Episcopi tamen Germaniæ confirmandi sunt à Summo Pontifice, ut Concordata Germaniæ disponunt.

Antequam verò petatur confirmatio, citandi sunt contradicere volentes, & quidem, si adsit coëlectus, vel alius electioni se opponens, nominatim, ad agendam causam; si verò nullus talis adsit, & electio facta in concordia, per edictum generale valvis Ecclesiæ affixum, peremptoriè & simul assignato die, quo comparere debeant contradicere volentes: secus confirmatio est ipso Jure irrita. *c. fin. h. t. in 6.* Antequam verò Superior det confirmationem, debet diligenter inquirere in Electi qualitates, quas intelliget ex testimonio Episcopum examinantis, vel electo diu conviventium, & in formam electionis adhibitam, quam cognoscet ex decreto vel instrumento electionis. *c. 3. 19. 40. 44. h. t.* Trid. *s. 22. c. 2. & s. 24. c. 1. de ref.* Si electum deprehendat indignum,

debet

debet repellere, si electionis formam non debitè observatam esse advertat, cassare electionem sub pœna privationis juris confirmandi proximum successorem. *c. 44. cit.*

Dico 5. Confirmatus per confirmationem con- 28
sequitur 1. jus in re, seu quasi-dominium in Prælatura; imò per eam conjugium spirituale inter ipsum & Ecclesiam fit *Ratum.* 2. Potestatem plenæ administrationis & jurisdictionis in temporalibus & spiritualibus, exceptis tamen actibus *Ordinis* Episcopalis, & quæ Episcopo competunt jure speciali, puta privilegii vel delegationis. 3. Jus petendi investituram, seu solennem installationem, & corporalem introductionem in possessionem Prælaturæ, nisi vi consuetudinis, vel specialis clausulæ, hanc possis capere per se ipsum. 4. Titulum *Episcopi*, cum addito tamen *Electi*, simúlque privilegium, vi cujus Episcopi non consentur interdicti vel suspensi, nisi fiat expressa ipsorum mentio, eligendi Confessarium &c. Sumuntur hæc ex *c. 1. de translat. Episc. c. 15. h. t.* & communi DD.

Dico 6. Confirmatus Episcopus intra tres men- 29
ses ab impetrata confirmatione debet suscipere consecrationem ab alio Episcopo; secus tenetur restituere fructus perceptos; &, si intra 3. alios menses iterum non suscipiat, ipso Jure privatus est Ecclesiâ suâ. Trid. *sess. 23. c. 2. de ref.* Dixi 1. *Episcopus*; nam inferiores Prælati, utì Abbates, sive Regulares sive Sæculares, non consecrantur, sed benedicuntur ab Episcopo, si non sint Exempti, secus à Pontifice, vel ejus substituto, sicut Episcopi Germaniæ, qui confirmantur à Pontifice Romano,

& consecratorem ab isto designatum habere debent. Imò Abbatissæ (quæ quidem non omnes benedicuntur, sed tantùm perpetuæ, non verò temporales, nisi aliud habeat consuetudo vel statutum) si sunt sub jurisdictione Superiorum sui Ordinis, à Generali, vel Provinciali, vel ab Abbate, cui subsunt, benedicuntur. Dixi 2. *Consecrationem*, quæ ex *can. 7. d. 23. & c. un. de Sacra Unct.* cum communi sic describi potest: *Est impositio manuum super caput electi & confirmati Episcopi sub certis verbis, inunctione chrismatis, ac aliis ceremoniis* (quas videre est in Pontificali Romano) *facta à legitimo Consecratore, tanquam Ministro.* Probabiliùs est Sacramentum; & sola manuum impositio pertinet ad substantiam consecrationis Episcopalis, ut habet verior & propè certa sententia contra Francum & Sylvium. Differt à *benedictione* Abbatum &c. quòd in hac non interveniat unctio sacri chrismatis, & impositio manuum, quæ quidem adhibetur, non sit Sacramentalis, sed tantùm deprecatoria, nec ultra benedicentem requirat assistentiam duorum Episcoporum vel Abbatum. Præterea benedictio inferioribus Prælatis & Abbatibus non tantopere necessaria est, quantopere consecratio Episcopis; nam si illi ter eam humiliter petant, & non impetrent, vel si per consuetudinem in aliquo loco sit abrogata, totum officium exercere etiam sine illa possunt. *c. 1. de suppl. neglig.* actus quoque *Ordinis*, uti est benedicere populo solenniter, consecrare sacra vasa, suis subditis Regularibus primam Tonsuram & Minores Ordines conferre, quos aliàs sine benedictione extra dictos casus exercere nequeunt. Sufficit quoque, si benedi-

nedictionem petant & obtineant intra spatium unius anni à die electionis. *Clem. 2. de stat. Monach. §. statuimus junct. gl.*

Dixi denique 3. *ab alio Episcopo*, cui tamen de Jure debent assistere alii duo Episcopi. *can. fin. d. 51. can. 1. Apostol.* vel, ex dispensatione Papæ aut vi consuetudinis, duo Abbates, aut alii in dignitate Ecclesiastica constituti sacerdotes. Ex quo, utì & ex communi DD. ac praxi colligitur, numerum ternarium Episcoporum ad consecrationem Episcopi non absolutè necessariam esse: nec sufficienter probatur ista necessitas. Confirmatur indè, quòd Pontificale Romanum semper faciat mentionem *Consecratoris* in singulari, duos autem reliquos appellet *assistentes*; quorum igitur cooperatio, & impositio manûs est ritus solùm accidentalis.

Objic. 1. In *can. 5. d. 68.* dicitur: *quòd autem Episcopi non sint, qui minùs, quàm à tribus sunt ordinati Episcopis, omnibus patet.* 2. Joannes III. Papa *ad Epp. Germ. & Gall.* scripsit: *Omnia maxima Concilia affirmant, eum non esse Episcopum, qui minùs, quàm à tribus Episcopis, authoritate etiam Metropolitani, fuerit factus.* R. ad 1. ibi à numero Episcoporum excluduntur tantùm Chor-Episcopi, non quia à tribus Episcopis non sunt ordinati, sed quia omnino in Episcopos non sunt ordinati, sed solùm in sacerdotes cum potestate tamen conferendi Minores Ordines, sicut hodie hæc potestas confertur Abbatibus. Ad 2. Quamvis authoritate Metropolitani, seu Archiepiscopi, numerus Episcoporum in consecratione Episcopali nequeat imminui, ut libenter fateor, potuit

ta-

tamen à Papa, vel dispensante, vel consuetudinem approbante.

30 Dico 7. Episcopus consecratus per consecrationem consequitur 1. appellationem *Episcopi* sine addito *electi*. 2. Consummationem conjugii spiritualis cum sua Ecclesia. 3. Plenitudinem Officii Episcopalis, ita ut etiam actus *Ordinis* Episcopalis, uti est conficere sacrum chrisma, benedicere virgines, consecrare Ecclesias & sacra vasa, conferre Sacramenta Confirmationis & Ordinis &c. exercere valeat per se ipsum; nam per alium etiam *Confirmatus* tantùm potest, scilicet hanc potestatem delegando alteri Episcopo pro sua diœcesi, v. g, Suffraganeo; siquidem delegare est actus *jurisdictionis*, quam consequitur per Confirmationem. Sumuntur hi tres effectus ex *c. 8. de his, quæ fiunt à Præl. c. fin. de transl. Episc. & c. 15. h. t.* Demum beneficia, quæ promotus in Episcopum priùs habuit, primùm vacare incipiunt post adeptam consecrationem, vel per lapsum temporis ad eam petendam præfixi. *c. 7. eod. §. cùm verò.*

TITULUS VII.

De Translatione Episcopi.

SUMMARIUM.

1. *Quid sit translatio Episcopi.*
2. 3. *Quid ad illam requiratur.*

Trans-

TRanslatio, quæ tertius est modus perveniendi ad Dignitates & Prælaturas Ecclesiasticas, est alicujus personæ ab una Ecclesia ad aliam mutatio, facta Superioris authoritate, & justa de causa. *can. 11. 34. 35. caus. 7. q. 1.*

Dico 1. Ut possit Episcopus jam confirmatus, vel hoc superiores Prælati, ad aliam Ecclesiam transferri, opus est consensu & authoritate Summi Pontificis. 2. Hujus tamen authoritate transferri valet etiam jam consecratus. Pars 1. constat ex *c. 2. h. t.* ubi redditur hæc ratio, quòd inter Episcopum (eóque superiores Prælatos) detur conjugium spirituale, quod per Confirmationem fit *Ratum* cum sua Ecclesia; sicut per Consecrationem evadit *Consummatum. c. fin. eod.* Matrimonii autem Rati dissolvere vinculum ad solum Pontificem pertinet. *Objic.* Archiepiscopus potest eum, qui post obtentam confirmationem negligit per 5. menses petere consecrationem, compellere, ut cedat Episcopatu. *can. 1. d. 100.* ergo etiam Archiepiscopus potest dissolvere Matrimonium spirituale Ratum. R. *dist. cons.* potestate specialiter pro hoc casu sibi concessâ à Summo Pontifice. *c. cons.* independenter à concessione speciali ejusdem. *n. cons.* 1

Pars 2. Constat ex praxi & communi sensu DD. *Objic.* Matrimonium carnale consummatum nec authoritate Pontificis est dissolubile: ergo nec spirituale, quod per consecrationem efficitur *consummatum*; cùm Matrimonii spiritualis vinculum sit fortius, quàm carnalis. *c. 2. cit.* R. *n. cons.* quia dissolutio Matrimonii spiritualis consummati Papæ est à DEO concessa *Matth. 16.* ut declaratur 2

ratur *c. 2. & 3. h. t.* sicut per renuntiationem vel depositionem Episcopi *consecrati* juxta omnes dissolvi potest hoc vinculum; licèt Matrimonii carnalis consummati dissolutio non reperiatur concessa Pontifici, utì nec per renuntiationem conjugibus. Matrimonium spirituale non simpliciter est vinculum fortius quàm carnale, ac in ratione insolubilitatis, ut patet ex renuntiatione &c. sed secundùm quid tantùm, & partim quia ratione spiritualitatis est dignius, partim quia ratione characteris spiritualis, quem imprimit consecratio Episcopalis, operatur fortiùs.

3 Dico 2. Ut fiat valida translatio, requiritur etiam consensus translati vel transferendi. Ratio est clara; quia per translationem Episcopi, vel inferioris Prælati aut beneficiati, confertur & obtinetur nova Prælatura vel beneficium: sed ab invito, & non consentiente, obtineri nequit jus reale vel quasi dominium ullius rei, consequenter nec Prælaturæ vel beneficii. In Episcopis specialis adhuc datur ratio; quia isti per translationem Matrimonium spirituale contrahunt cum nova Ecclesia, quod sine consensu Sponsi validè non fit. *c. 21. de Elect.*

TITULUS VIII.

De Authoritate & usu Pallii.

SUMMARIUM.

1. 2. *Quid sit Pallium, & quis ejus effectus.*
3. 4. *Quando peti debeat, ac eô uti liceat.*

Per

PEr *Pallium* hìc intelligitur *singulare & præcipuum eminentiorum Episcoporum* (nempe Archiepiscoporum omnium, & quorundam Episcoporum ex privilegio vel consuetudine, utì Ostiensis propè Romam, Dolensis in Gallia, Bambergensis in Germania &c.) *insigne & ornamentum, Pontificialis officii plenitudinem designans, de Corpore S. Petri sumptum;* quia nempe significat quasi particulam Ecclesiasticæ potestatis, quæ in Episcopos descendit originaliter à S. Petro. Unde & à solo Pontifice, D. Petri Successore, confertur. Ejus materia est alba ovium lana contexta, referens formam coronæ vel circuli, pectus & humeros circumeuntis, ac quatuor nigris vel rubris crucibus distincti, anteriore parte non nihil dependente. Est privilegium personale, nec ad successores transfertur, sed Pallium obtinens cum eo sepeliri debet. *c. 2. h. t.* Si verò transferatur ad alium Archiepiscopatum, debet petere novum Pallium. *c. 4. de Postulat.* 1

Dico 1. Pallium ab iis, quibus de Jure vel consuetudine competit, debet intra 3. menses à die consecrationis instanter peti sub pœna privationis suæ dignitatis & potestatis, nec tamen priùs conceditur, quàm juramentum fidelitatis præstiterint Romanæ Sedì. *can. 1. 2. 4. d. 100.* 2

Dico 2. Archiepiscopi per Pallium consequuntur 1. appellationem *Archiepiscopi. c. 3. h. t.* priùs enim solùm dicuntur *Metropolitani.* 2. iidem (utì & Episcopi eminentiores) obtinent plenitudinem suæ potestatis. *c. 3. cit.* nam ante obtentum Pallium non licet ipsis exercere actus *Ordinis Episcopalis majores,* qui nempe inter Missarum solennia, vel 3

in

in ornamentis Pontificalibus obiri ſolent, utì conficere Chriſma, dedicare Eccleſias, conſecrare Epiſcopos, ordinare Clericos &c. *c. 28. §. praterea de Elect.*

4 Dico 3. Papa uti Palliô poteſt ubique per totam Chriſtianitatem, & quovis die, ſi velit. *c. 4. h. t.* econtra Archiepiſcopis & aliis, jus Pallii habentibus, ejus uſus non conceditur ubique & ſemper, ſed tantùm in ſuis Eccleſiis & inter Miſſarum ſolennia, certísque tantùm diebus, nempe ſolennibus. *c. 1. 4. 5. 6. & fin. h. t. can. 8. d. 100.* Ratio diſparitatis eſt, quòd Pontifex in totam Chriſtianitatem ubique obtineat jurisdictionem illimitatam, ac ubique & ſemper ipſi incumbat officium & ſollicitudo paſtoralis, cujus ſignum & actus eſt uſus Pallii; inferiores autem ſolùm *vocati ſint in partem ſollicitudinis, non in plenitudinem poteſtatis. c. 4. cit.* & pro ſuis tantùm Eccleſiis jurisdictione inſtructi, nec eam obtineant in Eccleſiis exemptis ſuarum provinciarum vel diœceſium.

TITULUS IX.

De Renuntiatione.

SUMMARIUM.

1. *Quid & quotuplex ſit Renuntiatio.*
2. *A quo fieri poſſit.*
3. 4. 5. 6. *Et qualis eſſe debeat.*

Sicut

SIcut *renuntiatio* (resignatio, abdicatio, cessio &c) in genere est libera & spontanea alicujus juris dimissio, ita huic loco accommodatè est libera ac spontanea dimissio juris, quod quis habet in vel ad Prælaturam, dignitatem, vel beneficium Ecclesiasticum. Alia dicitur *Tacita*, quando nempe aliquis vel assumit statum cum beneficio &c. incompossibilem, ut si beneficiatus in Minoribus constitutus contrahat Matrimonium, vel ponit actum, ex quo Jura præsumunt animum renuntiandi, aut ipso facto inducunt privationem beneficii. *Expressa* alia, quæ fit verbis expressis, vel per scripturam: quæ iterum duplex est: *simplex* seu *pura*, quando sine omni adjecta conditione, pactione, aut modo resignatur beneficium: & *conditionalis*, cui nempe adjicitur conditio, pactum, vel modus, v. g. *si*, vel *ut* beneficium dimissum conferatur certæ personæ, & hæc dicitur renuntiatio *in favorem:* vel ut ex illo solvatur certa pensio resignanti aut alteri, & hæc appellatur *reservatio fructuum*: vel ut alter mihi vicissim resignet suum beneficium, & hæc vocatur resignatio *ex causa permutationis.* 1

Dico 1. quamvis per se quilibet possit, renuntiare beneficio suo tam conditionatè, quàm purè. per *c. 12. de for. comp. c. 16. & 23. de Regular.* Infirmus tamen (imò & sanus) invalidè renuntiat, si renuntians non 20. dies supervivat. Ita enim habet *Regula 18. Cancellariæ* (quæ vocatur *Regula de viginti*) & praxis Curiæ Romanæ. Dies autem illi computari debent à die, quo Superior legitimus acceptavit resignationem. Si tamen beneficium esset patronâtum, electivum, reserva- 2

tum Papæ, vel litigiosum, opus foret, siquis resignare vellet in favorem certæ personæ, consensus Patroni, eligentium, Pontificis, aut resignatio in favorem collitigantis fieri deberet.

3 Dico 2. Resignatio non tantùm debet esse libera; cùm nemo sine propria voluntate (nisi Jus vel Superior cogat) amittat res vel jura sua: sed etiam spontanea, h. e. metu gravi injustè incusso non extorta. *c. 3. 4. de his quæ vi. c. 5. h. t.* Quis verò metus hujusmodi non tollit penitus libertatem, licèt minuat, communiùs censent DD. cum Panormit. contra Hostiens. & Gonzalez, talitèr extortam resignationem valere quidem, cùm nullum Jus eam clarè irritans ostendi possit, rescindendam tamen esse propter allegata Jura. *Nec obstat*, quòd Electio metu extorta non valeat. *c. 14. c. 43. de Elect.* quia de hac id satis clarè reperitur in Jure expressum, non de Renuntiatione. vid. Leuren. *p. 3. q. 703.* Excipe tamen renuntiationem illius, quem Sæculares captum vel detentum compulerunt ad renuntiandum; hæc enim renuntiatio *nullius omnino firmitatis esse* pronuntiatur *Clem. 2. §. sanè de pœnis.* Siquis tamen est justa causa à Superiore Ecclesiastico compellatur ad resignandum, non tantùm valida, sed etiam firma est renuntiatio, ita ut rescindibilis non sit aut rescindenda, v. g. si compellatur propter scandalum infirmorum, alio modo non auferibile, propter irregularitatem beneficiati, in qua dispensari ordinariè non solet &c.

4 Dico 3. Resignatio, saltem ut licitè fiat, requirit justam causam. *c. 10. h. t. Const. quanta Ecclesiæ* S. Pii V. tales causæ sunt debilitas virium, de-

defectus scientiæ, malitia plebis suo Præsuli se opponentis &c. Respectu Episcopi voluntas ingrediendi Religionem per se non est sufficiens causa, nisi nempe vel in periculo salutis propriæ propinquo se videret, vel alium Ecclesiæ utiliorem fore. Respectu inferiorum beneficiatorum sufficiunt causæ minores, & ferè quælibet teste experientia in Germania.

Dico 4. Resignatio beneficii, non litigiosi, & in quo quis jam obtinuit jus in re, ut validè fiat, ordinatiè requirit consensum legitimi Superioris, seu fieri debet in manibus Superioris. *c. 4. c. 8. h. t. c. 7. de consuetud.* quia res, per quas causas nascitur, per easdem & dissolvitur. *c. 1. de R. J.* Dixi 1. *in quo quis obtinuit jus in re*; nam jus ad rem, ex electione vel præsentatione quæsitum, dimittere sine consensu Superioris nemo prohibetur. 2. *Ordinariè*; nam beneficium Episcopatu inferius resignari ex causa Religionis ingrediendæ potest sine consensu Superioris. *per c. 10. cit.* Demum 3. *legitimi Superioris*, qui respectu renuntiationis puræ & simplicis est ille, penes quem est potestas instituendi, & destituendi seu deponendi beneficiatum, uti est Episcopus, & Sede vacante Capitulum: non verò Vicarius Generalis sine speciali mandato. *c. 2. de offic. Vicar. in 6.* Respectu autem renuntiationis conditionatæ, scilicet *in favorem* (item cum reservatione *accessûs, ingressûs, regressûs*) spectato Jure Communi solus Pontifex; nam renuntiatio *in favorem* prohibetur *c. 1. de concess. præb.* eò quòd ibi prohibeatur collatio beneficii, antequam vacet: sed beneficium, quod resignatur in favorem, nondum vacat, quia resigna- §

tur sub conditione, *si conferatur certæ personæ*, quæ conditio nondum est impleta, quando fit resignatio. Si dicas, talem resignationem non fieri sub conditione, sed *sub modo*, ut conferatur certæ personæ, vel sub conditione *de præsenti* & jam impleta, *si velit* collator conferre certæ personæ. ℟. Hujusmodi pactiones, per quas imponitur obligatio in materia beneficiali, alibi in Jure Communi, in quo inferior Pontifice nihil potest, esse prohibitas, nempe *c. fin. de Pactis.* Accedit, quòd Jura detestentur speciem hæreditariæ successionis in beneficiis. per. *c. 1. de Præb.* qualis species sæpe daretur, si liceret in favorem resignare; quia passim id fieret in favorem consanguineorum. Interim resignans coram Episcopo potest huic certam personam commendare, vel pro ea rogare. Reservatio autem *accessûs, ingressûs, regressûs* in beneficium resignatum prohibetur in Trid. *sess. 25. c. 7. de ref.* & in *Constit.* S. Pii V. anno 1571. edita, quæ incipit *Romani Pontificis.* Quid Episcopus possit circa reservationem pensionis aut fructuum, quam facit resignans, dicetur ad *tit. 12. lib. III.*

6 Dico 5. Quamvis in *Reg. Cancell. 34. & Const. Humano vix judicio* Greg. XIII. resignatio beneficiorum publicari deberet certô modô, & cum certis solennitatibus; eas tamen consuetudo in Germania vel nunquam admisit, vel rursus per non-usum abrogavit.

TITU-

TITULUS X.

De Supplenda Negligentia Prælatorum.

SUMMARIUM.

1. *Quid per negligentiam, quid per Prælatos intelligatur.*
2. *In Beneficiis à quo suppleri debeat.*
3. *An etiam negligentia Episcopi in administranda Justitia ab Archiepiscopo possit.*

PEr *negligentiam* intelligitur hìc omissio ejus, quod ratione officii, potestatis, & jurisdictionis fieri debet, v. g. in administratione bonorum Ecclesiasticorum, restauratione disciplinæ, extirpatione abusuum &c. maximè in administranda justitia, & provisione beneficiorum, de qua duplici specie hìc solùm agitur. Nomine *Prælatorum* veniunt non modò omnes personæ Ecclesiasticæ jurisdictionem exercentes, sed etiam Collegia, nimirum Capitula & Congregationes jurisdictionem Ecclesiasticam obtinentes. *Suppleri* autem negligentia potest vel devolutione juris ad Prælatum superiorem, adjunctione Coadjutoris idonei, depositione ab officio, vel privatione dignitatis, excommunicatione, vel alio modo, pro varietate circumstantiarum. 1

Dico 1. Negligentia Prælatorum, electorum, patronorum, debito tempore non facientium provisionem beneficiorum Ecclesiastico- 2

rum suppleri debet ab immediato Superiore, ad quem devolvitur pro illa vice jus providendi. *c. 3. 4. & fin. h. t. c. 41. de Elect. c. 2. de conceſſ. Prab.* Quia verò privatio poteſtatis providendi, quam negligentes ipſo Jure incurrunt non providendo intra debitum tempus, licèt eo elapſo ſtatim providerent, eſt introducta Jure Poſitivo humano in pœnam, proviſus ab ipſis nulliter poſt lapſum temporis non tenetur in conſcientia ante ſententiam nullitatis declaratoriam, & nemine ſe ipſi opponente, beneficium dimittere.

3 Dico 2. Negligentia Epiſcopi in adminiſtranda Juſtitia (vel munere Paſtorali) non poteſt ſuppleri à Capitulo, ut tenent omnes, nec probabiliùs ab Archiepiſcopo (extra caſum Appellationis, vel Viſitationis actualis) ita ut Archiepiſcopus in prima inſtantia à ſubditis Suffraganei nequeat adiri poteſtate judicandi ad ipſum devolutâ, vel ad Capitulum. Abb. & P. Wieſtner *h. n. 46.* contra Engl & König. Ratio eſt partim negativa, quia id nec Capitulo nec Archiepiſcopo legitur in Jure conceſſum, partim affirmativa, quia Jus generaliter prohibet Archiepiſcopo exercere jurisdictionem in ſubditos Suffraganeorum, ſeu Epiſcoporum ſibi ſubordinatorum. *c. 11. de offic. ord. c. 1. h. t. in 6.* Sed contrà *Objic. 1.* In toto hoc titulo id agitur generaliter, ut Superior ſuppleat defectum inferioris: ergo & defectum in adminiſtranda Juſtitia. 2. Si nec ad Capitulum, nec ad Archiepiſcopum, fieret devolutio in ordine ad ſupplendam negligentiam Epiſcopi, Juſtitiam non debitè adminiſtrantis, non ſatìs conſultum & proviſum eſſet ſubditis Epiſcoporum: ſed hoc admitti

mitti nequit. R. ad 1. *n. ant.* quia ferè id duntaxat agitur, ut suppleatur negligentia Prælatorum in causis *beneficialibus*. Ad 2. *n. ma.* quia supereſt aliud remedium, nempe vel recursus ad Papam, ut is negligentem Episcopum adigat ad faciendum officium: vel etiam ad Archiepiscopum, deferendo ipsum Episcopum, ut hunc, tanquam sibi immediatè subjectum, compellat ad Justitiæ administrationem. Dein concedo, quòd Capitulum tunc, quando Episcopus valde diu abesset à sua diœcesi, vel redderetur inhabilis, potestatem habeat immediatè exercendi jurisdictionem in diœcesanos, donec Papa aliter provideret. per *c. 3. h.t. in 6.* quia Capitulum Sede vacante (qualis tali casu moraliter esset) succedit in jurisdictionis exercitio, consequenter & in Justitiæ administratione.

TITULUS XI.

De Temporibus Ordinationum, & qualitate Ordinandorum.

SUMMARIUM.

1. *Quid sit Ordinatio, seu Ordo, & quotuplex.*
2. 3. *An Prima Tonsura sit Ordo.*
4. *An Episcopatus.*
5. *Quis sit Minister conferens Ordines.*

6. *Illicitè ordinatur non Subditus ſine dimiſſoriis.*
7. *Quis iſtas concedere poſſit.*
8. *Quid ex parte Ordinandi, ut validè.*
9. *Et quid, ut licitè ordinetur, requiratur.*
10. *An quoque, & qualis Titulus Menſæ.*
11. *In Ordinatione certa tempora.*
12. *Et Interſtitia obſervari debent.*
13. *Quæ ſit pœna malè Ordinantis & Ordinati.*

1 Cùm in vera Religione dari debeat Sacrificium verum ac propriè dictum, utpote præcipuus DEI cultus, & latreuticus; Sacrificium verò ſine Miniſtro debito & Sacerdote peragi nequeat, quod in Nova Lege & in vera Chriſti Eccleſia aliud non eſt, quàm Euchariſtia, ſeu Sacrificium Miſſæ, quod offerre ſoli Sacerdotes poſſunt (licèt ſimul Sacramentum ſit). Sacerdotes verò non naſcantur, ſed *ordinentur*, & quidem non ſimul & ſemel, ſed gradatim juxta ritum à Chriſto in genere inſtitutum, ab Eccleſia autem determinatum: Rurſus cùm Prælati, Judices, & Miniſtri Eccleſiæ, de quibus hucusque, non obtineant ſuam poteſtatem regendi Eccleſias ſibi commiſſas, & populum fidelem, ſine debita vocatione ſeu ordinatione; idcirco hìc agitur de *ordinatione* Sacerdotum & Eccleſiæ Miniſtrorum, per quam ipſis non modò confertur poteſtas in *verum Corpus Chriſti*, nempe illud ponendi ſub ſpeciebus panis & vini, & ſic conficiendi Euchariſtiam, ut *Sacrificium*, & *Sacramentum* eſt, offerendo Chriſtum in Miſſa ſub ſpecie panis & vini, atque illum diſtribuendo fidelibus ſub ſpe-

cie

cie panis, sed etiam in *mysticum Corpus Christi*, h. e. in fideles, eos absolvendi à peccatis, aliisque vinculis, & regendi, dirigendíque ad salutem æternam per varia ministèria sacra. *Ordinatio* igitur, seu *Ordo activè sumptus*, est *actio illa seu ceremonia sacra, qua alicui conceditur potestas ad aliquod Altaris officium stabiliter peragendum*; seu qua traditur spiritualis & stabilis potestas consecrandi Eucharistiam, vel ad hunc finem ministrandi, vel ministerium aut functionem sacram exercendi. Et hinc *Ordo*, saltem aliquis, Sacramentum est Novæ Legis: nam plures exstant, nimirum *Ostiariatus, Lectoratus, Exorcistatus, Acolytatus* (& hi quatuor Ordines dicuntur *Minores*) *Subdiaconatus, Diaconatus, Presbyteratus* seu *Sacerdotium*, qui appellantur *Majores*, vel *Sacri*; quia propriùs accedunt ad conficiendam Eucharistiam, & per annexum castitatis votum magìs consecrant DEO suscipientes. De *Prima Tonsura*, ut vocant, quæ confertur ante omnes prædictos, controversia est, an sit *Ordo* propriè dictus, & de *Episcopatu*, an sit *Ordo substantialiter distinctus* à Presbyteratu, vel solùm accidentalis extensio istius: de quibus postea. De Presbyteratu saltem certum est, quòd sit Sacramentum: de Subdiaconatu & Diaconatu communis habet doctrina: de quatuor Minoribus saltem defacto est communior sententia: de Prima Tonsura & Episcopatu, si sint Ordines veri & distincti, id ipsum per consequentiam doctrinæ affirmandum censetur. *Ordinationi*, seu *Ordini activè sumpto*, respondet *Ordo passivè sumptus*, qui est effectus ordinationis, & certus gradus Ministrorum Ec-

cleſiæ, vi cujus alii dicuntur *Minoriſtæ*, ſcilicet *Oſtiarii*, *Lectores*, *Exorciſtæ*, *Acolythi*, alii autem *Subdiaconi*, *Diaconi*, *Presbyteri*. Quia verò Ordo non confertur ſine legitimo Miniſtro, & nullus ritè ordinatur niſi debito tempore & ſine debitis qualitatibus; ideo hìc agitur de qualitate *Ordinantis*, de qualitatibus *Ordinandorum*, & de *temporibus Ordinationum*; priùs tamen præmittendum aliquid videtur de Numero Ordinum, an nimirum præter 7. recenſitos etiam pro Ordine propriè dicto habenda ſit Prima Tonſura, & pro ſpeciali Ordine Epiſcopatus.

2 Dico 1. *Prima Tonſura* (quæ in Jure etiam *Pſalmiſtatus* vocatur *can. 20. d. 23. can. 2. d. 44. can. ſiquis Epiſcopus cauſ. 27. q. 1.*) probabiliùs eſt Ordo propriè dictus. Ita communis Canoniſtarum antiquiorum & præſtantiorum cum Abb. Hoſt. Jo. Andr. Ant. de Butrio, Pelino, quibus accedunt Recentiores, Barboſa, Fagn. & Begnudellius nuper Vicarius Generalis Friſingæ, contra communem Theologorum. Prob. 1. ex *c. cùm contingat 11. de ætat. & qualit.* ubi Innoc. III. interrogatus, an Abbates conferendo primam tonſuram conferant *Clericatûs Ordinem*, reſpondit, quòd *per primam tonſuram, juxta formam Eccleſiæ datam, Clericalis Ordo conferatur* ab ipſis, ſi ſint Abbates Sacerdotes, & benedicti ab Epiſcopo. 2. ex *can. Cleros 1. d. 21.* ibi: *Clericorum gradus & nomina hæc ſunt: Oſtiarius, Pſalmiſta, Lector, Exorciſta, Acolythus, Subdiaconus, Diaconus Presbyter, Epiſcopus.* En novem Ordines, ac inter hos etiam *Pſalmiſtatum*,

tum, qui in Jure sumitur pro prima tonsura, ut notant DD. *in can. Psalmista 20. d. 23.* Concordat *can. siquis Episcopus. 27. q. 1.* ubi Psalmista, seu tonsurâ initiatus, non minùs ac alii ordinati, nempe Lector, Subdiaconus &c. jubetur deponi, si Sponsam Christi, seu Monialem, corrupit. & *c. 2. de pœnis in 6.* ubi præscribitur modus degradandi Clericum solenniter usque ad *primam vestem* inclusivè (nempe usque ad superpellicium) *quæ datur in collatione tonsuræ; túnc-que radatur caput illius, ne tonsuræ seu Clericatûs vestigium remaneat in eodem*: sed depositio, & degradatio Clerici est dejectio ab Ordine Clericali, ut omnes fatentur: ergo, cùm tonsuratus possit secundùm SS. Canones deponi & degradari, & sic dejici ab Ordine, tonsura debet esse Ordo, à quo talis dejicitur. 3. ex Trident. quod *sess. 21. c. 1. de ref.* prohibet quidquam accipi *pro collatione quorumcunque Ordinum, etiam Clericalis Tonsuræ:* notetur particula *etiam*, quæ est implicativa præcedentium. 4. ex Bulla *Sanctum* Sixti V. ubi ait: *ad suscipiendum Clericalem, aliósve Ordines* &c. & ex decis. Congreg. Cardd. apud Fagnanum ad *cit. c. 11. n. 118.* quæ respondit, primam tonsuram imprimere *Characterem*, quod convenit Ordinis Sacramento. 5. Ex Pontificali Romano, quod *tit. de Clerico faciendo.* dicit: *quilibet ordinandorum debet habere suum superpelliceum super brachium sinistrum:* item: *ordinati* (nempe ad primam tonsuram) *redeunt ad loca sua.* ergo tonsurati sunt *ordinati* seu Ordinem Clericalem consecuti.

Objic. 1. Pontifex in *c. cùm contingat 11.* 3

cum

cùm respondit, per collationem primæ tonsuræ conferri Ordinem, sumpsit Ordinem impropriè. 2. Prima tonsura est dispositio ad Ordines: ergo non est Ordo. 3. Trid. *S. 23. c. 2.* recensendo Ordines omittit tonsuram, imò ab illis eam distinguit, dum ait: *Ordines, qui Sacerdotio ex officio deservirent, ita distributi sunt, ut qui jam Clericali tonsura insigniti essent, per Minores ad Majores ascenderent.* 4. Si tonsura esset Ordo, esset etiam Sacramentum: sed Sacramentum non est, quia nec habet materiam & formam specialem, nec confert specialem potestatem cum relatione ad Eucharistiæ Sacramentum, vel faciens aliquid ad Eucharistiam. R. ad 1. Negando assertum; partim quia non est ratio verba Pontificis accipiendi in sensu improprio, partim quia non est credibile, quòd Pontifex interrogatus sit, an tonsura sit impropriè dictus Ordo, vel Papa decidere hoc voluerit (cùm nemo dubitaverit, tonsuram esse Ordinem, saltem impropriè dictum) partim quia pari jure dicam, quòd reliqui Ordines Minores non sint propriè dicti Ordines. Ad 2. *dist. ant.* est dispositio ad Ordines tantùm. *n.* simul Ordo. *c. ant. & n. conf.* Etiam quatuor Minores sunt dispositio ad Ordines Majores, & Subdiaconatus ac Diaconatus ad Presbyteratum, at non tantùm, sed simul Ordines propriè dicti etiam juxta Adversarios. Ad 3. Trid. *lo. cit.* tonsuram explicitè non recensuit inter Ordines, quia nòluit sententiam oppositam damnare; propterea autem non excluſit, imò per verba, *qui jam Clericali tonsura insigniti essent*, implicitè videtur insinuâsse, quòd tonsura sit Ordo; cùm *insigniri* de-

noter

notet impressionem signi, nempe characteris spiritualis, qui in omni Ordine imprimitur in anima. Sed de mente Trident. & S. Congreg. jam audivimus paulò antè. Ad 4. *c. ma. n. min.* Si enim Ordo est, hoc ipso non minùs Sacramentum esse meretur, ac reliqui quatuor Minores Ordines, distinctum à reliquis: nam communis Theologorum cum S. Thoma *in 4. d. 24. q. 1. a. 1. & 2.* Trid. *sess. 14. de Sacram. Pœnit. c. 2. & de Extr. Unct. c. 1.* docet, tunc dari Ordinem & Sacramentum speciale à reliquis distinctum, quando datur specialis materia & forma atque confertur specialis potestas ad certum ministerium sacrum ritè obeundum cum gratia interna: sed in collatione primæ tonsuræ datur specialis materia, & quidem remota *superpellicium* seu vestis alba, & materia proxima illius traditio, cum rasione capillorum: datur & specialis forma, quæ consistit in verbis quæ profert Ordinans, dum tradens illam vestem dicit, *induat te Dominus &c.* & dum ita deprecatur, *oremus Dominum nostrum JEsum Christum pro his famulis suis, qui ad deponendum comas capitum suorum pro ejus amore festinant, ut donet eis Spiritum S.* (nempe internam gratiam) ut habet Pontificale Romanum *lo. cit.* Sed & confertur specialis potestas ad certum ministerium sacrum, nempe ad cantandos Psalmos, Lectiones, & Responsoria: sicut Lector deputatur ad Lectiones simpliciter pronuntiandas: si autem hæc potestas, per Ordinem *Lectoratûs* collata ad simpliciter legendum, facit aliquid & habet relationem ad Sacramentum Eucharistiæ, etiam potestas, ad piè cantandum per *Tonsuram* collata,

facit

facit aliquid, & relationem habet ad Eucharistiæ Sacramentum, scilicet excitando corda fidelium ad illud devotè suscipiendum.

4 Dico 2. Episcopatus probabiliùs est Ordo distinctus à Presbyteratu, consequenter & Sacramentum distinctum. Ita communis Canonistarum, quibus ex Theologis inter alios etiam consentit Tannerus *to. 4. d. 7. q. 2. n. 32.* Prob. 1. ex *epist. S. Anacleti 3. c. 1.* ubi ait: *Sacerdotum Ordo, prout Dominus eum instituit, bipartitus est*, nempe Sacerdotalis & Episcopalis. 2. ex Trident. *sess. 23. c. 4.* ubi sic loquitur: *docet insuper Sacrosancta Synodus, in ordinatione Episcoporum, Sacerdotum, & cæterorum Ordinum, nec populi &c. consensum, sive vocationem, sive auctoritatem requiri.* En! clarè insinuat, aliam esse ordinationem seu ordinem Episcoporum, quàm Sacerdotum, adeóque distinctum. 3. In collatione Episcopatûs, seu in consecratione & ordinatione Episcopali adhibetur materia, & forma specialis, & confertur potestas specialis spiritualis: sed propter has causas admittitur distinctio inter alios Ordines, qui omnes juxta communem sunt Sacramenta. *Objic.* 1. si omnes Ordines, qui juxta nos sunt novem, sunt Sacramenta tunc dantur plura Sacramenta Ordinis quàm unum, consequenter malè nos instruit Catechesis, dum docet tantùm septem esse Sacramenta. 2. Episcopatus essentialiter præsupponit Sacerdotium: ergo tantùm est pars Sacerdotii accidentaliter perfectiva, non Ordo substantialiter diversus à Sacerdotio. R. ad 1. Sunt plura Sacramenta Ordinis physicè qui-

quidem distincta, unum tamen moraliter, per aggregationem, & ratione finis, ad quem referuntur omnes Ordines, nempe ad constituendum idoneum Ministrum Eucharistiæ quà Sacramenti & quà Sacraficii: ad quem tamen finem diversimodè se habent. Ad 2. *trans. antec. n. conf.* Episcopatus etiam essentialiter præsupponit Baptismum, ita ut invalidè conferatur non baptizato, & tamen est Sacramentum à Baptismo distinctum.

Dico 3. Minister Ordinis Ordinarius est Epis- §
copus, & quidem consecratus necessariò. Communis ex *c. 1. de Ordinatis ab Episcopo &c.* & Trident. *ſ. 23. c. 4. & can. 7. de Sacram. Ord.* Dixi 1. *Ordinarius*, seu ad quem spectat conferre Ordines ratione officii; nam extraordinarius Minister, nempe ex delegatione & privilegio speciali Pontificis, possunt esse simplices Sacerdotes, & defacto respectu suorum Regularium, quoad primam tonsuram sunt Abbates Sacerdotes, & benedicti. *c. 11. de ætat. & qualit.* item ex consuetudine quoad 4. Minores, modò habeant jus utendi mitrà, pedo, & annulo; imò aliqui ex speciali privilegio, sed pauci, quoad Subdiaconatum & Diaconatum; nullus autem quoad Presbyteratum. Dixi 2. *Consecratus*; nam electus tantùm, aut confirmatus Episcopus, & nondum Consecrationem adeptus, non habet potestatem & exercitium Ordinis Episcopalis, quia hunc nondum accepit. Dixi 3. *Necessariò*, ita nimirum, ut aliàs ordinaret invalidè; si autem consecratus sit, Ordinatio valet, licèt esset improbus; excommunicatus. suspensus, interdictus, degradatus, schismaticus, hæreticus &c. quia potestas ordinandi fundatur in

cha-

characterе Episcopali indelebili, per consecrationem Episcopalem impressо, & per Ecclesiam inauferibili; & hinc valet Ordo, quem confert consecratus, modò adhibeat debitam materiam ac formam, atque intentionem ordinandi habeat. Nec obstat, quòd in *c. 1. de schismat.* dicantur ordinationes, ab Episcopo hæretico factæ, esse *irritа*; sensus enim est, quód sint irritæ quoad executionem, quæ taliter ordinatis prohibita est, non quoad substantiam. Cætera, nempe probitas, & status gratiæ, negatio censuræ, irregularitatis, hæresis &c. solùm requiruntur ad licitam, non ad validam ordinationem, seu ut ordinando non peccet Episcopus.

6 Dico 4. Ut Episcopus licitè ordinet, etiam requiritur, ut sit proprius, seu ut ordinandus ipsi sit subjectus. *c. 3. h. t. in 6.* Trid. *s. 14. c. 2. & s. 23. c. 8. de Ref.* nisi nimirum proprius ordinandi Episcopus consentiat vel viva voce, vel, ut habet usus communis, in scripto, seu per litteras, quas vocant *dimissorias*, vel *dimissoriales*, vel *commendatitias*, aut *reverendas*, aut nisi ordinandus habeat privilegium à Papa, vi cujus ordinari possit à quolibet Episcopo habente communionem cum Sede Apostolica, quale habent Religiosi Societatis JESU, & Alumni Pontificii in Germania. *Proprius* autem Episcopus, vel Ordinandus Episcopo subditus esse potest triplici modo. 1. Ratione originis, si nempe ordinandus natus seu oriundus est in diœcesi, in qua pater habet domicilium. 2. Ratione domicilii, si nempe ordinandus è loco originis egressus habitare cœpit in aliqua

diœ-

diœcesi cum intentione ibi perpetuò manendi, nisi per accidens quid avocet: proin quasi-domicilium, dum videlicet quis habitare quidem cœpit in aliqua diœcesi, at cum animo non stabiliter manendi, sed solùm per notabilem anni partem, vel etiam per plures tantùm annos, uti Studiosi in Academiis, non sufficit. per *c. 3. cit.* Denique 3. ratione beneficii, quod nimirum quis actu obtinuit in titulum, & possidere cœpit in aliqua diœcesi. *c. 3. cit.* Si Episcopus ex nullo horum capite sibi subditum ordinet sine licentia proprii Episcopi, agit illicitè. *Objic.* Si Abbas sine licentia ordinet non subditum, v. g. Regularis sæcularem, sine licentia proprii Episcopi, agit invalidè: ergo etiam Episcopus ordinans non subditum sine licentia proprii Episcopi. R. *c. ant. n. conf.* nam Episcopus ordinat vi characteris Episcopalis, quem nisi nec Pontifex auferre potest; Abbas verò tantùm vi privilegii, quod ipsi à Pontifice restrictum est.

Quæres, quis concedere possit litteras dimissorias? R. 1. Solus Episcopus proprius Ordinandi, confirmatus tamen & non excommunicatus; quia hæc concessio est actus jurisdictionis. *c. 3. cit.* Unde Vicarius Generalis sine speciali mandato, aut nisi Episcopus degat in remotis, non potest. *c. 3. cit.* Neque Capitulum Sede vacante infra annum à die vocationis, nisi arctatis ratione beneficii Ecclesiastici. Trid. *s. 7. c. 10. de ref.* R. 2. Superiores Regulares suis subditis Regularibus (imò & Novitiis suis ad Ordines minores. S. Pius V. in *Constit. Romanus Pontifex*) at non ad Episcopum alienum, sed ad Episcopum suæ diœcesis, nisi sint exempti. Trid. *s. 23. c. 10. de ref.* vel

nisi longo tempore ordinationem non instituere Episcopus proprius. Sæcularibus verò, si quos fortè habeant subditos Prælati Regulares, dare dimissorias ad alienum Episcopum nequeunt, etsi essent exempti. *c. 3. cit. §. fin.* Trid. *lo. cit.* Excipe, nisi essent pleniſſimo jure exempti, & in sæculares jurisdictionem quasi-Episcopalem obtinerent.

8 Dico 5. Ex parte Ordinandi, ut *validè* ordinetur, requiritur 1. ut sit mas. 2. Ut sit baptizatus. 3. Ut non positivè invitus. *c. 8. de converſ. conjug. c. 1. de Presbyt. non baptiz. c. 3. §. item de baptiſmo.* Ratio, quia hæc conditiones Jure Divino, & ultima Jure Naturali, necessaria sunt. *Objic.* In Jure Canonico fit mentio Diaconissarum, Presbyterarum, imò & Episcoparum. *can. 23. cauſ. 27. q. 1. can. 18. 19. d. 32. &c.* ergo fœminæ ordinantur validè. R. *n. conſ.* non enim appellantur his nominibus, quòd Ordinem Diaconatûs, Presbyteratûs &c. receperint, & ad ministerium Altaris deputatæ sint, quod exercetur vi Ordinis; sed vel ideo, quia erant conjuges virorum, qui cum illarum consensu in Diaconos, Presbyteros, vel Episcopos fuerunt assumpti; vel quia erant præpositæ Monialium: vel quia votô continentiæ emissô deserviebant in temporalibus tum Ecclesiæ tum sacris ministris, aut supellectilis lineæ ad usus sacros deputatæ munditiam sibi habebant commissam.

9 Dico 6. Ut *licitè* quis ordinetur, requiruntur plura, nempe 1. ut confirmationis Sacramentum priùs susceperit. 2. Ut sit in statu gratiæ. 3. Ut sit ordinanti subjectus secundùm dicta. 4. Ut habeat

beat plenum rationis usum. 5. Legitimam ætatem, nempe pro prima tonsura annos discretionis. *c. fin. h. t. in 6.* & pro 4. Minoribus etiam; cùm tempus non sit determinatum in Jure: pro Subdiaconatu annum 22. pro Diaconatu 23. & pro Presbyteratu 25. Trid. *sess. 23. c. 12. de ref.* sufficit autem, si hi anni sint inchoati, ut explicat communis sensus DD. & praxis: pro Episcopatu 30. annos completos. 6. Debitam scientiam. 7. Competentem morum probitatem. 8. Ut non sit Neophytus, seu recens conversus ex Judaismo vel Paganismo. 9. Ut non sit uxoratus, nisi accedat consensus uxoris, vel Religionem ingredientis, vel saltem emittentis votum castitatis. 10. Ut non sit infamis, infamiâ vel Juris vel Facti, atque universim. 11. Ut non sit irregularis quacunque irregularitate, ex defectu orta vel delicto, cujusmodi irregulares comprehenduntur his versibus;

Infirmus: demens: vitiatus: fœmina: servus:
Infamis: novus: ignorans: baptismate peccans,
Ordinéve: occîdens: mutilans: bigamúsque:
nothúsque:
Hæresis: obstrictus: pauper: puer exulat aris.

Nota, per *fœminam* intelligi hermaphroditum, in quo nempe reperitur uterque sexus, masculus & fœmineus, modò fœmineus non prævaleat; nam fœmina mera, vel prævalens sexu fœmineo, Jure Divino est incapax Ordinis, ac invalidè ordinatur: *pauperem* verò, si sit persona vilis, referri ad infames; aliàs enim irregularis non est, nisi respectu Ordinis Sacri, qui prærequirit titulum Mensæ, de quo statim. Cœteræ irregularita-

tes explicantur in titulis pluribus tum hujus lib. I. tum libri V.

10 Dico 7. Ut aliquis ordinetur licitè in Subdiaconum, requiritur etiam Titulus Mensæ. Trid. *sess. 21. c. 2. de ref.* Ratio est, ne Ordine Sacro initiatus, qui tenetur in Clericatu permanere, ex defectu alimentorum cogatur cum dedecore Statûs Clericalis mendicare, vel sordidum quæstum exercere. Per *Titulum Mensæ* intelligitur cautio, qua providetur ordinando de sufficienti eáque perpetua sustentatione. Est triplex. 1. *Titulus beneficii* (qui propriè est titulus, reliqui verò solùm vicem tituli obtinent, & ei tantùm æquiparantur) quando nempe Ordinandus actu jam habet beneficium perpetuum, pacificè possessum, & ad congruam sustentationem sufficientes præbens reditus. 2. *Titulus patrimonii*, quando nimirum Ordinandus actu habet bona propria, ac certa, & immobilia, ad suam sustentationem sufficientia; quæ proin ab Ordinato nequeunt validè alienari, aut aliis obligari. Nec sufficit, si alius privatus (de Communitate integra, & Principe aliter sentiendum) caveat in scripto de pensione in sustentationem Ordinati singulis annis solvenda, donec consequatur beneficium, vel ubi ad beneficium redditus fuerit inhabilis, si non accedat cautio realis, seu non assignetur res frugifera, ex qua solvatur pensio. per Trid. *sess. 21. c. 2. de ref. cit.* quæ pensio non quidem strictè est titulus patrimonii, sed ex consuetudine ipsi substituitur, & simpliciter *Titulus Mensæ* vocatur. 3. *Titulus paupertatis*, videlicet apud Religiosos, approbatam Religionem professos. *can. 1. d. 70.* & in Societate

JESU

JESU post emissa vota simplicia Religiosa. Gregor. XIII. *in Constit. Ascendente Domino.*

Dico 8. Tempora Ordinationum sunt dies illi, 11
quibus Jura permittunt conferri Ordines. *Prima Tonsura* conferri potest quolibet anni die & hora, ut patet ex Pontificali Romano & consuetudine. *Quatuor Minores* quovis dominico die, aut festo, saltem quòd celebratur in foro, manè tamen. *c. 3. h. t. & Pontif. Rom. Majores* autem, nempe *Subdiaconatus, Diaconatus,* & *Presbyteratus,* non nisi Sabbathis quatuor temporum, Sabbathô sanctô, nempe ante Dominicam Resurrectionis, & Sabbathô Dominicam *Passionis* præcedente. *c. 3. cit.* Demum *Episcopatus* non nisi dominica die. *can. 5. d. 75.* suffragante consuetudine. *Extra tempora* prædicta siquis ordinetur, illicitè ordinatur, nisi habeat privilegium Apostolicum, quod subinde datur Episcopis, subinde Ordinandis. Generale hujusmodi privilegium (citra communicationem, qua aliàs gaudent alii Religiosi) Societati JESU concessit Gregorius XIII. *in Constit. Pium & Utile,* vi cujus possunt Societatis homines non solùm *extra tempora,* sed etiam *non servatis interstitiis,* Ordines majores suscipere, etiam tribus diebus continuis. Et quia hoc privilegium est concessum post Tridentinum, ei nihil obest revocatio hujusmodi privilegii, aliis Regularibus olim concessi, facta ab eodem Trid. *s. 23. c. 13. de ref. junctâ s. 25. c. 22. de Regular.*

Dico 9. Inter unum & alterum Ordinem de 12
Jure servanda sunt *Interstitia,* seu intervalla unius anni, scilicet à susceptis Ordinibus Minoribus ad Subdiaconatum, ab isto usque ad Diaconatum,

ab hoc usque ad Presbyteratum semper intercedere debet unius anni spatium, nisi aliud Episcopo magis expedire videatur. Trid. *s. 23. c. 11. 13. 14. de ref.* ut nimirum major tum æstimatio, tum præparatio & aptitudo ad tam sublimia ministeria in Ordinandis procuretur. Dispensare tamen potest Episcopus, &, quando Litteras dimissorias dare possunt, etiam Vicarius Generalis, & Sede vacante Capitulum, non tamen Prælati Regulares cum suis Religiosis. *Objic.* Episcopus non potest dispensare in Jure Communi, & hinc neque in *Temporibus* Ordinationum : ergo neque in *Interstitiis*. R. *n. cons.* quia in Interstitiis concessit ipsi Tridentinum dispensare, non in temporibus Ordinationum. Cœterùm annus non sumitur hìc Mathematicè pro 12. mensibus, sed Ecclesiasticè & moraliter, v. g. à Pentecoste ad Pentecosten, à Paschate ad Pascha &c. licèt altero anno citiùs veniat Pentecoste vel Pascha, nondum elapso anno Solari.

13 Dico 10. Pœna culpabiliter *ordinantis* extra tempora, vel ante legitimam ætatem, vel non subditum, est suspensio vel ferendæ vel latæ sententiæ, prout videre est in *c. 2. 8. 13. 14. h. t. & c. 2. & fin. eod. in 6.* Pœna autem *ordinati*, seu culpabiliter ordinari se facientis in Majoribus extra tempora, vel ante legitimam ætatem, vel ab alieno Episcopo sine licentia proprii, est pariter suspensio latæ sententiæ ab executione Ordinum susceptorum. *Constit. Cùm ex Sacrorum* Pii II. *c. 2. h. t. in 6.* Trid. *sess. 23. c. 8. de ref.* Cœteræ ordinationes illicitè & contra SS. Canones factæ & susceptæ ferè non habent pœnam in Jure determi-

minatam, nisi Episcopus conferat primam tonsuram illiterato, vel conjugato; tunc enim est etiam suspensus ipso Jure per annum à collatione primæ tonsuræ. *c. fin. cit.* Episcopus autem Ordinem Sacrum culpabiliter conferens non habenti Titulum mensæ contrahit obligationem eum alendi (si alioquin non habeat sustentationem) donec ei provideat de beneficio. *c. 2. 4. 16. de Præb.* quæ non tam pœna est, quàm favor Statûs Clericalis, & ideo ad successorem transit.

TITULUS XII.

De Scrutinio in Ordine faciendo.

SUMMARIUM.

1. *Quid & quotuplex sit Scrutinium.*
2. *An examen subire debeant omnes Ordinandi.*
3. *Super quibus rebus illud instituendum.*
4. *Pœna Ordinantis ignotum, & furtivè accedentis.*

NOmine *Scrutinii* intelligitur examen Ordinandorum, quo in eorum ætatem, vitam, scientiam inquiritur. In Jure triplex occurrit Scrutinium. *Primum* à Parocho vel alio, quem Episcopus constituerit, faciendum per mensem ante Ordinationem. Trid. *s. 23. c. 5. de ref.* Sed hujus in Germania vix est usus, sed suppletur per testimonia à Professoribus & 1

Præfectis ſcholarum. *Secundum* ab Epiſcopo, aſcitis aliis viris peritis, una vel pluribus immediatè ante Ordinationem diebus inſtituendum. Trid. *c. 7.* Ex conſuetudine fit à Vicario Generali & aliis ab Epiſcopo deputatis. *Tertium* in ipſo Ordinationis actu præmittendum circa eos, qui in Diaconos vel Presbyteros ordinantur, dum nempe Epiſcopus Archidiaconum (hodie Sacellanum Epiſcopo ordinati aſſiſtentem) interrogat: *ſcis illos dignos eſſe?* is autem reſpondet: *quantùm humana fragilitas nôſſe ſinit, & ſcio & teſtificor, ipſos dignos eſſe ad hujus onus officii. c. un. h. t. Pontif. Rom.* De ſecundo

2 Dico 1. Examen immediatè ante Ordinationem inſtitui ſolitum regulariter ſubire debent Ordinandi, ſaltem qui Majoribus initiari petunt, etiam Religioſi. Trid. *ſeſſ. 23. cit. c. 12. can. 2. & 5. d. 24.* Dixi *regulariter*; de quorum enim dignitate & idoneitate Epiſcopo aliunde conſtat, vel qui à ſuo Epiſcopo jam examinati cum dimiſſoriis adveniunt, non neceſſariò examinantur; neque Theologiæ aut SS. Canonum *Doctores*, vel *Licentiati*, ſicut qui ab aliqua Univerſitate, vel Generalium Studiorum Collegio, nominantur ad beneficia. per Trid. *ſ. 7. c. 13. de ref.* Per privilegium (non communicabile aliis Religioſis) ab hoc examine exempti ſunt Religioſi Societatis JESU à Gregor. XIII. *in Conſtit. Pium & utile* anno 1582. quod Paulus V. *in Conſtit. Quantùm* anno 1606. reſtauravit, vi cujus de vita, moribus, natalibus, ætate, & aliis in Ordinando requiſitis ab Epiſcopis examinari non debent.

Dico

Dico 2. In præfato examine diligenter inquirendum est in genus, personam, ætatem, institutionem, mores, doctrinam, & fidem Ordinandorum. *cap. 5. cit.* Trid. *sess. 23. c. 7. de ref.* An nimirum ordinandus non descendat ex genere maculato, seu ex hæreticis (quod tamen in Germania non multùm attenditur) an non sit servus, bigamus, illegitimus, vel alia irregularitate laborans &c. Per *institutionem* meô judiciô non malè intelligitur notitia, quam ordinandus habere debet circa suum officium, ad quod deputatur: officium autem *Tonsurati* seu *Psalmistæ* est cantare Psalmos, Responsoria &c. *Ostiarii* custodire Ecclesiam, dignos admittere, excludere indignos: *Lectoris* sacra lectione fidelium animos ad pietatem excitare: *Exorcistæ* invocare super energumenos & cathecumenos: *Acolythi* deferre lumina, vinum & aquam ad Sacrificium: quæ omnia licèt à Laicis fieri possint & soleant, à taliter tamen ordinatis fiunt *ex officio* & speciali deputatione: *Subdiaconi* calicem in Missa solenni deferre ad Altare, cantare Epistolam, deferre habitum & tonsuram Clericalem, recitare Breviarium, servare castitatem ex voto tacito: *Diaconi* immediatè in omnibus ministrare sacerdoti solenniter sacrificanti, cantare Evangelium, prædicare Verbum DEI &c. *Presbyteri* demum administrare Sacramenta, docere populum necessaria ad salutem, sacrificare &c. 3

Dico 3. Pœna ordinantis aliquem ignotum sine prævio examine, est arbitraria, ordinantis verò aliquem, quem scit laborare impedimentô, privatio potestatis ordinandi per sententiam. *can.* 4

55. dist. 50. Pœna autem ordinari se facientis sine examine, & furtivè se immiscentis ordinandis, est suspensio per sententiam, licèt aliàs fuisset dignus, per *can. fin. d. 24.* Siquis autem suum impedimentum in Examine reticeat, deponi jubetur *can. 55. cit.* quod intelligo de impedimento aliàs manifesto, vel postea comperto, & de foro externo; nam puto, probabilius esse, Ordinandum non teneri in conscientia manifestare impedimentum vel defectum occultum Juris Ecclesiastici; quia tam difficilis obligatio vel se ipsum infamandi, vel impediendi à tanto favore, quam consequitur ex Ordinibus, non satis probatur.

TITULUS XIII.

De Ordinatis ab Episcopo, qui renuntiavit Episcopatui.

SUMMARIUM.

1. *Quid in hoc Titulo tradatur.*

1 DIco. Episcopus, qui renuntiavit vel *loco tantùm*, h. e. curæ, officio, & administrationi Episcopatûs: vel *loco & dignitati simul*, h, e. Ordini Episcopali, vel potiùs hujus executioni, quia v. g. timet depositionem ob delictum, ordinat validè quidem, at non licitè, etiam cum licentia alicujus Episcopi, si confert Ordines Majores. *c. 1. h. t.* quòd validè ordinet, patet indè, quòd retineat characterem Episcopalem, utpote inauferibilem; quòd non licitè, quia ipsi prohibe-

tur

tur *c. 1. cit.* Unde & recipiens Ordines Majores à tali non potest exercere Ordines, donec cum ipso dispensetur. *c. 1. cit.* Episcopus autem, qui tantùm renuntiavit *loco*, non *dignitati simul*, ordinat licitè, quando ordinat cum licentia alicujus Episcopi, cujus subditum ordinat. *c. 1. cit.* illicitè verò, si sine licentia; quia post renuntiationem non ampliùs habet subditos.

TITULUS XIV.

De Ætate, & Qualitate, & Ordine Præficiendorum.

SUMMARIUM.

1. *Qualis ætas in promovendo ad beneficium,*
2. *Et qualis Ordo requiratur.*
3. *Et quænam aliæ qualitates.*
4. *An valeat collatio beneficii indigno facta,*
5. *Et nondum habenti debitum Ordinem.*
6. *Beneficia Curata Dignioribus conferenda.*

NOmine *præficiendorum* veniunt hìc illi, de quorum promotione ad beneficia & dignitates Ecclesiasticas agitur: quales igitur hi esse debeant, hoc loco examinatur.

Dico 1. *Ætas* in promovendis est varia, à Jure Novissimo Tridentini potissimùm determinata, & quidem ad consequendum beneficium quodcunque, etiam simplex, annus 14. Trid. *sess. 23. c. 6. de ref.* ad dignitates, curam animarum non ha- 1

ben-

bentes annexam, annus 22. completus: ad dignitates, quibus cura animarum annexa est, 25. inchoatus saltem. Trid. *sess. 24. c. 12. de ref.* sicut ad beneficia Curata & Parochialia atque ad Vicarias perpetuas curatarum Ecclesiarum. *c. 7. §. inferiora de Elect. Clem. un. de offic. Vicar.* quia de his Tridentinum nihil diversi statuit, sicut de Pensionibus, ad quas proin hodie adhuc sufficiunt 7. anni, uti & de Episcopatu, ad quem requiruntur 30. anni completi, quos requirit *c. 7. de Elect.* Ad Canonicatus, Præbendas, & Portiones denique requiritur talis ætas, ut saltem infra tempus à Iure præscriptum (h. e. infra annum, ut explicat. *Clem. 2. h. t.*) initiari valeat illo Ordine, quem Canonicatus, Præbenda, vel Portio illa requirit. Cæterùm collatio beneficii (idem est de præsentatione, electione &c. nam etiam tunc jam debet adesse legitima ætas juxta communem) ante debitam ætatem facta, est ipso Iure nulla, saltem pro foro externo. per *c. 14. de Elect. in 6.* quia facta est inhabili. Nec potest dispensare Episcopus excepto casu, quo quis 20. annos complevit, & aspirat ad dignitatem, quæ curam animarum non habet annexam; hoc enim Episcopo conceditur *c. un. h. t. in 6.*

2. Dico 2. *Ordo* aliquis necessarius ad omne beneficium vel dignitatem Ecclesiasticam consequendam; sed pro varietate beneficiorum varius. Adeóque nullum beneficium vel dignitas validè acquiritur, nisi promovendus saltem sit initiatus primâ tonsurâ, per quam fit Clericus, seu ponitur in statu Clericali. *c. 2. de Instit. c. 6. de transact.* Præterea ille Ordo est necessarius, quem requirit be-

nefi-

neficium vel de Iure, vel de Consuetudine, vel ex Fundatione: sic ad beneficia curata, & dignitates, quibus cura animarum subest, requiritur Ordo Presbyteratûs, & juxta Tridentinum *sess. 22. c. 2. de ref.* Ordo aliquis sacer, saltem Subdiaconatus, ante 6. menses susceptus, antequam quis promoveatur ad Episcopatum. Notandum tamen est, quòd, ubi Ius vel Fundatio requirit certum Ordinem, v. g. Presbyteratum ad beneficium curatum, sufficiat, modò intra annum talis Ordo suscipiatur. *c. 14. de Elect. in 6. c. 8. de Præb. in 6.*

Dico 3. Præter legitimam ætatem, & præscriptum Ordinem, promovendus ad beneficium 3
etiam habere debet illas *qualitates*, quas habere oportet promovendum ad Ordines, & ad *tit. XI.* supra recensuimus, excepta tamen Subjectione & Titulo. Qui illas autem habet, regulariter quoque *dignus* censetur beneficiô. *c. 13. h. t.* licèt alius possit eas habere in gradu excellentiori, & ideo esse *dignior*. Neque de novo examinare necesse est illis qualitatibus instructum, nisi prenset beneficium curatum, vel beneficium sit in aliena diœcesi, vel justa causa aut suspicio novi impedimenti vel defectûs superveniat. Singulariter attendenda est in præficiendo probitas morum, & scientia litterarum. *c. 7. de Elect. c. 29. de Præb. Clem. 1. h. t. Trid. s. 24. c. 18. de ref.* quia ex his plurimùm pendet administratio beneficii, & officii, propter quod datur beneficium, executio. Idem Trid. requirit vel saltem optat in quibusdam etiam Doctoratum, vel Licentiatum, ex Theologia aut Jure Canonico, utì 1. in Episcopis: ubi tamen apud hos moris non est susceptio di-

cto-

ctorum graduum, requirit saltem publicum alicu cujus Academiæ testimonium, vi cujus idonei declarentur esse ad alios docendos. 2. In Scholastico, ubi apud eum est munus actu docendi. 3. In Pœnitentiario Canonico, & Capituli Vicario Generali. 4. In Archidiacono. Trid. *s. 22. c. 2. deref. s. 23. c. 18. deref. s. 24. c. 8. 12. 16. deref.* quod tamen non ubique est usu receptum. Præterea subinde quædem qualitates requiruntur ex fundatione, consuetudine, statuto, v. g. ut non alius assumatur, nisi ex certa regione, vel civitate oriundus, aut non nisi Nobiles vel Illustres ad Canonicatus aut Dignitates promoveantur: cujusmodi statutum de meris Nobilibus assumendis, quamvis à quibusdam impugnetur, fieri probabiliùs potest, præsertim si ei accedat confirmatio Sedis Apostolicæ vel expressè vel tacitè; quia nullibi prohibetur, & Ecclesiis per se non infertur damnum per tale statutum; licèt per accidens inferri posset, si ex Nobilibus assumerentur etiam indigni & criminosi; quod utique nullo statuto vel consuetudine induci potest.

4 Dico 4. Collatio beneficii facta indigno, v. g. infami, vel penitus illiterato, qui prorsus non scit ea, quæ ad ipsius officium pertinent, aut excommunicato aut suspenso &c. est nulla, saltem pro foro externo. per *c. 7. c. 22. de Elect. c. 7. de Clerico excomm. c. 8. h. t.*

5 Dico 5. Collatio beneficii Parochialis (aut Curati) facta ei, qui intra annum, cessante legitimo impedimento, non suscepit ordinem Presbyteratûs, valuit quidem, sed elapso anno rursus amittitur ipso Jure beneficium, &, si recipiens nec animum

mum suscipiendi presbyteratum habuit, tenetur restituere fructus perceptos. Si tamen recipiens non quidem habuit animum intra annum suscipiendi presbyteratum, mutata tamen postea mente susciperet, peccasset quidem graviter, fructus tamen restituere non teneretur. Sumuntur hæc ex *c. 14. 35. de Elect. in 6.* Qui recipit beneficium simplex, cui annexus est certus Ordo, & infra annum non suscipit illum Ordinem, huic subtrahenda est pars fructuum. per *Clem. 2. h. t.* &, si crescat contumacia, rectè auferuntur omnes.

Dico 6. Beneficia Curata conferri debent non quomodocunque dignis, sed dignioribus, seu iis, qui attentis omnibus superant alios in requisitis qualitatibus, & Ecclesiæ ac animabus censentur *utiliores* fore. Trid. *sess. 24. c. 18. de ref.* S. Pius V. *in Constit. In conferendis.* Si tamen conferantur minùs digno, nulla est obligatio digniori aliquam faciendi restitutionem; quia non est læsum ipsius jus proprietatis, sed solùm dignitatis. 6

TITULUS XV.

De Sacra Unctione.

SUMMARIUM.

1. *Quid sit unctio sacra, oleum simplex, chrisma.*
2. *A quo benedici utrumque debeat.*
3. 4. *An unctio sit necessaria ad valorem Ordinis Sacerdotalis, & Episcopalis.*

Unctio

1 UNctio *Sacra*, de qua hìc agitur, quia in Ordinatione Sacerdotum adhibetur, eſt delibutio per oleum olivarum materiale & benedictum, facta ſecundùm formam ab Eccleſia traditam. Adhibetur in 4. Sacramentis, Baptiſmo, Confirmatione, Extrema Unctione, & Ordine Presbyterali & Epiſcopali. Oleum vel eſt *ſimplex*, vel *mixtum*, ex oleo & balſamo, quod appellatur *Chriſma*. Simplex aliud dicitur *catechumenorum*, quod principaliter ad inungendos baptizandos, & aliud *infirmorum*, quod ordinatur ad inungendos moribundos in Extrema Unctione. Mixtum verò, ſeu Chriſma, applicatur in Confirmationis & Ordinis Presbyteralis & Epiſcopalis Sacramentis. Quamvìs probabiliter valeret Sacramentum Confirmationis, quod per oleum ſimplex: Extrema Unctio, quæ per Chriſma conferretur.

2 Dico 1. Oleum ſimplex utrumque, & Chrima, debet eſſe novum, ſeu illo anno, quo adhibetur, benedictum & confectum, juxta traditionem Eccleſiæ & *can. 18. d. 3. de Conſecr.* Quamvìs autem utrumque oleum benedici, & Chriſma confici debeat ex traditione Eccleſiæ ab Epiſcopis, à Summo tamen Pontifice tam benedictio Olei quàm confectio Chriſmatis delegari poteſt ſimplici Sacerdoti; quia non apparet, quare id fieri non poſſit, cùm collatio Ordinum delegari poſſit à Pontifice Simplici Sacerdoti. *Objic.* In Conc. Florent. *§. ſecundum in Decreto Eugenii* pro materia Sacramenti Confirmationis requiritur Chriſma *ab Epiſcopo benedictũ*: ergo benedictio Epiſcopalis eſt de eſſentia materiæ Sacramenti Confirmationis: ergo ab alio, quàm ab Epiſcopo, fieri non poteſt.

potest. R. Concilium Florentinum ibi non tantùm exprimit necessaria necessitate Sacramenti; sed etiam alia, quæ sunt necessaria necessitate præcepti Ecclesiastici, in quo Papa dispensare potest.

Dico 2. Unctio Sacerdotis non est necessaria ad valorem Ordinis Sacerdotalis; partim quia id nec ex Scripturis nec aliunde probari potest, partim quia materia Sacerdotii proxima in ordine ad potestatem in verum Christi Corpus, seu ad conficiendam Evchariſtiam, est traditio patenæ cum hostia & calicis cum vino: in ordine autem ad potestatem in mysticum Corpus Christi, seu ad fideles absolvendos à peccatis, est impositio manuum Episcopalium, non inunctio chrismatica. 3

Dico 3. neque unctio ad valorem consecrationis Episcopalis requiritur. Ita communis contra paucos, fundata partim in *c. un. pr. h. t.* ubi unctio Episcopi, quæ secundùm morem Græcæ Ecclesiæ fuerat omissa, ex mandato Innoc. III. debunt *suppleri* secundùm morem Ecclesiæ Romanæ: ergo Pontifex declaravit, ordinem & consecrationem valuisse; aliàs *reiterari* debuisset: partim quia non satis probari necessitas unctionis ad valorem potest, cùm alia sit materia consecrationis Episcopalis, nempe impositio manuum juxta *1. Tim. 4. v. 14.* ubi S. Paulus monet Timotheum Episcopum, ne negligat gratiam, quam accepit per *impositionem manuum.* 4

TITULUS XVI.

De Sacramentis non iterandis.

SUMMARIUM.

1. *Quid sit Sacramentum, & quæ reiterari nequeant.*
2. *Quidsi in his aliquid fuerit omissum.*

1 *Sacramentum* Novæ Legis, ut definit Catechismus Romanus, est signum aliquod sensibile (scilicet practicum) gratiæ invisibilis ad nostram Justificationem Divinitus institutum. Undè singula Sacramenta requirunt rem sensibilem velut materiam, certa verba tanquam formam, & personam Ministri intendentis facere, quod Christus instituit, & per applicationem materiæ ac per verba significatur. Tria ex Sacramentis, que interveniente unctione conferri solent, imprimunt characterem in anima, seu signum aliquod spirituale indelebile, nimirum Baptismus, Confirmatio, & Ordo. Trid. *sess. 7. can. 9. de Sacramentis in genere.* atque ideo reiterari non possunt, h. e. semel validè collata de novo conferri validè aut suscipi. Trid. *lo. cit.* & qui hoc attentarent scienter, gravissimum Sacrilegii peccatum committerent.

2 Dico. Si in collatione Ordinis (Confirmationis, Baptismi) certò fuit aliquid omissum, quod pertinet ad essentiam talis Sacramenti, de novo totaliter conferri debet: si verò, quod omissum

est,

est, non spectet ad valorem, sed solùm requiritur ex præcepto, cautè (h. e. debita cum reverentia, & cura, ut evitetur scandalum) supplendum est. Text. & DD. *in c. 1. h. t. Objic.* in *c. 3. eod.* habetur, quòd, si in ordinatione Presbyteri, vel Diaconi, omissa fuerit impositio manuum, ordinatio non sit reiteranda, sed supplendum, quod omissum: sed impositio manuum est de essentia Ordinationis saltem Presbyteri: ergo. Resp. ibi est sermo de prima manuum impositione, quæ in Ordinatione Sacerdotis præcedit porrectionem patenæ cum hostia &c. qua confertur potestas conficiendi Eucharistiam & sacrificandi; & hæc impositio non est de essentia Ordinationis Sacerdotalis (uti nulla impositio est de essentia Ordinationis in Diaconum) ut omnes fatentur: sed tantum altera impositio manuum, qua traditur potestas absolvendi à peccatis, est de essentia Ordinationis Sacerdotalis inadæquatæ. Vel est sermo de impositione manuum, quæ non est facta per contactum physicum, qui ex præcepto Ecclesiæ tantùm, non ex necessitate Sacramenti requiritur. Dixi, *certò*; si enim dubium duntaxat sit, an aliquid essentiale sit omissum, sub conditione conferri potest, imò Sacramentum Baptismi, & Ordinis, saltem Sacerdotalis, debet ob summam necessitatem Baptismi, & ob gravia animarum præjudicia, si sacerdotium non validè esset collatum.

TITULUS XVII.

De Filiis Presbyterorum Ordinandis, vel non.

SUMMARIUM.

1. *Qui dicantur filii Presbyterorum, legitimi & illegitimi.*
2. *Omnes illegitimi sunt irregulares.*
3. *Et speciale quid habent filii Presbyterorum.*
4. *Defectus Natalium quomodo tollatur.*
5. 6. *Si occultus sit, etiam Episcopus dispensat.*

1 PEr *filios Presbyterorum* veniunt hìc, qui patrem habent Clericum in Ordine Sacro constitutum: si pater post susceptos in legitimo Matrimonio filios Ordine Sacro initiatus est, sunt *legitimi:* si verò post susceptum Ordinem Sacrum eos genuit, sunt *illegitimi.* De utrisque his agitur, utì & de omnibus illegitimis, seu defectu Natalium laborantibus, quia sunt irregulares, & inhabiles tum ad Ordines, tum ad beneficia Ecclesiastica, sicut & servi, obligati ad ratiocinia, corpore vitiati, & bigami, de quibus in sequentibus *titulis.* Porrò *illegitimi* in genere dicuntur, qui non sunt procreati ex legitimo thoro, h. e. ex Matrimonio vel verè vel saltem putatitiè valido. Si nati sunt ex parentibus quidem solutis, inter quos tamen potuit validum consistere Matrimo-

monium vel tempore conceptionis, vel nativitatis, vel intermedio, appellantur *naturales*, vel *nothi:* si verò inter parentes nec tempore conceptionis potuit consistere validum Matrimonium, nec tempore nativitatis, nec intermedio, vocantur *orti ex damnato coitu*, aut secundùm Jus Canonicum *Spurii*, uti sunt adulterini, sacrilegi, incestuosi.

Dico 1. Illegitimi omnes sunt irregulares, ita 2
ut nec ad Ordines Minores sine prævia legitimatione aut dispensatione promoveri licitè possint, vel jam ordinati ad Beneficia Ecclesiastica. *c. 1. x. & in 6. h. t. Objic.* culpa parentum non debet nocere filiis, nec filius debet portare iniquitatem patris. *Ezech. 18.* R. id verum est in tantum, ut filii non propriè puniendi sint propter delicta parentum; non tamen, ut ipsis negari nequeat favor aliàs non debitus, ubi justa suppetit causa negandi, nimirum reverentia erga Ordines & Ministeria Ecclesiastica, ad quæ promoveri maculâ, quam inducit defectus natalium, laborantes non convenit, & timor, ne filii imitentur parentum incontinentiam. Hæc igitur exclusio ab Ordinibus fundatur non tam in pœna, quàm in defectu & inhabilitate quadam ex delicto parentum redundante in filios.

Dico 2. Filii Presbyterorum illegitimi præter 3
inhabilitatem ad Ordines & Beneficia, aliis illegitimis communem, specialiter inhabilitati sunt ad Beneficium quodcunque, etiam dissimile, in iis Ecclesiis, in quibus patres eorum habent, vel habuerunt beneficium, nec in dictis Ecclesiis quoquo modo ministrare, nec pensiones ex beneficiis

suorum patrum capere possunt. Trid. *sess. 25. c. 15. de ref.* Dixi, *illegitimi*; nam legitimi solummodo prohibentur immediatè patri succedere in beneficio, quod pater habuit in titulum. *c. 7. 13. 17. h. t.*

4 Dico 3. Illegitimi habilitantur ad Ordines & Beneficia non modò per subsequens Matrimonium à suis parentibus postea contractum, & per Rescriptum Papæ, vel dispensationem, ut habet communis ex variis Juribus, sed etiam per Professionem & vota Religiosa, licèt non ad Prælaturas, etiam Ordinis Religiosi. Textus & glossa in *c. 1. & fin. h. t.*

5 Quæres, an Episcopus dispensare possit in defectu Natalium; R. 1. ad Ordines Minores, & beneficia simplicia, potest. *c. 1. h. t. in 6.* R. 2. probabiliter etiam ad Ordines Majores, ad Beneficia Curata, & ad dignites, si defectus Natalium sit occultus. Ita cum Diana, Avila, Barb. Engel, P. Franciscus Schmier *de Potestate Ordinis c. 6. n. 86. 196. 470.* contra communem. Probatur ex Trid. quod *s. 24. c. 6. de ref.* dicit: *liceat Episcopis in omnibus irregularitatibus, & suspensionibus, ex delicto occulto provenientibus, exceptâ eâ, quæ oritur ex homicidio voluntario, & exceptis aliis deductis ad forum contentiosum dispensare;* cùm igitur irregularitas illegitimitatis oriatur ex delicto, quamvis non proprio, bene tamen ex alieno parentum, rectè ad eam videtur extendi dispositio Tridentini, utpote beneficium Principis & mera gratia, in nullius præjudicium cedens, quod est largissimæ interpretationis. *c. 16. de V. S. c. 22. de Privil.* Et sanè, si non extenderetur ad irregularitatem inductam propter delictum alienum, meliores forent conditionis irregula-

gula-

gulares ex proprio delicto, quàm irregulares ex delicto alieno, & ex defectu. Adde, quòd sub voce *delicti* in lata acceptione etiam venire possit *defectus*, ex aliquo tamen delicto ortus. Ergo, si defectus natalium sit occultus, seu non notorius, probabiliter in eo dispensare concessit Episcopis Tridentinum. Accedit, quòd dici valeat, Tridentinum in suo privilegio Episcopis concesso vocem *delicti* retulisse ad *suspensiones*, non ad *irregularitates*; cùm irregularitates sæpe contrahantur absque delicto, suspensiones nunquam sine delicto.

Quamvis verò privilegium hoc & facultas dispensandi in vitio Natalium sit latæ interpretationis, ipsa tamen actualis dispensatio, quia derogat Juri Communi, strictè accipienda est. Quare simpliciter dispensatus ad Ordines, ad beneficia &c. non hoc ipso censetur dispentatus ad Ordines Majores, ad beneficia curata &c. 6

TITULUS XVIII.

De Servis non ordinandis, & eorum Manumissione.

SUMMARIUM.

1. *Servi alii sunt propriè, alii impropriè tales.*
2. *Omnes sunt irregulares.*

SErvi alii sunt propriè tales, qui nempe contra naturalem libertatem Jure Gentium alieno dominio instar jumentorum 1

subjecti sunt, quod fit vel captivitate in bello justo, vel nativitate, siquis nempe ex matre serva seu ancilla strictè dicta, natus est. Tales inter Christianos non dantur in reverentiam nominis & libertatis Christianæ, in quam nos Christus asseruit. Alii autem sunt impropriè tales, nimirum homines *adscriptitii*, &, qui ex istis generantur, *originarii*, vel, ut aliqui vocantur, *proprii*, Leibaigne / qui nimirum dominis suis non solùm ratione bonorum & possessionum suarum, uti emphytevtæ, & feudatarii, sed etiam personaliter devincti sunt, vel ad colendos agros, aliáve obsequia perpetuò adscripti, ita ut sine eorum voluntate, consensu, seu manumissione ab hac cultura, vel obsequiis recedere non possint. Qui à servitute per domini consensum dimittuntur plenè, vocantur *manumissi*, qui verò non plenè, sed sub conditione operarum temporalium, ex personali obligatione adhuc præstandarum, dicuntur *liberti*, vel *libertini*.

2 Dico. Nec servi propriè dicti: nec liberti: nec homines adscriptitii, originarii, & proprii, licitè ordinantur. *t. h. t. de servis non ord.* item *can. 1. 5. 12. 21. & fin. d. 54.* Consentit communis DD. & praxis. Ratio est, quia dignitas Clericalis non convenit conditioni servili, & horum hominium vilitati. Neque sine injuria Dominorum hi homines possunt abstrahi à debitis servitiis & obsequiis, quæ cum ministerio Ecclesiæ compatibilia vel non sunt, vel sine indecoro præstari nequeunt.

TITU-

TITULUS XIX.

De Obligatis ad Ratiocinia ordinandis, vel non.

SUMMARIUM.

1. *Quinam dicantur Obligati ad Ratiocinia.*
2. *Quomodo sint irregulares.*

Obligati ad ratiocinia dicuntur qui propter administrationem alienorum bonorum temporalium, vel publicam, qualem habent Curiales, seu qui procurant negotia & officia curiæ, uti Quæstores, tributorum Collectores, Procuratores Collegiorum, Præfecti Urbium, Commissarii militum &c. vel privatam, uti Tutores, Curatores, Testamentorum Executores &c. adstringuntur alteri ad rationes reddendas. Ad hos non pertinent administratores rerum Ecclesiasticarum, causarum & locorum piorum, defensores pauperum: neque obligati aliis ex mutuo, aut alio contractu. 1

Dico. Obligati ad ratiocinia non ordinantur licitè, nisi depositô priùs officiô rationes reddiderint, & plenam à suis Principalibus liberationem obtinuerint. *can. 59. d. 50. can. 3. d. 54. c. un. h. t.* Ratio est partim, ne contingat indè Ecclesiam litibus aliísque incommodis vexari, Ordinatos verò temporalibus curis nimiùm involvi, partim ne fiat præjudicium & fraus iis, quibus obli- 2

gati sunt; si enim ordinati fuerint, consequuntur privilegium competentiæ, vi cujus in ipsos plena executio fieri nequit, sed relinqui eis debet congrua sustentatio.

TITULUS XX.

De Corpore vitiatis ordinandis, vel non.

SUMMARIUM.

1. *Vitiati corpore sunt in triplici classe.*
2. *An promoveri ad aliquem Ordinem, & an promoti ministrare in aliquo possint.*
3. *Quis dispenset in vitio corporis.*

1 *Vitiati corpore,* quos ordinari non convenit, sunt in triplici classe. In 1. *Mutilati.* In 2. *Debilitati.* In 3. *Deformes.* Ad *Mutilatos* spectant, qui carent aliquo corporis membro, v. g. linguâ, oculis, auribus, manu, uti muti, cæci, surdi, unimani: item qui cum peccato mortali sibi ipsis vim intulerunt, etiam partem membri tantùm, v. g. digitum, amputando & qui se ipsos castrârunt, vel castrari fecerunt, aut sponte permiserunt. Ad *Debilitatos,* qui unum vel plura membra, quæ ad sacrum ministerium requiruntur, habent prorsus inutilia, uti quibus est lingua valde ligata, manus arida, aut digitis Canonicis, indice & pollice destituta, crus valde contractum: item laborantes morbo gravi moraliter incurabili

sive

sive corporis, uti leprosi, epileptici seu morbo caduco correpti; sive animi, uti furiosi, lunatici &c. Ad *Deformes* denique, qui vel notabilem circumferunt maculam in vultu, v. g. fœdam cicatricem, oculos valde distortos &c. ut horrorem generent aspicientibus: vel in alia corporis parte defectum patiuntur, ex quo alii commoventur ad risum, uti truncati auriculis, habentes strumam, gibbum magnum, caput monstrosè vel magnum vel parvum, unum brachium, notabiliter brevius altero, turpiter claudicantes, pigmæi &c. Vitiatis corpore tamen non accensentur surdastri, qui blæsæ sunt linguæ, qui habent unum oculum potentiâ videndi destitutum (modò non sit omnino erutus) etiamsi sit sinister, qui vocatur oculus *canonicus*, qui caret uno digito ad sacras functiones non necessario. In dubio, an vitium corporis aut deformitas sit tanta, ut inducat irregularitatem, seu inhabilitatem ad Ordines, arbitrari pertinet ad Episcopum. per *c. 2. h. t.*

Dico. Vitiati corpore ad nullum Ordinem licitè promoventur. 2. Semel tamen ordinati, si vitium superveniat, solùm prohibentur exercere illos Ordines, quorum functiones sine indecoro, scandalo, vel irreverentia peragere non ampliùs valent. Pars 1. Sumitur ex *can. 1. d. 36. can. 59. d. 50. can. 4. seqq. d. 55. c. 3. seqq. h. t.* ubi generaliter ordinari prohibentur, licèt fortè solùm functiones sacerdotum obire nequeant. Pars 2. ex *c. 2. de Cler. ægrot.* Quia jam ordinati, quibus supervenit vitium, jam obtinuerunt jus quæsitum, Unde Sacerdos, qui fit cæcus, abstinere quidem debet à celebratione Missæ, non verò ab audiendis

2

Con-

Confessionibus. Item si cui superveniat deformitas, ut in loco publico celebrare sine indecoro nequeat, is tamen poterit admitti ad celebrandum in loco privato juxta arbitrium Episcopi, vel Superioris Regularis, si sit Religiosus.

3 Quæres, quis dispensare possit in vitio corporis? R. per se solus Papa: si tamen vitium sit ortum ex occulto delicto (& juxta me etiam ex defectu occulto) poterit etiam Episcopus dispensare. per Trid. *s. 24. c. 6. de ref.* uti deduces ex dictis ad *tit. de fil. Presbyt.* Sicut etiam permittitur eidem à DD. dispensatio in vitio non notabili, item ad Ordines Minores & beneficium simplex. Pirhing. *h. t. n. 15. ad fin.* cum Piasec. & Laym.

TITULUS XXI.

De Bigamis non ordinandis.

SUMMARIUM.

1. *Quid & quotuplex sit bigamia.*
2. *Inducit irregularitatem.*
3. *An, & à quo dispensabilem.*

1 *Bigamus*, quasi bis conjugatus, constituitur per Matrimonium iteratum, & copulam carnalem affectu maritali exercitam: quod triplici modo contingere potest. 1. Quando quis duo (vel plura) Matrimonia contrahit validè, eáque per copulam carnalem consummat: & tunc datur *bigamia vera.* 2. Quando quis revera quidem unicum Matrimonium contra-

trahit, sed fictione Juris & interpretativè duplex, illúdque consummat, ut siquis contrahat validè, aut invalidè, cum vidua à marito suo priùs cognita, vel cum fœmina ab alio priùs corrupta, eámque carnaliter cognoscat, vel conjugatur cum propria uxore postquam hæc commisit adulterium seu sponte, seu vi oppressa, non obstante, quòd ignoraverit adulterium uxoris, aut fornicationem cum alio commissam ab ea, cum qua conjungitur affectu Maritali, aut nullitatem Matrimonii, quam contrahit cum corrupta ab alio, propter impedimentum dirimens occultum: & hæc bigamia vocatur *interpretativa*. 3. Quando quis post Professionem Religiosam, aut susceptos Ordines Sacros, & sic in Matrimonio spirituali constitutus, attentat contrahere Matrimonium carnale cum una eáque virgine, ac maritali affectu consummat: & hæc bigamia appellatur *Similitudinaria* propter similitudinem Matrimonii spiritualis, quod oritur ex voto solenni cum Christo & Ecclesia, & carnalis. Siquis igitur non contrahat Matrimonium cum unica, eáque virgine, adeóque contrahat vel verè vel interpretativè vel similitudinariè duplex (seu scienter seu ignoranter) illúdque consummet, bigamiam contrahit, quæ est impedimentum Ordinum Clericalium propter *defectum Sacramenti*, vel potiùs *significationis Sacramenti*, nempe Matrimonii, quod ex institutione sua significat perfectam conjunctionem Christi cum Ecclesia per assumptionem Carnis humanæ, & quidem unici cum unica, eáque immaculata. *c. 5. h. t.* Unde

Dico

Dico. Bigami non ordinantur licitè, nisi prius cum ipsis dispensetur. De bigamis *verè* constat ex *can. 59. cit. c. 2. 3. 5. h. t.* De bigamis *interpretativè* ex *can. 9. 10. 13. 15. d. 34. c. 3. 4. eod.* De bigamis *similitudinariè* ex *can. 24. cauſ. 27. q. 1. c. 4. de Cleric. conjug.*

2 Quæres, quis dispensare possit cum bigamis? R. 1. in bigamia vera & interpretativa solus Papa regulariter. *c. 3. & fin. h. t.* Trid. *ſ. 23. c. 17. de ref.* Si tamen occulta sit, juxta me etiam Episcopus, propter Trid. *ſ. 24. c. 6. de ref.* per ea, quæ tradidi ad *tit. de Fil. Presbyt.* R. 2. in similitudinaria, saltem post peractam pœnitentiam, idem Episcopus. *c. 4. de Cler. conjug. c. 1. qui Clerici vel vov.* item Superiores Regulares cum suis Religiosis. Suar. *de Censur. disp. 51. sect. 6. n. 18.* quia in hos obtinent jurisdictionem quasi Episcopalem.

3 *Objic.* 1. Bigamia est impedimentum Juris Divini juxta illud *1. Tim. 3. Oportet Episcopum esse unius uxoris virum.* 2. *In bigamis contra Apostolum dispensare non licet. c. 2. h. t.* Papa non potest immutare significationem Sacramenti, ex cujus tamen defectu oritur irregularitas bigamiæ: ergo nec ejus defectum tollere potest dispensando. Ergo nec Papæ concessum est dispensare cum bigamis. R. ad 1. Ille textus non inducit Jus Divinum, quia scriptus à Paulo ut à Prælato Ecclesiæ, non ut ab Apostolo, Jus Divinum promulgante. sicut canones Apostolorum provenerunt ab Apostolis ut à Prælatis Ecclesiæ Jus Ecclesiasticum statuentibus. Ad 2. Ibi solùm insinuatur difficultas in dispensando in reverentiam S. Pauli, qui primus induxit irregularitatem bigamiæ.

Ad

Ad 3. Quamvis Papa nec immutare, nec tollere possit significationem Sacramenti, nihilominus tamen ea manente potest admittere ad Ordines laborantem defectu significationis Sacramenti; quia à sola Ecclesia propter hunc defectum exclusio ab Ordinibus introducta est.

TITULUS XXII.

De Clericis Peregrinis.

SUMMARIUM.

1. *Quinam Clerici dicantur peregrini.*
2. *An Ordines ulteriores suscipere, & in susceptis ministrare permittendi sint.*

PEr Clericos *peregrinos* hìc denotantur, qui extra suas diœceses peregrinantur, aut vagantur, ac ita ignoti sunt, ut de illorum ordinatione ac vita non constet, nihilominus tamen ulteriùs in Ordinibus promoveri, vel in susceptis ministrare volunt. 1

Dico. Clerici peregrini ad ulteriores Ordines non promoventur licitè sine litteris dimissoriis, doctrinæ morúmque testibus, & licentiam ab alieno Episcopo recipiendi Ordines exprimentibus. 2. Nec admittendi ad Divina saltem publicè celebranda sine litteris fidem facientibus, quòd Ordines, in quibus ministrare volunt, susceperint, ac impedimentô eos exercendi careant; vel saltem sine alio testimonio, quo de dictis sufficiens 2

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

cieus fiat fides, v. g. per teſtes, famam, vel alia indicia. Pars 1. Liquet ex *tit. XI. in 6.* ubi egimus de Dimiſſoriis. Pars 2. ex *c. 1. 2. 3. h. t.* & ex Trid. *ſ. 22. in Decreto de obſerv. in Celebr. Miſſæ. ſ. 23. c. 16. de ref.* nimirum ad vitandas fraudes pravorum hominum Clericos, vel etiam Sacerdotes ſe mentientium. Dixi, *ſaltem publicè*; nam ad privatim celebrandum & absque ſtipendio facilius admitti poſſunt, modò parati ſint juramentò ſe probare ſacerdotes, nec adſint rationes peculiares, quæ ipſos reddant ſuſpectos de fraude. per *c. 3. cit.* in privato enim non decipiunt populum, & nemo facilè præſumitur malitioſus ſine aliquo ſuo commodo, aut ſtipendio.

TITULUS XXIII.

De Officio Archidiaconi.

SUMMARIUM.

1. 2. *Quis ſit Archidiaconus, & quod ejus officium.*

1 *Archidiaconus*, quaſi primus vel princeps inter Diaconos, de Jure Communi primum ab Epiſcopo locum obtinet, non quidem dignitate Ordinis Sacri, cùm non ſit neceſſariò Sacerdos, & ratione Ordinis ipſum præcedat Archipresbyter, ſed poteſtate jurisdictionis quoad forum externum: hinc etiam *oculus Epiſcopi*, & *Vicarius primus* ſalutatur, utpote jurisdictionem cum Epiſcopo (huic tamen

men ſubordinatam) exercens in totum Clerum & Eccleſias in temporalibus ac ſpiritualibus, viſitando diœceſim, examinando Ordinandos, inveſtiendo Beneficiatos &c. *t. t. de offic. Archidiac.* Sed Jus recentius in Trid. aliqua ademit Archidiacono, & reſervavit Epiſcopo, utì viſitationem diœceſis, examen Ordinandorum, judicium in cauſis Criminalibus, Matrimonialibus, Beneficialibus, & Concubinatûs. Trid. *ſ. 24. c. 3. 18. 20. de ref.* Adhuc plura circa officium Archidiaconi immutavit ferè ubique conſuetudo. Unde

Dico. In quo hodie conſiſtat officium Archidiaconi, & quid poſſit, ex conſuetudine ſingularum Eccleſiarum dependet, & cognoſci debet. Siquidem hodie in quibusdam Eccleſiis Cathedralibus ne quidem nomen *Archidiaconi* exſtat ampliùs: in aliis autem viget quidam adhuc nomen, at ſine præeminentia & jurisdictione: in aliis retinet quidem præeminentiam inter Canonicos, at ſine jurisdictione & adminiſtratione; in aliis obtinet quidem aliquam jurisdictionem, at limitatam vel ad civitatem Epiſcopalem, vel ad certum diœceſis diſtrictum, *fines Archidiaconatûs*, dictum &c. Totum verò hodie officium Archidiaconi reſidet penes Archipresbyterum, Officialem, & Vicarium Generalem, qui ultimus etiam ſpectato Jure Communi, ſecundùm quod Archidiaconus eſt primus Epiſcopi Vicarius, ab hoc plurimùm differebat: nam Archidiaconus erat Vicarius *natus* & intitulatus, jurisdictionem immediatè ac directè provenientem à Jurè, eámque diſtinctam ab Epiſcopali tribunali exercens: econtra Vicarius Generalis eſt Vicarius *datus*, 2

jurisdictionem immediatè & directè ab Episcopo provenientem, ac ab ejus tribunali indistinctam obtinens.

TITULUS XXIV.

De Officio Archipresbyteri.

SUMMARIUM.

1. 2. *Quis sit Archipresbyter, & quod ejus officium.*

1 *Archipresbyter*, quasi primus ex presbyteris, alio nomine appellatur *Decanus. c. 7. de off. Archid.* item *Plebanus. c. 3. de offic. Jud. Ord.* De Jure Communi præest aliis presbyteris, & in iis, quæ sunt Sacerdotalis officii, imperat, ac jurisdictionem pro foro interno exercet, curátque ea, quæ pertinent ad Officium Divinum, Missarum solemnia, & Sacramentorum, præcipuè Baptismi, Pœnitentiæ, & Eucharistiæ administrationem. *c. 1. seqq. h. t.* In hoc Archipresbyteri officio iterum consuetudo plurimùm immutavit, cùm in quibusdam Ecclesiis nec nomen ejus exstet amplius: in aliis exstat quidem nomen, sed officium ab aliis exercetur, maximè ab eo, qui *Decanus* appellatur, præsertim quoad Officium Divinum, & ab alio, qui *Pœnitentiarius* dicitur, saltem quoad casus reservatos in sacro Pœnitentiæ tribunali; cùm sacerdotes nunc valeant cuivis sacerdoti sua non reservata peccata confiteri. Unde,

quid

quid hodie possit Archipresbyter, non ex Jure Communi, sed ex specialibus Ecclesiarum statutis, & consuetudinibus desumendum est. Archipresbyter seu Decanus distinguitur duplex. *c. 3. 4. h. t.* scilicet *Civitatensis*, seu *Urbanus*, qui in Urbe Episcopali præeit reliquis Ecclesiæ suæ presbyteris: & *Ruralis* seu *Forensis*, qui extra Urbem Episcopalem in plebe exercet curam animarum, & simul sub se habet alios presbyteros per certum districtum. De hoc

Dico. Officium Decani Ruralis indicatur. *c. 4.* 2
cit. vi cujus gerit curam presbyterorum sui districtûs, tum ut illi rem Divinam ritè obeant & Sacramenta administrent, tum ut rixas, ebrietates, & alia scandala evitent. 2. Executioni mandat per se vel per alios decreta Episcopi. 3. Congregat Capitula. 4. Controversias inter Parochos & Clericos sibi commissos ortas disponit, at sine figura Judicii; nam negotia, quæ cognitionem & decisionem Judicialem requirunt, refert ad Episcopum vel Vicarium Generalem. Probabiliter tamen habet aliquam jurisdictionem, quasi *bassam*, sine jure gladii spiritualis. Pirhing *h. t. n. 11. 12.* non tamen propriè Dignitatem, ita ut possit esse Delegatus Sedis Apostolicæ. *gl. in c. fin. eod.*

TITULUS XXV.

De Officio Primicerii.

SUMMARIUM.

1. 2. *Quis sit Primicerius, & quod ejus officium.*

1 *Primicerius*, quasi primus in cera, seu tabula cerata Ecclesiæ scriptus, quòd primum in Choro Psallentium, & in Schola Clericorum habuerit locum, hodie mutato nomine vocatur vel *Cantor*, aut *Præcentor*, vel *Scholasticus*, quamvis ferè munus docendi, vel præcinendi, non exerceat per se ipsum, & subinde Præbendam Canonicalem, quam Tridentinum conferri voluit docenti Clericos & adolescentes, obtineat. Ejus officium insinuatur in *can. 1. d. 25. c. un. h. t.* & Archipresbytero quoad hoc subest. *d. c. un.* ac de Jure Dignitatem obtinet. *c. 8. de const.*

2 Dico. Quale sit hodie Officium Primicerii, seu Scholastici aut Cantoris, discere rursus oportet ex peculiaribus statutis & consuetudinibus cujusliber Ecclesiæ.

TITULUS XXVI.

De Officio Sacristæ.

SUMMARIUM.

1. 2. *Quis sit Sacrista, & quod ejus officium.*

1 *Sacrista*, à Sacrorum custodia dictus, quia ejus officii est sacra vasa, vestimenta, ornamenta, cimelia, imò & totum thesaurum custodire, atque ideo etiam *Thesaurarius*, vel *Cimeliarcha* appellatur.

2 Dico. Sacrista habet nudum officium, non dignitatem vel personatum aut præeminentiam inter Canonicos, imò in nostris Ecclesiis hodie nul-

nullus est inter Canonicos, qui hoc nomen gerat, vel officium, utpote quod ferè Laicis ædituis est commissum, vel etiam Clerico tanquam Vicario *Custodis*, qui propterea appellatur *Sub-Custos*, reservatâ tamen suprema curâ Custodi, cujus, & Sacristæ, officia non videntur distincta.

TITULUS XXVII.

De Officio Custodis.

SUMMARIUM.

1. 2. *Quis sit Custos, & quod ejus officium.*

CUstos, quamvis de Jure sit minister Sacristæ, ac utensilia Ecclesiæ, & rei Divinæ instrumenta minùs pretiosa custodire debeat, panem & vinum parare ad Sacrificium Missæ, & sacras vestes sacrificantibus, signúmque ad Horas dare Canonicas per pulsum &c. *c. 1. 2. h.t.* & sic merum ministerium, satis humile, habeat, vi consuetudinis tamen vix distinguitur à Sacrista, exercens munus per Sub-Custodem & ædituum Laicum, uti notavi, in quibusdam Ecclesiis. Quapropter 1

Dico. Vi consuetudinis in nostris partibus uni quidem ex Canonicis nomen *Custodis*, non *Sacristæ*, attribuitur: in quo autem ejus versetur officium, & an non habeat præeminentiam inter reliquos Canonicos, vel dignitatem, ex peculiaribus statutis & usu Ecclesiarum discendum est. 2

TITULUS XXVIII.

De Officio Vicarii.

SUMMARIUM.

1. *Quid & quotuplex sit Vicarius.*
2. *Vicarius Generalis qualis esse debeat.*
3. *Ejus jurisdictio est Ordinaria.*
4. 5. *Quousque se extendat.*
6. *Quomodo cesset.*
7. *Vicarius Capituli Sede Episcop. vacante.*
8. *Vicarius in Divinis perpetuus, & temporalis.*

1 *Vicarius* in genere est, qui alterius vices gerit, ad id legitimè substitutus. Hoc loco consideratur triplex: Vicarius *Episcopi:* Vicarius *Capituli* Sede Episcopali vacante: & *Vicarius Beneficiatorum*, maximè *Parochorum*, seu *in Divinis*, ut appellatur, sive sit perpetuus sive temporalis. Vicarius Episcopi iterum alius est in *Pontificalibus*, & dicitur *Suffraganeus*, vel *Pro-Episcopus*, Wayh-Bischoff / atque vices Episcopi gerit quoad actus Ordinis Episcopalis; alius autem *in Spiritualibus*, & appellatur Vicarius in spiritualibus, aut Vicarius jurisdictionis, gerítque vices Episcopi quoad actus jurisdictinis: passim vocari consuevit *Vicarius Generalis*, & in Jure etiam *Officialis*, quamvis in nostra Germania *Officialis* dicatur, quem sibi Episcopus substituit ad ger-

certas tantùm causas, nempe Matrimoniales, *in Consistorio*, ut vocant, decidendas, atque distinguitur à Vicario Generali, sicut & iste à Vicario *foraneo*, qui pro certa diœcesis parte & ad certas causas extra Civitatem Episcopalem loco Episcopi gerendas constituitur, cum jurisdictione solùm delegata: alius demum *in Temporalibus*, qui à Tridentino vocatur *œconomus*. Hîc nobis præcipuè de Vicario jurisdictionali seu in spiritualibus, sive de *Vicario Generali*, sermo erit, non verò de aliis, uti nec de *Commissariis*, quibus nempe ab Episcopo certæ causæ particulares, etiam generaliter, committuntur dijudicandæ.

Dico 1. Vicarius Generalis debet esse Clericus. 2. Annum 25. saltem ingressus. 3. In Theologia vel Jure Canonico Doctor aut Licentiatus, vel saltem aliàs rerum & Jurium peritus. 2

Pars 1. Sumitur ex *can. 22. caus. 16. q. 7.* convenit autem, ut constituatur Clericus Sæcularis, nisi gravis causa adesset constituendi Regularem: Religiosi autem Mendicantes omnino removentur ab hoc officio. *Clem. 1. §. Ad Prioratus de Regular.* Pars 2. ex *c. 7. §. inferiora. de Elect.* Trid. *s. 24. c. 12. de ref.* Pars 3. ex Trid. *s. 24. c. 16. de ref.*

Dico 2. Jurisdictio Vicarii Generalis est Ordinaria (non Delegata) respectu eorum, quæ potest intuitu Vicariatûs. Ita communis cum Barb. *de offic. & pot. Episc. alleg. 54. n. 26. 37.* contra Goffredum, Sotum, & alios paucos. Prob. 1. Jurisdictio, quæ competit vi officii, quod quis habet, & quæ cum ipso officio defertur ex dispositione Juris, est Ordinaria. *l. 5. ff. de jurisd.* sed jurisdi- 3

ctio competit Vicario Generali ratione officii, eò que defertur cum officio ex disposítione Juris, non ex concessione speciali Episcopi, qui solùm designat personam. *c. 2. h. t. in 6.* ergo. Prob. 2. Jurisdictio Vicarii Generalis est eadem cum jurisdictione Episcopi. *c. 2. de consuet. in 6. c. 3. de appell. in 6.* & ideo ibidem negatur Appellatio à Vicario Generali ad Episcopum, eò quòd ab eodem tribunali ad idem non detur appellatio: sed jurisdictio Episcopi utique est Ordinaria: ergo & Vicarii. Objic. 1. Si jurisdictio Vicarii est Ordinaria, & eadem cum jurisdictione Episcopi, tunc eadem jurisdictio est penes duos: sed ejusdem rei possessio & dominium non potest esse penes duos. *l. 3. §. 5. ff. de acquir. poss. l. 5. §. 15. ff. commod.* ergo. 2. Jurisdictio Otdinaria debet esse perpetua: talis non est jurisdictio Vicarii, utpote exspirans cum morte Episcopi eam concedentis. R. ad 1. *dist. ma.* eadem jurisdictio est penes duos diverso modo. *c. ma.* eodem modo. *n. ma.* penes Episcopum est principaliter & independenter: penes Vicarium autem est accessoriè, & dependenter ab Episcopo Vicarium constituente: sicut fundus idem possideri potest à duobus diverso modo, ab uno naturaliter, & ab altero civiliter. Ad 2. *n. ma.* quia jurisdictio Legati Pontificii, & Rectoris Magnifici, est Ordinaria, licèt neutra sit perpetua. Dein *dist. ma.* debet esse perpetua, quæ alicui competit principaliter & independenter. *transeat ma.* quæ competit accessoriè & dependenter. *n. ma.* demum negatur etiam *Suppositum Minoris*, quòd Vicario competat jurisdictio

dictio ex concessione Episcopi; nam competit ratione officii.

Dico 3. Vicarius Generalis vi officii & Vicariatûs sui generaliter potest omnia, quæ Episcopus, ut Ordinarius, seu jure Ordinario, exceptis nempe solùm iis, quæ requirunt speciale mandatum, vel quæ Episcopus potest ut delegatus Papæ, vel ex speciali privilegio. Communis ex *c. 2. & fin. h. t. in 6.* cùm in generali concessione non veniant, quæ speciali nota sunt digna, & quæ quis verisimiliter in specie non esset concessurus. *c. 2. de Pœnit. in 6. c. 81. de R. J. in 6.* 4

Quæres, quænam sint illa, pro quibus indiget Vicarius Generalis mandato speciali, vel expressô vel tacitô, Episcopi? R. pro iis, quæ vel ex dispositione Juris, vel ex consuetudine, vel propter rei arduitatem juxta prudentis viri arbitrium reservantur Episcopo ipsi, & in mandato generali non comprehensa esse creduntur. In specie autem censentur esse talia. 1. *Causæ Criminales* graviores. *c. 2. h. t. in 6.* utì est deponere Clericos, privare beneficiis &c. quamvis possit incarcerare delinquentes, moderatè verberare &c. 2. *Causa arduæ*, utì visitare diœcesim, nisi impeditô Episcopô, congregare Synodum diœcesanam, ultimas voluntates exequi, alienare res Ecclesiæ, causas feudales cognoscere, & à Vasallis Episcopi juramentum fidelitatis recipere, pensionibus aut collectis vel subsidiô charitativô onerare Clericos aut Beneficia, adire hæreditatem Ecclesiæ Cathedrali delatam, dare Coadjutorem Parocho, constituere Vicarium perpetuum in Parochia, exequi §

mandata & pœnas Edictorum, judicare in causis Episcopi vel ejus Ecclesiæ, procedere contra Canonicos, etiam si exempti sint, Ecclesiæ Collegiatæ, interesse electioni Prælatorum, dare licentiam Clericis prorogandi jurisdictionem Judicis Ecclesiastici alieni. 3. *Causæ Beneficiales*, uti conferre beneficia ad liberam Episcopi collationem pertinentia, aut præsentare ad illa, quæ spectant ad jus præsentandi Episcopi, recipere resignationes beneficiorum, erigere novam Parochiam, transferre Ecclesias vetustate collapsas ad Matricem vel aliam viciniorem, unire vel supprimere beneficia, dividere Ecclesias parochiales, dare consensum in reservationem juris Patronatûs. 4. *Actus jurisdictionis voluntariæ, & gratiæ liberalis*, uti concedere Indulgentias, dare dimissorias, nisi Episcopus agat in remotis, absolvere à casibus Episcopo reservatis à Jure, dispensare in votis, juramentis, impedimentis Canonicis, statutis & legibus diœcesanis, observatione festorum, jejuniorum, irregularitatibus &c. nisi in his casibus potestatem dispensandi tribuat Vicario necessitas vel consuetudo (sicut hæc eidem in Germania potestatem tribuit dispensandi quoad jejunia, festa, denuntiationes Matrimoniorum, & similia frequenter occurrentia) demum commutare vota, vel pœnas, aut facere compositionem cum reis. §. *Actus Ordinis Episcopalis*, uti consecrare calices, patenas, benedicere Corporalia, Virgines, Abbates, & Abbatissas, conficere olea sacra, conferre Ordines &c. licèt Vicarius sit simul Episcopus: reconciliare tamen Ecclesias & benedicere paramenta, quia Ordinis Episcopalis actus non sunt, cum mandato spe-

ſpeciali Vicarius poteſt, licèt Epiſcopus non ſit. 6. *Translatio ſuæ poteſtatis Vicarialis in alium.* per *c. 4. h. t. & Nov. 128. c. 20.* quamvis poſſit ad breve tempus unam vel alteram cauſam ex juſta cauſa alteri delegare totam. Ita Begnudellius *V. Epiſcopus*, qui ipſemet per plures annos nuper ſuſtinuit officium Vicarii Generalis Friſingæ in Germania. In dubio, an Vicarius Generalis indigeat mandato ſpeciali, recurrere in negotiis arduis decet ad Epiſcopum, ſi præſens ſit.

Dico 4. Jurisdictio & officium Vicarii Generalis finitur 1. renuntiatione, qua ſponte dimittit Vicariatum. 2. Revocatione poteſtatis factâ ab Epiſcopo, & per ipſum, vel alium ad hoc ſpecialiter deputatum, intimatâ Vicario. 3. Epiſcopi morte naturali, aut civili per depoſitionem, aut per translationem illius ad alium Epiſcopatum, aut per renuntiationem Epiſcopatûs; cùm poteſtas Vicarii ſit eadem cum jurisdictione Epiſcopi: ergo, quamprimum iſte ſuam amittit, etiam amittit Vicarius Generalis, licèt cauſa non ampliùs eſſet integra, & de ea is jam cœpiſſet cognoſcere. Si Epiſcopus eſſet ſolùm excommunicatus, ſuſpenſus &c. retineret quidem Vicarius jurisdictionem habitualiter, exercere tamen non poſſet propter impedimentum, donec iſtud ceſſaverit, jurisdictione interea devolutâ ad Capitulum. 6

Dico 5. Vicarius Capituli, qui Sede vacante intra 8. dies vacationis ſibi notificatæ à Capitulo (ad quod devolvitur jurisdictio. *c. 3. & fin. de ſuppl. negl. in 6.*) conſtitui debet novus, vel confirmari antiquus. Trid. *ſ. 24. c. 16. de ref.* Itaque 7

plus

plus potest, quàm Vicarius Episcopi; quia etiam illa ipsi censentur esse concessa, quæ Sede Episcopali plena requirunt speciale mandatum, modò eq possit Capitulum. Garcias *de benef. p. 5. c. 7. n. 21.* cum aliis contra Barbos. & alios. Ratio; quia, si talia negotia majora componi deberent per suffragia omnium Capitularium, quæ rarò & difficulter conspirant, facilè contingeret protelari causas, & oriri confusionem; quæ fuit causa, cur Tridentinum jusserit constitui à Capitulo Vicarium. Per hoc tamen non prohibetur Capitulum suo Vicario adimere jurisdictionem in causas particulares, eásque alteri delegare. Officium Vicarii Capitularis finitur, quamprimum novus Episcopus fuerit confirmatus, & possessionem Episcopatûs adierit; quia ipsius Capituli jurisdictio non durat diutiùs.

8 Dico 6. Vicarius perpetuus in Divinis, qui potissimùm in Parochiis, quæ sunt unitæ Monasteriis, Collegiis, & locis piis, constitui solet, habet verum beneficium propriè dictum. *c. 27. de Rescr.* ita ut pro libitu & absque causa in Jure expressa amoveri nequeat. *c. 3. h. t. Clem. un. eod.* quia est intitulatus, seu titulum in beneficio & jus obtinet. Æquiparatur vero Parocho in cura animarum & ferè in omnibus, ita ut Rector Ecclesiæ, cui parochia incorporata est, qui appellatur *Parochus principalis*, & *in habitu* tantùm, se immiscere non possit in cura animarum vivente Vicario & invito; ut adeò, quidquid in Jure statutum reperitur de Parocho, etiam intelligendum veniat de Vicario Perpetuo. *Clem. cit.* Aliud est in Vicario temporali, qui Parocho v. g. ægrotante, vel ab-

sen-

sente, ad tempus constituitur; is enim jus in beneficio & titulum non obtinet, atque ideo ad nutum amovibilis est: sicut etiam *Cooperatores* Parochorum, ut vocamus, qui quidem vicini sunt Vicariis temporalibus, differunt tamen per hoc, quòd illi habeant jurisdictionem solùm delegatam, atque distinctam à jurisdictione Parochi, Vicarii autem temporales ordinariam. *Objic.* Quando præsens est Principalis, cessat potestas vices gerentis: ergo etiam præsente Rectore principali Ecclesiæ cessat potestas Vicarii perpetui, & actualis animarum rectoris. R. *dist. ant.* Si Principalis retinet potestatem & curam actualem, uti retinent, qui constituunt Vicarios temporales. *c. ant.* secus. *n. ant.* Vel: si vices gerens habet suam jurisdictionem ab eo, cujus vices gerit. *trans. ant.* si ab alio, uti Vicarius Perpetuus ab Episcopo. *n. ant. & cons.* Cœterùm Vicario Perpetuo debetur congrua sustentatio ex reditibus Ecclesiæ Parochialis, quam administrat, nimirum tertia eorum pars. Trid. *s. 7. c. 7. de ref.* ita tamen, ut arbitriô Episcopi major vel minor portio pro ratione locorum & temporum determinari possit, vel aliunde assignari. Trid. *lo. cit.*

TITULUS XXIX.

De Officio & Potestate Judicis Delegati.

SUMMARIUM.

1. *Quid & quotuplex sit Judex.*

2. Or-

2. *Ordinarius, & Delegatus.*
3. *Quid & quotuplex sit Jurisdictio, & Imperium.*
4. *Quinam delegare, & delegari Judices possint.*
6. *Et in quibus causis.*
7. *In quo consistat officium.*
8. *Et potestas Delegati.*
9. *Quomodo finiatur.*

1 *JUdex jurisdictionis* est persona publica ad id ordinata, ut secundùm leges & consuetudines locorum populo jus dicat. *c. 10. de V. S. l. 78. ff. de Judiciis.* Dixi 1. *Jurisdictionis*; datur enim & Judex, minùs tamen propriè, qui *notionem* duntaxat habet sine jurisdictione, seu facultatem cognoscendi tantùm vel circa causam ipsam vel circa depositiones testium, ac postea suam mentem dicendi, & referendi ad suos principales, non verò causam decidendi, ac in Jure vocatur *Pedaneus*, vel *Notionalis* Judex; in foro Civili quibusdam in locis appellatur *Consulens*, aut *Commissarius*, in Foro Ecclesiastico *Auditor*. Dixi 2. *Persona publica*, h. e. authoritate publica vel Juris, vel Consuetudinis, vel Principis, vel alterius, qui dare Judicem potest, constituta. Dixi 3. *Jus dicat*, scilicet prævia causarum cognitione eas justè dicîdat ferendo sententiam. Alius est *Summus*, seu supremus, cui nempe competit suprema jurisdictio, uti est Papa in foro Ecclesiastico, cujus jurisdictio vocatur *Potestas Clavium*, & in foro Civili Imperator, & alii in suis terris Superiorem non recognoscentes, ac horum ju-

jurisdictio appellatur *Majestas*. Alius *Subalternus*, qui obtinet jurisdictionem summæ Potestati subordinatam, quam dicunt *Territorialem*, qualem in foro Ecclesiastico habent principaliter Episcopi in suis diœcesibus, in Sæculari Principes & Status Imperii in suis ditionibus. Germanicè appellatur Landts-Fürstliche Obrigkeit.

Specialiter hoc loco consideratur Judex Delegatus, & Ordinarius. 2

Ordinarius est, qui habet jurisdictionem ordinariam, vel propriam, h. e. ratione officii proprii competentem, eámque proprio nomine exercet. *Delegatus*, qui habet jurisdictionem delegatam (alio nomine mandatam, vel alienam,) h. e. ex commissione & mandato alterius, sive Juris, & tunc vocatur *delegatus Juris*, qualis in multis causis, præsertim in exemptos, à Tridentino constituitur Episcopus: sive Hominis, & tunc vocatur *delegatus hominis*, seu Judicis Ordinarii: si delégans sit supremus Princeps, Papa vel Imperator, est *Delegatus Principis*; si alius, *Delegatus inferioris*; si alicui omnes causæ universim, vel saltem in aliquo genere subalterno, v. g. omnes causæ decimales, committantur, appellatur *delegatus ad universitatem causarum*; si verò una, vel plures quidem, sed certo numero, vel inter certas personas, *Delegatus simpliciter, & propriè*, vel *specialis* dicitur. Qualiscunque sit Delegatus, differt à Vicario per hoc, quòd Vicarius quidem nomine & vice alterius exerceat jurisdictionem, sed eandem cum suo Principali, Delegatus verò distinctam à jurisdictione illius, qui vices suas alteri committit ad judicandum;

nam *Delegatio* nihil est aliud, quàm unius vel plurium causarum terminandarum, ab alio facta commissio. per *c. 3. & 40. h. t.* Unde & tales Judices à Practicis vocantur *Commissarii*, à Jure Civili etiam *Judices dati. l. 5. C. de Judic.* quamvis alibi Judex datus confundatur cum Pedaneo.

3 *Jurisdictio*, qua omnem Judicem instructum esse oportet, *est potestas publica* (nempe à publica auctoritate Juris, vel Principis aut Magistratûs acquisita, & hinc differt à potestate patria, dominica, & œconomica) *de causis controversis jus dicendi, ordinata ad gubernationem subditorum*: alia est *simplex*, seu sine imperio, quæ respicit causas civiles, sine jussione, coërcitione, & jure exequendi sententiam: alia est *imperium*, quæ nimirum exercetur per jussionem & coërcitionem. Imperium aliud vocatur *merum*, quod est potestas gladii ad animadvertendum in facionorosos. *l. 3. ff. de Jurisd.* à Practicis dicitur *jurisdictio Alta*, vel *Judicium Sanguinis*. Ad illud referuntur etiam *Regalia*, ut vocant: & quæ pertinent ad Justitiam Vindicativam, utì causæ criminales. Aliud verò mixtum, quod nempe conjunctum est cum jurisdictione simplici, licèt principaliter in jussione vel coërcitione consistat. Ad hoc pertinent causæ civiles, vel criminales civiliter intentatæ, item pœnæ mitiores propter leviora delicta, v. g. pœna carceris, mulcta pecuniaria &c. saltem vi consuetudinis. Hoc imperium mixtum à modernis vocatur *jurisdictio Bassa*, vel *Vogteia*, Nider-Gerichtbarkeit

keit / oder Hoffmarchs-Gerichtbarkeit. Hodie non facilè conceditur, vel concessa esse censetur jurisdictio (sive ordinaria sive delegata) sine omni imperio, seu sine potestate coërcendi & puniendi inobedientes (cùm aliàs ferè esset inutilis) imò rarò etiam sine potestate exequendi sententiam. Et hinc, quando conceditur jurisdictio, censentur concessa hoc ipso esse omnia, quæ sunt necessaria ad cognitionem & expeditionem plenariam causarum. *c. 5. 11. 26. h. t. l. 2. ff. de jurisdict.* & clarissimè *l. fin. ff. de offic. ejus, cui mandata est jurisd.*

Porro alia jurisdictio (consequenter & Judex) est *Ecclesiastica*, quæ personas sacras, vel res sacras aut spirituales, vel spirituali annexas respicit, sive pro *foro interno* conscientiæ, quæ in sacro Pœnitentiæ tribunali, sive pro *externo*, quæ extra Pœnitentiæ tribunal locum habet, & à solis personis Ecclesiasticis exerceri potest. Alia verò *Politica* seu *Sæcularis*, quæ in solos Laicos, & circa res profanas exercetur. Rursus alia vocatur *Voluntaria*, quæ afficit volentes, ac sine contentione Partium, & coërcitione, exercetur: cujus actus sunt concedere privilegia, legitimare, dispensare, absolvere, administrare Sacramenta &c. Alia *Contentiosa*, quæ exercetur in invitos, vel cum aliqua contentione Partium, aut coërcitione, cujus actus sunt ferre Leges vel Statuta, causas civiles vel criminales definire &c.

Dico 1. Delegare possunt omnes Judices Ordinarii, seu jurisdictione ordinaria pollentes. 2. Non verò Judices delegati subdelegare totam causam. 3. Nisi sint Delegati ad universitatem cau- 4

sarum. 4. Delegati Juris, aut Principis Supremi. Pars 1. constat ex *l. 5. 16. 17. ff. de jurisd. & c. 7. de off. ord. in 6.* Pars 2. ex *l. 12. ff. de Jud. l. fin. cit. c. 27. h. t. c. 62. f. de appellat.* possunt namen & isti aliquem causæ articulum alteri committere, & sic dare Judicem. Pars 3. ex communi sensu DD. cum *gl. in l. 1. ff. quis & à quo appell.* & *gl. in l. 12. ff. de offic. Proconsul.* Pars 4. ex *c. 3. h. t.* & *c. 2. cit.* Excipe, nisi Princeps alicui committat nudum ministerium, ut si Papa dispensationem in particulari casu. *c. fin. ff. fin. h. t.* Aliud esset, si Papa alicui concederet potestatem dispensandi perpetuò. *Objic.* in omni delegatione censetur electa personæ industria: sed, quando censetur electa personæ industria, non potest causa committi alteri. *c. fin. cit.* ergo à nullo delegato potest causa alteri committi, seu subdelegari. R. *n. ma.* nisi nimirum delégans specialiter exprimat, se elegisse industriam personæ, aut præcipiat, ut delegatus personaliter per se ipsum agat causam vel negotium.

5 Dico 2. Delegari Judices possunt omnes qui non prohibentur esse Judices Ordinarii in tali causa. Text. & DD. *in l. 12. cit. & in c. 11. de Rescr. in 6.* Pontifex tamen non solet delegare causam nisi personis in Dignitate Ecclesiastica vel Personatu constitutis, aut Canonicis Cathedralibus. *c. 11. cit.* Ratio; quia quoad qualitates æquiparantur Judex Ordinarius & Delegatus, excepta sola ætate: nam Ordinarius debet esse 25. annorum. *l. 41. ff. de receptis.* Delegatus autem tantùm 20. annorum. *l. cit.* imò cum consensu Partium 18. annorum completorum. *c. 41. h. t.* Addidi, *in tali causa:*

causa: hinc, quia Laicus nequit esse Judex Ordinarius in causis Ecclesiasticis, & personarum Ecclesiasticarum, neque Delegatus esse potest etiam cum Clerico. Non obstante, quòd Laicus possit esse Consiliarius, imò & Arbiter unà cum Clerico; quia in Consiliariis & Arbitris, qui præcisè suam dicunt sententiam, seu mentem, quid sentiant, aperiunt, jurisdictio non requiritur.

Dico 3. Delegari causæ regulariter possunt 6
omnes, quæ jurisdictioni delegantis subjiciuntur. 2. Etiam imperium merum supponentes in Judice, saltem de Jure Canonico. 3. Nec integræ tantùm causæ, sed etiam singulæ partes, v. g. citatio, examen testium, inspectio instrumentorum &c. licèt ille, cui delegatur hujusmodi pars, non verò cognitio de justitia causæ, vel decisio causæ, non sit propriè Judex, sed merè delegatus. Pars 1. patet ex *l. 1. & ult. de Offic. ejus, cui mand. l. un. C. qui pro sua jurisd.* nam potest quis per alium, quod potest facere per se ipsum. *c. 68. de R. J. in 6.* Pars 2. ex *c. 2. de offic. Vicar. in 6. c. 7. de off. Ord. in 6.* De Jure Civili merum imperium delegari nequit, nisi delégans esset absens, vel infirmus. *l. 1. & ult. citt. Const. Crim. Caroli V. a. 2.* Vi tamen consuetudinis id fieri notant aliqui DD. Pars 3. eruitur argumentô à fortiori. Dixi, *regulariter;* nam aliquæ causæ, utì Regalia Majora Principum, quia inferioribus non possunt competere, vel soli Summo Principi reservantur, delegari non valent, vel certè non solent. Sic Summo Pontifici reservantur causæ majores, utì sunt controversias Fidei de-

finire, Concilium generale convocare, Laicis concedere jura ſpiritualia. &c.

7 Dico 4. Officium Judicis Delegati, quà delegati, conſiſtit in his. 1. tenetur, ſi una vel utraque pars litigantium petat, fidem authenticam facere de ſua delegatione, vel oſtenſis litteris, ſi ſit delegatus Principis. *l. 1. C. de Mandatis Princ. c. 2. de Reſcr.* vel ſaltem per teſtes &c. ſi ſit delegatus inferioris: aliàs partes non tenentur comparere vel, licèt compareant, acta ſunt nulla. 2. Non procedere ante præſentatas ſibi litteras ſuæ delegationis. *c. 12. inf. de appell.* licèt ſciat, eas jàm expeditas eſſe. 3. Obſervare formam in delegationis mandato præſcriptam. *c. 37. h.t. c. 22. de Reſcr. l. 5. ff. Mandati;* aliàs, niſi aliunde conſtet, formam non eſſe ſubſtantialem, procedit nulliter, ut ſi certum tempus, vel certus locus ſit ipſi præſcriptus, & partes non conſentiant in locum vel tempus aliud, & ſic prorogent delegato jurisdictionem. Pariter nec poteſt cognoſcere de cauſa alia, quàm in mandato ſit expreſſa, & expreſſæ non neceſſariò ſit connexa, nec procedere contra perſonam in commiſſione non nominatam, ita quidem, ut nec cum conſenſu Partium delegati jurisdictio à cauſa ad cauſam, & à perſona ad perſonam (niſi ſit delegatus ad univerſitatem cauſarum) extendi & prorogari valeat. *c. 32. c. 40. h.t.* Dixi 1. *officium;* hoc enim ſtrictè loquendo differt à *poteſtate;* nam *poteſtas* denotat actum primum, & quid *poſſit;* officium verò actum ſecundum, & quid *debeat* facere delegatus vi ſuæ commiſſionis. Dixi 2. *quà delegati;* quippe *quà Judicis* officium eſt admittere probationes, exceptiones,

appel-

appellationes, concedere dilationes, Jurísque ordinem obſervare, ac alia, quæ incumbunt Judici, item gratis exercere Judicium, nullúmque à Partibus munus accipere, exceptis tamen eſculentis & poculentis ex mera liberalitate oblatis, ac in ea quantitate, quæ intra paucos dies abſumi poſſint; id enim Judici delegato permittitur. *l. 11. §. inſuper de Reſcr. in 6.* utì & repetere ſumptus, v. g. itineris, ſiquos facere debuit in gratiam Partium.

8

Dico 5. Poteſtas Delegati eſt tanta, quantam ſonat mandatum ſeu commiſſio. Ratio, quia delégans non omnem ſuam poteſtatem committit alteri, nec propriam, ſed diſtinctam, ſuæ tamen ſubordinatam, ampliori & principali ſibi reſervatâ. *l. 6. de jurisd.* Unde à Judice delegato, ſi appelletur, appellandum eſt ad delegantem (vel ad ejus ſucceſſorem) & à ſubdelegato ad ſubdelegantem (niſi iſte omnem ſuam poteſtatem demandâſſet Subdelegato; tunc enim ad Superiorem fieret appellatio) *l. 1. & fin. ff. quis & à quo appelletur. c. 27. §. porro. h. t.* Interim tamen delegatus poteſt omnia, ſine quibus cauſa ſibi commiſſa expediri nequit, etſi in mandato delegationis expreſſa non ſint. *c. 5. 7. eod. l. 2. ff. de Jurisd. l. ult. ff. de Offic. ejus, cui mand.* Quod etiam verum eſt de Subdelegato. *c. 29. h. t.* Quare in ſpecie poteſt 1. punire citatos, & contumaciter non comparentes. 2. Impedientes ſuum judicium coërcere, ſi delegatus ſit Papæ, per cenſuras, licèt impediens foret Epiſcopus, quem tamen priùs oporteret interdicere ingreſſu Eccleſiæ. *c. 11. eod.* 3. Aſſumere Officiales neceſſarios. 4. Spoliatum mittere in poſſeſſionem. 5. Admittere trans-

actionem. 6. Exequi suam sententiam, probabiliùs etiam, licèt non sit Delegatus Principis, vel executionem demandare Judici Ordinario loci, vel relinquere deleganti. Abb. & alii ex *c. 4. de for. comp. & l. 15. ff. de re jud.* contra Bartolum. Cœterùm si plures sint Delegati ad eandem causam, tunc videndum est, an cumulativè & indivisim delegatio sit facta, seu simpliciter, ut ordinariè contingit: vel an in solidum aut divisim, v. g. hoc modo, *ut omnes, vel duo, vel unus procedat.* In priori casu, si vel unicus non concurrat, licèt morbo impeditus, vel morte abreptus, processus est nullus. *c. 16. 42. h. t. l. 39. ff. de re jud.* In posteriori valet Processus, & datur locus præventioni, ita ut, si unus cœperit causam, reliqui nec licitè nec validè se ampliùs immiscere possint, nisi, qui cœperat, non posset vel non vellet ulteriùs in causa progredi. *c. 8. h. t. in 6. l. un. ff. de Offic. Consul.* Si verò adjiciatur hæc clausula conditionalis, *si nequeant, aut nolint omnes interesse, judicent reliqui, vel duo, vel unus*, non est necesse concurrere omnes, vel subdelegatum admittere. *c. 21. 34. h. t.*

8 Dico 6. Officium & potestas Delegati finitur 1. Morte delegantis vel naturali vel civili, si mors sit publicè nota, & delégans delegavit nomine propriæ personæ, non dignitatis, atque causa adhuc integra sit, h. e. quando nullus adhuc actus substantialis Judicii exercitus, v. g. citatio Partium. *c. 20. 30. h. t. l. 6. ff. de jurisd.* 2. Revocatione delegantis vel expressâ vel tacitâ, atque delegato per delegantem aut ejus substitutum intimatâ. *c. 30. de elect. l. 58. ff. de Judic.* etsi res non ampliùs sit integra.

tegra. Laym. *ad c. 37. n. 4. h. t.* Excepto casu, quo Compromissariis data est potestas eligendi ad Prælaturam. *c. 30. cit.* 3. Morte delegati, etsi res non ampliùs sit integra. per *c. 42. eod. l. 27. 57. ff. mand.* Aliud foret, si fuisset delegatio non personalis, sed realis, seu facta intuitu & sub nomine Dignitatis aut Officii, ut si Papa delegaret Episcopo, aut Vicario Generali certæ Diœcesis, non expresso nomine Episcopi, vel Vicarii; tunc enim delegatio transit ad Successorem. *c. 14. h. t.* 4. Lapsu temporis à delegante præfixi. *c. 4. 24. eod.* nisi ante lapsum communi Partium consensu fuerit ipsi ulteriùs prorogata jurisdictio. 5. Confectô negotiô sive per transactionem vel pactum, sive per sententiam latam, & executioni datam, vel si alteri demandata & jam cœpta sit executio. *c. 9. eod.* quia tunc delegatus ad unam hanc causam censetur esse functus suô officiô. Excipe eum, qui solùm est delegatus executor gratiæ; is enim, si prima provisio fuisset nulla, posset aliam facere. 6. Recusatione delegati tanquam suspecti, si in termino competente causa suspicionis allegata & probata fuerit. *c. 5. eod. in 6.* Si recusetur delegatus Principis supremi, pronuntiare de justitia recusationis spectat ad arbitros à Partibus eligendos: si delegatus inferioris, ad delegantem: si plures delegati, ad condelegatum. *c. 39. h. t. c. 4. eod. in 6.*

TITULUS XXX.

De Officio Legati.

SUMMARIUM.

1. *Quid & quotuplex sit Legatus.*
2. 3. 4. 5. *Quod sit ejus officium & Potestas.*
6. *Quomodo finiatur.*

1 *Legatus* in genere est, qui à Principe vel Magistratu quodam mittitur ad tractandum aliquod negotium. Si mittitur à Papa, dicitur *Legatus Apostolicus*. Mitti autem potest vel sine jurisdictione, v. g. ad excipiendum Imperatorem, ineundum fœdus &c. & est *Nuntius merus*, vel cum jurisdictione spirituali, & est *Legatus Judex*, de quo hîc agitur. Est autem triplex: *Legatus à Latere*, qui nempe Cardinalitia dignitate eminet, & quasi de latere Summi Pontificis, cui in arduis negotiis Romæ assistere debent Cardinales, assumitur ad legationem: *Legatus Missus*, seu *Nuntius Apostolicus*, qui non est Cardinalis, quamvis subinde mittatur *cum potestate Legati à Latere*, quales in Germania sunt, qui constanter residere solent Viennæ in Austria, Coloniæ ad Rhenum, & Lucernæ in Helvetia; ac demum *Legatus Natus*, qui non mittitur, sed munus Legati auctoritate Apostolica annexum habet

bet suæ dignitati, & quasi adnatum; qualis in Germania olim erat Archiepiscopus Magdeburgensis, hodie Salisburgensis, in Gallia Rhemensis, in Hispania Toletanus, in Hungaria Strigoniensis, in Bohemia Pragensis, qui ferè solent esse harum Nationum Primates.

Dico 1. Officium & potestas Legatis Judicibus omnibus communis est exercere jurisdictionem Ordinariam in diœcesibus & provinciis sibi comissis, concurrentem cum jurisdictione Episcopi & Archiepiscopi locorum, ubi agunt Legatos. *c. 1. seq. c. 7. h. t. & c. 2. eod. in 6.* In specie ipsis competit inspectio in Episcopos, Principes, & populos in ordine ad negotia Ecclesiastica, ad reformandos mores, ad Constitutiones Pontificias in usum deducendas &c. Concurrunt quoque cum Episcopis in collatione Beneficiorum, sed non in Germania; quia ipsis obstant Concordata Germaniæ cum Nicolao V. inita, nisi Beneneficia sint reservata Summo Pontifici, vel Episcopi (non inferiores Collatores) debito tempore ob negligentiam non provideant, quam utique etiam in Germania supplere possunt. per Trid. *s. 24. c. 20. de ref.* Vi cujus Trid. etiam non possunt adiri in prima instantia Legati in causis Ecclesiasticis, nisi Ordinarii per biennium à die litis motæ causam terminare negligant. 2

Dico 2. Legati à latere possunt 1. exercere jurisdictionem in exemptos. *gl. in c. 1. h. t. v. universas.* 2. Confirmare electiones Archiepiscoporum, Episcoporum, & Abbatum exemptorum. *c. 36. §. fin. de Elect. in 6.* non tamen in Germania propter Concordata. 3. à die egressûs ex Urbe quos- 3

cunque absolvere ob percussionem Clerici etiam enormem excommunicatos, ex quocunque loco advenientes. *c. 9. h. t. c. 20. de sent. excomm.* 4. Ipso præsente suspénditur aliorum Legatorum jurisdictio & potestas. *c. 8. h. t.*

4 Dico 3. Legatus non Cardinalis, seu Nuntius Apostolicus, plus non potest, quàm Ordinarius provinciæ, ad quam mittitur. *c. 2. h. t. in 6.* & ea, quæ omnibus Legatis communia esse dixi; nisi nimirum in litteris Legationis plus ipsi sit concessum. In specie tamen ipsi competit potestas absolvendi subditos suæ provinciæ ob percussionem Clerici, etiam enormem, excommunicatos. *c. 9. cit.* Si tamen sit missus *cum potestate Legati à latere*, probabiliùs potest omnia, quæ Legatus à latere; quia verba privilegiorum debent accipi cum effectu, & operari id, quod significant. *c. 10. de privil. in 6. Objic.* Talis Nuntius habet se ad Legatum à latere, sicut se habet Vicarius Generalis ad Episcopum: sed Vicarius Generalis constitutus cum hac clausula, ut *possit omnia, quæ potest Episcopus*, non hoc ipso potest omnia, quæ Episcopus, sed solùm ea, quæ non requirunt mandatum speciale: ergo. R. *n. ma.* Dein, quòd Vicario Generali per clausulam illam generalem non sint concessa absolutè omnia, quæ potest Episcopus, constat ex Jure: quòd verò Legatus cum clausula seu cum *potestate Legati à latere* missus non possit omnia, quæ Legatus à latere, non constat ex Jure, imò colligitur oppositum ex *c. 10. cit.*

5 Dico 4. Legatus Natus per se plus non potest, quàm quod ipsi competit ratione Dignitatis Archiepiscopalis, cui Legatio perpetua est annexa.

per

per *c. 9. cit.* Nisi nempe per privilegium speciale ipsi plus concedatur, v. g. conferre beneficia in Mensibus Papalibus, dispensare in certis gradibus consanguinitatis ad Matrimonium &c. ut concessum esse perhibent Archiepiscopo Salisburgensi.

Dico 5. Officium & potestas Legati finitur 1. Revocatione Pontificis Legato debitè intimata, saltem post hujus egressum è provincia. per *l. 3. ff. de off. Præs. c. 2. h. t. in 6.* 2. Egressu spontaneo ex provincia cum animo non revertendi. *c. fin. h. t. arg. l. 3. cit.* 3. Lapsu temporis præfixi, aut finitô negotiô, ad quod conficiendum missus est. *arg. c. 4. de off. deleg.* 4. Morte ipsius Legati: non tamen morte Pontificis. Quia jurisdictio Legati est ordinaria. *c. 2. cit.* dein Legati dicuntur esse *Sedis Apostolicæ*, quæ nunquam moritur. Officium tamen Legati Nati est perpetuum, & durat, quamdiu obtinet Dignitatem, cui annexum est. 6

TITULUS XXXI.

De Officio Judicis Ordinarii.

SUMMARIUM.

1. *Judex Ordinarius, præsertim Ecclesiasticus, quis.*
2. *Papa est infallibilis, & suprema pollet potestate legislativa universali, etiam extra Concilium.*

3. Quæ

3. *Quæ sit potestas Cardinalium.*
4. *Patriarcharum Minorum.*
5. *Archiepiscoporum.*
6. 7. *& Episcoporum.*
8. *An & quando in Exemptos.*
9. *Quæ sit Prælatorum Regularium.*
10. *Et Parochorum potéstas & officium.*

1 JUdex *Ordinarius*, utì dictum *tit. XXIX.* est, qui exercet jurisdictionem ordinariam, seu nomine proprio, & vi officii, v. g. Prælaturæ, Magistratûs &c. quem gerit, nec vices agit alterius, ut Delegatus, & Legatus. In Statu Ecclesiastico alii Ordinarii sunt superiores Episcopis, utì Papa per totum Mundum Christianum, tanquam Pastor omnium fidelium à Christo constitutus per verba, *pasce oves meas. Jo. 21.* item Cardinales, Patriarchæ, Primates, Archiepiscopi seu Matropolitani: alii sunt ipsi Episcopi; ac alii inferiores Episcopis, utì Vicarii Generales, Prælati Regulares, Parochi.

2 Dico 2. Summus Pontifex non tantùm est infallibilis in definiendis Fidei dogmatis, sed etiam suprema pollet potestate & jurisdictione spirituali in omnes Christi fideles, ita ut per leges obligare omnes possit, etiam extra Concilium Generale. Patet ex textibus Scripturæ Sacræ. *Rogavi pro te* (Petro, & ejus in Pontificatu Successoribus dixit Christus) *ut non deficiat fides tua. Luc. 22. Portæ inferi non prævalebunt adversùs eam Matth. 16.* nempe Ecclesiam, quam Pontifici Christus regendam commisit: *tibi dabo claves regni cœlorum: quodcunque ligaveris super ter-*

terram, erit ſolutum & in cœlis: & quodcunque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis. Matth. 16. cit. Paſce oves meas. Jo. 21. Ubi notandum, quòd Chriſtus ſoli Petro in ſingulari, licèt præſentes fuerint & alii Apoſtoli ac Diſcipuli, dictam infallibilitatem promiſerit, & illimitatam poteſtatem ligandi, ſolvendi, paſcendi dederit, adeóque ſoli in Cathedra Petri ſucceſſori ſeorſim, & independenter ab aliis Eccleſiæ Prælatis, ac Epiſcopis, in Concilio Generali congregatis: ergo Papa, etiam extra Concilium Generale, cujus Superior & Caput eſt conſtitutus à Chriſto (cùm Epiſcopi in Concilio Generali congregati maneant oves Chriſti, quas omnes Petro ſubjecit, & paſcendas commiſit idem Chriſtus) prædicta omnia poteſt, ita ut ab ejus ſententia appellari nequeat, cùm non habeat ullum Superiorem in terris etiam Concilium: imò nec ad Chriſtum, cùm à Vicario, qualis eſt Papa reſpectu Chriſti in terris, ad Principalem non detur appellatio, ut ad *titulum XXVIII.* dictum.

Objic. Papa eſt pars Eccleſiæ: ergo eſt minor totâ Eccleſiâ, quam repræſentat Concilium Generale, & nihil poteſt in ipſum Concilium Generale. R. *trans. ant. diſt. conſ.* eſt minor extenſivè, h. e. in Concilio Generali ſunt plures Prælati & homines. *c. conſ.* eſt minor intenſivè, auctoritate, infallibilitate, poteſtate, præſertim reſpectu Concilii ſine Papa aſſociato tanquam Capite ſumpti. *n. conſ.* Totam infallibilitatem, vim, & efficaciam conſequitur Concilium Generale ab influxu Papæ aſſiſtentis, dirigentis, & approbantis, ſine quo

nihil

nihil potest Concilium. Si hoc jungatur Pontifici, accedit major auctoritas humana, non divina. Cœterùm Papa in suo territorio temporali obtinet quoque potestatem temporalem summam, sicut Principes Sæculares Summi in suis territoriis.

3 Dico 2. *Cardinales*, præterquam quòd assistant Pontifici consiliô & auxiliô in regenda Ecclesia Universali, & eligant hodie Pontificem, eáque facere possint Sede Papali vacante, quæ sunt necessaria ad defendendam Ecclesiam. per *c. 3. de Elect. in 6. Clem. 2. eod.* in Ecclesiis sui Tituli obtinent jurisdictionem quasi-Episcopalem, ita ut circa subditos suarum Ecclesiarum quoad actus jurisdictionis omnia possint, quæ Episcopi in suis diœcesibus, etsi tantùm sint Diaconi. per *c. 11. de major.* Plus non legitur ipsis concessum, imò nec vacante Papatu succedunt in jurisdictionem Papæ. *Clem. 2. cit.* Sicut tamen Capitulum Sede Episcopali vacante succedit in jurisdictionem Episcopi.

4 Dico 3. *Patriarchæ Minores*, uti Venetus, Aquileiensis &c. item *Primates*, qui ab ipsis non nisi titulô & nomine differunt, præter jurisdictionem Episcopalem in suas diœceses, sunt etiam Judices Ordinarii Archiepiscoporum, & Episcoporum sui districtûs. per *c. 9. h. t.* exceptis tamen hodie causis criminalibus, quas Trid. *s. 24. c. 5. de ref.* si majores sint, nempe depositionem vel privationem promerentes, à solo Papa, minores verò à Concilio Provinciali, vel ab illo deputatis, cognosci ac terminari voluit. Præterea iisdem Patriarchis nulla competit potestas immediatè in subditos dictorum

rum Archiepiscoporum & Episcoporum. *c. 9. cit.* utì nec Archiepiscopis in suorum Suffraganeorum subditos, quod statim exponam, Dixi, *Patriarchæ minores:* nam quatùor *majores* per Orientem, nempe Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, & Jerosolymitanus, hodie tantùm sunt titulares; cùm eorum provincias & Ecclesias teneant Pagani. De Patriarcha Romano per totum Occidentem, qui est Episcopus Romanus, seu Summus Pontifex, nihil attinet ampliùs dicere.

§

Dico 4. *Archiepiscopi* præter jurisdictionem Episcopalem, quam habent in suas diœceses, aliis Episcopis communem, sunt etiam Judices Ordinarii suorum Suffraganeorum, seu Episcoporum suæ provinciæ. *c. 11. h. t. c. 54. de appellat. c. 1. de off. Vicar. in 6.* exceptis tamen hodie iterum causis horum Episcoporũ criminalibus juxta Trid. *lo. cit.* Quámvis autem obtineant jurisdictionem in ipsos Episcopos suæ provinciæ, eorúmque Vicarios, quoad personas ipsorum, in subditos tamen illorum immediatè jurisdictionem non obtinent. *c. 11. cit. & c. 1. eod. in 6.* extra hos casus. 1. Quando actualiter visitant diœceses suorum Suffraganeorum; sed tunc cum suis limitationibus. *c. 1. & fin. de Censib. in 6. c. 1. de pœnis in 6.* & Trid. *s. 24. c. 3. de ref.* 2. Quando subditi appellant à suis Episcopis vel Vicariis ad Archiepiscopum. *c. 3. de appel. in 6.* 3. Quando Suffraganei sunt negligentes in collatione Beneficiorum. *c. 3. de suppl. negl.* 4. Quando iter instituunt per diœceses suorum Suffraganeorum; tunc enim possunt solenniter benedicere populo, sicut ubique, etiam in loco exempto, celebrare in pontifi-

tificalibus, & curare sibi crucem præferri &c. *Clem. 2. de privil.*

6 Dico 5. *Episcopi*, qui ordinariam in sua diœcesi & supremam potestatem spiritualem obtinet in Clerum & populum, etiam principem, atque etiam *Ordinarius loci* vocari consuevit, officium est partialem Ecclesiam regere. *Act. 20. v. 28.* & Summum pontificem juvare juxta mensuram potestatis ab eo sibi concessæ; nam Episcopi *sunt vocati in partem solicitudinis, non in plenitudinem potestatis. can. 12. caus. 2. q. 6.* item diœcesanos instruere in rebus Fidei, Verbô Divinô pascere, Sacramenta, præsertim Pœnitentiæ, administrare vel per se, vel per alios idoneos, corrigere excessus Regularium extra Monasteria degentium, visitare Ecclesias & diœcesin &c. *c. 15. h. t.* Trid. *s. 5. c. 2. de ref. s. 6. c. 3. 4. de ref. s. 21. c. 4. 6. &c. de ref.*

7 Dico 6. Episcopi potestas est duplex, *Ordinis*, vi cujus consecrat Ecclesias, confert Ordines, & Sacramentum Confirmationis, solenniter benedicit &c. & *Jurisdictionis*, vi cujus in sua diœcesi potest omnia, ad jurisdictionem pertinentia, quæ Papa in tota Ecclesia, exceptis tamen iis, quæ Pontifici specialiter sunt reservata, & quæ sunt Juris Communis. *c. 1. & fin. de offic. Archipresb. c. 16. h. t. Clem. 1. eod. &c.* In specie autem potest 1. Ferre leges & statuta. 2. Cognoscere & decidere omnes causas ad forum Ecclesiasticum pertinentes, invocatô etiam, si opus sit, ad id brachiô Sæculari. 3. Punire malefactores. 4. Turbantes suam jurisdictionem excommunicare, & alias ferre censuras, atque ab iisdem absolvere.

vere. 5. Instituere & destituere Clericos Beneficiatos. 6. Conferre beneficia. 7. Dispensare in votis non reservatis, observatione festorum & jejuniorum, denuntiationibus Matrimonio præmittendis, relaxare juramenta &c. visitare diœcesim, Ecclesias, Beneficia, Monasteria, Collegia, & Hospitalia non exempta &c. Potestatem jurisdictionis acquirit per *Confirmationem*, Ordinis per *Consecrationem*. Multi Interpretes ex *c. 16. h. t.* totam Episcopi potestatem reducunt ad duplicem *legem, diœcesanam* nempe, & *jurisdictionis:* ad hanc referunt omnia, quæ ex parte Episcopi consistunt in dando & faciendo, sive sint actus Ordinis sive Jurisdictionis, utì conferre Ordines, consecrare templa, ferre sententias, dispensare, punire, & alia facere, quæ jam recensuimus, omissis tamen plurimis, quæ videri possunt apud Barb. *de off. & potest Episcopi.* Ad *legem diœcesanam* verò, quæ ex parte Episcopi consistunt in recipiendo, utì sunt exigere Cathedraticum & Synodaticum, subsidium charitativum, quartam decimationum, quartam mortuariorum seu *portionem Canonicam*, procurationes in visitatione diœcesis, seu moderata victualia. &c. Sed ab hac lege diœcesana exempti sunt omnes Regulares & Monasteria, aliàs etiam non exempta à jurisdictione Episcopi. *can. 1. q. 1. can. 8. q. 3. caus. 10.* exceptis procurationibus visitalibus.

Dico 7. Episcopus jure extraordinario & delegato in multis casibus etiam in Regulares, aliàs per generale privilegium ab ejus jurisdictione exemptos, jurisdictionem obtinet, & quidem de *Jure Novo Tridentini* in his casibus. 1. 8

Quoad editionem librorum ſine approbatione Ordinarii. 2. Quoad viſitationem & correctionem Regularium extra Monaſterium habitantium. 3. Quoad prædicationem Verbi Divini in eorum Eccleſiis curatis. 4. Quoad reparationem Eccleſiarum Parochialium. 5. Quoad celebrationem Miſſæ extra Eccleſias non faciendam. 6. Quoad Ordinationem, & prævium examen Ordinandorum, niſi quoad hoc ſpeciali privilegio muniti ſint. 7. Quoad approbationem in ordine ad Confeſſiones Sæcularium audiendas. 8. Quoad Cenſuras in Eccleſiis publicandas, ſi ita petat Epiſcopus. 9. Quoad obſervationem feſtorum diœceſis. 10. Quoad promulgationem Indulgentiarum non faciendam ſine conſenſu Ordinarii. 11. Quoad clauſuram & gubernationem Monialium, quæ non ſunt ſub Ordinis Prælatis &c. Vid. Trid. *ſ. 4. 5. 6. 7. 22. 23. 24. de reſ.* Idem de *Jure Antiquiore* in cauſa hæreſis & criminum ad S. Inquiſitionis tribunal pertinentium. *c. 9. ſ. fin. de hæret.* in executione ultimarum voluntatum. *Clem. un. de Teſtam.* quoad Sacramenta Euchariſtiæ & Extremæ unctionis non conferenda (extra neceſſitatem extremam) conferenda parochianis ſine licentia Parochi. *Clem. 1. de Privil.* in petitione Chriſmatis, conſecratione Eccleſiarum, & omnibus, quæ ſunt Ordinis Epiſcopalis. *c. 19. de Præſcr.* quoad Confeſſarios Monialium, quoad electionem Abbatiſſæ, cui per ſe vel per alium præeſſe poteſt cum Superioribus Regularibus. Vid. Barboſ. qui *de Off. & Pot. Epiſc. alleg. 105. àn. 14.* refert 52. caſus, & Chokier, qui *de Jurisd. Ord. in Exempt. to. 1. p. 2. q. 45.*

ad-

adducit 116. casus, in quibus Exemptos ait subjectos esse Episcopis.

Dico 8. *Prælati Regulares* in suos Religiosos præter potestatem dominativam propter votum obedientiæ etiam habent jurisdictionem ordinariam quasi-Episcopalem in foro tam externo quàm interno. Sumitur ex *c. 2. de sent. Excomm.* & communi DD. Ut adeò Episcopus quoad ea, quæ spectant ad disciplinam domesticam, observationem Regularum, Votorum, modum vivendi, officia, promotiones, coërcitiones Religiosorum se immiscere nequeat. per *c. 5. de tempor. ord.* nisi fortè discretio Prælati non sufficiat. per *c. 2. cit.* vel nisi Prælatus Regularis negligens sit, aut nisi Religiosus extra claustra degens scandalosè delinquat. Trid. *s. 6. c. 3. de ref.* Dixi, *Prælati Regulares*, nempe Abbates, Generales, Provinciales, & Superiores locales. Abbatissæ autem, & Præfectæ Monialium pollent quidem in suas subditas potestate dominativâ, gubernativâ, œconomicâ, & maternâ, vi cujus possunt Monialibus præcipere, delinquentes corrigere, officia dividere, bona temporalia administrare, & alia agere, quæ cuivis Matrifamilias competunt; jurisdictionem tamen propriè spiritualem, quæ supponat *Ordinem Sacramentalem*, non habent, imò nec ex dispensatione Papali ejusdem capaces sunt; licèt ipsis non malè tribuatur aliqua jurisdictio spiritualis impropriè talis in ordine ad præcipiendum ea, quæ ad salutem animæ, & Regularum observationem pertinent, cùm talem potestatem videatur exigere utilitas spiritualis, & salutare regimen Monialium. 8

Dico 9. *Parochi* (seu *Curionis*, *Plebani*, aut *proprii Sacerdotis*) sicut jurisdictio est ordinaria pro foro interno in suos parochianos, non in externo, *gl. in can. 38. cauſ. 11. q. 1.* communiter recepta; ita officium est per se ipsum, vel (si impeditus est) per alios idoneos suis parochianis administrare Sacramenta Baptismi, Extremæ Unctionis, Pœnitentiæ, Eucharistiæ, Matrimonii: diebus Dominicis & festis quibus populus tenetur audire Sacrum, celebrare Missam: iisdem diebus Dominicis & festis suos subditos instruere Verbo DEI & rebus ad salutem necessariis tum in Catechesi tum dicendo pro concione: habere certas Matriculas, videlicet librum, in quo diligenter annotet eos, qui ex suis parochianis contraxerunt Matrimonium cum testibus, die, & loco; item librum, in quo describat omnes baptizatos cum eorum parentibus, patrinis, anno & die, ut de contracta cognatione spirituali inter certas personas legitimè constare possit; & propter eandem rationem deberet etiam ita describere Confirmatos cum eorum parentibus & patrinis. Aliqui etiam requirunt librum mortuorum, seu in parochia sepultorum. &c. Sumuntur hæc ex *can. 8. cauſ. 16. q. 1. c. 2. de Parochiis.* Trid. *ſ. 5. c. 2. de ref. ſ. 24. c. 1. & 2. de ref. Matrim.* Volebant olim aliqui, quòd parochiani sint obligati diebus festis & Dominicis audire Sacrum in Ecclesia parochiali, alias non satisfacturi præcepto Ecclesiæ, si alibi audiant: quibus etiam favere videtur *c. 2. cit. & Extrav. 2. de Treuga. int. comm.* Verùm hanc obligationem, siqua fuit aliquando, pridem sustulit tum universalis consuetudo in contrarium, tum

pri-

privilegia Ordinum Religioſorum, per quæ indulgetur omnibus audire Sacrum etiam diebus feſtis apud Religioſos, utì & Euchariſtiam, ſaltem extra tempus Paſchale, ſumere, imò ſua peccata confiteri etiam tempore Paſchali apud Mendicantes Ordines Regulares, tum Trid. *ſ. 22. in Decreto de obſerv. & evit. in celebr. miſſ.* ubi populum *monendum* (non cogendum) ait, ut ſaltem Dominicis diebus & majoribus feſtis ad ſuas parochias accedant.

TITULUS XXXII.

De Officio Judicis.

SUMMARIUM.

1. *Judicis jurisdictionalis officium Nobile & Mercenarium.*
2. *Quis poſſit eſſe Judex.*
3. *In quo conſiſtat ejus officium Mercenarium.*
4. 5. *Non poteſt condemnare Juridicè probatum Reum, quem privatim ſcit eſſe innocentem.*
6. *Debet ſupplere, quæ Juris, non, quæ Facti ſunt.*
7. *An poſſit acceptare munera, ſportulas, xenia.*
8. *Ad quid teneatur malè judicans.*

1 *Judex* dicitur à jure dicundo, seu à judicando inter Partes litigantes. Debet ergo esse instructus jurisdictione, sibi communicata vel à Jure, aut consuetudine, præscriptionéve, vel à Principe aut alio constituere Judicem valente. Ejus officium aliud vocatur Nobile, aliud Mercenarium. Ex *Officio Nobili* procedit, quando vel motu proprio, ut si pupillis constituit tutores, inquirit in crimina &c. vel ad instantiam quidem partis, actionem tamen propriè dictam non habentis, vel non proponentis; ut si Minorem, aut læsum infra dimidium, qui strictè dictam actionem de Jure non habet, implorat tamen Judicem, restituit in integrum: si restituit illegitimum Natalibus: si lite per sententiam finitâ facit executionem &c. Ex *Officio Mercenario* autem, quando procedit ad instantiam partis, actionem propriè dictam proponentis, & ex stricto jure Actoris ea facit, quæ Jus præscribit, uti sunt citare partes, audire testes, concedere dilationes, ferre sententiam vel interlocutoriam vel definitivam. &c. Mercenarium igitur officium deservit actioni.

2 Dico 1. Judex esse potest quilibet, qui non prohibetur vel à Natura vel à Jure. Quibus modis prohibentur amentes, surdi, muti, servi, impuberes, fœminæ, senatu moti ob turpem causam, infames. *l. 12. §. 2. ff. de Judic. l. 2. 32. ff. de R. J. l. 2. C. de dignit. lib. 12.* item excommunicati. *c. 24. de sent. & re jud.* Impuberes & fœminæ, exceptis locis, in quibus (ut in Germania subinde contingit) jurisdictio politica transit ad hæredes per successionem, exercenda tamen

per

per tutores, curatores, vel administratores; tunc enim quasi in habitu sunt Judices.

Dico 2. Judex tenetur ex officio Mercenario 3
audire Partes litigantes, rationes & momenta, quæ pro se afferunt, ponderare, secundùm Jura & æquitatem ferre sententiam & exequi, atque sic jus dicere, seu cuilibet jus suum tribuere. Ad hoc enim constituitur, & per quasi-contractum se obligat. Unde, si non sit Judex Supremus (qui solus regulariter potest moderari pœnas à Jure statutas in Judicio Criminali) tenetur procedere & ferre sententiam secundùm leges, statuta, consuetudines, maximè in causis Civilibus. *c. 1. de constit. pr. Inst. h. t. Nov. 82. c. 13.* Statuta & consuetudines particulares præferendæ sunt Juri Communi, utpote Jus novissimum, quod derogat antiquiori. *l. 1. ff. ad L. Aquil.* Dein in iisdem causis Civilibus tenetur Judex pronuntiare pro illa parte, quæ pensatis & discussis diligenter omnibus ipsi videtur habere probabiliorem causam, & majus jus; ita enim exigit pactum tacitum cum Republica & Partibus initum, atque Innoc. XI. prohibens hanc propositionem: *probabiliter existimo, Judicem posse judicare juxta opinionem, etiam minùs probabilem.* Sed hinc

Objicies: ergo saltem poterit Judex judicare 4
secundùm opinionem æqualiter probabilem, & in pari causa favere, cui voluerit. R. *n. illatum.* Quia Judex non est dominus rei controversæ, atque ideo, ubi æqualis utrinque apparet probabilitas, & æqualia causæ merita, eam non potest totam adjudicare uni Parti sine injusta personarum acceptione, sed debet, ut cuique

tribuatur jus ſuum, vel rem, ſi diviſibilis ſit, dividere, & cuilibet partem aſſignare, vel Partes inducere ad tranſigendum, aut ad compromittendum in arbitros, aut ad rem commitendam ſorti, ſi indiviſibilis ſit res. Dixi, *in cauſis Civilibus*; nam in cauſis Criminalibus, ſi Reus habeat cauſam æquè probabilem, vel etiam minùs, verè tamen probabilem, Reo magis favendum eſt, quàm Accuſatori. per *c. 11. de R. J. in 6. l. fin. C. de probat.* cùm *ſatius ſit impunitum relinqui facinus nocentis, quàm innocentem damnare. l. 5. ff. de pœnis* Cæterùm in dubio facti, pro qua Parte ſtet major probabilitas, vel ubi æqualis utrinque videtur eſſe probabilitas, etiam in cauſis Civilibus pronuntiandum eſt pro illa Parte, quæ præſumptionem pro ſe habet, vel poſſeſſionem. per *c. 65. de R. J. in 6.* vel cauſam in Jure favorabilem, quales cauſæ favorabiles ſunt cauſæ dotis, Matrimonii, libertatis, pietatis, & ultimæ voluntatis. *c. fin. de ſent. & re jud. l. 10. ff. de inoff. teſtam.*

4 Dico 3. Judex caſu, quo privatim certò ſcit Reum eſſe innocentem, vel nihil debere, probabiliùs non poteſt illum condemnare, tam in cauſis Civilibus, quàm in Criminalibus, licèt Juridicè, *ſecundùm allegata & probata*, ut loquuntur, probatus ſit reus delicti, vel debitor eſſe. Ita cum Abb. *in. c. 28. §. quia verò. n. 8. de off. & pot. jud. deleg.* multi & graves DD. contra S. Thomam & aſſeclas, maximè antiquos Theologos, qui ex toto nobis adverſantur, & contra Haunold. qui cum Leſſ. Laym. Lug. & Pirhing nobis contradicunt ex parte, nimirum quoad cauſas

sas civiles, & criminales minores, ubi nempe non agitur de pœna mortis vel mutilationis. Prob. 1. ex Jure Naturali, & natura Justitiæ Commutativæ & Vindicativæ, quæ exigit æqualitatem & proportionem inter obligationem & solutionem; inter pœnam & delictum: sed inter obligationem nullam, & solutionem veram: inter delictum nullum vel apparens tantùm, & pœnam, nulla datur æqualitas vel proportio: ergo. Cùm igitur non sufficienter probetur, Jura Humana recessisse à Jure Naturali fundato in natura Justitiæ tam Commutativæ quàm Vindicativæ, imò in causis criminalibus majoribus, ubi agitur de vita & membris hominum, non potuerint recedere, ipso DEO *Exod. 23.* prohibente Judici, *non suscipies vocem mendacii: nec in Judicio plurimorum* (testium) *acquiesces sententiæ, ut à vero devies - - - insontem & justum non occîdes,* adeóque potestas in vitam vel membra innocentis Reipublicæ Humanæ, aut Judici, non legatur esse concessa, sed potiùs negata; ideo etiam nec Jura Humana permittunt innocentem quemcunque, à Judice cognitum ut talem, condemnari ad solutionem, vel ad pœnam. Ex quibus insuper positivè

Prob. 2. Imprimis ex *Jure Canonico*, quod *t. 1. de sent. & re jud.* jubet Judices procedere *secundùm conscientiam & justitiam, solúmque DEUM præ oculis habere; cùm æterni tribunal Judicis illum reum non habeat, quem injustè Judex condemnat.* Confirm. Judex non potest ferre sententiam juxta opinionem minùs probabilem, uti dictum *n. 3.* ex propositione damnata: ergo multò minùs juxta opinionem vel testimonium

certò falsum. Dein ex *Jure Civili*, quod quidem vult Judicem procedere secundùm allegata & probata, at unicè ideo, ut Judici certius innotescat veritas, & ut minùs fallatur circa merita causæ, non verò, quando jam aliunde certò ipsi constat de veritate, ut patet ex *l. 6. ff. de offic. Præs.* ibi: *Præses provinciæ id sequatur, quod convenit eum ex fide eorum, quæ probabuntur, ne veritas vitietur erroribus:* sed quod falsum esse certò cognoscitur, *probari* ut verum non potest: & nullius sunt *fidei* testes, qui sciuntur falsum testari: item quando veritas, quam velut finem obtineri volunt Jura per testes, jam aliunde ex privata certa notitia habetur, cessat testimonium, velut inutile medium ad veritatem detegendam. Confirmatur 1. Jus Civile prohibet fidem adhiberi testi suspecto: ergo multò magis testi certè falso. Confirm. 2. Idem Jus vult Judicem procedere secundùm suam, non aliorum, sententiam & judicium. per *l. 1. §. 6. C. de vet. Jure enucl.* Confirm. 3. Idem Jus tot cautelas quoad testes & probationes adhiberi exigit præcisè ideo, ne innocens opprimatur: quis ergo credat illud velle, ut condemnetur & sic opprimatur innocens per testimonia & probationes, quas Iudex certò scit esse falsas, & sic detorqueatur in dispendium, quod in innocentis favorem est introductum, contra *reg. 61. in 6.*

5 *Objic.* 1. In ore duorum vel trium stabit omne verbum. *Matth. 18.* ergo per duos testes convictus condemnari potest ac debet. 2. Judex plus debet credere pluribus aliquid testificantibus, quàm sibi soli. 3. Judex tenetur

sequi

sequi scientiam publicam *Juris*, h. e. judicare secundùm Jura & Leges: ergo etiam tenetur sequi scientiam publicam *facti*, quæ habetur per duos testes, vel alias probationes Juridicas. 4. Executor debet exequi sententiam, licèt *sciat eam esse injustam. c. 28. §. quia verò. de off. jud. deleg.* ergo etiam Judex ferre sententiam, licèt sciat esse injustam. 5. Juridicè probatus nocens non est innocens: ergo rectè condemnatur. R. ad 1. Illo textu probatur quidem sufficere ordinariè duos testes ad plenè probandum (& pauciores regulariter non sufficere) at non pro omni casu, maximè illo, quando scitur, testes deponere falsum. Ad 2. Judex tunc debet plus credere aliis, quàm sibi, quando non habet evidentiam vel certitudinem veritatis ex sua, & falsitatis ex parte aliorum; hoc enim casu aliis credere ac fidem aliis habere esset impossibile: neque propriè *credit* sibi, sed scit. Ad 3. *n. conf.* vel supposito, quòd, ubi Judex certò scit, factum aliter se habere, quàm testes asserant, detur *scientia* publica contra Reum; cùm sit error vel calumnia, quam utique sequi non tenetur. Ad 4. *n. conf.* & paritatem; quia executor, cui à Superiore demandatur executio, parére tenetur, & *obsequi mandanti*, ut jubet textus, nec ipsi conceditur examinare sententiam: econtra Judex non tenetur obsequi ex ullo Juris præcepto testibus, sed potest, imò debet eorum fidem examinare. Deinde nec Executor potest exequi sententiam *notoriè* injustam; cùm talis sit nulla: neque sententiam, quæ condemnat ad mortem, si eam privatim tantùm sciat esse injustam, vel, ut S. Thomas loqui-

loquitur, intolerabilem continere errorem; aliàs execusare posses etiam Carnifices, qui SS. Martyres occiderunt, & Judæos Christum crucifigentes. Ad §. *dist. antec.* non est innocens apparenter. *c. ant.* reipsa, & Judici, qui veram innocentiam attendere debet. *n. ant. & cons.* Si testes falsi possent facere nocentem, nec Christus fuisset innocens, sed justè condemnatus. Quid ergo Judex in tali casu, ubi privatim scit innocentiam Rei, debet facere? R. omnia tentare, ut talem liberet, increpare testes, repellere actorem vel accusatorem, dicendo, sibi constare de oppósito: differre sententiam, ut interim veritas detegatur magìs: vel negotium deferre ad Superiorem, ibíque testem agere pro innocente: vel, si hæc non sufficerent, & ipse periclitaretur de amittendo officio, si non condemnaret, posset se conformare aliorum opinioni probabili, & condemnare, saltem in causis Civilibus, & Criminalibus minoribus; quia cum tam notabili suo incommodo non tenetur alteri consulere: id tamen fortè non posset in Criminalibus majoribus, ubi agitur de vita innocentis, sed potiùs deberet sustinere privationem Officii; nisi sententiam illorum, qui etiam in his causis potestatem condemnandi tribuunt Judici, judicet æquè probabilem, & sequi malit.

6 Dico 4. Judex debet supplere ea, quæ Juris sunt, & à Partibus omissa; non autem, quæ sunt Facti. Text. & DD. *in l. un. C. ut, quæ desunt Advocatis.* Quia debet administrare Justitiam secundùm Jura. *Juris* autem sunt v. g. examinare libellum, & ineptum rejicere: deferre juramentum calumniæ,

ubi

ubi opus est: dilationes concedere: testes non legales repellere: exceptionem præscriptionis, Senatus consulti Vellejani suggerere: præscriptionem illegitimam, instrumentum falsum &c. rejicere, & similia. *Facti* autem sunt producere testes, instrumenta, vel alias probationes: exceptiones opponere, quæ non sunt Juris: allegare privilegium speciale &c. si enim ista suppleret Judex, redderet se suspectum de studio Partium. Interim tamen potest imò debet Judex supplere etiam, quæ facti sunt, si factum sit notorium, aut reluceat ex Actis, v. g. quòd Reus jam præscripserit, quòd habeat privilegium: vel ubi versatur periculum animæ: vel agitur de bono publico, aut de causa pia.

Dico 5. Judex peccat accipiendo munera. 2. Probabiliùs tamen non tenetur accepta restituere ante sententiam Judicis superioris. 3. Nisi dans non sponte obtulerit, sed præcisè ad redimendam vexam iniquam, eò quòd v. g. viderit, Judicem, nisi ei dederit pecunias, notabiliter fore segnem & tardum in expedienda causa, vel omnino injustæ sententiæ periculum esse &c. Pars 1. probatur partim ex Jure Naturali & Divino; quia munera nimis propensum reddunt animum danti, & excæcant intellectum. *Deut. 16.* ut adeò communiter sit periculum pervertendæ Justitiæ; partim ex legibus humanis. *c. 11. de rescr. in 6. §. 4. l. 3. ff. de L. Jul. repetund. Auth. Novo Jure C. de pœna Judicis.* etsi per accidens periculum recedendi à Justitia non incurreret Judex ob serium propositum non recedendi. Pars 2. probatur indè, quia hæc obligatio non sufficienter probatur.

Pars

Pars 3. ex communi Doctorum; quia in dante deest animus sufficienter liber ad donandum, & sic injustè extorquentur munera. Dixi autem, *munera*; nam *sportulas*, quas utraque Pars solvit æqualiter per modum stipendii vel mercedis juxta loci consuetudinem, vel ubi Judex aliunde salarium sufficiens non habet: item *xenia*, quo nomine vocantur liberaliter oblata in modica quantitate, ac ferè in esculentis & poculentis consistunt, licitè potest accipere (quamvis meliùs non acceptet) per *c. 11. §. 4. cit. & l. 18. ff. de Offic. Præs.* quia ex sportulis nullum, ex xeniis autem saltem non notabile aut verisimile nasci censetur periculum pervertendæ justitiæ.

8 Dico 6. Judex injustè judicans, sive per imperitiam sive per malitiam, litem facit suam, h.e. conveniri potest de Syndicatu ad resarciendum damnum Parti indè illatum. *pr. Inst. de oblig. quæ quasi ex delicto. l. 15. ff. de Judic. & Auth. cit. c. 1. de sent. & re jud. in 6.* in quo etiam statuitur suspensio latæ sententiæ per annum in Judicem Ecclesiasticum. Sed cum discrimine: si *ex imperitia* tantùm malè judicavit in gravamen Partis, & sic tantùm ex quasi-delicto, non condemnatur in totum damnum, sed solùm in id, quod æquo Judici videbitur. *pr. Inst. cit. l. ult. ff. de Extraord. cognit.* Si verò *ex malitia*, scilicet inductus odiò, gratiâ, timore, in totum damnum, & fit infamis; imò si corruptus pecuniâ jam acceptâ, insuper in triplum, si tantùm promissâ, in duplum ultra totam æstimationem litis, ac simul dignitatem amittit; in causa verò criminali confiscatis omnibus bonis mittendus est in exilium. *auth. cit. & Nov.*

Nov. 124. c. 2. Præterea ex malitia vel culpa mortaliter peccaminosa malè judicans tenetur in conscientia, & ante omnem sententiam, omne damnum Parti illatum resarcire; sic enim exigit Justitia commutativa.

TITULUS XXXIII.

De Majoritate & Obedientia.

SUMMARIUM.

1. *Quid sit Majoritas, & Obedientia.*
2. *Quibus competat præcedentia.*
3. *Quis sit Judex in causa præcedentiæ.*
4. *Quibus in rebus præstanda obedientia.*

PEr *Majoritatem* intelligitur prærogativa, 1
vel excellentia unius præ altero, & indè ortum jus præcedentiæ; quod personis Ecclesiasticis competit vel ratione Ordinis majoris, consecrationis aut benedictionis, quam quis habet, jurisdictionis, vel dignitatis, privilegii, antiquitatis vel senii; imò & ratione Ordinantis, ut si quis sit Ordinatus à Papa. *c. 1. 7. h. t.* Per *obedientiam* verò reverentia erga Majores & Superiores, paritio, ac executio mandatorum. *c. 8. de Offic. Jud. Ord. c. 2. h. t.*

Dico 1. Quamvis in Clero Sæculari de 2
Jure Communi (olim Archidiaconus) hodie autem Vicarius Generalis Episcopi obtineat primum locum post Episcopum, & Sede vacante nulli cedat, nisi præcipuam dignitatem in Capitulo obtinenti;

nenti; de consuetudine tamen, præsertim Germaniæ, Canonicos Cathedrales non præcedit, saltem seniores se, si & ipse sit Canonicus. Barb. *de off. & pot. Episc. allegat. 54. n. 167.* Item quamvis in Clero Regulari de Jure præcedant *Canonici*, tum *Clerici Regulares*, dein *Monachi*, demum *Mendicantes* Religiosi. In concursu autem Cleri Sæcularis & Regularis post Episcopum primi sint Abbates & Prælati Regulares in dignitate constituti, adeóque Canonicos singulariter & solitariè (non Capitulariter & in Corpore) incedentes præcedant tum propter jurisdictionem, quam habent, tum propter benedictionem: in hac tamen re maximè attendenda est consuetudo locorum, vel etiam conventiones. Sic vidi in aliqua civitate ex Ordinibus Religiosis præcedere, qui antiquiorem in illa stationem obtinent.

3 Dico 2. Si controversia inter personas Ecclesiasticas Episcopô inferiores, vel inter Confraternitates, super præcedentia, Judex est Episcopus, qui illam statim componet remota omni appellatione. Trid. *s. 25. c. 13. de Regular.* nimirum ne per similes controversias non statim sopitas, quarum fundamentum videtur esse ambitio, cultus Divinus minuatur, vel populus scandalizetur.

4 Dico 3. Quamvis omni Jure Superioribus debeatur obedientia, hæc tamen ad alia se non extendit, quàm in quibus alteri quis subest. Ratio; quia in aliis se habet instar non-subditi: sic Religiosus habens parochiam Episcopo subjectam tenetur quidem ipsi obedire in iis, quæ spectant ad curam animarum, non verò

in

in iis, quæ spectant ad observantiam Regularem, nisi quoad hanc curandam Prælatus Regularis esset negligens.

TITULUS XXXIV.

De Treuga & Pace.

SUMMARIUM.

1. *Quid sit Treuga, Pax, Bellum.*
2. *Quid si Treuga & Pax violetur.*
3. *Quid requiratur, ut licitum sit Bellum offensivum.*

Treuga, probabiliter à Germanica voce Treu / fidem vel securitatem denotante, dicta, est securitas rebus aut personis præstita nondum finitâ discordiâ aut bellô. per *c. 2. h. t.* Alio nomine dicitur Armistitium, Induciæ, Waffen Stillstandt. Dividitur in Conventionalem & Canonicam: *Conventionalis* est, quando ipsi diffidentes, vel bellum gerentes, ex pacto solenniter consentiunt in cessationem ab armis ad tempus: & hæc est Juris Gentium, imò & Juris Naturalis, quod jubet etiam hostibus servari fidem. *Canonica* autem, quam SS. Canones statuunt; hi enim *c. 1. & 2. h. t.* Treugam servari volunt ab occasu solis in die Mercurii usque ad ortum solis diei Lunæ, & ab Adventu usque ad Octavam Epiphaniæ, 1

item à Septuagesima usque ad octavam Paschæ. Dein securitate inter arma gaudere volunt Clericos, Religiosos, Peregrinos, Mercatores, Rusticos in agricultura existentes, eorúmque animalia, quibus arant, vel semina portant ad agrum. Sed tristis bellorum experientia ostendit, etiam has leges inter arma silere, & abrogatas, vel nunquam receptas esse. *Pax* est plena ac perpetua discordiæ vel belli sedatio: unde differt à Treuga, quòd discordiam vel bellum omnino tollat, Treuga autem ad tempus & secundùm quid tantùm, seu securitatem præstet durante adhuc discordia. *Bellum*, quod opponitur Paci, est discordia Principum vel Rerumpublicarum, vim & arma sibi mutuò inferentium per exercitus. Si discordia vel pugna oriatur inter Principem & Subditos, *Rebellio*, si inter Rempublicam & Subditos, *Seditio*, si inter privatos, *Rixa* vel *Duellum* appellatur.

2 Dico 1. Si Treuga vel Pax frangatur factô publicô ab una Parte, ab altera possunt arma resumi sine nova belli indictione. Gonzal. *ad c. 1. h. t. n. 16.* quia, ut habet commune proverbium, *frangenti fidem fides frangatur eidem.* Si verò frangatur factô privatô, pax non debet dissolvi, vel ad arma convolari, sed à violante satisfactio præstanda est. Gonz. ibid. cum Grotio.

3 Dico 2. Ut bellum *offensivum*, seu aggressivum, sit justum & licitum, requiritur 1. justa causa, moraliter certa, v. g. ut recuperetur provincia, urbs, vel res aliæ magni momenti, ab alio injustè detentæ; ut vindicetur gravis injuria Principi vel Reipublicæ, aut grave damnum illa-

illatum ; ut bellum justum gerenti afferantur suppetiæ ; ut defendatur Vera Religio &c. 2. Ut inferatur ab habente potestatem inferendi, utì sunt Principes, & Reipublicæ Superiorem in temporalibus non recognoscentes. 3. Ut, antequam indicatur bellum, tententur omnia alia media mitiora ad resarciendum damnum injustum, impediendam vel reparandam injuriam &c. 4. Ut, qui bellum infert, recta ducatur intentione, non odio ad vindicandum &c. sed amore Justitiæ, Religionis, Reipublicæ, Pacis stabiliendæ &c. 5. Demum ut in belli prosecutione serventur leges belli, nimirum ut Ecclesiæ maneant illæsæ, & locorum personarúmque Ecclesiasticarum bona non diripiantur, utì & innocentum, saltem directè, ut personæ innocentes, putà Clerici, Religiosi, Agricolæ, fœminæ, infantes, & alii arma non tractantes, directè non occîdantur, imò nec militantes finitâ jam pugnâ, & partâ victoriâ, nisi aliunde ob speciale delictum promeriti sint mortem, multò minùs obsides &c. Ita communis DD. cum S. Thoma. Videri potest Schiara in *Theologia Bellica.*

Objic. 1. Bellum offensivum est contra dilectionem inimicorum Christianis præceptam à Christo. *Mat. 5.* & à Paulo *Rom. 12.* ibi: *nulli malum pro malo reddentes.* 2. Ex bello plerumque, & ferè inevitabiliter, gravissima peccata, utì cædes innocentûm, expilationes templorum, oppressiones pauperum, corruptiones Virginum &c. item maximæ calamitates ac devastationes provinciarum & urbium consequuntur: ergo bellum offensivum nunquam potest esse licitum. R. ad 1. Chri-

ſtus quidem præcipit dilectionem proximi, magis tamen Reipublicæ, & Paulus vetat quidem vindictam privata auctoritate, non publicâ quærendam, dum ipſe ait *c. ſeq.* Magiſtratus non frustra *portat gladium;* eſt enim *Miniſter DEI, vindex in iram ei, qui malum agit.* Igitur per bellum aliàs juſtum infertur quidem inimicis malum, non tamen ùt ipſis eſt malum, ſed prout Reipublicæ, quam oportet tueri, eſt bonum: nec infertur privatâ, ſed publica auctoritate. Ad 2. Sit, quòd iſta mala plerumque ſequantur ex bello præter intentionem bellum moventis, & per accidens, majora tamen forent timenda, ſi bellum non inferretur; quia perverſis hominibus daretur anſa audendi, invadendi, & rapiendi omnia. Adde, quòd DEUS ipſe in SS. Litteris ſæpe approbaverit vel juſſerit bella. Accedit communis ſenſus & praxis omnium populorum.

TITULUS XXXV.

De Pactis.

SUMMARIUM.

1. *Quid ſit Pactum, quid Contractus.*
2. *Quotuplex ſit Pactum, præſertim Nudum & Veſtitum.*
3. *Qualem requirat conſenſum.*
4. *Quinam paciſci, & contrahere poſſint.*
5. 6. 7. *An & quomodo pupilli. Quinam dicantur pupilli, minores, filii-familias, im-*

impuberes & puberes: quotuplicia illorum bona.

8. *An & quomodo Minores.*
9. *An & quomodo filiifamilias.*
10. *Super quibus rebus iniri pacta valeant.*
11. *Ex pacto nudo non datur Actio de Jure.*
12. *Quæ sint substantialia, naturalia, solennia, & accidentalia contractuum.*
13. *Divisio contractuum.*
14. *Quid sit dolus, & culpa, & quotuplex, quid casus fortuitus.*
15. *In contractibus innominatis licet pœnitere.*
16. *Quis in contractibus præstare debeat dolum, culpam, casum fortuitum.*

PActum in genere est duorum pluriúmve in idem placitum consensus *l. 1. §. 2. ff. de Pact.* Et sic idem est atque *Conventio*, quæ est genus respectu *pacti in specie*, & *contractûs in genere* sumpti, imò comprehendit omnes species obligationum, quas sibi ipsi aliquis per suum consensum imponit. *Pactum in specie* autem, seu *specificè* acceptum, & prout contradistinguitur à contractu in genere, non malè definitur esse *conventio ultro citróque* (seu mutuò) *habita, ex se non pariens actionem, seu obligationem civilem:* Contractus autem in genere: *Conventio ultro citróque habita pariens per se actionem civilem.* Harprecht *in §. 2. Inst. de oblig. n. 5. 8.* Haun. *de J. & J. tr. 8. n. 12. 17.* Obligationem *naturalem* quidem parit omne Pactum & omnis Contra-

ctus. *c. 1. & 2. h. t. l. 1. ff. eod. Civilem* verò, seu actionem vi cujus alter in Judicio conveniri posset, Pactum per se non parit, bene tamen Contractus, & per hoc inter se differunt. Est autem *Obligatio* in genere *Juris vinculum, quo necessitate adstringimur alicujus rei solvendæ* (vel faciendæ, vel omittendæ.) *pr. Inst. de oblig.* Quamvis enim Pacta *vestita*, uti vocantur, & *Legitima*, etiam pariant actionem, seu obligationem Civilem, hanc tamen non pariunt *per se* & ex se, sicut Contractus, sed ex adjecto & per accidens, vel ex speciali Juris assistentia, vel Consuetudinis. Sumo hìc occasionem aliqua principia tradendi de Contractibus in genere, quia de his in nostro Jure nullus est *titulus* specialis, utut scitu maximè necessariis, licèt in *lib. III.* multi exstent tituli de variis Contractibus in specie, ubi supponi debent principia de Contractibus in genere.

2 Pactum dividitur in *expressum*, quod fit cõsensu verbis, litteris, vel aliis signis manifestato, & in *tacitum*, quod elicitur ex præsumpta pacisentium voluntate, eò quòd à lege præsumatur, vel fingatur ex justa causa consensus, ut si creditor debitori reddat chirographum. *l. 2. §. 1. ff. h. t.* præsumitur enim remisisse debitum, & pactum *liberatorium* ab obligatione iniisse, seu pactum de non petendo. Omissis aliis famosa Pacti divisio est in *Nudum* & *Vestitum*. *Pactum Nudum* dicitur, quod in sola conventione & consensu pacisentium consistit, neque nomen certi contractûs, v.g. mutui, emptionis-venditionis, sortitur, neque causam habet (per *causam* intelligitur datio vel traditio, aut factum, quo inita con-

ventio

ventio ab uno iam impleta est) neque Juris assistentiam, pacisceti actionem tribuentis: *Vestitum* verò, quod præter consensum habet aliud adminiculum Juris, nempe vel nomen certi contractûs, vel causam, vel Juris assistentiam. Unde pacta vestiuntur variis modis. 1. Si transeant in contractum specificum. 2. Si in continenti adjiciantur tali contractui. 3. Si ex alterutra Parte traditio secuta est. 4. Si fiant in Judicio. 5. Si super iis conficiatur instrumentum publicum. 6. Si accesserit stipulatio, h. e. si interroganti, an promittas te daturum vestem v. g. respondeas, promitto. 7. Si accesserit juramentum, saltem in casu, quo Jura tribuunt actionem ex promissione jurata. Demum 8. Si Jus Civile specialiter assistat tribuendo actionem Civilem, uti assistit donationi simplici, promissioni dotis acceptatæ, pactis Sponsalitiis, constituto, seu promissioni de solvendo debito, proprio vel alieno, item pacto de usuris, & de pignore. Et hæc pacta vocantur propterea *Legitima. l. 6. ff. h. t.*

Dico 1. Consensus in omni Pacto (uti & Contractu) essentialiter necessarius, debet esse verus, seu non fictus. Item liber à dolo, errore, ac metu. Quamvis enim dolus vel error accidentalis circa rem conventam, etsi antecedens sit & causa negotii, uti & metus, etiam gravis injustè incussus, non tollant consensum omnino, & sic negotium non reddant irritum, tamen reddunt aliquo modo infirmum, vel rescindibile, ut magis declarabitur ad *tit. de his, quæ vi.* & *ad tit. de Dolo.* Debet insuper consensus sufficienter manifestari. 3

Dico 2. Pactum (vel Contractum) inire 4

possunt omnes, qui ponere liberum consensum, eúmque satis manifestare, & sic se obligare, nec à Jure Positivo prohibentur. Ratio, quia spectato Jure Naturali plùs non requiritur, quàm consensus. Prohibentur autem de *Jure Canonico* Prælati Ecclesiastici circa alienationem rerum Ecclesiasticarum sine certis solennitatibus, ut explicabitur ad *tit. de Reb. Eccl. alien.* & Religiosi circa res temporales sine consensu Superioris vel expresso, vel tacito, vel saltem præsumpto, propter votum Paupertatis, & incapacitatem dominii indè ortam ex dispositione Ecclesiæ. per *c. 2. de testam. in 6. c. 2. 4. 6. de Statu Monach.* & Trid. *s. 25. c. 2. de Regular.* Rursus de *Jure Civili* prohibentur (ita ut saltem obligationem Civilem non contrahant) servi propriè dicti. *l. 14. ff. de O. & A.* item prodigi Juridicè tales, quibus nempe à Magistratu interdicta est administratio bonorum. *l. 6. ff. de V. O.*

§ Quæres, an Pupilli, Minores, & Filiifamilias paciſci vel contrahere possint? Antequam respondeam, notandum 1. *Pupillos* vocari liberos impuberes, patre orbatos; & his constitui solet Tutor: *Minores* verò seu *Minorennes*, illos liberos, qui patre quidem orbati sunt, sed annos pubertatis (qui in masculis sunt 14. in fœmellis 12. completi) jam sunt consecuti; & his dari solet Curator, qui res ipsorum & utilitatem curet patris loco. Postquam verò impleverunt annum 25. (& de Jure Bavarico annum 21.) appellantur *Majorennes*, vel *Majores*. *Filiosfamilias* (vel *filiasfamilias*) dici liberos, qui patrem adhuc habent, adhuc tamen in patria potestate sunt constituti,

tuti, sive dein sint *majorennes*, sive *minorennes* seu *puberes*, sive *impuberes*, sive etiam *infantes*; quæ infantia durat usque ad 7. ætatis annum completum; quamvis autem & hi sint, sæpe tamen non appellentur, impuberes. Notandum 2. Bona istorum, præsertim filiorumfamilias, quadruplicis generis considerari. 1. *Castrensia*, quæ filius habet independenter à patre vel matre, sed acquisivit vel intuitu Militiæ, vel ex liberalitate Principis, vel per industriam in Officio Militari vel Aulico. 2. *Quasi castrensia*, quæ obtinuit vel ex officio publico Medici, Judicis, Consiliarii, Professoris &c. vel ex Beneficio Ecclesiastico, aut post susceptum Clericatum. Utriusque hujus *peculii* (sic vocantur) plenum dominium, &, si pubes sit, etiam libera administratio est penes filiumfamilias. 3. *Profectitia*, quæ ipsi obveniunt à patre, vel principaliter intuitu patris, utì alimenta, vestes, libri, & ea, quæ ipsi donantur intuitu, vel ad instantiam patris, utì v. g. stipendium ad prosequenda studia, item quæ ipsi conceduntur à patre ad negotiandum. Et horum tam administratio & ususfructus, quàm dominium plenum ad patrem spectat. 4. *Adventitia*, quæ consequitur filius aliunde, puta ex hæreditate de linea materna, ex donatione alterius quàm Principis, ex artificio, eventu fortuito &c. Et hæc sunt in duplici classe, aliqua vocantur *Regularia*, utì ordinariè sunt; & horum ususfructus ac administratio competit patri, dominium verò directum est penes filiumfamilias: alia *Irregularia* & *Extraordinaria*, quando nimirum pater concedit filio aut filiæfamilias tacitè vel expressè eorum usumfructum

præter dominium, quod aliunde jam ipsi competit. Jam

6 Dico 3. Pupillus paciscendo (vel contrahendo) sine authoritate tutoris non solùm non contrahit obligationem Civilem. 2. Sed probabilius nec Naturalem, & in conscientia, si tutorem habeat. 3. Nisi indè factus sit ditior. 4. Quamvis alterum sibi obliget civiliter & naturaliter, casu quo rem suam facit meliorem. Pars 1. certa est ex *pr. Inst. & l. 5. & c. ff. de Auth. Tutor.* Pars 2. est valde controversa, probatur tamen valde efficaciter ex *l. 59. ff. de O. & A.* ibi: *Pupillus mutuam pecuniam accipiendo ne quidem Jure Naturali obligatur.* Et ex *l. 41. ff. de condict. indeb.* ibi: *quod pupillus sine authoritate Tutoris stipulanti promiserit, solverit, repeticio est; quia nec naturâ debet:* quod einim naturaliter, ac in conscientia, debetur, & solutum est, repeti non potest. *l. 10. ff. de O. & A.* ergo, cùm pupillus sine authoritate tutoris solutum repetere possit generaliter, & sine dubitatione, ut ait *l. 29. ff. de condict. indeb.* clarum est signum, quòd in conscientia, seu naturaliter non obligetur. Atque ita sentiunt multi Juristæ cum Covarruv. & Wesenbec. multíque Theologi Recentiores cum Haunoldo *tr. 8. c. 3. n. 196. seqq.* & Wadingo, contra Theologos plerosque præsertim antiquiores, & non paucos Juristas. Pars 3. iterum est certa ex *l. 5. cit.* ubi tam Civilem quàm Naturalem contrahere obligationem dicitur in hoc casu: utì & in casu, quo pupillus dolum committit. per *l. 1. §. 15. ff. depositi.* Pars 4. Rursus est certa ex *pr. cit. & l. 28. ff. de Pact.* vi quarum legum alios sibi quidem obligat

tam

tam in pacto vel contractu oneroso & bilaterali, quàm in gratuito & unilaterali, quamvis ipse, non obligetur aliis: potest igitur pupillus rem suam facere meliorem sine authoritate tutoris, non verò deteriorem.

Objic. contra 2. partem 1. Multi exstant textus in Jure Civili, in quibus adstrui videtur obligatio naturalis pupilli, paciscentis vel contrahentis sine authoritate tutoris, v. g. *inl. 25. §. 1. ff. quando dies Legator.* ubi pupillus, quod solvit, repetere non posse dicitur,, quod est signum obligationis naturalis. per *l. 10. cit.* 2. Spectato Jure Naturali certè obligatur pupillus naturaliter ex pacto vel contractu: spectato autem Jure Positivo & Legibus dubium est ac incertum, an obligetur naturaliter, cùm Leges allegentur in utramque partem. Sed in dubio non est asserenda correctio Jurium, aut divortium Juris Positivi à Naturali, atque in concursu Juris dubii & certi standum est certo: ergo. R. ad 1. Quamvis in oppositum afferantur plures Leges, eæ tamen nullatenus sunt tam claræ, sicut sunt, quas pro nostra sententia adduximus, rotundè ac disertè negantes obligationem Juris Naturalis. Leges autem minùs claræ debent explicari secundùm clariores. Deinde Leges, quæ allegantur in oppositum, vel intelligendæ sunt de pupillo ditiore effecto, utì *l. 21. ff. ad L. falcid. l. 1. ff. de Novat. l. 64. ff. Ad S. C. Trebell.* vel de non habente tutorem, utì *l. 26. ff. de fidejussor.* & in hoc casu naturalem obligationem admittimus propter *l. 3. C. de in integr. restit.* Vel de obligatione ad lubitum pupilli, etiam extra Judicium, revocabili, ut multi discurrunt de obligatione orta

7

ex

ex promissione gratuita per dolum obtenta: sed talis obligatio in effectu nulla est. Ad *l. 25. cit.* in specie, quæ valde obscura est, ut legenti patebit, dico, ibi sermonem esse de pupillo tutorem non habente. Nicol. de Passer. apud Haun. *n. 221.* Vel de pupillo, qui solvit, vel solutionem approbavit jam majorennis. Dein huic legi admodum obscuræ oppono longè clariorem, nempe *cit. l. 41.* ubi in terminis conceditur repetitio. Ad 2. hoc argumentum supponit, quod est in quæstione; tota enim quæstio est facti, consistens in eo, utrum Jus Positivum sustulerit obligationem naturalem, quam aliàs induceret Jus Naturale, seu an recesserit à Jure Naturali: ergo, dum Adversarii sic arguunt: Jus Naturale certò obligat pupillum naturaliter, supponunt, certò adhuc dari Jus Naturale, & ab eo per Leges positivas non esse recessum: ergo supponunt, quod est in quæstione, quia de hoc ipso quæritur; & spectatis Legibus positivis longè probabiliùs est, Jus Naturale iis stantibus non ampliùs stringere, & esse per leges ab illo recessum, utì ostensum est.

8 Dico 4. Minor sine Curatore, siquem habet, paciscens (vel contrahens) pariter nec civiliter nec naturaliter obligatur. Auctores iidem ex similibus principiis, maximè ex *l. 3. C. de integr. restit. cit.* Ratio; quia Curator non minùs à Jure datur Minori, ne sibi propter inconsultam ætatem præjudicet in rebus suis, quàm Tutor Pupillo. Hoc tamen à Pupillo singulare habet Minor, quòd sine Curatore se validè obliget personaliter, seu ad actiones, personales, v. g. per Sponsalia, Matrimonium, Professionem Religiosam, & ad operam

ram personalem quamcunque. per *l. 101. ff. de V. O.* & commune brocardicum: *Curator non datur personæ, sed rebus, Nov. 117. c. 1.* Econtra *Tutor datur & personæ & rebus.* Cœterùm si agatur de rebus immobilibus, vel mobilibus pretiosis, Pupilli vel Minoris per pactum (vel contractum) alienandis, præter authoritatem Tutoris vel Curatoris requiritur etiam Decretum Judicis. *l. 22. C. de Administr. Tutor. & Curat.* nisi disponant per Testamentum, vel Professionem Religiosam; quia tali casu non ampliùs indigent bonis & rebus suis, & sic cessat finis legum.

Dico 5. Filiusfamilias pubes circa bona Adventitia Regularia, vel Profectitia, paciscens (vel contrahens) sine consensu patris saltem tacito, agit invalidè. per *l. 4. §. 1. ff. l. 2. C. Castrens. pecul. lib. 12. l. fin. §. 5. C. de bonis, quæ liberis.* Impubes autem etiam cum consensu patris. *§. 10. Inst. de inutil. stipul.* Personaliter autem obligare se potest filiusfamilias pubes, & ad operam personalem, sine consensu patris, etiam ad alienandum pro tempore, quo fuerit sui juris; licet durante patria potestate immobilia bona, & mobilia pretiosa. alienare nequeat sine Decreto Judicis, sicut Minor & Pupillus. *Objic.* Pupillus cum consensu tutoris paciscens obligatur: ergo & Filiusfamilias impubes cum consensu patris. R. *n. cons.* & paritatem; nam pupillus permittitur tutorem suo tempore convenire ob consensum malè præstitum, non verò filius patrem. 9

Dico 6. Pacta (& Contractus) iniri possunt de rebus, & actionibus, omnibus, ubi speciale Jus non obstat. Communis. Obstat autem 1. 10

Quan-

Quando convenitur de re ſpirituali danda pro temporali; id enim eſſet Simoniacum. 2. Quando convenitur de rebus à commercio humano exemptis, & communibus, utì ſunt forum publicum, platea &c. 3. Quando de rebus alienis in ordine ad transferendum dominium. 4. Quando de factis illicitis, primùm committendis, & quæ ſunt contra bonos mores. vid. *pr. §. 1. ſeqq. & §. 7. Inſt. de R. D. l. 26. 27. ff. de V. O.* Pariter invalidum eſt pactum de delicto, quod nondum eſt patratum, remittendo, v. g. de non accuſando, de non agendo actione injuriarum, vel doli *l. 7. §. 15. 16. & l. 27. §. 4. ff. h. t.* quia invitat ad liberiùs peccandum. Imò nec valet pactum de delicto non committendo pro pretio; qnia turpe reputatur pro pretio, & non gratis, abſtinere à ſcelere.

11 Dico 7. Ex Pacto Nudo non datur actio de Jure Civili. *l. 7. §. 4. l. 10. & 13. C. h. t. &c.* Imò probabiliùs nec de Jure Canonico; quia nullibi clarè reperitur conceſſa actio in hoc Jure: ergo juxta regulam *c. 1. de N. O. N.* SS. Canones cenſentur ſequi Jus Civile; maximè cùm de Jure Canonico pugnet eadem ratio, nempe ne tribunalia obruantur litibus nimis frequentibus. Ita multi cum Covar. & Fachin. contra plurimos cum Bald. & Butr. Dixi 1. *actio*; nam exceptio contra eum, qui ex pacto me vult urgere in Judicio, conceditur de Jure, utì & imploratio Officii Judicis, ut compellat ſtari pacto nudo. Dixi 2. *de Jure*, nimirum ſcripto; nam ex conſuetudine in utroque foro dactur actio in Judicio ex pacto nudo, quæ propterea vocatur *condictio ex moribus*. *Objic.* 1. Violatio pacti nudi eſt peccatum: ergo de Jure

Ca-

Canonico ex eo datur actio, quia aliàs non sufficienter impediret peccata. 2. Cùm Antigonus Episcopus in Concilio Carthaginensi quereretur contra Optantium Episcopum, quòd pactum, quo diviserunt plebes, ab utraque parte manuscriptum, nollet servare, Gratus Episcopus dixit: *aut inita pacta suam obtineant firmitatem, aut conventus Ecclesiasticam sentiat disciplinam*, ut habetur *c. 1. h. t.* ac universi subjunxerunt: *pax servetur, pacta custodiantur.* Ubi notetur verbum *conventus*, nimirum actione in Judicio. R. ad 1. *n. cons.* & *retorq. argumentum* in læsione infra dimidium justi pretii, quæ etiam peccatum est, & tamen nec de Jure Canonico indè datur actio. sufficit ad absterrendum à violatione pactorum, quòd de Jure Canonico. *c. fin. de for. compet. in 6. & c. 3. h. t.* detur denuntiatio Canonica, & imploratio Nobilis Officii Judicis, ut is compellat ad pacta custodienda. Ad 2. imprimis nihil infertur ex verbis: *pax servetur, pacta custodiantur*; nam similibus verbis generalibus, quibus pacta servari vult, utitur etiam Jus Civile, specialiter. *l. 7. cit. §. 7. l. 5. §. 2. ff. de solut.* Neque ex verbo *conventus*, partim quia incertum est, an denotet conventionem seu actionem, partim, quia licèt hanc indicaret, & in casu *d. c. 1.* fuisset ex pacto concessa actio, illud tamen non fuit nudum, sed vestitum, tum quia fuit redactum in scripturam, tum quia accessit divisio actualis plebium, & sic traditio facta, ex qua *actio præscriptis verbis* oritur. Gonz. *ad c. 1. h. t. n. 13.*

De

De Contractibus in genere.

12 Quid iste sit, jam suprà diximus *n. 1.* Aliqua in contractibus sunt *substantialia*, sine quibus non habetur essentia contractus, v. g. consensus signò externò manifestatus, & in emptione v. g. insuper merx & pretium: alia sunt *naturalia*, quæ tanquam proprietates insunt, ita tamen ut à contrahentibus per pactum speciale possint tolli salvo valore contractûs: sic venditor obligatur de evictione, licèt specialiter ad hanc se non obligaverit; quamvis ab ea liberare se possit per pactum speciale: alia sunt *solennia*, quæ nimirum, præter substantialia & naturalia, requiruntur à Lege, vel Statuto, vel Consuetudine ad formam vel ritum contractûs: si requiruntur tanquam forma substantialis, & ad valorem, vocantur *intrinseca*, si præcisè ad licentiam, *extrinseca:* demum alia sunt *accidentalia*, quæ possunt adesse vel abesse à contractu pro libitu contrahentium, v. g. in emptione pactum de redimendo vel retrovendendo.

13 Contractus dividitur 1. in *Nominatum*, qui certum & specificum in Jure nomen habet, uti commodatum,, depositum, mandatum, societas, ludus, pignus &c. & *Innominatum*, qui certum & specificum in Jure Civili nomen non habet, sed generali permutationis nomine venit, cujus 4. species recensentur, *do, ut des: do, ut facias: facio, ut des: facio, ut facias.* Dividitur 2. in *consensualem*, qui perficitur solo contrahentium consensu, ut emptio-venditio: in *verbalem*, qui certa verborum solennitate,

tate, utì ſtipulatio, & verborum obligatio: in *litteralem*, qui pro ſua conſtitutione requirit ſcripturam, utì obligatio chirographaria, & emphytevſis ſaltem Eccleſiaſtica: ac in *realem*, qui re contrahitur, ſeu qui non perficitur, niſi ſecuta traditione rei, utì ſunt Mutuum, Depoſitum, Commodatum, Pignus, ſeu contractus Pignoris. 3. In *Bilateralem* vel *Oneroſum*, qui obligat utrumque contrahentem vel principaliter & initiò ſtatim, ut Emptio-Venditio, vel per accidens & ex poſtfacto, ut Commodatum, Adminiſtratio tutelæ: & in *Unilateralem* vel *Lucrativum*, qui unum duntaxat obligat, ut Mutuum, Chirographum, Stipulatio, Precarium, Donatio, ſi ſit contractus verus. 4. In Contractus *Juris Civilis*, qui ſuam originem debent Juri Civili Romano, utì hi quatuor, Stipulatio, Donatio propter Nuptias, Emphytevſis, & Obligatio litterarum: atque in contractus *Juris Gentium*, quales ſunt cæteri omnes. §. In contractus *bonæ fidei*, in quibus nempe non præciſè ad verba contrahentium & ad Leges attendere debet Judex, ſed ex æquo & bono extendere permittitur ad ea, ad quæ mens contrahentium veriſimiliter ſe potuit extendere, ut eſt Emptio-Veditio &c. Sic, qui vendidit equum, cenſetur etiam unà cum eo vendidiſſe frænum & ephippium, quibus ille inſtructus erat: & in contractus *ſtricti Juris*, in quibus Judex adſtringitur ad Leges, verba contrahentium, & ad id, quod expreſſis verbis conventum eſt: quales ſunt Mutuum, aditio hæreditatis, ſolutio indebiti, donatio, & omnes unilaterales ac lucroſi, item Permutatio & contractus æſtimatorius, ac probabiliter etiam

contractus innominati. Glettle *de Pactis c. 3. §. 1.* Actiones (consequenter & Contractus) *bonæ fidei* recensentur *§. 28. Inst. de Act.*

14 Cùm verò sæpius contingat, ut res in contractum deducta, antequam fiat traditio, pereat aut deterior reddatur, vel dolô, aut culpâ unius contrahentium, vel casu fortuito, quæstio movetur, quisnam teneatur ferre damnum, seu (ut Juristæ loquuntur) quisnam teneatur præstare dolum, culpam, vel casum fortuitum. Per *Dolum* intelligitur hìc omnis voluntaria læsio, non verò callida machinatio læsione non secuta: per *Culpam* negligentia ab aliquo contrahentium commissa, omittente, quod facere, vel faciente, quod omittere debuerat, si indè secutum est damnum: quæ triplex consideratur. 1. *Lata*, quando omittitur illa diligentia in re aliena custodienda, quam homines ejusdem conditionis etiam parùm diligentes adhibere solent in rebus hujusmodi propriis custodiendis, ut siquis relinquat rem in loco, quò patet accessus etiam ignotis hominibus. 2. *Levis*, quando omittitur illa diligentia, quam homines ejusdem conditionis diligentiores adhibere solent, detinendo nimirum rem in ædibus suis, vel in cista, & quidem, si qualitas rei aut circumstantiæ exigere videntur, etiam clausâ. 3. *Levissima*, quando omittitur diligentia, quam homines ejusdem conditionis solertissimi adhibere solent: hi enim non solùm claudunt ostia, & obserant cistas, sed etiam manu v. g. tentant, an sera sit bene clausa. Quæ tamen omnia in particularibus casibus pro qualitate rerum, magis vel minùs pretiosarum, & pro varietate circumstan-

stantiarum, prudentis Judicis arbitrio æstimanda relinquuntur. Itaque culpa *lata* est omissio diligentiæ communis & ordinariæ: culpa *levis* omissio diligentiæ mediæ: culpa *levissima* omissio diligentiæ exactæ & extraordinariæ. Et hæc triplex culpa appellatur *Juridica* quamvis quælibet conjungi possit cum *Theologica* (h.e. coram DEO) seu gravi seu levi. Denique per *casum fortuitum* intelligitur eventus inopinatus, qui prævideri non potuit, vel prævisus non præcaveri, uti fulmen, grando, furta, rapinæ, hostiles incursus, naufragia &c. Alio nomine vocatur *Fatum*, vel *Fortuna*.

Dico 1. In contractibus innominatis regulariter pœnitere (seu resilire) potest Pars, quæ ex sua parte jam implevit, etiam re non ampliùs integra, seu licèt altera pars jam fecerit præparatoria ad implendum, modò re ipsa nondum impleverit: vel potest alteram partem compellere ad pariter implendum actione *præscriptis verbis. l. 3. §. 2. 3. l. 5. ff. de condict. causa data causa non secuta.* *Objic.* Contractus innominatus, antequam & altera Pars eum impleat dando, vel faciendo, habet saltem rationem Pacti: sed stante Pacto non licet pœnitere altera Parte invita: ergo. R. Habet quidem rationem Pacti, sed de Jure aliter regulatur contractus innominatus propter imbibitam conditionem, *nisi rem traditam repetivero:* vel *nisi pœnituerit. l. 5. cit.* 15

Dico 2. Dolum, & culpam latam, quæ in contractibus æquiparatur dolo, præstare tenetur, qui illum, vel hanc commisit. 2. Culpam levem verò, qui illam commisit, in iis contractibus, qui cedunt in utriusque contrahentis utilitatem. 16

3. Culpam leviſſimàm, qui illam commiſit, in iis contractibus, qui in ſolius accipientis utilitatem cedit, utì eſt Commodatum, excepto tamen Precario. 4. Caſum fortuitum verò nemo, ut adeò dominus rei ferre debeat damnum; niſi quis ſpecialiter ad id ſe obligaverit, vel per dolum aut culpam dederit cauſam caſui fortuito, quia cuilibet mora ſua debet eſſe nociva. *c. 25. de R. J. in 6.* vel niſi debeat rem non in ſpecie, ſed in genere tantùm, v. g. aliquam pecuniam, aliquem equum indeterminatum, quia genus perire non cenſetur. Pars 1. conſtat ex *l. 1. §. 5. ff. de O. & A. l. 23. ff. de R. J.* cùm cuilibet debeat nocere factum proprium, non alteri. *arg. c. 22. de R. J. in 6.* Pars 2. ex *l. 5. §. 2. l. 18. pr. ff. commod.* Pars 3. ex *LL. citt.* juncta *l. 8. §. 3. ff. de Precario.* Pars 4. ex *dd. l. 5. §. 4. 7. l. 18. & l. 23.*

TITULUS XXXVI.

De Transactionibus.

SUMMARIUM.

1. *Quid ſit Transactio, & quomodo ineatur.*
2. *Quinam tranſigere valeant.*
3. *Et ſuper quibus rebus.*
4. *Transactio non facilè reſcinditur: probabiliùs neque propter læſionem ultra dimidium.*

Trans-

Transactio, Vergleich/ Vertrag/ latè & generaliter sumpta denotat modum quemcunque, quo negotium inter Partes componitur; presse autem pactionem non gratuitam, qua Partes terminant litem, vel rem dubiam: ac definitur esse *conventa decisio rei dubiæ vel controversæ, aliquo dato, aliquo retento. l. 1. ff. l. 38. C. h. t. c. 7. eod.* Res dubia, vel lis incerta, dicitur propter dubium & incertum eventum, sive dein lis jam sit mota, sive timeatur movenda. Dein aliquid dari aut remitti, & aliquid retineri vel accipi debet; aliàs esset gratuita remissio, vel donatio, & non pactio *non gratuita*. Iniri potest vel nudô pactô, & tunc de Jure scripto non datur actio, bene tamen *exceptio litis finitæ. c. 1. de lit. contest. in 6.* vel per stipulationem, & tunc datur actio *ex stipulatu*: ac per contractum innominatum, & tunc, si Pars una implevit, datur actio *præscriptis verbis*. Nihilominus tamen in transactione pœnitere non licet, sicut in contractibus innominatis. *l. 39. C. h. t.* 1

Dico 1. Transigere possunt omnes & soli illi, qui paciscì, & rerum suarum liberam administrationem, ac alienandi potestatem habent. per *l. 27. C. h. t. l. 21. C. Mandati.* Ratio, quia transactio involvit conventionem, qua devenitur ad alienationem. Unde Pupillus, Minor, Hæres fideicommisso gravatus, Prælatus Ecclesiæ, circa res suas, vel fideicommisso subjectas, aut immobiles ad Ecclesiam pertinentes, sine Juris solennitatibus & aliis requisitis transigere possunt tunc tantùm, quando rem suam faciunt meliorem, aut rem retinent datâ 2

pecuniâ; non verò, quando rem alienant, vel faciunt deteriorem suam conditionem.

3 Dico 2. Transigi potest super omni & sola re dubia vel litigiosa, si non specialis obstet prohibitio Juris. *l. 1. 2. ff. h. t.* Prohibetur autem transactio 1. de Beneficiis Ecclesiasticis, ac de omni re spirituali, vel huic annexa, si interveniat pretium temporale. *c. 7. h, t.* ubi tamen permittitur gratuita & amicabilis compositio. 2. Super Matrimonio in ordine ad illud dissolvendum, si validum, vel ad continuandum, si invalidum fuerit. 3. Super alimentis per ultimam voluntatem relictis sine authoritate Prætoris. *l. 8. ff. & C. eod.* 4. Super eo, quod in testamento relictum est, antequam inspectæ sint tabulæ & verba testamenti. *l. 6. 12. ff. eod.* 5. Super causis criminaliter intentatis, si non agitur de pœna capitali, & sanguinis, excepto forsan crimine falsi; ne delicta maneant impunita contra Jus & bonum publicum. Si autem agatur de pœna mortis (exceptâ causâ adulterii) permittitur Reo transigere. *l. 18. C. eod.*

4 Dico 3. Transactio legitimè inita (h.e. sine dolo, metu gravi injustè incusso, errore substantiali, ac sine falsis instrumentis) ita stringit, ut altera Parte invita rescindi aut revocari nulla ratione possit. *c. 1. h. t.* etiam per Rescriptum Principis. *l. 17. C. eod.* aut sub prætextu novorum instrumentorum repertorum. *l. 19. 29. C. eod.* cùm habeat vim rei judicatæ. *l. 20. C. eod.* & Reipublicæ expediat, lites semel sopitas non ampliùs resuscitari. Excipe, nisi versetur causa publica. *l. 35. ff. de re jud.* vel nisi cum Minore, vel Ecclesia transactum; his enim ob gravem læsionem conceditur restitu-

tio

tio in integrum: vel nisi læsio sit *enormissima*, ut communiter notant Doctores; quia tunc præsumitur dolus. Unde nec ob læsionem gravem majorennis, etiam sufficienter probatam, ad rescissionem transactionis agi potest. An verò ob læsionem *enormem*, seu ultra dimidium, concedatur rescissio, quæstio est. Ego cum Bald. Menoch. & Manzio contra Bart. Fachin. & Molin. censeo veriorem esse negativam spectato rigore Juris propter textum in *l. 65. §. 1. ff. de condict. indeb.* ibi: *quod transactionis nomine datur, licèt res nulla media fuerit* (adeóque læsio ultra dimidium) *non repetitur.* & propter *l. 2. C. de re jud. & l. 2. C. sent. rescindi non posse*, ubi negatur rescissio *rei judicatæ* sub prætextu læsionis ultra dimidium: sed transactio æquivalet rei judicatæ, ut dictum.

Objic. In *l. 5. C. de dolo* tribuitur filiæ *actio in factum* propter immodicam læsionem, quam passa est ex transactione cum patre: ergo. R. Ibi conceditur rescissio non propter læsionem, sed propter dolum, qui intervenerat, ut indicat ipse textus, & species actionis concessæ, quam lex vocat *in factum* nempe ob reverentiam patri debitam, non *doli*. Per hoc tamen non negatur, quòd lædens in foro interno teneatur ad damnum resarciendum, nisi læserit bona fide; si enim bona fide læsit, securus est in conscientia quoque, sicut, qui præscripsit. Cæterùm læsio ultra dimidium in transactione difficulter probatur ob dubium litis eventum; fieri enim potuisset, ut læsus per sententiam parùm consequeretur.

TITULUS XXXVII.

De Postulando.

SUMMARIUM.

1. *Quid sit postulare, & quis dicatur Advocatus.*
2. *Quis possit esse Advocatus.*
3. *Quod ejus officium & obligatio.*
4. *Quando peccet graviter, & obligetur ad restitutionem.*
5. *Licitè suscipit causam minùs probabilem.*

1 *Postulare* hìc idem est, ac Patronum vel Advocatum agere in causa aliena; siquidem *Advocatus* vel *Causidicus* dicitur, qui litigantibus, in Judicio præsentibus (per quod maximè differt à Procuratore Judiciali, qui partes absentis sustinet, & ut dominus litis) patrocinium præstat, causam legitimè deducendo secundùm Jura. Constituitur vel à Partibus, vel, si Partes per se ipsas agere, & Advocatum habere nequeant, v. g. ob paupertatem &c. à Judice. *l. 1. §. 4. l. 2. seqq. ff. h. t.* Officium Advocati est publicum, honoratum, gaudens multis privilegiis, & exigit virum Jurium peritum, non item Officium Procuratoris per se; quamvis hodierno usu sæpe confundantur Advocatus & Procurator, vel saltem Advocatus simul constituatur Procurator.

2 Dico 1. Postulare, seu Advocatos agere pos-

possunt omnes, qui non specialiter prohibentur. *arg. l. 43. ff. de Procurat.* est ergo de re generaliter permissa, & edictum hoc est prohibitorium, sicut illud de dandis Procuratoribus. Imò etiam per se prohibiti agere Advocatos, uti minores 17. annis, fœminæ, surdi, cæci &c. postulare permittuntur, seu desiderium suum in Judicio exponere, vel alterius desiderio contradicere, pro se ipsis, personis valde propinqua consanguinitate conjunctis, pro pupillis, & fatuis. *l. 1. ff. h. t. inf.* Prohibentur insuper, qui legitimam personam standi in Judicio non habent, qui fuerunt Judices vel Arbitri in causa, in qua patrocinari volunt, potentiores contra infirmiores, Jurium imperiti, & qui salarium à civitate vel domino aliquo recipiunt, contra hunc vel illam &c. DD. passim. Item Religiosi sine consensu sui Prælati, & extra casum utilitatis Monasterii. *c. 2. eod.* Clerici Sæculares in Majoribus constituti coram Judice Laico, & coram Ecclesiastico contra Ecclesiam, in qua habent Beneficium. *c. 1. & 3. eod.* Quamvis hi Clerici omnes etiam in tribunali Laico advocare possint in causa propria, vel suæ Ecclesiæ, item pro personis sanguine junctis usque ad quartum gradum, & pro personis miserabilibus. *c. 1. & 3. citt. junct. gloss.*

Dico 2. Advocati officium & obligatio est sedulò rimari factum cum suis circumstantiis, inspicere Jura, consulere libros, & omnia facere, quæ in utilitatem clientis serviunt: econtra abstinere à fallaciis & falsis allegationibus, à studiosa litis protractione, à conviciis & sarcasmis, à colusione cum Parte adversa, ei revelando arcana 3

causæ sibi creditæ, aut iis cognitis ad partem adversam transeundo, à pacto de *quota* litis sibi solvenda, aut de *plamario* seu de aliquo extraordinario ultra salarium, in eventum victoriæ, dum lis adhuc durat, vel priusquam inchoëtur, à defensione causæ certò injustæ &c. Ita DD. communiter ex variis Legibus, & conformiter Juri Naturali.

4 Dico 3. Advocatus peccat graviter, & tenetur ad restitutionem Parti læsæ 1. Si vel ex malitia, vel ignorantia culpabili, suscipiat causam injustam. 2. Si ad hanc in Judicium deducendam inducat clientem. 3. Si post acquisitam in Processu notitiam injustitiæ non statim desistat. 4. Si sciens injustitiam causæ sui clientis disponat Adversarium ad transactionem. 5. Si Adversario pandat secreta sibi credita, ut cliens perdat causam. 6. Si lucri capiendi gratiâ protrahat notabiliter litem & ad longum tempus. 7. Si culpabili negligentia, aut ignorantia legum, vel meritorum causæ perdat litem, si nempe cliens ignoravit imperitiam, vel negligentiam sui Advocati; si enim scivit, & tamen elegit, sibi imputare debet damnum. Ratio dictorum omnium est, quia Advocatus in his casibus est injusta causa damnorum in Partes redundantium. Advertendum verò est, quòd Advocatus, si causam injustam sui clientis, quem priùs de injustitia non monuit, perdat, huic solùm obligetur resarcire expensas, quia in his solis eum læsit: si verò causam injustam sui clientis lucretur, teneatur alteri Parti non solùm restituere litem principalem, seu æstimationem litis, sed etiam expensas.

Dico

Dico 4. Licitè tamen defendendam suscipit Advocatus causam, etiam minùs probabilem, modò verè sit probabilis, & prudens victoriæ spes affulgeat. Communis contra Sotum. Ratio est partim, quia non rarò minùs probabilia sunt vera, partim quia ipse cliens potest suam minùs probabilem defendere causam: ergo & per Advocatum. Tenetur tamen Advocatus monere clientem de minori probabilitate, non litigaturum fortè, si scivisset causæ suæ statum. Nec suscipere potest etiam verò probabilem causam, si prudens victoriæ spes non affulgeret, ut, si sciret, in suo Dicasterio constanter practicari sententiam suo clienti adversantem: vel Reum, contra quem sucipit patrocinium, esse in possessione rei litigiosæ, probationes tamen contra ejus possessionem, vel dominium præsumptum, sufficientes afferri non posse. *Objic.* Illi tenetur favere Advocatus, cui favent Jura: sed Jura favent habenti causam probabiliorem: ergo. R. *dist. ma.* cui favent Jura certa ac vera. *c.ma.* apparentia tantùm & existimata. *n.ma.* §

TITULUS XXXVIII.

De Procuratoribus.

SUMMARIUM.

1. *Quid & quotuplex sit Procurator. Indiget Mandato.*
2. 3. *Quis constituere, & constitui possit.*

4. *Ac*

4. *Ac in quibus causis Procurator.*
5. *Quanta sit potestas,*
6. *Et quod sit officium Procuratoris.*
7. *Qualis Actio competat* ex *Mandato procuratorio.*

1 PRocurator, Germanicè ein Anwald/ Gevollmächtigter/ in genere est, qui aliena negotia administrat mandatô Domini. *l. 1. ff. h. t.* scilicet absentis, vel per se ipsum negotia sua tractare non valentis aut non volentis. Differt à Negotiorum gestore, quia hic aliena gerit negotia sine mandato. *l. 2. ff. de negot. gest.* Alius est procurator *ad litem*, vel *ad lites*, seu *Judicialis*, qui nempe ad litigandum in Judicio: alius *ad Negotia*, seu *Extrajudicialis*, qui ad unum vel plura negotia extra Judicium gerenda constituitur. Si ad omnia negotia, vel ad omnes lites constituitur *Generalis* appellatur, ac subinde constituitur *cum libera*, h. e. cum plena libertate ac potestate agendi omnia, quæ posset ipse Dominus, seu Principalis. Judicialis alius est procurator *in rem suam*, cui nempe actiones & jura sua cessit Principalis vel per donationem, vel per venditionem, vel per simplicem cessionem, ut adeò præter mandatum habeat etiam titulum ad transferendum dominium habilem, consequenter, si rem obtinet, eam acquirat sibi: alius autem, & ordinariè, *in rem alienam*, qui nimirum litem gerit in utilitatem domini constituentis. Post litis contestationem Procurator fit dominus litis, ita ut ipse, non dominus, deinceps citetur & in Procuratorum feratur sententia; licèt in

Ca-

Camera Imperiali ordinariè feratur directè in Dominum, & in Foro Ecclesiastico sæpe. Constitui autem potest Procurator, vel coràm, & in Judicio, vel per litteras, & extra Judicium. Si per litteras seu instrumentum, privatum vel publicum, debent exprimi 1. nomina constituentis, & Procuratoris constituti, Adversarii, & Judicis. 2. Qualitas causæ demandatæ. 3. Actus, ad quos gerendos datur potestas; post quos specificè expressos plerumque additur clausula: *& ad reliqua omnia, quæ ego ipse, si præsens essem, agere possem.* 4. Clausula; per quam constituens ratum habet, quidquid Procurator egerit: 5. Annus, & dies. DD. passim. De reliquo *Madatum Procuratorium* (Gewalt/ Vollmacht) ita est regulariter necessarium, ut Procurator eo destitutus dicatur *falsus*, & nihil agat validè, ac sententia subsequens, nisi ante hanc Dominus rata haberet acta talis procuratoris, ipso Jure sit nulla. *c. 4. & l. 24. C. h. t.* Excipe, nisi Jura voluntatem eorum, pro quibus aliquis intérvenit, præsumant, & speciale mandatum non requirant, utì fit, si persona interveniens sit valde conjuncta cum Principali, v. g. pater, filius, frater, maritus, socius, consors litis, vel si Dominus sciat, aliquem suo nomine agere, & non contradicat. Quòd si dubium sit, an Procurator habeat legitimum Mandatum, admitti quidem potest sed cum cautione *de rato*, seu quòd Dominus ratum habiturus sit, quod ejus nomine aggreditur agere. *l. 1. C. eod.*

Dico 1. Procuratorem constituere potest, quisquis rei dominus est, & liberam administrationem habet; quia hoc edictum est prohibitorium. *l. 43. ff. h. t.* 2

ff. h. t. adeóque quisquis non prohibetur specialiter, ei permissum esse censetur. Si sermo sit de procuratore in litem, requiritur, ut constituens sit dominus litis, & ipse per se ipsum stare in Judicio possit. Unde tutor, Curator, Syndicus, & Procurator sibi alium substituere non valet ante litem contestatam. *l. 11. C. eod.* bene tamen post litis contestationem, per quam hæ personæ fiunt domini litis. Sic etiam pupillus, minor, filiusfamilias sine consensu eorum, quibus subsunt, item excommunicatus, saltem ad agendum, procuratorem constituere prohibentur. Pro Minore Curatorem non habente dandus est à Magistratu. *l. 43. cit. c. fin. de Judic. in 6.*

3 Dico 2. Procurator constitui potest, & quidem ad negotium extrajudiciale quilibet, qui capax est illud gerendi, & ad litem, qui suo nomine in Judicio stare potest, nisi prohibeatur. Communis. Prohibentur autem milites, & fœminæ. *l. 7. C. h. t. l. 4. 41. ff. eod.* nisi in rem suam, & pro personis valde conjunctis in defectu alterius constituantur. Item (de Jure Canonico saltem) minorennes, & infames. *c. 5. eod. in 6. can. 1. 2. cauſ. 3. q. 7.* Item Clerici Sæculares in causis Laicorum & coram Judice Laico, sicùt à munere Advocati pro hoc casu repelluntur juxta dicta *tit.* præcedenti *n. 2.*

4 Dico 3. Procuratorem admittunt omnes causæ & negotia, quæ sunt in arbitrio Domini seu Principalis. Iterum communis ex *l. 1. & 41. ff. h. t.* Excipiuntur causæ criminales, in quibus de Jure statuta est pœna relegatione major. *l. penult. §. ad crimen ff. de publ. Judic. c. 15. de accusat.* ne Judicium reddatur eluſorium, aufugiente

forsan

forsan Accusatore, si in probatione deficeret, vel Reo, si succumberet; nam in Procuratorem pœna corporalis statui nequit. Defensor tamen Rei absentis admittendus est. In causis Criminalibus *famosis* (seu condemnato infamiam irrogantibus) præstat litigare per Procuratorem, ut evitetur infamia Juris; non enim infamis redditur Procurator, qui excipit sententiam, utpote non reus delicti, neque Principalis, quia in ipsum non fertur sententia: quod procedit saltem in iis delictis, in quibus infamia non principaliter, sed per consequentiam tantùm infligitur.

§ Dico 4. Potestas Procuratoris tanta est, quantam ei concedit Jus, Consuetudo, & Mandatum Domini. Ratio, quia omnem potestatem non à se, sed à Domino vel tacitè secundum Jura, vel specialiter & expressè in mandato sibi concessam obtinet. Unde si in forma communi est constitutus, ejus potestas est solùm *generalis*, prout ex dispositione Juris vel ex consuetudine communis est omnibus Procuratoribus, & vi hujus potest contestari litem, substituere sibi alium, appellare &c. Si autem in forma speciali constitutus est, & ipsi concessa aliqua sunt, quæ aliàs speciale mandatum exigunt, uti sunt jurare de calumnia, deferre Parti adversæ juramentum litis decisorium, compromittere in arbitros, transigere, fidejubere, debitum remittere, donare, petere restitutionem in integrum, tractare causam Matrimonialem sui Principalis, vel criminalem criminaliter intentatam &c. potestas ipsius est *specialis*, & ex Mandato procuratorio tota dependet Censetur quoque talis potestas, se extendens ad ea, quæ speciale man-

mandatum aliàs exigunt, ipsi concessa per clausulam *cum libera* Mandato adjectam. Text. & DD. *in c. 4. h. t. in 6. l. 58. ff. eod.* vel si est Procurator in rem suam. *gl. fin. in d. c. 4.* Non verò per hanc clausulam, *possit omnia, licèt mandatum speciale exigant.* per *c. 4. cit.* & ibi Layman. quia adhuc generalis est concessio, per quam non veniunt ea, quæ speciali nota sunt digna. per *l. 81. de R. J. in 6.* Excipe, nisi in Mandato per modum concessionis (non exceptionis) aliqui articuli, speciale aliàs mandatum requirentes, essent specificati; tunc enim posset alia etiam, quæ requirunt speciale mandatum, specificatis similia aut minora, non verò majora. *Clem 2. h. t.*

6 Dico 5. Officium Procuratoris consistit in hoc, ut negotium sibi demandatum fideliter agat, nihilque ex necessariis omittat, nec Principali suo sive per dolum, sive per culpam, seu omissionem diligentiæ, quam aliàs requirit natura negotii, præjudicet aut damnum inferat, atque finitô negotiô rationes reddat Domino, eíque restituat, quæ consecutus est. Ita communis. Sed quam culpam tenetur præstare Procurator? R. 1. Per se ex contractu *Mandati*, quia redundat in favorem solius Mandantis (nisi Mandatarius vel Procurator mercedem accipiat) præstanda foret solùm culpa lata & dolus. *l. 5. §. 2. ff. commod.* R. tamen 2. Procurator ad litem tenetur præstare etiam culpam leviſſimam. per *l. 5. cit. & l. 13. C. Mandati.* Quia gravitas negotiorum Judicialium censetur exigere diligentiam exactiſſimam. Iste etiam, si condemnatus fuerit, tenetur appellare à sententia, vel Dominum monere, ut appellare

possit,

possit, si sibi consultum censuerit, quamvis non teneatur appellationem prosequi, ut habetur *c. 14. h. t.*

Quæres, an & qualem actionem adversùs se habeant Dominus, & Procurator. Resp. uterque habet *actionem Mandati*, si unus ab altero sit læsus: & quidem Dominus *directam* ad prosequendum id, quod suâ intereſt ratione litis non exactissimè administratæ, vel negotii non cum debita diligentia gesti. *l. 9. 13. 21. C. Mandati.* Procurator autem *contrariam* ad consequendum id, quod ex causa Mandati bona fide præstitit, vel expendit. *l. 46. §. 5. ff. h. t.* Si autem Procurator salarium accipiat pro suo munere, Domino & Procuratori non actio Mandati, sed actio *locati & conducti* ipsis competit. *§. 13. Instit. de Manum.* De reliquo Contractus *Mandati* nihil est aliud, quàm contractus consensualis, bilateralis, quo negotium gratis gerendum alteri committitur, & suscipitur. 7

TITULUS XXXIX.

De Syndico.

SUMMARIUM.

1. *Quis dicatur Syndicus.*
2. *Quæ sit ejus potestas & officium.*

Syndicus est procurator, non qualiscunque & alicujus privati, sed universitatis, constitutus ad solas lites ejusdem generaliter 1

omnes: unde pleraque de Procuratoribus dicta etiam Syndico conveniunt. Per *Universitatem* intelligitur omnis collectio hominum, unum morale corpus constituens, & res communes habens, utì Civitas, Ecclesia, Monasterium, Collegium Clericorum &c. Differt à *Procuratore* tanquam species à genere; & à *Fiscali*, quia hic tantùm causas criminales tractat, & mulctas Universitati debitas ac pœnas persequitur; ab *Actore* autem, quia hic non ad omnes generaliter lites, sed ad unam, vel ad certas tantùm constituitur.

2 Dico. Potestas & officium Syndici ferè coincidit cum potestate ac officio Procuratoris; quia revera Procurator est, sed generalis, & integræ communitatis, non hominis privati. Amplior tamen est potestas Syndici, quia censetur esse constitutus *cum libera*. Gail *l. 2. observ. 72. n. 11.* Unde & ea, quæ speciale aliàs mandatum exigunt, potest, præterquam donare, & liquidum remittere debitum. Et quando jurat, non in animam Universitatis, sed in suam propriam jurat. per *c. 3. de juram. cal.* Et quamvìs constituatur communi omnium, vel majoris partis communitatis consensu, revocari tamen à solo Prælato vel capite Universitatis potest. per *c. 21. de Rescr.* ubi soli Prælato conceditur administratio, & ut per se solum procuret causas communitatis.

TITU-

TITULUS XL.

De his, quæ vi metúsve causâ fiunt.

SUMMARIUM.

1. 2. *Quid sit vis, ac metus, & quotuplex.*
3. *An metus faciat actionem licitam.*
4. *An invalidam, vel rescindibilem, si metus ab intrinseco, vel justè sit incussus, aut levis sit.*
5. 6. *Valent Actus per metum etiam gravem & injustum extorti de Jure Naturali, imò & Positivo.*
7. *Licèt sint rescindibiles, & rescindendi.*

VIs, nempe *absoluta*, seu præcisa, quæ dicitur esse *majoris rei impetus, qui repelli non potest. l. 2. ff. quod met. caus.* h. e. corporalis coactio ad faciendum vel patiendum aliquid; ut si tibi violentè curventur genua coram Idolo, vel è manibus eripiatur liber: hæc omnino tollit voluntarium & liberum consensum. *Vis conditionalis*, seu *compulsiva*, quæ coincidit cum *Metu*, definitur esse *instantis vel futuri periculi causâ mentis trepidatio. l. 1. ff. eod.* seu est violentia externa, compellens aliquem, ut consentiat in aliquam actionem vel omissionem, non consensurum, si talis violentia abesset; ut si quis te minis compellat, ut des ei 10. aureos: hæc vis (seu Metus) non tollit omnino voluntarium & liberum consensum, sed tantùm secundum quid, & 1

facit, ut consensus non sit spontaneus; nam ea *acta voluntas est voluntas*, ut habet axioma desumptum ex *l. 21. §. 5. ff. eod.* ibi: *quamvis, si liberum esset, noluissem, tamen coactus volui.*

2 Porro Metus, de quo hìc potissimùm sermo, potest incuti *ab intrinseco*, ut loquuntur DD. h. e. à causa naturali non libera, v. g. morbô, incendiô, periculô naufragii &c. & *ab extrinseco*, seu à causa libera creata, puta ab homine. Si homo metum inferens habet jus incutiendi, vel patiens metum sua improbitate causam dedit, *justè incussus*, vel *justus* appellatur Metus: si verò inferens nullum habet jus inferendi, vel minitandi malum, nec patiens dedit causam ullam, *injustè incussus*, vel *injustus* dicitur propter injuriam, quæ infertur alteri, ut si latro tibi minetur mortem, nisi ipsi solvas 100. vel si homo privatus minitetur occisionem deprehenso cum puella impudicè agenti, nisi hanc sibi Matrimonio jungat. Præcipuè verò dividitur metus in gravem & levem: *Gravis*, quam aliqui etiam *justum* vocant & *probabilem*, est, qui cadit in virum constantem, vel constantissimum. *l. 6. ff. eod.* h. e. qui hominem, aliàs fortem, & non nimis meticulosum, movere potest, ut aliquid faciat vel omittat, quòd aliàs non faceret, vel non omitteret. Si malum, quod timetur, est tantum, ut quemlibet virum constantem à proposito dimovere valeat, ut est mors, mutilatio, carcer diuturnus, atrox cruciatus, amissio statûs honorifici, amissio bonorum fortunæ in notabili valde quantitate &c. dicitur metus *absolutè gravis*: si verò malum sit tale, quod non quemlibet virum fortem,

tem, ſed tantùm magìs meticuloſos homines, utì pueros, minores, ſenes, fœminas, vel viros etiam minùs cordatos, dimovere à propoſito poſſit, *reſpectivè gravis*; quia hujuſmodi homines ſubinde malum levius perturbare magìs poteſt, v. g. verberatio non nimis ſæva, indignatio &c. quàm viros fortes majus. Ad metum gravem igitur requiruntur hæ conditiones. 1. ut malum ſit grave, ſeu magnnm vel abſolutè reſpectu omnium, vel reſpectivè ad certas perſonas. 2. ut metum inferens poſſit minas exequi. 3. ut metum patiens non ex vano, ſed veriſimiliter ſaltem, credat, illum minas executurum, adeóque ſibi grave malum imminere. 4. ut aliâ viâ, v. g. rogando, fugiendo, Judicis vel aliorum auxilium implorando, non facilè malum avertere queat, ſive à ſe, ſive à perſonis valde conjunctis, v. g. parente, liberis, uxore, conſanguineis vel affinibus propinquis; quia talium perſonarum mala putamus noſtra. Unde facilè apparet, quid ſit Metus *levis*, qui nempe non cadit in virum conſtantem, ſeu quando vel malum non eſt magnum, vel ſi quidem ſit magnum, tamen illud à minitante inferri non poteſt aut non ſolet, vel ſolùm ex vanis conjecturis apprehenditur inferendum, vel alio modo haud difficulter evitabile eſt. Ad metum levem reducitur probabiliùs *metus reverentialis*, ſeu ortus ex pudore, verecundia aut reverentia certis perſonis debita, qualem liberi debent parentibus, uxor marìto, ſubditus ſuperiori. Suar. & Sanch. *l. 4. de Matrim. d. 6. n. 7.* contra Bart. & Menoch. niſi nempe accedat aliquid aliud, v. g. rigida tractatio, continua exprobatio, perpetua vultûs aſperitas.

ritas, importunæ preces ac repetitæ, minæ graves, rixæ, vel saltem probabilis horum malorum existimatio; tunc enim evadit gravis. Palao. *p. 1. tr. 2. d. 1. pu. 7. n. 6. seq.* cum aliis.

3 Dico 1. Non licet ex metu quocunque aliquid committere, quod est contra Jus Naturale, & intrinsecè malum, aut contra Jus Divinum utilitatem publicam spectans. *c. 5. h. t.* quia Deus & natura tam arctè possunt & solent obligare; nec enim habemus rationem dicendi, quod stante quocunque metu obligare cessent.

4 Dico 2. Valet actus, aut contractus, quem extorquet metus ab intrinseco incussus. 2. gestus ex metu levi, etiam injustè incusso. 3. extortus per metum gravem, justè tamen incussum. 4. nec tales actus sunt rescindibiles in foro externo per Judicem. Pars 1. est omnium, qui censent, votum v. g. emissum metu mortis, ex morbo, naufragio, vel alio casu sinistro imminentis valere. Favet *c. 17. de Regular.* Pars 2. sumitur ex *c. 6. h. t. l. 7. ff. quod met. caus. l. 184. ff. de R. J.* Conspirant iterum plerique omnes. Pars 3. quam tenet communis contra paucos, ex *l. 21. cit. pr.* & ex ratione, quia adest consensus absolutè liber, licèt non spontaneus, nec intervenit injuria. Sicut ergo actus, quem Leges extorquent per metum v. g. excommunicationis, ab omnibus habetur pro valido, etiam actus, quem extorquet homo justè, v. g. Judex Ecclesiasticus, ad contrahendum Matrimonium compellens per minas excommunicationis eum, qui cum aliqua priùs contraxit sponsalia, erit validus, cùm

metus

metus ab homine justè incussus non magis minuat voluntarium & liberum, quàm metus à Lege incussus. Pars 4. patet indè, quòd Jura non dent actionem hujusmodi metum passis, & quòd in his casibus nulla interveniat injuria, propter quam rescissio peti possit, excepto metu levi injustè incusso, qui tamen à Jure Positivo non attenditur, neque conceditur actio ad rescissionem, ne tribunalia nimirum multis obruantur litibus. *c. 6. & l. 184. citt.* Interim tamen metum levem injustè incutiens in conscientia obligatur rescindere contractum, quem extorsit, si metum passus exigat (exceptô Matrimoniô & Professione Religiosa, quæ dissolvi nequeunt) vel damnum illatum resarcire. Molina, Sanch. Less. &c. contra Med. & Pontium. Ratio, quia metum levem injustum inferens alteri fecit injuriam: ergo Jure Naturali pro hac tenetur satisfacere: sed non satisfaciet, nisi rescindat actum altero petente, vel damnum resarciat. Si tamen metum passus vellet stare contractui, quia forsan ipsi est utilis, teneretur metum inferens illum implere; quia liberè & sine injuria sibi illata consensit.

Dico 2. Valet quoque actus, vel contractus, § etiam metu gravi injustè incusso extortus spectato Jure Naturali. 2. Imò & regulariter spectato etiam Jure Positivo, paucis tantùm exceptis. Pars prior, quam tenet communis cum Palao contra Molin. & Tambur. dissentientes quoad contractus lucrativos, probatur exinde, quia Jus Naturale ad valorem actus non plùs requirit, quàm consensum simpliciter voluntarium, & absolutè liberum, atque justum titulum: sed metus voluntarium &

liberum simpliciter non tollit; cùm *coacta voluntas sit voluntas*, & interna potentia volendi cogi nequeat: nec metus excludit titulum empti, donati &c. dati & accepti: ergo. Interim tamen metum incutiens tenetur in conscientia ad omnia, ad quæ obligatum esse diximus eum, qui metum levem injustum incussit, & contractum, vel ex contractu aliquid extorsit. Pars posterior, quam rursus amplectitur communis cum Sanch. *l. 4. de Matrim. d. 8. n. 4.* Less. Palao &c. contra Molin. & Sot. probatur 1. negativè; quia nullum exstat Jus Positivum generaliter irritans, consequenter standum Juri Naturali. 2. positivè ex *§. 1. Inst. de Except. §. 27. Inst. de Act. l. 1. & 9. §. 3. 4. ff. quod Met. caus.* ubi datur *exceptio*, & *actio quod metus causâ* ad actum rescindendum, & *quod metûs causâ gestum est, Prætor ratum non habet. l. 1. cit.* adeóque rescissionem indulget Jus Positivum: item ex *l. fin. C. h. t.* ubi venditiones, donationes, transactiones per metum extortæ jubentur *infirmari.* & ex *c. 2. 4. eod. X.* ubi per metum gesta *de Jure in irritum revocari debere* dicitur, & conceditur *restitutio:* Sed actio ad rescindendum, infirmandum, irritandum manifesta sunt indicia valoris; quod enim nunquam valuit, vel coaluit, irritari & rescindi non potest. Addidi, *paucis tamen exceptis*, nempe 1. Matrimonio. 2. Professione Religiosa. 3. Testamento, ad quod testes sunt metu coacti. 4. Promissione per incarcerationem directè extorta. 5. Absolutione à censuris. 6. Promissione & traditione rerum Ecclesiæ, ac juramento de iis non repetendis. 7. Actis tutoris per vim retenti. Hi actus spe-

ſpecialibus Juribus ſunt irritati propter metum gravem injuſtè incuſſum. Quibus addunt multi ſponſalia: promiſſionem, & ſolutionem dotis: conſtitutionem procuratoris: jurisdictionis prorogationem metu obtentam. Sed alii reclamant.

Objic. 1. Metus tollit conſenſum; quia conſenſui, ut ait *l. 116. ff. de R. J.* nihil eſt tam contrarium, quàm vis & metus. 2. Eſt iniquum, ut aliquis ex injuria ſua conſequatur commodum: ſed metum injuſtum inferens ferret commodum ex ſua injuria, ſi actus, quem per injuriam extorſit, valeret, & ſibi alterum ſic obligaret. 3. Et contra Jus Naturale, ut ex injuſtitia oriatur obligatio juſtitiæ, & ex injuria obtineatur jus: ſed hoc fieret, ſi actus metu injuſtè extorti valerent: ergo Jure Naturali debent eſſe invalidi. 4. In *l. 1. C. de Reſcind. Vend.* venditio metu extorta dicitur *irrita:* ergo ſaltem Jure Poſitivo actus metu extorti non valent. *N.* ad 1. *diſt.* Metus tollit conſenſum ſpontaneum. *C.* liberum ſimpliciter. *N.* & retorqueo argumentum in metu gravi juſtè incuſſo. Ad 2. retorq. imprimis in metu levi injuſtè incuſſo. Dein commodum, quod acquirit metum injuſtum inferens, vix æſtimabile eſt, partim quia in conſcientia tenetur liberare alterum ab obligatione, & ſiquid emolumenti accipit, alter verò damnum, tenetur ad reſtitutionem, imò ad idem tenetur in foro externo, ſi metum paſſus inſtituat *actionem quod metus cauſâ*, quam habet contra quemcunque poſſeſſorem rei per metum ſibi extortæ. *l. 14. §. 3. ff. quod met. cauſ.* partim quia optabilius eſt metum paſſo, ſi contractus valeat;

6

nam casu, quo contractus est ipsi utilis, habet sibi obligatum alterum ad standum contractui, ad quod alter non esset obligatus, si contractus non valeret: si verò metum passo contractus est noxius, potest petere rescissionem, restitutionem in statum antiquum, adeóque & resarcitionem damni. Ad 3. Retorq. iterum in metu levi injusto. Dein *N. Min.* non enim obligatio justitiæ nascitur ex injustitia, aut jus ex injuria, sed ex contractu per consensum absolutè liberum inito. Ratione autem injuriæ fit actus infirmus & rescindibilis. Ad 4. *dist. antec.* pronuntiatur *irrita* quoad effectum, seu debet irritari. *C. ant.* immediatè & in se. *N. ant. & cons.* Ratio sic respondendi est partim, quia illa lex ponitur ad Rubricam de *rescind. vendit.* partim quia addit, quòd Præses Provinciæ debeat *interponere auctoritatem suam*, partim quia plures, & aliæ leges satis clarè dicunt, actus metu gestos valere.

7 Dico 3. Actus & Contractus, metu gravi injustè incusso extorti, rescindibiles sunt, & rescindendi. *l. 7. §. 1. ff. quod met. caus. l. fin.* & aliis pro priori assertione *citt.* Conspirat communis ex ratione, quòd æquitas postulet, ut injuriam passis, & gravi metu injustè læsis, per Juris & Judicis remedia succurratur. Unde duplex remedium Jura suppeditant. Primum est *actio quod metus causâ*, quæ est actio Prætoria, personalis in rem scripta, rei persecutoria, & perpetua, ac transiens utrinque ad hæredes, lædentis & læsi, nimirum quatenus est rei persecutoria (nam quà pœnalis ad quadruplum annalis est, nec transit ad hæredes) *§. 27. Inst. de act. l. 1. 9. 12. 14. 16. ff.*

quod

quod met. cauſ. Alterum *eſt exceptio quod metûs cauſâ.* in rem ſcripta. *§. 1. Inſt. de Except. l. 4. §. 33. ff. de doli mali & met. except.* Et hæc datur, quando res nondum eſt tradita, quæ intervenientе metu fuit promiſſa, ad repellendum, qui petit traditionem: Actio verò datur, quando res jam eſt tradita, vi cujus ita reſtitui debet metum paſſus, ut non tantùm res illi tradatur, ſed etiam emolumenta & fructus, quos percepit metum inferens, vel qui mala fide rem detinuit, imò & quos metum paſſus percipere potuiſſet. *l. 12. cit.* quia mala fide detinens fuit injuſta cauſa hujus lucri ceſſantis. Si tamen res metu extorta pervenit ad poſſeſſorem bonæ fidei, is per ſententiam ſolùm ad rem & fructus ſomaliter exſtantes reſtituendos condemnatur, ut magìs declarabo ad *tit. de cauſ. poſſeſſ. & propr.*

TITULUS XLI.

De in integrum Reſtitutione.

SUMMARIUM.

1. *Quid ſit reſtitutio in integrum, & quando habeat locum.*
2. *Competit per ſe Minoribus, & quando.*
3. *Item Eccleſiis, Communitatibus, & quandoque Majoribus.*
4. *An etiam contra Minores, vel Eccleſias.*
5. *Ubi & quomodo petenda ſit.*
6. *Ac intra quale tempus. Ignoranti læſionem currit hoc tempus.*
7. *Qualiter fieri debeat reſtitutio.*

Reſti-

1 *Restetutio in integrum* formaliter sumpta ac in genere est repositio in pristinum statum: causaliter verò & specificè est remedium extraordinarium à Prætore introductum, quo læsi ex æquitate vel justa causa per officium Judicis reponuntur in statum, in quo fuerunt ante læsionem. Dicitur *extraordinarium*; quia conceditur pro casu, quo deficit remedium Juris ordinarium, seu actio. *l. 16. pr. ff. de Minor.* uti apud Minores, quibus ratione ætatis lubricæ de actione provisum in Jure non est. Per accidens tamen competere etiam potest, licèt non desit remedium ordinarium, si nimirum illud extraordinarium sit isto pinguius. *l. 3. & ult. C. si tut. vel curat. intervenerit.* v. g. si Minor est læsus ultra dimidium, habet quidem actionem ex *l. 2. C. de rescind. vendit.* potest tamen, & rectè petit restitutionem in integrum; quia in hac non tenetur probare læsionem ultra dimidium, sed solùm notabilem, quod facilius est; ac insuper rem ipsam recuperat, cùm tamen in arbitrio lædentis ultra dimidium esset vel rem redhibere, vel supplere pretium, si ageret ex *d. l. 2.* Ab initio est quidem introducta restitutio in integrum à Prætore. *l. 1. ff. h. t.* postea tamen ab Imperatoribus extensa. Petitur non per actionem, sed per imploratio-nem officii Judicis.

2 Dico 1. Beneficiô Restitutionis in integrum regulariter gaudent Minores utriusque sexûs. 2. eorúmque hæredes & successores. 3. modò probent notabilem læsionem. 4. quam passi sunt ex negotio civili, valido, & ex se rescindibili, ob ætatis infirmitatem, vel aliorum nequitiam, aut curato-

rum

rum negligentiam. &c. Pars 1. manifesta fit ex *l. 1. 6. seqq. l. 31. seqq. ff. de Minor. l. 1. 2. 7. 8. ff. h. t.* Dixi, *regulariter*; nam nec Minores restituuntur, si dolum commiserunt in contractu, vel alios per injuriam & delictum, v. g. per furtum læserunt, licèt ipsi simul sint læsi: si casu fortuito sunt læsi: si fraudulentur se finxerunt majorennes, seu 25. annis majores: si post impetratam ætatis veniam contraxerunt, nisi immoderatam donationem facerent: si actum vel contractum juramentô firmârunt, vel jurati renuntiârunt huic beneficio: si majorennes effecti approbârunt in minorennitate gestum, vel in hac cœptum perfecerunt majorennes: si lædantur à parentibus. Pars 2. ex *l. 6. ff. eod. l. 18. §. 5. ff. de Minor.* non obstante, quòd hoc privilegium sit personale, quia aliquo modo est reale, utpote concessum non tantùm ratione personæ, sed etiam ratione damni: qua de causa etiam privilegium S. C. Velleiani transit ad hæredes. *l. 20. C. ad S. C. Vellei.* hæredes igitur & successores Minorum restituuntur toto tempore, quo poterunt ipsi Minores restitutionem petere. Pars 3. ex *l. 3. 4. 8. ff. h. t.* nam de minimis non curat Prætor, ut habet commune axioma, &, nisi læsio, unde unde orta, deberet vel esse manifesta, vel convincenter probari, nemo vellet contrahere cum Minoribus, uti &, si ipsis concederetur restitutio ob casu fortuito evenientem læsionem; & sic in ipsorum dispendium retorqueretur, quod est in eorum favorem introductum, contra *c. 61. de R. J. in 6.* Pars 4. tum ex *l. 1. C. si advertùs delictum.* ibi: *in criminibus ætatis suffragiô Minores non juvantur; etenim malorum mores infirmitas animi non*

excu-

excusat: ergo negotium non debet esse criminale, vel delictum, sed civile, sive dein sit contractus vel aliud negotium extrajudiciale, gratuitum vel onerosum, sive sententia, vel actus Judicialis, ex quo damnum, aut lucrum cessans ipsis secutum est: tum ex *l. 16. §. 3. ff. de Minor.* & ex ratione; si enim negotium non esset validum (vel rescindibile non esset, uti Matrimonium à Minorenni validè contractum) locum non haberet restitutio in integrum propriè dicta, utpote remedium rescissorium *t. t. ff. de in integr. restitutionibus. & de Minor.*

3 Dico 2. Ad exemplum Minorum etiam Ecclesiæ gaudent restitutionis in integrum beneficiô. 2. & aliqui majorennes ex justa causa. Pars prior constat ex *c. 1. seqq. h. t. & c. 1. eod. in 6.* quia earum res etiam curari debent alienâ industriâ & administratione, sicut res Minorum, atque idcirco facilè læduntur vel negligentiâ, vel malitiâ administratorum, in proprium commodum illarum bona vertentium. Nomine *Ecclesiarum* autem veniunt omnia loca Pia & Religiosa, uti Collegia Clericorum, Monasteria, Hospitalia authoritate Episcopi erecta, confraternitates ad Religionis augmentum institutæ: Respublica, civitates, Princeps seu Caput Reipublicæ, imò & vici, castra &c. quæ habent bona communia, per administratores curari solita. Pars posterior ex *l. 1. ff. ex quibus causis Majores.* ubi Ulpianus ex Edicto Prætorio recitat hanc clausulam generalem: *item siqua alia mihi justa causa esse videbitur in integrum restituam.* Justæ autem causæ sunt 1. siquis fuit læsus tempore, quo fuit absens Reipublicæ causâ, vel propter morbum, pestem, metum, captivitatem,

vel

vel injustam detentionem. 2. si sint personæ, in quibus toleratur ignorantia Juris, utì mulieres, rustici, milites in actuali expeditione morantes. 3. justus error, & probabilis ignorantia, at probabiliùs non ignorantia facti in ordine ad restituendum contra Præscriptionem completam.

Quæres, an Minor contra Minorem, & Ecclesia contra Ecclesiam restituenda sit? ℟. affirmativè. *l. 11. §. 6. ff. de Minor. c. 3. h. t.* Si *objicias*, privilegiatum non gaudere suô privilegiô contra pariter privilegiatum, ℟. id verum esse, si par sit utriusque conditio, non verò, si dispar, ut si unus sit lædens, & certet de lucro captando, alter autem læsus, & certet de damno vitando: quia tali casu lædens non est privilegiatus. Aliud foret, si uterque esset læsus, & certaret de damno vitando, ut si minor dedisset minori mutuam pecuniam, & iste hanc absumpsisset prodigè, vel perdidisset; tunc enim non daretur restitutio. *l. & §. cit.* 4

Dico 3. Restitutio in integrum peti debet à Judice, qui competens est respectu Rei, contra quem petitur. 2. citata parte adversa, & causâ cognitâ, nisi læsio sit notaria. 3. intra debitum tempus. Pars 1. sumitur ex *c. 8. de for. comp.* ubi habetur, quòd Actor debeat sequi forum Rei, præsertim ubi actio realis (qualis non datur petenti restitutionem ob læsiouem, imò nulla actio propriè dicta, sed solùm, imploratio officii Judicis) locum non habet, quæ posset etiam in loco rei sitæ proponi. Nihil autem interest, utrùm Judex sit Ordinarius, vel Delegatus Principis, vel inferioris, modò non sit pedaneus, vel subdelegatus ad 5

unum

unum tantùm causæ articulum, ac omni jurisdictione & imperiô destitutus, vel arbiter: & modo non attentet restituere adversùs sententiam Superioris. per *l. 18. ff. de Minor.* Pars 2. ex *l. fin. ff. h. t. l. 11. cit. §. 3.* Pars 3. ex *l. ult. C. de tempor. in integr. Restit. c. 1. in 6. & Clem. un. h. t.*

6 Quæres igitur, intra quod tempus peti debeat Restitutio? R. 1. Respectu Minorum, si non petita est durante minorennitate, intra quadriennium ab adepta majorennitate. *l. ult. cit.* ubi correctum est Jus antiquum *l. 19. ff. de Minor.* ubi annus utilis tantùm fuit concessus. Quadriennium verò in decursu est *continuum*, initio tamen est *utile*, h. e. non incipit fluere, nisi cessante impedimento. R. 2. Respectu Majorennium pariter concessum est quadriennium, quod statim incipit à die læsionis factæ, & cessantis impedimenti, v. g. absentiæ: si tamen illud impedimentum fuit dolus, per biennium tantùm, si metus, per annũ duntaxat impeditur initium quadriennii. *l. fin. C. de dolo. l. 14. §. 1. ff. quod met. caus.* R. 3. Respectu Ecclesiæ, vel Reipublicæ, rursus quadriennium à die factæ læsionis, & cessantis impedimenti, licèt impedimentum sit dolus vel metus, quod saltem respectu Ecclesiæ perpetuò impedit initium quadriennii, & probabiliter usque ad 30. vel 40. annos. per *c. 1. cit. c. penult. de reb. Eccl. alien.* & *arg. l. 3. C. de Præscr. 30. vel 40. annor. juncta gl. marg. litt. C.* quia Ecclesia semper manet quasi Minor, & res ejus semper curantur per administratores. Quæstionis est, utrùm ignorantia læsionis sit impedimentum & causa talis, propter quam Ecclesiæ non incipiat

cipiat currere quadriennium, seu, an respectu Ecclesiæ incipiat quadriennium à die læsionis *factæ* vel *cognitæ*? R. cum Arnoldo Rath *de usucap. c. 5. §. 45.* P. Wiestner *h. n. 71.* & multis Recentioribus (contra Engel, König, Menoch. & plerosque Antiquos, qui ajunt sibi suffragari praxin) à die læsionis *factæ*; adeóque ignorantia læsionis nec Ecclesiæ patrocinatur. per *c. 1. 2. in 6. & Clem. un. h. t.* Confirmatur 1. ab exemplo Majorennium, & Minorennium majorennitatem adeptorum. 2. quia aliàs nemo facilè contraheret cum Ecclesia, eò quòd nunquam foret securus, ne Ecclesia post 40. 100. 1000. annos sub prætextu non cognitæ priùs læsionis peteret Restitutionem. 3. ex paritate cum præscriptione, quæ currit etiam contra ignorantes: ergo etiam præscribitur contra Ecclesiam, quæ ignorat læsionem, intra quadriennium, sicut aliis actionibus, quas habet Ecclesia, præscribitur tempore à Jure determinato non obstante ignorantia; aliàs enim præscriptio nunquam haberet locum; quis enim sciens rem suam ab alio detineri non repetit? vel quis sciens contra jus suum aliquid fieri, vel damnum ab altero sibi illatum esse, non reclamat?

Dico 4. Restitutio in integrum ita fieri debet. ut læsus recuperet rem suam absque ullo detrimento, lædens verò (si bona fide egit) nihil perdat de suo, adeóque ut neuter fiat ditior. Ratio, quia restitutio est repositio in pristinum statum. *c. 1. h. t. l. 24. §. 4. ff. de Minor.* Unde restitutus debet compensare expensas utiles in rem factas restituenti, & æstimationem laboris in colligendis fructibus. *l. 27. 39. ff. eod. l. 10. C.*

de prædiis Minorum. Econtra si Minor, qui restituitur, pretium, pro re sibi solutum sine decreto Judicis, dilapidâsset, non cogendus esset ad illud refundendum; quia non factus est ditior. Quod ad fructus attinet, vel restituitur majorennis? & tunc debent restitui unà cum re fructus formaliter exstantes, si lædens fuit in bona fide, item fructus omnes post litis contestationem percepti. *l. 22. C. de R. V.* Si verò fuit in mala fide, etiam consumpti præter exstantes, imò & præcipiendi, ut alibi docetur, & insinuatur *l. 22. cit.* Si verò restituatur Minor vel Ecclesia, tunc ipsi debent restitui fructus rei, quando & quatenus in his est læsus vel læsa. *Objic.* Res fructificat domino: ergo fructus non debent restitui à lædente; quia per actum vel contractum, qui supponi debet tanquam validus, ut locum habeat Restitutio, acquisivit dominium rei. ℟. Lædens factus est quidem dominus rei & fructuum, qui per se cedunt domino, sed solùm revocabiliter, & non absolutè, propter privilegium restitutionis in integrum.

TITULUS XLII.

De Alienatione Judicii mutandi causa.

SUMMARIUM.

1. *Quid sit alienare Judicii mutandi causâ.*
2. *Quale remedium competat læso per talem alienationem.*

Alie-

Alienare Judicii mutandi causâ dicitur, qui rem, de qua litem timet vel suspicatur sibi movendam, dolosè transfert in alium vel quoad dominium, vel quoad possessionem, ut Adversario rem faciat difficiliorem, ut si credat potentiori, vel valde rixoso, vel existenti sub aliena jurisdictione. *l. 1. seqq. ff. c. 2. h.t.* non verò, si ex justa causa vel morbi, senii, ad solvenda debita, alienat, vel per ultimam voluntatem, quia tunc dolô non facere censetur. 1

Dico. Læsis ex prædicta alienatione succurritur duplici remedio pro ipsorum voluntate eligendo. 1. *actione in factum* Prætoria adversùs alienantem, vi cujus restitui debet in integrum, quanti nempe interest læsi alium Adversarium non habere, solvo tamen alienationis valore. *l. 1. 3. 4. ff. h.t.* ut adeò dolosè alienans resarcire debeat petitori expensas & alia damna atque lucrum cessans ex alienatione secutum. 2. *Actione in rem*, seu *utili rei vindicatione. l. un. C. eod.* vi cujus potest læsus contra possessorem rei alienatæ, imò & contra alienantem (quia dolô desiit possidere, & hinc pro possessore habetur. *l. 27. §. 3. l. 36. ff. de R. V.*) petere potest restitutionem in integrum, contra quem ex prædictis voluerit. 2

TITULUS XLIII.

De Arbitris.

SUMMARIUM.

1. *Quid & quotuplex sit arbiter, & quid arbitrator.*

2. 3. *A quibus, & in quos arbitros compromitti possit, ac in quibus causis.*
4. 5. *Quæ sit potestas & officium Arbitri.*
6. *Quis sit effectus Arbitrii, seu laudi.*
7. *An laudum reduci possit ad arbitrium boni viri.*

1 *Arbiter* (Schid-Richter / Ob-Mann) est vir bonus, qui constituitur ad aliquod negotium arbitrandum seu æstimandum, vel terminandum. Si eligatur libero Partium consensum, quæ ad parcendum tempori & sumptibus rectè deferunt causam vel litem suam ad unum, vel plures, ut secundùm æquum & bonum pronuntient *laudum* (sic appellatur sententia seu arbitrium ab arbitris pronuntiatum) & litem dirimant, vocatur *Arbiter compromissarius*, vel *voluntarius*, de quo potissimum hìc agitur: unde & *arbitrium* dicitur *compromissum l. 1. ff. de Receptis, qui arbitrium.* Si verò constitui debeat ex præscripto Legis, vel statuti, vel Judicis, appellatur *Arbiter Juris*, vel *Necessarius:* sic si recusetur Judex delegatus ut suspectus, jubet *c. 39. de off. & pot. Jud. Deleg.* constitui arbitros: item si Episcopus habeat controversiam cum Clerico sibi subjecto. *can. 46. caus. 11. q. 1.* debent eligi arbitri, qui causam dirimant. Arbiter Juris, utpote Authoritate publica constitutus, habet aliquam jurisdictionem quasi mediam inter ordinariam & delegatam: non verò Arbiter Compromissarius; adeóque iste multum discrepat à Judicè, & Arbitrium à Judicio, licèt Arbitrium aliquam cum Judicio similitudinem habere dicatur *l. 1. cit.* quia nempe lites dirimit, & ordinem

dinem ac formam Judicii requirit. Arbitro vicinus est *Arbitrator* (Schid-Mann) qui assumimitur ad complananda negotia extrajudicialia, v. g. contractus. Iste per *arbitramentum*, (sic vocatur ejus sententia) secundùm æquitatem naturalem sinc ullo Judicii ordine & forma Judiciali, v.g. citatione Partium, examine testium &c. ac sine jurisdictione pronuntiat, quid sentiat, cui Arbitramento stare tenentur Partes, nisi illud velint reduci ad *arbitrium boni viri*, h. e. submitti vero Judici; nam *vir bonus* in Jure dicitur Judex competens. *l. 18. ff. judicatum solvi.* Et per hoc, quòd Partes stare debeant pronuntiato Arbitratoris, iste differt à *Mediatore*, vel *Amicabili Compositore*, potiùs consilium dante, quàm sententiam edicente.

Dico 1. Compromittere in arbitros possunt omnes & soli, quibus permissum est transigere: arbitrium verò recipere seu arbitri esse possunt (non tenenter) omnes & soli, qui possunt esse Judices. per *c. 5. 9. h. t. l. 1. 3. seqq. ff. de Receptis &c.* Arbitri tamen esse non prohibentur (licèt nequeant esse Judices) infames, *l. 7. ff. eod.* item Laici unà cum Clerico (non sine isto) in causa spirituali cum consensu Episcopi. *c. 9. cit.* 2

Dicd 2. Compromitti in Arbitros potest super omnibus & solis causis, super quibus transigere licet. Communis ex *c. 9. cit.* & *l. 32. §. 6. 7. ff. de Receptis &c.* cum Panormit. *in c. 9. de in integr. Restit.* Videatur igitur *titulus de transactionibus.* 3

Dico 3. Potestas arbitri tota dependet à voluntate compromittentium, seu ex compromisso, quod diligentissimè custodire debet *l. 32.* 4

cit. §. fin. c. 6. h. t. quia totam facultatem judicandi habet à Partibus: illa tamen se extendit ad necessariò connexa, utì ad cognoscendum & pronuntiandum de fructibus & expensis, ad condemnandum in pœnam à compromittentibus conventam, ad diem solutionis præfigendum &c. executionem tamen laudi debit relinquere Judici Ordinario; quia executio supponit jurisdictionem.

5 Dico 4. Officium Arbitri consistit in his. 1. nt illud semel susceptum non deponat invitis partibus absque gravi causa. *l. 13. l. 15. ff. de Recept.* dein 2. ut proferat laudum justum, servato ordine Judiciali (nisi Partes velint, ut Summariter & de plano procedat) adeóque sententiam edicat in præsentia Partium, quas proin citare oportet. *l. 27. §. 5. ff. eod. c. 10. h. t.* quamvis enim propriè Judex non sit, nec exerceat actus jurisdictionales, exercet tamen Judiciales. 3. ut, si plures sint arbitri, vel omnes proferant laudum, vel unus in præsentia aliorum (de Jure Canonico sufficit omnes fuisse vocatos, & saltem majorem partem esse præsentem *c. 2. h. t. in 6.*) & quidem nomine omnium in numero plurali: *nos &c.* per *c. 21. de Elect. in 6.* nam ut singulis, non ut Collegio, committitur pluribus arbitrium. 4. ut non pronuntiet in feriis. per *l. 36. ff. de Receptis.* §. ut laudum semel pronuntiatum non mutet. *l. 19. 20. ff. eod.*

6 Dico 5. Effectus Arbitrii prolati est 1. quòd finem causæ imponat ita, ut ab eo, licèt iniquum fuerit, appellari nequeat. *l. 1. C. de Receptis Arbitris. c. 1. 9. 11. h. t.* cùm æquivaleat transactioni, & sententia propriè Judicialis non sit. 2. quòd Acta coram

ram arbitro retineant vim probandi inter eosdem compromittentes in quolibet Judicio. 3. quòd producat *actionem*, non quidem *judicati*, sed, si pacto nudo sit compromissum, *condictionem ex moribus*, adeóque ex consuetudine, non de Jure Scripto, nisi laudum sit homologatum: tunc enim parit *actionem in factum l. 5. C. de receptis*, vel *condictionem ex lege*, vi cujus compelli potest, qui laudo non vult stare, & reddere rem, alteri adjudicatam: sicuti rem possidenti datur similis exceptio ad alterum repellendum. Si verò compromissum sit per juramentum, de Jure Canonico quidem indè datur actio. *c. 2. h. t.* non verò de Jure Civili noviore. *Nov. 82. c. 11. Auth. decernit C. de Receptis.*

Quæres an laudum non possit saltem reduci ad arbitrium boni viri, seu à Parte, quæ se læsam existimat, submitti Judici, ut is revideat & corrigat? R. Si sit homologatum, non potest de Jure. *c. 5. h. t. l. 27. cit. §. 2.* Aliud est, ut observat P. Wiestner *h. n. 52.* de consuetudine in casu enormis læsionis. Porro *homologatum* dicitur, quando à Partibus est approbatum vel expressè, vel tacitè intra 10. dies nihil contrà movendo. *c. 9. h. t. l. 5. C. de Recept.*

Decretalium Gregorii PAPÆ IX.

LIBER II.

In hoc libro instruitur Processus Judiciarius, et claritate ac ita ordinatè proditus in Jure Canonico, ut hunc ordinem procedendi non modò Ecclesiastica, sed etiam Sæcularia, imò & Hæreticorum tribunalia passim amplectantur, & usu observent.

TITULUS I.

De Judiciis

SUMMARIUM.

1. *Quid sit Judicium, & quæ illius constitutiva.*
2. *Quotuplex sit Judicium.*
3. *Quis possit esse Actor, & Reus.*
4. *An valeant Acta Judicis putatitii.*
5. *Quando instituendum sit Judicium Summarium.*
6. *Quid sit Actio, realis & personalis.*
7. *Aliæ divisiones Actionis.*

1 JUdicium, prout hìc sumitur, ex *c. 10. de V. S. & l. 9. 14. C. h.t.* definitur esse *legitima causa inter Actorem & Reum controversa*

per

per Judicem facta discussio & definitio. Unde in omni Judicio tres personæ necessariò interveniunt: Actor: Reus: & Judex. In Criminalibus tamen vices Actoris sæpe supplet fama, aut indicia delicti, vel Judex per viam inquisitionis procedens, vel notorietas facti. *Actor*, der Kläger/ est, qui primus movet litem apud Judicem: *Reus*, der Beklagte/ non tamen à *reatu*, quàm à *re*, circa quam convenitur, dictus, cui movetur lis: *Judex*, qui competenti jurisdictione instructus litigantibus prævia cognitione jus dicit proferendo sententiam &c. Præter dictas personas principales & necessarias possunt & solent Judicio interesse etiam aliæ auxiliares & accessoriæ, utì *Referendarii, & Consulentes*, ut vocant, qui præcisè cognitionem habent de causa, ejus merita ad Judicem referunt sine potestare ferendi sententiam, *Advocati, & Procuratores, Notarii, Secretarii, Actorii & Protocollistæ*, qui in Judicio acta annotant, vel in Protocollum referunt, demum *Nuntii, Pedelli, & apparitores*, qui in jus vocant, mandata ad Partes perferunt, & actus Judiciarios exequuntur. Differt Judicium ab *Instantia*, quia hæc potiùs dicit tempus, intra quod lis agitatur, & finiri debet: finitur autem maximè per sententiam; à qua si appelletur, incipit nova & *secunda instantia* coram Judice Superiore; quamvis subinde altera instantia locum habeat coram priori Judice, ut si Judex interloquendo Reum absolvit ab observatione Judicii &c. *Objectum* seu *materia* Judicii est omnis res, circa quam controverti potest. *Forma* consistit in Ordine Judiciario, & formalitatibus à Jure præscriptis, quas successivè

in hoc libro explicabimus. *Partes essentiales* sunt tres, *litis contestatio*, quæ dicitur basis & fundamentum Judicii; quæ enim à Citatione, per quam minùs strictè inchoatur Judicium, usque ad litis Contestationem geruntur, vocantur præparatoria Judicii: dein *Probationes* ex parte Actoris, & *Exceptiones* seu responsiones ex parte Rei: demum *Sententia*, ac ejus executio ex parte Judicis. Quia verò *res* contra *personas* in Judicium deferuntur per *Actiones*, etiam de his præter morem aliorum Canonistarum breviter aliqua delibabimus.

2 Judicium dividitur 1. in *Ecclesiasticum*, quod agitur coram Judice Ecclesiastico quà tali, seu quando vel ratione causæ vel ratione Rei conventi necessaria in Judice est jurisdictio spiritualis & Ecclesiastica: & in *Sæculare*, quod tractatur coram Judice Sæculari quà tali. 2. in *Criminale*, in quo non solùm super delicto agitur, sed etiam *criminaliter*, h. e. eum in finem, ut delinquenti infligatur pœna & vindicta publica: ac in *Civile*, in quo agitur *civiliter*, h. e. quando Actor intendit suam utilitatem ac interesse, etsi agat super delicto, modo intendat suam utilitatem privatam, aut pœnam quidem, v. g. mulctam pecuniariam, at sibi adjudicandam & applicandam. 3. in *Petitorium*, in quo principaliter controvertitur de dominio & proprietate rei ratione juris vel in re, vel ad rem; & in *Possessorium*, in quo principaliter disceptatur de possessione rei vel juris, sive adipiscenda, sive retinenda, sive recuperanda. 4. in *Ordinarium*, quod & *Plenarium* dicitur, quando litigatur servatâ Juris formâ, ac solenni-

tati-

tatibus per oblationem libelli, solennem litis contestationem, feriarum observationem &c. & in *Summarium*, quod & *Extraordinarium* appellatur, in quo proceditur de plano, simpliciter, levatô velô, ut ajunt, ac sine scripturis, sine forma & solennitatibus Juris; servatis tamen iis, quæ Jure Naturali ad cognitionem & decisionem causæ sunt necessaria.

Dico 1. Actor, & Reus esse quilibet potest, qui habet legitimam personam standi in Judicio, per *l. 2. C. qui legit. pers. standi.* modò aliunde prohibiti aut impediti non fuerint. Talem personam autem non habent 1. muti, surdi, furiosi, prodigi, pupilli, & minores 25. annis, nimirum sine tutore, vel curatore, qui ipsis, si aliunde non habent, ad litigandum à Judice dari debet. per *l. 1. 2. eod. l. 1. C. de curatore furiosi. l. 12. ff. de tutorib. & curat. §. 2. Inst. de curator.* Excipe, nisi Minores agant in causa spirituali: vel super alimentis: nisi conveniant suum curatorem tanquam suspectum: vel nisi pro ipsis feratur sententia. 2. Filiifamilias sine consensu patris, si agant contra extraneum. *l. 8. pr. v. sancimus. C. de bon. quæ lib. c. ult. h. t. in 6.* Excipe, nisi filius agat in causa spirituali: vel super bonis castrensibus vel quasi-castrensibus: vel in criminalibus: vel in causa personali: vel si pater sit absens: si tamen vellet agere contra patrem, & non super peculio castrensi, opus haberet consensu Judicis. *l. 13. ff. de in jus voc.* 3. Religiosi sine consensu Superioris sui. *arg. c. fin. de Sepult. in 6.* Excipe, nisi absentes sint à Monasterio: nisi litem instituant contra ipsum Superiorem: nisi defendant Monasterium suum: nisi ha- 3

beant

beant beneficium, cui annexa est administratio, & lis sit super causa beneficiali: nisi agant in causa se conservandi in Religione, vel super jure quod ipsis competit ratione Professionis; & probabiliùs nisi agant in causa famæ propriæ, aut sint Actores necessarii. 4. Excommunicati in ordine ad agendum, nisi in causa suæ excommunicationis. *c. 5. de Exception.* Si sint tolerati, possunt sed non debent repelli. per *c. 1. eod. in 6.* si sint non tolerati, necessariò debent repelli vel à Parte conventa, vel à Judice. *c. 1. cit. c. 2. & 12. eod. X.* ùt Rei tamen conveniri possunt, ac ipsi respondere tenentur, non quidem per se ipsos, sed per procuratores. Idem est de Bannitis seu deportatis juxta Ordinationem Cameræ.

4 Dico 2. Quæ geruntur à vel coram Judice putatitio, vel existimato tantùm, qui tamen communi & probabili errore habetur pro legitimo, valent in utroque foro, Civili & Ecclesiastico, interno & externo, modò defectus, quo laborat Judex, sit supplebilis à Republica, Ecclesiastica vel Civili. Communis ex *L. Barbarius. 3. ff. de Offic. Pratorum.* canonizata per *can. 1. cauſ. 3. q. 7.* quia nimirum Respublica propter utilitatem publicam, & gravia incommoda, quæ sequerentur, si Acta hujusmodi non valerent, supplet defectum vel jurisdictionem. *l. 3. cit.* Unde Parochus, qui verè talis non est, validè assistit Matrimoniis, licèt ipse sciat, vel etiam contrahentes coram ipso, Parochum verum non esse, modò communiter haberetur pro vero Parocho: econtra Absolutio Sacramentalis, data à non Sacerdote, qui tamen communi errore habetur pro Sacerdote,

non

non valet; quia defectum qualitatis Parochi supplere potest Ecclesia, non verò qualitatem Sacerdotii, utpote Jure Divino necessarii ad validè absolvendum à peccatis. *Objic.* Absurdum est, jus nasci & jurisdictionem ex errore conferri: sed hoc fieret, si acta Judicis putatitii valerent: ergo. R. *N. Min.* non error, sed Respublica, vel Ecclesia, occasione erroris ob bonum publicum tribuit tali casu jurisdictionem.

Dico 3. Judicium Summarium est instituendum in duplici casu. 1. quando causa celerem requirit expeditionem, v. g. in electione & aliis provisionibus Beneficialibus, in causis Matrimonialibus, imò in plerisque Ecclesiasticis, seu ad forum Ecclesiasticum pertinentibus. *Clem. 2. & Extrav. un. int. Comm. h. t. Const. Litium dispendiis 18.* Clem. VIII. in qua etiam ordinatur, ut Judices territorio Ecclesiæ Romanæ subjecti nullas Judiciorum & Processuum nullitates attendant, nisi ortas ex defectu citationis, jurisdictionis, aut mandati. Idem pro foro Civili tenendum de causa statûs, actionis ad exhibendum, alimentorum, mercedum, & de omnibus incidentibus: ac vi consuetudinis de litibus mercatorum, studiosorum, pupillorum, & miserabilium personarum, tributorum, collectarum &c. 2. quando res, circa quam litigatur, est modica. *Auth. nisi breves C. de sentent. ex brevic. l. 6. ff. de Accusat.* Et in his causis modicis, saltem civilibus, sufficit semiplena probatio. Demum observa, in quibusvis causis licitum esse Processum Summarium instituere: imò etiam finitô Summariô ad Judicium Ordinariumt transire coram eodem Judice, & absque

§

que appellatione, vi consuetudinis teste P. König *h. t. n. 12.* cum Mathia Kaut.

6 Dico 4. *Actio* (nempe in Civili, & Petitorio Judicio proponenda: nam in Criminali vocatur *Accusatio*, in Possessorio *Interdictum*) definitur esse *jus persequendi in Judicio, quod sibi debetur*, sive ex jure reali sive ex personali debeatur. *pr. Inst. de Action.* Dividitur 1. in Realem, & Personalem. *Realis*, seu *in rem*, oritur ex jure reali, vel ex dominio, vocatúrque *vindicatio* generali nomine, siquis autem rem corporalem petat tanquam suam, dicitur *vindicatio in specie*, si autem incorporalem, v. g. servitutem prætendat, vocatur *Confessoria*, si neget alteri servitutem, vel jus incorporale, appellatur *Negatoria*. Si agatur de dominio ficto, triplex alia competere potest actio realis: *Publiciana*, quæ competit illi, qui rem bona fide sibi traditam accepit à non domino, & ideo repetere illam, quasi præscriptam (quamvis necdum præscripserit) potest à quocunque possessore, qui illam vel nullo, vel infirmiori, quàm ipse, titulo detinet; & *Rescissoria*, qua quis repetit rem, ab altero jam præscriptam, ac si non præscripta fuisset, adeóque datur ad rescindendam præscriptionem, & facta rescissione ad restitutionem rei; ac *Pauliana*, qua Creditor rem, à debitore in fraudem creditoris alienatam, ac si alienata non fuisset, repetit, quia Jus fingit, eam semper in bonis debitoris mansisse. Denique inter actiones reales recensetur *Hypothecaria* duplex, resultans ex pignore; *Serviana*, quæ datur locanti prædium ad persequendas res à conductore in prædium illatas, utpote si prædium sit urba-

urbanum, tacitè oppignoratas pro pensione &c. si verò prædium sit rusticum, opus est oppignoratione expressa; & *quasi-Serviana*, quæ datur cuique creditori ad persequendas res sibi vel tacitè vel expressè oppignoratas, donec debitum sit solutum. Et sic prodeunt octo species actionis realis. Actio *Personalis* seu *in personam*, quæ generali nomine vocatur *condictio*, oritur ex jure personali, seu ex jure ad rem, tanquam debitam ex contractu vel quasi-contractu, ex delicto vel quasi-delicto, adeóque non petitur res tanquam actu jam sua, sed solùm ut debita.

Dividitur 2. In actionem *Civilem*, quæ ex aliqua parte Juris Civilis, & in *Prætoriam*, quæ ex Jure Prætorio descendit. 3. in *rei persecutoriam*, qua quis petit sibi reddi rem, vel suam, vel debitam, & in *pœnæ persecutoriam*, seu pœnalem, qua quis petit, ut alter ob delictum condemnetur in pœnam, sibi tamen applicandam, v. g. duplum, quadruplum ratione furti. 4. in actionem *bonæ fidei*, in qua Judici conceditur potestas arbitrandi, quantum alter alteri ex æquo & bono præstare debeat, etsi expressè inter Partes conventum non sit, uti est actio empti & venditi, ac aliæ, quæ recensentur *§. 28. Inst. de Action.* & in actionem *stricti Juris*, in qua Judex strictè ad verba contrahentium, vel Legum attendere debet, nec ex æquo & bono extendere aut arbitrari permittitur ultra verba, uti est actio ex mutuo, & quæ ex contractu unilaterali, non supponente pactum utrinque obligatorium, descendunt. 5. in *Perpetuam*, quæ (nimirum hodie) durat tempore longissimo 30. vel 40. annorum, & in 7

Tem-

Temporalem, quæ durat tempore breviori, ut actiones Prætoriæ, quæ regulariter uno anno, & actio doli, quæ biennio terminatur. 6. in transitoriam ad hæredes, & non transitoriam: *transitoria ad hæredes activè* est, quæ competit hæredibus actoris, *passivè*, quæ competit contra hæredes Rei, uti sunt actiones ex contractu descendentes; *non transitoriæ*, quæ nec ad hæredes Actoris, nec in seu contra Hæredes Rei dantur, uti actiones ex delicto descendentes, & merè pœnales; quatenus enim rei persecutoriæ essent, transirent ad & in hæredes. Demum aliquæ actiones vocantur *in factum*, quando nempe deficit proprium nomen Actionis vel Contractûs, & tamen Actionem dari æquum est. Alias actiones in specie explicamus in suis locis ad varios *titulos*, maximè ubi agitur de contractibus specificis.

TITULUS II.

De Foro Competente.

SUMMARIUM.

1. *Quid, & quotuplex sit Forum.*
2. *Actor debet sequi forum Rei.*
3. *An reus teneatur semper comparere coram Judice, ad quem citatur.*
4. 5. 6. *Clerici & Religiosi sunt exempti à foro, & jurisdictione Sæculari, etiam in causis temporalibus realibus.*
7. *Nec renuntiare possunt huic privilegio.*

8. 9. *Quod*

8. 9. *Quod ipsis competit non solùm Jure Humano, sed etiam Divino, & quidem immediatè in thesi.*
10. *An in causis realibus vi consuetudinis convenire possint coram Judice Laico.*
11. *Clericorum inferiorum Judex competens est Episcopus proprius.*
12. *Quale privilegium fori habeant Nobiles Immediati.*
13. 14. *Et quale Studiosi. Quid si isti sint Clerici.*
15. *Et quale Milites.*
16. *Quod sit forum Laicorum non privilegiatorum?*
17. *Causæ Ecclesiasticæ pertinent privativè ad Judicem Ecclesiasticum.*
18. *An etiam, si agatur super possessione.*
19. *Vel si dubium sit, an causa sit Spiritualis.*
20. *In causis Mixtis & Laicus & Ecclesiasticus Judex est competens, ut adeò detur locus præventioni.*
21. *Ubi causæ Feudales tractari debeant.*
22. *Qui sint modi Forum sortiendi.*
23. 24. 25. *Quid requiratur, ut quis sortiatur forum ratione* domicilii, & quasi.
26. *Forum domicilii concurrit cum foro contractûs, delicti, imò & rei sitæ.*
27. 28. *Ubi quis conveniri possit ratione* contractûs, & distractûs.
29. 30. *Ubi ratione* delicti.
31. *Ubi ratione* rei sitæ.
32. *Quid requiratur, ut quis Judici non suo per* prorogationem *subjiciatur.*
33. *Apud quos & in quibus causis locum habeat prorogatio.*

34. *Quando quis sortiatur forum ratione* connexionis causarum.
35. *Causæ connexæ regulariter coram eodem Judice sunt tractandæ.*

JUdicia seu Processus Judiciales ut valeant, necessariò institui debent in foro competente, seu coram Judice competente, h. e. qui in personam conventam & causam litigiosam, jurisdictione præditus est; nam *extra territorium* (& absque jurisdictione) *jus dicenti impunè non paretur. c. 2. de const. in 6. & l. fin. ff. de Jurisd.* Quapropter Actor & Judex ante omnia dispicere debent, an respectu personæ, contra quam, & causæ, super qua Judicium instituere volunt, fundata sit jurisdictio; dein videre, an persona huic Judici subjecta sit ratione domicilii, delicti, contractûs, vel rei sitæ, qui sunt 4. modi *ordinarii* sortiendi forum aut ratione delegationis, prorogationis, connexionis causarum, præventionis, reconventionis &c. qui sunt *extraordinarii* modi sortiendi forum.

§. I.

De Foro in genere, ac de Foro privilegiato certarum Personarum, & certarum Causarum.

1 *Forum* est locus exercendarum litium necessariò adeundus à litigantibus. text. & DD. *in c. forus. 10. de V. S.* Si Judex talis loci in Reum & Causam uno ex dictis modis habet jurisdictionem, dicitur *Forum competens:* si jurisdictionem non obti-

obtinet, vocatur *incompetens*, ſicut & ipſe Judex: imò ſi litigantes nec poſſint ſe ſubjicere Judici, is non quomodocunque eſt incompetens, ſed *incapax*, utì Laicus in cauſa Spirituali. Dividitur ulteriùs. 1. in *Eccleſiaſticum*, in quo Judex quà Eccleſiaſticus, & in *Sæculare*, in quo Judex Laicus jus dicit. 2. in *Contentioſum*, in quo exercetur jurisdictio contentioſa, ſeu cum juſſione, coërcitione, in invitos, & ad invicem contendentes: & in *Voluntarium*, in quo exercetur jurisdictio voluntaria, ſeu in volentes &c. 3. in *Externum*, quod etiam appellatur *forum fori*, in quo proceditur, per actus externos, ac ſecundùm allegata & probata aliquis abſolvitur vel condemnatur, & in *Internum*, quod etiam dicitur *forum poli*, aut *conſcientiæ* vel *animæ*, in quo præcisè juxta internam Rei conſcientiam judicatur: ſi id fiat in adminiſtratione Sacramenti Pœnitentiæ, abſolvendo à peccatis Reum, qui ſimul eſt accuſator & teſtis. *Pœnitentiale* ſeu *Sacramentale*: ſi extra hoc Sacrum tribunal Pœnitentiæ quis abſolvitur ab obligatione voti v. g. vel ligatur cenſuris pro foro ſolùm interno, *non-Sacramentale* nuncupatur. Porro à Foro vel Judice ordinario, ex privilegio vel diſpoſitione Jurium, exemptæ ſunt certæ non tantùm perſonæ, utì Clerici, Principes, & Nobiles, Studioſi, & Milites, ſed etiam certæ cauſæ, utì Spirituales & Feudales; de quibus proinde hìc agendum.

Dico 1. Actor debet ſequi forum Rei. h. e. illum adire Judicem, qui reſpectu Rei eſt competens. Ita per modum Regulæ ſtatuitur in *c. 5. & 8. h. t.* Conſpirant Doctores plerique 2

omnes. *Objic.* Siquis fuit ab altero diffamatus, potest accedere Judicem proprium, qui perpetuum injungat silentium diffamanti, si in probatione deficiat, nec debet adire Judicem diffamati proprium, non obstante, quòd diffamans sit Reus *l. diffamari 5. C. de Ingenuis.* Item siquis timeat litem sibi movendam ab alio, suum proprium Judicem potest accedere, ac petere, ut Adversarium aliàs ipsi non subjectum, citet, eóque præsente suam exceptionem audiat, qua putat Adversarii sui jus adversùs se enervari. *l. si contendat. 21. ff. de fidejussor. & mandatoribus.* Ergo Reus debet sequi, subinde saltem, Actoris, & non Actor forum Rei. R. *N. Cons.* & supposítum, quòd in duobus dictarum Legũ casibus Reus sit diffamans, & is, à quo timetur lis; nam quia primò movere litem de Jure censentur, unus accusando tacitè eum, quem diffamat, alter dando indicia actionis & litis movendæ, potiùs sunt Actores, ut adeò maneat Regulæ nostræ sua generalitas etam in foro *L. diffamari*, & in foro *L. si contendat.*

3 Dico 2. Reus, licèt non teneatur comparere, si incompetentia Judicis citantis sit notoria, v.g. ob privilegium in Corpore Juris expressum, quale habent Clerici contra Laicos, & Studiosi contra eos, qui non sunt Magistratus Academici; si tamen incompetentia est dubia, vel privilegium exemptionis fundatur tantùm in jure speciali, tenetur comparere eatenus, ut proponat exceptionem fori declinatoriam, & doceat de sua exemptione. *c. 7. de Privil. in 6. l. 5. ff. de Judic.* ibi: *siquis ex aliena jurisdictione ad Prætorem vocetur, debet venire;*

nire; Prætoris est enim, æstimare, an sua sit jurisdictio, vocati autem non contemnere authoritatem prætoris -- ut in jus vocati veniant, privilegia sua allegaturi. Ex quo textu, utì & *l. 2. C. si contra jus vel util. publ.* item *c. 2. de Rescr.* colligitur, penes Judicem, ordinarium vel delegatum, regulariter esse potestatem cognoscendi de sua competentia, seu an sua sit jurisdictio: nisi nempe utilitas & commodum proprium redundaret in Judicem ex tali cognitione, ut si dubitaretur, an hoc territorium subsit jurisdictioni Judicis, ex cujus proprietate plura emolumenta provenire possunt; vel nisi recusetur Judex in persona, v. g. ut suspectus, infamis &c. vel nisi quoad alterum membrum contradictionis incapax foret jurisdictionis, ut si laicus in dubio, an causa sit Spiritualis vel non, vellet pronuntiare, non esse Spiritualem, consequenter se esse competentem Judicem.

Dico 3. Clerici, & Religiosi, quoad personas 4
suas sunt exempti à foro & jurisdictione Sæculari non modò in causis & actionibus personalibus; sed etiam in causis & actionibus realibus quoad res temporales. Assertio est indubitata, & non tantùm in Sacris Canonibus definita, sed etiam à Jure Civili agnita. Pars 1. habetur *can. 2. 6. 15. 42. 43. 45. caus. 11. q. 1. c. 10. de constit. c. 4. 8. 10. de Judic. c. 12. h. t. c. 4. de Censib. in 6.* cum concordantibus. Trid. *sess. 25. c. 20. de Ref. Auth. Cassa. C. de Sacros. Eccles. Auth. Statuimus C. de cop. & Cler. Nov. 123. c. 21.* quia nempe *fas non est, ut Divini muneris ministri temporalium potestatum subdantur arbitrio,* utì loquuntur Imperatores Theodosius & Valentinianus

in *Cod. Theodoſ. l. 16. tit. 2. l. 46. 47.* Pars 3. pariter fundatur in *citt. can. 2. 6. 42. 43. c. 12. h. t. & c. 4. de cenſib. in 6.* item *in c. 1. 3. fin. de Immunit. Eccleſiar. in 6. Auth. Statuimus cit.* ac in aliis textibus; quia nempe res temporales & bona ſequuntur conditionem perſonarum, adeóque & forum; cùm acceſſorium ſequatur ſuum principale. *c. 42. de R. J. in 6.* &, *quæ Religioſis adhærent, religioſa ſunt. l. 43. ff. de R. V.* Atque ita ſentiunt etiam Legiſtæ Catholici, quos inter Illuſtriſſ. D. Cancellarius Bavariæ L. B. de Schmid. qui *Semicent. 2. controv. 11. n. 1.* ſic pronuntiat: *ſi præciſè inſpiciamus diſpoſitionem Juris Canonici, nobis certum eſſe videtur, bona Eccleſiarum & Clericorum, tametſi patrimonialia ſint, gaudere immunitate Eccleſiaſtica, etiam in actionibus realibus.* Quid autem ſit de conſuetudine, paulò pòſt videbimus.

§ Per *Clericos* intelligimus omnes in Majoribus Ordinibus conſtitutos: item Minoriſtas, vel primâ tantùm tonſurâ initiatos, ſed cum limitatione, ſi habeant completè ſaltem unam ex conditionibus à Tridentino *ſ. 23. c. 6. de Ref.* requiſitis nimirum 1. ſi habeant beneficium Eccleſiaſticum. vel 2. ſi geſtent habitum & tonſuram, ac inſuper deſerviant alicui Eccleſiæ ex Epiſcopi mandato, h. e. voluntate ſaltem permittentis, ut explicant deciſiones Cardinalium apud Pignatelli. vel 3. ſi geſtent habitum & tonſuram, ac inſuper verſentur in Seminario Clericorum, aut in aliqua Schola vel Univerſitate de licentia Epiſcopi quaſi in via ad Majores Ordines ſuſcipiendos. Per *Religioſos* autem intelligimus omnes Regulares utriuſque ſexûs.

sexûs, licèt laici sint, & nullos Ordines habeant. Extenditur à communi sententia etiam ad Novitios, item ad Fratres & Sorores tertii Ordinis S. Franciſci & S. Dominici, ſi geſtent habitum, & vivant in communi, imò etiam ad Eremitas non Religioſos in commune tamen viventes, & ſecundùm modum ab Epiſcopo approbatum, quin à quibusdam etiam ad illos eremicolas, qui votô ſaltem paupertatis editô, aut ſuſcepta obligatione, habitum deferentes alicui Eccleſiæ vel Oratorio ſub obedientia Epiſcopi vel alterius Prælati deſerviunt.

Objic. 1. cum Hæreticis: *omnis anima ſublimioribus poteſtatibus ſubdita ſit. Rom. 13.* ergo & Clerici Principibus Sæcularibus. 2. S. Paulus appellavit ad Cæſarem, dicens, *ibi me oportet judicari. Act. 25.* ergo Cæſarem agnovit pro ſuo Judice. 3. In *l. 25. & 33. C. de Epiſc. & Cleric.* Clerici ſubjiciuntur Sæculari poteſtati: & Imperatores Catholici etiam Pontifices Romanos depoſuerunt, utì Henricus IV. Benedictum X. 4. In multis caſibus etiam juxta Catholicos Doctores tam in Criminalibus, quàm in Civilibus actionibus perſonalibus ſubſunt Clerici, judicantur, & puniuntur à Laicis. §. Actio realis non dirigitur in perſonam, ſed *in rem. §. 1. Inſt. de Action.* ergo, cùm res temporales nihil Spiritualitatis habeant, ſuper his conveniri poſſunt Clerici & Religioſi coram Laico Judice, cùm præcisè ſpectentur ſolæ res in actione reali, non perſonæ conventæ. R. ad 1. *N. Conſ.* quia Clerici habent ſuos Superiores Eccleſiaſticos, quibus ſubditi ſunt. Ad 2. iterum *N. Conſ.* Paulus Cæſarem appellavit, non quà Judicem ſuum, ſed quà Protectorem contra vim

iniquam Judæorum, quorum Judex erat Cæsar. Ad 3. Justinianus per illas Leges misit falcem in messam alienam, ac illæ Leges propter defectum jurisdictionis in ferente fuerunt irritæ, ut agnovit ipse Imperator Fridericus in *Auth. Cassa C. de SS. Eccles. in Auth. Item nulla. & Auth. Statuimus C. de Episc. & Cleric.* imò ipse Justinianus aliter sensit, & disposuit in posteriori Lege, nimirum *Nov. 123. c. 21.* Illi Imperatores, temerè invadentes solium Pontificale, id ausi sunt viâ facti, non viâ juris, quod nullum in Pontifices habere possunt. Ad 4. in iis casibus judicantur, vel etiam puniuntur Clerici à Laicis juxta Catholicos DD. in quibus SS. Canones & Pontifices id concedunt, v.g. in causa feudali, ubi Clerici sunt vasalli Laicorum; quando Clerici non nomine proprio conveniuntur, sed ut tutores, curatores, procuratores; ac in casu evictionis, ut defensores; item juxta aliquos si sint hæredes, & lis cum defuncto jam fuit contestata. Sic ex permissione Ecclesiæ etiam puniuntur à Laicis, quando degradati traduntur Curiæ Sæculari, quando ob enormia delicta, vel non gestatum habitum, jam sunt privati privilegiis Clericalibus, & probabiliter quando immiscent se rebellioni, ac in flagranti deprehenduntur inter perduelles, & res non patitur moram, ac damnum publicum aliter averti nequit. In aliis casibus nec judicatura nec punitio Clericorum conceditur Laicis tam in causis civilibus personalibus, quàm in criminalibus. Ad 5. Etsi actio realis immediatè tendat in rem, jurisdictio tamen, & Judicium, quod instituitur super tali re, immediatè & directè tendit in personam, quæ sola propriè capax

est

est jurisdictionis passivæ, judicaturæ, & condemnationis.

Dico 4. Clerici & Religiosi ita sunt exempti à foro Sæculari, ut huic privilegio nec renuntiare veleant, etiam interveniente juramento, & consentire in Judicem Laicum. *can. 33. 42. 43. caus. 11. q. 1. c. 12. h. t.* ratio ibi redditur, quia hoc privilegium non est introductum in favorem singularum, seu cujuslibet personæ Ecclesiasticæ in particulari, sed in favorem ac reverentiam totius Statûs Ecclesiastici, adeóque est favor & jus publicum, cui renuntiari pactô privatorum etiam juratô non potest. Si præsumant consentire in Judicem Laicum, perdunt causam, si ea civilis sit, & censuris puniendi sunt, per Jura *citt.* Laicus trahens Clericum ad Judicium Sæculare extra permissos casus peccat graviter, & excommunicatur *c. 2. h. t.* & in Bulla Cœnæ. 7

Dico 5. Exemptio Clericorum & Religiosorum à foro & jurisdictione Laicali non solùm statuta est à SS. Canonibus, ut ex dictis patet, sed etiam introducta à Jure Divino. 2. probabiliùs imediatè, saltem in thesi. Pars 1. videtur innegabilis ab ullo Catholico propter claros textus non solùm *c. 4. de censib. in 6.* ibi: *cùm igitur Ecclesiæ, Ecclesiasticæque personæ, ac res ipsarum, non solùm Jure Humano, quin imò & Divino à sæcularium personarum exactionibus sint immunes;* sed etiam duorum Conciliorum Generalium, nempe Lateranensis sub Leone X. *S. 9. in Bulla Reform.* ibi: *cùm à Jure tam Divino quàm Humano Laicis potestas nulla in Ecclesiasticas personas attributa sit:* & Concilii Trident. quòd *s. 25. c. 20. de Ref.* pronuntiat, *Ecclesiæ &* 8

personarum Ecclesiasticarum immunitatem DEI ordinatione & Canonicis sanctionibus constitutam esse. ergo nullus Catholicorum inficias iverit, saltem *aliquo modo* Juris Divini esse immunitatem personarum Ecclesiasticarum. Unde, quando Catholici Doctores plurimi eam Divini Juris esse negant cum Cavarruv. Mol. Farinac. Oliva, & Zœsio, intelligendi veniunt in eo sensu, quòd dicta munitas non *immediatè* descendat à Jure Divino, sed solùm mediatè, originaliter, & initiativè, quatenus nempe Christus dedit Ecclesiæ mandatum eximendi Clericos & Religiosos à foro sæculari, vel quatenus Clericos constituit velut Patres & Magistros reliquorum fidelium. Quòd autem *immediatè* Divino Jure exempti sint (& sic Pars 2. assertionis) probatur 1. ex allegatis verbis Conciliorum Lateranensis & Tridenti, quæ secundùm communem regulam, sicut verba S. Scripturæ, accipi debent in sensu proprio, nisi ea impropriare cogat necessitas: sed verba dictorum Conc. *Jure Divino*, & *Divina ordinatione*, non videntur sumi in propria significatione, nisi dicatur, exemptionem Clericorum *immediatè* à Jure Divino descendere, & Divina ordinatione constitutam esse, nec aliquid speciale per illa verba tribueretur statui Ecclesiastico; nunquid enim hoc pacto potestas Regia, & Magistratuum Sæcularium, posset dici esse Juris Divini & Naturalis, si ad hanc denominationem sufficeret, illam mediatè à DEO & Jure Naturali, (hominibus facultatem concedente, vel instinctum ingenerante, eligendi sibi Reges & Magistratus sæculares) descendere; cùm non sit potestas, nisi à DEO? Nunquid per se clarum est, statum Ecclesiasticum saltem

me-

mediatè Jure Divino exemptum esse à jurisdictione Laicorum? quid ergo opus fuisset, ut Concilia exprimerent tam accuratè, hanc exemptionem esse à *Jure Divino*, seu *Divina ordinatione* constitutam, si solùm mediatè esset Juris Divini? Atque ideo de immediate exemptione intelligendi sunt Doctores illi, qui immunitatem personalem personarum Ecclesiasticarum absolutè Juris Divini esse pronuntiant, uti Abb. Felin. Azor, Fagn. Barb. Laym. Engel, ac alii, præsertim Theologi & Canonistæ. P. Friderich in egregio *tract. de for. comp. n. 229.* Prob. 2. Clerici & Religiosi non minùs dicati & consecrati sunt ad cultum & servitium DEI, atque ideo Sacri existunt, imò magis, quàm templa, altaria, vestes sacræ &c. sed ista propterea sunt Jure Divino immediatè exempta à dispositione Sæcularium, & onere Sæculari, ut plerique fatentur: ergo & Clerici ac Religiosi à jurisdictione Sæcularium. Prob. 3. hoc ipso, quòd Christus Clericos constituerit patres, magistros, & pastores Laicorum, censetur illos ab horum jurisdictione eximisse immediatè per se. *arg. can. 9. 11. dist. 96.*

Addidi tamen, *in thesi*, h. e. in genere, seu secundùm rationem genericam, & abstrahendo à casibus & circumstantiis particularibus, vel ab hypothesi particulari, & applicatione ad materias, causas, circumstantias specificas aut individuales; adeóque *in hypothesi*, declarare ad Ecclesiam pertinet, an hìc & nunc, atque in his particularibus casibus illud generale privilegium, à DEO & Christo immediatè concessum, habeat locum, nec ne. Accipe rem in exemplo: obligatio residendi per-

sona-

sonaliter in Beneficiis Curatis est immediatè Juris Divini, ut fatentur plerique Adversarii; licèt penes Ecclesiam sit, hoc Jus Divinum quoad casus particulares declarare, determinare, limitare, v.g. ex justa causa dando licentiam non residendi, & Episcopatum, Parochiam, & curam animarum exercendi per alium æquè idoneum. Sic quoque Juris Divini & Naturalis est in thesi colere DEUM, hominem non occîdere &c. licet modum specialem quo colendus sit DEUS, & circumstantias, in quibus prohibeat DEUS hominem occidere, determinare & declarare sit Juris Ecclesiastici, & positivi Humani.

9 *Objic.* 1. In Scripturis Divinis nullus reperitur textus eximens personas Ecclesiasticas à potestate Sæculari: ergo Jure Divino non sunt exemptæ. 2. per hoc, quòd aliquis ex Pagano fiat Christianus, non eximitur Jure Divino à vinculis, quibus antè erat adstrictus, v. g. conjugii, obedientiæ, debiti pecuniarii &c. ergo neque per hoc, quòd ex Christiano fiat Clericus, eximitur aliquis Jure Divino à vinculo prioris subjectionis. 3. Exemptio Clericalis variari potest pro varietate temporum & locorum, ut hìc & nunc sit restrictior vel amplior, vi privilegii Pontificis, aut consuetudinis: ergo non est Juris Divini; cùm adversùs hoc nihil virium habeat vel ipse Pontifex, vel Populi mores. R. Ad 1. *trans Antec.* nam Christus Petrum, ac in eo omnes ejus in Primatu Successores, Romanos Pontifices, satìs clarè exemit, dum constituit supremos omnium fidelium Pastores, verbis, *pasce oves meas Jo. 21.* reliquos verò Apostolos eorúmque in cura animarum

marum ſucceſſores, dum illos conſtituit Judices Laicorum verbis, *quæcunque alligaveritis ſuper terram &c. & quæcunque ſolveritis &c. Matth. 18.* Sed tranſmiſſo *Antec. N. Conſeq.* quia ſufficit, quòd hæc exemptio introducta immediatè ſit Jure Divino tradito, ſeu non ſcripto, per Eccleſiam & Concilia nobis declarato: ſicut juxta Adverſarios in Ordinatione Sacerdotum traditio patenæ cum vino eſt materia Ordinis Sacerdotalis Jure Divino, per Eccleſiam declarato, licèt nullum Scripturæ textum ad id probandum adducere valeant. Ad 2. *N. Conſ.* & paritatem; quòd factus ex Pagano Chriſtianus eximatur Jure Divino à dictis vinculis, nullum habemus fundamentum: bene tamen, quòd ex Chriſtiano factus Clericus eximatur Jure Divino à vinculo ſubjectionis Sæcularis. Ad 3. *diſt. Conſ.* ergo non eſt Juris Divini in qualibet hypotheſi. *C. Conſ.* in theſi, ac abſtrahendo à circumſtantiis particularibus. *N. Conſ.* Sed hinc

Quæres, an vi conſuetudinis, quam vigere in 10
Galliis, & multis Germaniæ locis, præſertim apud Cameram Imperialem, paſſim teſtantur Auctores, Clerici & Religioſi in cauſis *realibus*, ſeu quando intentatur actio *realis*, conveniri poſſint in foro Sæculari, ſeu coram Judice Laico? R. Cum Covarruv. Jul, Claro, Zœſio, Gail, Mynſ. de Baſſis, & Schambogen *h. n. 31.* & Clariſſ. D. Greneck in *Exam. Canon. h. t. n. 42.* ubi me ipſum citat, aliiſque multis affirmativè; modò ſufficienter conſtet de conſuetudine, quæ, quia facti eſt, utique probari debet, &, quia odioſa, utpote Juri contraria, ſtrictæ interpretationis eſt,

ade-

adeóque extendi non debet à casibus, de quibus constat, ad alios, de quibus talem consuetudinem vigere non constat. Sed ex quo capite sustineri ac defendi potest talis consuetudo, immunitati Ecclesiasticæ contraria, ac toties in Jure reprobata? R. Ex duplici. 1. ex jure reservationis, & advocatiæ, Schutz-und Schirms-Gerechtigkeit; siquidem imperatores ac alii Principes fundatores, teste Goldasto & Jo. Palatino, in erectione & fundatione Episcopatuum, Monasteriorum &c. consensu Ecclesiæ reservârunt sibi cognoscendi & judicandi super bonis temporalibus, quæ Ecclesiis & Ecclesiasticis personis liberaliter tribuerunt; quod jus postea subin dederunt inferioribus. v. g. Magnatibus, & Magistratibus sæcularibus, quos sibi substituerunt advocatos & protectores Ecclesiarum, Monasteriorum &c. 2. ex tacito consensu Pontificis, hujusmodi consuetudinem scientis, & non reclamantis in specie: ferè sicut consuetudo reconveniendi Clericos coram Judice Sæculari in causa non connexa ob tacitum Pontificis consensum, communiter à Doctoribus Catholicis agnoscitur ut legitima, nec eam reprobare audent. Certè non videtur credibile, quòd Pontifex omnes illos Principes & Magistratus, in quorum territoriis non ignorat vigere talem consuetudinem, aliàs de Ecclesia præclarè meritos velit vinculô excommunicationis esse innodatos, tanquam violatores immunitatis Ecclesiasticæ, urgendo suas Leges circa hunc casum particularem, quarum observantiam propter invalescentem nimis usum contrarium, longissimo & immemoriali tempore continuatum, moraliter vix sperare

posset,

posset. Ubi igitur immemorialis reperitur consuetudo conveniendi Clericos & Religiosos coram Judice Laico in causis realibus, non immeritò præsumitur, eam fundari vel in jure Advocatiæ & reservationis, vel in onere reali aut jurisdictionis jam priùs impositò bonis, postea in Ecclesias translatis; vel in tacito consensu Summi Pontificis, & sic legitimam esse.

Objic. Jus Canonicum passim reprobat consuetudinem, immunitati Ecclesiasticæ adversantem, velut corruptelam, utì *in c. 3. de consuet. c. 8. & 17. de Judic.* in *Concil. Lateran. sub Leone ac in sess. 10.* & quotannis in famigerata *Bulla Cœna. Constit. Romanus Pontifex.* Urbani VIII. ergo sustineri non potest, præsertim ex tacito Pontificum consensu. R. retorquendo in consuetudine reconveniendi Clericos coram Judice Laico, quam Catholicissimi Doctores damnare non audent, licèt adversetur immunitati Ecclesiasticæ. R. 2. *dist. Ant.* passim reprobatur vel in genere tantùm, & terminis generalibus: vel in specie quidem, at relatè ad causas criminales, vel civiles personales: vel quæ non innititur tacito Pontificis consensui, aut alteri juri ex consensu Ecclesiæ Laicis competenti. *C. Ant.* reprobatur consuetudo, de qua hìc sermo est, in specie, eáque immemoriali, & quæ innititur, ac inniti non absque fundamento præsumitur, vel juri, cum expresso consensu Ecclesiæ Laicis concesso in primæva Ecclesiarum &c. fundatione, vel tacito Pontificum consensui. *N. Ant. & Cons.*

Dico 6. Clerici inferiores, & non exempti à jurisdictione Episcopi, conveniri debent coram 11

Episco-

Episcopo, eóque proprio, nisi nempe ex causa particulari pro prima instantia subsint alteri Superiori Communis ex *can. 43. 45. caus. 11. q. 1. c. 1. h. t. c. 7. de Offic. ord. in 6.* sive dein sit proprius ratione domicilii, vel Beneficii, sive contractûs &c. Locô Episcopi autem ordinariè venit quoque Vicarius Generalis, & Sede vacante Capitulum. Dixi, *inferiores*; ubi enim ipsi Episcopi, & eo superiores Prælati, conveniendi sint, dictum est *ad tit. de off. Ordin. n. 4.*

12 Dico 7. Principes, Nobiles Immediati (nempe Laici) Status Imperii, & Civitatum Imperialium Magistratus, in causis profanis exempti sunt à foro inferiori, ita ut conveniendi sint coram Summo aliquo Imperii vel Imperatoris tribunali, nimirum vel in *Camera Imperii*, vor dem Cammer-Gericht/ quæ nunc est Wezlariæ; vel in Consilio Imperiali Aulico Viennæ, vor dem Reichs-Hofrath. Ita habent Recessus Imperii, praxis, & sensus communis DD. Interim tamen principes, & immediati Nobiles (non tamen Civitates Imperiales per se) habent privilegium, ut saltem in causis civilibus possint ex se ipsis eligere inferiores Judices, quos vocant *Austregas*, Germanicè Austrâg/ à verbo Germanico austragen/ ut adeò horum prima Instantia possit esse Judicium Austregarum, seu Austregarium. Ordinat. *Can. p. 3. tit. 27.* Dixi, *Nobiles Immediati*, seu *Liberi*, die Freye Reichs vom Adel/ die unmittelbahre Reichs-Ritterschafft/ h. e. qui nulli subsunt inferiori Principi aut Statui Imperii, sed immediatè Imperatori vel Imperio Romano, quales

sunt

sunt in Suevia, Franconia, & ad Rhenum: qui verò immediatè subsunt inferiori Principi aut Statui, quia nempe in ejus territorio possident prædium, castrum, pagum &c. vocantur *Nobiles Mediati*, quia primùm mediatè subsunt Imperatori ac Imperio, vel *Landsassii*, quales sunt Nobiles plerique in Austria, Bavaria, Saxonia, Marchionatu Brandenburgico, Palatinatu, Hassia &c. & hi in prima instantia conveniendi sunt coram tali suo Principe, vel Statu.

Dico 8. Studiosi, qui nempe in aliquo Studio 13
Generali vel Academia immatriculati (aut in Lycæo vel Gymnasio publico, ut communiter extendunt) litteris addiscendis dant operam, gaudent speciali privilegio fori, ipsis concesso à Friderico I. à rubra barba dicto *Barbarossa*, anno 1158. in *Authent. Habita quidem Cod. Ne filius pro patre.* vi cujus Scholares, illorúmque famuli, Matriculæ inscripti, Professores, & horum Domestici, atque Notarii, Pedelli, ac Nuntii Academici in consequentiam, non coram alio Judice conveniri possunt, quàm coram Dominio, vel Magistro suo, h. e. Rectore Universitatis aut Scholarum, vel Senatu Academico, aut, si malint, coram Episcopo ipsius Civitatis (quæ tamen optio, vel potestas eligendi Episcopum, teste Besoldo *de Jure Acad. c. 6. n. 2.* apud P. Schmalzgrueber *h. n. 111.* per consuetudinem sublata est) ex adjecta ratione; quia *illorum scientiâ totus illuminatur Mundus, & ad obediendum DEO, & Nobis* (Imperatoribus) *ejus Ministris vita subjectorum informatur.* Privilegium sic sonat: *decernimus, ut nullus de cætero tam audax inveniatur, qui aliquam*

quam Scholaribus injuriam inferre præsumat, ne ob alterius cujuscunque provinciæ delictum, sive debitum, aliquod damnum eis inferat --- Verumtamen si litem eis quispiam super aliquo negotio movere voluerit: hujus rei optione data Scholaribus, eos coram Domino vel Magistro suo, vel ipsius Civitatis Episcopo, conveniat. Ex verbis *delictum, sive debitum,* atque ex verbis, *litem super aliquo negotio*, quibus denotantur causæ tam criminales quàm civiles, commune Doctorum votum, ut ait Ummius *ad Proceſſ. Judic. diſp. 4. th. 12. n. 66.* cum Gloſſa in *d. Auth.* Bart. Mendo, & Lymnæo, conſpirante communi Germaniæ praxi, deducit, Academiis de Jure Communi (niſi nempe Princeps territorii vel Fundator hoc privilegium limitent) competere etiam merum Imperium, & jus Gladii in Studioſos ſubditos. Quidquid alii dicant contrà cum Baldo, Cujacio, & Sichardo. Ratio, quia privilegium & beneficium Principis, maximè ſi in *Corpore Juris* clauſum ſit, ſicut iſtud, latiſſimè eſt interpretandum. *l. 3. ff. de Conſtit. Princ.* ergo etiam de cauſis criminalibus majoribus, ubi agitur de vita & ſanguine intelligendum venit. *Objic.* In conceſſione generali jurisdictionis non comprehenditur jurisdictio alta, ſeu merum imperium, & Judicium Sanguinis, Blut-Gericht / niſi nempe hujus fiat expreſſa mentio. *l. 1. ff. de offic. ejus, cui mandata.* Sed *in Auth. Habita* ſolùm generaliter fit mentio jurisdictionis, non verò meri imperii: ergo. R. *N. Ma.* caſu quo ſupremus Princeps jurisdictionem *Ordinariam* illimitatè concedit, vel expreſsè ad cauſas criminales & civiles ſine excep-

tione,

ptione, utì Fridericus conceſſit in *d. Auth.* Allegata *lex 1.* loquitur tantùm de jurisdictione *mandata* ſeu *delegata.* Si jurisdictio *ordinaria* illimitatè conceditur à Principe, etiam merum imperium cenſetur eſſe conceſſum. *l. 7. §. 2. l. 8. ff. de offic. Proconſ.*

Quæres, an etiam Studioſus Clericus conve- 14
niri poſſit coram Rectore Univerſitatis, vel toto Magiſtratu Academico, ſaltem Eccleſiaſticis permixto? R. De Jure Communi negativè; quia de Jure Canonico Clericorum Judex eſt Epiſcopus. *can. 45. c. 1. & c. 7. ſuprà citt.* cui præjudicare non potuit Imperator per *Auth. Habita*, utpote incapax diſponendi per legem de Clericis, à ſua jurisdictione exemptis. Interim tamen jure ſpeciali, nempe privilegii Apoſtolici, aut conceſſionis Epiſcopi, aut conſuetudinis vel præſcriptionis canonicæ, aut amicabilis compoſitionis poſſunt, & ſolent conveniri Clerici Studioſi coram Rectore Clerico, aut membris Academiæ Eccleſiaſticis, non tamen in cauſis criminalibus criminaliter intentatis, Abb. *in c. 12. h. t. n. 29. 30.*

Dico 9. Milites quoque, nimirum qui præſti- 15
tô juramentô ritè relati ſunt in numerum militum, in *l. 6. C. de juriſd. omn. Jud.* obtinuerunt privilegium, vi cujus tam in cauſis civilibus, quàm in criminalibus, non alibi, niſi coram Judice Militari, nempe ſuo duce vel colonello, aut Senatu Militari, conveniendi ſunt. Licèt, ſi conveniantur civiliter ratione prædiorum, mercaturæ, tributorum &c. dicantur non gaudere foro Militari. per *l. fin. C. ubi quis Curiali.*

Dico 10. Laici, non ſpecialiter privilegiati, 16

in causis profanis conveniri debent coram Judice Laico. *c. 13. de Judic. c. 10. 11. h. t.* eóque proprio, cui nempe subsunt ratione domicilii, vel delicti, vel contractûs, vel rei sitæ &c. non obstante, quòd Clericus sit Actor; cùm Actor sequi debeat forum Rei. *c. 5. 8. eod.* nisi nempe admixta reperiatur causa spiritualis, vel agatur de peccato; tunc enim ratione causæ debet esse Judex Ecclesiasticus. *c. 13. cit.* & nisi subsint Laici Ecclesiastico Magistratui etiam in temporalibus.

17 Dico II. Causæ Ecclesiasticæ pertinent privativè ad Judicem Ecclesiasticum. Ita omnes Catholici, à quibus nec Heterodoxi plerique dissentiunt, ut videre est apud Zanger *c. 1. p. 2. de Except. n. 421.* Patet ex variis Juribus, maximè *c. 2. de Judic.* ubi generalis datur regula: *de negotiis Ecclesiasticis, maximè illis, quæ spiritualia esse noscuntur, Laicorum Judicio disponendum non esse,* scilicet propter defectum jurisdictionis Ecclesiasticæ & spiritualis, cujus seclusô Papæ privilegiô ne quidem capaces sunt. *Ecclesiastica* autem causæ censentur esse 1. spirituales *c. 2. cit.* seu versantes circa rem intrinsecè sacram, uti sunt gratia sanctificans, virtutes & dona supernaturalia, Sacramenta, Professio Religiosa, votum, juramentum, & ea, quæ pertinent ad Fidem, officia, & jurisdictionem Ecclesiasticam. 2. spirituali annexæ. *c. 3. eod. c. 3. de Ord. cognit. &c.* uti Prælaturæ & Beneficia Ecclesiastica, jus patronatûs, jus eligendi ad Prælaturas, jus decimandi, res consecratæ, vel benedictæ &c. 3. duo crimina, nempe Hæresis. *c. 13. §. 3. & fin. de Hæret.* & Simonia juxta communem, quia

ad-

adversatur rei sacræ, nimirum Religioni, sicut illa Fidei. 4. quando Reus conventus est Clericus vel Religiosus: de his, quia causam solùm extrinsecè ac impropriè faciunt Ecclesiasticum, jam egimus. Sicut autem causæ Ecclesiasticæ ad forum Ecclesiasticum, ita profanæ & temporales, quæ moventur inter meros Laicos, privativè regulariter pertinent ad forum sæculare, si instituatur actio; siquidem per viam *denuntiationis*, vel Canonicæ, vel Evangelicæ, possunt etiam deferri ad Judicem Ecclesiasticum, ubi nempe agitur de peccato vitando. Communis ex *c. 13. de Judic. cit. & c. 5. de Raptor.*

Quæres, an in casu, quo agitur de possessione 18
nuda, vel mero facto, circa causam Ecclesiasticam, possit esse competens Judex Laicus? R. Spectato Jure Scripto negativè. Sumitur ex *Clem. un. de sequestr.* item *c. 12. de Sent. Excomm. in 6.* & hac ratione; quia possessio, & factum tale, versatur circa rem sacram vel spiritualem, v. g. si quæritur, an & quanto tempore Titius possederit Decimas, an Matrimonium inter has personas fuerit contractum, an Ordo sacer susceptus, vel iste homo sit Clericus &c. ergo causa possessoria rei spiritualis rectè dicitur spiritualis, & factum, quod contingit rem spiritualem, esse spirituale magis, quàm temporale. *c. 12. cit.* Adde, quòd facilè, imò ferè semper in quæstione facti, vel super possessione, involvatur *quæstio Juris*, v. g. de *valore* facti. v. g. an Matrimonium sit validè contractum, Ordo sacer ritè susceptus &c. vel *de titulo* possessionis, an nempe ea sit justa, præsertim si de possessione adipiscenda agatur, imò &, si de recuperanda,

vel retinenda. Si autem moveatur, vel involvatur quæstio Juris super re spirituali, juxta communem spectato Jure scripto debet esse Judex Ecclesiasticus. Interim tamen plurimi DD. testantur, spectata consuetudine quæstionem super nuda possessione, vel mero facto, circa rem spiritualem, posse coram Judice quoque Laico tractari, cui proin, ubi sufficienter probata fuerit, me nolim opponere.

19 Dubitabis, an in dubio, num causa sit spiritualis vel Ecclesiastica, privativè sit competens Judex Ecclesiasticus, ita ut Laicus de tali dubio nequeat cognoscere? R. Cum receptissima omnium, tam Juristarum quàm Theologorum, traditione, quos inter etiam est Covarruv. *practicar. qq. c. 33. pr. & n. 1.* licèt aliàs subinde lubricus in materia immunitatis Ecclesiasticæ, indubitanter affirmativè, non tantùm propter *c. 12. cit.* ubi cognitio super dubio, an aliquis sit Clericus, nec ne, tribuitur privativè Judici Ecclesiastico, sed etiam propter hanc efficacissimam rationem: si enim super tali dubio cognosceret & pronuntiaret Judex Laicus, deberet discutere naturam intrinsecam rei, & supernatura vel qualitate spiritualitatis cognoscere ac pronuntiare: sed hoc excedit sphæram & jurisdictionem Judicis Laici, utpote requirens jurisdictionem spiritualem, cujus omnino incapax est Laicus: ergo. Confirmatur: qui judicat super dubio, an causa sit spiritualis vel Ecclesiastica, an verò temporalis vel profana, præditus esse debet jurisdictione quoad utrumque membrum contrarietatis vel contradictionis; aliàs enim pronuntiando de membro, super quo jurisdictionem non habet,

pro-

pronuntiaret invalidè, & exponeret se periculo vel invalidè pronuntiandi, si determinaret eam esse spiritualem, vel sacrilegè invadendi causam spiritualem, si eam determinaret esse profanam, quia fortè esset spiritualis: atqui Judex Laicus quoad utrumque membrum, nempe quoad qualitatem spiritualitatis, evidenter præditus non est jurisdictione, imò ejus est incapax (non tamen Ecclesiasticus quoad qualitatem temporalitatis) ergo Judex Laicus de tali dubio cognoscere & judicare nequit. Quamquam aliàs & regulariter quilibet Judex in dubio cognoscat de sua competentia, seu an sua sit jurisdictio, si indè in ipsum non redundat emolumentum temporale. *l. 5. de Judic. c. 2. de Rescr.*

Dico 12. In causis mixtis, seu mixti fori, datur 20
locus præventioni, ita ut ille Judex cognoscere de iis possit (sive sit Ecclesiasticus, sive Laicus) qui prævenit alterum per aliquem actum Judicialem, etiam per solam citationem Reo intimatam, ut adeò Judex alter, præventus nempe, non possit se ampliùs immiscere. *l. 7. ff. de Judic. c. 8. de off. deleg. in 6.* ubi enim cœptum est Judicium, ibi & finem accipere debet. *l. 30. ff. de Judic.* Porro *causæ mixtæ* dicuntur, quæ pertinent ad plures & diversos Judices *in solidum*, seu si plures Judices respectu ejusdem causæ habent jurisdictionem *concurrentem* & seorsim, non *cumulativam*, & simul seu conjunctim; quod contingit vel in concurrentia fori, utì quando unus Judex est competens ratione domicilii, alter ratione delicti &c. vel ex qualitate ipsius causæ, quæ tam à Laico quàm ab Ecclesiastico Judice tractari potest; quales sunt

vel civiles, vel criminales : *civiles* sunt, quæ quidem originaliter sunt sæculares, propter certam tamen qualitatem spiritualem, vel ex lege aliqua pertinent ad forum utrumque, Ecclesiasticum & Sæculare, ad neutrum privativè, uti contractus, quibus adjectum est juramentum, testamenta Laicorum, quibus inserta sunt pia legata, vid. P. Friderich de *for. comp. p. 5. c. 5. §. 1.* aut viciſſim quæ originaliter quidem sunt Ecclesiasticæ, sed propter aliquam qualitatem temporalem ex consuetudine etiam coram Laico Judice proponi solent, v. g. si moveatur quæstio facti (non Juris) vel intentetur possessorium, non petitorium, super causa spirituali vel Ecclesiastica. *Criminales* mixti fori sunt delicta, quæ utramque Rempublicam offendunt, atque ideo tam à Jure Canonico quàm Civili certæ in illa pœnæ statuuntur, uti blasphemia, perjurium, magia, assassinatus, crimen incendiariorum, fornicatio, concubinatus, incestus adulterium, sodomia, polygamia &c. Hodie tamen punitionem horum delictorum, si Rei sint Laici, ferè Judicibus sæcularibus relinquunt Judices Ecclesiastici.

21 Dico 13. Causæ feudales, quæ nimirum inter vasallos quà tales moventur, ordinariè spectant privativè ad Dominium directum (Lehen-Herrn) seu ad eum, à quo sua feuda acceperunt, etiamsi dominus sit Laicus, reus vasallus verò Clericus. *1. Feud. 18. & 2. F. 55. §. 2. fin.* & maximè *c. 6. & 7. h. t.* ubi Jus Canonicum pro hoc speciali casu tribuit Laicis jurisdictionem in Clericos Reos. Dixi 1. *inter vasallos*; si enim inter vasallum & extraneum, vel inter dominum & extraneum, oriatur

tur lis: item si inter dominum & vasallum, iste verò neget se esse vasallum, & *Pares Curiæ*, h. e. plures vasalli ejusdem domini non existant, Judex competens est, qui aliàs est ordinarius; ne dominus sit Judex in propria causa: si verò dominus habeat Pares Curiæ, & lis est inter ipsum & vasallum super re feudali, judicant Pares Curiæ, seu convasallii; nisi aliud habeat consuetudo. 2. *quà tales*, h. e. litigantes de re vel jure feudali, non de re alia. 3. *ordinariè*, nisi nimirum justa adsit causa recusandi Dominum directum.

§. II.

De Modis sortiendi forum, ordinariis & extraordinariis.

Postquam constiterit, an ratione personæ, vel 22
causæ, competens forum sit Ecclesiasticum vel sæculare, Actori videndum ulteriùs est, quem Judicem ex Ecclesiasticis vel sæcularibus adire possit vel debeat; plures enim possunt esse competentes, nimirum ratione vel *domicilii* aut *quasi domicilii*, seu loci, in quo Reus contractum, super quo lis est, celebravit: vel *delicti*, seu loci, in quo delictum commisit, super quo convenitur: vel *rei sitæ*, seu loci, in quo sita est res, super qua litem vult movere Actor; hi enim sunt quatuor modi communes seu ordinarii, quibus aliquis sortitur forum, sive subjicitur jurisdictioni certi Judicis in particulari. Præter quos sunt & alii modi extraordinarii, quibus certo quis Judici subjicitur,

nempe 1. ratione *privilegii*, quod obtinent certæ personæ, & certæ causæ, de quibus in præcedenti §. dictum. 2. ratione *præventionis*, de qua paulò antè. 3. ex *L. diffamari.* & ex *L. si contendat.* de quibus *n. 2. h. t.* egimus breviter. 4. ratione *reconventionis*, de qua ad *Titulum IV. de Mutuis petitionibus.* infrà. 5. ratione *delegationis*, de qua in *lib. I. tit. XXIX. de Off. Jud. Deleg.* jam actum est. 6. ratione *prorogationis.* & 7. ratione *connexionis* seu *continentiæ causarum*, de quibus duobus ultimis hoc loco tractandum, utì & de 4. ordinariis modis.

23 Dico 1. Ut aliquis fortiatur forum ratione *domicilii*, nempe privati & accidentalis, consequenter ut fiat subditus, requiruntur duo, *factum & animus*, h. e. habitatio in aliquo loco actualiter cœpta vel per momentum, & simul animus seu propositum stabiliter & perpetuò ibi manendi. 2. Ut autem ratione *quasi-domicilii*, requiruntur eadem duo, cum discrimine tamen ex parte animi; nam ad constituendum quasi-domicilium sufficit & requiritur propositum manendi in loco pernotabile tempus, v. g. per aliquot saltem menses, aut per majorem, ut aliqui volunt, anni partem, ac non perpetuò; ut faciunt studiosi, famuli, milites præsidiarii, negotiorum gestores, mercatores. Proin si aliquis venit ad locum, ibi autem non intendit subsistere perpetuò, nec ad tempus notabile, etiamsi per accidens ibidem subsisteret diu, v. g. per integrum annum, vel etiam per plures, maneret peregrinus, & extraneus, nec fieret incola, & subditus. Pars 1. sustinetur à plerisque communiter ex *l. 5. inf. l. 26. ff. de captivis.*

l. 2.

l. 2. C. ubi Senatores. l. 7. C. de Incolis. Pars 2. sumitur ex *l. 19. §. 2. ff. de Judic.* & communi DD. Dixi 1. *privati*; nam aliud domicilium vocatur *commune*, nempe omnibus Imperii Romani membris, in quacunque illius provincia existentibus, quod olim erat Roma: hodie autem in foro Civili sublatum est consuetudine: in foro autem Canonico adhuc hodie Roma forum commune est respectu Clericorum, imò & Laicorum in causis spiritualibus. Oliva *For. Eccles. p. 3. q. 25. n. 28.* eóque teste omnes ex *c. fin. h. t.* ita ut ibi in prima instantia conveniri possint; si tamen (ut rectè limitatur, ne Curia Romana nimirùm obruatur litibus, & inferiorum velipendatur jurisdictio) Romæ existant Rei, & jus non habeant causam indè avocandi domum; & si causa non sit ex majoribus, v.g. circa Fidem, Sacramenta, jura, obligationes, & immunitates Ordinis Clericalis &c. quæ reservantur Summo Pontifici; cui etiam concessum est causas minores, si velit, avocare ad se, & immediatè ad se confugientes audire. Dixi 2. *accidentalis*, seu *adscititii*, vel *habitationis*; nam aliud est domicilium *naturale*, seu *originis*, quod est locus, in quo quis oriundus vel natus est, si pater ibi fuit incola, vel domicilium habitationis habuit. Hoc domicilium, postquam aliquis indè semel egressus alibi fixit domicilium habitationis, non ampliùs attenditur tam in foro Civili quàm Canonico, excepta susceptione Ordinum, in ordine ad quos ratione originis fit aliquis subjectus Episcopo loci originis suæ. *c. 3. de tempor. ord. in 6.* Porro sicut domicilium non acquiritur, nisi facto

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ctô & animô, ita non amittitur nisi per utrumque, scilicet per discessum actualem cum animo non redeundi. *text. & gl. in l. 20. ff. ad Municip.*

24 *Objic.* 1. Nemo est ita comparatus, ut velit pro omni eventu persistere in loco, ubi habitare cœpit: ergo ad constituendum verum domicilium habitationis non requiritur animus stabiliter permanendi in loco. 2. Animus perpetuò manendi in loco est internus, ideo latet: ergo, si requireretur talis animus, nuncquam foret certum, an aliquis sit incola aut civis, vel tantùm peregrinus; quod foret noxium Reipublicæ. 3. Siquis reliquit suum domicilium cum animo alibi illud figendi, at nondum attigit, sed adhuc est in itinere, iste in illo alio loco jam censetur habere domicilium (aliàs enim nullibi haberet, quod dici nequit) ergo actualis habitatio jam cœpta non requiritur ad constituendum domicilium. R. Ad 1. non est necesse, ut aliquis velit absolutè pro omni eventu persistere in loco, sed solùm tamdiu, quamdiu non mutaverit mentem, vel rationabilis causa indè non avocaverit, adeóque sufficit perpetuitas proposita: id quod insinuat etiam *l. 7. cit.* verbis: *unde rursus non fit discessurus, si nihil avocet.* Ad 2. quamvis lateat animus, & per se introspici nequeat, rectè tamen colligitur ex quibusdam signis, v. g. ex translatione majoris partis bonorum ad talem locum: ex redempto vel impetrato jure civitatis: ex contracto matrimonio, vel adeptione beneficii in loco: ex longiori inibi habitatione &c. Ad 3. *N. Antec.* talis enim rectè dicitur pro illo tempore itineris nullum habere actu domicilium,

&

& esse vagus. per *l. 7. §. 2. ff. ad municip.* per *vagos* enim intelliguntur illi, qui nullibi habent domicilium, vel verum, vel quasi-domicilium. Et isti subjiciuntur Magistratibus locorum, ubi existunt, ut sentiunt plerique cum Panormit. in *c. fin. h.t. n. 13.* juxta illud: *ubi te invenero, ibi te judicabo.*

Dico 2. Non modò ratione domicilii veri aliquis sortitur forum, ut fiat subditus quoad actus jurisdictionis tam contentiosæ, ut obligetur legibus loci, & ibi Judicialiter conveniri possit, quàm voluntariæ, ut ibi suscipere possit omnia Sacramenta, dispensari in votis &c. Sed etiam 2. ratione quasi-domicilii. Pars 1. est certa apud plerosque ex *l. 29. ff. ad Municipalem. & c. 17. h.t.* Pars 2. est propè certa (si excipias Sacramentum Ordinis) ex *l. 19. §. 2. ff. de Judic.* quamvis enim Durand. Delbene, & alii apud Sanch. *l. 3. de Matrim. d. 18. n. 8.* existiment, eum, qui in loco non fixit domicilium, legibus & consuetudinibus loci non obligari, eorum tamen sententiam pro practicè probabili Suar. *l. 2. de festis. c. 14. n. 2.* non vult agnoscere. 25

Dico 3. Forum domicilii, veri, & quasi-domicilii, ita est universale, ut concurrat etiam cum foro contractûs, delicti, & probabiliùs etiam rei sitæ, h. e. penes Actorem est, an eum, quem possit convenire in loco contractûs, vel delicti, vel rei sitæ, velit convenire in his locis, vel in loco domicilii. Communis ex *l. 19. ff. de Jurisd. l. 19. §. 2. & §. 4. ff. de Judic. c. 17. h.t.* saltem quoad concurrentiam cum foro contractûs & delicti, licèt contractus alibi sit celebratus, vel delictum 26

lictum alibi sit commissum, siquidem Judex domicilii acquirit & retinet jurisdictionem in incolam tanquam subditum, ubicunque locorum iste existat. *l. 4. §. Prætor ait ff. de damno infecto. c. 3. de dolo & cont.* Gail. 2. *observ. 36. n. 12.* Extendit se assertio probabilius etiam ad quasi-domicilium, ut talis in hoc loco conveniri possit ratione contractûs alibi celebrati, & delicti alibi patrati, propter *l. fin. C. ubi de Crim.* ubi habetur, plagii reum conveniri posse, *ubi degit*, h. e. ut explicat glossa, *ubi conversatur, ut Scholaris in scholis, licèt domicilium non habeat;* nam verbum *degit* in propria significatione denotat, & applicari potest tam quasi-quàm verum domicilium habenti. Neque dicas, sic verum & quasi-domicilium quoad effectum non differre; nam adhuc differunt, quia verum domicilium facit, ut quis subjiciatur etiam quoad onera & munera publica, non verò quasi-domicilium. Accedit praxis, de qua testatur P. Engel, licèt nonnihil contrarius quoad theoriam. Dixi in assertione, & *probabilius etiam cum foro rei sitæ;* sic enim sentit communior & mihi verior cum Panorm. Bart. Bald. &c. licèt contradicat Jus Bavaricum, D. de Bass. in *50. decis. decis. 4. n. 10.* & P. Friderich *de for. comp. n. 216.* existimantes, Reum necessariò conveniendum esse in loco rei sitæ, seu in loco domicilii non posse proponi actiones reales, sed tantùm personales. Prob. 1. ex *l. 3. C. ubi in rem actio*, ubi, postquam per modum regulæ statuit Imperator, ut actor sequatur forum (id est, domicilium) Rei, subjungit: *sive in rem sive in personam sit actio:* ergo etiam actio realis in loco domicilii proponi potest. 2. ex *l.*

un.

un. C. ubi de hæred. ubi disertè dicitur hæreditas petenda, *ubi domicilium habet, qui convenitur, vel si ibi, ubi res hæreditariæ sitæ sunt, degit.* 3. ex praxi, optima Legum interprete, de qua testatur Vultejus *in l. ult. cit.* Sed huic doctrinæ ultimæ

Objic. 1. In *l. 3. cit.* textus sic habet. *sed & in locis, in quibus res, propter quas contenditur, constitutæ sunt, sunt, jubemus in rem actionem adversùs possidentem moveri:* ergo necesse est actionem realem moveri in loco rei sitæ, & non in alio. 2. In *l. 38. ff. de Judic.* sic præcipitur: *si legatum per in rem actionem petetur, etiam ibi peti debet, ubi res est:* ergo. 3. Actio realis respicit ipsam rem: ergo proponenda est coram Judice rei sitæ. R. Ad 1. notandæ sunc particulæ, *sed &*; priùs enim dictum erat, etiam in actione reali Actorem debere sequi forum seu domicilium Rei, consequenter per verba, *sed & in locis, in quibus res constitutæ sunt,* insinuatur, utrumque forum esse competens, nempe disjunctivè, domicilii, vel rei sitæ. Ad 2. notanda est particula *etiam,* quæ, sicut ampliat, ita implicat, ac aliud præsupponit, & in hoc textu aliud forum, nempe domicilii. Dein circa legati præstationem posset esse specialis ratio, & exceptio. Ad 3. *dist. cons.* coram Judice rei sitæ tantùm, & necessariò. *N. Cons.* etiam, & non necessariò. *C. Cons.* ac inverto argumentum: res & bona sunt accessoria personis: ergo rectè petuntur coram Judice personarum ea possidentium; cùm accessorium sequi conveniat suum principale. *c. 42. de R. J. in 6.*

Dico 4. Ratione contractûs potest quidem 27
aliquis conveniri in loco, ubi contractatus vel

con-

conventio est inita mutuo consensu, licèt aliàs Judici talis loci subjectus non sit. *c. fin. h. t. c. 1. §. 3. eodem in 6. l. 19. ff. de Judic.* Limitatur tamen 1. nisi aliter sit conventum inter contrahentes, & executio contractûs vel solutio in alium locum determinatum collata. *l. 19. cit. §. ult. l. 21. ff. de O. & A.* tunc enim in tali loco Reum convenire oportet, nisi Actor malit eligere locum domicili, quod cum aliis foris concurrere diximus. 2. nisi contrahens sciatur statim abiturus, & in loco contractûs moram non tracturus. per *l. 19. cit. §. 2.* Excipe ab hac limitatione, nisi aliud habeat consuetudo, vel conventio specialis obstet: nisi contrahens de fuga sit suspectus: aut nisi contractum sit de tali re, quæ mox dari debet executioni, ut si à peregrino emas equum, & pretium solvisti. 3. nisi contrahens sit absens, & jam discessit, ac ante abitum è loco contractûs non fuit præventus citatione. *c. 1. cit.* Excipe iterum, nisi agatur de reddenda ratione super gesta aliqua administratione, v. g. tutelæ. *l. 1. C. ubi de Ratiociniis:* vel nisi ante citationem elapsus habeat alia bona in loco contractûs; tunc ratione horum citari posset ad instantiam Actoris à Judice loci contractûs, non quidem eum in finem, ut contra non comparentem procedi possit in negotio principali, sed solùm sub comminatione immittendi Actorem in possessionem bonorum, si citatus non compareat, & satisfaciat. *c. 1. §. 3. cit.* & hinc non obligatur absolutè ad comparendum, sed alternativè, vel ad comparendum, vel ad patiendum immissionem in bona. Si quæras, an absens à loco contractûs, qui citatione præventus non est,

possit

possit vel debeat remitti ad locum contractûs, si remissio petatur à Judice Domicilii? R. negativè; quia nullum Jus tribuit potestatem Judici contractûs remissionem petendi, & nullum imponit obligationem remittendi contrahentem Judici domicilii. Nec obstat, quòd delinquens, qui jam fugit ex loco delicti, possit, & subinde etiam debeat remitti ad Judicem loci delicti prævia requisitione; quia Jus & Consuetudo aliud disponit de delinquente remittendo, & datur specialis ratio, ut nempe tollatur scandalum scelere datum per punitionem delicti in loco, ubi datum; quod interest Reipublicæ, non verò interest ejusdem, ut debitum expungatur in loco, ubi contractum est.

Quæres, an in loco contractûs etiam agi possit 28
super distractu, h. e. ad rescissionem vel annullationem contractûs? R. cum distinctione: si contractus nondum ex utraque parte est impletus, v.g. nondum numerata pecunia, aut si laborat vitiô intrinsecô, v. g. iniquitate usuraria, tunc ad ejus sicut impletionem, ita ad ejus rescissionem, vel nullitatis declarationem agi potest coram Judice loci contractûs. per *l. 14. §. fin. C. de non num. pecun.* quia nomine contractûs venit etiam distractus, & iisdem uterque regulis continetur, ubi par utriusque est ratio. per *l. 13. §. 2. ff. de acquir. poss.* Si verò contractus jam ex utraque parte est impletus, nullóque vitio laborat, sed solùm ex aliqua causa vel qualitate extrinseca impugnatur, v.g. quia contrahens fuit Minor, ad ejus rescissionem, vel annullationem declarandam agi debet coram Judice domicilii, non contractûs. Textus clarus in *l. 2.*

C. ubi & apud quem cognitio in integrum. & ibi Godefr. *litt. D.* Manz. *de in integr. rest. tit. 1. q. 5. resp. 4.* quia per impletionem plenam contractus sublata est actio ex eo orta. *pr. Inst. quib. mod. toll. oblig.* consequenter & forum in ea fundatum, per regulam *Accessorium 42. in 6.* Atque hoc modo Auctores extremè dissidentes conciliat Petrus Barbosa, August Barbosa, & Oliva apud & cum P. Wiestner *h. t. n. 45. seq.*

29 Dico 5. Ratione delicti potest quidem delinquens conveniri & puniri in loco, ubi delictum commisit, licèt ibi aliàs non sit subditus, v. g. ratione domicilii. *c. 14. & fin. h. t. Auth. qua in provincia C. ubi de crimin.* ut nempe exemplô pœnæ purgetur scandalum in loco, ubi datum est, & Reipublicæ per delictum læsæ satisfiat. Locus autem delicti non est ille duntaxat, ubi delictum est consummatum, sed etiam ubi est inchoatum, vel de eo patrando mandatum datum. *l. 1. C. eod.* Quòdsi in uno loco inchoatum; vel causa posita, v. g. explosum sclopetum &c. in alio autem consummatum delictum, item si in confinibus sit perpetratum, ita ut nesciatur, in quo territorio patratum sit, utriusque territorii Judex est competens, & datur locus præventioni. per *l. 19. pr. ff. comm. divid.* Limitatur tamen assertio in tantum, ut procedat de casu, quo delinquens adhuc est præsens; si enim ex loco delicti jam fugisset, tunc facienda est distinctio: vel ante fugam fuit citatus, seu citatione præventus? & iterum citari potest, ac, si non compareat, contra eum procedi, non quidem per sententiam definitivam, sed ad annotanda ejus bona, vel ad immissionem in ea, vel ad ban-

bannum, aut excommunicationem. *l. 1. ff. de requir. vel absentib.* Vel non fuit præventus citatione? & de Jure citari non potest ampliùs propter defectum jurisdictionis. *l. fin. ff. de jurisd. c. 2. de const. in 6.* saltem si constet, in quem locum aufugerit. Si verò non constet, ubi lateat, poterit citari per Edictum publicum, in loco publico affixum. *Nov. 134. c. 5.* Interim tamen teste Carpzov. *p. 2. Pract. crim. c. 110. n. 47.* vi consuetudinis causa criminalis agitatur contra absentem etiam non præventum citatione. Idem, si habeat delinquens bona in loco delicti, poterit adhuc citari vel per edictum, vel per litteras mutui compassûs, ad hoc, ut compareat & satisfaciat: si non compareat, annotatio bonorum ac immissio in ea decerni. P. Schmalzgruber *hic n. 61.* Porro si delinquens esset prædo, latro, grassator, vel alius Reipublicæ perturbator, posset eum Judex delicti in alieno etiam territorio persequi, & capere, ac illi Judici, ubi capitur, sistere. *Recess. Imp.* Augustæ 1559. *§. 22. seqq.* Sic etiam Prælatus Regularis suum Religiosum fugitivum ubique locorum, ubi deprehenderit, capere potest, maritus uxorem, dux belli militem &c. utpote sibi personaliter adstrictos. *arg. l. 1. C. ubi quis de Curiali.*

Quæres, quid possit, vel debeat facere Judex 30
loci in quem fugit deliquens? R. 1. de Jure scripto nec capere, nec judicare, si in tali loco non sit subditus ex alio capite, v. g. domicilii, potest, imò nec remittere ad locum delicti, si non requiratur. Communis, desumpta ex *c. fin. h. t.* ubi inter modos, quibus aliquis sortitur forum, non reperitur deprehensio vel commora-

tio Rei, adeóque talis Judex jurisdictionem in fugitivum non habet. Interim tamen, ut plurimi testantur apud Clarum, solent Magistratus non rarò hujusmodi fugitivos in suo territorio deprehensos judicare & condignâ pœnâ afficere. N. 2. Si Judex loci, ubi delictum est commissum, per litteras *requisitoriales*, seu, ut etiam vocantur, *mutui compassûs*, petat ad se remitti delinquentem, tunc quidem spectato Jure scripto *l. 7. §. ult. ff. de Accus. & Nov. 134. c. 5.* requisitus Judex tenetur remittere, si uterque est sub eodem Principe supremo, v. g. Imperatore, Rege, Electore &c. vi tamen consuetudinis ista remissio non ampliùs est necessitatis, nisi Judex requisitus careat jurisdictione ad condignam pœnam infligendam necessariâ, sed urbanitatis & benevolentiæ, petuntur insuper litteræ *reversales*, quòd hæc remissio non sit futura in præjudicium jurisdictionis Judicis remittentis. Si verò uterque Judex, requirens & ille, à quo petitur remissio, non sint sub eodem Principe, nec de Jure Romano datur obligatio remittendi. Quamquam autem, ut notat Pirhing. *h. n. 29.* non teneatur requisitus remittere delinquentem ad sumendam vindictam publicam, tenetur tamen arrestare Reum, & compellere ad satisfactionem parti læsæ præstandam, si rogatur à læso.

31 Dico 6. Ratione rei sitæ potest quis, etsi aliàs ratione suæ personæ non sit subjectus, conveniri in loco, ubi res controversa est sita. 2. etsi absens ipse sit à loco rei sitæ. 3. vel lis moveatur super re etiam mobili, modò ea vel stabiliter vel notabili tempore sit in loco. 4. vel agatur tantùm in possessorio. 5. actio tamen personalis

nc-

quit intentari ratione rei sitæ, nisi sit in rem scripta, utì v. g. est actio quod metûs causâ, petitio hæreditatis vel legati, actio familiæ erciscundæ &c. Pars 1. est certa ex *c. 3. & fin. h. t. l. 1. & 3. C. ubi in rem actio.* Pars 2. propè certa ex *l. 2. C. eod. c. fin. §. fin. ut lit. non contest.* communi praxi & sensu DD. Pars 3. pariter ex *l. 3. cit. & l. 38. ff. de Judic.* & ratione; quia Jura, dum statuunt forum rei sitæ, plerumque non distinguunt inter res mobiles ac immobiles, & mobiles quoque, si notabili tempore existant in aliquo loco, rectè dicuntur *sitæ* & *constitutæ* in loco, quibus verbis utuntur Jura. Si tamen cum re, quam prætendis esse tuam, alius solummodo transiret in loco, nec ibi per aliquod tempus subsisteret, vindicare eam non posses in loco transitûs ratione *rei sitæ*, sed, si furtô forsan tibi esset ablata, ratione *delicti*; vel, si transiens cum re esset de fuga suspectus, posses agere ad illam sequestrandam vel arrestandam. *l. 7. §. 2. ff. qui satisdare cog.* si tibi transiens non præstaret idoneam cautionem. Pars 4. sumitur ex *l. un. C. ubi de possess. & l. un. C. ubi de hæred.* siquidem causa possessionis tam arctè est confœderata causæ proprietatis, ut utraque coram eodem Judice ventilanda sit. *c. 1. de caus. poss. & propr.* & Judicia possessoria oriuntur vel fundantur in jure reali. Pars §. radicatur in *l. 3. cit. & l. 25. ff. de O. & A.* quia sicut actio personalis sequitur personam, ita actio realis & actio in rem, sequitur ipsam rem, seu in loco rei sitæ proponenda est, non verò actio merè personalis, quæ solùm in foro personæ proponi debet. Conspirat communis. *Objic.* Actiones pos-

sessoriæ, quæ in Jure vocantur *Interdicta*, omnes sunt personales. *l. 1. §. 3. ff. de Interdictis.* ibi: *interdicta omnia, licèt in rem videntur concepta, vi tamen ipsa personalia sunt:* sed actiones possessoriæ possunt proponi in loco rei sitæ, uti docuimus paulò antè: ergo etiam actiones personales. R. actiones possessoriæ seu Interdicta vocantur personalia non ideo, quòd sequantur actiones personales, & non imitentur potiùs naturam actionum realium, cùm *videantur concepta in rem*, ut loquitur textus; sed ideo, quia ex voluntate Prætoris stringunt solummodo certas personas; ferè sicut servitus, licèt sit jus reale, dicitur personalis, quando adhæret certæ personæ, qualis servitus est ususfructus.

32 Dico 7. *Prorogatio*, per quam quis forum per accidens sortiri potest, aliàs non subjectus, nihil aliud est, quàm *extensio jurisdictionis Judicis cæteroquin non competentis facta consensu Partium litigantium*, nempe vel de persona in personam, de re ad rem seu de causa ad causam, de tempore ad tempus, de loco ad locum, ad quas & pro quibus jurisdictio aliàs non daretur in Judice. Text. & DD. in *l. 1. 2. ff. de Judic. & c. 40. de offic. deleg.* Unde apparet 1. quòd is, cui prorogatur jurisdictio, jam aliunde instructus esse debeat aliqua jurisdictione simili & sufficiente ad judicandam causam vel personam, quia Partes litigantes, utpote homines privati, tribuere de novo jurisdictionem nequeunt, vel jurisdictionis pro aliqua causa aut persona incapacem habilitare. Unde Judici Laico propagari nequit jurisdictio in Clericos & Religiosos, nec in causa

spiri-

spirituali, nec alteri cuicunque in causa feudali sine consensu domini directi, nec in causa specialiter reservata Principi, aut quam iste ad se avocavit, saltem sine Principis consensu. Apparet 2. quòd litigantes scire debeant, tali Judici hìc & nunc in se, vel in hanc causam, vel in hoc loco, aut tempore jurisdictionem non competere, & independenter à suo consensu; quia errantium nullus est consensus. *l. 2. cit.* sufficit autem consensus etiam tacitus, quem indicant ipso facto, v. g. comparendo, & exceptionem fori declinatoriam non opponendo. Cæterùm licèt Imperii Statibus, præsertim Electoribus, concessum hodie sit privilegium *de non evocando* suos subditos ad Judicem alium & extraneum, imò & eorum causas alibi jam introductas pro qualitate rei avocandi ad sua tribunalia; tamen adhuc hodie etiam in foro Civili prorogatio Voluntaria (de Legali seu Necessaria, quæ fit per reconventionem, de qua ad *tit. de Mutuis petit. infrà*, per se clarum est) locum habere potest, & solet, ut observat Strick. *in us. mod. Pandect. tit. de Jurisdict. §. 22.* & Manzius *in Decis. Palat. q. 97. n. 14. 15.* aliique contra multos; quia Status Imperii possunt rectè non uti suô privilegiô, vel intra territorium ejusdem Principis prorogatio fieri.

Dico 8. Clerici & Religiosi, à jurisdictione Episcopi aliàs exempti, non possunt Episcopo per viam prorogationis se subjicere in iis, quæ pertinent ad jurisdictionem contentiosam, sine consensu Papæ. 2. bene tamen in iis, quæ concernunt jurisdictionem voluntariam, utì est ab- 33

solutio à peccatis & censuris, dispensatio in jejuniis, votis, irregularitatibus &c. Religiosi tamen propter votum obedientiæ ad hoc opus est Superioris sui licentiâ, nisi irrationabiliter hanc negaret Prælatus. 3. nec laicis permissum est in causis spiritualibus Episcopo alieno sine consensu proprii Ordinarii prorogare in se jurisdictionem etiam voluntariam, v. g. petere dispensationem in votis, impedimentis Matrimonii, suscipere Sacramenta Ordinis, Confirmationis &c. 4. licèt iidem valeant in causis profanis Judici Ecclesiastico se subjicere per prorogationem. Pars 1. fundatur in *c. 2. de in integ. rest.* ubi habetur, Pontifici per exemptionem acquiri jus in exemptos, quod proin per subjectionem ad inferiorem sine ipsius consensu lædi existimant DD. satis communiter. Pars 2. quam tenent Sylv. Sanch. Laym. P. Wiestner contra Panormit. & Suar. *de Votis c. 11. n. 7.* suadetur indè, quòd Papa haud immeritò credatur tacitè consentire, ne privilegium exemptionis redundet in dispendium exemptorum, ac ipsi deterioris fiant conditionis, quàm non exempti, contra *c. 61. de R. J. in 6.* Pars 3. desumitur ex *can. 10. caus. 16. q. 1. c. 3. de Paroch.* & Trid. *s. 23. c. 8. de Refor.* Suffragantur DD. communiter, & teste Oliva etiam Praxis. Pars 4. tum ex *can. 43. caus. 11. 4. 1.* ibi: *cùm privatorum Christianorum causas Apostolus etiam ad Ecclesiam deferri, atque ibi determinari præcipiat.* tum ex communi DD. tum ex ratione, quia Judex Ecclesiasticus non est incapax jurisdictionis in causa profana, & in personas sæculares; sicut tamen vice versa Judex Laicus est incapax jurisdictio-

dictionis in causa spirituali, & in personas Ecclesiasticas.

Dico 9. Connexio vel continentia causarum, per quam forum per accidens sortiri quis potest, aliàs non subjectus, est *colligatio rerum controversarum, ut separationem non patiantur, sed uno eodémque Judicio terminari exigant.* Unde causæ *connexæ* seu *continentes* dicuntur, quæ communem habent liquidationis & discussionis rationem: quod variis modis fieri potest. 1. ratione personarum, contra quas agitur, ut si plures sint cohæredes, tutores, socii, debitores &c. diversi aliàs fori: vel si idem Reus res, quas peto, habeat sitas in diversis territoriis. 2. ratione rei controversæ, de qua plures quæstiones vel principaliter vel incidenter deducuntur in Judicium. v. g. si ex causa adulterii agas ad divortium, & ad lucrandam dotem: si contendas de rei possessione & proprietate simul vel successivè: si ex eadem causa agas criminaliter & civiliter. 3. ratione actionis, si ex se sit vel *generalis*, quæ se extendit ad res diversas, ut est petitio hæreditatis, actio tutelæ, negotiorum in diversis locis vel super diversis rebus gestorum: vel si sit *præparatoria* respectu alterius, ut actio ad exhibendum ad rei vindicationem: vel sit *præjudicialis*, ut est actio vel quæstio de statu, v. g. an sis filius legitimus, in ordine ad petitionem hæreditatis, quæ actio à priori dependet. 4. ratione integritatis, ut si una pars debiti petatur ab uno Judice, ab eodem & alteram peti convenit. 34

Dico 10. Causæ connexæ regulariter coram Judice, coram quo una jam est cœpta, tractari debent, si Ju- 35

si Judex respectu omnium, tam causarum quàm personarum, est competens. Ita communiter DD. ex *l. 1. & 2. ff. de quib. reb. ad eund. Jud. eatur. l. 10. C. de Judic. l. 1. C. de ord. cognit. c. fin. de Resc. c. 1. de caus. poss. & propr.* ex quibus hanc regulam statuunt: *continentia causarum non est dividenda.* seu: *causæ connexæ non sunt dividendæ.* Ratio est, ut lites contrahantur, parcatur sumptibus, causæ faciliùs terminentur, & sententiæ contrariæ evitentur. Dixi tamen 1. *regulariter;* nam necessariò dividi debent, quando Judex, apud quem causa jam est introducta, quoad alteram connexam est incapax jurisdictionis, uti Judex Laicus respectu causæ spiritualis vel Ecclesiasticæ incidentis: si verò ante introductionem causæ detur connexio causæ spiritualis cum profana, vel Clericus conveniendus cum Laico correus, vel cohæres &c. conjungatur, ne fieri oporteat divisionem, adeundus est Judex Ecclesiasticus, ut notant DD. *arg. l. 1. 2. C. de ord. Judicior. & l. 5. C. Arbitrium tutelæ.* & ideo dixi 2, *Si Judex respectu omnium &c.* Id quod plurimi etiam dicunt de casu, quo Clericus & Laicus sunt correi ejusdem delicti; quamvis alii sat multi, qui pro se allegant praxim, veliut, causam dividendam, & Clericum coram Ecclesiastico, Laicum coram sæculari Judice conveniendum esse. Dixi 3. *continuari debent,* h. e. licitè non dividuntur, & apud diversos Judices ventilantur: si tamen dividerentur, valeret Processus, nisi contra divisionem Pars exceperit.

TITU-

TITULUS III.

De Oblatione Libelli.

SUMMARIUM.

1. *Quid, & quotuplex sit Libellus.*
2. *Qualis causa exprimi debeat in Libello.*
3. *An actio quoad nomen specificum.*
4. *An plures in eo actiones cumulari possint.*
5. *Quid, si Libellus sit ineptus, vel vitiosus.*
6. *An eum mutare liceat, vel emendare.*
7. *Quis sit effectus Libelli.*
8. *Quid, & quotuplex sit Citatio.*
9. *An hæc sit necessaria.*
10. *Quinam sint citandi.*
11. *Quis sit effectus Citationis.*

Libellus in genere dici potest omnis Scriptura: specificè autem & huic loco propriè accepta definitur esse *scriptura brevis ordinata & clara, continens intentionem Actoris, eamque demonstrans Judici & Reo.* Alio nomine dicitur *Memoriale.* Postquam enim Actor cognovit, quis Judex sit competens, in scripto (si instituatur Judicium Ordinarium) Judici offerre debet libellum ritè ordinatum, ut exinde appareat, *quis, quid, coram quo, quo jure petat, & à quo.* Unde in libello, quia dirigit totum Processum, illíque, nempe petitioni, conformis debet esse sententia, exprimenda sunt (præter Judicem, qui exteriùs, Actorem, qui in calce scribitur, & Rem) hæc tria. 1. *narratio* seu species facti cum suis circumstantiis, 1

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

tiis. 2. res quam Actor petit: & hæc pars libelli vocatur *petitio*, vel *concluſio*, éſtque præcipua, atque exinde colligendum eſt genus actionis, utì & ex medio ſeu cauſa petendi. 3. *medium* ſeu jus vel cauſa, ex qua petat: quæ duplex eſt, proxima & remota; *proxima* in actione perſonali eſt obligatio, *remota* autem contractus vel quaſi, ex quo obligatio orta eſt: in actione reali *proxima* eſt dominium, *remota* titulus vel modus, quo acquiſitum eſt dominium vel jus reale, utì ſunt contractus & teſtamenta. His addi ſolet clauſula, ut vocant, ſalutaris per hæc vel ſimilia verba: *ſuper his omnibus peto mihi jus & juſtitiam adminiſtrari omni meliore modo & forma, qua de Jure, Statuto, vel Conſuetudine fieri poteſt, ac deſuper imploro officium Judicis.* Hæc clauſula ſanat minora libelli vitia, & obligat Judicem, ut Actori, ſi vicerit, adjudicare debeat fructus cum re, & ſuper expenſis pronuntiare; ad quod neutrum fuiſſet obligatus, ſi de fructibus & expenſis ſpecialis mentio facta, & dicta clauſula poſita non fuiſſet in libello, vel ſaltem in litis decurſu. Judex acceptô libellô debet ejus copiam mittere Reo per apparitorem vel curſorem, unà cum citatione, & conceſsô ſpatiô 20. dierum (quod tamen à Judice reſtringi poteſt) ut Reus deliberare poſſit, an litigare in Judicio, vel Actoris petitioni cedere malit. Unde hìc etiam de *Citatione* agendum. Quæ hucuſque dicta ſunt, ferè procedunt de *Libello Conventionali*, vel *Civili*; nam in *Querimoniali* ſeu *Criminali*, cujus objectum eſt cauſa criminalis criminaliter tractanda, finis autem non intereſſe accuſatoris, ſed vindicta publica

Reo

Reo infligenda, omittitur *Conclusio*; quia Lex ipsa concludit, & vel certam delicto pœnam determinat, vel Judici determinandam relinquit.

Dico 1. Si instituatur actio realis, sufficit exprimere causam proximam, v. g. peto hanc domum, quia mea est jure dominii: si verò actio personalis, necesse est etiam exprimere causam remotam, v. g. peto centum mihi debitos ex mutuo, depositо &c. *c. fin. h. t.* Ratio disparitatis est, quia res non nisi ex una causa potest esse nostra. *l. 3. §. 4. ff. de acquir. possess.* ex pluribus autem causis esse debita, quæ omnino sunt diversæ rationis. Et hinc, quia idem fundus potest esse alicui devinctus ex pluribus titulis ratione *hypothecæ*, quæ varia est, una gaudens jure prælationis, alia non, si instituatur actio hypothecaria, licèt realis sit, oportet etiam causam remotam exprimere. 2

Dico 2. Non est necesse, ut nomen actionis exprimatur conceptis verbis in Libello, modò ita sit formatus, ut ex contextu erui possit genus actionis. Text. & DD. in *c. 6. de Judic. l. 69. de fidejuss. & mandat. l. 3. C. ad S. C. Maced.* Suffragatur praxis in utroque foro, optimè explicans Jus Civile, quod quibusdam videtur dubium. Objic. in *c. 1. de Mutuis petit.* mandat Pontifex, ut *actione proposita negotium terminetur:* ergo debet exprimi actio, R. ita. ut ex contextu deprehendi possit actio. *C. Cons.* debet exprimi quoad nomen. *N. Cons.* 3

Dico 3. In eodem Libello cumulari possunt plures actiones, modò aliunde non sint incompatibiles. *l. 11. ff. de Jurisd.* ne nimirum necesse sit plura institui Judicia. Incompatibiles autem sunt, 4

quæ

quæ vel ex nullo capite connexionem habent; vel ex eodem fonte descendunt, & ad eundem finem tendunt, ut condictio furtiva & rei vindicatio ex furto competens: vel contrariæ sunt, ut petitio hæreditatis ex testamento, & ab intestato.

5 Dico 4. Libellus *Ineptus*, in quo nempe nec substantialia ritè expressa sunt, ita ut jus agendi indè concludi nequeat, etiam per benignam interpretationem, rejici à Judice debet, licèt Reus nihil opponat, adeóque iste absolvendus est ab instantia, Actor verò condemnandus in expensas. *c. 15. de Judic.* quia libello debet esse conformis sententia. per *c. 31. v. eo semper de Sim.* Libellus autem *Vitiosus*, qui nempe peccat in accidentalibus, ut si est obscurus, incertus, alternativus, vel nimis generalis, sustineri absolutè potest, si Reus non contrà excipiat, vel si habeat clausulam salutarem, vel si Judex benigna illum interpretatione restituat. per *l. 7. ff. de Injur. l. fin. C. de Annali except.* Imò *alternativus* sustineri debet, quando tantùm disjunctivè aliquid debetur, vel cum aliqua incertitudine, utì & *generalis*, quando agitur Judicio seu actione generali, v. g. actione tutelæ, item in petitione fructuum, expensarum, interesse; quia hæc accessoria ordinariè non sunt determinata, antequam super illis cognoscatur.

6 Dico 5. *Mutare* libellum, h. e. mutare in substantia, post litem contestatam non amplius licet Actori *l. 23. ff. de Judic. arg. l. 21. §. 1. ff. qui testam. fac.* bene tamen *emendare*, h. e. aliquid addere, vel demere, quod ad substantiam non pertinet, v. g. obscura declarare, fructus unà cum re,

re, vel expensas petere; quod licet usque ad conclusionem in causa. *c. 15. l. 21. citt. l. 23. ff. de Judic. l. 3. C. de Edendo.*

Dico 6. Effectus oblati Libelli & Reo com- 7
municati sunt 1. obligat porrigentem ad prosequendam causam. *Auth. qui semel C. quomodo & quando.* 2. contra eundem probat quoad ea, quæ in libello asserta sunt. *arg. l. 13. C. de non num. pecun.* 3. obligat Judicem, ut ferat sententiam Libello conformem. *arg. l. 18. ff. commun. divid.* Conformis autem erit, si concordet quoad rem petitam, quoad causam, & quoad actionem institutam.

De Citatione.

Dico 7. Citatio est in jus (seu Judicium) vo- 8
catio, mandatô & authoritate Judicis legitimè facta. Text. & DD. in *l. 1. ff. de in jus vocando l. 68. ff. de Judic.* nempe ad instantiam Partis & per ministrum publicum ad id destinatum, cui, si juratus sit, credere debet citatus etiam absque litteris commissionem Judicis continentibus, ac ipse Judex eidem de facta citatione. Dividitur 1. in *Simplicem & Peremptoriam:* illa est, qua Reus tantùm simpliciter & absque præcisa necessitate comparendi vocatur, ac de Jure complectitur 10. dies, &, si ad primam non compareat Reus, secunda tertiáque vice repetitur: ista autem, qua Reus per vocem *peremptoriè*, vel aliam similem, quæ imponit necessitatem comparendi intra præfixum tempus (quod secundùm Jura sunt 30. dies, adeóque tantum tempus, quantum habent tres simplices citationes) vocatur sub comminatione de procedendo

do contra non comparentem, tanquam contra contumacem. *l. 68. seqq. l. 73. §. 3. ff. de Judic.* licèt nulla citatio præcesserit, & nulla sequatur. Facta citatione Nuntius referre id debet Judici, quæ relatio est necessaria, & actis inserenda. Dividitur 2. in *Verbalem* & *Realem*: illa fit verbis aut litteris per nuntium, sive dein fiat in faciem Rei, sive ad ejus domum solitæ habitationis, sive, si Reus se occultet, aut nec ipse, nec in ejus absentia domestici velint citationem recipere, in ipsa domo deponatur, vel portæ domûs affigatur. Ista verò, nempe *Realis*, fit per capturam vel manuum injectionem & corporalem apprehensionem Rei, habétque locum in Criminalibus, at præmissa brevi & summaria cognitione causæ, an crimen sit adeò atrox, & indicia ad capturam sufficientia, ac prudens fugæ timor &c. In Civilibus verò solùm tunc, quando verbaliter citatus contumaciter non compáret, vel bona, ex quibus creditori satisfieri possit, in loco non habet, & meritò de fuga suspectus est; vel si post susceptum Judicium improbè deserat litem. Verbalis 3. subdividitur in *Privatam* & *Publicam*: illa fit privatim, vel in faciem Rei aut Procuratoris ejus, vel in ejus absentia ad domum coram domesticis, vel affigitur ad januam domûs, uti dictum: ista autem fit publicè, nimirum vel per vocem præconis, vel per edictum in publicis locis affixum, saltem duobus. v. g. ad valvas Ecclesiæ, & Curiæ. Habet hæc locum, quando Reus latitat, vel contradictores, aut, qui aliquid prætendunt, sunt incerti, v. g. quinam

sint

sint creditores defuncti in Processu subhastationis.

Dico 8. Citatio est simpliciter necessaria ad valorem judicii saltem regulariter, per *c. 10. de Const. Clem. 2. de Sent. & re jud.* quia, si absens sit Reus, & non citetur, ut possit audiri & se defendere, negatur ipsi defensio Jure Naturali omnibus permissa. Excipiuntur causæ notoriæ, & ea, quæ Judex potest facere ex officio suo, v. g. specialem inquisitionem instituendo in delinquentem. 9

Dico 9. Citandus est non modò Reus omnis, sed etiam alii, quorum interest, seu quorum causa aliquo modo agitur. Ita enim exigit æquitas naturalis, & deducitur ex *l. 39. ff. de adoption.* Nullus tamen, nisi subditus: quia citatio, & citationis executio, sunt actus jurisdictionis contentiosæ, quæ exerceri nequit nisi in subditos. 10

Dico 10. Effectus citationis validæ sunt 1. Citatum adstringit ad comparendum, nisi justam habeat exceptionem, v. g. fori declinatoriam propter Judicis incompetentiam. 2. Actorem obligat ad prosequendam litem coram Judice citante, ita ut variare non ampliùs ei sit concessum. 3. operatur prævention em. 4. inducit litis pendentiam, & rem, super qua litigatur actione reali, facit litigiosam. 5. de Jure Civili interrumpit præscriptionem odiosam, seu in odium negligentis inductam, qualis est præscriptio 30. vel 40. annorum. 6. dat jus procedendi contra contumaciter non comparentem, ac si esset præsens. 11

TITULUS IV.

De Mutuis Petitionibus.

SUMMARIUM.

1. *Quid sint mutuæ petitiones, & quid operentur.*
2. *Quilibet potest reconvenire suum Actorem.*
3. *An etiam Laicus Clericum coram Judice Laico.*
4. *In quibus causis procedat Reconventio.*

1 PEr *mutuas petitiones* intelligitur *Conventio*, quam instituit Actor adversùs Reum, & *Reconventio*, quam Reus, visô libellô, vicissim instituit contra Actorem, ita ut mutuò à se aliquid petant, & uterque fiat simul Actor & Reus. Siquidem Reconventio (die Gegen-Klag) *est actio contra Actorem instituta à Reo convento coram eodem Judice, & durante adhuc Judicio conventionis.* Si proponatur reconventio statim initio litis, ante vel immediatè post litis contestationem, operatur duplicem effectum, 1. simultatem Processûs, ita ut utraque causa simul ventilanda sit. *c. 1. h. t.* & ibi DD. ita tamen, ut de causa conventionis semper cognoscatur priùs, & pronuntietur, quàm de causa reconventionis, utpote posteriùs proposita; nisi nempe alterutra causa celeritatem exigeret ob periculum in mora. 2. prorogat jurisdictionem, seu Judicem, qui aliàs respectu Actoris non fuisset competens, facit

cit competentem, ita ut Actor coram eodem Judice teneatur respondere Reo, si hunc velit respondere sibi. *c. 1. 2. h. t. l. 14. C. de Sent. & interlocut.* Si verò proponatur primùm post alios actus Judiciales, solùm operatur prorogationem jurisdictionis, non simultatem Processûs.

Dico 1. Reconvenire quilibet Reus potest 2
suum Actorem, modò ut Actor aliàs standi in Judicio capax sit. Communis ex *l. 14. cit. & subjuncta Auth.* cùm æquitas suadeat, ut quis patiatur eundem Judicem, ad quem traxit suum Adversarium: *quod quisque juris in alterum statuit, eodem ipse utatur. Rubr. & l. 1. ff. quod quisque juris.* Sed hinc

Quæres, an Laicus reconvenire possit Cleri- 3
cum coram Judice Sæculari, coram quo conventus à Clerico? R. 1. de Jure Scripto negativè. Ita communior; quia Jus Canonicum absolutè prohibet Clericos conveniri coram Judice Laico etiam in causa merè profana, tanquam à jurisdictione Sæculari exemptos, uti demonstratum in *Tit. de Foro Comp.* Sed reconventio est aliqua conventio & species conventionis: ergo & reconventionem prohibet; ubi enim genus prohibetur, censetur & omnis ejus species prohibita. *arg. l. 147. ff. de R. J.* Nec minùs exercetur jurisdictio à Laico in Clericum reconventum, quàm in conventum. *Objic.* 1. Si Clericus, conveniens Laicum coram Judice Laico, cadit causâ, condemnatur à Judice Laico, etiam in expensas, si temerè litigavit: ergo Clericus, semel incipiens litigare per conventionem Laici coram Judice Laico, quod à Jure ipsi permittitur, fit sub-

ditus istius: ergo etiam Jus permittit ipsum reconveniri. 2. Reo permittitur omni Jure defensio contra Actorem: sed reconventio Clerici est defensio, qua utitur Reus Laicus contra Actorem Clericum: ergo. N. retorquendo utrumque: ergo Clericus etiam in causa criminali coram Laico reconveniri de Jure potest; quod fors nullus Catholicorum admittit. *In forma* ad 1. transmisso *Antec.* nam quoad condemnationem in expensas non malè negatur, quia puniretur Clericus à Laico propter delictum: proin expensæ tali casu, quo temerè litigâsset Clericus, petendæ forent à Judice Ecclesiastico. *N. Cons.* Illa condemnatio Clerici, causâ cadentis, non facit Clericum Judici Laico subjectum, quia non est propriè condemnatio, positivè tendens in Clericum, sed solùm negativè, dum Judex ferendo contra ipsum sententiam solùm declarat nihil juris competere Clerico adverùs Laicum, & sic istum potiùs positivè & directè absolvit à debito, quàm jurisdictionem positivam exercet in Clericum. Dein Jus Canonicum hoc ipso, quòd permittat Clericum convenire Laicum coram Laico, permittit eum condemnari, & hoc pacto jurisdictionem, si in hoc casu condemnatio esset exercitium jurisdictionis, indulget, non verò permittit ullibi reconventionem Clerici coram Laico, sed potiùs prohibet, prohibendo absolutè & indistinctè illius conventionem coram Laico. Ad 2. *dist. Min.* reconventio Clerici in causa connexa cum principali est defensio. *C. Min.* & hinc in causa connexa admitto reconventionem Clerici ut si Clericus conveniat Laicum super debito actio

ne

ne mutui, Laicus vero reconveniat eundem super debito actione venditi: vel si Clericus Laicum conveniat ex empto, iste verò illum de evictione. Ratio, quia reconventio in causa connexa habet rationem exceptionis, adeóque quasi defensionis naturalis, sicut aliæ allegationes Rei; proin potiùs per modum exceptionis, quàm actionis, proponitur reconventio. In causa non-connexa. *N. Min. & Conf.*

Nihilominus tamen. ℟. 2. spectato Jure Consuetudinario affirmativè, propter communem sensum DD. vi cujus Clericum reconveniri in causa etiam non connexa coram Laico posse, & solere, plurimi imò plerique testantur, & vix aliquis negare audet. In Bavaria tamen, ubi nec Laicos patriotas licet reconvenire in causa non connexa secundùm Statuta Gerichts-Ordnung *tit. 6. art. 1.* talem consuetudinem reconveniendi Clericos non dari existimo. *Objic.* 1. Nulla sustinetur consuetudo contra Immunitatem Ecclesiasticam. *Bulla Cœnæ casu 15.* sed consuetudo reconveniendi Clericos coram Laico adversatur Immunitati Ecclesiasticæ. 2. Reconventio fundatur in prorogatione jurisdictionis: sed Clerici nequeunt Laicis prorogare jurisdictionem in se. ℟. ad 1. *dist. Ma.* si consuetudo non habeat consensum Pontificis vel tacitum vel legalem. *C. Ma.* si habeat, uti ista. *N. Ma.* Pontifex scit hanc consuetudinem, & specialiter non reclamat. Ad 2. *dist. Ma.* iterum: fundatur in prorogatione ex voluntate Juris, & Legislatoris. *C. Ma.* ex voluntate litigantium. *N. Ma.* Non Clerici ex suo consensu, sed Pontifex approbans consuetudinem

reconveniendi Clericos tribuit pro hoc particulari casu jurisdictionem Judici Laico.

4 Dico 2. Reconventioni locus est regulariter in omnibus causis. *l. 1. ff. de extraord. cognit. §. ult. Clem. 2. de V. S.* & DD. communiter. Excipiuntur tamen 1. causæ, à jurisdictione Judicis, coram quo facta est conventio, exemptæ, uti causæ spirituales respectu Judicis Laici. 2. omnes causæ executivæ, quæ nimirum paratam habent executionem, & celeritatem Judicii exigunt, uti si debitum est liquidum, vel confessatum, si agitur super depositio, commodato, spolio &c.

TITULUS V.

De Litis Contestatione.

SUMMARIUM.

1. *In quo consistat Litis contestatio.*
2. *An sit necessaria.*
3. *Quis ejus effectus.*

1 *Contestatio Litis* (verfahrung des Rechts. vel: Rechts-Befestigung) est constitutio Judici facta per petitionem unius & contradictionem alterius cum animo litigandi. Fit ergo per petitionem Actoris, & congruam responsionem Rei in Judicio, quibus declarant & contestantur voluntatem litigandi: quæ tria necessariò concurrere debent, non tamen simultate physica, sed sufficit moralis: nec absolutè necessaria sunt verba & scriptura secundùm stylum Curiæ concepta, sed etiam factum, quo declara-

claratur petitio unius & contradictio alterius. *Contradictio*, inquam; non enim ſufficit, ſi Reus reſpondeat affirmativè, vel dicat, *volo litigare*, vel excipiat, ſed contradicere intentioni Actoris debet, & vel ſimpliciter *negare* libellum Actoris, & ejus narrata, ut narrata ſunt; vel, ſi fateatur, quod Actor petit, excipiat tamen, ſe jam ſolviſſe; ſed in hoc caſu, niſi ſolutionem neget Actor, non fit litis conteſtatio, bene tamen, ſi illam neget, quia Reus excipiendô fit quaſi Actor; & tunc lis dicitur conteſtari *affirmativè*. Pariter ſi Reus quidem reſpondeat negativè, ſed cum proteſtatione de lite non conteſtanda, addens, ſe hæc dicere tantùm informationis causâ, litis conteſtatio juxta communem non eſt, cùm hæc involvat animum litigandi; nam litis conteſtatio eſt quaſi-contractus: nullus autem contractus vel quaſi ſine animo & conſenſu ſubſiſtit; nec quiſquam tenetur agere vel contrahere invitus. *Objic.* hæc proteſtatio, caſu quo Reus nihilominus reſpondet ad petitionem Actoris, eſt contraria facto, adeóque nihil operatur. R. Hoc verùm eſt tunc, quando quis per proteſtationem nititur aliquod factum tollere (nam factum infectum fieri nequit) non verò de caſu, quo aliquis proteſtando negat adeſſe animum talem, qualem aliàs factum indicare poſſet. Interim praxis quorundam locorum dicitur non attendere ejusmodi proteſtationem reſponſioni adjectam. Poſt litis conteſtationem, quæ dicitur eſſe *baſis ac fundamentum Judicii*, Actor ex libello deducit aſſertiones aliquas, quæ vocantur *poſitiones*, vel *poſitionalia*, quas autem ex illis negat Reus, appellantur *articuli*, nempe

probatoriales, quos proin Actor probare tenetur: quamquam in praxi sæpe confundantur *Positiones* & *Articuli*.

2 Dico 1. Litis contestatio regulariter necessaria absolutè est ad valorem Judicii Ordinarii. *c. un. h. t. l. 1. & Auth. Offeratur C. eod.* In Judicio enim *Summario*, quamvis aliqua Rei responsio & contradictio sit necessaria, sufficit tamen simplex & qualiscunque, non verò requiritur solennis contestatio litis, sicut nec aliæ Juris solennitates. Dixi *regulariter*; nam litis contestatione opus non est 1. in notoriis causis, & in omnibus, in quibus non requiritur oblatio libelli. 2. casu, quo Reus est contumax; tunc enim ex officio lis habetur pro contestata. 3. in causis, in quibus Judex procedit ex officio, uti sunt causæ inquisitionis, & quæ concernunt utilitatem publicam. Ubi tamen omittitur litis contestatio, primus actus Judicialis, qui aliàs ipsam sequitur, vim illius obtinet, ut si Judex incipiat cum consensu Partium de meritis causæ cognoscere. Pirh. *h. n. 10.*

3 Dico 2. Effectus contestatæ litis sunt. 1. inducit quasi contractum inter litigantes, vi cujus neuter altero invito desistere potest à Processu ante sententiam. *l. 13. §. 2. & 3. C. de Judic.* 2. prorogat Judici jurisdictionem, ut tanquam suspectus recusari non ampliùs possit. *l. 52. pr. ff. eod.* nec aliæ exceptiones dilatoriæ, aut fori declinatoriæ opponi. *c. 20. de sent. & re jud. l. fin. C. de Exceps.* 3. eliminat cautiones Judiciales de *Judicio sisti*, de *judicatum solvi*, de *Rato l. un. C. de satisdando.* 4. perpetuat actionem temporalem, ut duret 40. annis. *l. 1. §. 1. C. de Ann. except.* 5. actiq-

nes

nes pœnales facit tranſire ad hæredes & contra hæredes. *§. 1. Inſt. de perpet. & temp. action. 6.* interrumpit præſcriptionem longiſſimi, imò etiam longi temporis. *l. 26. C. de R. V. 7.* poſſeſſorem bonæ fidei in ordine ad perceptionem fructuum conſtituit in mala fide Juridica, & fictione Juris, ut eos reſervare debeat victori. *l. 22. C. eod. l. 38. §. 7. ff. de Uſuris. 8.* impedit libelli mutationem, utì dictum. Reliqui effectus ſe prodent in decurſu quoad materias particulares.

TITULUS VI.

Ut Lite non conteſtata non procedatur ad Teſtium receptionem, vel ad Sententiam Definitivam.

SUMMARIUM.

1. *Regula ponitur in Rubrica.*
2. *Patitur tamen ſuas exceptiones.*

Cùm litis conteſtatio ſit baſis & fundamentum Judicii, hæc Rubrica tradit regulam generalem, ne ante eam recipiantur teſtes, vel feratur ſententia definitiva, per quam dirimitur cauſa principaliter in Judicium deducta. Si tales actus Judiciales fiant, ſunt nulli. *c. 1. 2. h. t.* Habet tamen hæc regula ſuas exceptiones. Unde 1

Dico. Etiam lite non conteſtata recipi poſſunt teſtes. 1. in cauſis, in quibus neceſſaria non eſt litis conteſtatio, utì in Summariis, in cauſa inquiſitio- 2

sitionis &c. & in casu contumaciter non comparentis Partis: sed quomodo contra contumaces procedendum sit, dicetur pleniùs ad *tit. XIV.* infrà: hìc noto, quòd, si Reus contumaciter absit in causa Matrimonii, vel in causa beneficii Ecclesiastici, v. g. Electionis, & de tali causa liquidò constet, etiam procedatur ad sententiam definitivam. 2. in casu, quo quis timet sibi litem movendam; talis enim petere potest à Judice, ut ante omnem litem motam recipiat testes rei gnaros, etsi senes non sint, vel aliò profecturi. *c. 41. 43. de testib. Nov. 90. c. 9.* ne nimirum contingat suo tempore sibi deesse copiam se defendendi; & hæc receptio testium dicitur fieri *ad perpetuam rei memoriam.* 3. in casu, quo agens in causa civili advertit, litis contestationem tam citò fieri non posse, ex altera verò parte periculum est, ne sibi interea testes subtrahantur, quia v. g. sunt valetudinarii, senes, ituri ad bellum vel in longè dissitum locum, aut oblituri eorum, de quibus ferre testimonium deberent, aut aliter impediendi; hujusmodi enim testes recipi possunt ante litis contestationem. *c. fin. h. t.* Hoc tamen non permittitur Accusatori causam criminalem criminaliter tractanti, licèt permittatur Reo ad probandam innocentiam; quia præstat nocentem dimittere, quàm innocentem condemnare. Unde apparet, partes Rei, qui ad se defendendum potest producere testes etiam non senes, non discessuros &c. tam in causis Civilibus, quàm in Criminalibus ante litem contestatam, non item Actor, qui solùm senes &c. vel Accusator, qui nullos permittitur producere, in hoc esse favorabiliores, quàm Actoris vel Accusatoris.

TITU-

TITULUS VII.

De Juramento Calumniæ.

SUMMARIUM.

1. *Quid sit juramentum calumniæ, & malitiæ.*
2. *In quibus causis præstandum, & quid operetur.*
3. *A quibus sit præstandum.*

POst vel cum litis contestatione præstari, si exigatur, ab Actore & Reo debet *Juramentum Calumniæ* (scilicet vitandæ in Processu) Ayd für Gefährde/ quo Pars litigans jurat sequentia. 1. quòd credat (adeóque est juramentum *credulitatis*, non *veritatis* seu scientiæ) se fovere justam causam. 2. quòd in Judicio interrogatus veritatem dicere velit. 3. nec falsa probatione uti. 4. nec Judici nec alteri dare vel promittere quidquam ad corrumpendum Judicium. 5. nec superfluas dilationes petere in fraudem & protelationem litis. Per has quippe cautelas censetur evitari calumnia; nam calumniari in Civilibus causis est alios scienter & per fraudem vexare iniquis litibus, vel illas per frustrationes protelare. Differt à *Juramento malitiæ* per hoc, quòd istud exigatur solùm super articulo particulari, & toties, quoties oritur suspicio specialis de mala alterius fide, aut fraude, exigi possit: Juramentum verò calumniæ tantùm semel (vel initio, vel saltem ante conclusionem in causa) 1

causa) ac simul super tota causa generaliter præstari debeat. Quoad alia ferè conveniunt.

2 Dico 1. Juramentum calumniæ in omnibus causis, etiam Summariis, ita necessariò præstandum regulariter est, si ab alterutra Parte exigatur, ut ejus omissio vitiet Processum. *c. 1. 2. h.t. in 6. Clem. sæpe de V. S. §. citationem l. 1. 2. C. de jurejur. propter cal.* Atque si Actor recuset, cadit lite, si Reus, habetur pro confesso (interveniente tamen sententia Judicis hanc pœnam infligentis) *c. fin. h.t. l. 2. cit. §. 6. 7.* Si autem præstetur juramentum calumniæ, liberat à calumnia præsumpta. *Objic.* 1. Si juramentum calumniæ solùm tunc necessariò præstandum est, quando alterutra Pars exigit, poterunt Partes ei renuntiare: sed hoc est falsum, & contra *l. 2. cit. §. 4.* quia introductum est propter bonum publicum, & ejus omissio repugnat bonis moribus, utpote fovens fraudes & malitiam hominum. 2. Si Pars, à qua exigitur hoc juramentum, & non præstatur, cadit instantiâ vel habetur pro confessa, tunc etiam id continget, quando Procurator præstare recusat. *arg. c. fin. de Confess. in 6.* sed hoc videtur nimis durum: ergo. R. ad 1. poterunt renuntiare tacitè. *C. Ma.* expressè *N. Ma.* ista prohiberur *d. l. 2.* illa permittitur *c. 1. h.t. in 6.* Neque per tacitam renuntiationem, sicut per expressam, foventur fraudes, & datur libertas calumniandi, quia tacitè remissum adhuc exigi potest ab altera Parte usque ad conclusionem in causa, & à Judice imponi usque ad sententiam; in hoc igitur casu plus operatur tacitum quàm expressum. An verò per consuetudinem abrogari possit exactio juramenti calum-

niæ,

niæ, disputant DD. Ego inclino in affirmativam, si consuetudo est immemorialis, vel aliunde rationabilis propter periculum perjuriorum. Imò non desunt, qui testentur, defacto in quibusdam locis abrogatam esse in praxi, utì rariſſimum juramenti hujus usum esse in inferiori Austria, & non nisi in causis Revisionum, & apud Consistoria Ecclesiastica in causis appellationum adhuc præstari, testis est D. Greneck. *ad h. t. n. 3.* In causis criminalibus, ubi agitur de vita & sanguine, à Reo rectè non exigitur juramentum calumniæ propter manifestum periculum perjurii. Ad 2. *N. sequel.* cum communiori ex *l. un. §. 2. ff. siquis jus dicenti*, ex qua colligitur, delictum personale procuratoris non debere nocere domino innocenti. In *c. fin. cit.* non de juramento calumniæ, sed de articulis positionalibus, ad quos respondere recusavit Procurator, sermo est: quæ culpa non tam personalis est, quàm realis, respiciens ipsam litem & merita causæ, adeóque & Principalem onerat.

Dico 2. Jurare de calumnia debent non solùm 3
principales personæ, Actor & Reus. *c. 3. h. t. l. 2. cit. junct. Auth. Principales.* licèt Clerici sint vel Religiosi aut Episcopi, si in propria persona & coram Ecclesiastico Judice proprio litigent. *c. 5. & fin. h. t.* Sed etiam 2. procurator particularis, si habeat mandatum speciale. *c. 2. & fin. eod. in 6.* qui proin duplex præstare tenetur juramentum calumniæ, unum in animam propriam, alterum in animam sui principalis. 3. qui generalem bonorum alienorum administrationem habent, &

nomi-

nomine aliorum litigant, uti Syndici & Oeconomi nomine Universitatum, Tutores & Curatores nomine Pupillorum & Minorum. *c. 4. 6. 7. h. t. X.* at isti jurant tantùm in animam propriam, nec indigent mandato speciali. 4. Advocati. *l. 14. §. 1. C. de Judic.* si tamen in susceptione muneris præstiterunt juramentum generale, non jurant de calumnia in singulis causis vi consuetudinis.

TITULUS VIII.

De Dilationibus.

SUMMARIUM.

1. *Quid, & quotuplex sit Dilatio.*
2. *An sit in potestate Judicis prolongare, abbreviare, prorogare, vel novas concedere dilationes.*
3. *Quis illarum sit effectus.*

1 *Dilatio*, prout est hujus loci, definitur esse *justum temporis intervallum ad aliquem actum Judicialem melius expediendum, Reo vel Actori datum à Lege, vel à Judice*, ut fit ordinariè, *vel ex conventione Partium.* Est quadruplex. 1. *Citatoria*, quæ in jus vocatis conceditur ad comparendum, habetque de Jure terminum 10. dierum, vel, si distantia vocatorum est magna. 30. si est *simplex*, &, si citatus priùs non compareat, ter repititur: si verò sit *peremptoria*, quæ tantum temporis complectitur, quantum ternæ simplices, requirit 30. dies: sed Judex

dex hoc debet exprimere per vocem *peremptoriè* vel similem. 2. *Deliberatoria*, quæ Reo indulgetur visô Actoris libellô ad deliberandum, an litigare velit, vel lite cedere, complectitur de Jure 20. dies: eâ tamen opus non est, si libellus unà cum citatione communicatus est Reo. 3. *Probatoria*, quæ post litis contestationem usque ad conclusionem in causa statuitur Actori ad probandam intentionem suam, Reo autem ad exceptionem: de Jure 3. menses indulgentur, &, si probationes petendæ sunt ex aliena provincia, 6. menses. 4. *Executoria*, quæ condemnato præfigitur ad satisfaciendum, de Jure extenditur ad 4. menses. In actionibus autem Realibus, & Criminalibus, ordinariè locum non habet.

Dico 1. Dilationes omnes, quæ conceduntur 2
à Judice, spectato Jure Canonico, & recepta consuetudine, sunt arbitrariæ, ita ut, licèt aliàs à legibus determinatum sit temporis intervallum, Judex possit longiores vel breviores concedere pro negotii qualitate, & circumstantiis personarum, aut distantiæ locorum, modò determinet tale intervallum, ut intra id commodè actus Judicialis perfici valeat, non decernendo longum vel breve nimis, ne Pars alterutra meritò possit conqueri. per *c. 1. h. t.* & ibi & DD. Vallens. *h. t. §. 1.* Gail. *l. 1. observ. 53. n. 20. observ. 91. n. 20.* Licitum quoque est Judici datas dilationes prorogare, si ex justa causa videbitur, modò Pars prorogationem petat ante lapsum termini priùs concessi. DD. communiter apud Gail *loc. cit.* Imò etiam finitô terminô, si novum impedimentum incidat, vel nova probatio mergat, indulgeri dilatio

se-

cunda & tertia potest, non obstante, quòd dilationes probatoriæ sint per se peremptoriæ (uti & deliberatoriæ) licèt causam non exprimat Judex. Quarta verò dilatio quam concessisse videtur *Auth. Atqui C. de probat.* abrogata est per *Recess. Imper. An. 1654. §. 50.* & hinc solennitas legalis, quam requirit *Auth. cit. & c. 4. de Except.* (nimirùm prævia cognitio causæ, propter quam petitur dilatio, juramentum, quòd non malitiosè petatur) adhiberi debet jam ante tertiam. De reliquo jura detestantur superfluas dilationes, quibus protelantur lites. Trid. *s. 25. c. 10. in f. de Ref. Objic.* A Jùdice nequeunt prolongari vel abbreviari 10. dies à Jure statuti ad appellandum, quia Judex in Jure communi dispensandi potestatem non habet: ergo neque dilationes, à Jure Communi determinatæ, pro ipsius arbitrio mutari. *v. N. Cons. & parit.* nam illi 10. dies ad appellandum determinantur à Jure simpliciter & absque ministerio Judicis, econtra terminus dilationum designatur, ita, ut Judicis ministerium interveniat; & sic ei potestas, saltem sic interpretante consuetudine, conceditur eas decernendi, prout visum fuerit pensatis circumstantiis.

3 Dico 2. Effectus dilationum est 1. quòd conquiescat officium Judicis, adeò ut, siquid super articulo, super quo concessa est dilatio, innovetur vel fiat, invalidum sit. *c. 1. & l. 3. C. h. t. 2.* quòd perimat actum, qui in termino dilationis fieri debuerat, & factus non est, ita ut Pars postea super illo articulo non amplius audiatur. Bart. in *l. 4. C. h. t. n. 4.* & alii passim. Notant tamen aliqui, hunc effectum in qui-

quibusdam locis non adeò strictè observari, sed ex superabundanti indulgeri aliam dilationem *sub pœna præclusi*, ut ajunt: quam praxim pro justa habere nolim, nisi Pars terminum elabi finens afferat causam, quæ contumaciam purget; quia alteri Parti per negligentiam compartis, in termino non agentis, videtur esse jus quæsitum, ut in causa pergatur.

TITULUS IX.

De Feriis

SUMMARIUM.

1. *Quid & quotuplex sint Feriæ.*
2. *Quis eas instituere valeat.*
3. 4. *Quinam actus in Feriis exerceri possint, vel non.*

FEriæ, nimirum Judiciales, sunt dies, in quibus à strepitu forensi & contentiosæ jurisdictionis actibus, qui nempe exercentur à Judice pro tribunali sedente, conquiescere oportet, *c. 5. l. 5. ff. h. t.* Aliæ sunt *ordinariæ* seu *solennes*, quæ quotannis *ordinariè solent* celebrari, & statis diebus velut definitæ recurrunt: aliæ autem *extraordinariæ* seu *repentinæ*, quæ nulla lege stabili, sed *extra ordinem* & pro negotiorum occurentia *repente* seu inopinatò emergente indicuntur à Principe vel Magistratu, v. g. ob partam victoriam, adventum Principis, grassantem pestem &c. Ambæ subdividuntur in *Sacras*, seu ad DEI 1

vel Sanctorum ordinatas cultum, quales sunt omnes dies Dominici & alii, qui festivè celebrantur in foro, tota hebdomas sancta, & Paschatis. Ac in *Profanas*, quæ ex causa profana & ob utilitates vel necessitates humanas vel statis temporibus observantur, utì feriæ messis, vindemiæ, vel extra ordinem indicuntur ob pestem, vel publicam lætitiam &c.

2 Dico 1. Ferias sacras instituere possunt soli Principes sacri seu Ecclesiastici, nempe Papa pro universali Ecclesia, & Episcopi per suam diœcesim. Profanas autem Principes & Magistratus sæculares pro suo territorio. Pars prior sumitur ex *can. 1. d. 3. de consecr. c. fin. h. t.* quia Laicis de rebus Ecclesiasticis nulla est attributa potestas, quos obsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi, ut loquitur *c. 10. de constit. & c. fin. de reb. Eccl. alien.* Episcopus de Jure indigeret consensu Capituli & consiliô populi. per *can. 1. & c. fin. citt.* ex consuetudine tamen dicunt non requiri consensum Capituli, aut populi consilium, sed sufficere ajunt consilium Capituli. Pars posterior ex *l. 4. C. h. t.* & ibi gl. ac DD. *Objic.* 1. Instrumentum Pacis Religiosæ & Osnabrug. *Art. 5. §. 30.* jus Sacrorum annectit Superioritati territoriali etiam Principum Sæcularium, 2. abstinere à Judiciis & strepitu forensi nihil est spirituale: ergo hæc abstinentia præcipi potest à Potestate Laicali. 3. Magistratus Laicus potest votum facere de celebranda alicujus sancti festivitate in foro: ergo etiam hujusmodi legem ferre; cùm votum sit lex privata. R. ad 1. Illa Comitia ex meris ferè Laicis conflata, nihil de Religione

& Sa-

& Sacris potuerunt ſtatuere. Dein ibi aliud jus ſacrorum vel poteſtas circa ſacra non tribuitur ſuperioritati territoriali, quàm quòd nullus Status immediatus Imperii in exercitio Religionis pro ſuo territorio impediri poſſit, & quod nullus alienæ Religionis à ſua exercitium in ſua Ditione pati teneatur, relicta tamen poteſtate ſubditis, qui à Religione ſui Domini diſſentiunt, emigrandi. Si Acatholici plus ſibi arrogent, mirum non eſt, quia nullam ampliùs habent Superioritatem verè Eccleſiaſticam, poſtquam à vera fide defecerunt, & Epiſcopi Catholico ritu olim ordinati deſierunt. Ad 2. *diſt. ant.* nihil eſt ſpirituale, niſi ratione finis ordinetur ad cultum DEI & venerationem Sanctorum. *C.* ſecus *N. Antec.* & ſub data diſtinctione *Conſequentiam.* Ad 3. facere votum non requirit jurisdictionem ſacram, bene tamen ferre legem circa rem ſacram. Votum neminem ligat niſi voventes & conſentientes; bene tamen lex.

Dico 2. In feriis ſacris regulariter ita prohibitum eſt exercere actus Judiciales jurisdictionis contentioſæ, ut etiam invalide exerceantur. 2. obſtante, quòd Partes conſentiant. 3. Idem eſt de feriis profanis ob cauſam publicam conſtitutis. 4. ſi tamen utilitatem privatorum ſpectent, utì feriæ meſſium & vindemiarum, & Partes conſentiant, validè ac licitè exercentur. Pars 1. habetur *c. 5. h. t.* Pars 2. *c. 12. de for. compet.* ubi dicitur, quòd Juri publico, vel publicam utilitatem vel cauſam ſpectanti, pactis privatorum derogari nequeat. Pars 3. *l. 1. §. 1. ff. h. t. & d. c. 12.* Pars 4. ſumitur ex *c. 5. & c. 12. citt. l. 29. C. de Pactis.* quia quilibet renuntiare poteſt favori pro- 3

pter se principaliter concesso. Cæterùm in primo membro dixi 1. *regulariter*; nam excipitur 1. si instituatur Judicium Summarium, *Clem. sæpe 2. de V. S.* si nimirum feriæ ob necessitatem hominum sint indultæ. 2. si aliud exigat necessitas, vel periculum sit in mora, ut si ex dilatione foret periculum, ne res pereat vel deterioretur, debitor fugiat, testes non ampliùs comparere valeant: si procedendum contra latrones: si petantur, vel constituantur alimenta: si rusticani homines, multùm remoti, vel laboribus occupati necessariis, sine notabili incommodo comparere nequeant nisi in feriis &c. cùm necessitas etiam privata ex illicito faciat licitum. *c. 4. de R. J.* 3. si aliud exigat Pietas, saltem accedente periculo ex mora; sic causa miserabilium personarum, mercedum, pacis & concordiæ, imò omnes piæ & Reipublicæ causæ, in feriis tractari poterunt. per *can. 17. caus. 22. q. 5. l. 43. ff. de Relig. & sumpt. fun.* Dixi 2. *Actus Judiciales jurisdictionis contentiosæ*, uti sunt citatio à Judice pro tribunali sedente mandata, citatio per injectionem manuum, vel per publicam proclamationem facta, cognitio causæ in Judicii loco, depositio testium saltem jurata, sententiæ publicatio, & probabiliter etiam oblatio libelli, executio citationis per apparitorem &c. Non tamen actus jurisdictionis voluntariæ, saltem si non requirant cognitionem causæ, uti est concessio privilegiorum, absolutio, dispensatio, tutoris vel curatoris designatio, instrumentorum confectio, emancipatio &c. text. & DD. in *c. 5. cit. l. 2. ff. & l. 7. C. h. t.* Item si actus ne quidem Judiciales sint, uti

appel-

appellatio, ferre arbitramentum (aliud est de actibus & laudo arbitri, quia hic instar Judicis procedit. *l. 1. ff. de receptis. & l. 7. cit.*) ferre censuras, si opus non sit cognoscere de causa, vel citare censurandum.

Dico 3. In feriis sacris prohibetur quidem 4
etiam mercatus, & opera servilia. *c. 1. & 3. h. t.* præcipitur econtra auditio Missæ, *cc. var. de celebr. Missar.* Sed de Mercatu, quo nomine hìc præcipuè veniunt publicæ nundinæ, multa immutavit contraria consuetudo. De operibus servilibus & auditione Sacri consulendi sunt Theologi Morales.

TITULUS X.

De Ordine Cognitionum.

SUMMARIUM.

1. *Plures quæstiones in Judicio concurrere possunt.*
2. *Regulariter cognoscendæ & terminandæ sunt eo ordine, quo sunt propositæ.*

Cùm sæpius contingat plures quæstiones, 1
sive ab eodem actore, sive ab utraque Parte propositas, concurrere in eodem Judicio tractandas, ut si Reus vicissim petat aliquid ab Actore, & tunc datur *reconventio*, de qua ad *tit. de mutuis petitionibus* suprà, vel excipit, & sic novam quæstionem per modum exceptionis, non actionis, proponit; ideo, ne oriatur confusio, præscribitur hìc ordo, quo plures causæ inter eas-

dem personas ac in eodem Judicio propositæ examinari, tractari, ac definiri debeant.

2 Dico. Regula quidem est, quòd causæ eo ordine, quo propositæ sunt, cognoscendæ & terminandæ sint, ita nimirum, ut, quamvis causæ, quas vel idem Actor proponit, vel quando Reus aliam per modum actionis & reconventionis statim initio litis movet, simul tractari debeant, semper tamen tam in cognitione, quàm in prolatione sententiæ præferenda sit, quæ priùs fuit proposita. *arg. l. 29. ff. de Judic. & c. 54. de R. J. in 6.* ea tamen notabiles patitur exceptiones. 1. nisi Actor, qui plures proposuit, velit unam citiùs tractari & finiri. 2. nisi una sit major alterâ: tunc enim præferenda est major minori, ut si una est criminalis, altera civilis, nisi illa ab hac dependeat. *l. fin. C. de Ord. Judicor. can. 3. caus. 3. q. 11.* Unde 3. nisi prior quæstio in sui cognitione & decisione dependeat à posteriore. *c. 3. h. t. l. 16. seqq. ff. de except. l. 37. l. 62. ff. de Judic. l. 2. C. de Ord. Judic.* v. g. si posterior est *præparatoria* ad alteram, ut est cognitio de possessione ad cognitionem de proprietate, ut constet, penes quem sit onus probandi proprietatem: vel si est *præjudicialis* ad alteram, v. g. petis hæreditatem paternam, sed alius tibi objecit, te non esse filium, vel non esse legitimum; tunc enim priùs cognosci & pronuntiari debet de filiatione, vel legitimitate. 4. nisi Reus per modum exceptionis moveat novam quæstionem: vel enim exceptio est *peremptoria*, quæ tollit omne jus agendi in Actore, & in continenti probari potest & tunc utique priùs illa discuti debet, *c. 1. h. t.* ut si Bertha te petat in conjugem,

vel

vel ut sibi cohabites maritaliter, tu verò eidem opponas impedimentum consanguinitatis: vel est *dilatoria*, per quam impeditur Processus tamdiu, quamdiu non fuerit per decisionem sublatum impedimentum? v. g. si recusas Judicem tanquam suspectum, vel tanquam incompetentem &c. & utique hoc impedimentum debet priùs removeri. §. nisi Reus non per modum actionis, sed per modum exceptionis moveat Actori civili quæstionem criminalem, tunc enim non præfertur criminalis tanquam major, sed utraque simul decidenda est. *l. 3. C. de Ord. Judic.* nisi Civilis præjudicialis sit respectu Criminalis; quo casu illa omnino præferenda, sive per modum actionis, sive per modum exceptionis proponatur. *can. 3. cit. §. si crimen.* 6. nisi Reus per modum exceptionis objiciat Actori spolium; tunc enim priùs cognoscendum est de causa spolii in ordine ad repellendum Actorem. *c. 2. h. t.*

TITULUS XI.

De Plus-Petitionibus.

SUMMARIUM.

1, *Quot modis plus peti possit.*
2. 3. *Quæ sit pœna plus petentis.*

PLus, seu ultra debitum, *petere* potest Actor quatuor modis. 1. *re*, si petat majorem summam, quàm debeatur. 2. *causâ*, si petat aliquid determinatè, v. g. certum equum, cùm tamen solùm indeterminatè, disjunctivè, vel 1

vel in genere debeatur, v. g. equus indeterminatus, aut equus vel 60. floreni disjunctivè. 3. *loco*, si petat in alio loco, quàm conventum sit. 4. *tempore*, si petit ante diem conventum, vel, ante conditionis, sub qua contractum est, eventum. *c. un. h. t. §. 33. Inst. de Action.*

2 Dico. Dolosè plus petens, & huic petitioni insistens, de Jure recentiori condemnatur Reo in expensas, interesse, & damnum, quod indè ortum est Reo. 2. plus verò petens tempore insuper condemnatur in duplicatas inducias. Pars 1. habetur *d. c. un. l. 1. 2. & 3. C. eod. §. 33. Inst. cit.* ibi enim correctum est Jus antiquum, vi cujus Actor plus petens cadebat causâ. Dixi tamen 1. *dolosè*, h. e. scienter, & sine justa causa; nam si errore vel ignorantia probabili id fecit, vel si debitor suspectus est de fuga, aut in loco constituto nunquam reperitur, evadit omnem pœnam. Dixi 2. *huic petitioni insistens*; si enim ante litis contestationem mutet libellum, vel ut probabilius est per *c. un. cit.* si adhuc ante sententiam pœniteat, vel si Reus exceptionis plus-petitionis non apponat, rursus à pœna liber erit. Pars 2. sumitur ex *d. t. un. & §. 10. v. hodie autem Inst. de Except.* an verò per *duplicatas inducias* intelligatur totum tempus duplicandum, ut nempe, si Reus intra unum annum fuisset obligatus solvere, Actor citiùs petens condemnandus sit ad expectandum per duos annos, an verò solùm illud tempus duplicetur, quod Actor contrahere voluit, v. g. uno mense citiùs, quàm annus elaberetur, petendo solutionem, & sic duos duntaxat menses expectare jubendus sit, variant DD. posterior opinio

vide-

videtur æquior, & *l. 8. §. 7. ff. de pœnis* conformior.

Objic 1. Juxta *§. 24. Inſt. de Action. & l. 2. C.h.t.* Actor *re* ſeu quantitate plus petens condemnatur etiam in triplum ejus, quod viatoribus eſt præſtandum ratione majoris quantitatis in libello comprehenſæ: ergo non tantùm in expenſas. 2. In *l. 3. C. eod.* Actor *re* plus petens dicitur causâ cadere: ergo etiam de Recentiori adhuc Jure cadit causâ. R. ad 1. Illa pœna tripli in Jure Canonico non reperitur, & in foro Civili per univerſalem conſuetudinem abrogata eſt. Ad 2. ibi eſt ſermo de caſu ſpeciali, quo non tantùm plus petitur quantitate, ſed etiam dolosè exigitur cautio à Reo ſuper falſa quantitate petita. Et pro hoc caſu non correctum, ſed firmatum eſt Jus antiquum *§. 33. cit.* 3

TITULUS XII.

De Cauſa Poſſeſſionis & Proprietatis.

SUMMARIUM.

1. *Quid Poſſeſſio, & quæ ejus commoda.*
2. *Quotuplex ſit Poſſeſſio.*
3. *Quid ſit Proprietas, ac dominium, plenum & non plenum.*
4. *Quid ſit cauſa Poſſeſſionis & Proprietatis, ſeu Judicium Poſſeſſorium & Petitorium.*
5. *Quomodo acquiratur Poſſeſſio.*

6. *Et quomodo amittatur.*
7. *An possessor bonæ fidei teneatur cum re aliena in Judicio victa restituere perceptos fructus formaliter exstantes, item an quoque virtualiter exstantes.*
8. 9. *Quomodo acquiratur dominium, & amittatur.*
10. *Causa possessionis & causa proprietatis in eodem Judicio cumulari possunt.*
11. *Et utraque regulariter apud eundem Judicem tractari debet, licèt non cumuletur.*
12. *Consultius est intentare Possessorium quàm Petitorium; quia possessio facilius probatur, quàm proprietas.*
13. *Quænam sint remedia, quibus intentari potest Petitorium, & Possessorium.*

1 POssessio *facti* est detentio rei possideri à Jure non prohibitæ & aliquando apprehensæ cum animo eam sibi habendi. Communis quoad sensum ex *l. 1. §. 3. & 20. l. 3. §. 3. ff. de acquir. vel amitt. possess.* Unde tria ad hanc possessionem requiruntur. 1. apprehensio, quæ in rebus corporalibus fit corpore, verè vel fictè, in corporalibus per usum, vel exercitium alicujus juris. 2. animus rem sibi habendi, seu intentio habendi rem ut suam, cum vel sine opinione dominii. 3. non resistentia Juris, vel personam reddentis incapacem possidendi, vel detentionem ita prohibentis, ut ea nunquam habeat vim veræ possessionis. Quare multi hanc possessionem sic definiunt: est *detentio rei concurrente corporis, animi, & Juris adminiculo.* Dixi, *possessio facti*, nam

pos-

possessio *juris*, quæ constituit tertiam speciem juris realis, & velut effectus oritur ex rei detentione, est jus reale seu potestas insistendi, & rem sibi habendi, fruendíque commodis indè provenientibus: quæ commoda & privilegia possessionis sunt valde æstimabilia; nam melior est conditio possidentis. *c. 65. de R. J. in 6.* relevat regulariter ab onere probandi proprietatem, illudque reijcit in Adversarium: parit præsumptionem dominii; &, si longissimi sit temporis, præsumptionem tituli: causat conditionem usucapiendi, seu præscribendi rem vel jus: tribuit jus administrandi rem pendente lite: dat potestatem repellendi invasorem etiam per vim: fundat actionem realem, quæ appellatur *Publiciana*, vi cujus potest quis, licèt domiuus non sit, vindicare rem possessam sibi ablatam adversùs quemcunque detentorem, exceptô verô dominô, & eô, qui cum titulo non infirmiore detinet. Aliqui possessionem naturalem vocant *facti*: & civilem appellant possessionem *juris*; de qua utraque nos statim. Cœterùm quamvìs ad possessionem veram requiratur animus rem sibi habendi, seu detinendi ut suam, qua de causa depositarius, commodatarius inquilinus, & alii, qui rem alieno nomine, & non ut suam detinent, veri possessores non sunt, licèt in possessione esse dicantur in *l. 10. ff. de acq. vel amitt. poss.* tamen non est necesse, ut aliquis credat, rem esse suam, sed sufficit, modò velit ab aliis haberi pro domino rei; nam fur, licèt sciat, rem non esse suam, illam tamen verè possidet possessione Juridica in ordine ad aliquos effectus civiles, non merè *asininâ*, qualem vocant Practici, vel merè

rè *naturali*, ubi animus rem sibi habendi non conjungitur. Porro si detineatur res corporalis, vocatur *possessio* simpliciter, si jus vel res incorporalis, uti servitus &c. *quasi-possessio*, Neben-Besitzung / dicitur: quanquam in Praxi hoc discrimen non ita scrupulosè observetur, sed etiam incorporalia dicantur possideri sine addito *quasi*, cùm utraque possessio habeat eosdem effectus.

2 *Possessio* dividitur 1. in Naturalem & Civilem: *naturalis* est, quando quis rem sibi detinet, at sine opinione dominii. *l. 13. §. 2. ff. de Public. in rem act.* Econtra *civilis*, quando quis rem detinet cum opinione dominii, seu, ut loquuntur, *cum opinione domini.* per *l. 6. §. 1. ff. de acq. vel amit. poss.* Aliter & à modo possidendi describunt alii, præsertim Theologi, possessionem naturalem ac civilem, *naturalem* vocant, quando quis corporaliter insistit rei, quam alius possidet civiliter, *civilem* verò quando, quis non corporaliter insistit rei semel apprehensæ, retinet tamen animum eam sibi habendi, ut siquis aliò profectus retineat animum sibi ædes, quas corporaliter inhabitavit ut suas, porro habendi. *l. 6. cit.* denique *mixtam* ex utraque, quando quis corpore & animo rem detinet, ita ut nullus alius eam aliquo modo detineat vel possideat. Dividitur 2. in *justam*, quando quis rem possidet ex titulo justo, seu approbato à Jure, & per se habili ad transferendum dominium, v. g. titulo emptionis, transactionis, legati &c. & in *injustam*, quando quis detinet rem absque justo titulo, v. g. si Titius possideat fundum, licèt putet esse suum, quem tamen pater ipsius occupavit sine omni titulo, vel saltem non legitimo,

& à Jure non approbato, ut si emit à pupillo sine debitis solennitatibus. 3. In possessionem *bonæ fidei*, quando quis detinet rem, quam putat esse suam, quamvis fortè sit aliena, & in possessionem *malæ fidei*, quando quis detinet rem, quam scit vel credit esse alienam, qnamvis fortè aliena non sit. Possessio *vacua* dicitur, quando res à nemine detinetur vel corpore tantùm, vel animo tantùm, vel utroque, seu quæ nec natutaliter nec civiliter possidetur ab ullo, nec aliquis est in ejus possessione.

Proprietas, quamvis subinde sumatur pro solo 3
dominio directo, generaliter tamen coincidit cum dominio generaliter accepto, & est facultas disponendi de aliquare; quod dominium dividitur in *plenum*, & est *libera facultas perfectè disponendi de re* tam quoad substantiam quàm quoad utilitatem & emolumenta illius, scilicet alienando destruendo &c. quin alius jure reali ejusdem rationis contrario, quod habet in eadem re, impedire possit. Et in *non-plenum*, quod est facultas disponendi de re, at non perfectè, quia nimirum alius in eadem re habet jus notabile contrarium, ut contingit in fideicommissis & majoratibus, vel siquis tantùm possit disponere de proprietate rei, uti dominus directus in bonis Feudalibus, vel de utilitate tantùm, uti vasallus, & emphyteuta &c. Et sic tenendum est de *dominio proprietatis*, spectante proprium commodum; nam aliud est *dominium jurisdictionis*, quod est potestas gubernandi subditos, judicandi, puniendi, defendendi, & aliquod emolumentum ab iis exigendi: si conjunctum sit cum imperio mero, & alteri non subordi-

ordinatum, vocatur *altum:* si non sit conjunctum cum imperio mero, vel alteri tanquam Superiori sit subordinatum, dicitur *bassum*, vel jurisdictio bassa. *Objic.* Pupillus habet plenum dominium rerum suarum, & tamen liberè ac perfectè de illis disponere nequit: ergo nostra definitio dominii pleni non convenit omni definito, adeóque ei addi debuissent verba, ut multi faciunt, *nisi lege prohibeatur.* R. *dist. ant.* Pupillus non potest liberè, ac perfectè disponere de rebus suis propter jus reale contrarium, quod alius habet in iisdem *N. ant.* propter prohibitionem & dispositionem legis tantùm, non fundatæ in jure reali alterius. *C. ant. & N. cons.* Sic utique manes plenus dominus tuæ ovis, licèt propter prohibitionem legis illam comedere non possis die Veneris. De reliquo dominium plenum & perfectum ejusdem rei in solidum pro eodem tempore dari non potest; clarè enim pronuntiat. *l. 5. §. 15. ff. commod. duorum in solidum dominium, vel possessionem esse non posse.*

4 *Causa possessionis* est controversia in Judicium deducta, in qua principaliter agitur de possessione rei, vel quasi-possessione juris, abstrahendo interim de dominio rei, vel quasi-dominio juris incorporalis, vocatúrque *Judicium Possessorium*, quod triplex est, nempe possessionis *adipiscendæ*, quando agitur ad possessionem acquirendam priùs non habitam: *retinendæ*, quando agitur ad conservandam possessionem priùs habitam, ut siquis in ea turbetur ab alio: & *recuperandæ*, quando agitur ad possessionem, qua quis semel habita dejectus est, & sic eam amisit, rursus obtinendam.

dam. Si quæstio in Judicium deducatur præcisè, an quis possideat, abstrahendo, an justè vel injustè, vocatur Possessorium *Summarium*, vel *Summariissimum*, vel *causa momentaneæ possessionis*, quia brevissimè proceditur, & pro interim (relicta Adversario potestate intentandi postea Possessorium Ordinarium) definitur, quis possideat, v. g. ne veniatur ad arma, cùm quilibet litigantium fortè possessorem se dicat: si verò tractetur quæstio simul de justitia Possessionis, Possessorium *Ordinarium* vel *Plenarium* dicitur. Econtra *causa proprietatis* est controversia in Judicium deducta, in qua principaliter agitur de dominio seu proprietate rei, vel super alio jure à possessione distincto, dicitúrque *Judicium Petitorium*.

Dico 1. Possessio rerum corporalium acquiritur per apprehensionem corporalem vel *veram*, v. g. per occupationem rei derelictæ, feræ sylvestris, thesauri, per traditionem rei donatæ, venditæ &c. per positionem pedis aut sessionem in fundo, aut per ingressum in ædes, possessore carentes &c. vel per *fictam*, v. g. per traditionem alicujus signi, aut clavium ad ædes, aut instrumenti donationis &c. in quo continetur jus prioris possessoris, per ostensionem fundi, per signum rei impressum, per appositionem custodiæ, per *clausulam constituti*, ut si is, qui rem tibi vendidit, eam quidem non tradat tibi, nec in se nec in signo, constituat tamen & declaret, se illam deinceps tuo nomine possidere, & tu consentias. Sed non sufficit appresensio sine animo possidendi, adeóque possessio non acquiritur sine corpore & animo simul, sive sine apprehensione corporali facta

§

vel

vel per se ipsum, vel per procuratorem aut alium ejus nomine, conjuncta cum voluntate consequendi possessionem. Constat ex §. 12. 18. 40. 45. *Inst. de rer. divis. l. 1. §. 1. l. 3. §. 3. l. 8. l. 18. &c. ff. de acquir. possess.* item ex *l. 4. C. de acquir. & retin. poss.* ibi: *licèt possessio nudô animô acquiri non possit, tamen solo animo retineri potest.* Dixi, *rerum corporalium*; nam quasi-possessio jurium incorporalium, rebus corporalibus non inhærentium, v. g, juris venandi, eligendi, decimandi &c. acquiritur per unum vel plures actus non meræ facultatis, h. e. quos alius tibi non concedit ex mera gratia, adeóque non precariò exercitos, nec vi, nec clàm, cum animo tamen possessionem capiendi vel acquirendi, & patiente illo, cujus est permittere vel prohibere illos actus. Haunold. *tom. 1. tr. 3. n, 221.* cum Molina. Sumitur ex *c. 3. h. t. l. 1. ff. de itin. actúque. & l. 2. junct. gl. C. de servit. & aqua:* sic possidere incipis jus eligendi, si vel semel admittaris (non ex mera gratia) ad faciendam electionem Prælati: sic exerces actum possessorium, & te constituis in possessione servitutis urbanæ negativæ, v.g. altiùs non tollendi ædes suas, contra vicinum per unicam prohibitionem, cui acquievit tuus vicinus, ædificare altiùs volens.

6 Dico 2. Possessio rerum tam corporearum, quàm jurium incorporalium, amittitur non solùm per hoc, quòd corpore relinquantur cum animo sibi non ampliùs habendi, sed etiam per solum hunc animum non ampliùs possidendi. *l. 3. §. 7. 13. & 17. 18. l. 7. l. 8. l. 15. 17. 18. 25. 46. ff. d. acq. poss.* Sic possessio rerum *immo-*

mobilium (idem est de juribus incorporalibus, sive adhæreant rebus corporalibus, sive non) amittitur per voluntatem, vel expressam vel tacitam, deserendi, per diuturnam absentiam, longam oblivionem aut ignorantiam, quòd res sit sua, siquis intelligat, rem ab alio esse occupatam, & eam recuperare negligat, vel recuperare volens repellatur, vel timens repulsam ne quidem audeat repetere aut invadere possessionem. Sic quoque possessio rerum corporalium *mobilium* per voluntatemt expressam vel tacitam, non ampliùs possidendi, per amissionem rei, v. g. annuli, talem, ut quis non ampliùs retineat in custodia aut rebus suis, vel non sciat, ubi sit, per furtum vel rapinam rei, per fraudem depositarii, qui rem depositam loco movet seu contrectat furti faciendi causâ, & animô habendi ut suam, per traditionem rei, etiam illi factam, qui possessionis est incapax, per fugam animalis non domestici, v. g. feræ sylvestris, consuetudinem redeundi non habentis &c. Communis DD. ex *citt. ll. Objic.* In *l. 8. cit.* sic habetur: *quemadmodum nulla possessio acquiri, nisi animô & corpore potest: ita nulla amittitur, nisi in qua utrumque in contrarium actum est:* ergo possessio rerum corporalium solo animo non amittitur. R. & oppono alias leges, in specie. *l. 17. cit.* ibi: *possessio autem recedit, ut quisque constituit nolle possidere.* Itaque *l. 8. cit.* intelligi debèt de casu, quo quis rem priùs deseruit corpore; tunc enim necesse est, ut & animô relinquatur.

Dico 3. Possessor bonæ fidei tenetur cum re aliena, in Judicio evicta, percepto ex illa fructus 7

naturales & mixtos (aliud est de merè industrialibus vel civilibus) & adhuc formaliter exstantes restituere, nisi nempe præscripserit, qu odfit per lapsum triennii. 2. Probabiliùs tamen non tenetur restituere virtualiter exstantes, h. e. quos quidem consumpsit vendendo, absumendo &c. ita tamen, ut indè factus sit ditior, modò possederit rem titulo singulari, & non ut hæres putatitius titulo universali. Pars prior sumitur ex *l. 22. C. de R. V.* ibi: *certum est, malæ fidei possessores omnes fructus solere cum ipsa re præstare: bonæ fidei verò exstantes: post litis autem contestationem universos.* Item ex *l. 48. ff. de acquir. rer. domin.* ibi: *bonæ fidei emptor non dubiè percipiendo fructus, etiam ex aliena re, suos interim facit,* h. e. quamdiu res non fuerit in Judicio evicta à domino. Pars posterior ex *§. 35. Inst. de rer. divis.* ubi de fructibus consumptis textus dicit. illos *ejus esse* pro cura & cultura, qui bona fide percepit, & dominum rei, si postea comparuerit, *agere non posse* ad repetendos hos fructus: sed fructus merè consumpti, utpote non ens, non possunt dici *alicujus esse*, & frustra negatur actio ad repetendum non ens: ergo ibi est sermo de fructibus aliquo modo adhuc exstantibus. Confirmatur solidè ex *l. 4. §. 2. ff. fin. regund.* ibi: *fructus ante Judicium* (seu litem contestatam) *percepti non omni modo hoc in Judicium venient: aut enim bona fide percepit, & lucrari eum oportet, si eos consumpsit: aut mala fide, & condici oportet:* sed *lucrari* dici non potest, cui ex fructibus consumptis nihil remanet, ex quo factus sit ditior, & nisi fructus virtualiter & in aliquo sui exstent, licèt in se

con-

consumpti sint, & in natura non amplius existent penes possessorem: ergo negatur in Jure actio ad repetendos fructus virtualiter existantes, nec datur obligatio illos, seu *lucrum* ex illis perceptum, restituendi. Accedit praxis, de qua testantur Sanchez & Rebellus Adversarii apud Haunoldum.

Contra 1. partem *objic. l. 4. §. 19. ff. de usurp. & usucap.* ubi dicitur, quòd lana ovium alienarum, quam percepit bonæ fidei emptor, *statim fiat emptoris, nec usucapi debeat, quoniam in fructu est:* ergo nec formaliter existantes fructus debent restitui, cùm Jura tribuant eorum dominium. Contra 2. partem *Objic. 1.* In *l. 15. pr. & l. 26. §. 12. ff. de condict. indeb.* dicitur, quòd debeant restitui fructus, ex quibus accipiens factus est ditior, quando restituitur indebitum: sed, quando restituitur res aliena in Judicio evicta, restituitur indebitum: ergo: 2. qui rem alienam bona fide possedit, eámque vel partem illius consumpsit ita, ut factus sit inde ditior, v. g. recipiens pretium pro illa tenetur in æquivalenti restituere: ergo etiam fructus consumptos, qui exinde factus est ditior, tenetur in æquivalenti restituere. 3. spectatis Legibus positivis est dubium, an fructus ex aliena re percepti, & virtualiter existantes, debeant restitui, spectato autem Jure Naturali est certum, quòd debeant restitui, cùm res fructificet domino: sed in concursu Juris certi & dubii debet observari certum: ergo.

R. Ad objectionem contra 1. partem *N. Cons.* quia, licèt possessor bonæ fidei acquirat dominium fructuum formaliter existantium, & hi statim ejus fieri dicantur, illud tamen dominium est so-

lùm revocabilè, ut iſte textus concordet cum *l. 41. cit.* ubi dicitur talis poſſeſſor ſuos *interim* facere fructus: & in ordine ad dominium revocabile obtinendum non opus habet uſucapione & præſcriptione, bene tamen ad obtinendum dominium irrevocabile, ut inſinuat idem textus verbis præcedentibus, ubi fructus dicit uſucapi poſſe. Ad 1. ſecundæ partis *N. Min.* quia res aliena non bene dicitur *indebitum*, quod repeti debet condictione ſeu actione perſonali, cùm res aliena vindicari debeat actione reali. Et hinc diſtingui etiam poteſt *Ma.* quando reſtituitur indebitum, quod petitur per *condictionem indebiti*, ſeu actionem perſonalem, ab illo, qui ex contractu plus juſto accepit. *C, Ma.* quando reſtituitur indebitum, vel potiùs res aliena, quæ petitur per actionem realem ratione dominii, utì contingit in noſtro caſu. *N. Ma.* Ad. 2. *N. Conſ.* quia rei alienæ dominium nullibi tribuunt Jura, bene tamen dominium *fructuum* ex re alina perceptorum, & quidem irrevocabile, ut colligitur ex *§. 35. & l. 4. §. 2. citt.* Ad 3. *diſt. Ma.* quoad alterum membrum: ſpectato Jure Naturali eſt certum independenter & præſcindendo à Legibus poſitivis. *C.* poſt leges Juris Civilis jam poſitas *N. Ma.* quia de hoc quæritur, an per Leges Poſitivas ſit receſſum à Jure Naturali: unde Adverſarii, qui hoc argumento ſatìs ſpecioſò utuntur, aſſumunt id, & ſupponunt, quod formaliſſimè eſt in quæſtione, & hoc ipſo argumentum eſt inefficax, ac retorquetur in inſtantiis, v. g. certum eſt Jus Divinum, quòd, qui peccavit mortaliter, hoc peccatum debeat confiteri, & tamen, caſu quo quis dubitat dubio poſitivo ex ratione probabi-

babiliori, vel etiam probabili tantùm, quòd jam sit confessus, nec juxta plerosque Adversarios tenetur confiteri; quia pro his circumstantiis Jus Divinum non stringit, vel saltem non certò existit.

Replicabis: Textus pro nostra sententia allegati non probant intentum. Siquidem 1. ex eo, quòd negetur *actio* ad repetendos fructus virtualiter exstantes, non infertur, quòd bonâ conscientiâ retineri valeant; sicut ex eo, quòd Jura neganeo actionem læso infra dimidium justi pretii, non infertur, lædentem esse securum in conscientia, & non obligari ad reparandam læsionem. 2. Illa verba *ejus esse*, item verbum *lucrari*, non indicant satìs, quòd ex fructibus *consumptis*, de quibus allegata Jura loquuntur, adhuc aliquid exstet; cùm intelligi possint in hoc sensu, quòd bonæ fidei possessor consecutus sit libertatem ab obligatione restituendi fructus merè consumptos, aliàs refundendos. qui proin rectè dicuntur *ejus esse*, & quòd ipsos *lucretur*, in quantum nihil de suo tenetur restituere pro fructibus merè consumptis. ℟. *Neg.* assertum. Ad probationem 1. Jura non præcisè negent actionem, sed insuper tribuunt dominium per verba, *ejus esse*, & *lucrari*; quod enim omnino consumptum, & nihil est, *meum esse*, nec *lucrari* quis dici potest, ut patet ex communi persuasione hominum. Quis enim non me rideret, si dicerem: *equus, qui tabe, vel fulmine periit, meus est:* aut: *in hoc lusu*, in cujus fine deprehendo easdem me habere pecunias, nec obulô plus quàm initiò lusûs, *ego lucratus sum?* Dein paritas non est cum casu, quo negatur actio læso infra dimidium justi pretii; quia lædens fuit in mala fide, & Jura illi nunquam

tribuunt dominium ejus, in quo læsit: econtra in nostro casu possessor est bonæ fidei, & Jura ipsi tribuunt *dominium* & *lucrum* fructuum consumptorum. Ad probationem 2. Imprimis huic interpretationi Jurium obstat communis persuasio hominum, & modus loquendi, ut patet ex paulò ante dictis. Deinde repugnant Jura, secundùm quæ *lucrum* dicit incrementum patrimonii, & accessionem rei positivam, uti *l. 4. §. 1. ff. de Munerib. & bonorib.* non verò lucrum negativum, quod est potiùs negatio lucri & non lucrum: item *lucrum* distinguitur secundùm Jura à non-damno. *l. Mutius 30. ff. pro socio.* ibi: *neque enim lucrum intelligitur nisi omni damno deducto:* ergo cessante damno primùm incipit lucrum; at juxta Adversariorum interpretationem nostri textûs *lucrum* & *non-damnum* essent idem. Denique ex dicta interpretatione sequeretur hoc absurdum, quòd Jura magis faveant illi bonæ fidei possessori, qui fructus ex re aliena perceptos inutiliter vel etiam peccaminosè dilapidavit, v. g. per comessationes & compotationes, quàm alteri, qui utiliter impendit tanquam suavus œconomus, eò quòd hunc obligent ad restitutionem, illum autem ab ista liberent: quod plane absurdum videtur esse, & alienum à mente Legislatorum sapientissimorum.

8 Dico 4. Proprietas seu dominium rerum acquiritur vel per acceptationem, vel per traditionem, accedente titulo, & animo sibi appropriandi, seu acquirendi dominium, adeóque iterum requiritur factum & animus simul. Communis ex *§. 12. 39. 40. & 44. Inst. de rer. divis. l. 23. §. 4. ff. de R. V. & l. 20. l. 31. ff. de acquir.*

acquir. rer. dom. l. 55. ff. de O. & A. Dixi 1. per *occupationem. §. 12. & 39. citt.* qua apprehenduntur & acquiruntur res, quæ vel nunquam habuerunt dominum, utì feræ, margaritæ in littore maris inventæ &c. vel quæ iterum amiserunt dominum, ut bona *vacantia*, quæ fuerunt alicujus sine omni hærede decedentis, bona *derelicta*, quæ quis abjicit, vel ita negligit, ut nolit habere ampliùs sua, & *thesauri*, seu pecuniæ vel alia res mobilis à tempore, cujus memoria non exstat, depositа, ut jam dominum non habeat. Et hæc fiunt primò occupantis, utì communiter dicitur, nisi aliud ordinaverint Leges. Ad occupationem refertur *venatio* tam *terrestris*, qua capiuntur animalia in terris vagantia, & in naturali libertate existentia, quàm *aucupium*, quo volucres, & *piscatio*, qua pisces in mari vel flumine publico acquiruntur. Item *Inventio*, qua thesauri, venæ minerales, bona derelicta, & incerta absque delicto, apprehenduntur. Demum *occupatio bellica*, qua homines, vel res hostiles capientibus cedunt. Dixi 2. per *traditionem*, qua acquiritur dominium rerum, quæ priùs in alicujus dominio fuerunt, ut fit in contractibus. *§. 40. 44. citt.* non enim pactis, sed traditionibus & usucapionibus transferuntur rerum dominia. *l. 20. C. de Pactis.* Excipe tamen hæreditatem, legatum, donationem Ecclesiis, locis piis, & civitatibus factam, item beneficia Ecclesiastica, quorum omnium dominium vel jus reale acquiritur statim per acceptationem, nondum secuta etiam traditione.

Dixi 3. *accedente titulo*, seu causa de se habili ad conferendum vel transferendum dominium,

um, cujuſmodi cauſæ vocantur propterea *modi acquirendi dominium.* In rebus, quæ priùs in nullo erant dominio, cauſa datur *immediata* & *proxima*, ſcilicet *occupatio* ſeu apprehenſio, conſequenter non requiritur titulus diſtinctus: in rebus autem, quæ priùs fuerunt in alicujus dominio, præter cauſam immediatam, quæ eſt *traditio*, ſeu vera ſeu ficta, per quam ab uno immediatè transfertur dominium in alium, datur etiam cauſa *mediata* & *remota*, adeóque titulus diſtinctus, v. g. emptio, donatio, & alii contractus & pacta, ſive ſint à Jure Gentium introducti, ut prima rerum diviſio, & multi contractus, ſive Jure Civili, ut ſtipulatio &c. Ad modos acquirendi Civiles ſeu Jure Civili introductos refertur etiam ab aliquibus Uſucapio ſeu Præſcriptio, item Teſtamentum, Legatum, Succeſſio hæreditaria, Arrogatio. Rurſus inter modos acquirendi dominii etiam cenſetur *Acceſſio*, vi cujus aliqua res fit mea, quia alteri, quæ mea vel eſt, vel eſſe putatur, accedit. per *l. 23. §. 4. ff. de R. V.* Et eſt duplex, *Naturalis*, quæ fit operante ſola natura, qualis eſt alluvio: coalitio: inſulæ productio: alvei mutatio: fœtura ſeu nativitas animalium: & perceptio fructuum. Alia autem *Artificialis* ſeu *Induſtrialis*, quæ fit per artificium, induſtriam, vel factum hominis, ut eſt inædificatio: implantatio: ſatio: intextura: ſcriptura: pictura: confuſio: commixtio ſeu permixtio: denique ſpecificatio; quorum verborum ſenſus & explicatio petenda eſt à Legiſtis ad *Tit. Inſtit. de Rer. diviſ.* Dixi 4. *& animô ſibi appropriandi*, ut colligitur ex *l. 55. 57. ff. de O. & A.* ſi enim non accedit

ani-

animus, quo acceptas titulum, quem tibi Jus Naturale vel Gentium vel Civile offert, res non fit tua: imò, si res fuit priùs in alterius dominio, etiam hujus consensus requiritur. *l. 55. cit.*

Dico 5. Dominium rerum ferè amittitur contrariis modis. per *l. 35. ff. & c. 1. de R. J.* ibi: *omnis res, per quascunque causas nascitur, per easdem dissolvitur.* Nimirum si res abjiciatur, vel negligatur cum animo non ampliùs habendi ut suam. Et accessio, vel traditio, dum uni dant, alteri auferunt dominium. 9

Dico 6. Causa possessionis & proprietatis cumulari seu simul in eodem Judicio proponi potest statim initio litis, ut si Actor utramque proponat in eodem libello, vel reus agenti super possessione opponat, & probare contendat proprietatem rei. 2. imò & successivè seu in decursu litis, quin & ab eodem Actore mutari potest, ita ut, si priùs intentavit Petitorium, seu super proprietate egit, postea Possessorium aliquod instituere valeat, ac vice versa. Pars 1. quam tenet communis contra aliquos apud Bartolum, & plurimi etiam extendunt ad Possessorium *retinendæ* cumulandum ab eodem cum Petitorio, sumitur ex *c. 2. seqq. h. t. l. 18. in f. ff. de vi & vi arm.* Pars 2. ex *c. 5. h. t. Clem. un. eod. l. 18. cit.* quia intentans causam proprietatis non hoc ipso renuntiat causæ possessionis, nec viciſſim. *Objic.* 1. Sententia lata in Petitorio parit exceptionem rei judicatæ in Possessorio, ac proprietas absorbet possessionem, & sic reddit Possessorium inutile. per *c. 3. & 6. h. t.* ergo non possunt cumulari tanquam actiones contrariæ. 2. qui intentat Petitorium, tacitè fatetur, non se, 10

sed Adversarium possidere: ergo cum Petitorio cumulari nequit Possessorium, saltem *retinendæ* possessionis. R. ad 1. *N. Ant.* quia possessio *nihil commune habet cum proprietate; & ideo non denegatur ei interdictum uti possidetis, qui cœpit rem vindicare; non enim videtur possessioni renuntiâsse, qui rem vindicavit. l. 12. ff. de acquir. poss.* Vel enim eadem pars proposuit utramque causam, vel unam causam proprietatis, & altera possessionis? si priùs, sententia super proprietate non absorbet, nec inutilem reddit alteram super possessione; quia tribuit non tantùm commoda domini, sed etiam possessoris: si posterius, sententia in Petitorio lata absorbet quidem sententiam in possessorio quoad effectum principalem, quia possessio debet cedi proprietatem evincenti. *l. 9. C. de R. V.* non verò quoad effectus secundarios; nam cadens causâ possessionis, si bona fide possedit, retinet fructus consumptos, & juxta nos etiam virtualiter exstantes &c. Ad 2. *N. ant.* propter *l. 9. & 12. citt.* quamvis enim fateatur, qui cum Petitorio cumulat Possessorium retinendæ, adversarium rem *detinere*, vel *in possessione esse*, non tamen fatetur eum *possidere*. Dein potest fateri, alterum possidere naturaliter, ipse tamen agere ad retinendam possessionem civilem. Et cur cum Petitorio nequeat simul agere, ne turbetur in possessione, & sic eam retineat?

11 Dico 7. Utraque causa, possessionis & proprietatis, sive cumuletur, sive post terminatam unam finitô Judiciô proponatur altera, apud eundem Judicem regulariter tractanda est. *c. 1. h. t. l. 10. C. de Judic.* quia sunt connexæ, cùm respiciant

eandem

eandem rem: connexio autem seu continentia causarum non est dividenda. *l. 10. cit. Objic.* In *l. 12. cit.* dicitur: *proprietas nihil commune habet cum possessione.* R. Quoad naturam suam & effectus &c. C. quoad subordinationem & forum. N. *assertum.* Dixi, *regulariter*; nam causa spiritualis, si de ea agatur in Petitorio, vel in Possessorio quæstionem Juris seu super proprietate annexam habente, non potest tractari coram Judice Laico, per *c. 2. de Judic.* si priùs in mero & nudo Possessorio circa rem spiritualem non habente annexam quæstionem Juris coram Laico actum est, utì saltem vi consuetudinis fieri posse testantur plurimi (nam spectato Jure *Clem. un. h. t.* etiam possessorium merum super re spirituali, & quæstio meri facti pertinet ad Judicem Ecclesiasticum.) Idem est si Clericus in causa profana obtinuit in Possessorio coram Judice Laico; nam si finitâ causâ redeat Laicus ad Petitorium, non ad Judicem Laicum eundem, sed ad Ecclesiasticum ire debet. *c. fin. de Judic.*

Dico 8. Siquis litigare intendit, longè consul- 12
tiùs intentat Possessorium, si aliquo experiri possit, quàm Petitorium. Ita salubriter monet *J. C. l. 24. ff. de R. V.* ex ratione, quia possessio faciliùs longè probatur, quàm dominium, & probata possessione rejicitur onus probandi dominium in Adversarium. Siquidem *possessio* probatur per apprehensionem rei semel factam, detentionem, usum, perceptionem fructuum, & alios actus possessorios, qui incurrunt in oculos & sensus, atque ideo facilè probantur per testes, instrumenta, famam &c. Neque est necesse, ut testes, per quos

pro-

probatut possessio, deponant de eodem actu possessionis, vel exercitio sub idem tempus, sed sufficit, si unus v. g. testetur, Titio rem esse traditam, alter verò, eandem à Titio elocatam pro pensione: vel si unus testetur, Titium seminâsse in hoc agro, alter, eundem messuisse &c. vel si unus testetur, Titium hoc, alius alio tempore, jurisdictionis actum exercuisse. Imo in probanda possessione saltem momentanea sufficit semi-plena probatio, v.g. unus testis, aut fama. Mascard. *de probat. concl. 1205. àn. 1. & n. 14.* cum plurimis. Cæterùm si duo contendant de possessione, præsumptio stat pro illo, qui probat antiquiorem possessionem; nam novior præsumitur (nisi probetur aliud) clàm aut violenter, adeóque injustè acquisita. *c. 9. de probat.* & qui semel possedit, etiam hodie possidere præsumitur, ait brocardicum. *Proprietas* contra est admodum difficilis probationis, præsertim ubi per viam Præscriptionis probari nequit; non enim sufficit probare titulum emptionis, donationis &c. imò & traditionem, sed etiam, quòd venditor, donans &c. fuerit dominus: cùm *nemo possit plus juris in alium transferre, quàm sibi competere dignoscatur. c. 79. de R. J. in 6.* Unde suadetur quoque, ut, siquis in Petitorio agere intendat, non instituat *rei vindicationem*, sed remedium Prætorianum, videlicet *actionem Publicianam*, in qua opus non est probare dominium, sed solùm rem esse sibi traditam ex justo titulo, adeóque bona fide acquisitam. *l. 1. seqq. ff. de Public. in rem act.*

13 Quæres, quænam sint remedia, per quæ agatur in Petitorio & Possessorio, seu in causa proprietatis & possessionis? R. 1. In Petitorio sunt *actio-*

nes

nes tum *reales*, quas explicavimus *tit. I. de Judic.* tum *personales*, quæ nimirum descendunt ex contractu vel quasi, delicto vel quasi, de quibus in suis titulis, v. g. *de emptione & venditione*, *locato conducto*, *injuriis & damno dato &c.* §. 2. In Possessorio sunt varia *Interdicta* (sic appellantur remedia Possessoria, vel hodie *actiones extraordinariæ in factum*) & quidem in Possessorio possessionis *adipiscendæ* sunt hæc tria, *interdictum quorum bonorum*, quod competit hæredi ad consequendam hæreditatis possessionem: *quorum legatorum*, quod competit eidem hæredi, vel bonorum possessori, ad restituendam sibi possessionem legati, quod legatarius propria auctoritate occupavit; & *Interdictum Salvianum*, quod competit locatori fundi adversus conductorem, ut adipiscatur possessionem rerum, quas iste in prædium conductum intulit, tanquam locatori oppignoratarum pro pensione conductionis. §. 3. In Possessorio *Retinendæ* sunt hæc duo: *interdictum utì possidetis* in ordine ad retinendam possessionem rerum immobilium, in qua quis turbatur extra Judicium: & *interdictum utrobi* pro retentione possessionis rerum mobilium. §. 4. In Possessorio *Recuperandæ* inter præcipua sunt duo *Juris Civilis*, nimirum *Interdictum Unde vi* pro recuperanda possessione rerum immobilium, & jurium immobilibus æquiparatorum, à qua quis violenter dejectus est: & actio *Vi bonorum raptorum* pro recuperanda possessione rerum mobilium, qua quis spoliatus est per rapinam, aut furtum &c. Item duo *de Jure Canonico*, quæ non vocantur Interdicta, sed *Conditiones ex Lege* ad recuperandam possessionem,

nem, neempe condictio ex *c. sæpe contingit*, & & condictio ex *can. redintegranda*, & hæc dicitur etiam *remedium redintegrandæ*. Sed de Remediis *Recuperandæ* aget sequens.

TITULUS XIII.

De Restitutione Spoliatorum.

SUMMARIUM.

1. *Quid veniat nomine Spoliati, & Restitutionis.*
2. 3. *Spoliatus regulariter restitui debet ante omnia, & plenè, modò probet spoliationem.*
4. *Quæ sint remedia possessionis recuperandæ, quibus agere possit spoliatus; & quodnam sit optimum. Remedium* redintegrandæ *datur etiam contra tertium possessorem bonæ fidei.*
5. *Quæ sit alia pœna spoliatoris.*

1 *Spoliatus* dicitur, qui clàm vel vi injustè dejectus est possessione vel quasi possessione rei; nam *spolium* est violenta vel clandestina privatio possessionis, sive dein facta sit à privato, sive à Judice Juris ordinem non servante; non enim concessum est Judici contra Jus aliquid facere. *l. 32. ff. de Injur.* ne indè nascatur occasio injuriarum, unde jura descendunt, *l. 6. C. unde vi.* Per *Restitutionem* intelligitur positio in pristinum statum authoritate Judicis facta.

2 Dico 1. Regula est, quòd omnis spoliatus regulariter restitui debeat. 2. Et quidem ante omnia,

3. Ac

3. Ac plenè seu cum omni causa. 4. Modò probet possessionem priùs habitam, & dejectionem ab ea, seu spoliationem. 5. Quocunque remedio possessorio agat. Pars 1. patet ex *l. 1. seqq. ff. de vi & vi armata. c. 15. 17. 19. h. t.* Pars 2. ex *c. 1. 5. 7. eod. c. ult. de ord. cognit. l, 1. l. cit. §. 1.* Pars 3. ex *d. l. 1. §. 31. 40. 41. c. 11. h. t.* Pars 4. ex *d. l. §. 21. 23. & c. 10. de offic. deleg.* Pars 5. ex *l. cit. §. 6. l. 1. seqq. C. unde vi. c. sæpe contingit 18. h. t. & can. redintegranda 3. caus. 3. q. 1.* Declaratur & probatur ulteriùs assertio; nam Dixi 1. *omnis*, ut adeò etiam prædo, seu qui invasit rem alienam, & ab alio, modò non sit notorius rei dominus, si respolietur, restituendus sit. *c. 5. h. t. l. 1. cit. §. 30.* Dixi 2. *spoliatus*, quo nomine veniunt etiam hæredes ipsius & successores.

Dixi 3. *regulariter*, quia non restituitur 1. qui renuntiat privilegio restitutionis, permittendo spoliantem agere in Petitorio. 2. Si constet nullum jus competere spoliato, ut siquis sponte dimisit possessionem, ut ex *c. 1. seqq. h. t.* docet communis contra Fachin. 3. Si notorium sit, spoliantem esse dominum seu proprietarium rei; cùm notoria proprietas debeat prævalere injustæ possessioni; si autem spolians dicat tantùm, se esse dominum, non tamen in continenti probet, licèt sit, restituitio procedit. 3. Si spoliato opponatur exceptio, quòd agere non possit, utpote excommunicatus vel bannitus, vel crimen, ex quo amittitur ipso Jure proprietas & possessio, v. g. crimen læsæ Majestatis. 4. Si ex restitutione immineret scandalum, vel grave periculum animæ & peccati, aut corporis, vel damnum irreparabile, ut

si

si uxor petat sibi restitui maritum, cui jam cohabitavit, qui tamen in continenti offerret se ad probandum impedimentum dirimens: vel si maritus peteret sibi restitui uxorem, quæ fugit ob viri sævitiem, nisi nempe priùs ille cautionem præstet de non offendendo &c. §. Si pro spoliatore contra spoliatum stet præsumptio Juris, nisi spoliatus doceat de titulo, v. g. siquis in aliena Parochia collegit Decimas, & à Parocho spoliatus est. *c. 2. h. t. in 6.* Dixi 4. *ante omnia*, h. e. spoliator non auditur à Judice, antequam restituerit rem ablatam, nec antè tenetur respondere spoliatus ad objecta. Dixi §. *plenè*, *seu cum omni causa*, scilicet non solùm res ablata, sed etiam ejus accessoria, & fructus omnes (exceptis merè industrialibus) à die spoliationis percepti, imò & percipiendi, quos nempe spoliatus exinde potuisset percipere, licet non perceperit spoliator, sunt restituendi, item resarciendum omne damnum spoliato cum expensis,, & exhibenda satisfactio pro injuria, nec spolians potest repetere expensas in rem spoliatam factas, nisi necessarias. Dixi 6. *modò probet possessionem &c.* sive dein ea fuerit naturalis tantùm, sive civilis tantùm, sive naturalis & civilis simul, modò quis possederit tempore spoliationis: item gaudet hoc privilegio restitutionis, qui possedit ut vasallus, emphyteuta, usufructuarius, usuarius, conductor ad longum tempus &c. Dixi 7. *agat*, h. e. spoliatus induat partes Actoris; si enim sustineat partes Rei, & agenti, à quo fuit spoliatus, objiciat exceptionem spolii, non restituitur, cùm restitutionem non petat; Actori tamen nec excipiens

ratio-

ratione spolii respondere tenetur, donec possessio ablata restituatur; nisi conventus fuerit criminaliter, & non majori bonorum parte spoliatus, aut nisi conventus super re spirituali opponat exceptionem spolii in re temporali privata, vel vicissim; tunc enim non impeditur cognitio & decisio causæ principalis. *c. 1. §. 1. & 2. h.t. in 6.* Idem est, si objiciat spoliationem ab alio, non ab Actore, factam. *c. 1. §. 1. cit.* Dixi 8. *quocunque remedio*, videlicet sive agat *Interdicto Unde vi*, aut *actione vi bonorum raptorum*, sive ex *c. sæpe contingit 18. h.t.* aut ex *can. redintegranda 3. caus. 3. q. 1.* quamvis aliquod sit inter hæc remedia discrimen, ut constabit ex assertione sequente. Interim

Objicies 1. Prædo rem vi ablatam illicitè detinet: ergo licitè à quovis eidem eripi, & ipse spoliari potest. 2. Bona fides, & æquitas, non patitur, ut dominus à prædone spoliatus cogatur eidem rem suam restituere: ergo saltem prædo non est ante omnia restituendus. 3. Spoliatus beneficiô Ecclesiasticô non restituitur, nisi priùs docuerit de titulo colorato, ut tenet communis ex *c. 1. de eo, qui mittitur &c.* R. ad 1. illicitè detinet respectu veri domini notorii. *C. ant.* respectu tertii spoliatoris, qui nullum occupandi possessionem jus habet. *N. ant. & cons.* Ad 2. *dist. ant.* si notorium sit, vel dominus in continenti probare possit, se esse dominum rei ablatæ. *C. ant.* secùs. *N. ant. & cons.* Ad 3. transeat *antec. N. cons.* & paritatem; nam possessio beneficii est conjuncta cum proprietate: ergo Actor super possessione etiam de proprietate docere debet, quod fit probando titulum saltem coloratũ. *arg. l. 2. §. quadam ff. de Interdictis.* 3

4 Dico 2. Interest, quo quis remedio *Recuperandæ* agat. Quippe si agat *Interdicto Unde vi*, solùm permittitur agere, qui suo nomine possedit, non qui alieno, ut depositarius, commodatarius, inquilinus ædium, conductor ad breve tempus, colonus fundi, procurator: item solùm super spoliatione possessionis rerum immobilium: & contra eum, qui vi dejecit, mandavit, vel suo nomine factam dejectionem ratam habuit, & qui clàm fecit: non contra tertium: uti nec liberis contra parentes: contra hos enim solùm competit actio in factum: rursus non ultra annum utilem in ordine ad persecutionem damnorum, licèt ulteriùs concedatur de eo, quod ad spoliatorem pervenit. Habentur hæc *l. 1. §. 1. 12. 14. 22. 39. 43. & l. 7. l. 15. ff. de vi & vi arm.* Si verò intentet *actionem vi bonorum raptorum*, in rebus solùm mobilibus locum invenit. Si autem experiatur *condictione ex c. sæpe contingit*, agere potest etiam contra hæredes & successores spoliantis, mandantis &c. imò contra quemcunque detentorem malæ fidei, seu spolii conscium, licèt centesimus esset. *c. sæpe contingit cit.* quod ait, *non multùm interesse quoad periculum animæ, injustè detinere, ac invadere alienum.* Quapropter, cùm agatur de peccato & periculo animæ, etiam in foro Civili hoc remedium procedit. Si denique velit uti *remedio can. redintegranda*, quod omnium pinguissimum est, & in utroque foro propterea communiter adhiberi solet, eo agere permittitur non solùm, qui proprio, sed etiam qui alieno nomine possedit vel detinuit rem, ut inquilinus, depositarius &c. & quidem sine præfinitione temporis, tam in bonis immobili-

bus

bus quam mobilibus spoliatus, nec tantùm contra injuste spoliantem, mandantem, & tertium possessorem spoliationis conscium, sed etiam, ut tenet communis contra Gailium & Layman, adversùs quemcunque possessorem etiam bonæ fidei, ad quem res pervénit vel cum, vel sine titulo, ad exemplum *actionis quod metûs causâ*, quæ datur non solùm adversûs personam inferentis metum, sed etiam adversûs omnes, ad quos res metu extorta pervénit. *l. 9. §. ult. ff. quod met. caus.* Sic sentire nos docet text. & gl. *in d. can. redintegranda*, & recepta praxis in foro etiam Civili, de qua testatur Mynsi. *cent. 3. observ. 85. n. 3. 4. 5. 6.* Addunt DD. plurimi cum Innoc. & Abb. quòd absolutè non sit necessarium probare spoliationem, sed sufficiat probare possessionem antiquiorem, & Adversarium nunc possidere; quia possessio nova præsumitur vitiosa vel clandestina.

Objic. 1. Melior est conditio possidentis: ergo bonæ fidei possessor non tenetur rem restituere, donec ab Adversario probetur dominium. 2. Jus recentius corrigit antiquius: sed *c. sæpe contingit cit.* cujus remedium datur etiam contra tertium, at malæ tantùm fidei possessorem, est recentius, quàm *d. can. redintegranda:* ergo, R. ad 1. Non est melior conditio possidentis, quando jus resistit possidenti: sed *can. cit.* per verba, *per quascunque injustas causas*, & dum impersonaliter loquitur, contra quemcunque indulgetur restitutio, & juxta communem intellectum praxi firmatum resistit possidenti rem spolio ablatam; imò, postquam spoliatus probavit spoliationem, vel antiquiorem possessionem, desinit bona fides pos-

sidentis, & incipit militare ratio peccati. Ad 2. *dist. ma.* Si Jus recentius exprimat correctionem, vel incompossibile sit, cum antiquiore. *C. ma.* secus. *N. ma.* nec exprimit correctionem *d. c. sape contingit*, nec per hoc, quòd exprimat tantùm malæ fidei possessorem, pugnat cum *can. redintegranda*; quia utrumque Jus pro fine habet evitationem peccati, quod continuatur in injusta detentione rei spoliatæ: injusta autem detentio detegitur, & malæ fidei possessio oritur ex probatione spolii.

5 Quæres, an specialis adhuc pœna civilis reperiatur in Jure contra spoliatorem lata? R. affirmativè; nam de Jure Civili *in l. 7. C. unde vi.* constitutum est, quòd, si dominus per vim accepit rem suam, amittat illius dominium: si non dominus, præter restitutionem debeat æstimationem rei ablatæ præstare. Et hoc Jus non videtur correctum à Jure Canonico, sed potiùs approbatum in *can. 2. cauſ. 16. q. 6.* Notant tamen DD. quòd pœna hæc amissionis dominii, & præstandæ æstimationis, hodie paucis in locis sit usu recepta, sed pœna arbitraria à Judice infligatur. Vid. Lauterbach *ad ff. tit. de vi & vi arm. §. 20.*

TITULUS XIV.

De Dolo, & Contumacia.

SUMMARIUM.

1 *Quid, & quotuplex sit Dolus.*
2. *Quid, & quotuplex sit Contumacia.*

3. Do-

3. *Dolus antecedens substantialis actum facit nullum, utì & error talis.*
4. 5. *Non verò dolus antecedens accidentalis, licèt committatur circa contractum bonæ fidei.*
6. *Facit tamen actum rescindibilem ex parte decepti.*
7. *Dolus concomitans neque facit rescindibilem.*
8. *Quomodo probari possit Dolus.*
9. *Quando quis censeatur esse contumax.*
10. *Quando ut talis condemnari possit.*
11. *Quomodo procedendum contra contumaces, Reum vel Actorem.*

QUamvis *dolus* hoc loco non alius à Compilatore consideretur, quàm qui conjunctus est cum contumacia, & in dolo esse censeatur, qui in Judicio comparere vel respondere recusat; solet tamen hic sumi occasio tractandi de dolo in genere, nempe de dolo malo, qui nihil est aliud, quàm *verbum, vel actio, qua quis alterum malitiosè decipit:* dico, *malitiosè*, h. e. cum intentione prava decipiendi, per quod differt à culpa, ignorantia, errore, & deceptione materialiter tantùm injusta. *Dolus* malus alius est *verus*, qui vel à Jure habetur pro tali, vel indubitatis indiciis detegitur: alius *præsumptus*, qui ex indiciis non manifestis urgentibus tamen, colligitur. per *l. 1. & 6. C. de dolo.* In Contractibus *dolus præsumptus* ferè coincidit *cum culpa lata*, quam committit, qui in re alienâ non facit, quod facere solet quilibet etiam minimè diligens in re sua; non item in delictis. Dolus in contractibus præterea alius est *antecedens*, seu *dans causam contractui*.

ctui, qui ita movet ad ineundum contractum, ut deceptus omnino non contraheret, si veritatem sciret: alius *concomitans* seu *incidens*, quo stante nihilominus contraheres, sed alio modo, v. g. pro leviori pretio. Si dolus antecedens versetur circa substantiam actûs, vel rei in contractum deductæ, ut si expresè restringas tuum consensum ad aliquid, quo non subsistente non vis contrahere, vel deciperis in corpore, ut si vitrum emas pro gemma, vel in tali qualitate aut prædicato rei, ad quod communiter solent homines restringere vel alligare consensum, vel ad quod ipsæ leges restringunt, vocatur *substantialis*: si verò dolus versetur circa accidens, ad quod nec tu expresè restringis tuum consensum, aliàs non consensurus, si veritatem scires, nec tacitè ex communi usu hominum aut dispositione legum, appellatur *accidentalis*.

2 Altera pars Rubricæ est de *Contumacia*, dicta à *contemptu*, quæ hoc loco sumitur pro *inobedientia erga Judicem quà talem*, quæ committitur 1. non veniendo, quando quis in Judicium citatus trina vice, vel semel peremptoriè, non compáret absque justa causa excusante; & ista contumacia, si dixit, se nolle venire, vel si certum est, quòd citatio ad ipsum pervenerit, vocatur *vera*; *ficta* verò vel *præsumpta*, si non constet, an citatio ad ipsum pervenerit, ut si citatus est ad domum, vel per edictum publicè affixum. 2. Non respondendo, vel non debitè respondendo. 3. Recedendo à cœpta lite absque licentia Judicis. 4. Non parendo Judicis mandato, v. g. jubentis præstari juramentum calumniæ, exhibitionem instrumentorum,

torum, restitutionem pignoris &c. Contumacia cadit tam in Actorem quàm in Reum, ac præcipua est in non veniendo.

Dico 1. Dolus antecedens substantialis (idem est de errore tali) contractum facit omni Jure nullum; quia tollit consensum circa substantiam actûs, vel rei in contractum deductæ; qui tamen non solùm Jure Naturali, sed etiam Positivo *l. 15. ff. de Jurisd. & l. 9. C. de J. & F. J.* necessarius est. 3

Dico 2. Dolus antecedens accidentalis non irritat contractum stricti Juris. 2. neque contractum bonæ fidei probabiliùs. Pars prior, quam sustinent plerique communiter contra Baldum, sumiter ex *§. 1. Inst. de Except. l. 11. §. 5. ff. de act. empt. l. 5. C. de inutil. stipul.* ubi decepto datur actio vel exceptio ad rescissionem contractûs: rescindi autem non potest, quod non valuit vel coaluit. Idem est, si dolus ab alio, & non à contrahente, fuit commissus, *l. 7. pr. ff. h. t.* Pars posterior, quam defendunt Less. Laym. Lug. Naum. Pirhing &c. contra Panorm. Bart. & communem Legistarum, probatur 1. negativè, quia ex Jure Positivo non satis ostenditur nullitas, & recessus à Jure Naturali, quo spectato valent actus dolo accidentali, sicut metu injusto extorti. 2. ex paritate cum contractibus stricti Juris; cùm dolus non magis obsit consensui in contractibus bonæ fidei, quàm in illis. 3. ex paritate cum Matrimonio, quod valet cum dolo antecedente accidentali initum, licèt sit contractus bonæ fidei, sicut de Jure Canonico omnes contractus. Cæval. *q. 226. n. 7.* cum aliis 4. ex *l. 5, C. de rescind. vend.* ibi: *si* 4

dolô Adversarii deceptum venditionem prædii tetigisse Præses animadverterit, rescindi venditionem jubebit: sed venditio est contractus bonæ fidei. Confirmatur: res aliena vendi potest validè. *l. 28. ff. de contrah. empt.* sed vendens rem alienam agit dolô. 5. ex ratione: quia Jura volunt gravare potiùs, quàm ab obligatione liberare decipientem, decepto autem favere: sed, si dicatur, contractus bonæ fidei dolô initos valere, magìs gravatur decipiens, & magìs favetur decepto? cùm iste habeat sibi irrescindibiliter obligatum decipientem, si contractum sibi fortè utilem esse contingat, ipse verò decipienti obligatus efficaciter non sit: ergo.

5 Objic. 1. In *l. 7. h. t.* dicitur de Minore, qui *in hoc ipso, ut venderet* (servum) *circumscriptus est, nullam esse venditionem.* Consonat *l. 1. C. de rescind. vend.* ibi: *malæ fidei emptio irrita est.* 2. in *l. 16. ff. de min. & l. 3. ff. pro socio.* dicitur nulla esse societas dolo malo coita. 3. Contractus bonæ fidei, cui dolus dat causam, non habet omnia substantialia, quia deceptus non absolutè consentit, seb sub tacita conditione, *nisi dolus intervenit*; cum erret in causa: at in contractu stricti Juris non consideratur error in causa, utpote quæ est extra contractum, quia in hoc contractu nihil attenditur, quàm id, de quo expressè conventum, & ideo datur absolutus consensus. R. Imprimis retorquendo omnia in contractibus stricti Juris, in contractibus metu extortis, cum quibus *l. 1. cit.* comparat emptionem malæ fidei & dolô factam, ac in Matrimonio. Item oppono leges alias nostræ sententiæ faventes. Nunc ad singula R. ad 1. est *nulla*, vel *irrita* quoad effectum, si de-

deceptus velit actum rescindi. *C.* in se. *N.* vel: non est efficax contra deceptum. *C.* contra decipientem, *N.* Sic explicare has leges cogit nos ratio, ne sequatur recessus à Jure Naturali non satis clarè expressus, aut contrarietas cum aliis legibus. Ad 2. vel est eadem responsio; vel dic, sermonem esse de dolo substantiali, ut evitetur antilogia legum. Ad 3. Etiam causa, circa quam errat deceptus, in contractibus bonæ fidei est extra contractum, & sic utrobique est consensus absolutus, ut patet in Matrimonio. Certè nullum Jus vel à longè indicat, dictam conditionem inesse contractibus bonæ fidei; quòd enim in his concedatur extensio ad expressè non conventa, nihil facit ad rem, cùm illa extensio etiam interveniente dolo locum habeat. Dein error cùm dolo non conjunctus non facit consensum conditionatum, nec metus, in contractibus bonæ fidei: cur ergo dolus faciat?

Dico 3. Dolus antecedens accidentalis facit 6
contractus tam stricti Juris quàm bonæ Fidei (nisi sint ex natura sua irrescindibiles, ut Matrimonium & Professio Religiosa) rescindibiles ex parte decepti (non ex parte decipientis, qui irrescindibiliter obligatur) ut adeò ipsi competat *actio doli*, si contractum jam implevit; quæ actio & exceptio competit quoque hæredibus decepti, non tamen contra hæredes decipientis. Sumitur ex *§. 1. Inst. de Except.* & aliis Legibus pro priori assertione allegatis, item ex *l. 7. ff. de except. præscript. & l. 12. ff. de dol. mali & met. except.* Notandum tamen est, quod actio doli, cùm *famosæ* sit, seu inferens infamiam, non concedatur, ubi

alia actio ſpecialis locum habet, v. g. actio tutelæ, reſtitutio in integrum &c. atque ideo *Subſidiaria* vocatur, ſicut nec liberis datur contra parentes &c. ob reverentiam his debitam, ſed *actio in factum*, qua idem obtinetur. Cæterum actio doli ſolum conceditur per biennium. *l. fin. C. h. t.* niſi commodum aliquod ex dolo perceptum adhuc exſtet apud decipientem (vel apud ejus hæredes, contra quos tali caſu non actio doli, ſed actio in factum procedit) tunc enim extenditur ad 30. annos. *text. & gl. in l. 28. ff. eod.*

7 Dico 4. Dolus concomitans ſeu indicens nec irritum facit contractum, nec reſcindibilem; quia conſenſum non tollit, nec ulla lex reddit reſcindibilem: dat tamen actionem doli decepto ad reſarcitionem damni & intereſſe adversùs decipientem, ut reſtituat, quod ratione contractûs plus juſtô accepit &c. licèt læſio fuerit infra dimidium. *l. 13. §. 1. & 4. ff. de act. empt.*

8 Quæres, quomodo probandus ſit dolus? R. ordinariè, quia intentio prava decipiendi latet in animo, non aliter niſi per præſumptiones in indiciis indubitatis fundatas, adeóque violentas, ſi de vero dolo agatur; vel per præſumptiones admodum graves ex indiciis urgentibus, licèt non manifeſtis, deſumptas, ſi de dolo præſumpto ſit ſermo. Quænam in particulari ſint talia indicia, Judicis eſt arbitrari circumſtantias perſonæ, actûs geſti, rei in contractum deductæ, verborum & modi in contrahendo adhibiti, temporis, loci &c. diligenter penſantis.

9 Dico 5. Ut aliquis habeatur pro contumaci in non veniendo, requiruntur duo. 1. Citatio

trina

trina, vel una peremptoria à competente Judice facta, & legitimè intimata. *l. 53. ff. de re jud.* 2. Absentia justæ causæ à veniendo excusantis. *d. l. 53. seq.* Tales causæ sunt notoria incompetentia Judicis: prohibitio proprii Magistratûs: absentia Reipublicæ causâ: majoris negotii occupatio: citatio ad superius tribunal præteritâ primâ instantiâ: adversa valetudo: inundatio aquarum: nimia loci distantia: & quidquid accessum ad Judicem reddit vel impossibilem citato, vel valde difficilem. Si unâ horâ tantùm seriùs compáret, quàm fuit designatum, pro contumaci non est habendus: quod aliqui etiam extendunt, si uno die integro seriùs veniat, & primùm altero post diem designatum; quod ex æquitate admitto in tantum, ut non *necessariò* talis statim sit condemnandus ut contumax, etsi altera Pars postulet.

Dico 6. Ut aliquis condemnari ut contumax 10
possit in pœnas à Jure statutas, requiruntur iterum duo. 1. Ut constet de contumacia satis, ut per se clarum est. 2. Ut Pars adversa accuset de contumacia, & condemnationem petat. *l. 68. & seqq. ff. l. 13. §. 2. C. de Judic.* Pœnæ autem sunt 1. refusio expensarum, quas altera Pars facere debuit ob contumaciam compartis; & in has semper condemnandus est contumax, licèt fortè pro ipso ferretur sententia. *c. 2. & 6. h. t. Auth. qui semel C. quomodo & quando*, & si eas solvendo non sit, arbitrariè puniendus. per *l. 1. ff. de pœnis.* 2. Immissio in bona, sed suo modo, ut dicetur: si autem contumax bona non habeat, vel immissio non videatur Judici expedire, illius loco potest decerni

ni sequestratio rei petitæ, possessionis, fructuum, vel captio pignorum ex rebus absentis, vel prohiberi, ne debitores absentis huic solvant debita, sed apud Judicem deponant, vel contumax capi, incarcerari, arrestari, aut alio modo invitus trahi ad Judicium, vel per mulctam intentatam ad id compelli, vel puniri banno Imperiali, vel, si Judex est Ecclesiasticus, ab hoc per censuras cogi ad comparendum. 3. Processus in causa, ita ut ad Partis præsentis instantiam de causa cognosci, ac, si de ea liqueat, pronuntiari possit. 4. Si verè, & non merè præsumptivè, sit contumax, negatur ipsi restitutio in integrum quoad ea, quæ interim eo absente acta sunt, item appellatio, licèt intra 10. dies post latam sententiam appareat, item nova citatio; & arbitrariè insuper puniri potest, nisi nempe compárens purgaverit contumaciam. 5. In quibusdam locis habetur pro confesso, & condemnatus causâ cadit, quod tamen de Jure communi non procedit. 6. Contumaciter non respondens Reus ad articulos Actoris quoad hos habetur pro confesso. *c. 2. de Confessis in 6.*

11 Quæres, quomodo ergo procedendum contra contumaces; R. cum distinctione inter Actorem & Reum. Si *Reus* contumaciter adsit, antequam contestatus est litem, Actor, si petit, regulariter mittendus est in possessionem bonorum Rei ex primo Decreto (de quo in *tit. seq.*) nisi nimirum bona in territorio Judicis non habeat Reus, vel nisi magis expedire videatur Judici captio pignorum, sequestratio, incarceratio, vel alia compulsio ad comparendum, ut suprà notavimus. Si verò lis jam fuit contestata, tunc altera distinctio

ctio est adhibenda: vel enim jam satis liquet, ex qua parte stet melior causa? & tunc ad sententiam pro-vel contra Actorem præsentem est procedendum: vel nondum satis liquet? & tunc in arbitrio Actoris est, vel petere immissionem in bona Rei, aut alio ex dictis mediis uti, vel in ipso negotio principali procedere, testes & alias probationes adducere, ut secundùm merita causæ proferatur sententia, cùm absentiam contumacis suppleat præsentia Dei, & Judex illius partes, quantùm potest, sustinere debeat. *c. 4. h. t. l. 13. §. 3. C. de Judic. Auth. cit.* Quodsi autem *Actor* contumaciter absit, & quidem post litem contestatam, tunc, si petit Reus, iterum citandus est: si verò neque tunc compareat, in arbitrio Rei erit, an velit petere se absolvi ab instantia seu observatione Judicii, vel continuari Processum, h. e. recipi suas exceptiones, earúmque probationes, testes, ac ferri sententiam, qua penitus absolvatur à petitione Actoris: si tamen Judex, qui partes Actoris absentis, ùt poterit, sustinebit, meliorem causam esse Actoris invenerit, pro hoc feret sententiam, simul tamen eundem condemnabit in expensas, quod semper fieri debet contra contumacem. text. & DD. *in c. 3. h. t. c. un. de eo, qui mitt. in poss. in 6. l. 73. ff. l. 13. cit. §. 4. C. de Jud.* Si verò Actor post oblatum libellum contumaciter absens fuerit lite nondum contestata (quod vix possibile est) secundùm Jus Canonicum *c. 3. cit. &c.* pari modo contra ipsum proceditur: de Jure Civili verò post novam citationem conceditur ipsi integer annus, intra quem, si comparuerit, audiri quidem debet, sed refusis priùs expensis Reo, & præstita idonea cau-

cautione de Judicio sisti: si intra annum non comparuerit, proceditur contra ipsum, sicut contra Actorem, qui post litem contestatam fuit contumax. Sicubi tamen alia est praxis procedendi contra contumaces, attendi debet. *Objic.* Lite non contestata non potest procedi ad sententiam definitivam. *t. t. Ut lite non contest.* ergo Reo (vel Actore) contumaciter absente ante litis contestationem non potest contra ipsum procedi ad sententiam definitivam. R. *N. Cons.* & supposito, quòd lis in effectu non sit contestata; nam in casu talis contumaciæ lis habetur pro contestata ex officio. Vel dic, casum contumaciæ esse exceptum à communi regula, quòd lite non contestata ad sententiam definitivam procedi nequeat.

TITULUS XV.

De eo, qui mittitur in possessionem causâ rei servandæ.

SUMMARIUM.

1. *Quid sit missio in possessionem ex primo, & secundo decreto.*
2. *Quid requiratur, ut contra Reum decerni possit.*

1. MIssio *in possessionem* est jussio seu decretum Judicis, quo alicui bona vel eorum possessio attribuitur: est duplex, una in possessionem impropriam, & in detentionem, custo-

custodiæ causâ, quæ (nisi aliud remedium, v. g. captio pignorum, arrestatio, captura &c. de quibus *priori tit.* magis expedire videatur) *c. 1. fin. h.t. l. 2. l. 9. ff. quib. ex caus. in possess. eat.* attribuitur Actori contra Reum contumacem lite nondum contestata, tanquam custodi, ne res per Reum fiant deteriores, fructus abalienentur &c. nam Reus tanquam dominus non ejicitur de possessione, sed & Actor & Reus possessores fiunt, iste ut dominus & propriè, ille ut custos & impropriè, ac pignus prætorium consequitur in rebus, in quas immittitur, séque tueri potest *interdicto, ne vis fiat.* Et hæc immissio vocatur *ex primo decreto*: Ein- satz aus erster Erkanntnus. Altera fit in possessionem veram ac propriam bonorum Rei contumacis, & hæc immissio vocatur ex *secundo decreto*; quæ vera possessio tribuitur Actori, actionem personalem instituenti, per secundam jussionem Judicis in bonis Rei mobilibus, &, si hæc non sufficiant pro quantitate debiti prætensi, in immobilibus etiam, possessione ipsi adempta, relicta tamen proprietate, si Reus per integrum annum non comparuerit. Si verò instituit actionem realem, tribuitur Actori vera possessio ipsius rei petitæ, & quidem sine novo seu secundo decreto (quamvis in praxi adhiberi soleat) si Reus intra annum non comparuerit. *c. fin. §. fin. ut lit. non contest. c. 1. h.t.* Crescente contumacia, & Reo nec postea comparente, Actor rem per sententiam sibi adjudicari petit, per quam consequitur & proprietatem. *§. ult. Inst. de offic. Jud.* quod aliqui vocant immissionem in possessionem *ex tertio decreto.* Nota: si Reus, actione reali conventus, *post litem*

con-

conteſtatam ſit contumax, locum non habet immiſſio ex primo decreto, ſed, ſi liquet de juſtitia cauſæ, debet procedi ad ſententiam: ſi non liquet, adjudicari vera poſſeſſio. *c. 4. de dolo.* Hæc non procedunt contra *Actorem* contumacem, ſed obſervantur, quæ in *tit. præced.* dicta ſunt.

2 Dico, Ut contra Reum decerni poſſit una ex prædictis immiſſio, requiritur 1. ut ante litis conteſtationem ſit contumaciter abſens. 2. accuſatus de contumacia. 3. & petita immiſio ab Actore. 4. ac in ordine ad immiſſionem ex ſecundo decreto nova citatio & nova contumacia: ejúſque accuſatio, ſ. ſummaria ſaltem cognitio, an citatio ad Reum pervenerit, an Actor ſaltem præſumptivè probet, ſe jus habere in re, vel ad rem, quam petit, an Reus & qualia habeat bona, in quæ ſit faciendaimmiſſio, demum, ſi agatur de ſecundo decreto, an annus integer lapſus ſit. DD. communiter ex *c. fin. §. fin. ut lit. non conteſt. & Authent. Et qui jurat. C. de bonis auth. Jud. poſſid.* Cæterùm ſi Reus poſt immiſſionem, etiam ex ſecundo decreto, compareat, & probet legitimam cauſam, propter quam comparere non potuerit, debet ipſi iterum adjudicari poſſeſſio, vel, ſi ex legitima cauſa appellet contra Proceſſum, eadem reſtitui, præſtita tamen cautione de Judicio ſiſti, imò nec in expenſas condemnandus eſt. *c. 18. de ſent. & re jud.*

TITU-

TITULUS XVI.

Ut lite pendente nihil innovetur.

SUMMARIUM.

1. *Quomodo inducatur litis pendentia, & quid operetur.*
2. *Lite pendente nihil est innovandum in præjudicium Partis.*
3. *Quas pœnas incurrat alienans, & recipiens rem litigiosam.*

Lis pendens dicitur, quando inter duos mota, & in Judicium deducta est controversia super aliqua re. Inducitur autem litis pendentia per citationem Reo intimatam. *Clem. 2. h. t.* ac durat, donec lis finiatur per sententiam, & quidem, si post primam appellatur, per ultimam in Appellatorio, vel per transactionem, vel per cessionem aliam Partium, expressam aut tacitam. Per litis pendentiam simul res, vel, si actio personalis est instituta, ipsa actio redditur *litigiosa*, & hinc, si circa alterutram aliquid innovetur, conceditur Parti *vitium litigiosi*: vi cujus potest petere, ut, siquid innovatum vel attentatum fuerit circa rem vel actionem, quæ per innovationem dicitur laborare *vitiô litigiosi*, revocetur in pristinum statum, ac interim sistatur Processus ad ulteriora, per *c. 3. h. t.* 1

Dico. Lite pendente nihil est innovandum, nempe in præjudicium Partis litigantis, ut habet per modum regulæ generalis *Rubrica hujus tituli.* 2

Adeóque nihil est innovandum 1. circa rem litigiosam. *c. 1. 3. 4. h. t. l. 2. & Auth. litigiosa. C. de litigiosis*, adeóque alienari non potest, & ne quidem validè juxta Jus Codicis *l. 2. cit. & l. 4. §. 1. C. eod.* Excipe, nisi alienatio fiat causâ dotis, transactionis, divisionis rerum hæreditariarum; vel nisi alienatio fiat per ultimam voluntatem; nisi sit necessaria, v. g. quæ fit per publicationem bonorum ex præcepto Judicis, vel si sit periculum, ne res litigiosa pereat, 2. circa actionem litigiosam. *l. 2. cit.* ita ut alteri cedi, donari, vendi nequeat. 3. circa jus, ratione cujus litigatur, v. g. si duo litigent de beneficio Ecclesiastico, lite semel mota non potest fieri nova provisio, licèt unus litigantium moriatur vel lite cedat. *c. 1. 2. h. t. in f.* quia per hoc non constat, an superstiti vel cessionario competat jus. 4. circa possessionem rei, aut usum juris *c. 1. 2. h. t. X.* adeóque possessori salva manere debet sua possessio, & fructus, quamdiù lis pendet; nisi nempe ob periculum, ne Partes veniant ad arma, vel ne fructus dilapidentur, & Reus aufugiat, vel ne res pereat, necesse sit possessionem, fructus, vel rem sequestrari, de quo *tit. seq.* 5. circa statum causæ controversæ, ita ut desuper privilegium vel aliud rescriptum, nisi in eo fiat expressa mentio litis pendentis, validè non obtineatur. *c. 1. & ult. h. t. c. 3. de Decim.* Siquid tale fiat, dicitur committi *attentatum*, remediò *attentatorum*, si Pars, in cujus præjudicium contigit, exigat, omnia in pristinum statum reponi debent, ac de Jure Civili attentans condemnatur in expensas.

3 Quæres, an & quas pœnas incurrat alienans & re-

& recipiens res litigiosas? R. Si neuter scivit, rem esse litigiosam, neuter incurrit pœnam ob defectum culpæ, quamvis revocari in antiquum statum debeat, si id petatur. Si uterque scivit, tunc emptor amittit pretium, & venditor tantundem debet conferre de suo, ac utraque quantitas fisco applicatur, res verò litigiosa nulli cedit, sed manet in suo statu. Si alienans solus scivit, qui ordinariè præsumitur sciviſse, debet pretium reddere ignoranti, ac insuper tertiam partem pretii vel æstimationis rei, reliquas autem duas partes fisco inferre. Si accipiens solus scivit, non modò debet restituere rem, sed etiam perdit pretium, fisco applicandum. *l. ult. pr. & §. 1. C. de litigiosis.* Sed opus est sententia Judicis.

TITULUS XVII.

De Sequestratione Possessionum, & Fructuum.

SUMMARIUM.

1. *Sequestratio, & Arrestatio, quid & quotuplex.*
2, 3. *An sequestratio sit licita, & an privet possessione.*
4. *An, & quando Arrestatio sit licita.*

SEquestratio vel *Sequestrum* est *rei litigiosæ, possessionis, vel fructuum apud tertium* (qui *sequester* dicitur, & res illas interim custodire, subinde administrare debet, finita lite victori cum fructibus, aut eorum pretio, restituendas) 1

depositio. l. 110. ff. de V. S. Alia est *Voluntaria* seu *Conventionalis*, quæ fit utriusque Partis consensu. Alia *Necessaria* seu *Judicialis*, quæ fit per Judicem vel ex officio, vel ad petitionem unius tantùm Partis. Differt à *Depositio*, quod solæ res litigiosæ dentur in sequestrum, & deponantur apud tertium. Vicina est *Arrestatio* (seu *Arrestum*) qua res vel persona aliqua prohibetur interim moveri loco ex causa securitatis. Iterum alia est *Voluntaria*, quæ fit consensu utriusque Partis. Alia *Judicialis*, quæ fit mandatô Judicis, ferè ad instantiam Partis tantùm, & subinde etiam per manuum injectionem. Differt à sequestratione, quòd hæc fiat post litem jam motam, illa verò lite nondum cœpta, & solùm ob prætensionem alicujus.

2 Dico 1. Sequestratio voluntaria semper est licita. *l. 6. ff. depositi.* Necessaria autem regulariter est prohibita. *c. 1. h. t. l. un. C. de prohibita sequest. pecun.* Judicium enim non est inchoandum ab executione, ut habet Brocardicum ex *l. 1. C. de execut. rei jud. l. un. cit.* sequestratio autem est species executionis. Dein pendente lite nihil est innovandum, nec possessor privari fructibus & commodis suæ possessionis debet. Dico, *regulariter*; nam ex justa causa rectè fit, ut 1. si non constet, uter litigantium possideat: vel si periculum sit 2. ne veniatur ad arma. 3. ne Reus, si lis sit de re mobili, cum hac fugiat. 4. ne Reus rem dilapidet, super qua litigatur, vel fructus, quos servare deberet, consumat; tunc enim rectè vel res, vel pretium exinde collectum sequestratur. §. si Reus sit contumax, & immissio in bona

non

non habeat locum, utì in beneficialibus; tunc enim, si neuter ex litigantibus super beneficio sit possessor triennalis, vel fructus soli, vel unà cum beneficio sequestrari debent &c. Sumuntur hæc ex *c. 2. 3. & Clem. un. h. t. l. 7. §. 2. ff. qui satisdar. cog.* Interim tamen si Pars, contra quam petitur sequestratio, satisdaret, vel fidejuberet idoneè de Judicio sisti, vèl de re integra conservanda, ac in eventum restituenda victori, illa omitti vel jam facta tolli deberet.

Quætes, an sequestratio privet possessione, 3
eámque transferat in sequestrem? R. negativè tum communiori propter textum in *l. 39. ff. de acquir. possess.* & rationem; quia sequestrum est species depositi: nullum verò depositum transfert possessionem in depositarium. *l. 1. 6. 17. ff. depositi.* Excipe, nisi vel Partes ipsæ, vel Judex specialiter velit sequestri dare possessionem. *l. 17. cit.* ibi: *rei depositæ proprietas apud deponentem manet: sed & possessio, nisi apud sequestrem deposita est: nam tum demum sequester possidet; id enim agitur ea depositione*, h. e. specialiter intenditur, & animus transferendi possessionem cum re tradita accedit: aliàs non. *Objic.* In *c. 1. seqq. h. t.* dicitur possessio sequestrari. Idem in *Ord. Cam. p. 2. tit. 21. §. ult.* ergo transfertur in sequestrem. R. ibi per possessionem intelligitur res ipsa sequestrata. Ordinatio Cameræ autem loquitur de possessione dubia, quam uterque litigans prætendit: at nec isto casu adimitur possessio, aut in sequestrem transfertur, sed huic solùm committitur conservanda victori, sicut res deposita depositario. Unde victori contra sequestrem datur

actio depositi sequestraria *directa:* sequestri autem contra victorem *contraria* ad se indemnem servandum. *l. 5. ff. depositi.*

4 Dico 2. Arrestatio voluntaria semper est licita. *arg. l. 21. C. Mand.* Necessaria verò seu Judicialis de Jure communi est prohibita regulariter; quia Judicium non est inchoandum ab executione, cujus species est arrestatio, & quia per arrestum aliquis diffamatur de non-solventia, vel de delicto. Accedit Recess. Imper. de anno 1570. §. Wann auch die Arresta 84. Interim tamen Arresta vi consuetudinis passim receptæ permittuntur ferè ubique, sed ita, ut petatur à Judice Ordinario loci, si ejus copia haberi possit, nec propria auctoritate quis invadat personam vel res debitoris: ut adsit justa causa, v. g. suspicio de fuga: ut Judex sine mora denuntiet ei, contra quem petitur Arrestum, ut se vel res non moveat loco, donec coram se comparuerit; postea autem in utriusque præsentia summariè cognoscat, an Actor asserat justa prætensionis hujus argumenta, ac deinde totam causam examinet atque terminet. Si talia argumenta non invenerit, vel si Reus idoneam præstiterit cautionem, quantocyus arrestum debet dissolvere. Cancellar. Schmid *ad Stat. Bav. tit. 13. art. 2. & tit. 19. art. 8.*

TITULUS XVIII.

De Confessis.

SUMMARIUM.

1. *Confessio quid, & quotuplex.*

2. Ju-

2. *Judicialis facit plenissimam probationem, si ritè fiat.*
3. *Non tamen excludit sententiam Judicis.*
4. *Qualificata an possit acceptari quoad substantiam, & rejici quoad qualitatem.*
5. *Quando in Criminalibus præjudicet confitenti: an confessio criminosi sociis.*
6. *An Reus in Judicio interrogatus teneatur confiteri veritatem.*
7. *An Confessio Judicialis retractari possit.*
8. *Confessio extrajudicialis regulariter non probat plenè.*

CConfessio, prout est hujus loci, & forum externum spectat (non internum, ut confessio Sacramentalis, quæ ad aliquid probandum in foro externo nullatenus attendi potest) ex *l. 2. C. quorum appellat.* sic describitur: est asseveratio illius, quod ab Adversario intenditur, facta in Judicio, vel extra illud. Unde confessio propria dicitur esse optima probatio. Alia est *Judicialis*, quæ fit in Judicio. *l. un. C. h. t.* seu quæ fit coram Judice competente quà Judice, sive actualiter pro tribunali sedeat, sive (ut aliquibus placet) non sic sedeat, nempe in loco Judicii ex causa judicandi. Idem est, si confessio fiat coram Notario causæ ad Protocollum sedente: vel si coram arbitro ad dirimendam litem electo. Alia est *Extra-judicialis*, quæ fit extra locum Judicii, & non coram Judice competente, vel saltem non coram Judice quà tali, aut Notario ad Protocollum sedente. Rursus alia est *Simplex*, qua quis fatetur debitum vel delictum simpliciter, purè, & sine qualitate modificante aut restringen- 1

te adjecta: alia *Qualificata*, quando adjicitur clausula vel qualitas modificans aut restringens, ut siquis dicat: accepi quidem mutuum, sed jam solvi: occidi Cajum, sed necessariæ defensionis causâ. Item alia *Expressa*, quæ fit verbis, scriptura, vel alio signo mentem confitentis manifestante; alia *Tacita*, quæ nempe vel præsumitur ex aliquo facto, vel fingitur à lege: sic, qui articulis positionalibus respondere jussus non respondet, vel non rectè, censetur eos confiteri. *c. 2. h.t. in 6.* qui allegatis in Judicio contra se non contradicit, ea fateri præsumitur, ut habet communis. Iterum alia vocatur *Discreta*, quæ nempe fit cum expressione causæ, ex qua ortum est debitum: alia *Indiscreta*, quando nulla obligationis causa exprimitur. Demum alia est circa *Causam Civilem*, v. g. circa debitum pecuniarium: & alia circa *Causam Criminalem*, scilicet super delicto, quod vindictam publicam promeretur: si hæc obtineatur vi, metu, tortura, errore, dolo, dicitur *Extorta*; si sine vi, metu, tormentis, errore &c. *Spontanea.*

2 Dico 1. Confessio Judicialis ritè facta non solùm relevat Adversarium ab onere probandi, sed etiam plenissimè probat contra confitentem, & alias probationes, quæ pro ipso militant, infringit. *l. 1. ff. l. un. C. h.t. c. 10. de fid. Instr. c. 24. de V.S.* Et hinc dicitur optima probatio: probata probatio: inducit notorium: tollit præsumptionem Juris & de Jure, licèt hæc aliàs probationem aliam non admittat: valet etiam post conclusionem in causa: retractat sententiam, licèt in rem judicatam jam transierit, & habetur instar rei judicatæ: appellationi viam præcludit: atque

omnem

omnem defectum Processûs, saltem Civilis, sanat. Dixi tamen, *ritè facta*, nimirum 1. à majorenni. 2. Sponte; nam à minorenni facta, vel per metum &c. extorta, vel est nulla, vel revocabilis. 3. Cum pleno usu rationis, & advertentia, non ex quadam passione, v. g. æstu iracundiæ, prædominante. 4. Contra ipsum confitentem. 5. In Judicio, prout jam explicatum est. 6. Coram Adversario (vel ejus Procuratore) saltem de Jure Civili. *l. 6. §. 3. h. t.* imò etiam de Jure Canonico, ut contra quosdam docet Abb, *in c. fin. h. t. n. 16.* Excipe nisi Confessio sit relata in Protocollum vel aliam scripturam; tunc enim nec de Jure Civili requiritur præsentia Adversarii. 7. Ex certa scientia, non ex errore Juris vel facti, aut sub dubio tantùm. 8. Super re litigiosa seu in controversiam deducta. 9. Nec debet repugnare causæ favorabili de Jure Communi, qualis foret, siquis confiteretur contra valorem Matrimonii. 10. Nec Juri contraria esse, ut siquis confiteretur, se validè professum esse Religionem ante 16. annum ætatis. 11. Nec naturæ, ut siquis confiteretur se occidisse Titium, qui tamen adhuc vivit, vel non constat, Titium esse occisum, vel nullum apparet vulneris, aut alterius violentiæ vestigium. Has conditiones Glossa in *c. fin. h. t.* complectitur his versibus: *Major: sponte: sciens: contra se: ubi jus sit: & hostis: certum: lisque: favor: Jus: nec natura repugnet.*

Quæres, an contra Judicialiter confessum adhuc opus sit sententiâ Judicis condemnatoriâ? R. affirmativè. *l. 3. l. 5. ff. de custod. & exhib. c. 10. de transact.* Excipe, nisi Judicium Summari- 3

um sit institutum, vel Ordinarium quidem in causis Civilibus, sed lis nondum contestata; tunc enim sufficit simplex præceptum Judicis solutionem imperantis. *l. 21. ff. de Judic. Objic.* in *l. 25. ff. ad L. Aquil.* dicitur: *Nullæ partes sunt judicantis in consitentes.* R. in ordine ad examinationem & probationem ulteriorem causæ. *C. ant.* in ordine ad prolationem sententiæ. *N. ant. & cons.*

4 Dico 2. Confessio Judicialis qualificata non potest à Judice acceptari quoad substantiam, quin simul acceptetur quoad qualitatem adjectam, si qualitas vel per se est connexa, vel contra eam non stat præsumptio Juris, v. g. si fateris, te quidem vendidisse, sed sub pacto legis commissoriæ, vel si fateris, te quidem Sponsalia contraxisse cum Bertha, sed sub conditione, si parentes consenserint. Sumitur ex *l. 28. §. 12. ff. de liberat. leg.* Econtra si qualitas est separata, vel contra eam stat præsumptio Juris, potest acceptari confessio quoad substantiam, ac rejici quoad qualitatem. v. g. si fateris, te quidem accepisse mutuum, sed jam solvisse: vel si fateris, te quidem occidisse Cajum, sed ex causa necessariæ defensionis; tunc enim mutuum, & occisio habentur pro confessariis, tu verò probare debes solutionem, vel necessitatem defensionis. Sumitur ex *l. 25. ff. de Probat. l. 1. C. ad L. Cornel. de Sicar.* Unde monent salubriter DD, ut, si qualitatem certò existere scias, nihil fatearis, sed neges quoque mutuum, scilicet in hoc sensu, *propter quod alteri sis obligatus*, vel occisionem à te factam, nempe in hoc sensu, *ut propterea sis Reus, & puniri possis*; sic enim non imponis tibi obligationem probandi qualitatem, & tamen

men non mentiris; quia petitio in sensu Actoris, & interrogatio in sensu Judicis principali, est falsa, atque ideo rectè & cum veritate negatur.

Dico 3. Confessio Judicialis in Criminalibus, si dolosè sit elicita à Judice, est nulla. 2. Si per torturam, quam Jus Civile vocat *Quæstiones*, sit extorta, non præjudicat confitenti, nec facit probationem plenam, nisi intra unam vel alteram diem Reus extra conspectum tormentorum positus, seu ad *banchum Juris*, ut vocant, iterum confiteatur, & sic priorem confessionem ratificet. 3. Neque confessio criminosi, de se jam confessi, probat contra socios, quos fatetur vel dicit fuisse complices. 4. Nec Judex regulariter interrogare potest de sociis. Pars 1. fundatur in æquitate & communi DD. sensu ex *c. 7. de renunt.* si tamen Reus postea non revocaret confessionem taliter elicitam, extraordinariâ pœnâ eum puniri ajunt. *Dolosè* censetur elicita confessio, si per fictè promissam impunitatem, vel per quæstiones captiosas, quibus inducitur respondens ad perplexitatem, obtinetur. Pars 2. desumitur ex *c. 6. de R. J. l. 1. §. 17. 23. 27. ff. de quæstion.* & communi Interpretum sententia, ac praxi. Si tortura non esset legitimè adhibita, ut si non certò constet de corpore delicti: si non adsint tanta indicia, ut faciant saltem semiplenam probationem, quòd hic homo commiserit delictum: si Reo non priùs intimentur indicia, relictô spatiô ad ea diluenda: si persona sit exempta à quæstionibus seu à tortura: tunc confessio taliter extorta: etsi postea ad *banchum Juris* eam ratificet, non præjudicat Reo. Pars 3. quam tenet communis cum Menoch. & Farin. §

Farin, fundatur in ratione Juris, quia criminosus de se confessus, vel convictus in Judicio, est infamis, ac ideo inidoneus testis: quamvis denuntiare crimen, vel aperire Judici non prohibeatur, sicut alii infames, viles, & apparitores. Dixi, *non probat*; facit enim aliquam præsumptionem, ut de sociis denuntiatis inquiri possit generaliter, imò & specialiter, si crimen est exceptum seu atrocius, vel alia accedant indicia contra socios. Pars 4. constat ex *c. 1. h. t. c. 10. de testib.* & ex ratione, quia hujusmodi hominibus, qui cupiunt habere socios pœnarum, vel sperant mitiùs puniri, ac simul infames sunt, parùm fidei tribuendum. Dixi, *regulariter*; nam de sociis interrogare fas est Judici 1. in criminibus, quæ non committuntur sine complice, v. g. adulterio, stupro &c. 2. In criminibus ex natura sua occultis & difficilis probationis, modò verisimile sit, confessum de se habuisse socios. 3. In criminibus exceptis, quæ nimirum valde sunt perniciosa Reipublicæ, uti Simonia, latrocinium, grassatio per vias, maleficium Magicum, falsatio monetæ &c. 4. Vi consuetudinis in crimine furti. 5. In criminibus, in quibus jam aliunde adsunt indicia, quòd alius vel alii cooperati sint. 6. In criminibus, super quibus agitur tantùm civiliter. 8. Quando agitur de crimine futuro, vel continuando in aliorum damnum, v. g. de aliquo occîdendo. Sed in his casibus debet Judex de sociis interrogare priùs in genere tantùm, an criminosus habuerit socios, dein quos; aliàs enim foret potiùs *suggestio*, quàm inquisitio, nisi priùs jam fuisset confessus criminosus, quòd cum socio deliquerit; tunc

enim

enim statim peti potest nomen complicis, uti &, si aliqua persona in specie jam aliunde esset suspecta.

Quæres, an Reus in Judicio interrogatus teneatur fateri veritatem? R. 1. in Civilibus, ubi agitur de debito quod Reus scit esse contractum, & non expunctum, tenetur fateri (etiam non interrogatus, nisi velit clàm satisfacere) quia Jus Naturale, & Justitia Commutativa, ac præceptum Judicis ita exigit. R. 2. in Criminalibus, ubi agitur de pœna, non capitali, tenetur, quando Judex est legitimè interrogans. Ratio; quia Judici & Superiori legitimè præcipienti est parendum secundùm Jus Naturale; sed Judex legitimè interrogans est legitimè præcipiens, utpote ad veritatem dicendam justè obligare intendens. Accedit, quod jus interrogandi, & obligatio respondendi, quod res est, sint correlativa, & illud sine hac frustraneum esset. Aliud foret, si Judex non servato Juris ordine, seu non legitimè, interrogaret; quia tunc Judex se haberet instar privati, per *c. 17. 19. de accusat.* ut si interrogaret Reum de crimine alio, non connexo cum illo, de quo exstant indicia gravia, de altero autem diffamatus non est; vel si de crimine, super quo interrogatur, non appareant tanta indicia, ut faciant semiplenam probationem; & probabiliter si dubium sit Reo, an Judex sit legitimè interrogans, & sufficientia delicti indicia habeat, ut docent Less. Laym. Lugo contra Sylv. Bonac. Dian. quia melior est conditio possidentis bonam famam, & incolumitatem. Neque dicas, præsumptionem esse in dubio: quòd Judex justè interroget & præcipiat; nam R. id

6

pro-

procedere, quando Judicis potestas aliunde jam est certa, non verò, quando ipsa potestas, utì hìc, est dubia. Lugo *to. 2. de Just. d. 40. sect. 1, n. 2.* Pari modo, licèt Judex legitimè interroget, si tamen innitatur præsumptioni falsæ, non est obligatio fatendi crimen, sed potest interrogatio eludi vel æquivocatione, vel restrictione sensibili mentali, v. g. factum est homicidium, quod à te commissum esse gravia adsunt indicia, quia notatus es de loco occisionis cum gladio stricto te propripuisse, tu tamen non commisisti; negare potes, te cum stricto ense in loco tali fuisse. Idem est in Civilibus, v. g. accepisti mutuum, sed jam solvisti: promisisti puellæ Matrimonium, sed fictè &c. à Judicè interrogatus negare potes mutuum, & promissionem; quia propositio Judicis in ipsius sensu principaliter intento est falsa; quia Judex non in alio sensu interrogat, vel interrogare potest, nisi an *re ipsa* occîderis, *verè* mutuum, vel Sponsalia contraxeris.

¶. 3. In Criminalibus, ubi agitur de vita amittenda, vel de pœna æquivalente, utut Judex legitimè sit interrogans, non tenetur Reus fateri delictum, à se commissum, si putet, illud plenè probari non posse, vel si celando veritatem per æquivocationem, vel restrictionem mentis sensibilem, credat se vitam salvare & conservare posse, v. g. dicendo, non commisi hoc delictum, sed subintelligendo, *ut tenear fateri*; quia hæc restrictio mentalis ex circumstantiis fit *sensibilis* Judici: si autem exteriùs sensibilis sit, & gravis causa, utì hìc, accedat, licita est restrictio mentis, & mendacium non est. Ita docet Cardenas *dissert. 19.*

ad

ad *Propositiones ab Innoc. XI. damnatas c. 7. n. 81.* & alii multi, maximè Recentiores, contra communiorem. Ratio, quia Legislator humanus, etiam Princeps, non potest obligare ad rem valde arduam, & cum damno irreparabili, quale est jactura vitæ, ut tenent plerique omnes ex *can. 2. d. 4.* ergo multò minùs Judex. Confirmatur: nemo potest cogi ad dicendam veritatem contra consanguineum suum. *l. 4. ff. l. 6. C. de testib.* ergo multò minùs contra seipsum. *Objic.* Qui aliud cogitat mente, quàm ore proferat, mentitur. *text. & DD. in can. 2. caus. 22. q. 2.* sed hoc facit, qui legitimè interrogatus non fatetur delictum. Unde & Innoc. XI. damnavit propositionem, quæ dicit licitum esse uti amphibologiis ad tuendam salutem corporis, honoris &c. vel restrictione mentali. R. *dist. Ma.* nisi id, quod mente cogitat, aliquo modo exteriùs indicet, vel per verba duplicem sensum habentia, vel per circumstantias, in quibus verba profert. *C. Ma. secus. N. Ma.* In præsenti per circumstantias, in quibus versatur delictum negans, vel non confitens, satis indicatur exteriùs Judici, quòd Reus neget in hoc sensu, *ut teneatur fateri cum certa vitæ &c. jactura.* quem sensum verum esse existimamus. Innoc. XI. damnavit amphibologias & restrictiones merè mentales, in quibus nullo modo indicatur exteriùs aliquis sensus verus. Adde, quòd illa propositio, quæ admittebat amphibologias ad tuendam salutem corporis, honoris &c. sit damnata propter & contra Jansenistas, qui hoc modo tegebant suam hæresim, quando debebant vi formulæ juramenti sibi præscripti illam damnare,

nare, asserentes, sufficere *obsequiosum silentium* ad satisfaciendum Bullis Pontificum. Cæterùm ubi ex gravi causa licitum est uti æquivocatione, vel restrictione mentis sensibili, ex eadem licitum quoque est addere juramentum, quia nec in veritate deficit, nec in judicio, nec in justitia.

7 Dico 4. Confessio Judicialis ritè facta non potest ampliùs retractari; quia talis confessus habetur pro judicato. *l. un. C. h. t.* Excipe nisi revocatio fiat in continenti, h. e. antequam recedatur à Judicio, vel confessio redigatur in scripturam. *arg. c. 7. de testib. cog.* Item nisi post intervallum revocare volens probet errore se lapsum, modò error non sit circa factum proprium, vel Jus manifestum.

8 Dico 5. Confessio Extrajudicialis sponte &c. facta, etsi plenè probaretur in Judicio v. g. per duos testes, se sola non plenè probat regulariter, adeóque non relevat Adversarium ab onere ulteriùs probandi. Text. & DD. *in l. ult. C. de probat. c. 14. de fid. Instrum.* Dixi 1. *etsi plenè probaretur*, si enim non plenè probatur, nec ipsa aliquid probat contra confitentem. Dixi 2. *non plenè:* nam semiplenè probat in Civilibus in duplici casu: si est *discreta*, h. e. cùm expressione causæ, ex qua ortum est debitum, v. g. mutui: item si fit *præsente adversario*, at sine expressione causæ ut notant DD. In criminalibus autem sufficit ad torturam. Dixi 3. *regulariter*; nam plenè probat in Civilibus 1. si facta est in scripto, & simul cum expressione causæ debiti, modò scriptura legitimè recognita fuerit. *l. 11. & Auth. si quis C. qui potior. in pign.* In scriptura liberatoria à

debito,

debito, vel quitantia, non requiritur expressio causæ. 2. si est facta præsente Adversario, & simul cum expressione causæ. 3. si fuit jurata. 4. si geminata, seu bis facta. 5. si cedit in favorem causæ piæ. 6. si facta in publico, seu coram majori parte populi. 7. si à moribundo cum expressione causæ. In Criminalibus, si adjuvetur aliis adminiculis, potest quidem plenè probare, non verò in ordine ad pœnam ordinariam. DD. passim.

TITULUS XIX.

De Probationibus.

SUMMARIUM.

1. *Quid sit Probatio, & quibus modis fiat.*
2. *Alia dicitur plena, alia non plena, vel semiplena.*
3. *Qualis debeat esse probatio, & quæ ex contrariis sit efficacior.*
4. *Probare regulariter tenetur Actor, & qui aliquid affirmat.*
5. *Quandoque etiam negans suam negativam.*
6. *Ocularis inspectio ritè facta probat plenissimè.*
7. 8. *Quid sit Fama, & Rumor: quid probent.*

Probare hoc loco & in genere nihil est aliud, quam de re dubia alicui fidem facere per adducta argumenta, seu rei intrinseca & ex visceribus causæ desumpta, seu extrinseca, uti sunt testes, tabulæ &c. *c. 3. & l. 13. ff. h. t.* Unde probatio definitur esse *ostensio rei dubiæ vel controversæ per legitimos modos facta*, ut nimirum constet de rei veritate, non quidem necessariò

quoad rem ipsam in se. sed quoad modum: sc. per duos testes constat satis, etiam in Judicio, de veritate, licèt testes subornati à parte rei falsum dederint testimonium. *Modi* autem seu species probationis sunt *Testes: Instrumenta* seu scripturæ vel tabulæ: *Præsumptio: Juramentum* (de quibus agent. 4. tituli subsequentes) *Fama* & *Inspectio ocularis*, Augenschein / de quibus, cùm alium non exstet locus proprius, hìc aliqua trademus: dicitur quidem res probari etiam per *evidentiam rei*, & *per confessionem propriam*, sed strictè loquendo non sunt probationes; nam quæ sunt evidentia seu notoria, per se constant, & solùm allegantur, imò, etsi non allegentur, à Judice attendi debent: confessio autem propria, de qua in *tit. præced.* est potiùs relevatio ab onere probandi, quàm probatio, & inducit notorium. Cæterùm sub probationem cadunt ea, quæ sunt Facti, non quæ Juris sunt: siquidem Jura censentur esse alunde jam nota Judici ac certa, nisi nempe existentia ipsius Juris vocetur in dubium. Interim tamen *allegationes Jurium*, quibus instruitur Judex ad ferendam sententiam, passim referuntur inter probationes, & ut tales adducuntur.

2 Probatio dividitur in *plenam* & *non plenam*. Illa facit plenam fidem, seu moralem certitudinem parit, ita ut, si in Judicio afferatur, Judex sententiam definitivam pro probante possit ferre, imò & debeat. *can. 4. caus. 3. q. 7. l. 6. §. 1. ff. de offic. Præs.* qualem faciunt duo testes omni exceptione majores, instrumentum publicum, vel authenticum, præsumptio Juris & de Jure &c. *Non-plena* parit tantùm opinionem, nec regulariter

riter sufficit, ut ex illa Judex ferre possit sententiam, qualem facit unus testis, instrumentum vel scriptura privata, præsumptio probabilis, fama &c. Hæc habet suos gradus; alia enim dicitur *semiplena*, quæ facit mediam quasi fidem; & unà cum alia semiplena integram seu plenam conciliat; uti unius testis depositio cum juramento suppletorio, vel cum fama, in causis Civilibus. text. & DD. in *c. 27. de testib. & c. 13. ac l. 5. C. h.t.* alia *plus-quàm semiplena*, v. g. depositio unius testis valde excellentis, quæ, si conjungatur cum alio adminiculo de se non apto ad semiplenè probandum, uti est testis non omni exceptione major, hujus defectum supplere, & ferè, vel omnino plenam probationem efficere potest: alia *minùs quàm semiplena*, qualem facit præsumptio levior, & talis non sufficit, ut delatô juramentô suppletoriô plenam constituat probationem. Qualem gradum attingat allata in Judicio probatio non-plena, pertinet arbitrari ad Judicem. *Objic.* 1. si Actor deficiat in probatione, Reus est absolvendus. *c. fin. §. sanè. de Jurejur. l. 4. C. de Edendo.* sed actor deficit in probatione, quotiescunque non plenè probat: ergo quotiescunque Actor non plenè probat, Reus est absolvendus: ergo vel nulla datur semiplena probatio, vel saltem non attenditur, & inutilis est. 2. duo imperfecta non faciunt unum perfectum. *arg. can. 14. d. 23.* ergo nec duæ semiplenæ probationes. R. ad 1. *dist. Ma.* si ita deficiat, ut nec plenè, nec semiplenè probet suam intentionem, non supplendo defectum unius probationis per aliam semiplenam, v. g. per juramentum, confessionem

Rei extrajudicialem, præsumptionem probabilem, *transeat*, & regulariter, non semper verum est; quia probatio semiplena subinde sufficit ad ferendam sententiam, utì in rebus levibus, factis antiquis, & quando agitur de vitando peccato, v.g. si semiplenè probatum est impedimentum inter contrahere volentes matrimonium: item in causis criminalibus sufficit ad instituendam inquisitionem, incarcerationem &c. Si semiplenam fulciat per aliam semiplenam.. *N. Ma.* Ad 2. *dist. Conf.* nisi tendant ad eundem finem, & singulæ habeant vim semiplenæ probationis. *C. Conf.* secus. *N. Conf.* In *d. can.* sermo est de Sacramentis, quæ conficiuntur à duobus, quorum unus ponit materiam, & alter formam: quod utique non fit validè: sed non est ad rem.

3 Dico 1. Probatio, ex qua ferri possit ac debeat sententia, debet esse clara. *c. 8. h. t.* & regulariter plena, & concludens vel convincens. *l. 9. C. de Judic.* & *Matth. 18.* ibi: *in ore duorum vel trium testium stat omne verbum.* In Criminalibus verò, ubi agitur de vita & membris, luce meridiana clarior. *l. fin. C. h. t.* Cæterùm probatio plenior & efficacior vincit contrariam minùs plenam & fortem. per *c. 9. §. fin. h. t.* ita ut obtineat causam, qui meliùs probat. *l. 21. §. 3. ff. de testib.* Quænam ergo, si utraque Pars litigans afferat pro se probationem, censenda est efficacior & victrix? R. 1. quæ fit per evidentiam facti, vel per aspectum ocularem. 2. quæ fit per rei veritatem, præfertur alteri, quæ fit per conjecturas, præsumptiones, juramentum. 3. quæ est favorabilior, ut quæ excludit peccatum. Si verò probationes omnino æqua-

æquales, & inter se contrariæ afferantur utrinque, ad invicem conquassantur & neutris standum: interim tamen favendum est Reo, aut possessori. *c. 11. & 65. de R. I. in 6.* nisi Actor habeat causam in Jure *favorabilem*, quales sunt quatuor, Matrimonii, Testamenti, Dotis, Libertatis; tunc enim pronuntiandum est pro causa favorabili. *c. fin. de Sent. & re jud. c. 3. h. t.*

Dico 2. Onus probandi regulariter incumbit Actori. Ratio, quia probare debet, qui aliquid affirmat in præjudicium alterius, non qui negat. *l. 2. & 19. ff. l. 1. 8. 23. C. h. t.* Sed Actor aliquid affirmat in præjudicium Rei, & Reus negat ordinariè: ergo. Dixi, *regulariter*; nam 1. Reus probare tenetur exceptionem affirmativam, qua nimirum aliquid vel formaliter vel virtualiter affirmat, dicendo v.g. se jam solvisse, quod petitur, se præscripsisse, testatorem non fuisse sanæ mentis, virtualiter enim affirmat, testatorem fuisse dementem. Siquidem Reus affirmativè excipiendo fit Actor, *l. 1. ff. de except. l. 19. cit.* 2. Si pro Actore stet præsumptio Juris, utì pro Parocho decimas in sua parochia sitas prætendente, vel possessio. per *c. 3. de Procurat. c. 2. de restit. spol. in 6. c. 65. de R. J in 6*, quia talis præsumptio, aut possessio, rejicit onus probandi in Adversarium, 3. Si Reus ipse, fiduciâ sui juris, in se suspiciat onus probandi. *l. 14. ff. h. t.* quo tamen casu, si Reus deficeret in probatione, tamen absolvendus esset, si Actor non satis probaret intentionem suam. 4. Si Judex justa de causa onus probandi transferat ab Actore in Reum. *c. fin. & l. 38. ff. de Jurejur.* 5. Si Actor esset privilegiatus, ut pupil- 4

lus, mulier, agricola, miles, qui censentur rerum forensium & Jurium imperiti; si enim assererent, se solvisse indebitum, Reus id negans probare deberet, fuisse debitum. *l. 25. §. 1. ff. h. t.* Sic Civitas vel Ecclesia, licèt fateatur mutuum, non tenetur solvere, nisi Creditor probaverit, illud esse versum in utilitatem Civitatis vel Ecclesiæ. *c. 1. de depos. c. 2. de solut.* Denique 6. Si instituatur Judicium divisorium, vel commune, vel duplex, uti *finium regundorum, communi dividundo, familiæ herciscundæ, interdictum retinendæ possessionis*, uterque litigans probare debet suam intentionem; quia uterque simul est Actor & Reus *c. 3. h. t. §. 4. Inst. de Interdictis.*

§ Quæres, an negans nunquam teneatur probare, aut negativa propositio nunquam possit probari? R. Purè & simpliciter negans, v. g. se mutuum accepisse, se occidisse &c. nunquam tenetur probare, imò talis negativa *facti pura* nec directè nec indirectè probari potest; *cùm per rerum naturam factum negantis probatio nulla sit. l. 23. C. h. t.* intellige per testes, instrumenta &c. nam per confessionem vel per juramentum negantis utique probari potest. R. 2. negativa *facti* non pura, sed *prægnans*, quæ nempe virtualiter in se continet affirmativam, ut si neges te *sponte* renuntiâsse beneficio, vel *vestita* circumstantiis loci, temporis, personæ &c. directè quidem probari non potest, quia non entis nullæ sunt qualitates, potest tamen indirectè, &, si negans in ea fundet suam intentionem, probari debet. Idem est de negativa *Juris*, qua negatur aliquid de Jure fieri potuisse, v. g. Titium initiari Ordinibus, testamentum legitimè

timè esse factum &c. & de negativa *qualitatis*, quæ naturaliter & communiter inesse censetur, v. g. Titium esse legitimè natum, esse potentem ad generandum &c. Ratio est, quia in his casibus negans virtualiter aliquid affirmat, v. g. te coactum esse ad renuntiandum beneficio, tempore commissi homicidii te fuisse alibi, exstare legem, propter quam Titius validè ordinari, vel testamentum validè non potuerit conficere, Titium fuisse natum extra legitimum Matrimonium: dein quilibet tenetur probare id, in quo fundat suam intentionem.

Dico 3. *Ocularis inspectio*, ritè facta, ordinariè est validissima probatio, inducens rei evidentiam, Communis DD. ex *l. 8. ff. finium reg.* Dixi. *ritè facta*, nempe vel per ipsum Judicem, vel per deputatos ab ipso Commissarios; utiliter etiam adhibitis testibus, maximè rerum peritis, qui videntur necessariò adhibendi, ubi veritas per inspectionem haberi nequit, nisi per artis peritos, ut si vulnus inspiciendum, an sit lethale; qui testes, & rerum periti, nisi per se sint jurati, sub juramento interrogandi sunt, quid sentiant: item convenit citari ad illam Partes litigantes. Subinde, ubi nempe non suppetunt aliæ probationes, necessaria est, utì si controversia est circa limites agrorum, in novi operis nuntiatione, in cautione damni infecti, ut si caveri petas tibi de damno, quod metuis ex vicini domo ruinosa, iste autem neget esse ruinosam; item si contingat vulneratio; tunc enim Judex statim debet curare, ut per Medicos & Chirurgos fiat inspectio vulneris. 6

Dico 4. *Fama*, prout hìc sumitur, & species 7

probationis est, definitur esse *communis hominum alicujus loci de aliqua re sermo, ex sola quidem suspicione, certo tamen authore, proveniens.* Differt à *Rumore*, quòd fama ortum habeat à certis authoribus, qui dixerunt, se vidisse, vel interfuisse, atque insuper quod tota vicinia, vel major pars communitatis (intellige non absolutè semper, sed saltem respectivè major, h. e. respectu eorum, qui scire poterant, & ad quos spectabat scire, v. g. major pars peritorum alicujus artis, si quæratur de facto ad talem artem spectante) aliquid asserat; quare & *vox populi* dicitur: econtra quòd Rumor non habeat certos authores, & minoris partis de communitate vox sit, ac tantùm *particularis sermo ex sola suspicione, & incerto authore proveniens*, adeóque temeraria *vulgi vox.*

8 Dico 5. Fama, si fuerit constans & uniformis, ortum habens à personis dignis, item si legitimè fuerit probata, in causis Civilibus plerumque probat semiplenè, non plenè. Ita communis apud Mascardum *m. concl. 754. de Probat.* Fundatur in *c. 27. de testib. l. 3. §. 2. ff. eod.* In Criminalibus (idem ferè est in Civilibus arduis) in ordine ad pœnam ordinariâm nec semiplenè probat, ut habet communis; quamvis sufficiat ad inquisitionem specialem, & ad incarcerandum diffamatum, si de fuga suspectus sit, item, si vehemens sit aut aliis adminiculis adjuta, ad torturam. Carpzov. *in Pract. Crim. p. 3. q. 120 n. 27.* In Civilibus subinde etiam plenè probat, utì in rebus modicis, in factis antiquis, memoriam hominum excedentibus. per *c. 13. h. t.* ac in aliis, quæ sunt difficilis probationis, & aliunde non obtinibilis, item quando agitur

de

de vitando peccato, aut quando cum fama concurrunt alia adminicula. per *c. 11. de Præsumpt.* Vid. Masc. *concl. 754. cit.* ubi affert 32. tales casus. Rumor minûs probat, & ferè suspicionem tantùm, & levem præsumptionem inducit. Sed quando censetur fama legitimè probata? R. Si producatur Instrumentum authenticum super fama erectum: vel testes saltem duo, omni exceptione majores, qui juratò testantur, se audivisse ita dici à majori parte communitatis, & saltem duas personas nominatim exprimunt, à quibus audiverint, asserentibus se vidisse, aut alia indicia rei adducentibus. Masc. *conclus. 750. 751.* allegans alios. Ex quo apparet, prorsus difficilem esse probationem famæ.

TITULUS XX.

De Testibus & Attestationibus.

SUMMARIUM.

1. *Testes, & Attestationes quid sint.*
2. *Quinam possint esse testes, & qui non.*
3. *Testes alioquin inhabiles quandoque admittuntur.*
4. *Quomodo produci, & recipi debeant testes. Ubi de Articulis, interrogatoriis, & Examine testium.*
5. *Præter testes etiam citari debent Partes.*
6. *Testes, antequam examinentur, debent jurare regulariter.*
7. *Super quibus sint examinandi.*
8. *Quomodo debeant testificari.*

9. *Quarta productio testium non permittitur, imò nec secunda, postquam testimonia innotuerunt producenti testes.*
10. *Quando duo testes plenè probent: quid probet unus: quid testis de auditu.*
11. *Quid testes singulares.*
12. *An aliquid probet testis varians, & contrarius.*
13. *Exceptiones quæ sint contra testes & eorum attestationes.*

1 PRima & usitatissima probandi species fit per attestationes testium: *testis* autem judicialis ex *c. 1. h. t.* definitur esse *persona idonea, quæ ad instantiam partis evocatur & examinatur à Judice ad faciendam fidem de re controversa.* Ut verò sit idonea, seu ad ferendum testimonium habilis, nec à Lege nec à Canone repelli debet. *l. 1. §. 1. ff. & c. 1. h. t.* Unde testis idoneus à quibusdam vocatur etiam *omni exceptione major*, quamvis in rigore talis, cui nulla prorsus exceptio opponi potest, superet testem simpliciter habilem, tanquam *Comparativus Positivum* gradum. Testibus idoneis opponuntur inhabiles, qui sunt in duplici classe; aliqui enim ita sunt inhabiles, ut neque cum consensu Partium, contra illos non excipientium, testari valeant, uti excommunicati non tolerati: alii verò validè testificantur, si Partes contra ipsos non excipiant, aut eos non repellant propter defectum alicujus qualitatis: ut si non excipiant contra consanguineum pro consanguineo testificantem, vel si inimicum contra se admittant. *Attestationes* sunt asseverationes seu depositiones testium super aliquo facto.

Dico

Dico 1. Testis potest esse omnis, qui nullo Jure 2
prohibetur. *l. 1. cit.* Prohibentur autem 1. aliqui Jure Naturali, qui nempe laborant defectu mentis, uti infantes, fatui, furiosi extra tempora, quibus habent lucida intervalla. Impuberes & pupilli; si habeant sufficientem usum rationis, non quidem repelluntur Jure Naturali, regulariter tamen Jure Positivo propter immaturitatem Judicii. *l. 3. §. 5. ff. h. t.* Licèt admittantur in contractu Matrimoniali, in criminibus exceptis, & puberes facti de iis, quæ in impubertate perceperunt. Puberes autem seu Minorennes admittuntur in causis Civilibus non admodum arduis, non verò in Criminalibus ante completum annum 20. ætatis. *l. 20. ff. eod.* nisi sint causæ difficilis probationis, ubi etiam impuberes admittuntur tam in Criminalibus quàm in Civilibus. Jure Naturali prohibentur quoque ordinariè muti & surdi simul, quia ordinariè mentem suam explicare & intelligi satis nequeunt.

2dò prohibentur Jure Positivo 1. cæci, qui rem solo auditu perceperunt. *can. 15. caus. 3. q. 9.* 2. Servi propriè dicti. *l. 7. ff. h. t. c. 10. de V. S.* Religiosi tamen his servis in hoc puncto non sunt annumerandi, quia juxta *c. 51. h. t.* cum licentia Prælati licitè, & sine illa validè testificantur. 3. Infames infamiâ Juris. *can 9. caus. 3. q. 5. c. 13. & 54. h. t.* quales sunt histriones, adulteri, contrahentes incestuosas nuptias, polygami &c. per sententiam Judicis damnati tanquam fures, raptores &c. Lauterbach putat, de Jure Civili infames infamiâ Juris non arceri à ferendo testimonio; infames autem infamiâ facti, qui nempe rei notoriè

qui-

quidem sunt criminis, cui tamen infamia à jure non est annexa, aut condemnatio Judicis non intervénit, nec de Jure Canonico nec de Jure Civili, quamvis alii aliter sentiant. 4. Perjuri, etsi pœnitentiam egerint. *can. 24. cauſ. 2. q. 7.* Farinac. alii. 5. Pecuniâ corrupti. *c. 1. & l. 3. citt.* uti & alii suspectæ fidei, inter quos censentur esse personæ valde viles & pauperes. *can. 7. cauſ. 2. q. 1. l. 3. cit.* nisi vita eorum & fama integra tollat suspicionem corruptionis, quæ præsumitur ex nimia egestate & vilitate. per *c. 8. h. t.* 6. Excommunicati non tolerati. *c. 8. de sent. Excomm.* si verò tolerati sint, removentur solùm ope exceptionis, *arg. c. 13. §. 5. de hæret. in 6.* Atque prædicti prohibentur absolutè, alii econtra prohibentur solùm in certis causis, vel pro- aut contra certas personas. Undè

3tio Prohibentur esse testes in certis causis. 1. Mulier in re feudali, & in testamento solenni: item de Jure Canonico in causis Criminalibus, ut habet communior cum gl. in *c. forus 10. de V.S.* in quo *c.* datur hæc ratio, quia *varium & mutabile testimonium semper fœmina producit*; quòd rectè restringitur ad causas Criminales, quia in Civilibus non admodum arduis etiam Jus Canonicum admittit fœminas. *c. 3. h. t.* Sicut Jus Civile *l. 18. ff. eod.* indistincte admittit. 2. Regulariter quilibet minor 20. annis in causis Criminalibus. 3. In iisdem, si agitur ad pœnam sanguinis, contra Reum Clerici & Religiosi. 4. Laicus contra Clericum in iisdem Criminalibus. *c. 14. eod.* si nempe Clerici testes haberi possint. 5. Actor vel Accusator in causa, super qua agit vel accusat, & Judex in causa, quam judicat, Advocatus, item procurator,

admi-

administrator, negotiorum gestor, in causa, quam gerit, vel defendit. *c. 6. x. & c. fin. eod. in 6.* 6. Quilibet in causa propria. *can. 38. caus. 2. q. 6. l. 10. ff. h.t.* Quò etiam referas testem, qui est membrum communitatis, si ex ejus testimonio redundat commodum in singula communitatis membra, & non præcisè in utilitatem communitatis quà talis: excipe tamen Clericos & Religiosos, qui in defectu aliorum testes esse possunt in causa suæ Ecclesiæ vel Monasterii. *c. 12. 38. h.t. & c. 26. de Jurejur.* licèt directè exinde commodum redundet in Ecclesiam &c. quia res Ecclesiæ & Monasterii revera non sunt singulorum.

4tò Prohibentur testari aliqui contra certas personas, utì 1. gravi laborans inimicitiâ contra inimicum. 2. Libertus contra patronum, 3. Parentes contra liberos, & hi contra parentes, saltem contra invitos; quò revoces etiam fratres & sorores contra se invicem, conjuges contra se, vitricum contra privignum, socerum contra generum, & viciſſim, vasallum, & suo modo subditum, contra dominum; quia his personis debetur specialis reverentia, amor, & concordia. 4. Advocatus contra clientem, Tutor & Curator contra pupillum & minorem suum, Administrator, Syndicus &c. contra suos principales in causis sibi commissis. *arg. can. 3. caus. 4. q. 3.* (ubi plurima circa testium qualitates & fidem, quam faciunt, referuntur ex Jure Civili) *& l. fin. ff. h.t.* 5. Judæi, pagani, apostatæ, item hæretici non-tolerati contra Christianos & Orthodoxos. *can. 25. 26. caus. 2. q. 7. l. 21. C. de hæret.* denique 6. Socius criminis contra socium, & quilibet de crimine convictus

ctus vel confessus contra alios, *c. 10. & l. 11. C. h. t.* quia sunt infames infamia Juris, & suspectæ fidei.

5. Prohibentur aliqui pro certis personis testes agere propter nimiam conjunctionem, & indè ortam suspicionem minùs sinceræ testificationis, uti 1. parentes & alii ascendentes, ac liberi, fratres & sorores, conjuges, pro se invicem: item consanguinei & affines propinqui pro se in causis Criminalibus, & valde arduis Civilibus; in aliis autem causis non sunt testes omni exceptione majores, ita ut Judicis sit arbitrari, quantam fidem faciant; probant tamen in causa consanguinitatis vel ætatis, nisi indè redundet speciale commodum in testificantes. 2. Domestici, non qualescunque, sed quibus producens ratione potestatis dominativæ vel gubernativæ imperare potest, uti famuli, & coloni mercenarii: item subditi pro domino suo, nisi priùs (quoad actum præsentem) solvantur juramentô subjectionis, & non agatur de proprio eorum commodo: idem est de Officialibus Principum &c. si nempe illi vel isti iniquam vexationem propter datum liberum testimonium metuere possint, 3. Socius tam contractûs quàm criminis pro socio. 4. Singulariter amicus pro amico. Sumuntur hæc ex *can. 1. 12. caus. 3. q. 5. can. 3. caus. 4. q. 3. l. 3. 6. 24. ff. l. 9. C. h. t.*

3 Quæres, an prædicti testes inhabiles, vel minùs idonei, nunquam admitti possint vel soleant ad aliquid probandum? R. si sint Jure Naturali inhabiles, nunquam, ut clarum est: si Jure Humano, Lege vel Canone, admitti possunt ac solent in sequentibus casibus. 1. quando veritas aliter

haberi

haberi nequit. 2. quando agitur de peccato vitando, v. g. de impediendo Matrimonio propter suspicionem impedimenti. 3. in criminalibus exceptis, atrocibus, & valde perniciosis, utì est crimen læsæ Majestatis, Simoniæ, hæresis &c, 4. si deponant pro innocentia Rei in criminalibus. 5. si deponant contra producentem, 6. si à Partibus rogentur, & sic approbentur positivè. vel 7. si approbentur negativè, h. e. nec à Parte, contra quam producuntur, nec à Judice repellantur. 8. si procedatur Summariè, & probationes non exactæ requirantur de Jure, DD. passim, & Greneck in suo egregio *Examine Juris Canonici h. t. n. 9. necitato*, qui insuper notant, plerumque Judicis arbitrio committendum esse, an & quantam fidem in his casibus mereatur testis aliàs inhabilis, aut minùs idoneus, ut adeò defectus suppleri possit numerô, gravitate vel excellentiâ contestis, conjecturis & præsumptionibus &c. Notat insuper P. Streinius *p. 3. tit. V. §. 1. n. 4. in fine* cum Zypæo & Vallense, moribus hodie receptum esse, ut neminem testari volentem Judex repellat, quia nimirum expedit ad bonorum securitatem, & malorum oppressionem, ut quacunque via & modo noxæ detegantur & abigantur. *c. 35. de Sent. Excom.* Ipsius dein erit dispicere, quid fidei debeat tribuere.

Dico 2. Ut testes legitimè producantur, & recipiantur, atque per eos fiat probatio, observanda ex communi praxi & sensu DD. sunt sequentia. Actor ex articulis positionalibus, seu ex positionibus à Reo negatis, format articulos, quos vocant *probatoriales*, seu positiones, ex quibus tan- 4

quam

quam præmiſſis veris conatur deducere, quod ſibi probandum eſt, per verba, wahr/ v. g. das Gegentheil umb diſe Zeit in meinem Hauß geweſen ꝛc. & his articulis in ordinem poſitis præfigit certos numeros: tum denominat perſonas teſtium, quos ad probandos articulos intendit producere, & quia ordinariè non omnes & ſinguli teſtes notitiam habent, nec audiri poſſunt de omnibus articulis, hinc ſpecificat articulos, ſuper quibus unumquemque teſtium cupit audiri, v. g. ſuper articulo 1. 2. 3. Cajum & Mævium, ſuper 4. & 5. Sempronium & Titium, &c. ſuper 6. 9. 11. eundem Cajum & Mævium &c. quæ ſpecificatio appellatur *denominatio teſtium* cum *directorio*, quia dirigit Judicem in Examine teſtium inſtituendo. Poſtmodum hi articuli cum denominatione teſtium & directorio exhibentur Judici, & ab hoc communicantur Reo, non tantum ut iſte poſſit excipere contra perſonas teſtium & articulos, ſi exceptionem ſe habere credat (relicta interim Judici poteſtate ſtatim admittendi probationem exceptionis, vel, dilata probatione usque poſt publicationem atteſtationum, priùs examinandi teſtes *c. 7. h.t.*) ſed etiam ut *interrogatoria* (ſeu certas quæſtiones) quæ teſtibus à Judice proponantur circa factum ejúsque circumſtantias, ponere, & iis, quæ Judex ipſe fortaſſis format, addere poſſit ad dignoſcendum, & eum in finem, ut appareat, an teſtes conſequenter loquantur, ut cauſam ſui dicti reddant, vel ut deprehendatur ſubornatio: & hæc interrogatoria non communicantur producenti teſtes, ne iſtos circa illa inſtruere vel ſubornare va-

valeat, imò nec testibus ante examen, ne colludant.

His præmissis citantur testes, & in præsentia utriusque Partis, quæ citari necessariò debet ad videndum jurare testes. *c. 2. h. t.* jurant de veritate dicenda; tum vel à Judice, vel ab alio, cui Judex committit, examinantur & audiuntur singuli seorsim & secretò super interrogatoriis & articulis, eorum dicta inferuntur Protocollo, rursus ipsis præleguntur, ut fortè inconsideratius dicta corrigere possint, & in fine ipsis imponitur silentium, id est, monentur, ne evulgent, quid interrogati responderint. Absoluto examine protocollum, quod hic appellatur *Rotulus Examinis* (Zeugen-Sag) clauditur sigillis Commissariorum (si per Commissarios examen testium fuit institutum) & traditur Judici deleganti: qui illud publicat, nempe Attestationes, & utrique Parti petenti copiam concedit, ut utraque videat, quid pro vel contra se deposuerint testes; nam ex his attestationibus Actor desumit suas probationes, eásque in scripto, quod vocant die *Probations*-Schrifft vel Rechtliche Deduction, Judici exhibet: Reus etiam notat ea, quæ pro se faciunt, præsertim circa personas & dicta testium, ut postea in seiner *Reprobations*-Schrifft illa Actori opponere possit. Contra hoc potest Actor replicare, & porrigere die *Salvations*-Schrifft. Cœterùm cùm subinde contingat, ut etiam Reus, ex confidentia causæ, innocentiam suam ex superabundanti probare velit, etiam ipse similiter formare debet articulos, qui dicuntur *Reprobatoriales* vel *Defensionales*, quia contra Actorem probat, & ejus

intentionem reprobat, denominare teſtes cum directorio, & alia obſervare, quæ de Actore articulos probatoriales ponente diximus. Quòd Pars poſt productionem teſtium dubitet, an per exhibitos articulos cauſam ſuam ſufficienter probaverit, poteſt exhibere novos articulos, qui nominantur *Additionales*, modò elogia teſtium priùs non fuerint publicata, vel didicita à Parte. Hæc ut meliùs intelligantur,

§ Dico 3. Præter citationem teſtium ſpecialiter neceſſaria quoque eſt citatio Partium, prout jam inſinuavi, ut vident teſtes jurare & recipi, imò aliàs examen teſtium eſſet nullum. text. & DD. *in c. 2. h. t. cit.* Si autem aliquis teſtium non foret ſub jurisdictione Judicis, per litteras *mutui compaſſûs*, ut vocant, deberet Judex requirere illius Superiorem, ut vel mittat teſtem ad locum motæ litis, vel ipſe examinet ſuper articulis & interrogatoriis formatis, illiúsque depoſitionem ſigillô ſuô munitam communicet Judici motæ litis.

6 Dico 4. Juramentum teſtium ante depoſitionem regulariter adeò neceſſarium eſt, ut absque eo nullam in Judicio faciant fidem in præjudicium alterius. *c. 5. 17. 29. 39. 51. l. 9. & 18. C. h. t.* etſi teſtis eſſet Clericus vel Religioſus: & licèt cauſa tractetur ſummariè, ut notat Mynſ. *cent. 3. obſerv. 80. n. 3.* cum Imola &c. Niſi nempe utriusque Partis conſenſu, expreſſo vel tacito, remittatur teſtibus juramentum. *c. 39. cit. & arg. c. ad Apoſtolicam. de Regular.* Vel niſi teſtes forent tales, quibus ex conſuetudine non ſolet injungi verum juramentum & formale, quales in Germania ſunt perſonæ Illuſtres, & in dignitate conſtitutæ,

quæ-

quæ appellantur *egregiæ*; harum enim depositio valet sub *fide nobilitatis*, aut *statûs sui*, licèt non compareant in Judicio, sed solùm in scripto sic testentur. Gail. *l. 1. observ. 101. n. 14.* Jurant autem testes tactis Evangeliis; Episcopi & Sacerdotes tacto pectore, positis tamen ante conspectum Evangeliis. Apud Germanos consuetudo habet, ut testes non tangant Evangelium, vel alias Scripturas Sacras, sed ut mares erectis duobus digitis anterioribus (si fœminæ sint, manu dextera super sinistram pectoris partem positâ) jurent, ac dicant: *Sic me DEUS, adjuvet & omnes Sancti ejus*: vel *Sanctum ejus Evangelium.* Clerici tamen & Religiosi non coram Judice Laico, si ab hoc petitur testimonium, sed coram suo Episcopo vel Prælato, aut cui is commiserit, jurant, *can. 2. caus. 14. q. 2.*

Objic. 1. Juramentum testium est introductum Jure Communi; ergo remitti à Partibus non potest. 2. In *c. 39. h. t.* ubi permittitur remissio juramenti, solùm fit mentio Adversarii: ergo non requiritur consensus utriusque Partis, ut nos diximus. R. ad 1. *dist. Antec.* est introductum Jure Communi, regulariter tamen & immediatè in favorem Partium. *C. Ant.* in & ob favorem publicum, cui privati renuntiare non possint. *N. Ant. & Cons.* In causis tamen Matrimonialibus & Spiritualibus, ubi periculum animæ, item in Criminalibus criminaliter intentatis, ubi bonum publicum vertitur, Partes remittere hoc juramentum nequeunt. Ad 2. Etsi tantùm fiat expressa mentio Adversarii, quia tamen in illo casu jam fuit præsens, qui voluit producere testes sine juramento,

plus non requiritur, quàm ut & Adversarius co sentiret; sic enim jam utriusque Partis consens interveniebat.

7 Dico 5. Præstitô juramentô examinandi s testes singillatim & secretò de Interrogatoriis Articulis, inchoando à generalibus, & paula ad magis particularia descendendo, nempe s cujus nominis. 2. ætatis. 3. conditionis testis. 4. an non consanguineus. 5. vel inimi adversæ partis. 6. an non subornatus. 7. non c venerit cum aliis testibus de eo, quod velint d re. 8. an aliquod emolumentum speret ex c controversa. 9. cui Parti optet victoriam. D quoad factum & circumstantias illius 10. an sci v. g. delictum esse commissum: quale: à qu quando: quo modo. demum 11. an sciat, vel s lùm credat: unde sciat (ut causam reddat sui d cti) nempe an viderit ipse, vel tantùm audiver &c. Cujusmodi interrogatoria ponit Judex, v ejus Commissarius ad examen testium delegat vel Pars, contra quam producuntur testes. Jud tamen & interrogans debet abstinere ab interro gatoriis *Suggestivis*, quibus quasi suggerit, præv nit, indicat, quid testis respondere debeat. *l. 1. §. qui quæstionem 21. ff. de quæstion.* Caveri quoque debent impertinentia & superflua, cujusmodi si Parte essent formata, à Judice rejici, sicut suppl debent utilia, quæ à Parte non sunt posita.

8 Dico 6. Testes debent deponere *viva voce*, non per scripturam vel alia indicia, nisi sint valetudinarii, aut personæ egregiæ, ad quas, si Judex nolit accedere, vel id non deceat, Notarium vel alios viros idoneos mittere debet, ut domi suæ sub

sub juramento, vel sub fide Nobili, testificentur; imò possunt suas depositiones suô sigillô & subscriptione munitas mittere ad Judicem. Ratio, quia ex voce trepidante, vultu, gestu, multùm desumi subinde potest. Unde *l. 3. §. 3. ff. h. t.* dicitur, *non testimoniis, sed testibus credendum.* Concordat. *c. 8. de cohabit. Cler. & mul. c. 37. & l. 4. C. h. t.* Debent item deponere *clarè*, non *dubitativè*, v. g. per verbum *puto, videtur, nisi fallor*; talis enim depositio non probat, nisi negotium in se obscurum sit, vel alia probatio haberi nequeat. Præterea debent dare *causam sui testimonii*, id est, indicare, quo modo, & quo sensu corporeo, visu vel auditu vel utroque, rem sciant. Quodsi tamen nec Judex interroget, nec Pars interrogari petat testem super causa sui testimonii, credendum est etiam causam non reddenti, nisi deponat in causa Criminali ad condemnandum Reum, vel super negativa probanda, vel super re, quæ sensu corporeo non percipitur, ut est nobilitas, dominium, jurisdictio, bona existimatio &c.

Dico 7. Testes, sive iidem sive novi, super 9
iisdem articulis non possunt produci nisi secunda & tertia vice; nam quarta productio, nisi fiat ex justa causa, & producere volens juret, quòd depositiones testium nec subtraxerit, nec didicerit, nec malitiosè novam productionem petat. 2. Post publicationem verò attestationum, aut postquam didicita seu intellecta jam sunt à producente testimonia, regulariter etiam altera productio & receptio testium super iisdem articulis, vel directè contrariis, non conceditur propter periculum, ne producens subornet testes, ut v. g. aliquid ad-

dant, vel demant suæ depositioni. Pars 1. habetur *c. 15. 36. 46. h.t. Nov. 90. c. 4.* Pars posterior *c. 46. & Nov. citt.* & maximè *Clem. 2. h.t.* Addidi *regulariter*; nam etiam post publicationem attestationum (quæ est publica prælectio depositionum in Judicio, & fieri debet, postquam Partes ulteriori testium productioni renuntiârunt, ac citatis Partibus) vel post didicitas depositiones licet producere aut recipere testes de novo 1. ex consensu utriusque Partis. 2. Ex speciali facultate Principis. 3. Quando aliquis testis sponte compârêt, & asserit, se nunc meliùs recordari rei peractæ. 4. Quando priùs examen perperam factum, vel nullum fuit. 5. In causa Matrimoniali ob periculum peccati, & quoties post conclusionem in causa admittuntur adhuc testes, aut quando post latam sententiam non datur exceptio rei judicatæ. Abb. Fel. Host. Farinac.

10 Dico 8. Duo testes, omni exceptione majores, vel idonei, de veritate & proprio sensu deponentes, ordinariè plenam faciunt fidem, ita ut sententia desuper ferri possit ac debeat. *can. 3. caus. 2. q. 5.* ibi: *testimonio duorum vel trium testium quilibet Jure convinci & damnari potest.* Conspirat *c. 4. 10. 24. h.t.* & Jus Divinum *Deut. 17. 19. Matth. 18. Luc. 17.* verbis: *in ore duorum vel trium peribit.* item: *in ore duorum vel trium stat omne verbum.* Dixi 1. *duo testes*, nempe non pauciores; nam unus testis, cujuscunque sit excellentiæ, regulariter solùm semiplenè probat. per *c. 10. 23. 28. & l. 9. C. h. t.* Unde illud vulgatum: *unus testis, nullus testis*, scilicet ad plenè probandum ordinariè; excipiuntur tamen causæ

levi-

leviores, & ubi non agitur de præjudicio tertii, vel agitur de impediendo peccato, & nulli adhuc jus est quæsitum, & ubi testis deponit in iis, quæ pertinent ad ejus officium, v. g. Officialis publicus & juratus in rebus ad officium pertinentibus, Chirurgus vel Medicus in dubio, an vulnus sit lethale &c. In his enim casibus plenè probat unus testis, utì & si Papa, vel Imperator, vel alii Principes Superiorem non recognoscentes de facto proprio testantur, vel si versamur in antiquis, & alia probatio haberi non potest, aut si aliæ conjecturæ, præsumptiones, juramentum supplectorium &c. accedat. Possunt tamen & solent pro quibusdam casibus à Jure plures testes, quàm duo, requiri: sic in testamento solenni requiruntur septem, & in Matrimoniali contractu duo vel tres testes præter Parochum. Dixi 2. *de veritate deponentes*; nam deponentes *de credulitate*, per verbum *credo*, vel, *non credo* ita contigisse, regulariter non probant. Communis ex *c. 5. h.t.* nisi nempe deponant contra producentem, vel nisi sit causa, in qua sufficit probatio præsumptiva & minùs concludens, vel quando credulitas est proxima sensui propter circumstantias, & ipsum factum ordinariè non potest percipi visu &c. ut in adulteriis, vel quando testis reddit rationem suæ credulitatis, vel testatur de re ad officium, vel artem suam pertinente, ac universim quando sufficit testis ex auditu alieno. Dixi 3. *de sensu proprio*, nempe de visu, vel de auditu proprio ac immediato, si res sit auditu perceptibilis. Sumitur ex *c. 2. de consuet.* In teste testamentario, & quando agitur ad condemnandum in Criminalibus,

libus, vel ad dissolvendum Matrimonium, præter auditum proprium requiritur etiam, ut testis viderit personam loquentem, utut aliàs noverit personam ex voce: secus nec semiplenè probat. Testis autem *de auditu alieno*, & testis *ex auditu auditûs*, ut loquuntur, h. e. asserens, se audivisse ab aliis fide dignis, qui dixerunt, se vidisse, vel audivisse immediatè, regulariter non probat, sed ad summum in Civilibus facit indicium & aliquam probationem. Communis ex *c. 33. h. t.* probat tamen, si illi, à quibus audivit, jam sunt mortui, 1. in factis antiquis, ubi est difficultas vel impossibilitas aliter probandi. 2. Quando deponit contra producentem. 3. Quando agitur ad defensionem Rei. 4. Quando causa est difficilis probationis, saltem si concurrant alia adminicula. 5. Quando sufficiunt conjecturæ & præsumptiones. vid. Tuschus *litt. T. concl. 180.* Mynsing. *cent. 6. obs. 51.*

11 Quæres, quid sint testes *singulares*, & an aliquid probent? R. 1. testes *singulares* dicuntur, qui non conspirant, sed deponunt vel super factis diversis, vel super eodem quidem, sed ita, ut quilibet in suo testimonio sit singularis quoad locum, tempus, vel aliam circumstantiam, vel ut quilibet super eo, quod dicit, sit unus solus. Si unus testis repugnat alteri, v. g. si unus idem delictum, non successivum, asserat contigisse in hoc, alius in alio loco, unus hoc tempore, alius alio &c. est *singularitas obstativa*. Si sibi non repugnant, sed deponunt quidem de diversis actibus, at non contrariis, nec tamen se invicem adjuvantibus, v. g. si unus dicat, mutuum esse datum Monachii, alter ingolstadii, quia utrobique potuit

esse

esse datum, nuncupatur *singularitas diversificativa*. Si denique deponunt de diversis quidem actibus, mutuò tamen adjuvantibus ad probandum id, de quo controvertitur, v. g. si unus testetur, Titium abstuliſſe equum, alter verò se audiviſſe Titium confitentem, quod abstulerit equum: vel, quando agitur de probanda possessione agri, si unus dicat, se Titium vidisse arantem, alius se vidisse messes colligentem in eodem agro, vocatur *singularitas adminiculativa* seu *cumulativa*. Testes singulares non faciunt numerum testium, & opponuntur *contestibus*, qui testantur super eodem facto, iisdémque circumstantiis, & concordant. R. 2. testes singulares *singularitate obstativa* nihil probant; quia unus evertit dictum alterius, ac melius est, unum pro se habere testem, quàm plures sibi repugnantes. Testes singulares *singularitate diversificativa* faciunt semiplenam probationem, sicut unus testis. per *c. 9. de probat. & c. 32. h. t.* quia talis testis singularis, quia ab alio non enervatur ejus testimonium, meretur fidem, quam meretur unus testis; quia verò contestes circa idem factum non habet; plenè non probat. Testes singulares *singularitate adminiculativa*, quod actus est successivus, vel plures habet partes integrales, plenam efficiunt probationem in Civilibus non valde arduis. per *l. 16. C. de pœnis*; quia tales testes concordant respectu ejusdem finis, ad quem tendunt per diversa media, adeóque non tam singulares, quàm contestes dicendi sunt.

Petes, qui dicatur testis *varians*, & *contrarius*, quídque probent? R. 1. testis *varians*, 12

seu *varius* est, qui in dicto suo non stat firmus, sed varia dicit ac diversa, non tamen contraria directè. *Contrarius* verò *sibi* ipsi, qui directè contraria & inter se pugnantia deponit. Qui autem aliis testibus contraria edicit, est *contrarius respectu aliorum.* Resp. 2. Testis *varians*, si contraria deponit, nempe in hoc Judicio istud, & in alio Judicio aut examine contrarium, juxta aliquos apud Mynsi. *cent. 2. observ. 86.* nihil probat: juxta alios probat secundùm primam depositionem. per *c. 10. de probat.* quamvìs hæc probatio multùm minuatur per alteram testificationem diversam: si tamen hanc secundam faceret juratus, primam non juratus; vel si allegaret errorem in prima depositione, eúmque probaret, vel secundam depositionem præsumptio vel aliud adminiculum reddere verisimiliorem, probaret secundùm secundam. R. 3. Testis *sibi contrarius* nihil probat. *c. 54. in fin. de appellat.* imò tanquam perjurus arbitrariè puniendus est. *l. 16. ff. h. t. Contrarius aliis* tunc probat quando aliis testibus, vel adminiculis ita adjuvatur, ut cum his fortiorem & verisimiliorem fidem meritò faciat, quàm testes contrarii. per *c. 9. & c. 32. citt.*

13 Dico 9. Exceptiones variæ opponi possunt testibus. 1. Contra eorum *personas* quòd nempe non sint legales, de quo videatur assertio prima. 2. Contra *examen* earum, quòd nempe ad id non sit citata Pars adversa, quòd deposuerint non jurati, non singillatim, non secretò &c. 3. Contra eorum *dicta*, quòd sint contraria, non verisimilia, non satis clara, de auditu alieno tantùm, de credulitate tantùm, quod causam scien-

tiæ

tiæ non expressérint, quòd in suis dictis sint singulares &c. Contra personas testium post eorum receptionem, & à fortiori post attestationum publicationem non licet ampliùs excipere producenti testes, nisi nempe ex postfacto primùm emerserit, vel innotuerit causa suspicionis, & hoc probaretur per juramentum; vel nisi expressè ante examen sibi Pars reservârit exceptiones contra personas testium *l. 17. C. h. t.* quia producendo (nam Pars *producit*, Judex autem *recipit* testes, eos jurare faciens & audiens) censetur approbâsse personas testium tanquam habiles: *quod autem semel placuit, ampliùs displicere non potest. c. 21. de R. J. in 6.* Idem dic de altera Parte, quæ debito tempore nihil opposuit contra personas testium. *Objic.* exceptiones peremptoriæ possunt opponi quocunque tempore, modò id fiat ante sententiam definitivam. *l. 2. C. sent. rescind. non poss.* Sed exceptio contra testes est peremptoria: ergo. ℟. *dist. ma.* quæ spectant immediate causam principalem. *C. ma.* quæ incidentem, ut quæ opponitur testibus. *N. ma.* Dein etiam *min.* est falsa; nam exceptio contra testes nec est *peremptoria*, cùm non sit actionis exclusio, nec propriè *dilatoria*, quia post litem contestatam opponi potest; sed participat de utraque, & solùm indirectè perimit intentionem Actoris. Cœterùm tantùm una & altera reprobatio testium probatoriorum admittitur per testes reprobatorios, & horum per alios reprobatorios, non verò tertia vel ulterior, ne procedatur in infinitum. Denique observa, testes producendos esse sumptibus producentis; quamvis enim pro ipso

testi-

testimonio veritatis nihil exigi possit, vel dari debeat, sumptus tamen itineris, & compensatio lucri cessantis ex omisso labore &c. exigi à testibus possunt; quia officium suum nemini debet esse damnosum, ut habet Regula Juris.

TITULUS XXI.

De Testibus cogendis, vel non.

SUMMARIUM.

1. *An testes cogi possint ad testificandum.*
2. 3. *An etiam in Criminalibus.*

QUia subinde contingit, ut nominati ab alterutra Parte testes, & requisiti ad testificandum, testari tamen nolint, ideo

1 Dico 1. Testes ad testificandum regulariter, si non sint privilegiati, cogi possunt in causis Civilibus de utroque Jure, etsi juramentô se adstrinxissent ad non testificandum, prævia tamen monitione. Text. & DD. in *c. 1. seqq. h. t. l. 16. & 19. C. de testib.* Ratio, quia Reipublicæ interest veritatem in Judicio non occultari, sed manifestari. Dixi 1. *regulariter*; nam ad testificandum super eo, quod quis novit sub sigillo Sacramentali (nimirum ex confessione peccatorum ordinata ad impetrandam absolutionem) utique nemo cogi potest: item quod quis novit sub secreto naturali, puta si vel modô injustô notitiam acquisivit, vel justô quidem, sed tacitè aut expressè promisit alteri,

teri, se non revelaturum, modò secreti celatio non cedat in grave damnum Reipublicæ, aut privati innocentis. Dixi 2. *si non sint privilegiati*, seu excusati, uti parentes & alii ascendentes contra liberos & descendentes: agnati & cognati usque ad sobrinum subrinóve natum, adeóque usque ad tertium gradum: affines, qui sibi sunt instar parentum & liberorum, ut socer & socrus, gener & nurus, vitricus & noverca: atque conjuges, nimirum contra se invicem. *l. 4. ff. l. 6. C. de testib.* nisi aliunde probatio haberi nequeat, quod probare debet petens compelli testes. A fortiori à coactione immunes sunt, qui ad ferendum testimonium sunt inhabiles, uti excommunicati, infames infamiâ Juris, perjuri &c. quia eorum testimonium nihil prodesset. Dixi 3. *de utroque Jure*; de Jure Civili quidem captis pignoribus, vel mulctâ pecuniariâ, de Canonico autem per censuras, Laici per Excommunicationem vel per Interdictum, Clerici per Suspensionem. *c. 1. 2. 4. 5. h. t.* Objic. Si privilegiati possint cogi ad ferendum testimonium, quando veritas aliter haberi non potest, nihil prodest ipsis suum privilegium. R. Prodest, quatenus extra hunc casum cogi nequeunt, uti tamen possunt non privilegiati.

Dico 2. In causis Criminalibus criminaliter intentatis de Jure Civili possunt testes cogi regulariter. *l. 16. C. de testib.* Consonat communis DD. sensus, & praxis, nisi nempe crimen ita esset occultum, ut nulla de eo indicia adsint publica, & delictum aliis non esset pernicioſum: vel nisi appareret, delictum planè probari non posse: vel nisi testis sciret, factum caruisse culpâ. 2

De

De Jure Canonico autem regulariter cogi non possunt, ut habet communis & probabilior contra König *h. n. 10.* & alios ex *c. 10. h. t.* ibi: *testes, præterquam super criminibus, per censuram Ecclesiasticam coactis veritati testimonium prohibere.* Concordet *c. 3. & ibi gl. de Testib.* ubi habetur, quòd testes, ubi agitur de probando crimine, *monendi, non cogendi* sint. Excipe tamen casum, quo veritas aliter haberi nequit. *c. 5. h. t.* & quo veritas sine peccato celari nequit, ut si agatur de crimine excepto, vel in futurum pernicioso Reipublicæ, aut aliis, vel etiam ipsi delinquenti, si non probetur delictum, & delinquens emendetur; vel si probanda sit innocentia Rei, vel testis se subtrahat ex passione, nimirum vel odiô accusati, vel gratiâ aut timore accusantis.

3 *Objic.* 1. Testi in Criminalibus imminet periculum irregularitatis, vel alterius gravis incommodi. 2. Inhumanum est cooperari ad pœnam alterius per testimonium: ergo justè se excusat testis, consequenter injustè cogitur. R. ad 1. Non fit irregularis, qui coactus testificatur, licèt ex hoc testimonio sequatur mors alterius. Et bonum publicum præferendum est periculo privati incommodi. Ad 2. non peccat contra humanitatis leges, qui per suum testimonium vel maximè promovet humanam felicitatem obediendo Judici, qui plectere debet Reipublicæ noxios & sceleratos.

TITU-

TITULUS XXII.

De Fide Instrumentorum.

SUMMARIUM.

1. *Quid, & quotuplex sit Instrumentum, tam Publicum & Authenticum, quàm Privatum.*
2. *Quid ex parte conficientis requiratur.*
3. *Et quid ex parte formæ ad confectionem Instrumenti Publici.*
4. *Instrumenta publica, & privata Authentica plenè probant: an & transumpta.*
5. *Instrumenta privata pro scribente nihil, contra eum probant plenè, regulariter.*
6. *Quid probent libri privati:*
7. *Et quid libri Mercatorum, & Sociorum.*
8. *Quomodo & quando producenda Instrumenta.*
9. *A quo sint edenda.*
10. *Quomodo impugnari possint:*
11. *Præsertim ratione falsitatis.*

PEr *Instrumentum* hìc intelligitur scriptura, ad faciendam fidem Judici, seu ad aliquid probandum in Judicio, confecta vel adhibita. Dicitur ab *instruendo*, utpote instruens Judicem circa causam. Est duplex, *Publicum*, quod à persona publica quà tali, seu à Notario, qui etiam vocatur Tabellio, ad hoc specialiter ordinato, & simul cum certis solennitatibus confectum est. Et *Privatum*, quod à persona non publica ad id muneris destinata & sine solennitatibus confectum est. Utrumque est vel 1

Ori-

Originale, Haupt-Brief/ quo nomine venit prima & principalis illa scriptura, primitus confecta, & adhuc existens: vel *Exemplum*, seu *Exemplar*, *Copia transumptum*, *Vidimus* Copey/ Abschrifft/ quo nomine venit scriptura secundum Originale transcripta: si id factum est manu vel authoritate publica, dicitur *exemplar authenticum*, ein beglaubte Abschrifft. Ex Instrumentis privatis aliqua vocantur *Authentica*, & referuntur quoad effectum probandi ad Publica, ac eatenus Publica vocari merentur; quæ nimirum alibunde, quàm à manu Notarii cum certis solennitatibus ea erigentis, vim probandi Publicis parem obtinent, utì sunt 1. Protocolla Judiciorum, seu Acta Judicialia, quæ continent gesta coram Judicè à Notario publico. vel duobus viris idoneis annotata. *c. 11. de probat.*. 2. Scripturæ publicô & authenticô munitæ sigillô, v.g. Episcopi aut Prælati Ecclesiastici, Principis, Civitatis, vel alterius Communitatis saltem accedente consuetudine, per *c. 7. de probat. c. 9. h. t. c. 14.* & ibi gl. *de Excess. Prælat.* quod extendunt etiam ad sigillum Officialis publici cujuscunque quoad ea, quæ facit vi officii. Speculat. *de Probat. §. 3. videndum n. 15.* sed sigillum debet esse illæsum, & satìs cognitum, ac insuper accedere vel subscriptio ejus, cujus est sigillum, quod tamen probabiliùs negatur à Mascardo & aliis, vel fieri mentio in contextu, illud voluntate sigillantis esse appositum. 3. Scripturæ ex Archivo publico depromptæ, & ibi inter scripturas publicas asservatæ. *Auth. Ad hæc. C. h. t.* Sed ut censeatur

esse

esse archivum publicum, debet esse ad servandas scripturas publicas & authenticas erectum authoritate Principis vel Magistratûs, potestatem ferendi leges habentis, nempe Episcopi aut superiorum Prælatorum, Principis, vel alterius Statûs Imperii, qui in suo territorio jura Regalium exercet: cujusmodi Archivio præest Archivarius vel Cancellarius, *Commentariensis* olim dictus. Unde Archiva inferiorum, v. g. Monasteriorum, Ecclesiarum, Civitatum Municipalium, ac Nobilium, qui non sunt Status Imperii, privata sunt; cùm jus publici archivii non obtineant, nec ibi reponantur solæ scripturæ authenticæ, sed etiam registra, æstima, urbaria, Grund-Bücher ꝛc. 4. Libri Officialium publicorum, Parochorum, die Tauff- Todten- und Hochzeit-Bücher / Collegiorum opificum, Zunfft-Bücher/ libri Censuales Civitatum, Steuer- und Zahl-Bücher. 5. Scripturæ privatorum, quibus præter ipsos principales subscripserunt tres integri testes, qui tamen recognoscere debent manum suam. *arg. l. 11. C. qui pot. in pign.* demum 6. Litteræ contractuum, quibus utraque pars contrahens subscripsit.

His opponuntur Instrumenta Privata *non-Authentica*, qualia sunt. 1. Chirographum, Schuld-Schein/ quo aliquis fatetur se debere, v. g. 100. florenos ex mutuo. 2. Apocha, seu quietantia, Quittung/ quo creditor fatetur, solutionem sibi esse factam. 3. Antapocha (alio nomine litteræ reversales) qua vicissim debitor fatetur, se creditori solvisse censum, pensionem annuam &c. 4. Syngrapha, qua contrahentes testantur, se iniisse contractum, v. g. emptionis-venditionis, con-

conventionem &c. In praxi subinde confunduntur syngrapha, chirographum, apocha. 5. Libri privati, v. g. censuales, Erb- oder Zinß-Register/ libri rationum, seu dati & accepti, conventionum initarum, inventaria seu registra privata, in quibus v. g. tutor descripsit res sui pupilli, peterfamilias accepta & expensa, socius merces nomine societatis emptas, litigans expensas in litem factas &c. 6. Litteræ missivæ, seu epistolæ, literæ cambii, dimissoriales &c.

2. Dico 1. Ut Instrumentum publicum ritè conficiatur, *ex parte conficientis* requiritur 1. ut sit Notarius legitimus. 2. ut legitimè procedat. Sumitur utrumque ex *c. 2. h.t. Nov. 43. 44. 73. c. 5. & 7.* Censetur autem esse *Notarius legitimus*, si est ex legitimo thoro natus, Juris peritus, aut eorum saltem, quæ muneris sui sunt propria, & legitimè creatus, scilicet ab eo, qui potestatem creandi habet, cujusmodi per se sunt soli Principes & Magistratus Superiorem non recognoscentes, utì est Pontifex in Ecclesiasticis, Imperator in Politicis per Imperii Romani limites: ex privilegio tamen competit Comitibus Palatinis, ex consuetudine verò Episcopis, & Principibus inferioribus, sed pro suis duntaxat territoriis. Si Notarius sit constitutus à Supremo Principe, vi consuetudinis valida erigit Instrumenta pro utroque foro, scilicet creatus à Papa etiam pro foro sæculari & in causis temporalibus, ac vicissim creatus à Cæsare etiam pro foro Canonico & in causis spiritualibus. Item valida conficit etiam pro extraneis, modò ipse sit intra territorium constituentis.

Abb.

Abb. *in c. 15. h. t. n. 9.* Hiltrop. *de Proceſſ. Judic. p. 3. tit. 10.* denique debet eſſe juratus.

Ut autem cenſeatur *legitimè procedere*, requiritur 1. ut rogatus ſit ad faciendum Inſtrumentum à Parte, vel Partibus, à cujus vel quarum voluntate dependet Inſtrumentum. Ut circa hoc nihil poſſit objici, conſultum eſt, ut Notarius vel initio vel in fine exprimat, ſe ad id rogatum eſſe. 2. ut vel propria manu ſcribat ipſe Inſtrumentum, vel ſaltem ſubſcribat, nomen & cognomen ſuum, addendo etiam, qua auctoritate, an Cæſarea vel Pontificia, ſit Notarius: item apponendo ſignum ſui Notariatûs, quod eſt aliqua imago vel figura. An hujus ſigni, utì & Sigilli, appoſitio ſit de ſubſtantia Inſtrumenti, lis eſt inter DD. quam optimè dirimit conſuetudo loci. 3. ut non faciat Inſtrumentum pro non ſubditis illi, à quo conſtitutus eſt, licèt à ſupremo Principe conſtitutus poſſit etiam pro extraneis, & peregrinis, ut jam annotavimus. 4. ut negotium ſit honeſtum & licitum, atque non requirens cognitionem Judicis. 5. ut habeat negotii, ſuper quo conficit Inſtrumentum, notitiam per ſe ipſum, illúdque ipſe viderit, vel audiverit, ut adeò ipſe debuerit intereſſe actui: niſi utraque Pars ſuum contractum, vel Teſtator ſuum teſtamentum, coram Notario quaſi de novo repeteret. 6. ut totum factum vel negotium cum debitis circumſtantiis & clauſulis fideliter, integrè, & in charta munda, vel potiùs membrana pergamena deſcribat, nempe quis, quid ex qua cauſa &c. debeat. *l. ſcripturas. 11. C. qui pot. in pign.* ſi tamen nemo excipiat contra Inſtrumentum, in quo ſimilia ſunt omiſſa, illud ſubſiſtit. *arg. l. 3. ff.*

de V. O. utì & inſtrumentum *Antiquum*, ante. 30. nempe, vel juxta alios ante 60. vel 100. annos confectum (quod tamen tempus meliùs relinquitur arbitrio Judicis) licèt illa omnia non accuratè exprimat.

3 Dico 2. Ut Inſtrumentum publicum ritè conficiatur, *ex parte formæ* requiruntur ſequentes ſolennitates. 1. Debet præmitti invocatio Divini Nominis his, vel ſimilibus verbis: *In Nomine Domini. Amen:* vel: *in nomine Sanctiſſimæ & Individuæ Trinitatis. &c.* 2. debet exprimi tempus, nempe annus Chriſti, menſis, & dies, vel etiam hora. 3. Indictio, die Römer-Zinß Zahl/ quam reperire eſt in Calendariis. 4. Nomen & annus Papæ, vel Imperatoris, vel utriusque, aut Regis, in cujus territorio fit Inſtrumentum. Nomen Conſulis hodie omittitur. 5. Locus non tantùm generalis, ſed etiam ſpecialis, ſcilicet non tantùm territorium, ſed oppidum, imò de conſuetudine etiam domus, & hypocauſtum; 6. Teſtium ſaltem duorum, in quorum præſentia actus eſt geſtus, nomina, qui tamen non neceſſariò debent eſſe omni exceptione majores, cùm habilitentur per conſenſum Partium. An omnes, vel quænam ex his ſolennitates neceſſariæ ſint ad valorem Inſtrumenti, dependet ex conſuetudine. Vid. Haunold. *de J. & J. to. 5. tr. 4. n. 369. & 389.*

4 Dico 3. Inſtrumenta publica, & privata Authentica, niſi per exceptionem elidantur tanquam falſa, vel ſaltem ut ſuſpecta, plenè probant quoad ea, quæ diſpoſitivè in iis continentur, licèt non quoad ea, quæ ſolùm enuntiativè ſeu narrativè

vel

vel incidenter dicuntur. *c. 1. 2. & l. 15. C. h. t.* DD. passim. Extendit se assertio 1. ad transsumpta, exemplaria authentica, & copias vidimatas, modò sint conformes Originali, factas ab eodem Notario cum debitis solennitatibus, vel ab alio quidem, sed cum authoritate Judicis, aut cum expresso consensu Partium, talem copiam vel transsumptum approbantium tanquam conforme Originali. Sumitur ex *l. 24. ff. qui testam. fac. pos. c. 20, de convers. conjug.* Everhard. Felin. Abb. &c. cùm tale exemplum censeatur virtualiter esse ipsum Originale. Consonat. *c. fin. h. t.* ibi: *Si instrumenta propter vetustatem, vel propter aliam justam causam exemplari petantur, coram Ordinario Judice, vel Delegato, ab eo specialiter præsententur: qui si ea diligenter inspecta in nulla sui parte vitiata repererit, per publicam personam illa præcipiat exemplari, eandem authoritatem per hoc cum Originalibus habitura.* Hodie vi consuetudinis teste P. Pirhing *h. n. 22.* non Judex, sed Notarius inspicit Originalia. Aliter si fiant transsumpta, regulariter nihil probant. *c. 1. h. t.* ibi: *Si scripturam authenticam non videmus, ad exemplaria nihil facere possumus.* Extendit se 2. ad apostillas seu additiones, in margine, vel initio, vel in fine, item ad interlineationes, cancellationes & rasuras, si factæ sint ab ipso Notario unà cum ipso Instrumento; debet tamen Notarius subscribendo attestari, eas à se esse factas, & quidem de singulis, si plures fecit. Communis cum Mascardo. Extendit se 3. ad libros Rationum, Censuales, Fiscalium, Thesaurariorum, & Parochorum, utpote conscriptos ab Officialibus publicis, nimirum

rum quoad ea, quæ pertinent ad eorum officium *l. 10. ff. de Probat.* Quia Officiales publici publica auctoritate sunt constituti ad talia conscribenda non minùs, quàm Notarii publici ad instrumenta publica conficienda.

§ Dico 4. Instrumenta privata non-authentica, seu scripturæ privatæ, pro scribente regulariter nihil. 2. Contra scribentem (idem est de subscribente, vel de sigillante) plenè probant, modò sint confessatæ, h. e. modò scribens recognoscat suam manum, vel sigillans suum sigillum, & causa debendi sit expressa. Pars 1. constat tum ex *l. 7. C. de probat.* tum ex ratione, quia nemo est idoneus testis in causa propria, & in nullius potestate esse debet alium sibi obligatum facere per suam scripturam: quamvis autem pro scribente nec plenè nec semiplenè probet, aliquam tamen facere potest præsumptionem. Dixi, *regulariter;* nam fallit 1. si est summa modica, & scribens aliàs valde bonæ famæ; tunc enim scriptura privata probat plenè juxta aliquos. 2. Si Adversarius eam producat pro se. *l. 26. §. fin. f. depositi. & Auth. Ad hæc. C. h. t.* Item si inter Partes approbata (vel in Judicio recepta & agnita fuit) seu si Pars adversa nihil opposuit. Reiffenstuel *hic n. 191. seqq.* & in his casibus iterum plenè probat, utì & 3. Si epistola ab eo, ad quem missa est, fuit acceptata & retenta sine contradictione. per *Clem. 1. de procurat. & l. 16. ff. de S. C. Maced.* 4. Si à scribente fuit adjectum juramentum; tunc enim tribuitur ipsi semiplena probatio, quia æquivalet uni testi jurato. §. Si quis alteri dedit *chartam biancam,* ut vocant, seu

va-

vacuam, nomine tamen & sigillô suô signatam, ut is scribat, quod petit, pro libitu; hæc enim probat tunc, quando, qui dedit, postea legit ratúmque habuit, quod alter scripsit: non vero, si excipiat, qui dedit, dicendo, se non legisse, quod scriptum est, vel se non dedisse talem chartam in hunc finem, vel quædam præter intentionem suam fuisse adscripta. Sutting. *observ. 72. n. 5. 6.* Engel *h. n. 29.* cum Panorm.

Pars 2. probatur tum ex *l. 26. cit. §. 1. & l. 13. C. de non num. pecun.* tum ex ratione; quia talis scriptura privata, qua quis aliquid scribit contra se, censetur esse confessio, & agnoscens suam manum confiteri reputatur, vera esse, quæ scripsit: propria autem confessio est optima probatio. Nec obstat, quòd confessio extrajudicialis non probet, saltem plenè, quæ facta est absente Parte adversa: hoc enim solùm procedit de confessione verbali, non de scripta; scriptura enim semper loquitur, etiam coram Adversario & Judice, si exhibeatur. Deinde majori deliberatione solemus scribere, quàm loqui. *arg. l. 1. C. de Usuris*: unde confessio extrajudicalis scripta æquivalet confessioni extrajudiciali vocali geminatæ, seu ex intervallo repetitæ, & factæ coram Adversario; cujusmodi, si simul expressa sit causa, plenè probant, utì dictum *ad Tit. de Confessis.* Addidi tamen, *modò causa debendi sit expressa*, nimirum specifica, an scribens debeat ex mutuo, emptione, vel quo alio titulo: nisi fateatur se debitorem causæ piæ. *arg. c. fin. de succes.* vel nisi aliunde causa facile præsumi possit, ut si scriptô promittas bene merito de te, vel pauperi, te illi donaturum ædes, vel certam

eleemosynam, vel scribas alterum tibi non obligari; quia in his casibus præsumitur causa gratitudinis, misericordiæ, liberationis vel gratuitæ, vel solutionis factæ. *Objic.* Qui scribit, se debere alteri, licèt non exprimat causam, an ex mutuo, empto &c. debeat, non minùs fatetur debitum, quàm qui exprimit causam: sed propria confessio est optima probatio: ergo. R. Fatetur quidem, sed non confessione, ex qua secundùm Jura oritur actio, vel ex qua efficaciter obligetur.

6 Quæres, an etiam libri privati, in quibus describuntur rationes, acceptum & expensum, jura, census, debita activa, & passiva, prædia, sylva, res alienæ, quæ administrantur, utì sunt Registra, Urbaria, Inventaria sine auctoritate Judicis conscripta &c. nihil probent, sicut scripturæ privatæ, seu chartæ separatæ, & non consutæ in libros? R. quamvìs regulariter pro scribente non strictè probent, utpote scripturæ privatæ, faciunt tamen magnam præsumptionem; cùm tales homines, talia referentes in libros, non soleant fraudulenter procedere; imò efficiunt semiplenam probationem, si scribens aliàs fuit bonæ famæ, & jam mortuus, contineántque data & accepta. Nicol. de Passerib. *de scriptura privata l. 4. de libris rationum n. 24.* Imò pro eodem plene probarent, si scribens, homo aliàs bonæ famæ, juramentô confirmavit, verum esse, quod scripsit, & summa sit parva. Masc. *concl. 973. m. n. 13. 58.* item si plura alia adminicula concurrant, ut si contineant data & accepta, atque sic etiam aliquid contra scribentem: si exprimant causam: si apponant annum, mensem, & diem: si scribens aliàs sit fide

dignus,

dignus, & adjiciat juramentum: si libri contineant solùm res ad officium illud pertinentes, & careant cancellationibus &c. Nicol. de Passer. *l. 4. tit. de libr. Mercat. à n. 48.* præsertim si scribens jam sit mortuus. Denique in factis antiquis, memoriam hominum excedentibus, & ubi aliæ probationes moraliter haberi nequeunt, ejusmodi libri semiplenam, & juxta aliquos etiam plenam fidem merentur.

Petes, quid sentiendum de libris Mercatorum, Campsorum, & Sociorum? R. si ritè sint instructi secundùm statuta & consuetudines locorum, plenè vel semiplenè etiam pro scribente probant. Sic juxta Statutum Norimbergense libri Mercatorum plenè probant, si sint regulati juxta arbitrium peritorum Mercatorum, scripti à viro famæ bonæ, & scripturam confirmante cum juramento, & Adversarius nihil probet contra. Item iidem libri etiam secluso hoc statuto probant semiplenè. Gail. *l. 2. observ. 20. n. 2.* Carpzov. apud Haun. *to. 5. tr. 4. de J. & J. n. 509.* Lautterbach *ad ff. h.t. §. 50.* Idem de libris Campsorum cum proportione dicendum quoad ea, quæ ad cambia & suam negotiationem pertinent. Si vero hi mercatores, & campsores, non teneant suos libros legaliter, sed in iis alterationes, superadditiones, interlineationes, apostillæ, abrasiones, vel cancellationes reperiantur, non adhibetur eis fides. Citatur Rota *p. 19. decis. 405. n. 19. in recent.* De libris rationum inter Socios docet Menoch. *de arbitr. Jud. casu 92.* quando plenè probent quoad negotia communia. 7

Dico 5. Instrumenta in Judicio producenda 8

ſuntParte citata,& quidem in termino probatorio, nempe poſt litis conteſtationem (vel etiam poſt publicationem atteſtationum; quia hic nullum eſt periculum ſubornationis) regulariter tamen ante concluſionem in cauſa. 2. Edenda quoque ſeu exhibenda ſunt Judici integra, Parti verò ſolùm illud capitulum (ſi plura contineat Inſtrumentum) circa quod lis eſt, inſpiciendum vel prælegendum, datâ etiam ipſi copiâ vel extractu illius in ſcripto. Pars 1. conſtat ex *c. 9. h. t.* item ex praxi & Ordine Judiciario. Poterunt tamen produci etiam poſt concluſionem in cauſa, ſi Judex cenſeat eſſe neceſſarium vel utile; ſi Pars adverſa non contradicat; ſi id ſerviat ad defenſionem Rei in cauſa Criminali, vel ad vitandum peccatum in Matrimoniali; & ſi primùm poſtea ſint reperta, ac producens juret, ſe priùs eorum notitiam non habuiſſe. Pars 2. ſumitur ex *c. 5. h. t. l. 10. §. 2. ff. de Edendo.* & hac ratione, quia Judicis eſt examinare, an Inſtrumentum ſit legitimum, igitur totum videre debet: Pars veró neceſſe non habet aliud indè ſcire, quàm capitulum vel puncta litem concernentia.

9 Dico 6. Edere ſeu exhibere inſtrumenta illa tenetur & Actor & Reus, quæ allégat, ſeu ipſe in Judicio uſurus eſt. 2. Item illud, ad quod ſe refert Inſtrumentum productum. 3. Actor quoque tenetur edere Reo, id petenti, Inſtrumenta, quibus ipſe aliàs uſurus non eſt. 4. Non tamen viciſſim Reus Actori, etiam petenti, ſaltem regulariter. Pars 1. habetur *l. 1. §. 3. ff. de edendo.* ubi DD. Pars 2. in *Auth. Siquis in aliquo C. eod.* quia referenti ſine relato non creditur. Pars 3. in *l. 5. &*

fin.

fin. C. eod. Pars 4. *l. 1. & fin. C. eod. l. 7. C. de testib. & c. 1. de probat.* Ratio disparitatis est, quòd Actor voluntariè ac sponte compareat in Judicio, adeóque conveniens sit, ut veniat aliunde instructus ad probandam intentionem suam, & probationes non petat è *domo Rei* vel Adversarii sui: econtra Reus veniat ad Judicium invitus & tractus; proinde favorabiliores debent esse ejus partes, ita ut favore defensionis etiam ex domo Actoris medium se defendendi petere possit, ac viciſſim ne cogatur arma ad se impugnandum adversario porrigere, quod nimis inhumanum foret. *l. 4. & fin. C. de edendo.* Interim tamen in quibusdam casibus etiam Reus tenetur Instrumenta edere Actori petenti, nempe 1. ea, quibus ipse usurus est, ut dictum. 2. Quæ sunt utrique litiganti communia, vel communibus expensis facta. *c. 12. h. t.* qualia sunt testamenta, utpote communia hæredibus & legatariis, acta Judicialia, super contractibus v. g. emptionis-venditionis erecta. 3. Si Actor est fiscus. *l. 2. §. 2. ff. de J. F.* quod privilegium extendit communia etiam ad Ecclesias, causas Pias, & Matrimoniales. 4. Si Reus est usurarius, vel aliàs fraudibus assuetus. *Clem. un. de Usuris.* 5. Si Actor intentionem suam jam habet fundatam, v. g. jam plenè probavit, se fundum vendidisse Reo, nescit tamen, sub quibus conditionibus. *l. 52. ff. de act. empt.* 6. Si æquum videatur Judici, ut Reus Actori exhibeat Instrumenta, ut si Actor probet sufficienter, se citra culpam suam amisisse, v. g. incendiô, instrumenta propria. Atque ita sentiendum de Actore & Reo, in lite constitutis. Tertius verò regulariter non tenetur edere Instrumenta.

l. 2.

l. 2. C. quando & quib. nisi instrumentum sit proprium petentis editionem, vel commune. per *c. 12. cit.*

10 Dico 7. Impugnari Instrumenta possunt variis ex capitibus. 1. Ratione causæ efficientis, quia v. g. Notarius, qui fecit, non fuit legitimus, vel ut falsarius jam semel condemnatus. 2. Ratione causæ formalis, quia Instrumentum non habet solennitates requisitas, caret debita subscriptione vel sigillô legitimô, invocatione Divina, anno, die, Indictione, loco adscripto &c. 3. Ratione causæ materialis, quia erectum est super re illicita & prohibita. 4. Ratione causæ finalis, quia non probat intentum, ad quod probandum producitur, vel sub-aut opreptitiè obtentum est. 5. Ratione falsitatis, quam continet in puncto substantiali, v. g. circa negotium gestum, ejúsque conditiones, circa locum aut tempus, quo dicitur confectum, circa testes, qui sunt Instrumento inscripti, cujusmodi falsitas probari potest vel per Instrumentum contrarium, vel per testes sive Instrumentarios, h. e. Instrumento inscriptos, sive per extraneos. 6. Ratione lituræ, rasuræ, cancellationis in loco substantiali & suspecto, si aliquid reperiatur additum alienâ manu, charactere diverso &c. Dixi, *impugnari*, Judicis autem dein erit, an objecta sint talia, ut expugnari & reprobari debeant Instrumenta. De falsitate

11 Dico 8. Si falsitas circa aliquid substantiale Instrumenti appareat, vel per Instrumentum aut testes Instrumento adversantes sufficienter probetur, expugnatur & reprobatur Instrumentum. per *c. 6. 10. 13. h. t. l. 14. C. eod.* & quidem probabiliùs in totum, ita ut in nulla sui parte fidem

mere-

mereatur; quia testis, qui suo dicto adjicit falsitatem circa punctum substantiale, reprobatur in totum. *can. 17. caus. 3. q. 9.* Et Rescriptum per falsitatem dolosè expressam obtentum amittit suam vim quoad omnes partes. *c. 15. & 20. de rescr.* sed in ordine ad probandum æquiparantur Instrumenta & testes, ac eadem in Instrumentis pugnat ratio, quæ in Rescriptis. Addidi 1. *vel probetur per Instrumentum adversans:* si enim producatur aliud Instrumentum exhibito contrarium vel contradictorium, quod conciliari cum altero nequit (si enim conciliari, & evitari possit per interpretationem, contrarietas vel contradictio, evitari debet) tunc vel est productum utrumque ab eadem Parte? & fides Instrumenti omninò corruit. *c. 13. & l. 14. citt.* si unum ab Actore, alterum à Reo, ulteriùs refert, an unum sit dignius altero, v. g. unum publicum, alterum privatum, & tunc credendum est digniori. per *l. 14. C. de contrab. & comitt. stipul. & c. 32. de testib.* si utrumque est æquè dignum, & paris auctoritatis, utrumque enervatur, &, si per Instrumentum probare suam intentionem voluit, aut debuit Actor, succumbit, Reúsque est absolvendus, nisi Actor habeat causam in Jure favorabilem. Addidi 2. *aut per testes adversantes*, ut si testes instrumentarii omnes, vel potiores, negent se actui interfuisse, vel dicant, aliter gestum esse, quàm in Instrumento sit scriptum, & tum rueret Instrumentum. *c. 5. de probat. Nov. 73. c. 3.* non verò si solùm dicerent, se quidem fuisse præsentes, at non ampliùs recordari, quid sit actum inter Partes, vel quo anno & die; quia testes dubitantes

nihil

nihil probant in contrarium. Si verò teſtes extranei deponerent contra Inſtrumentum, ſaltem duo, ac omni exceptione majores, aſſerendo, vel negotium non ita eſſe geſtum, vel perſonas principales, aut teſtes Inſtrumento inſcriptos, tempore confecti teſtamenti fuiſſe in alio loco, quàm in quo factum eſſe Inſtrumentum loquitur tunc eſt faciendum diſcrimen, an teſtes inſcripti adhuc vivant, & pro Inſtrumento deponant, vel jam ſint mortui: in priori caſu non ſufficiunt duo teſtes reprobatorii; quia teſtimonium Notarii, quod habet magnam præſumptionem & aſſiſtentiam in Jure, adjutum per teſtes inſcriptos prævaleret: in poſteriori expugnatur Inſtrumentum. per *l. 14. cit. & c. 10. h. t.* quia teſtes duo de Jure plenè probant, Inſtrumentum verò, teſtibus inſcriptis, utpote jam mortuis, non adjutum, eſt ſolùm teſtimonium unius Notarii, quod ſolùm ex indulgentia & aſſiſtentia Juris acceptatur pro plena probatione, ſoláque Juris præſumptione nititur: atqui præſumptio debet cedere veritati, quæ de jure tam Divino quàm Humano habetur per duos teſtes omni exceptione majores.

Objic. 1. Probatio per Inſtrumentum certior eſt, quàm quæ fit per Teſtes; quia, quæ ſcribuntur præmeditatè fiunt, & fideliùs retinentur memoriâ: ergo Inſtrumentum non reprobatur per Teſtes. 2. Inſtrumentum inducit notorium, & ab Authoribus vocatur probatio probata. 3. Inſtrumento ſolent inſcribi ſaltem duo teſtes: ergo unà cum Notario publico enervari nequeunt per duos teſtes extraneos. R. ad 1. Id fortè verum eſt, quando nihil opponitur Inſtrumento, & ejus falſitas,

stras, vel alius defectus non probatur per testes. Ad 2. Instrumentum confessatum, contra quod nihil opponitur, facit notorium, *transeat.* quod vocatur in controversiam, vel omnino eliditur, negatur. Ad 3. Si testes non subscripserunt Instrumento propria manu, vel adhuc vivi non stant pro Instrumento, fides Instrumenti demum fundatur in Notario, cui facile est testes falsò inscribere; cui proin meritò prævalent duo testes extranei.

TITULUS XXIII.

De Præsumptionibus.

SUMMARIUM.

1. *Quid, & quotuplex sit Præsumptio, & quomodo differat à Fictione Juris.*
2. *Quantùm probet Præsumptio* Hominis:
3. *Et Præsumptio* Juris, *vel* Juris & de Jure.
4. *Præsumptio violenta, etiam in Criminalibus, sufficit ad ferendam sententiam.*
5. *Quæ sint axiomata de Præsumptionibus.*

PRæsumptio, quasi *ante-sumptio*, quando nempe ante legitimas probationes aliquid pro vero sumitur, sæpius accipitur pro conjectura, non faciente probationem plenam vel semiplenam, & sic opponitur probationi tanquam aliquid minus; sæpe tamen ipsa sola plenè vel semiplenè probat, ut videbimus. Definiri potest, quòd sit *anticibata de re dubia opinio ex indiciis* 1

per

per rerum circumstantias frequenter evenientibus desumpta, aut ex legum determinatione procedens. Fundatur igitur in indiciis seu signis, quæ quò majora & veritati magis vicina esse apparent, eò fortiorem efficiunt præsumptionem. A *conjectura*, cum qua sæpe confunditur, differt, quòd præsumptio importet magis determinatum assensum, quàm conjectura, quæ ferè suspicionem tantum denotat, non Judicium vel oppinionem: à *fictione Juris* autem, quòd hæc non sit opinio veri, nec versetur circa rem dubiam, sed sit certa falsitatis ex rationabili causa à Jure facta assumptio in ordine ad aliquem effectum, non admittens probationem in contrarium: sic Jura fingunt, hæredem esse eandem cum defuncto personam in ordine ad succedendum in omnia defuncti jura & onera: sic fingunt, Religiosum esse mortuum ad disponendum de rebus fortunæ: Canonicum in Studiis versantem residere in sua Ecclesia in ordine ad percipiendos fructus annuos.

2 Præsumptio est duplex, Hominis & Juris: *Hominis* est, quæ ex indiciis & circumstantiis formatur à viro prudente, vel à Judice, pro vel contra aliquem, ac nullibi in Jure reperitur expressa, v. g. si Titius fuit inimicus Sempronii, & iste comperitur noctu occisus præsente Titio, hic præsumitur occîdisse Sempronium. *Juris*, quæ in Jure, nimirum vel in Canone vel in Lege aliqua, reperitur expressa: sic Jura præsumunt, quemlibet esse bonum, donec probetur malus: semel malum semper esse malum in eodem genere delicti: decimas spectare ad Parochum &c. *l. 18. §. 1. ff. de*

ff. de probat. c. 8. de R. I. in 6. c. fin. de Rest. spoliat. Utraque subdividitur: *Hominis* quidem in *probabilem*, seu *gravem*, vel *discretam*, quæ fundatur in indiciis verisimilibus, & cum effectu frequenter conjunctis, qualis est, qua puella præsumitur parùm verecunda, quæ cum viris frequenter conversatur, ut est exemplum in *c. 13. h. t.* & in *violentam*, quæ etiam *vehemens*, vel *vehementissima* dicitur, & oritur ex indiciis vehementibus, & cum re, vel facto, quod præsumitur, ordinariè & ferè semper conjunctis, ita ut prudenti dubio ferè locus non relinquatur, ut si nudus cum nuda in loco obscuro deprehendatur; præsumitur enim fornicatio, ut est exemplum in *c. 12. h. t.* His opponitur præsumptio *levis*, vel *temeraria*, quæ formatur ex indiciis levibus, vel vanis, vel superstitiosis, qualis erat usitata olim purgatio vulgaris per aquam, ferrum candens, duellum. *c. 2. & fin. de purg. vulg.* Præsumptio *Juris* alia est *simpliciter* talis, & *Juris tantùm*, quam quidem Jura faciunt, sed ei non ita assistunt, ut non admittatur probatio in contrarium: alia autem *Juris & de Jure*, quam nimirum non tantùm exprimunt Jura, sed etiam super præsumpto tanquam aliquo sibi comperto aliquid statuunt, ac ita habent pro veritate, ut nullam in contrarium probationem directam admittant; hinc etiam vocatur *necessaria*, vel *violentissima*: talis datur pro sententia, quæ transiit in rem judicatam: quod res in Inventario descriptæ in bonis fuerint defuncti &c. *l. 207. ff. de R. J. l. ult. C. Arbitrium tutelæ.*

Dico 1. Præsumptio hominis *violenta* probat 2
saltem in Civilibus plenè, quamdiu contrarium

evidenter non probatur. 2. *Probabilis* verò semiplenè, vel plus, minúsve, pro qualitate indiciorum, & subjectæ materiæ, atque circumstantiarum; quod denique arbitrio Judicis relinquendum est. Pars 1. sumitur ex *c. 2. 12. 13. h. t. c. fin. de presbyt. non baptiz. in fin. c. un. §. porro. ut benefic. Eccl. sine diminut.* DD. passim. Pars 2. ex *c. 3. 11. h. t. & l. 3. C. de Reb. cred.*

3 Dico 2. Præsumptio *Juris* tam probabilis quàm violenta, pariter plenè probat, ac pro veritate habetur, non absolute quidem, sed sub conditione, nisi contrarium probetur. 2. Præsumptio *Juris & de Jure* autem ita plenè probat, ut non admittat probationem in contrarium. Pars 1. constat ex *c. fin. de restit. spol. in 6. l. 25. ff. de probat.* cùm is, pro quo stat talis præsumptio, habeat intentionem fundatam in Jure, ut loquuntur. Pars 2. ex *l. ult. cit. c. 6. de condit. appos. c. 30. de sponsal.* Interim tamen, cùm omnis præsumptio debeat cedere veritati, etiam præsumptio Juris & de Jure vincitur per confessionem propriam ejus, pro quo stat: per evidentiam facti, & allegationem notorii: per instrumentum publicum: per hoc, quod is, pro quo stat, non excipiat contra probationem in contrarium adductam: item per probationem indirectam, qua ostenditur, non adesse in facto qualitates requisitas ad præsumptionem Juris & de Jure.

4 Dico 3. Præsumptio violenta, tam Hominis, quam Juris, probabiliùs sufficit etiam in Criminalibus (saltem ubi delictum est difficilis probationis, utì sunt delicta carnis, suppositio partûs, incendium, furtum, veneficium, & similia, quæ in

oc-

occulto & per fraudem committi solent) ad sententiam definitivam & ad pœnam ordinariam. Abb. Farinac. Menoch. Laym. & alii contra Innoc. Fel. Fachin. Mynſ. Prob. 1. ex *l. 34. C. ad L. Jul. de adult. c. 12. h. t. c. 11. de Sim. & c. fin. de homicid. in 6.* ubi contra reum delicti, contra quem stat hujusmodi præsumptio, statuitur pœna ordinaria, 2. Ex ratione; quia talis præsumptio non minorem inducit certitudinem, quàm duo testes, qui juxta omnes sufficiunt ad condemnandum in Criminalibus & ad pœnam ordinariam infligendam, imò facit majorem; cùm utique minùs fallere possint indicia violenta, ordinariè & ferè semper connecti solita cum facto, quàm duo testes, qui corrumpi & decipi possunt longè faciliùs. 3. Ex detrimento, quod Reipublicæ immineret ex opposita sententia, secundùm quam rarissimè puniri pœnâ ordinariâ possent crimina difficilis probationis, quæ non solent committi coram testibus, vel cum erectione instrumentorum. *Objic. 1.* In *l. fin. C. de probat.* ad condemnandum in Criminalibus majoribus requiruntur probationes luce meridiana clariores, scilicet haustæ ex *apertissimis documentis, vel indiciis indubitatis, & luce clarioribus:* sed præsumptiones non sunt probationes tam apertæ & claræ. 2. In *can. 1. caus. 2. q. 1.* ait S. August. *nos in quemquam sententiam ferre non possumus, nisi aut convictum, aut sponte confessum.* R. ad 1. Illa lex, cui præcipuè innituntur Adversarii, nobis potiùs favet, dum disjunctivè insinuat sufficere *indicia indubitata*, ex quibus oritur præsumptio violenta. Vel dic, textum loqui de delictis, quæ ordinariè aliis modis probari plenè

possunt, quàm per præsumptiones; quod non est contra nostram assertionem. Ad 2. præsumptione violenta gravatus rectè, & æquè bene dicitur convictus, quàm per duos testes; cùm æquè, vel magìs illa faciat moralem certitudinem, quàm isti.

§ Dico 4. Varia de Præsumptionibus exstant axiomata, utì I. Præsumptio cedit veritati, seu quando res aliunde fit clara. *l. 25. pr. v. sin verò ff. de probat.* II. Præsumptio relevat ab onere probandi, & id rejicit in Adversarium; quia ille, pro quo stat, suam intentionem habet fundatam. III. Præsumptio una cedit pluribus in contrarium stantibus. per *l. 3. §. 1. ff. de testib.* IV. Una præsumptio fortior tollit alteram infirmiorem, quæ stat in contrarium. *l. 7. ff. de in integr. rest. c. 3. qui fil. sint legit.* Et quamvìs in dubio relinquendum sit arbitrio Judicis, quænam ex contrariis sit fortior & verisimilior, cæteris tamen paribus potentior censetur communiter 1. quæ stat pro valore actûs. 2. quæ favet Reo. 3. quæ excludit peccatum, vel absurdum. 4. quæ Juri Communi conformior est. 5. quæ fundatur in natura. 6. quæ est *Juris*. 7. quæ est favorabilior vel benignior. 8. quæ est magìs specialis &c.

TITULUS XXIV.

De Jurejurando.

SUMMARIUM.

1. *Quid sit Juramentum; & quibus verbis fiat.*

2. Quo-

2. *Quotuplex sit Juramentum, tam Judiciale, quàm Extrajudiciale.*
3. *Quando jurare sit licitum.*
4. *Qualis esse debeat ejus materia.*
5. *Effectus Juramenti Promissorii.*
6. *Quandoque obligat juramentum, licèt promissio sit nulla.*
7. *Juramentum, actui per Jus Civile irritato adjectum, non confirmat actum.*
8. *Juramentum* Judiciale *(quod Actor deferre Reo non potest, si prorsus nihil adhuc probavit) præstari debet vel referri. An recusari aliquando possit.*
9. Necessarium *an, & cui deferri debeat.*
10. *Quis sit effectus Juramenti utriusque, tam delati, quàm præstiti.*
11. *Juramentum* in litem *cui, à quo, & quando deferendum.*

Usjurandum, seu Juramentum, quod sæpe ser- 1
vit ad faciendam vel complendam probationem tum extra tum intra Judicium, qua de causa *l. 1. ff. h. t. maximum remedium expediendarum litium* vocatur, est *invocatio divini Nominis in testimonium*, seu est actus latriæ, quo DEUS, vel potiùs Divina veracitas, invocatur in testem, scilicet vel ad faciendam fidem, vel ad firmandam promissionem. Ut valeat, requiritur 1. intentio invocandi DEUM in testem. 2. locutio, saltem interior. 3. res honesta & licita, si juramentô aliquid promittatur. Fit autem vel explicitè, ut si dicas: juro: vel: *DEUS mihi sit testis:* vel: *sic me DEUS adjuvet*, vel: *dispeream, diabolus me rapiat &c. nisi ita sit*; quæ sunt juramenta imprecatoria;

vel ex communi persuasione & consuetudine: Mein Eyd: mein Seel ꝛc. vel implicitè, ut si dicas: *per cœlum: per fidem Catholicam: per Deiparam: per Sanctos &c.* quia in his creaturis speciali quodam modo relucet Divinum Numen, & sic, si in testes vocentur, implicitè ipse DEUS vocari censetur. Siquis Deos falsos invocat in testes, non est juramentum, nec indè obligatur secluså conscientiâ erroneâ. Econtra juramentum non est, si dicas, *verè*, wahrlich/ *per fidem meam, per conscientiam meam, in fide sacerdotis, sub fide Nobili, quàm verè vivo*, & (secluså intentione DEUM invocandi in testem, sed solùm enuntiativè proferendo hæc verba) *DEUS est testis, DEUS scit ita esse, coram DEO loquor, vivit DEUS.* Item hæ comparationes, *quàm verè est DEUS, quàm vere DEUS est veritas, quàm verè Christus est in Eucharistia, quàm verum est Evangelium &c.* Siquis tamen tantam suis dictis inesse veritatem vellet indicare per hos modos loquendi, quanta inest veritatibus Fidei, blasphemus foret, non verò, si solùm aliquam similitudinem, non paritatem, vellet instituere, ut sensus esset: verum hoc est *sicut* verum est DEUM existere &c. tunc enim solùm esset aliqua levitas, & irreverentia erga res Divinas.

2 Juramentum 1. & generaliter dividitur, in *Assertorium* & *Promissorium.* Illo confirmatur assertum de re præsente, vel præterita, vel etiam futura, sed absque promissione: Isto confirmatur promissio aliqua de dando, faciendo, vel omittendo in futurum à jurante: si sit de sumenda vindicta, vocatur *comminatorium:* si jurans sibi imprecetur malum, si dictum non sit verum, vel promissio

non

non implenda à se, dicitur *Imprecatorium*, vel *Execratorium:* si juretur cum solennitate aliqua, & actione corporali, v. g. tactu Evangeliorum, vel pectoris, vel erectione digitorum appellatur *solenne*, vel *corporale*, ein Cörperlicher Ayd. Dividitur 2. in *Judiciale*, quod præstatur in Judicio: & *Extrajudiciale*, quod extra Judicium. Judiciale est multiplex, nimirum *calumniæ* & *malitiæ*, de quibus ad *Tit. de Juram. cal.* item *credulitatis*, & *veritatis*, de quibus ad *tit. de testib.* jam actum. Aliud dicitur *Litis decisorium*, quod in defectu aliarum probationum præstatur ab alterutra Parte litis finiendæ causa, & est triplex, scilicet *Voluntarium*, quod Pars defert Parti, non approbante Judice, & sic appellatur, quia liberè recusari vel referri vel præstari potest ab eo, cui defertur: *Judiciale in specie*, quod Pars defert Parti approbante Judice, & hoc regulariter recusari nequit, sed vel præstari debet, vel referri, nempe illi, qui detulit, petendo, ut ipse juret. *l. 12. §. 1. C. de reb. cred. l. 34. §. 6. 7. ff. h. t.* demum *Necessarium*, quod à Judice ipso defertur alterutri Parti, & hoc neque referri potest, sed præstari debet. *l. 12. cit. §. 2. c. fin. h. t.* atque ideo *necessarium* nuncupatur: si Judex illud deferat Actori ad supplementum probationis, *Suppletorium*, si Reo ad se purgandum, *Purgatorium* dicitur. Præter hæc juramenta Judicialia datur & aliud, quod vocatur *Juramentum in litem*, vel *æstimatorium litis*, quod nempe Judex defert Actori, & petit, ut juratò edisserat, quanti æstimet rem, in Judicium deductam, & super qua litigatum est: si juret super vero valore rei, appella-

pellatur *de veritate:* si juret super damno, quod pati debuit, vel super lucro, quo carere ob rem sibi non restitutam *de interesse*: si demum nec de vero valore rei, nec de interesse, sed super singulari affectione sua, qua fertur in rem sibi ablatam, juramentum *affectionis*, vel de *affectione* vocatur.

3 Dico 1. Jurare licitum imò meritorium est, si habeat tria necessaria requisita, quæ vocantur *tres comites*, & sunt veritas, judicium & justitia. Communis omnium contra Anabaptistas. Patet ex Scripturis *Deut. 6. & Psal. 62.* ibi: *Laudabuntur omnes, qui jurant in eo.* Jeremias autem disertè exprimit dictos tres comites, dum ait *c. 4. jurabis, vivit Dominus, in veritate, & in judicio, & in justitia.* Unde, quando Christus *Matth. 5.* jubet *non jurare omnino*, & addit: *sit sermo vester, est, est, non, non,* intelligendus est de juramento, quod caret aliquo ex dictis comitibus. Ratio autem est, quia juramentum ritè præstitum pertinet ad virtutem Religionis & cultum DEI latreuticum, cùm per illud confiteamur DEI infallibilem veracitatem & summam authoritatem. *Veritas* in juramento Assertorio datur tunc, quando jurans credit coram DEO absque prudenti formidine, rem sic se habere, prout asserit: in Promissorio datur duplex veritas, *intentionis* nempe, quando juratò promittens habet animum implendi promissum, & *executionis*, quando re ipsa suo tempore implet. *Judicium* datur, si juramentum non fiat temerè, & absque justa causa utilitatis vel necessitatis, sed discretè & cum reverentia. *Justitia* demum, quæ fere respicit tantùm juramentum promissorium, si objectum, super quo juratur,

vel

vel res, quæ promittitur, non sit illicita, sed sine peccato præstari possit. Et hinc de juramento promissorio tres in Jure Canonico regulæ exstant, datæ negativæ: prima: *juramentum non est vinculum iniquitatis. c. 18. h. t.* seu obligare nequit ad faciendam rem illicitam: secunda: *non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum. c. 58. de R. J. in 6.* v. g. juramentum faciendi furtum, non revocandi res Ecclesiæ malè alienatas &c. Una autem affirmativa: *Omne juramentum est servandum, quod sine salutis æternæ dispendio, & præjudicio tertii, servari potest. c. 28. h. t.* seu quod absque peccato servari potest: sic obligat juramentum solvendi usuras. *c. 6. h. t.* quia solvere usuras peccatum non est; quamvis eas exigere sine justo titulo peccatum sit. Cœterùm si in juramento assertorio deficit *veritas*, & in promissorio veritas *intentionis*, semper est peccatum mortale, etiam in re levi; quia perjurium, seu juramentum falsum, semper est gravissima injuria contra veracitatem DEI; cum per id DEUS invocetur, ut testificetur falsum: si verò in promissorio solùm deficit veritas *executionis*, si nempe non exequaris, quod promisisti, peccatum, si res levis promissa sit, est tantùm veniale; quia nec DEUS nec homo censetur obligare velle ad præstandam rem levem sub peccato gravi. Si verò deficiat *judicium*, per se censetur esse solùm peccatum veniale, nisi nempe per accidens fiat mortale, ut si temere jures frequenter, & sic te exponas periculo propinquo jurandi falsum; talem enim consuetudinem teneris sub mortali deponere. Si denique deficiat *justitia* in juramento promissorio,

peccatum est grave, si materia sit graviter illicita, leve, si leviter peccaminosa. DD. communiter, quamvis hoc ex ratione difficulter probetur. Unde

4 Dico 2. Materia juramenti promissorii debet esse licita. 2. &, si fiat soli DEO, de meliori bono; adeóque non sufficit, si materia sit indifferens, vel impeditiva majoris boni. Communis. Ratio primæ partis est, quia juramentum promissorium non potest esse vinculum iniquitatis. Ratio secundæ, quia juramentum promissorium non obligat, nisi acceptetur; DEUS autem, si ipsi soli fiat, non acceptat, nisi sit de meliori bono; & tale juramentum æquiparatur voto, imò est votum juratum, quod essentialiter debet esse de meliori bono, utì videbimus ad *tit. de Voto. Objic.* In juramento promissorio, quod fit homini, æquè invocatur DEUS in testem, ac in illo, quod fit soli DEO: ergo in utroque materia potest esse æqualis: sed, quod fit homini, admittit materiam indifferentem: ergo. R. *N. ant.* nam in priori DEUS tantùm ut testis invocatur, in posteriori autem ut testis, & simul ut acceptator, promissarius, atque creditor.

5 Dico 3. Juramenti Promissorii liberè facti effectus est obligatio, eáque duplex, Religionis & Justitiæ, saltem sub certis conditionibus, modò à promissario fuerit acceptatum. Communis & certa. Quòd pariat obligationem Religionis, patet ex *c. 6. h. t.* & quòd obligationem Justitiæ, ex *c. 14. eod. & l. 9. ff. de probat.* Ratio, quia in juramento promissorio reperiuntur duo, nempe juramentum, quod accedit promissioni, & ipsa promissio:

missio: *promissio* autem acceptata, utpote pactum vel contractus parit obligationem Justitiæ, & juramentum, casu quo accedit promissioni, parit obligationem sibi propriam, nempe Religionis, ad præstandum id; quod juratum est. Obligatio Religionis est personalis, & ideo non transit ad hæredes jurantis, vel successores. S. Thomas 2. 2. q. 98. a. 2. ad. 4. quia est actio personalis, & vinculum personæ annexum, sicut votum. Obligatio Justitiæ est realis, & transit ad hæredes jurantis, utpote descendens ex pacto vel contractu, atque ideo datur actio, si non ex pacto, saltem ex juramento de Jure. *c. 14. cit.* Dixi 1. *libere præstiti*, h. e. cum debita cognitione, advertentia, & deliberatione. Si metu gravi injustè incusso vel per injuriam extortum sit, valet quidem, & obligationem parit, ut habet verior & communior ex *c. 6. & 15. h. t. & c. 4. de his, quæ vi*; quia injuria & metus non tollit voluntarium & liberum simpliciter. *l. 21. ff. quod met. caus.* adeòque Jure Naturali valet juramentum sic extortum: Jure autem Positivo non reperitur clare irritatum. Facilè tamen impetratur ipsius relaxatio à Superiore Ecclesiastico; vel hac non impetrata juramento satisfit per solutionem momentaneam, ita ut statim repeti solutum possit. v. g. juratò promisisti solvere usuras iniquas; quamprimum has solveris, & sic obligationi Religionis satisfeceris, poteris repetere solutas. Dixi 2. *Obligatio*, nempe gravis, si res, de qua juratum est, sit gravis, levis autem, si res sit levis; quia DEUS, qui per juramentum invocatur in testem, censetur auctoritate sua obligare juxta proportionem materiæ, sicut

aliàs

aliàs solet per sua præcepta. Dixi 3. *sub certis conditionibus*, quæ nimirum tacitè censentur esse imbibitæ promissioni, consequenter & juramento accessoriè adjecto, quales sunt: *si potero*: *salvo jure tertii*, cui præjudicari nequit: *si res in eodem statu permanserit*, & circumstantiæ non notabiliter postea mutentur, per *c. 25. h. t.* vel: *nisi is, in cujus gratiam juratò aliquid promissum, sponte remiserit obligationem*, per *c. 12. de for. comp.* remissa autem obligatione principali promissionis cadit hoc ipso etiam obligatio Religionis seu juramenti tanquam accessoria. Dixi 4 *modò fuerit acceptatum à promissario*, seu cui juratò aliquid promissum est; promissio enim non acceptata non parit obligationem Justitiæ, sed evanescit, consequenter & obligatio juramenti propria, velut accessoria: si tamen promissio non acceptata parit obligationem fidelitatis, videtur & obligatio juramenti seu religionis subsistere.

Objic. 1. Observationem juramenti exigit ipse DEUS, utpote per illud invocatus in testem: ergo homo, cui juratum est, illam remittere nequit. 2. Si omne juramentum promissorium involvit dictas conditiones, nullum dabitur absolutum; quod est absurdum dicere. 3. Qui rem parvam juramentô promissam non præstat, DEUM facit testem falsi, seu facit, ut DEUS testatus sit falsum: ergo peccat mortaliter non præstando rem levem. R. ad 1. DEUS non aliter acceptat juramentum, quàm in quantum acceptat homo promissionem: ergo, si homo remittit obligationem promissionis sibi factæ, etiam DEUS remittit obligationem juramenti. Ad 2. Conditio, quæ vel suapte natura,

tura, vel ex dispositione Legis inest actui, eum non facit conditionatum. *l. conditiones ff. de condit & demonstr.* DD. & gl. *in c. 25. h.t.* Ad 3. qui initio, quando fecit juramentum promissorium, habuit intentionem implendi, & postea non implet, non mentitur, neque peccat contra veritatem, sed solùm contra fidelitatem, vel simul contra Justitiam, quæ utraque virtus parvitatem materiæ admittit, consequenter nec DEUM in testem falsi adducit.

Quæres, an juramentum, quod diximus esse promissioni vel actui accessorium, subsistere possit & obligare, quando actus, cui adjicitur, aut promissio est invalida, & non obligat? R. affirmativè, tunc nempe, quando, quod juratum est, præstari potest sine præjudicio tertii ac sine dispendio salutis æternæ, h. e. sine peccato. *c. 6. 28. h.t.* Sic, licèt promissio solvendi usuras sit nulla, & obligationem Justitiæ non pariat, qui tamen juratò promisit, ex juramento & virtute Religionis tenetur eas solvere: quia solvere peccatum non est. Idem dic de eo, qui latroni juravit, se soluturum ei lytrum, si parcat. Sic, licèt renuntiatio fœminæ ad successionem in bonis paternis de Jure Civili sit nulla, si tamen accessit juramentum, servari debet. *c. 2. de pact. in 6.* Aliud foret, si etiam juramentum esset irritatum à Jure, vel juraus intenderet se obligare ad actum lege prohibitum, v. g. minor ad alienandas ædes, vel uxor ad alienandum prædium dotale &c. quia nec per juramentum obligare se quis potest ad id, quod nequit perficere. Sed quid Juris, siquis gessit actum non eo modo, & solennitate, uti Jura præscribunt, & ad 6

va-

valorem actûs requirunt, addidit tamen juramentum, quòd revocare nolit; vel actui irritato à jure adjecit juramentum? v. g. si fœmina malè alienavit & nulliter prædium dotale, vel alius fecit testamentum, adjecit tamen juramentum, quo promisit non revocare alienationem, vel testamentum: item si filia renuntiet cum juramento hæreditati paternæ dote contenta: si Minor sine authoritate Curatoris juramento celebret contractum: siquis donet ultra 500. solidos juratò absque insinuatione apud Judicem: si mulier fidejubeat cum juramento renuntians privilegio S.C. Vellejani &c. An hujusmodi juramenta *confirmant* actus prædictos, à Jure Civili irritatos, h.e. an tantas habent vires, ut actus istos quasi resuscitent, atque ita firment, ut præter obligationem Religionis juramento propriam pariant obligationem quoque Justitiæ, quam peperissent actus, si non fuissent à Jure irritati? Ad hanc quæstionem celeberrimam R. &

7 Dico 4. Juramentum non confirmat actum vel contractum, de Jure Civili irritatum in favorem privatorum. Ita cum P. Wiestner *h. n. 78.* ex modernis non pauci primique nominis DD. contra gl. *in c. 2. cit. v. servari.* Bald. Covar. Gutierez, Fachin. Suar. Azor. Sanch. Pirh. & aliorum communissimam, Probatur negativè, quia juramentum nec ex natura sua actum invalidum facit validum, aut obligationem aliam quàm Religionis sibi propriam producit, non verò obligationem Justitiæ; aliàs enim hanc quoque producere deberet juramentum de solvendis usuris; quod nemo dicit: nec ex Jure Positivo humano,

ut

ut patebit ex solutione objectionum. Imo nec Jus Civile potuit juramento, quod est extra sphæram illius, tribuere vim producendi obligationem Justitiæ, juramento extrinsecam, Nec Jus Canonicum extra territorium Papale, cùm ad materiam profanam, de qua aliquid disponit Jus Civile, se non extendat extra territorium Papale: neque credibile est, Papam licèt posset, voluisse beneficium Juris Civilis, in favorem, certarum personarum aliquos actus irritantis, iterum tollere, illos validando vel vim validorum actuum tribuendo per appositum juramentum. Dixi 1. *de Jure Civili irritatos*; quòd enim non firmet actus Jure Naturali irritos, aut in præjudicium tertii cedentes, clarum est per se, ac ita, ut neque juramentum valeat, aut obligationem sibi propriam pariat; id quod etiam intelligas de actibus à Jure Canonico, vel etiam Civili prohibitos sub peccato in conscientia; cùm utique nulla possit dari obligatio ad illicitum. Dixi 2. *in favorem privatorum*, quales sunt actus pro exemplo superiùs *n. præced.* allati: si autem sint irritati propter bonum publicum, tum nec ipsum juramentum stringit ad faciendum vel exequendum id, quod à Jure Civili est annullatum. Ratio disparitatis est, quòd privati renuntiare possint favori propter se principaliter introducto, &, si actui irritato adjiciant juramentum, absque peccato observabile, censeantur renuntiare: nemo autem renuntiare favori publico, vel spectanti principaliter bonum publicum. *c. 12. de for. compet.*

Objic, 1. Jura majorem tribuunt vim juramento, quod sponte præstatur, quàm illi, quod per dolum

dolum vel metum præstatur, *Auth. Sacramenta puberum C. si adversùs venditionem. c. 28. h.t. & c. 2. de pactis in 6.* sed, quod præstatur dolo vel metu extortum, jam parit obligationem Religionis: ergo, quod sponte adjicitur actui, majorem parit obligationem: ergo præter obligationem Religionis parit obligationem Justitiæ, consequenter confirmat actum. 2. in *d. c. 2.* dicitur, quòd *pactum* renuntiationis invalidæ, cui sponte adjicitur juramentum, *servari debeat*, & *firmatum* fuerit: sed *pactum firmatum* parit obligationem Justitiæ: ergo. 3. Juramentum promissorium actui invalido adjectum juxta omnes parit obligationem Religionis: ergo valet juramentum; ergo & valet promissio, ratione cujus est & dicitur juramentum *promissorium*. 4. Nihil interest, an actus, cui adjicitur juramentum, convalescat, aut confirmetur, vel non; ergo frustra disputamus de hoc objecto.

℟. Ad 1. *N. illatum*; nam illa majoritas obligationis adhuc se tenet intra latitudinem & limites Religionis; siquidem juramentum sponte præstitum relaxari, rescindi, vel dispensari non potest sine speciali & nova causa; benetamen vi, dolo vel metu aut aliâ injuriâ extortum, quod à Superiore Ecclesiastico ob hanc solam injuriæ causam facilè relaxatur. Dein juramento per metum &c, extorto satisfit per momentaneam solutionem, ut statim rursus repeti possit solutum, non autem sponte præstito. *Auth. cit.* non est ad rem, quia loquitur de sacramento (h. e. juramento) actibus validis adjecto, ut patet ex *Rubrica tituli*, ad quem po-

ponitur, nempe *de reſcind. vend.* & ex textu ſubjuncto, qui habet verbum *retractandis:* invalidi enim actus non reſcinduntur, non retractantur; quod enim nullum eſt, reſcindi aut retractari non poteſt. Addo, quòd imperator novam vim juramento, quod eſt aliquid ſpirituale, tribuere nequeat propter defectum jurisdictionis. Ad 2. *pactum* ſervari rectè dicitur, ſi id, quod conventum eſt, ex virtute Religionis præſtari debeat, ſicut ipſi Adverſarii dicunt, promiſſionem uſurarum ſub juramento factam ſervari debere, quamvis non ex alia quàm juramenti & Religionis obligatione; cùm per juramentum talis promiſſio non reconvaleſcat ita, ut pariat obligationem Juſtitiæ: ſervari igitur debet *materialiter*, non *formaliter* ſeu in ratione pacti. Pari modo *firmatum* dicitur, in quantum ex adjecto juramento ſaltem aliqua orta eſt obligatio, nempe Religionis. Ad 3. *N. Illatum*, retorſio eſt manifeſta in juramento promiſſorio de uſuris ſolvendis, quod eſt juramentum promiſſorium, quamvis quà promiſſio ſit invalidum, & obligationem *Juſtitiæ* non producat, bene tamen *Religionis* quà juramentum, quod *reddi debet Domino*, ut loquitur *c. 6. h. t.* uſurarius autem compellendus eſt ad uſuras, vi juramenti ſolutas, iterum reſtituendas. *c. 6. cit.* Ad 4. *N. ant.* in effectu enim plurimùm intereſt; ſi enim firmaretur actus invalidus per juramentum ita, ut oriretur obligatio Juſtitiæ, ſequeretur 1. quòd talis obligatio tranſiret ad hæredes jurantis. 2. Quòd relaxatô juramentô maneret adhuc obligatio Juſtitiæ. 3. Quòd actus vel contractus per juramentum confirmatus páreret actionem in foro ex-

terno. 4. Quod esset irrevocabilis. 5. Quòd juramentum non facilè relaxari posset propter ju promissario indè quæsitum. Quæ omnia aliter se habent, si actus, de Jure Civili in favorem privatorum irritati, non confirmentur per juramentum. Hucusque de juramento Extrajudiciali, & Promissorio maximè: nunc aliqua supersunt dicenda de Judiciali, maximè Assertorio.

8 Dico 5. Juramentum Judiciale specificè sumptum (quod nempe defert Pars Parti Judice approbante) in defectu sufficientis probationis tum Reus Actori, quàm Actor Reo deferre potest. 2. non tamen Actor Reo, si prorsus nihil adhuc probavit. 3. regulariter in omnibus causis Civilibus. 4. delatum verò præstari, vel referri, necessariò debet, & recusari sine justa causa nequit. Pars 1. constat ex *l. 12. C. de reb. cred.* Pars 2. quam tenet Abb. Bart. Menoch. Haun. P. Wiestner contra Jas. Fachin. Umm. Zoes. P. Engel & aliorum satìs communem, qui pro se etiam allegant Praxim, sumitur ex *l. 4. C. de edendo. & c. fin. s. sanè h. t.* ubi dicitur, *actore non probante*, vel *omnino deficiente in probatione*, si nimirum nec præsumptionem pro se habeat ullam, Reum esse absolvendum, *etsi nihil ipse præstat*, vel, *etsi nihil præstiterit*, adeóque nec juraverit: item ex *l. 11. C. de reb. cred.* ibi: *satìs absurdum est redire ad Sacramentum, &, cùm desperavit aliam probationem, ad religionem convolare.* Ratio est, quia juramentum *absque judicio* & temerè præstari licitè non potest: ergo nec exigi temere; quod fieret, si Actor omni probatione, & præsumptione, destitutus Reum vexaret, & onerare

juris-

jurisjurandi neceſſitate, cogerétque ipſum probare, quod tamen onus probandi Actori incumbit. Pars 3. ex *l. 3. 9. & 11. 34. ff. h. t.* In Criminalibus ſaltem Actor Reo deferre non permittitur; quò referuntur etiam cauſæ Civiles valde arduæ, & Matrimoniales, ubi agitur ad diſſolvendum Matrimonium, item cauſæ omnes, in quibus lex vel ſtatutum omnino plenas requirit probationes; quæ enim fit per juramentum, dicitur eſſe probatio ſolùm privilegiata. Pars 4. ex *l. 38. ff. h. t.* ibi: *manifeſtæ turpitudinis & confeſſionis eſt, nolle nec jurare, nec jusjurandum referre*, h. e. petere, ut deferens juret: cauſæ autem abſolutè recuſandi delatum juramentum, ita ut nec referri debeat, ſunt plures. 1. Si deferens jurare priùs nolit de calumnia, Pars tamen, cui defert, id exigat, uti exigere poteſt. *l. 34. §. 4. l. 37. ff. eod.* contra referens non tenetur jurare de calumnia, ſicut primò deferens. *l. 34. cit. §. 7.* Dein is, cui relatum eſt juramentum, non poteſt iterum referre, per *l. cit.* ſed neceſſariò jurare debet. 2. Si deferens ſemel revocavit delatum juramentum. *l. 11. C. de R. C. cit.* nec enim permittitur iterum deferre. 3. Si Pars, cui defertur, jam aliunde ſatis probavit. *c. 2. de probat.* quod longè probabiliùs etiam verum eſt, ſi ſe offerat ad ſatis probandum, per *c. cit.* 4. Si Actor deferens nihil omnino probavit, ut vidimus. 5. ſi deferens ſit perſona ſuſpectæ fidei, cui referre tutum eſt. 6. ſi is, cui defertur, ignoret rem, ſuper qua jurare deberet. *l. 34. cit. pr. l. 11. §. 2. ff. de act. rer. amot.* Et in hoc caſu deferens tenetur ſimpliciter ipſe jurare, niſi pariter verſetur in ignorantia facti alieni. De

mum 7. si causa sit famosa. *c. fin. pr. h. t.* item si non competat actio, vel Judex non sit competens. *l. 14. §. 3. C. de non num. pecun. l. 35. §. fin. ff. h. t.*

Objic. Contrà secundam Assertionis partem 1. In *l. 35. cit.* dicitur, audiendum esse tutorem, qui *omnibus aliis probationibus deficientibus defert juramentum jurandum:* ergo Actor omni probatione destitutus potest deferre juramentum. 2. Reus ægrè fere non potest, si ipsi deferatur juramentum, etiam absque alia probatione Actoris; quia sic constituitur Judex & testis in propria causa; si enim jurat, absolvitur; si autem jurare nolit, referre potest juramentum Actori. 3. Ipsa juramenti delatio est species probationis: ergo Actor deferendo juramentum hoc ipso aliquid probat. R. ad 1. Tutor, utpote gerens officium publicum pro pupillo, habet præsumptionem pro se, & causa pupillorum per se est valde favorabilis, & sic præponderat causæ adversarii, datúrque saltem aliqua præsumptio, consequenter & probatio pro Actore Tutore. Ad 2. Reus gravatur satis, si sine justa causa conjiciatur in necessitatem vel jurandi, vel, quod sæpe tutum non est, juramentum referendi Adversario, qui, sicut litem temere movit, ita facilè jurabit, & sic in Judicio vincet. Ad 3. est species probationis, petitæ tamen ex domo Rei, quod est contra *l. 7. C. de testib. & l. 4. cit.* vel probationis temerariæ, nisi eam præcedat alia.

9 Dico 6. Juramentum necessarium Judex non solùm potest, sed etiam tenetur ex officio, etsi litigantes non petant, deferre vel Actori vel Reo, ubi allata est probatio, at non sufficiens, & quidem

dem regulariter in omnibus causis. Communis, desumpta ex *l. 31. ff. h. t. l. 3. C. de reb. cred. & c. fin. h. t.* Ratio; quia officium Judicis pertinet supplere ea, quæ Juris sunt, ut habita sufficienti probatione ferre possit sententiam, & Partibus jus dicere. Dixi 1. *vel Actori vel Reo*; quamvis enim per se deberet potiùs deferre Reo cæteris paribus, utpote cujus partes in Jure sunt favorabiliores. *l. 125. ff. de R. J. & c. 11. eod. in 6.* promptiora enim sunt Jura ad absolvendum, quàm ad condemnandum. *c. 3. de probat.* sæpe tamen debet deferre Actori. *c. fin. cit. §. sanè.* utì 1. si Actor semiplenè probavit, Reus verò nihil, & præcisè negavit, nec præsumptionem pro se afferens: dico, *semiplenè*; nam Actori, nisi saltem semiplenam afferat probationem, vel præsumptionem gravem, quæ faciat semiplenam probationem, nunquam est deferendum. 2. si Actor, licèt Reus etiam aliquid positivè probaverit, sit magis legalis, fide dignior, vel rei veritatem magis nôsse credatur. 3. si Actor plusquam semiplenè probavit, Reus verò semiplenè tantùm, vel minùs. Dixi 2. *regulariter in omnibus causis*, nempe tam Criminalibus, quàm Civilibus. Interim tamen in Criminalibus criminaliter intentatis, in causis Famosis, Matrimonialibus in ordine ad dissolvendum, & Beneficialibus non est deferendum Actori saltem, utì nec in Civilibus valde arduis, nisi plùs quàm semiplenè probaverit, juramentum suppletorium. *arg. l. fin. C. de probat. c. fin. h. t.* item in iis causis, in quibus lex, vel statutum, requirit probationes manifestas, indubitatas, vel evidentes, cujusmodi non facit juramentum suppletorium.

10 Dico 7. Effectus *juramenti Judicialis* specificè sumpti, si deferatur, est obligatio illud præstandi vel referendi. *l. 38. ff. h. t.* nisi nempe adsit causa recusandi, de quo suprà *n. 8.* Si verò delatum præstetur, effectus est victoria, quam jurans ita obtinet, ut pro ipso ferri debeat sententia, & ab hac regulariter appellari nequeat, aut causa sit decisa retractari sine appellatione, licèt nova instrumenta reperiantur, imò licèt prætendatur perjurium à jurante commissum, modò evidenter & sine indagine longiori non pateat perjurium & dolus *l. 5. §. 2. l. 9. §. 1. l. 11. §. fin. l. admonendi 31. ff. h. t. l. 1. C. de reb. cred.* Et hinc si Actor juravit, consequitur *actionem in factum*, vel *judicati* ad consequendum id, quod sibi deberi juravit: Reus verò, si ipse juravit, *exceptionem juratoriam*, vel *judicati*, qua elidit actionem ulteriorem contra se circa debitum prætensum. *l. 7. §. 9. §. 1. & l. 28. §. ult. h. t.* Ratio; quia habet speciem transactionis, quæ, si sine dolo satis probato inita est, inviolabiliter observari debet. Effectus autem *juramenti necessarii*, si deferatur, est necessitas illud præstandi, ita ut nec referri possit vel recusari, nisi adsit talis causa, qualis sufficit ad recusandum juramentum Judiciale, de quo *n. 8.* Sumitur ex *l. 12. §. 2. C. de reb. cred. & l. fin. h. t.* Si verò delatum præstetur, ejus effectus est quidem victoria, quam jurans obtinet per sententiam pro ipso ferendam. *l. 3. §. 1. ff. h. t.* hæc tamen non ita est firma, ut absolutè transeat in rem judicatam, sed potest retractari etiam post decendium, si nova instrumenta, ex quibus appareat, falsum fuisse juratum, reperiantur. *arg. l. 4.*

C. si

C. si ex falſ. inſtrum. & l. 31. cit. Sed contra *Objic.* 1. Juramentum *Judiciale* poteſt liberè referri (& *voluntarium* in-vel extrajudiciale etiam recuſari) ergo & juramentum *neceſſarium* liberè referri poteſt. 2. Sententia, lata dependenter à juramento Judiciali, non eſt retractabilis regulariter, aut cauſa de novo reſuſcitabilis propter inſtrumenta reperta: ergo nec lata dependenter à juramento neceſſario. R. ad 1. *N. conſ. & parit* quia juramentum Judiciale (& voluntarium) defertur à Parte, quæ alteri imponere neceſſitatem non poteſt propter defectum jurisdictionis: econtra neceſſarium defertur à Judice, cui parere neceſſe eſt propter jurisdictionem, quam habet in litigantes. Ad 2. *N.* rurſus *conſ.* ratio diſparitatis eſt, quòd juramentum (Judiciale vel voluntarium) mutuo conſenſu Partium defertur & præſtatur, adeóque habet rationem tranſactionis, quæ propter noviter reperta inſtrumenta non retractatur. *l. 19. 29. C. de tranſact.* econtra juramentum neceſſarium defertur à ſolo Judice, & ſic naturam tranſactionis non induit, ſed ſententiæ, & quidem latæ ex probatione privilegiata, nimirum ex teſtimonio in propria cauſa contra regulam generalem *l. 10. ff. de Teſtib.* ibi: *nullus idoneus teſtis in re ſua intelligitur*; cui enim defertur juramentum, teſtis fit in propria cauſa: cujusmodi probatio privilegiata non verè, ſed tantùm interpretativè convincit, ac ideo prolata dependenter à juramento neceſſario ſententia nunquam tranſit in rem judicatam. Idem indicat *l. 31. cit.* quæ initio concedit reſciſſionem ſententiæ ex juramento neceſſario latæ, in fine autem negat reſciſſionem

nem sententiæ ex juramento Judiciali latæ, dum subjungit: *quodsi aliàs inter ipsos jurejurando transactum sit negotium, non conceditur eandem causam retractare.* Hæc de juramento *decisorio litis*; nunc de *æstimatorio litis.*

11 Dico 8. *Juramentum in litem* soli Actori deferri potest, & quidem, si est juramentum *affectionis*, à solo Judice, ac tantùm propter contumaciam vel dolum Adversarii, rem restituere vel exhibere non valentis, item in causis tantùm realibus, vel personalibus directis bonæ fidei: sivero sit juramentum *veritatis*, etiam à Reo deferri potest Actori, quando Reus non ampliùs potest restituere rem; item locum habet in actionibus etiam personalibus stricti Juris, & licèt Reus nec dolum, imò nec culpam commiserit. Sumuntur hæc ex *l. 1. seqq. ff. de in litem jurando.* Sed notandum, quòd juramentum affectionis possit præcedere taxationem Judicis, & eam subsequi: juramentum autem veritatis, seu de veritate & interesse, necessariò præcedat taxatio Judicis ob periculum perjurii; nam priùs taxat Judex rem, damnum, expensas, interesse &c. dein Actor jurat, ea tanti valere: & tum Reus secundùm hanc æstimationem juratam condemnatur. *Auth. Post jusjurandum C. de Judic.*

TITULUS XXV.

De Exceptionibus.

SUMMARIUM.

1. 2. *Quid, & quotuplex sit Exceptio.*

3. *Plu-*

3. *Plures exceptiones, etiam diversæ, possunt opponi simul, & successivè.*
4. *Quomodo Reus excipiendo fiat Actor.*
5. *Quando Exceptiones Dilatorias,*
6. *Et quando Peremptorias oporteat proponere.*
7. *An omissas in prima Instantia liceat opponere in secunda.*

SIcut probationes sunt arma Actoris, ita exceptiones sunt clypeus Rei, quo se defendat. Exceptio, Einwendung: Schutz oder Gegenwöhr: in genere sumitur pro defensione, hìc autem accipitur pro omni defensione in Judicio contra Actorem, & in *l. 2. ff. h. t.* dicitur *exclusio actionis*; quia verò subinde Actor convenit Reum, licèt actionem non habeat, ut si Titius te conveniat ex empto, emptio tamen non præcessit, vel te conveniat super re, quam tu jam præscripsisti &c. ideo meliùs definitur exceptio sic: *est exclusio actionis, vel intentionis, quam Actor deducit in Judicium ad condemnationem Rei.* Si Actori competit quidem actio de Jure, ex qua tamen iniquum esset condemnare Reum, vocatur *exceptio Juris*, qualis est exceptio metûs, doli, jurisjurandi &c. si non competat actio, & tamen agit, est & dicitur *exceptio Facti.* Si exceptioni aliquid opponat Actor, hæc oppositio vocatur *Replicatio:* responsio, quam ad Replicationem dat Reus, dicitur *Duplicatio:* & quam reddit ad hanc Actor, *Triplicatio*: si hanc rursus refellat Reus, erit *Quadruplicatio* &c. Ultra Quadruplicationem in plerisque tribunalibus non si- 1

nuntur Partes progredi, nisi adsint gravissimæ causæ: in audientiis verbalibus, & causis Summariis concludi solet per Duplicationem: de Jure Bavarico *tit. 7. a. 1. & tit. 8. a. 7.* Summarischen *Proceſſ.* quælibet Pars duabus vel ad summum tribus scriptionibus concludit. Practici appellant *Replicam, Duplicam, Triplicam, Quadruplicam &c.*

2 Sicut Actio, ita & Exceptio alia est *Realis*, quæ cohæret rei vel causæ, & ideo ad hæredes vel successores transit, uti est exceptio rei judicatæ, doli mali &c. alia *Personalis*, quæ competit præcisè intuitu personæ, & ideo ad hæredes vel successores non transit, uti exceptio competentiæ, qualem habent Clerici, parentes erga liberos &c. Præcipua autem divisio exceptionum est in Dilatorias & Peremptorias: *Dilatoriæ* seu *Temporales* sunt, quæ jus aut actionem vel intentionem non excludunt penitus, sed solùm differunt vel suspendunt ad tempus, aut transferunt in alium locum: hæ vel respiciunt personam Judicis, v. g. quòd sit incompetens, suspectus, inimicus Rei &c. vel personam Actoris, v. g. quòd sit pupillus, excommunicatus, vel aliunde non habeat personam legitimam standi in Judicio: vel personam accessoriam, puta procuratoris, v. g. quòd procurator esse non possit, mandatô, saltem legitimô, careat &c. quòd testis non sit habilis &c. vel locum Judicii, quòd non sit satis tutus &c. vel tempus, v. g. quòd sit feriatum, quod conventa solutionis dies nondum advenerit &c. vel ipsam denique causam,

qua-

qualis est exceptio inepti vel obscuri libelli &c. *Peremptoriæ* seu *Perpetuæ* sunt, quæ jus & actionem Actoris, vel quod intendit, perimunt ac omnino tollunt, qui nempe vel ostendunt actionem nunquam ortam esse, v. g. contractum non esse celebratum, vel eam aliunde jam extinctam esse, v.g. pactô de non petendo, præscriptione &c. Et ex his aliquæ vocantur *litis finitæ*, utì exceptio rei judicatæ, transactionis, & juramenti, scilicet litis decisorii: vel denique ostendunt, actionem elidi & perimi posse, utì sunt exceptiones doli, metûs, erroris &c.

Dico 1. Potest aliquis opponere plures excep- 3
tiones vel simul vel successivè, licèt sint diversæ. *l. 5. l. 8. ff. l. 8. l. 9. C. h. t. l. 43. ff. de R. J. c. 15. de Præscript.* Lex *8. ff. cit.* sic habet: *nemo prohibetur pluribus exceptionibus uti, quamvis diversæ sint.* Sed contra *Objic.* 1. In Recessu Imperii de anno 1654. §. Es ſoll auch hinfüro jubetur, omnes exceptiones simul proponi ad abbreviandas lites: ergo non possunt proponi successivè. Idem in quibusdam locis exigit consuetudo, nisi nempe postmodum novæ exceptiones emergant. 2. Si possunt exceptiones diversæ proponi, poterunt etiam contrariæ, ut si Reus diceret: *Cajus mihi non dedit mutuum, & ego jam solvi:* sed hoc repugnat: ergo. R. ad 1. Standum quidem est consuetudini, & Juri recentiori, ubi receptum est: nostra assertio procedit de Jure Scripto antiquiori. Ad 2. *N. ma.* vel *dist. min.* sed hoc repugnat, si tales exceptiones opponantur conjunctivè per particulam *&* *C. min.* si disjunctivè per particulam *vel*, dicendo: *Cajus mihi*

mihi non dedit mutuum, vel, si dedit, jam solvi. N. min.

4 Dico 2. Reus excipiendo fit Actor secundùm quid, ita ut exceptionem probare debeat. 2. Si tamen in probatione deficiat, non hoc ipso censendus est fateri intentionem Actoris. Pars 1. constat ex *l. 1. ff. h. t.* Pars 2. ex *c. 63. de R. J. in 6.* & ex ratione, quòd excipiendo velit se meri contra intentionem Actoris: ergo non est censendus velle illam confiteri purè excipiendo, v. g. per verbum *solvi;* cùm possit tamen habere adhuc verum sensum, nempe conditionatum, *si Cajus mihi mutuum dedit, ego certò solvi:* quo pacto mutuum non fatetur: consequenter non relevat Cajum ab onere illud probandi: aliud foret, si ipsum factum, in quo se fundat Actor, fateretur, dicendo v. g. *accepi mutuum à Cajo, sed ego jam solvi.* Unde consultum est conditionatè vel disjunctivè exceptionem formare: *non memini, mihi mutuum esse datum: si tamen datum sit, jam solvi.* Vid. de hac re plura in meis *Decisionibus. decis. 62.*

5 Dico 3. Exceptiones dilatorias regulariter oportet opponere ante litis contestationem, præsertim fori declinatorias, & quæ spectant personam Judicis, tanquam incompetentis, vel suspecti. Ita plerique omnes ex *c. 20. de sent. & re jud. c. 62. de Appellat. c. 4. & l. penult. ac ult. C. h. t.* Dixi 1. *regulariter*, nisi nimirum primùm ex nova causa oriantur post litis contestationem, utì quæ opponuntur testibus aut instrumentis: vel nisi Reus juramentô fidem faciat, sibi eas primùm postea innotuisse, vel priùs à se probari non potuisse: vel

nisi

nisi tales sint, quæ retro acta & Processum irritent, uti excommunicatio Actoris, incapacitas jurisdictionis in Judice, falsum Procuratoris mandatum: vel nisi quis aliquam exceptionem dilatoriam expressè nominatam sibi reservaverit proponendam post litis contestationem. *c. 4. cit.* Dixi 2. *præsertim fori declinatorias &c.* aliàs enim Reus censetur consensisse in Judicem, si coram ipso vel unicum actum Judicialem gessit, eique jurisdictionem in se prorogâsse, ita ut recedere nequeat ampliùs, modò Judex jurisdictionis in tali causa & in Reum sit capax.

Dico 4. Exceptiones peremptorias regulariter 6
oportet proponere post litis contestationem, ita ut, licèt ante proponi possint, litis tamen contestatio procedat, discussione exceptionis dilatâ, usquedum constiterit de jure Actoris per probationes; quæ si non suffecerint, Reus est absolvendus, quin onus probandi exceptionem habuerit. 2. regulariter tamen ante sententiam definitivam. Pars 1. liquet ex *c. 1. 2. de lit. contest. in 6. l. 8. l. 9. C. h. t.* Pars 2. ex *l. 2. C. sentent. rescind. non posse.* Dixi in utraque parte *regulariter*; nam *ante litis contestationem* opponi possunt & admitti illæ exceptiones peremptoriæ, quæ in continenti probari possunt, vel evidenter statim patent, & sic Actoris calumniam manifestam faciunt; quales maximè sunt, quæ vocantur *litis finitæ*, uti *rei judicatæ, jurisjurandi* (tam Judicialis quàm Necessarii) & *transactionis. c. 1. cit.* ne nimirum lis inutiliter introducatur, & nec Judex nec altera Pars frustra fatigetur. *Post sententiam* verò proponi adhuc possunt 1. exceptiones nullitatis,

seu

seu quæ sententiam retro nullam faciunt; quæ tamen executionem sententiæ non impediunt, modò victor cautionem præstet de restituendis omnibus, si exceptio probetur. per *Clem. 1. de sent. & re jud. & Auth. quæ supplicatio. C. de precib. Imperat. offer.* 2. exceptiones primùm positæ emergentes, vel cognitæ. *arg. l. 1. C. de Re jud.* 3. exceptiones, quæ respiciunt executionem, uti exceptio compensationis, competentiæ, S. C. Vellejani, S. C. Macedoniani, solutionis jam factæ transactionis, rei jam traditæ, non numeratæ pecuniæ, vel si executor excedat modum, malè interpretetur sententiam, careat potestate exequendi; hæ enim executionem impediunt.

7 Dico 5. Quamvis exceptiones peremptoriæ in prima instantia omissæ proponi possint in secunda instantia juxta communem cum *gl. in c. 20. de sent. & re jud. in fin.* juxta illud axioma: *non allegatum, non probatum in prima instantia, allegari & probari potest in appellatorio Judicio*, seu in secunda instantia. *l. 6. §. 1. C. de appellat.* Id tamen non procedit de exceptionibus dilatoriis in prima instantia omissis. *l. 13. C. de Procurat.* Ratio disparitatis est, quod dilatoriis (intellige illas, quas ante litis contestationem diximus opponendas esse) per litis contestationem, quæ est tempus ipsis præfixum, censeatur esse renuntiatum, non verò peremptoriis, utpote quæ post litis contestationem regulariter proponendæ sunt usque ad sententiam definitivam & ultimam; nam litis contestatio in prima instantia extenditur ad secundum quoque. Allegatum axioma procedit de allegationibus & probationibus Actoris,

ris, vel, si ad exceptiones extendatur, solùm de Peremptoriis.

TITULUS XXVI.

De Præscriptionibus.

SUMMARIUM.

1. *Præscriptio & Usucapio confunduntur.*
2. *Quid sit Præscriptio:*
3. *Positiva & Privativa, Ordinaria & Extraordinaria.*
4. *Ob quas causas introducta sit.*
5. *Et quo Jure, Gentium an Civili.*
6. *Quis sit ejus effectus.*
7. *An procedat etiam in foro interno.*
8. *Quis præscribere possit, & contra quem præscribi.*
9. *Quid sit* bona fides *ad Præscriptionem necessaria: non stat cum dubio practico: quomodo hoc deponendum.*
10. *Quid & quotuplex sit* titulus *ad præscriptionem necessarius.*
11. *Quid & quotuplex sit* Possessio, *ad Præscriptionem necessaria.*
12. *Quotuplex sit* Tempus *ad Præscriptionem necessarium. Et quomodo probetur Immemoriale.*
13. *Quænam* res aptæ *sint præscribi. Ubi de Servitutibus.*
14. *Sine bona fide non currit vel incipit ulla Præscriptio.*
15. *An bonæ fidei obsit ignorantia:*

16. 17. *An dubium Speculativum saltem tunc, quando ea stante inchoatur Præscriptio.*
18. *An scientia juris alieni.*
19. *An bona, vel mala fides, auctoris prosit vel obsit successori.*
20. *An & quando præsumatur bona fides.*
21. *Sine aliquo titulo nulla datur Præscriptio.*
22. *Quando sufficiat Existimatus:*
23. *Et quando Præsumptus.*
24. *Detectô titulô vitiosô corruit omnis Præscriptio.*
25. 26. *Sine aliqua Possessione non procedit ulla Præscriptio.*
27. *Res Mobiles, etiam Ecclesiarum, præscribuntur trienniô sed cum titulo:*
28. *Immobiles autem privatorum 10. v. 20. annis.*
29. *Principum verò 40. annis. Intra quod tempus & an præscribantur Regalia Principum, item bona Fisco debita.*
30. *Ecclesiarum 40. aut ampliùs annis.*
31. *Præstationes annuæ sicut acquiruntur tempore longissimo 30. vel 40. annorum, ita amittuntur unica Præscriptione ejusdem temporis.*
32. *Servitutes omnes etiam discontinuæ sicut acquiruntur tempore longo 10. vel 20. annorum, ita eodem tempore amittuntur.*
33. *Actionibus Realibus tempore brevi vel longo:*
34. *Personalibus autem longissimo regulariter præscribitur:*
35. *Nisi sint Prætoriæ Pœnales &c.*
36. *Criminalibus verò 20. annis.*

37. 38.

37. 38. *Quænam res non sint præscribibiles.*
39. *Ubi de rebus meræ facultatis: & de rebus vitiosis. Quænam sint contraria Præscriptioni.*
40. *In quibus casibus dormiat Præscriptio:*
41. 42. *Et quando interrumpatur naturaliter, vel civiliter.*
43. *An per actus extrajudiciales inducatur interruptio.*
44. *An, & quando contra Præscriptionem completam detur Restitutio in integrum.*

EXceptionibus in genere subjungitur nominatissima earum species, nempe *Præscriptio*, exceptio quidem impropria, peremptoria tamen, qua Reus contra Actorem se defendit, dicendo, se jam præscripsisse actioni adversùm se motæ per lapsum temporis, vel ipsam rem, quam Actor petit, jam præscripsisse; si enim jus alterius, quod habuit erga nos, per præscriptionem extinguimus, utimur *Dativo*, v. g. huic obligationi, actioni &c. jam præscripsi: si verò jus alterius acquirimus, vel rei dominium priùs non habitum, utimur *accusativo*, v. g. hoc jus venandi, hanc sylvam, servitutem &c. præscripsi. Unde & apparet, quòd præscribens non solùm exceptionem, sed sæpe etiam actionem consequatur, qua dominium vel jus acquisitum prætendat. Quamvis autem *Præscriptio* & *Usucapio* in rigore differant tanquam effectus & causa, quòd nempe Usucapio acquisitionem dominii per possessionem debiti temporis significet, Præscriptio autem exceptionem. *l. 8. pr. C. de præscr. 30. vel 40. ann.* hodie tamen confunduntur. *l. un. C. de usucap. transform.* atque 1

que tam à Doctoribus quàm à Practicis sumitur passim pro eodem, & ideo etiam nos idem faciemus, ac ferè semper utemur voce *Præscriptionis*: quamquam DD. aliqui unam adhuc differentiam in modo loquendi observent, & *usucapionem* vocent, quando per veram possessionem res corporalis acquiritur, *præscriptionem* verò, quando per quasi-possessionem jus incorporale, vel liberatio à jure alieno acquiritur. Hanc proinde non modò utilissimam scitu, sed etiam necessariam de Præscriptionibus materiam, quæ quotidiani est usûs, nunc explicatum eo, & Jurium Candidatis singulariter commendatam cupio.

§. I.

Natura, varietas, causa finalis, efficiens, atque effectus Præscriptionis, item subjectum.

2 Dico 1. Præscriptio est *modus acquirendi à Jure approbatus, quo per possessionem debito modo & tempore continuatam obtinetur jus aliquod, vel liberatio aliqua.* Ita quoad sensum plerique DD. quamvis quoad verba discrepent, & multi malè ac imperfectè definiant ex *l. 3. ff. de usurpat. & usucap.* præcisè per *adjectionem dominii*; quia etiam juxta ipsos per præscriptionem non tantùm acquiritur dominium rei, sed etiam jus personale, imò & liberari aliquis potest à jure alieno activo, consequenter & à jure passivo seu ab obligatione sua: & hinc per tò *jus* in definitione positum intelli-

telligitur jus tam reale, & dominium, quàm *personale*, quo nobis immediatè adstringitur persona: sicut per tò *liberatio aliqua* intelligitur peremptio juris alieni, quo nos sibi adstrictos habuit vel immediatè in persona, vel immediatè in re nostra. Si obtinetur liberatio, utimur *dativo:* si jus, *accusativo*, utì jam insinuatum est. Qualis debeat esse possessio, modus, & tempus ad legitimam præscriptionem, utì & quæ sit res seu objectum præscriptionis, explicabitur §. *seq.* Hìc adverto, præscriptionem sumi posse vel *causaliter & incompletè*, quando nimirum adhuc est *in fieri*, & nondum completa; atque in hoc sensu dicitur *inchoari, continuari, currere &c.* vel *formaliter & completè*, quando nimirum per decursum legitimi temporis &c. jam est completa. Quomodo differat à consuetudine, cum qua aliqui Practici eam subin malè confundunt, dictum ad *tit. de consuet.*

Dico 2. Præscriptio dividitur 1. in *Positivam*, 3
qua acquiritur jus aliquod positivè, & alteri aufertur, ut si per eam acquiras agrum, jurisdictionem &c. Et in *Privativam*, qua acquiritur aliqua liberatio vel immunitas, adeóqua perimitur quidem alienum vel actio, nihil tamen propriè & positivè acquiritur. 2. in *Ordinariam* vel *temporalem*, quæ completur tempore ordinario, quod in rebus mobilibus est triennium &c. in immobilibus decennium vel vicennium: & in *Extraordinariam*, seu *longissimi temporis*, quæ completur tempore extraordinario, vel longissimo 30. 40. 60. 100. annorum (quæ ultima vocatur etiam *centenaria*) vel tempore immemoriali.

quando nempe possessionis initium excedit hominum defacto existentium memoriam, sive dein pauciores vel plures à cœpta possessione anni fluxerint, quàm centum.

4 Dico 3. Finis & ratio introductæ præscriptionis est bonum publicum, nimirum ne dominia rerum semper sint in incerto. *pr. Inst. & l. 1. ff. de usucap.* atque ut lites, aliàs infinitæ, certi temporis lapsu extinguantur. *l. ult. ff. pro suo.* ac demum ut acuatur hominum industria in inquirendis rebus & conservandis juribus suis. *c. 5. h. t. pr. Inst. cit.* quæ omnia vel maximè interfunt Reipublicæ. Alius finis insinuatur *l. 2. C. de Annali except.* nempe ut puniatur negligentia, res & jura sua ostentanter curantium: qui finis à plerisque habetur pro secundario, & ferè spectat præscriptionem longissimi temporis, quæ proin *pœnalis* aut *odiosa* dicitur.

5 Dico 4. Præscriptio quoad substantiam est Juris Gentium. 2. quoad præsentem verò formam & conditiones est introducta à Jure Civili primùm, dein à Jure Canonico, maximè quoad bonam fidem in ea necessariam. Secundum membrum est apud omnes certum, & patet ex variis legibus. *Inst. de usucap. & Cod. de præscript. longi temp. & de præscript. 30. vel 40. ann.* item ex variis *cc.* maximè. *c. 5. & fin. h. t.* Primum, cui adversatur Schneidewin, König, & alii multi, suffragantur verò Grot. Brunem. Eckolt, P. Ininger, & alii pariter multi, probatur tum ex usu Gentium, quæ ad evitanda bella ipsis adeò nociva iis, qui diu quietè possederunt certas provincias, regna, urbes &c. tribuunt eorum proprietatem, & pro dominis agnoscunt,

licèt

licèt fortè iniquô bellô vel modô adepti sint possessionem: sic Jephte *Judic. 11.* jus Israëlitarum in certas terras defendit contra Ammonitas ex possessione longi imò longissimi temporis, adeôque ex Præscriptione: sic aliis Nationibus, etiam Christianis, nemo audet in dubium vocare certas provincias, licèt fortè olim non satis æquo Marte occupatas, ac propterea bellum movere. vid. Bellarm. *l. 5. de Pontif. Rom. c. 5.* cùm id cederet in perniciem Gentium: tum ex paritate cum prima rerum & dominiorum divisione, quæ communiter dicitur esse Juris Gentium. per *l. 5. ff. de Iust. & Jur.* sicut enim per primam Divisionem acquirebantur, ita per Præscriptionem transferuntur & conservantur dominia penes certos. Interim Jus Gentium non determinavit certum possessionis tempus, sicut Jus Civile, nec requirit bonam fidem, sicut Jus Canonicum.

Objic. Si præscriptio quoad substantiam est *Juris Gentium*, erit etiam *Juris Naturalis*; quia etiam Jus Naturæ vult caveri lites & bella, atque dominia esse certa: sed hoc est contra communem. R. Quamvis aliqui concedant *Ma.* cum P. Schmier *de Præscript. c. 2. sect. 1. §. 2.* & P. Ininger, fortè tamen meliùs negatur; quamvis enim de Jure Naturali valde conveniens sit, Præscriptionem introduci, indè tamen non sequitur, eam necessariò vel actu esse introductam Jure Naturali: instantiam habemus in prima rerum Divisione: in Matrimonio clandestinè contracto &c. quæ non sunt Juris Naturalis obligantis, ut habet communis. Neque verum est, quòd bona, quæ ignorante domino possidentur ab alio, vel quæ à sciente sua esse, pro-

pter defectum virium recuperari nequeunt, haberi possint pro derelictis.

6 Dico 5. Effectus Præscriptionis est consecutio dominii rerum priùs non habiti, aut juris alterius realis aut personalis, vel liberatio ab alieno jure, & immunitas ab obligatione, prout nimirum fuerit Præscriptio positiva vel privativa. *l. 1. 3. 4. ff. de usurp. l. 10. ff. si servit. vind. l. penult. & ult. C. de servit. l. 3. 4. C. de præscript. 30. vel 40. ann. c. 4. & 6. h. t.* Item tribuit exceptionem in foro externo. *l. 11. C. de Præscr. longi temp.* Rursus Præscriptio *Ordinaria* parit præsumptionem bonæ fidei, *Extraordinaria* etiam præsumptionem tituli, & *Immemorialis* obtinet etiam vim privilegii &c. Sed de his effectibus particularium Præscriptionum infrà. De effectu generali utroque.

7 Dico 6. Effectus Præscriptionis etiam procedit in foro interno conscientiæ, h. e. præscribens non tantùm securus est pro foro externo, sed etiam pro interno, ut adeò præscriptio locum habeat etiam in conscientia, & completa præscriptione res licitè retineatur, licèt postea constiterit fuisse alienam. Ita communis Theologorum modernorum æquè, ac Juristarum contra Alciat. & Henr. Gandav. aliósque paucos antiquos, item ex parte contra Scotum & Adrian. qui id tantùm admittere dicuntur pro casu, quo ille, contra quem præscribitur, fuit notabiliter negligens in inquirenda re suâ vel custodiendo jure. Probatur: Respublica potuit hanc vim tribuere Præscriptioni, utpote habens dominium altum (quòd est jurisdi-

risdictionis, non proprietatis) in res & jura subditorum, vi cujus potest de rebus subditorum disponere propter bonum publicum, seu ex causis bonum publicum spectantibus, transferendo etiam dominium ab uno in alterum, atque auferendo jus activum adversùs alios, ut nemo negat. Sed & voluit hanc vim Præscriptionis etiam ad forum internum extendere, quia voluit transferri per illam dominium *can. 6. & 11. caus. 16. q. 3. l. 3. ff. de usurp. & usucap.* atque præscribentem *plenissima munitione securum* esse. *l. 4. cit.* Sed dominus bonâ conscientiâ retinet rem suam; & plenissimè securus non esset, qui in conscientia teneretur rem præscriptam restituere &c. Et parùm tribuissent Jura, si reliquissent in præscribente obligationem restituendi pro foro interno; quid enim prodest in Judicio conveniri non posse, si interim maneat obligatio pro foro interno rem restituendi, vel jure acquisito aut immunitate non utendi? Certè Leges Præscriptionum sic parùm consuluissent bono publico, adeóque finem suum non obtinuissent. Confirmatur: lex justa pro foro externo est etiam justa pro interno; cùm lex humana nequeat esse justa, quæ sine peccato observari nequeat.

Objic. 1. Lex Præscriptionis se habet, sicut illa lex, quæ negat actionem læso infra dimidium justi pretii: sed hæc lex lædentem non facit securum in conscientia, quò minùs teneatur resarcire iniquam læsionem: ergo nec Lex Præscriptionis præscribentem facit in conscientia securum. 2. Lex præscriptionis fundatur in præsumptione culpæ & negligentiæ prioris domini: ergo, ubi hæc negligen-

tia non reperitur, non ſtringit in conſcientiæ foro, in quo præſumptio cedere debet veritati. 3. Is, contra quem præſcribitur, ordinariè ignorat rem ſuam ab alio poſſideri, vel jus ſuum ab alio uſurpari &c. ſed ignorans non poteſt bonâ conſcientiâ privari re vel jure ſuo: ergo. 4. Ipſe Imperator *Nov. 9.* præſcriptionem vocat *impium præſidium, & improbam temporis allegationem*: ergo. R. ad 1. *N. ma.* Nam lex negans actionem læſo infra dimidium non poſitivè aſſiſtit lædenti, dominium ipſi in exceſſum pretii, vel plenam ſecuritatem tribuendo; econtra lex Præſcriptionis poſitivè aſſiſtit præſcribenti, dominium ipſi abſolutè tribuendo & pleniſſimam ſecuritatem. Ad 2. *N. ant.* vel *diſt.* fundatur in præſumptione negligentiæ principaliter. *N. ant.* ſecundariò. *tranſ.* Ad 3. *diſt. min.* ignorans non poteſt privari authoritate privata. *C. min.* authoritate Reipublicæ & Legis, quæ ob bonum publicum ſupplet conſenſum, & ignorantem habet pro ſciente. *N. min.* Ad 4. Imperator ibi reprobat conformiter Juri Canonico Præſcriptionem, quæ ſolius temporis lapſu nititur, ac bona fide deſtituitur, quam bonam fidem, ſaltem in continuatione Præſcriptionis, non requirebant Leges Civiles antiquiores.

8 Dico 7. Subjectum Præſcriptionis eſt duplex, activum & paſſivum: *activum* ſunt perſonæ, quæ præſcribere poſſunt: *paſſivum* illæ, contra quas præſcribi poteſt. Quamvis regulariter omnes præſcribere, & contra omnes præſcribi valeat; præſcribere tamen nequeunt, qui juris realis, vel perſonalis, vel poſſeſſionis ſuo nomine capaces non ſunt: ſicut vice verſa contra illos non currit

Præ-

Præscriptio, qui jure activo, reali, vel personali, carent, aut impediuntur agere, seu tueri illud jus, impedimentô Juris. Ita enim statuitur à DD. per modum regularum. Et hinc Præscriptionem inchoare nequeunt infantes, amentes, furiosi sine interventu tutoris vel curatoris, quia se solis apprehendere rem ut suam vel cum animo possidendi non possunt, licèt continuare valeant, si post possessionem cœptam incidant in amentiam, vel infans succedat alteri possidenti. *arg. l. 4. §. 2. 3. ff. de usurp. & usucap.* Neque servi, neque Religiosi in particulari, res temporales, quia juris activi sunt incapaces: neque commodatarius, depositarius, conductor &c. quia rem alienam non suo nomine possident. Sicut viciſſim Præscriptio non currit contra agnatos vasalli alienantis rem feudalem, quia necdum habent jus activum: contra pupillos, licèt tutore instructos. *l. 3. C. de præscript. 30. vel 40. annor.* contra filiumfamilias quoad bona adventitia durante patria potestate, & contra uxores quoad bona dotalia stante Matrimonio, item contra creditorem, cui debetur sub conditione, vel in diem, ante eventum conditionis vel adventum diei &c. quia laborant impedimentô Juris, propter quod agere & sua defendere non permittuntur. Aliud est de laborantibus impedimentô facti, uti est absentia, ignorantia, morbus, defectus pecuniæ &c. Dein *ordinaria* præscriptio non sufficit contra Minores. *l. 3. cit.* & contra alienare prohibitos, nisi cœpta sit, antequam res alienari fuerit prohibita, v. g. vinculô feudi, fideicommissi, dotis ligata.

§. II.

Bona fides, Titulus, Possessio, Tempus, & res præscribi apta; quæ sunt requisita, & conditiones necessariæ Præscriptionis.

Hæ conditiones, quæ constituunt causam formalem & materialem Præscriptionis, exprimi solent his versiculis:

Non usucapies, nisi sint tibi talia quinque:
Bona fides: justus titulus: res non vitiosa:
Ut res tradatur (h. e. possideatur) *tempus quoque continuetur.*

Ab aliis autem breviùs hoc modo:

Sit res apta: fides bona: sit titulus quoque justus:
Possideas justè: completo tempore legis. Jam

9 Præmittendum 1. *bonam fidem* in præsentiarum dici *sinceram opinionem, qua quis judicat, se nihil agere contra jus alterius,* nempe possidendo rem, exercendo actum, vel omittendo. A. Someting *Inst. de usucap. n. 8.* P. Friderich *de Empt. & Vendit. p. 4. c. 2. n. 485.* Est hæc definitio non solùm melior, quàm illa, quam alii tradunt dicendo, est *credulitas vel dictamen, quo quis prudenter judicat rem esse suam, vel saltem non alienam*; quia universalior est, cùm conveniat etiam Præscriptioni *juris incorporalis,* & *Privativæ,* qua per omissionem extinguitur jus alienum; & quia conformior est Juri in *c. 5. & fin. h. t.* ubi ad bonam fidem sufficere statuitur ignorantiam sinceram,

quòd

quòd res sit aliena, vel quòd aliquis alteri sit obligatus ad aliquid præstandum vel omittendum, nec opus sit, ut aliquis judicet positivè de proprietate rei, quam possidet, sed tantùm ut judicet de licentia actionis vel omissionis suæ; quod judicium formari etiam poterit ab ignorante, rem non esse suam, item à dubitante speculativè de proprietate, uti videbimus, modò deponat dubium practicum. Circa quod adverte duo. 1. *dubium speculativum* in hac materia esse, quando aliquis dubitat & fluctuat, an res sit sua vel non, an alter vel ego habeam jus, vel an immunis sim ab obligatione agendi vel omittendi aliquid: si habeam rationes probabiles in utramque partem, vel pro una probabiliores, non tamen formem judicium, sed suspendam judicium de proprietate &c. vocatur dubium *positivum*, si pro neutra parte adsint sufficientes rationes & probabiles alterutrum opinandi, dicitur *negativum*, &, quæ huic innititur, à Theologis appellatur *fides negativè bona*. Econtra *dubium Practicum* est, quando quis dubitat seu fluctuat, an sibi hìc & nunc liceat rem possidere, hunc vel illum actum ponere aut omittere, adeóque dubitat *de licentia actionis* vel *omissionis*, sicut speculativè dubitans fluctuat de proprietate, vel jure. Utrumque dubium potest dari initio, dum inchoatur possessio & præscriptio, & supervenire, quando jam cœpta continuatur præscriptio.

Adverte 2. licèt dubium speculativum à præscribente deponi non debeat, imò ordinariè non possit, debet tamen deponi dubium practicum; quia operari cum dubio practico semper est peccatum.

catum, &, quia hic versamur in materia Justitiæ, peccatum contra Justitiam, quod solum tollit bonam fidem præscribentis, non verò peccatum contra aliam virtutem; ut siquis rem possideret animô avarô &c. Sed quomodo deponi potest ac debet dubium practicum; R. debet rem occupans vel possidens, quando ipsi oritur dubium, an res sit sua, an habeat jus agendi vel omittendi aliquid, morali diligentia inquirere in veritatem, dein, si post diligentem inquisitionem non innotescat veritas, & sic remaneat dubium speculativum de dominio, vel jure, debet se resolvere (hæc enim resolutio est dubii practici depositio) per dictamen reflexum moraliter certum, quod formabit ex aliquo principio indirecto & extrinseco, v. g. possessionis, præsumptionis Juris &c. sic ratiocinando: *in dubio melior est conditio possidentis* (vel *ejus pro quo stat præsumptio Juris*) *sed ego versor in dubio, & pro me stat possessio* (aut *præsumptio Juris*) *ergo melior est mea conditio: ergo licitè ago rem retinendo, vel occupando, vel hoc agendo aut omittendo.* Vel sic discurrendo: *qui in re morali sequitur opinionem verè probabilem, agit prudenter: ergo agit licitè: sed ego hìc & nunc sequor opinionem verè probabilem* (si dubitem speculativè) *rem ut meam retinendo, hoc agendo vel omittendo &c. ergo ago licitè.* Unde, si dubitans non priùs inquireret diligenter in veritatem, vel si post inquisitionem non formaret hujusmodi dictamen reflexum, ille non deponeret dubium practicum, consequenter operando peccaret contra Justitiam.

10 Præmitt. 2. per *titulum*, in quo fundatur bona

fides,

fides, intelligi causam, de se habilem ad transferendum dominum vel jus, ex qua possidemus, vel aliquid facimus, Iste debet esse *justus*, seu à Jure approbatus ad præscribendum, qualis respectu Præscriptionis Positivæ est tantùm, qui est de se translativus dominii vel juris, & revera transferret, si re ipsa daretur, utì est donatio, emptio, legatum, transactio &c. non verò commodatum, depositum, conductio, promissio &c. Tales tituli in Jure proditi vel sunt generales, ut *pro suo*, & *pro soluto*, vel speciales, ut *pro donato*, *pro emptore*, *pro legato*, *pro transacto*, *pro permutato*, *pro judicato*, *pro dote*, *pro derelicto*, *pro socio* (quando nempe soluta societate uni ex sociis obtigit pars rei alienæ, quæ putabatur esse communis sociorum) & *pro hærede*, quando nempe ad hæreditatem vocatus, vel credens se vocatum, rem alienam in massa hæreditatis inventam possidet tanquam propriam. Tituli generales *pro suo*, & *pro soluto*, se solis non sufficiunt ad præscribendum, nisi accedat justa causa credendi probabiliter, rem esse suam, vel sibi solutam ex titulo de se habili ad transferendum dominium, licèt non intervenerit, Porro *titulus justus* est quadruplex. 1. *Verus*, quando causa dominii translativa verè processit, & res tradita, ac tradens dominium habuit: hic titulus non habet locum in Præscriptione, sed eam excludit; quia, *quod nostrum est*, *nostrum amplius* (per præscriptionem) *fieri non potest*, ut habet brocardicum ex §. 10. *Inst. de legat.* 2. *Coloratus*, seu *apparens*, quando quidem præcessit causa de se habilis ad transferendum dominium, sed solùm apparenter, quia v.g. emptio ex occulto vitio

fuit

fuit invalida, vel tradens alienare non potuit, vel ipse dominium non habuit. 3. *Existimatus* seu *putatitius*, quando nec vera nec apparens causa, v. g. emptio, vel donatio præcessit, probabili tamen errore creditur præcessisse. 4. *Præsumptus* quando Jura ex diuturnitate temporis & possessionis causam præcessisse præsumunt, sive dein præcesserit, sive non. Alii aliter loquuntur, & titulum *coloratum* vocant *verum*, vel *apparentem*, atque opponunt *præsumpto*, vel omnem non *verum* appellant *apparentem* aut *existimatum*.

11 Præmitt. 3. *possessionem* definiri, quòd sit *detentio rei, à Jure possideri non prohibita, cum animo eam sibi habendi*, seu ut suam: proin requiritur, ut res sit tradita & apprehensa corpore, vel apprehensione vera vel ficta, si res est corporalis; si autem est incorporalis vel jus aliquod, v. g. servitus, jus venandi, jurisdictio &c. possessio non consistit in detentione propria, sed in usu & exercitio actûs ex jure incorporali promanantis. Porro possessio in rebus corporalibus vocatur *vera* vel *possessio* simpliciter; in incorporalibus autem *quasi-possessio*; quamquam in praxi non scrupulosè hoc observetur, cùm *vera* & *quasi-possessio* habeant eosdem effectus. Dividitur possessio in *naturalem*, quando nempe quis detinet rem sine opinione dominii: & in *civilem*, quando detinet cum opinione dominii, seu, ut loquuntur, *cum opinione domini*. Alii, præsertim Theologi, possessionem *naturalem* à modo detinendi vocant, quando quis corporaliter insistit rei, quam alius possidet civiliter; *civilem* verò, quando quis rem quidem aliquando corporaliter apprehendit, at ei

non

non insistit actu, retinet tamen animum eam sibi habendi; *mixtam* ex utraque autem, quando quis corpore & animo rem detinet. Alia quoque possessio dicitur *justa*, quæ nimirum justô titulô munita, ac alia *injusta*, quæ justô titulô destituta est.

Præmitt. 4. *Tempus*, quod omni Præscriptioni essentiale est, ac à Jure determinatum, pro diversitate rerum & jurium, quæ cadunt sub Præscriptionem, ac personarum, contra quas tendit Præscriptio, esse quadruplex. 1. *breve*, nempe triennium, & omne, quod est infra decem annos. 2. *longum*, quod est decennium, vicennium, & quod est infra tricennium, seu 30. annos. 3. *longissimum*, quod 30. annos adæquat vel superat usque ad 100. annos. 4. *immemoriale*, quòd est tantum, ut nullus hominum defacto existentium meminerit, vel sciat initium, quo cœperit aliquid fieri, observari, vel possideri. *l. 3. ff. 4. ff. de aqua quotid. & c. 26. de V. S.* wann es über Manns-Gedencken/ cui nihil obstat, licèt ex historiis, vel documentis constet, olim aliter fuisse observatum; aliàs enim subinde nec 200. vel 300. anni &c. sufficerent ad constituendum tempus immemoriale. Tempus *immemoriale* fetè per testes tautùm probari potest, qui de proprio sensu per 40. annos habito, quòd nempe ipsi viderint vel audiverint sic semper fuisse observatum, vel Titium v. g. hujus rei vel juris possessionem vel quasi semper continuâsse, testificari debent, ac insuper, quòd contrarium nunquam viderint, vel ab ullo homine, qui aliter factum fuisse, aut se initium possessionis sciviſſe dixisset, 12

au-

audiverint, item quòd communis opinio sit, de contrario usu non constare. Controversia tamen est, utrùm testes necessariò debeant juratò deponere *de auditu positivo* majorum, nimirum se à majoribus suis audivisse, sic semper fuisse observatum, hunc vel illum in usu hujus juris seu in quasi-possessione hujus juris vel in possessione hujus rei semper fuisse, an verò sufficiat, si deponant *de auditu negativo*, quód nempe contrarium nunquam audiverint. Ego hoc posteriùs affirmavi, & mihi satis probasse videor *in Manipulo casuum casu 11.* tum ex authoritate Doctorum maximè, tum ex ratione efficaci (cùm aliàs vix unquam probari posset tempus immemoriale, quod foret contra intentionem Jurium) tum ex SS. Canonibus *c. 21. & 26. de V. S. & l. 3. cit.* ubi tempus immemoriale per negationem memoriæ initii explicatur, ac specialiter ex *l. si arbiter 28. ff. de probat.* ubi habetur, tempus immemoriale probari, *si nemo sit eorum, qui id meminerit, quibus consuetudo id viderit: sed cùm omnium hæc est opinio,* NB. *nec audisse, nec vidisse, cùm id opus fieret:* NB. *neque ex eis audisse, qui vidissent aut audissent.*

13 Præmitt. 5. *Res* quidem aliquas præscribi non posse, ut videbimus, illas verò, quæ sunt aptæ præscribi, seu præscribibiles, & objectum Præscriptionis, vel sunt *mobiles*, quæ nimirum loco moveri possunt, uti pecunia, vestis, fructus, animalia &c. vel *immobiles*, quæ vel absolutè loco moveri non possunt, vel non sine sui destructione, uti prædia, fundi, agri, domus &c. vel sunt *jura incorporalia*,

lis, quæ, si adhærent rebus mobilibus, inter res mobiles, si immobilibus, inter immobiles reputantur, sicut his accensentur census annui & usus-fructus sine termino & limite constituti, servitutes, officia, beneficia, jus Patronatûs, Advocatiæ &c. licèt personis, quæ utique mobiles sunt, adhæreant, utpote jura ex se perpetua: vel denique sunt *actiones*, reales aut personales.

Et quia de *servitutibus* mentio facta est, ac in jure & apud Auctores sæpe fit, multûmque interest earum naturam & veritatem nôsse, ulteriùs adverte, *servitutem* in genere esse *jus*, *quo res aliena præter naturam debet servire alteri rei* (& tunc est servitus *Realis*, seu *Prædialis*) *vel personæ* (& tunc est *Personalis*, cujusmodi sunt usus-fructus alieni constitutus in re aliena, usus, & habitatio, nec aliæ dantur) Realis subdividitur in Urbanam & Rusticam: *Urbana* dicitur, quæ debetur prædio urbano, h. e. ædificio ad habitandum principaliter, vel lucri aut voluptatis gratiâ exstructo sive in urbe, sive ruri, uti jus imittendi tignum seu trabem in parietem alienæ domûs, jus altiùs tollendi, jus, ne officiatur luminibus &c. *Rustica*, quæ debetur prædio rustico, h. e. ad usum rusticum v. g. ad alenda pecora, ad asservandas fruges &c. principaliter exstructo, & potiùs inhæret fundo, quàm ædificiis, quales sunt servitutes viæ (Land-Straſſen) itineris (Fuß-Steig) Actûs (Trib) aquæductûs, aquæhaustûs, pascendi pecoris seu pascuorum, coquendæ calcis, arenæ fodiendæ &c. Ex his servitutibus Prædialibus aliæ sunt *continuæ*, quæ, postquam semel constitutæ sunt, actum continuum habent, sempérque sunt

utiles prædio dominanti absque ulteriori facto hominis, ut est immissio tigni in alienum parietem: aliæ dicuntur *discontinuæ*, quæ non habent actum continuum, nec semper sunt utiles prædio dominanti, nisi accedat novum factum hominis, uti iter, actus, via, aquæhaustus &c. *Prædium dominans* vocatur, cui ab altero aliquid debetur, & respectu illius servitus appellatur activa: *Prædium serviens* verò, quod in utilitatem alterius tenetur aliquid facere aut omittere, aut aliquid pati, & respectu hujus servitus nuncupatur *Passiva*. His præmissis

14 Dico 1. Bona fides ad omnem omnino Præscriptionem, tam continuandam quàm inchoandam, necessaria est. Ita definitum in *c. 5. 17.* & maximè *c. fin. h. t.* ibi: *quoniam omne, quod non est ex fide* (seu quod est contra conscientiam) *peccatum est: Synodali judicio diffinimus, ut nulla valeat absque bona fide præscriptio, tam Canonica quàm Civilis. Cùm generaliter sit omni constitutioni atque consuetudini derogandum, quæ absque mortali peccato non potest observari. Unde oportet, ut, qui præscribit, in nulla temporis parte habeat conscientiam alienæ.* Unde apparet, quod Jus Canonicum correxerit Jus Civile, quod præscriptionem longissimi temporis cum mala fide etiam inchoatam admittit. *l. 3. 4. C. de præscr. 30. vel 40. ann.* ordinariam verò cum bona fide continuatum. *§. diútina 12. Inst. de usucap. & l. 10. ff. de usurp.* Consequenter & correxit, quod Gratianus *can. 15. caus. 16. q. 3.* descripsit ex Jure Civili, nempe *§. 12. cit.* Neque dicas, venditorem, qui scienter vendidit rem vitiosam, adeóque

que cum peccato, præscribere posse intra 6. menses contra actionem redhibitoriam, non repugnante Jure Canonico: ergo potest dari præscriptio cum peccato, consequenter mala fide. R. N. *cons.* & suppositum, quòd in hoc casu detur præscriptio propriè dicta; quia Jus non positivè assistit tali venditori, tollendo obligationem in conscientia ad resarciendum damnum emptori illatum ex re vitiosa, sed solùm negativè, non dando actionem emptori, post lapsum semestre ad minuendas lites, ferè quo modo negat actionem læso infra dimidium, relinquendo interim obligationem in conscientiam ad reparandam læsionem.

Dico 2. Nulla ignorantia (aut error) Juris vel 15
Facti, si sit invincibilis seu inculpata (quam scilicet quis non potest, vel non tenetur vincere seu tollere) tollit bonam fidem Theologicam, adeóque ignorans, se possidere rem alienam, vel se agere contra jus alterius, præscribit. Est certum apud omnes, quia, ubi culpa Theologica non est, non datur fides theologicè mala. Dixi, *Theologicam*; nam error vel ignorantia Juris manifesti & certi apud personas, in quibus & quando non toleratur ignorantia Juris, inducit fidem Juridicè malam, seu à Jure præsumptam, vel potiùs quia Jura fingunt, in tali dari fidem malam; sicut enim post litis contestationem fingunt malam fidem ad consequendos fructus post illam perceptos, ita præsumunt vel fingunt, seu talem ignorantiam habent pro culpabili & vincibili, cum qua præscribi nequeat. *l. 4. ff. de J. & F. J. l. 31. ff. de usurp. c. 13. de R. J. in 6.* ut si emas à pupillo scienter, per errorem tamen putes, à pu-

pillo emi posse absque authoritate Tutoris; quod exemplum refertur *l. 2. §. 15. ff. pro emptore.* Interim tamen præscriptio *extraordinaria* & longissimi temporis etiam procedit cum ignorantia invincibili Juris manifesti & certi, ut docet communis contra Fachin. & Molin. quia Jus Civile in præscriptione longissimi temporis nec titulum nec bonam fidem requirit, Jus vero Canonicum non correxit Jus Civile quoad fidem Juridicè malam, sed solùm Theologicè malam, cum peccato *mortali* conjunctam coram DEO. *Objic.* in *l. 31. cit.* dicitur: *nunquam possessori Juris error prodest*: ergo cum hoc neque stat præscriptio extraordinaria. R. Textus intelligi debet de præscriptione ordinaria; quia in *Digestis* incognita est præscriptio extraordinaria.

16 Dico 2. Nullum dubium speculativum (sive sit negativum sive positivum) obest bonæ fidei, sive superveniat præscriptioni & possessioni jam cœptæ, sive antecedat illam, modò adsit justus titulus & causa inchoandi possessionem, consequenter & præscriptionem, atque deponatur dubium practicum: adeóque non solùm continuari potest præscriptio cum dubio speculativo, tam positivo quàm negativo (consequenter cum fide quoque negativè bona) sed etiam inchoari. Pars prior *de continuatione*, si dubium superveniat, ferè est extra controversiam etiam apud Theologos: posterior verò *de inchoatione* præscriptionis est contra Theologos plerosque, qui dubium negativum, imò & positivum, saltem quando non est probabilius, vel unicè probabile (nulla stante probabilitate in oppositum, quòd res sit mea, aut jus

hoc

hoc agendi vel omittendi mihi competat) non sufficere autumant, & acerrimè contendunt, præscriptionem inchoari non posse cum dubio speculativo, & fide negativè bona. Imò est contra multos quoque juristas, maximè Canonistas, qui tamen videntur rem non satis examinâsse. Posterior, inquam, pars, quam tenet Ferd. Vasq. *Illust. controv. l. 2. c. 77. àn. 3.* citans gloss. & alios plures, Canonistæ Salisburgenses, P. Engel *h. n. 14.* P. Franc. Schmier *de Præscr. c. 5. Sect. 1. à n. 45.* P. Placidus Böckn *h. n. 5.* item D. Greneck *in Exam. Juris Canon. h. t. n. 19.* Suffragantur mihi quoque mei DD. Collegæ, Legum Professores, mihi longè est probabilior, & vix non moraliter certa.

Probatur 1. Quænam sit bona fides ad præscribendum sufficiens, maximè desumendum est ex Jure Canonico, utpote à quo regulatur Præscriptio quoad bonam fidem: sed Jus Canonicum *in can. 5. cauf. 24. q. 1. c. 5. & c. fin. h. t.* plùs non requirit ad bonam fidem, exclusivam peccati injustitiæ, quàm ut aliquis ignoret, vel non sciat, rem, quam possidet, esse alienam, dum ait: *oportet, ut, qui præscribit, in nulla temporis parte rei habeat conscientiam alienæ. c. fin. cit.* Nec in ullo alio loco plus requirit. Sed dubitans speculativè (sive dein sit dubium positivum sive negativum) ignorat, vel non scit, rem esse alienam, quam possidet: ergo dubitans speculativè habet bonam fidem, peccati exclusivam: sive dein dubium speculativũ detur, quando inchoatur, sive superveniat, quando continuatur præscriptio; cùm textus notanter addat, *in nulla temporis parte*, scilicet nec in inchoatio-

ne nec in continuatione: ergo dubium ſpeculativum, poſitivum vel negativum, non tollit bonam fidem: ergo illo ſtante tam inchoari, quàm continuari poteſt præſcriptio, conſequenter cum fide tam poſitivè bona, quæ innititur dubio ſpeculativo poſitivo, quam negativè bona, quæ dubio ſpeculativo negativè.

Prob. 2. Cum dubio ſpeculativo, tam negativo quàm poſitivo, ſuperveniente poteſt continuari præſcriptio, adeóque & cum fide negativè bona: ergo & inchoari. *Ant.* communiter omnes Adverſarii admittunt. *Conſ.* patet à pari; ſi enim dubium ſuperveniens non inducat malam fidem, & cum fide negativè bona continuari poſſit præſcriptio, non video, cur idem dici non poſſit de inchoatione, præſertim cùm etiam inchoans cum dubio ſpeculativo deponere poſſit dubium practicum. Notetur bene hoc argumentum, cum omnia ferè Adverſariorum argumenta per hanc retorſionem, quæ mihi videtur ſolidiſſima, elidi valeant. Siquidem.

Prob. 3. Non minùs inchoans præſcriptionem cum dubio ſpeculativo poteſt deponere dubium practicum, quàm continuans: ſed ſi deponit dubium practicum non peccat incipiendo poſſeſſionem & præſcriptionem: ergo nec inchoans præſcriptionem cum dubio ſpeculativo peccat: ergo eſt in bona fide, poſitivè vel negativè bona: ergo & præſcribit. *Ma.* prob. Ideo continuans, cui ſupérvenit dubium ſpeculativum, poteſt deponere dubium practicum, quia habet principium indirectum & extrinſecum à Jure approbatum, nempe poſſeſſionem, ex quo formare poteſt dictamen re-

reflexum, & judicium practicum, quòd licitè agat continuando præscriptionem, sic discurrendo: *in dubio melior est conditio possidentis: sed ego dubito speculativè, & post diligentiam adhibitam non potui habere certitudinem, ac dubium speculativum de proprietate rei deponere, & jam possideo rem: ergo melior est mea conditio: ergo licitè ago eam ulteriùs possidendo, & retinendo.* Atqui inchoans possessionem vel præscriptionem habet simile principium indirectum & extrinsecum in Jure fundatum, ex quo possit deponere dubium practicum, ac indè formare dictamen reflexum, quo prudenter & moraliter certò judicat, sibi licere inchoare possessionem. v. g. peregrinus, vel alius, offert equum vel mercem venalem, ego autem speculativè dubito, an ille sit dominus equi vel mercis, aut an emptio, quam volo facere, sit valida: in hoc casu stat pro me præsumptio Juris duplex, nempe hæc: *nemo in dubio præsumendus est malus seu malæ fidei, nisi satìs probetur, & constet.* item: *contractus præsumitur in dubio esse validus, nisi constet vel probetur, esse invalidus: sed ego hìc & nunc dubito, an alter sit dominus,* vel *an Contractus valeat, & certitudinem post diligentem inquisitionem habere non possum: ergo pro me stat præsumptio Juris: ergo licitè ago rem emendo, eámque traditam possidere, consequenter & præscribere inchoando.* Vel sic possum discurrere: *in dubio non teneor me privare jure & facultate per justum titulum, v. g. emptionis, consequendi possessionem rei, eò quòd pro me stet possessio hujus facultatis, & simul præsumptio, quòd alter sit dominus, à quo rem volo consequi: ergo licitè ago, dum ex justo titulo possessionem*

sionem hujus rei incipio. Cùm utique agat licitè pro quo ſtat poſſeſſio, & ſimul præſumptio Juris; præſertim cùm præſumptio Juris ſit æquè fortis in Jure ac poſſeſſio, imò fortior; cùm præſumptio pro aliquo militans rejiciat onus probandi in poſſeſſorem. per *c. un. ut Benef. Eccl. c. ſi. §. ſanè. de Jurejur.* Imò etiam (quod bene notari velim) poſſum applicare principium ex poſſeſſione depromptum, ferè eo modo, quo Adverſarii in continuante præſcriptionem, ſic ratiocinando: *Melior eſt conditio poſſidentis: ſed ille, à quo rem mihi ex juſto titulo traditam accipio, rem poſſidet: ergo melior eſt ipſius conditio: ergo licitè poſſidet, & licitè diſponit de re, eam vendendo, donando &c. & mihi tradendo: ergo & ego licitè accipio;* non enim apparet ulla ratio, cur ego non licitè accipiam, ſi alter licitè mihi tradat rem, utpote totum ſuum jus, quod ipſe habet, in me transferens, qui, ſicut licitè retinere eam poterat, ita licitè mihi tradere, & poſſeſſionem licitam in me transferre poteſt. Rurſus ſic poſſum deponere dubium practicum: *Melior eſt conditio poſſidentis: ergo credere licitè poſſum, illum, à quo emo equum vel mercem, eſſe illius dominum: ergo licitè ab ipſo accipio equum mihi venditum, ac poſſidere & præſcribere incipio.*

Confirmatur. Rariſſimè contingit, ut incipiens poſſeſſionem rei ſit moraliter certus, quòd is, à quo ſibi res traditur ex juſto etiam titulo, v. g. venditionis, donationis &c. ſit dominus, eò quòd dominia vix ſoleant eſſe certa niſi intervenientе præſcriptione legitima; hinc enim tam providè exiguntur & præſtantur cautiones de evictione:

ergo

ergo ordinariè datur dubium aliquod speculativum in inchoante præscriptionem, nisi is rerum omnino sit imperitus: ergo, si cum dubio speculativo non posset inchoari præscriptio, ea vix unquam haberet locum: quod est contra communem sensum & experientiam. Id tamen adhuc adverto, quòd dubietas crassa & supina, quæ æquiparatur scientiæ, nec peccatum excludit, non sufficiat ad deponendum dubium practicum per principium etiam extrinsecum: id quod Adversarii etiam admittere debent de tali dubietate superveniente in ordine ad continuandam præscriptionem: & sic iterum manet paritas inter inchoationem & continuationem præscriptionis cum dubio speculativo.

Objic. 1. Qui rem alienam, de qua dubitat, 17
num sit sua vel non, occupat, agit iniquè; cùm sine sufficienti causa se præferat aliis. v. g. Testator aliquis fecit legatum, & dubium est, an Cajo, vel Titio: hoc casu alteruter, qui occupat legatum, agit iniquè; ergo. 2. Accipiens cum dubio exponit se periculo occupandi rem alienam; ergo peccat; quia sic est constitutus: sive res sit mea sive non, ego illam mihi attribuo, & possidere incipio. 3. Judex in dubio non potest uni adjudicare causam sine alterius injuria: ergo nec homo privatus sibi rem, de cujus dominio dubitat. 4. Qui negativè dubitat, nullam habet prudentem rationem judicandi, rem potiùs ad se pertinere, quàm ad alium: ergo eam accipiendo imprudenter agit in re morali, adeóque peccat: ergo est in mala fide. 5. Fides negativè dubia non est bona formaliter; ergo ne-

gativè dubitans, dum re accipit, & possidere incipit, non habet bonam fidem. 6. Qui utitur principiô & regulâ præsumptionis Juris, ex qua diximus deponi posse dubium practicum, habet fidem positivè bonam: ergo saltem cum fide negativè bona, quam deberet fundare dubium speculativum negativum, non inchoatur præscriptio. & hæc propositio, *negativè dubitans ex regula præsumptionis hoc sibi dictamen formare potest, quòd hìc & nunc licitè rem emptam possideat*, implicat utramque partem contradictionis; quia involvit fidem negative bonam, & eandem rursus excludit, quia dicit, negativè dubitantem habere istud judicium, *quòd hìc & nunc licitè rem emptam possideat*. Nec est paritas cum licita continuatione præscriptionis stante fide negativè bona; quia in continuatione dubium, & fides negativè bona versatur circa proprietatem rei; judicium & fides positivè bona versantur circa possessionem rei: econtra in inchoatione dubium & fides negativè bona, uti & judicium ac fides positivè bona, dantur circa eandem proprietatem rei.

Ad 1. Vel argumentum loquitur, ut videtur, de occupante rem, quæ nullius est, aut de rem accipiente ab alio absque titulo justo? & sic extra rhombum, ac non ad rem; quia sermo est non de occupante rem in nullius dominio existentem; nam tunc non opus est præscriptione; neque de occupante sine justo titulo emptionis, donationis, legati &c. Vel loquitur de occupante rem, ab alio sibi traditam ex justo titulo? & tunc iste titulus est sufficiens causa se præferendi

aliis,

aliis, qui titulum non habent. Et hinc paritas est nulla de legato, quod Cajus nec possessione nec præsumptione suffultus arripit, Titiô eundem titulum habente. Dein quis damnet legatarium, si in tali dubio petat legatum, &, si detur, possidere incipiat, paratus respondere Adversario? Ad 2. *dist. Cons.* ergo peccat, nisi deponat dubium practicum ex principio extrinseco possessionis, vel præsumptionis. *C.* Si deponat, utì deponere potest secundùm dicta. *N. Cons.* Ad 3. *N. parit.* quia Judex tenetur Partibus æquale jus habentibus tribuere æqualem portionem, ubi pro neutra, ut ponitur, aliunde datur adminiculum vel assistentia Juris, v. g. possessio vel præsumptio: si verò ponas, quòd cæterìs paribus pro alterutra parte insuper stet possessio aut præsumptio Juris, tunc admitto paritatem, & Judex debet (sicut præscribere volens potest accipere sibi) stante dubio rem uni adjudicare, pro quo nempe stat præsumptio vel possessio. Et sic ad alias quoque instantias, quas afferunt Adversarii, responderi potest; quia semper ponunt talia exempla de inchoante præscriptionem, ubi vel titulus abest, vel præsumptio Juris, aut possessio, vel dubietas est crassa, & peccati non exclusiva, ita ut dubium practicum nec ex principio reflexo deponi valeat. Ad 4. *N. suppositum Antec.* quòd speculativè dubitans negativè, judicet vel judicare debeat de proprietate, seu rem ad se pertinere, quia de essentia dubii speculativi est exclusio seu suspensio judicii: quando rem possidere incipiens ex principio extrinseco & reflexo (quod requiro ad deponendum dubium practicum, non speculativum de

pro-

proprietate) deponit dubium practicum, judicat quidem sibi licere rem accipere & possessionem inchoare; sed hoc judicium est de licentia actionis (non de proprietate) & ad hoc judicium habet prudentissimam rationem, præsumptionis vel possessionis vel utriusque. Ubi adest prævia ratio positiva, adeóque dubium speculativum positivum possum quidem formare judicium *probabile* prævium de proprietate; sed ex hoc judicio nondum oritur fides bona, sed primùm ex judicio reflexo se fundante in præsumptione vel possessione, per quod deponitur dubium practicum de licentia actionis, non speculativum de proprietate. Ad 5. Qui sic objicit, imperitè loquitur: nam quando potest deponi, & actu deponitur dubium practicum (de quo casu est sermo) non est fides *dubia*, licèt præcesserit dubium speculativum de proprietate, sed est *bona*, & certa ex dictamine reflexo moraliter certo. Non admittimus fidem *negativè dubiam*, sed *negativè bonam* ad inchoandam præscriptionem. Ad 6. hìc potest fieri quæstio de nomine, utrùm, quando dubium speculativum negativum datur, & ex ratione positiva extrinseca ut reflexa, nimirum ex possessionis vel præsumptionis beneficio, deponitur dubium practicum, fides bona indè resultans vocari debeat *negativè* vel *positivè bona*. Mihi est perinde; si Adversarii propter principium extrinsecum velint vocari *positivè bonam*, tunc neque continuari potest præscriptio cum fide negativè bona (quod tamen mordicus defendunt) quia etiam in continuatione deponitur dubium practicum ex ratione positiva extrinseca, nempe ex beneficio possessionis, *melior*

est

est conditio possidentis, ut semper clamant; si verò velint in continuatione vocari *negativè bonam* fidem propter superveniens dubium negativum, non obstante, quod dubium practicum deponatur ex ratione extrinseca positiva, ægrè non ferent, si & ego dicam, inchoari posse præscriptionem cum fide negativè bona propter dubium speculativum negativum de proprietate. Dum de implicantia aliquid assuetur, objiciens idem dicere debet ipse, si admittat, utì revera admittit, & contendit, continuari posse præscriptionem cum fide negativè bona; nam formare debet hanc propositionem: *negativè dubitans* (dubio superveniente post cœptam possessionem) *ex regula possessionis hoc sibi dictamen formare potest, quòd hìc & nunc licitè rem emptam retineat, ac ulteriùs possideat:* sed hæc propositio (juxta ipsius modum argumentandi) implicat utramque partem contradictionis; quia involvit fidem negativè bonam, ut ipse vult, & eandem excludit, quia negativè dubitans habet hoc judicium, *quòd hìc & nunc licitè rem emptam retineat.* Et est omnimoda paritas, quam non tollit per id, quod subjungit, dum per vocum abusum dicit, in continuatione judicium & fidem *negativè* bonam versari circa proprietatem, & *positivè* bonam circa possessionem; in inchoatione vero fidem & negativè & positivè bonam versari circa eandem proprietatem. Mirabile! fides tam negativè quàm positivè bona, nec de proprietate nec de possessione directè judicat, sed de licentia possidendi; cùm bona fides consistat in opinione vel judicio, quòd licitè aliquis agat, & non contra jus alterius, rem possidendo,

hoc

hoc vel illud agendo aut omittendo. Dein objicem fingit, quòd juxta mea principia negativè & positivè bona fides in inchoatione versetur circa eandem proprietatem. Protestor solenniter contrà; inprimis enim non admitto in inchoante cum dubio speculativo ullum judicium super proprietate, qua deponatur dubium speculativum. Dein non admitto fidem dupliciter bonam, positivè, & negativè, sed unam, sive malis vocare *negativè* bonam propter dubium negativum de proprietate, sive *positivè* bonam propter positivam rationem extrinsecam, ex qua deponitur dubium practicum; quamvis stante ratione positiva probabili, & in dubio positivo probabili, & in dubio positivo possim (non tenear) prævie super proprietate judicare, *probabiliter* rem esse meam: sed per hoc judicium probabile non deponitur dubium speculativum; siquidem nec positivè nec negativè *bona fides* est judicium super proprietate, sed est judicium de licentia actionis. Dein monitum te volo, & identidem tibi inculcatum, ut nunquam obliviscaris retorsionum, quas ad hæc, & omnia ferè alia, quæ forsan excogitabunt, argumenta, semper dare poteris in continuatione præscriptionis cum dubio speculativo, seu positivo seu negativo, superveniente, ubi deponere oportet dubium practicum ex possessione, & nunquam, si hucusque allata ritè intelligas, invenies mea opinione sufficientem disparitatem.

Replicabis. Multa sunt licita in continuatione possessionis, quæ non sunt licita in inchoatione: ergo non hoc ipso, quòd cum fide negativè bona, seu cum dubio speculativo negativo, continua-

tinuari possit præscriptio, etiam cum tali fide inchoari poterit. *Antec.* constat ex multis exemplis: v. g. siqua fœmina nupsit viro alieno, quem ignorabat jam esse uxoratum, cohabitare illi & continuare usum matrimonii potest, quamvis postea incipiat dubitare speculativè, an non sit vir alienus; licet econtra eidem stante dubio speculativo, positivo vel negativo, nubere & sic possessionem inchoare nequeat; ut est casus in *can. si virgo 5. caus. 34. q. 1. & dist. antec.* Si inchoans possessionem non habeat æquè sufficiens fundamentum, ex quo deponat dubium practicum, ac continuans. *C. antec.* Si habeat. *N. antec. & cons.* Exemplum ex *can. si virgo.* nihil facit ad rem; partim, quia loquitur de ea, quæ penitus nescivit, virum esse alienum, quando eum duxit, *nesciens viro nupserit*, non de ea, quæ jam tum dubitabat, an non sit alienus; & illa utique, si postmodum supervénit possessioni dubium speculativum, ex eadem dubium practicum potuit deponere: partim quia primùm tunc talis fœmina dicitur esse malæ fidei, postquam *scierit* esse virum *alienum*. Unde negatur paritas cum nostro casu Præscriptionem inchoantis, qui dum eam inchoat cum dubio speculativo, negativo vel positivo, æque bonum & sufficiens habet fundamentum deponendi dubium practicum ex *possessione* prioris domini, à quo rem accipit, & *præsumptione* Juris, quòd prior dominus non sit malus, & rem alienam mihi non tradat, atque ille, qui cum tali dubio continuat præscriptionem; cujusmodi fundamentum non habet fœmina, quæ nubit viro, de quo dubitat, an non sit uxoratus, si formaretur casus de fœmina dubita-

bitante, & non de nesciente, utì est casus in d. *can. si virgo*. Dein, sicut in *cit. can.* fœmina solùm tunc dicitur esse malæ fidei, quando *sciverit*, virum esse alienum; ita præscribens primùm tunc est malæ fidei, quando scit, remesse alienam, quam possidere vel incipit vel continuat: scientiæ autem in ordine ad inducendam malam fidem æquiparatur dubium, non quidem speculativum, sed practicum, quod ex legitimo fundamento deponi non potest, nec deponitur, ut patet etiam in continuante præscriptionem: quæ proin paritas cum continuante, & retorsio sæpius audita, manet in suo vigore.

Dico 3. Quamvìs scientia *rei alienæ* obsit bonæ
18 fidei. *c. 5. & fin. h. t.* scientia tamen *juris alieni* in præscriptione privativa, qua extinguitur jus alienum, reale vel personale, aut debitum, indefinitè contractum, probabiliùs non obest, si alter omittat tempore per Jura requisito exercere suum jus, vel debitum exigere: sic v. g. legatum, quod quis 30. annis non exigit ab hærede, extinguitur viâ præscriptionis: sic mutuum, cui dies solutionis non est adjecta, item usuræ extinguuntur eodem tempore. Panorm. Vasquius, Host. Bart. Glettle, à Someting, Franz. P. Franc. Schmier. Sumitur ex *l. 5. ff. de R. C. l. 17. §. 1. ff. de usuris. & l. 10. C. de pignorib.* ex quibus colligitur, neminem obligari solvere debitum, nisi vel Jus exigat, utì exigit, ab emptore accepta merce solvi pretium, nec dies interpellat, utì si certa dies solutioni est præfixa, nec homo, scilicet creditor. Ex altera parte jura & actiones, quas alii contra nos habent, restrictæ sunt ad usum, ita ut, si certo tempore, v. g. 30. annis, non exercea-

erceatur usus juris, vel actio non intentetur, exspirent. *l. 13. l. ult. C. de Servitut. l. 3. & 4. C. de præscript. 30. & 40. ann.* Jam sic: nemo tenetur alterum monere, ut utatur jure suo, vel offerre solutionem nullo interpellante, licèt sciat, alteri competere jus, vel actionem. per *ll. citt.* ergo scientia juris alieni non obest bonæ fidei; qui enim scit jus alterius, suo jure non utentis, vel debitum non exigentis, non agit hoc ipso contra jus alterius, neque peccat omittendo monitionem, ut utatur, vel præstare solutionem, nec à Jure, nec ab homine exactam: ergo non peccat contra Justitiam: ergo habet bonam fidem peccati exclusivam. Confirmatur exemplis: juxta omnes præscribitur 10. annis servituti tam realí rusticæ itineris, viæ &c. *l. 13. & ult. C. de servit. citt.* quàm personali ususfructûs. *l. 25. ff. quib. mod. usufr. amitt.* non obstante, quòd præscribens sciat, aliis competere jus eundi, & plaustra ducendi per suum fundum, aut capiendi usumfructum. Sic præscribitur actioni pœnali non obstante scientia juris, quod habet alter ad pœnam exigendam, & obligationis propriæ ad eam subeundam, si exigatur; quia nemo tenetur sicut monere, ut alter utatur servitute activa, ita nec, ut pœnam exigat.

Objic. Vel debitor, qui scit alterius jus & suam obligationem solvendi aut aliquid præstandi, habet animum satisfaciendi aut solvendi, vel non habet? si habet, non est in quasi possessione suæ immunitatis: si non habet, est in mala fide: ergo non præscribitur cum scientia juris alieni, & suæ obligationis. R. Retorquendo in exemplis

allatis. Deinde dico, quòd habeat animum satisfaciendi vel solvendi &c. sub conditione, si alter utatur suo jure, vel solutionem exigat: & sicut in bona fide, & quasi-possessione immunitatis sua per omissionem usûs & exactionis.

19 Dico 4. Bona fides authoris (seu qui prius possedit) prodest successori tam particulari quàm universali, ita ut accessione temporis uti possit, h. e. illud etiam tempus computare, quo auctor possedit. 2. econtra mala fides auctoris nocet successori universali immediato, nempe hæredi, ita ut nec accessione temporis valeat uti, nec de novo inchoare præscriptionem ordinariam. 3. licèt non ita noceat successori particulari, qui nempe rem obtinet titulo singulari, v. g. emptionis, donationis &c. ut præscriptionem ordinariam, saltem in rebus mobilibus à se ipso incipere nequeat. Pars 1. sumitur ex *§. 12. 13. Inst. de usucap.* Pars 2. ex *l. 11. ff. de diversis tempor. Præscr. l. 11. C. de acquir. vel retin. possess.* quia hæres immediatus fictione Juris reputatur pro eadem persona cum defuncto. Quòd autem præscriptionem extraordinariam incipere possit, indè habetur, quòd in hac Jus Civile non requirat bonam fidem, jus verò Canonicum non attendat fidem malam factam, peccato non imbutam, qualis tantùm datur in hærede insscio malæ fidei veræ authoris. Pars 3. ex *l. 5. ff. de diverss. temp. præscr.* Excipiuntur res immobiles *Nov. 119. c. 7. & Auth. mala fides C. de præscr. longi temp.* De Jure Bav. *tit. 9. art. 2.* emens rem immobilem præscribit intra 5. annos contra hypothecam, cui res fuit obnoxia. Et juxta *art. 9.* etiam hæres potest inchoare ex

sua

sua persona, & complere præscriptionem ordinariam.

Dico 5. Bona fides (etiam in præscriptione 20
ordinaria, si allegatur & probetur titulus) præsumitur, ita ut à præscribente nec allegari, nec allegata probari debeat, si debito tempore possedit, vel possedisse se dicit. Vasq. Panorm. Covar. contra Fachin. & alios; quia à Jure quilibet præsumitur bonus, consequenter bonæ fidei, nisi probetur contrarium. *arg. c. fin. de Præsumpt. l. 51. pr. ff. prosocio.* & is, pro quo stat præsumptio, relevatur ab onere probandi. per *l. 12. ff. de probat.* Interim tamen possunt adesse tales circumstantiæ, ex quibus oritur fortior præsumptio malæ fidei, consequenter præsumptionem allégans probare debebit bonam fidem: ut si emit à prodigo: si extrajudicialiter confessus est, se scire, rem esse alienam: si rem occupavit clàm: si titulum à Jure reprobatum alléget: si penes ipsum reperiantur instrumenta, rem alienam esse perhibentia &c.

Dico 6. In omni præscriptione positiva re- 21
rum corporalium necessarius est aliquis titulus. Est certum ex claris textibus in *l. 4. C. de præscr. longi temp. & l. 24. C. de R. V.* quia in titulo fundatur bona fides. Dixi 1. *positiva rerum corporalium*, nam in privativa, & regulariter in positiva rerum incorporalium, loco tituli sufficit patientia domini, modò præscribens non possideat vi, clàm, aut precariò. *l. 3. C. de præscr. 30. vel 40. ann. l. 10. pr. ff. Si servit. vind.* An vetò hæc patientia debeat dici *titulus*, vel *aliquid loco tituli*, est quæstio de nomine. *Regulariter*, inquam, *etiam in positiva incorporalium*; nam

jus pascendi, venandi, ususfructus &c. quia per horum jurium acquisitionem valde grave infertur præjudicium prioribus dominis, opus est titulo positivo, ut aiunt communiter. Dixi 2. *aliquis titulus*, nempe *coloratus*: an verò etiam sufficiat *existimatus*, & *præsumptus*, videndum.

22 Dico 7. Titulus existimatus ad præscribendum sufficit, si fundetur in errore facti alieni, ut si ab alio fide digno audiveris, rem, quam possides, esse emptam, vel putas, à tuo procuratore esse emptam, cùm tamen emptio non præcesserit. *l. 11. ff. pro emptore.* non verò sufficit, si fundetut in errore facti proprii, ut si per errorem putes, à te rem fuisse emptam. *§. 11. Inst. & l. 27. ff. de usucap. l. 11. cit.* Ratio disparitatis est, quòd error circa factum alienum sit probabilis, & in Jure toleretur. *l. 5. ff. pro soc. l. 2. ff. de J. & F. J.* non verò circa factum proprium in ordine ad percipiendum indè commodum. per *l. 7. ff. ad S. C. Vellejan.*

23 Dico 8. Titulus præsumptus regulariter sufficit in Præscriptione extraordinaria, seu longissimi temporis, ut adeò præscribens nullum determinatum titulum assignare, aut, si alléget, probare teneatur. Communis ex *l. 4. C. de Præscr. 30. vel 40. ann. c. 6. h. t. x. & c. 1. eod. in 6.* Dixi, *regulariter*, nisi nimirum Jus fortiter resistat possidenti, possessionem prohibendo. Arn. Rath *de usucap. assert. 33.* cum Covar. & aliis, aut nisi alioquin Jus præsumat malam fidem; tunc enim etiam in longissima (non tamen in immemoriali) præsumptione opus esset allegare & probare titulum: sic si Clericus contra Parochum, vel Parochus

chus in aliena parochia præscripsisse se decimas assereret. *c. 1. cit.*

Quæres, an præscriptio, titulo præsumpto 24
innixa, etiam immemorialis corruat, si postea detegatur titulus vitiosus, & invalidus de Jure, ut si innotescat, possessionem cœpisse titulo locati-conducti? R. cum Fachin. Masc. & aliis, quos sæpius nostra Facultas Juridica in consulendo secuta est, affirmativè contra Ferd. Vasquium. Ratio, quia, si detegatur titulus vitiosus, innotescit, unam ex necessariis conditionibus defuisse, consequenter præscriptionem fuisse nullam. Favet *c. 31. de Decim.* & commune brocardicum ex *can. 4. seqq. d. 8.* desumptum: *præsumptio debet cedere veritati.*

Objic. 1. In Præscriptione extraordinaria præsumitur à Jure titulus absolutè, ita ut, si unus detegatur falsus & vitiosus, præsumatur alius latens & idoneus. 2. Post completam præscriptionem, etsi constiterit, rem fuisse alienam, illa non rescinditur: ergo neque, si postea constiterit de titulo vitioso. R. ad 1. *N. antec.* quia detecto uno vitioso titulo præsumi alium idoneum, nec ex Jure, nec ex ratione, nec auctoritate DD. satis probatur, imò ex hoc ipso, quòd pateat, possessionem cœptam esse ex titulo vitioso, oritur præsumptio in oppositum, quòd nullus idoneus lateat; cùm possessio ex pluribus titulis non soleat inchoari. Ad 2. *N. cons.* nam detectô titulô vitiosô constat, præscriptionem non potuisse subsistere, compleri, imò nec incipere, propter defectum justi tituli, &, quæ in illo fundari debuisset, bonæ fidei.

25 Dico 9. Possessio aliqua ad omnem Præscriptionem est necessaria. Ita disertè pronuntiat l. 25. ff. de usurp. & usucap. & c. 3. de R. J. in 6. ibi: *sine possessione præscriptio non procedit.* Unde commune DD. effatum: *tantum præscribitur, quantum possidetur.* In Præscriptione privativa non quidem datur possessio positiva, quæ habetur per actus positivos corporis, vel animi, vel utriusque, datur tamen proportionata, scilicet negativa, quæ habetur per negationem & omissionem actuum, quibus creditor vel alius posset v. g. exigere debitum, census, decimas &c. vel instituere actionem, exercere actum sui juris, non tamen facit; per quam omissionem obtinetur & continuatur possessio vel quasi-possessio immunitatis à solvendo vel aliud faciendo aut petiendo, ac demum obtinetur completo tempore ipsa immunitas, quæ fuit amissa per contractionem debiti, vel impositionem obligationis, v. g. in contractu celebrato &c.

26 Petes, qualis requiratur possessio? R. 1. ad inchoandam præscriptionem rerum corporalium possessio *naturalis & civilis simul*, seu quæ fit per apprehensionem vel veram vel fictam rerum cum animo eas sibi habendi, & cum opinione dominii, l. 4. C. de acquir. & retin. possess. ad continuandam verò sufficit etiam *merè civilis.* per l. 17. §. ult. ff. de furtis; cùm naturalis continuari toto tempore moraliter nequeat rebus semper physicè & corporaliter insistendo, bene tamen civilis per animum possidendi per se vel per alium. *Merè autem naturalis* non sufficit ad continuandam vel inchoandam præscriptionem. l. 55. ff. de O. & A.

quia

quia sine animo rem habendi ut suam non potest acquiri ejus dominium, & sine opinione dominii non habetur bona fides. ℟. 2. ad præscribendas res & jura incorporalia requiritur quasi-possessio, quæ consistit in usu & exercitio alicujus juris, facto non vi, clàm, aut precariò, sed cum opinione, quòd justè agas, & cum patientia alterius. Communis ex *l. fin. ff. de servit. l. 10. ff. si servit. vindic. l. 1. §. fin. ff. à qua pluv. arc. l. 2. junct. gl. C. de servit. & c. 3. de caus. poss. & propr.* ℟. 3. ad præscriptionem privativam requiritur & sufficit possessio negativa, ut paulò antè fuit explicatum. ℟. 4. Possessio in omni præscriptione debet esse continua, seu moraliter nunquam interrupta per totum tempus, quod à Jure determinatum est ad complendam præscriptionem. Ita omnes ex *§. 12. 13. Inst. de usucap. & c. 8. h. t.* Quomodo autem interrumpatur possessio, & præscriptio, dicetur infrà *§. 3.* Jam de *tempore* ad præscribendum requisito.

Dico 10. Res mobiles, etiam pretiosæ, cum 27
titulo præscribuntur tempore brevi, nempe triennio. 2. Probabiliùs etiam, licèt pertineant ad Ecclesias. Pars 1. habetur *pr. Inst. de usucap. & l. un. C. de usucap. transform.* ubi correctum est Jus antiquum, quod determinavit unicum annum. Neque Jura distinguunt inter res pretiosas & non pretiosas: licèt res fiscales, & furtivas, ac vi occupatas excipiant, de quibus nos infrà. Addidi, *cum titulo*; deficiente enim titulo opus est tempore longissimo 30. annorum, ut eruitur ex *l. 3. & 4. C. de præscr. 30. ann.* atque DD. per modum regulæ statuunt, ubi Jura requirunt tempus

breve, vel longum, deficiente titulo requirì tempus longiſſimum. Pars 2. quam ſuſtinent Civiliſtæ communiter, & Canoniſtæ multi contra alios pariter multos, probatur ex communi regula c. 1. *de N. O. N.* quòd nempe Jus Canonicum ceſſeatur ſequi leges Civiles, ubi ſpeciale nihil ſtatuit: ſed Leges Civiles univerſim res mobiles præſcribi volunt trienniô, & Jus Canonicum nihil ſpeciale ſtatuit de rebus mobilibus ad Eccleſias pertinentibus, nam in *c. 4. 6. 8. 9. h. t.* ubi requirit 40. annos, intelligendum eſt de rebus immobilibus, vel æquivalentibus: ergo. Confirmatur ex *Auth. quas actiones. C. de SS. Eccl.* ubi poſtquam Eccleſiis & locis Piis conceſſum eſt privilegium, ut contra ea in rebus immobilibus non præſcribatur niſi 40. annis, ſubjungitur: *uſucapione triennii, vel quadriennii* (quæ tantùm in rebus mobilibus locum habet) *præſcriptione in ſuo robore durantibus.* Accedit æquitas naturalis; quia Eccleſiæ uſucapiunt res mobiles contra alios inter triennium: ergo æquum eſt, ut & ipſæ patiantur idem ab aliis.

Objic. 1. Jus Civile nihil poteſt diſponere circa res Eccleſiarum: ergo, dum requirit triennium ad præſcriptionem rerum mobilium, non debet extendi ad res Eccleſiarum. 2. Res mobiles Eccleſiarum prætioſæ alienari prohibentur ſine ſolennitatibus de Jure Canonico: ergo ſaltem iſtæ non poterunt præſcribi trienniô; nam *alienationis verbum etiam uſucapionem continet. l. 28. ff. de V. S.* R. ad 1. Etſi Jus Civile nihil poſſit de rebus & juribus Eccleſiarum diſponere directè, ejus tamen diſpoſitio poteſt recipi à Jure Canonico, ſicut hæc rece-

recepta censeri debet, partim quia nihil diversi statuit, partim quia in *can. 16. caus. 16. q. 3.* apertè recepit & approbavit *cit. Auth. quas actiones.* Ad 2. hoc argumentum probat nimium, quia etiam res immobiles Ecclesiarum alienari prohibentur sine solennitatibus, & tamen præscribi possunt, ut apparet ex *c. 4. 6. 8. 9. citt.* Præscriptio rerum Ecclesiasticarum non alias requirit solennitates, quam conditiones à Jure requisitas ad præscribendum.

Dico 11. Res immobiles privatorum cum titulo præscribuntur tempore longo, nempe 10. annis inter præsentes, & 20. annis inter absentes. Idem intellige de juribus incorporalibus, quæ immobilibus adhærent, vel æquivalent. Communis ex *pr. Inst. de usucap. l. penult. & l. ult. C. de præscr. longi temp.* Deficiente titulo requiritur tempus longissimum 30. annorum. per *l. 3. & 4. C. de præscr. 30. vel 40. ann.* Si is, contra quem præscribitur, partim absens, partim præsens fuerit, duo anni absentiæ reputantur pro uno præsentiæ. *Nov. 119. c. 8.* proin siquis præsens fuisset 9. annis, & absens uno anno, nondum fuisset completa præscriptio, sed duo anni absentiæ primùm facerent unum, & decimum annum præsentiæ, consequenter præscriptionem complerent. Porro pro absente non habetur in hac materia, qui personaliter hìc & nunc est absens à loco præscribentis, sed alibi habet domicilium, nempe extra provinciam præscribentis, vel sub alio Duce, Principe, Comite, Præfecto, Judice; item si res sita est extra domicilium tam præscribentis, quàm ejus, contra quem præscribitur. per *l. ult. cit.* D. de Bassis *in 50.* 28

decis. decis. 46. n. 4. seqq. Dixi autem, *privatorum*; nam res immobiles Communitatum sæcularium & Civitatum, non nisi 30. annis præscribuntur, ut habet verior ex *Nov. 111. c. un.* contra Bartol. Jas. Covar. Excipiuntur Civitates Imperiales, & Status Imperii, contra quos non nisi 40. annis præscribuntur, ut docet D. Rath *de usucap. c. 5. assert. 44.*

29 Dubitabis, intra quod tempus præscribantur jura & bona immobilia Principum, utì & bona eorum Fisco debita? R. 1. Bona immobilia ad privatum Principis patrimonium spectantia cum vel sine titulo præscribuntur 40. annis. *l. fin. C. de fundis patrimonial. lib. 11.* Rath *assert. 43.* & alii contra Covar. & Zœs. qui rebus & juribus patrimonialibus Principum illam à rebus privatorum prærogativam tribuunt. R. 2. Jura Principi quà tali reservata *in signum præeminentiæ*, quæ vocantur *jura Majestatis extrinseca*, vel ab aliis *Regalia minora*, utì jus imponendi tributa, jus aggratiandi, jus creandi Doctores, legitimandi, cudendi monetam &c. requirunt præscriptionem 40. annorum cum titulo, & sine titulo immemorialem, ut tradunt DD. ex *c. 1. h. t. in 6.* quia præscribenti fortiter resistit Juris prohibitio. per *l. 3. ff. ad L. Jul. Majest.* Quæ verò reservata sunt Principi in *signum supremæ potestatis*, & vocantur *jura Majestatis intrinseca*, vel ab aliis *Regalia majora*, utì jus ferendi leges publicas, jus creandi Duces, jus supremæ advocatiæ &c. omnino à privatis & subditis præscribi nequeunt. R. 3. Vectigalia, jus collectandi, aliáque Regalia & jura, aliàs non præscriptibilia, præscribun-

tur

tur tempore immemoriali. Lautterbach ad *ff. tit. de usurp. & usuc. §. 45.* N. 4. Bona Fisco debita (uti vacantia) nondum tamen Fisco (seu Cameræ Principis) illata, nec denuntiata, h. e. si lis nondum possessori super iis mota est, 4. annis: si verò sint aperta Fisco propter crimen læsæ majestatis, hæresis, non soluti vectigalis &c. adeóque *commissa*, necdum tamen Fisco incorporata aut ab eo vindicata, 5. annis acquiruntur à possessore, sive sint bona mobilia, sive immobilia. *l. 1. & t.t. C. de quadrien. præscr.* junctâ *l. 18. ff. h.t.* item *l. 2. C. de Vectigal.*

Dico 12. Res immobiles, & jura spiritualia, 30
& temporalia immobilibus æquivalentia seu perpetua, contra Ecclesias cum vel sine titulo non præscribuntur, nisi ad minimum 40. annis. *c. 4. 6. 8. h.t. Auth. quas actiones C. de SS. Ecc. Nov. 111. & Nov. 131. c. 6.* ubi receditur à Jure Antiquo. *l. 23. C. de SS. Eccl.* ubi centenaria, & *can. 1. seqq. caus. 16. q. 3.* ubi solùm tricennaria contra Ecclesias indulgebatur præscriptio. Nomine Ecclesiarum veniunt etiam hospitalia, loca Religiosa omnia, & causæ piæ &c. ut habet communis ex *d. Auth.* non verò Clerici singulares quoad bona sua profana & patrimonialia. Dixi 1. *cum vel sine titulo*; si enim præscribenti resistit jus prohibendo possessionem (non omnino incapacem possidendi reddendo; tunc enim præscriptio nulla procederet) determinatè requiruntur 40. anni cum titulo, vel hoc deficiente tempus immemoriale. *c. 1. h.t. in 6. c. 2. de Restit. spol. in 6.* Sic Clericus contra Parochum, vel Monasterium, cui incorporata est pleno jure Parochia, sine titulo

culo non præscribit decimas, nisi tempore immemoriali. *c. 1. c. 2. citt.* utì & jus patronatûs contra Ecclesiam liberam, seu jure patronatûs non affectam. Trid. *s. 25. c. 9. de Ref.* Dixi 2. *ad minimum*; nam aliquæ Ecclesiæ & Ordines Religiosi habent majoris temporis privilegium: sic contra Ordinem Benedictinum requiritur præscriptio 60. annorum ex privilegio Eugenii IV. & Julii II. contra Ecclesiam Romanam 100. annorum. *c. 13. 14. h. t.* utì & contra domus Ordinum Mendicantium ex concessione Leonis X. & Pii IV. Arnold. Rath de *usucap. c. 5. assert. 35.*

31 Dico 13. Præstationes annuæ (Jährliche Zünß / Renten / Pachten ꝛc.) seu pensiones singulis annis præstandæ, acquiruntur præscriptione 30. & contra Ecclesias 40. annorum. 2. Probabiliùs etiam omnes, tam præteritæ jam cessæ, quàm futuræ nondum cessæ, extinguuntur unica præscriptione ejusdem temporis, quæ incipit à tempore, quo prima vice cum bona omissa est præstatio vel solutio. Pars 1. quam fortè nemo inficiatur, sumitur ex *l. 3. & 4. C. de præscript. 30. vel 40. an.* item ex *l. 6. pr. ff. de Usur. & 2. feud. tit. 26. §. 4.* Pars 2. cui contradicunt Fachin. Mynf. Gail. Berlich. plurimique alii, maximè Civilistæ, existimantes, solùm unam præstationem extingui per lapsum 30. annorum, non verò alias, à quarum cessatione nondum fluxerunt 30. anni, adeóque censum primum præscribi anno 1730. qui cessit anno 1700. & sic deinceps, ut adeò tot requirantur præscriptiones, quot sunt præstationes successivè singulis annis debitæ, & non solutæ, nec præscriptio contra præteritas se extendat ad futu-

ras,

tas, & nulla pensio extinguatur, nisi à tempore quo cessa & non soluta est, fluxerint 30. anni. Pars, inquam, secunda, quam cum Bulgaro, antiquo Glossatore, tenent Abbas, Bald. Boër. Nicol. Everhard. Haun. Rath. *de usucap. c. 4. assert. 8.* & alii multi, probatur 1. ex *l. 3. & 4. citt.* ubi generaliter de omni actione statuitur, quòd mediante unica præscriptione longissimi temporis extinguatur. 2. ex *l. 26. C. de usur.* ubi dicitur tolli obligatio solvendi usuras, quæ est annua, unica præscriptione 30. vel 40. annorum. 3. ex *c. 4. & 6. h. t.* ubi obligatio solvendi decimas, quæ itidem est annua, totaliter 40. annis extingui perhibetur. 4. ex ratione; quia unica reperitur radix & jus exigendi præstationes annuas, nimirum vel contractus, & actus inter vivos, vel ultima voluntas: ergo etiam unica datur actio exigendi præstationes annuas, ut non negant Adversarii, qui admittunt jus exigendi præstationes annuas, licèt hæ respiciant plures successivè annos, nasci ex unico actu, imò & ex unica præscriptione: ergo etiam datur unica obligatio eas solvendi (cùm jus passivum respondeat juri activo) atqui unica præscriptio sufficit ad extinguendam unicam actionem ex parte creditoris, & ad tollendam unicam obligationem ex parte debitoris: ergo.

Objic. 1. præstationes annuæ sunt obligationes in diem, vel sub conditione: sed talibus non præscribitur, antequam dies advenerit, vel conditio exstiterit: ergo. 2. & principaliter. In *l. cùm notissimi 7. §. ult. C. de præscr. 30. vel 40. ann.* sic habetur: *in iis etiam promissionibus, vel legatis, vel aliis obligationibus, quæ dationem per singulos annos*

(vel

(vel menses &c.) continent, tempora præscriptionum non ab exordio talis obligationis, sed ab initio cujusque anni, vel mensis &c. computari manifestum est, ergo, cum quolibet anno, quo non solvitur præstatio decursa, incipere debeat juxta textum præscriptio, debent dari tot præscriptiones, quot sunt præstationes, & anni, quibus debentur, vel deberi incipiunt. R. ad 1. *N. Ma.* nec enim sunt plures obligationes, sed unica, & quidem absoluta, plures successive annos respiciens. Deinde retorquetur in obligatione solvendi usuras, & decimas, quæ secundùm Jura certò extinguitur totaliter unica præscriptione. Ad 2. sensus est, quod non incipiat præscriptio *ab exordio obligationis*, seu à tempore, quo contracta est obligatio, & hoc *manifestum* esse ait Imperator; sed à quolibet anno, quo bona fide omittitur solutio, vel præstatio pensionis: & hoc pariter manifestum est ex aliis legibus, v. g. de servitute rustica, usufructu &c. extinguendis per præscriptionem. Adde, quòd *d. l.* loquatur de emphyteuta & conductore rerum alienarum, ac velit, eos per omissas præstationes non præscribere dominium rei emphyteuticæ, vel rei locatæ. Cæterùm si per præscriptionem jam esset extinctum principale, in quo velut accessorium quid fundantur præstationes annuæ, utì usuræ in Mutuo, hoc ipso etiam essent extinctæ totaliter præstationes, utì nec Adversarii negant. Consulatur Brunnem. *ad l. 26. C. de usuris n. 1.*

32 Dico 14. Servitutes tam reales (saltem continuæ) quàm personales, utì ususfructus, cum titulo (vel patientia domini, quæ est saltem loco tituli) præscribuntur tempore longo; nempe 10. annis

nis inter præsentes, & 20. inter absentes. 2. eodem tempore amittuntur per non-usum, etiam reales discontinuæ, præscriptione privativa. Communis quoad utramque partem. Prior patet ex *l. 10. ff. si servit. vind. l. fin. C. de præscr. longi temp.* Posterior ex *l. 13. & ult. C. de Servitut.* Ut tamen amittatur servitus realis urbana, v. g. jus altiùs tollendi ædificium, requiritur actus positivus, quo incipias possessionem, v. g. prohibitio, qua alterum prohibeas altiùs tollere volentem, & is acquiescat prohibitioni per tempus longum; si enim, qui jus habet altiùs tollendi, etiam 100. & ampliùs annis non utatur jure suo, non amittit hoc jus, nisi nempe prohibitus à te acquieverit: secus est de servitute rustica viæ, itineris &c. quæ amittitur præcisè per non-usum longo tempore. Dixi in prima parte, *saltem continuæ*; nam ad acquirendas discontinuas plurimi cum Mol. & Gail requirunt tempus immemoriale, v. g. ad jus pascendi in alienis pratis vel sylvis. Meliùs tamen etiam discontinuas acquiri longo tempore sustinetur cum Fach. Harp. Rath, Vinn. Struvio, propter *l. 5. §. penult. ff. de itin. actúque priv.* ubi de servitutibus itineris & actus, item *l. 10. cit.* ubi de aquæductu, quæ sunt discontinuæ, idem asseritur. Lex *10. ff. de usurp. & usucap.* &, si forsan aliæ exstent, uti *l. 14. ff. de servitut.* ubi contrarium videtur adstrui, sunt referendæ ad Jus antiquatum Legis Scriboniæ, per quam fuit sublata propria præscriptio servitutum, ut notat P. Franc. Schmier. *Objic.* In *l. 28. ff. de servit. præd. urb.* redditur ratio, cur servitus fluminis tempore longo acquiri nequeat, quia nempe *causam perpetuam* v. g. navigandi

gandi non habet, ſicut ſervitutes diſcontinuæ. R. per *cauſam perpetuam* ibi non intelligitur uſus perpetuus, ſed jus & facultas perpetuò utendi.

33 Dico 15. Actionibus realibus præſcribitur eo tempore, quæ præſcribuntur res mobiles & immobiles, ac jus reale, de quibus jam dictum. Schneidew. ad *tit. de uſucap. rubr. quot ſint ſpecies præſcriptionis. n. 7.* cum Balbo. Excipe petitionem hæreditatis, quæ durat 30. annis. *l. 7. C. de petit. hæred.* & querelam inofficioſi teſtamenti, quæ finitur 5. annis ab adita hæreditate. *l. 34. in fine. C. de inoff. teſt.* Item actionem hypothecariam, quæ, ſi pignus vel hypotheca poſſidetur à debitore, requirit 40. annos, ſi poſſidetur à tertio, requirit cum titulo tempus longum, & absque titulo longiſſimum. *l. 7. §. 1. 2. C. de præſcr. 30. vel 40. ann. l. 12. C. ſi adverſ. cred. præſcriptio.*

34 Dico 16. Actionibus Perſonalibus Civilibus, ſive ſint perſecutoriæ, ſive pœnales, conſequenter & debitis, quæ per actiones exigi poterant, præſcribitur 30. & contra Eccleſias 40. annis. *l. 1. C. de Annali except. l. 3. & 4. C. de præſcr. 30. vel 40. ann. c. 4. h. t.* ubi correctum eſt Jus antiquum, quod voluit eſſe perpetuas: hodie autem, quæ durant 30. annis, jam dicuntur perpetuæ. Excipe actionem redhibitoriam, quæ 6. menſibus. *l. 19. §. fin. ff. de Ædil. Edict.* item actiones, jam ſemel deductas in Judicium per litis conteſtationem, quæ primùm 40. annis finiuntur. *l. 1. §. 1. C. de ann. except.*

35 Dico 17. Actiones Prætoriæ pœnales, utì & perſecutoriæ, quæ impugnant actum de Jure Civili vali-

validum, utì est actio Pauliana, sunt annales, & extinguuntur lapsu unius anni. *pr. Inst. de perpet. & temporal. act. l. 35. ff. de O. & A.* Actio dolî autem, licèt Prætoria sit & pœnalis, lapsu biennii finitur. *l. ult. C. de dolo malo.* & actio furti manifesti ad quadruplum est perpetua, seu durat 30. annis. *pr. Inst. cit.* utì & Actiones Prætoriæ rei persecutoriæ, quæ non impugnant actum de Jure Civili validum, utì quæ datur bonorum possessori. *pr. & l. 35. citt.*

Dico 18. Actionibus Criminalibus in ordine 36
ad punitionem præscribitur 20. annis. Communis DD. fundata in *l. 12. C. ad L. Cornel. de falsis. l. 3. ff. de requirend. vel absent.* Excipe actionem injuriarum, quæ uno anno. *l. 5. C. de injur.* actionem doli, quæ biennio. *l. ult. cit.* accusationem delictorum carnis, utì adulterii, stupri, incestûs, lenocinii &c. item actionem peculatûs, quæ quinquennio extinguuntur. *l. 29. §. 5. seqq. ff. ad L. Jul. de adult. l. 7. ff. ad L. Jul. peculatûs.*

Dico 19. Res non aptæ præscribi, seu non præ- 37
scribibiles, vel sunt ex natura sua, vel de Jure Positivo. Ex natura sua præscribi nequeunt, quæ non sunt in commercio, vel à privatis, aut à certo genere hominum possideri ut propriæ non possunt. *arg. §. 1. Inst. de usucap.* quales sunt 1. Liber homo, ut fiat servus. 2. Res sanctæ, h. e. quæ speciali sanctione defenduntur, & eximuntur à violatione hominum, utì Imperium Romano-Germanicum (propterea appellatum das Heilige Römische Reich) Corona, Sceptrum, Pomum Imperiale, & omnia jura Majestatis intrinseca, utì suprà dictum: portæ & muri civitatum. 3. Res

publicis usibus servientes, uti forum, plateæ, viæ publicæ, pontes & fontes publici, maria, flumina, littora, scholæ, curiæ &c. 4. Res universales, & communes, ab hæredibus & socio quamdiu manent indivisæ. 5. Jura Spiritualia a Laicis, per privilegium non habilitatis ad possidendum, uti jus eligendi Prælatum Ecclesiasticum, jus decimandi necdum à Pontifice separatum à titulo & officio spirituali. 6. Immunitas ab obedientia erga summum Pontificem. 7. Matrimonium carnale, ut impedimento dirimente laborantes evadant veri conjuges. 8. Res meræ facultatis, seu quando actus *meræ facultatis*, quinimirum ex mero arbitrio, vel causa amicitiæ, liberalitatis, familiaritatis, aut precariò, citra ullam obligationem ponuntur vel omittuntur, interveniunt; ex his enim actibus vel omissionibus non potest nasci aliquod jus uni, aut obligatio, vel immunitas ab obligatione alteri, ut habet communis ex *l. 2. ff. de via publica. & itin. c. Abbat 25. de V. S.* v. g. multis annis invitas alterum certo die ad convivium, vel accedis certam tabernam pro vino aut cerevisia: item multis annis non ædificas tuam domum altiùs: per hoc tamen alter non acquirit jus adversùs te, ut debeas invitare, vel ejus tabernam frequentare deinceps, nec contrahis obligationem altiùs non tollendi domum. Aliud foret, si aliquando omisisses alterum invitare &c. & iste prætendisset jus, ac tu ejus prætensioni acquievisses; tunc enim alterum in quasi-possessione constituisses, te verò in putatitia obligatione: sed tunc tua invitatio non ampliùs foret meræ facultatis, sed cum opinione obliga-

ligationis, propter actum possessorium alterius cum opinione juris exercitum. Præterea ex actibus meræ facultatis, ut si diu accessisti ad certam tabernam, molendinum &c. potest subinde oriri jus ex præsumptione obligationis, & alteri prætensio juris exigendi: sed præsumptio non est præscriptio. *Objic.* Si creditor omittat exactionem solutionis, vel habens contra te actionem intra debitum tempus eam non intentet, vel habens jus præsentandi intra certum tempus neminem præsentet ad Beneficium Ecclesiasticum, contra hos præscribitur, non obstante, quòd iste omissiones sint actus negativi meræ facultatis: ergo in rebus & actibus meræ facultatis locum habet præscriptio. R. Ista jura sunt à Juribus restricta ad certum tempus, intra quod si non exerceantur, amittuntur ex dispositione legum per viam præscriptionis, & ideo, quamvis liberum & meræ facultatis sit exigere solutionem, agere in Judicio, præsentare vel non, spectando nudum factum exigendi, agendi, præsentandi, non tamen liberum & meræ facultatis est pro omni tempore hos actus exercere.

Dico 2o. Præscribi de Jure Positivo nequeunt 38
1. limites manifesti diœcesium, parochiarum, regionum. 2. Res pupillorum durante pupillari ætate. 3. Jus consecrandi, ubi intervenire debet sacra unctio: item potestas conferendi Sacramenta Confirmationis & Ordinis; quia hæc sunt reservata Episcopis. 4. Omni visitationi Ecclesiæ &c. à quocunque Prælato Ecclesiastico faciendæ. 5. Potestati exigendi procurationes pro tempore actualis visitationis. 6. Res *vitiosæ*, ut vo-

cantur res furtò, vel per rapinam ablatæ. Res alienari prohibitæ. Quæ omnia à DD. confirmantur adductis Juribus. Interim de rebus *vitiosis*, & *alienari* prohibitis aliqua notanda sunt. Res *vitiosæ* præscribi quidem etiam à bonæ fidei possessore non possunt (nisi vitium priùs fuerit purgatum) tempore ordinario. *§. 2. & 3. Inst. l. 33. pr. ff. de Usucap.* possunt tamen extraordinariò 30. vel 40. annorum. per *l. 3.* & *4. C. de præscr. 30. vel 40. ann.* Purgatur autem vitium furti vel rapinæ, si res furtiva, vel vi possessa, in potestatem domini reversa fuerit. *§. 8. Inst. l. 4. §. 1. ff. de usucap.* Unde, quia res mobiles dominis subtractæ vitiò furti non rarò infectæ sunt, præscriptio in mobilibus rarior est; dantur tamen exempla *in §. 4. Inst. eod.* ut si hæres inveniat res defuncto commodatas, vel locatas, & credens esse hæreditarias, vendat; emptor eas poterit usucapere. Dein fructus rei furtivæ cadunt etiam sub præscriptionem ordinariam triennii. Pariter res *alienari prohibita* (nimirum sine certa forma & conditionibus à Jure præscriptis, non absolutè) uti res immobiles Ecclesiarum, feudales, fideicommisso subjectæ, dotales, minorenninm, præscribi tempore extraordinario 30. vel 40. annorum posse verior habet sententia. Ratio, quia in his rebus secundùm Jura locum absolutè habet Præscriptio. *c. 4. 6. h. t. 2. feud. 26. §. 4. l. penult. §. 3. C. commun. de Legat. &c.* Sed rarò vel nunquam haberet locum, si etiam extraordinaria esset prohibita; licèt enim sub nomine *alienationis* veniat etiam usucapio. *l. 28. ff. de V. S.* Si tamen usucapio habeat conditiones à Jure requisitas, valebit.

lebit, sicut valet alia dictarum rerum alienatio sub forma & solennitatibus à Jure requisitis. Si autem præscribantur res fideicommissariæ, sive sint majoratus sive primogenituræ, per talem præscriptionem contra unum completam non præjudicatur remotioribus agnatis. De rebus feudalibus vid. *tit. ult. lib. 5. Feud.* Dein præscriptio rerum dotalium durante Matrimonio inchoari nequit. *l. 30. C. de jure dot. Objic.* Alienatio rerum Ecclesiasticarum indebitè facta *nec jus aliquod tribuit, nec præscribendi etiam causam parat. c. 2. de reb. Eccl. non alien. in 6.* R. ibi est sermo de casu, quo uterque contrahens scienter omittit solennitates Juris, consequenter etiam accipiens est in mala fide, propter quam, licèt in hoc casu possit esse sine peccato injustitiæ, Jus tamen noluit præscriptionem procedere.

§. III.

Contraria Præscriptioni.

Hæc vel *præcedunt*, ac faciunt, ut Præscriptio 39
non procedat, vel non inchoetur, utì est defectus bonæ fidei,, tituli, possessionis &c. de quibus hucusque: vel *superveniunt* præscriptioni jam cæptæ, ac impediunt ejus cursum, utì sunt, quæ illam interrumpunt, aut dormire faciunt: vel completam *rescindunt*, utì ferè sola est contra illam impetrata restitutio in integrum. *Dormire* dicitur Præscriptio, quando solùm suspenditur ejus cursus, ita ut remotô impedimentô tempus præteritum computetur, & connectatur cum subsequente, de-

ductô tantùm illo tempore tanquam inutili, quo duravit impedimentum. *Interrumpi* autem, quando tempus præteritum nihil valet ampliùs, & præscriptio de novo incipi debet: quod fieri potest dupliciter, naturaliter, & civiliter: *naturaliter* interrumpitur præscriptio, quando post ejus inchoationem deficere incipit unum ex ejus substantialibus requisitis, v. g. bona fides, vel civilis possessio: *civiliter* verò, quando intervenit actus Judicialis, quo interpellatur præscribens; quales sunt citatio, litis contestatio, sententia; tunc enim subtilitate Juris fingitur deficere una ex necessariis conditionibus. Inter Naturalem & Civilem interruptionem discrimen in effectu est. 1. quòd præscriptio naturaliter interrupta statim remotô impedimentô rursus inchoari possit: si verò interruptio fiat civiliter per litis contestationem, nova præscriptio non statim inchoari iterum potest, sed primùm post 40. annos à lite deserta computandos. *l. ult. C. de præscript. 30. vel 40. ann.* quia per litis contestationem actio fuit perpetuata, & huic priùs præscribi debet, antequam altera præscriptio inchoëtur. 2. quòd, si post litem motam feratur sententia in favorem possessionis seu præscribentis, habeatur præscriptio pro non interrupta, ac omne tempus, quod etiam intra moram Judicii effluxit, computetur. Id quod etiam verum esse ajunt, quando Partes ex pacto aut transactione à litè recedunt.

4. Dico 1. Præscriptio dormit in sequentibus contingentiis. 1. respectu pupilli (si jam contra partem cæpta est) durante pupillari ætate; respectu minoris autem ita, ut durante ætate mi-

noren-

norenni non currat nisi præscriptio extraordinaria. *l. 3. eod. l. 3. C. quib. non objicitur.* 2. respectu Ecclesiæ, quando vel caret Rectore, vel habet quidem Prælatum, sed ob censuram, captivitatem &c. agere in Judicio impeditum, vel quando vivit ille Prælatus adhuc, à quo fuit læsa. *c. 4. 15. h. t. can. 10. caus. 16. q. 3.* denique 3. respectu omnium tempore grassantis belli aut pestis, quo Jus in tribunalibus non dicitur, & homines aufugiunt. *c. 10. h. t.* & ibi DD.

Dico 2. Naturalis interruptio præscriptionis inducitur superveniente mala fide, resolutô justô titulô, & amissa possessione Civili. *c. 5. 19. eod. l. 44. ff. de usurp.* 41

Dico 3. Interruptio Civilis contingit in præscriptione odiosa (quæ nempe est introducta in odium, res & jura sua longissimo tempore negligentium custodire, qualis est tantùm extraordinaria longissimi temporis) spectato Jure Civili per solam citationem. 2. in mixta, seu partim favorabili partim odiosa, qualis est præscriptio longi temporis, per litis contestationem. 3. in meræ favorabili, qualis est præscriptio temporis brevis, nempe trienni, per solam sententiam, eámque validam. Pars 1. sumitur ex *l. 3. l. 7. pr. C. de præscr. 30. vel 40. ann. & l. 3. C. de Annali except.* Ratio quia per solam conventionem & citationem Judicialem jam cessat negligentia. Pars 2. ex *can. placuit 15. ff. potest. & seq. caus. 16. q. 3. l. 2. l. 10. C. de præscr. longi temp.* Gonzal. ad *c. 8. h. t. n. 7.* Berlich. *p. 2. concl. 9. n. 24.* cum aliis. Pars 3. ex *l. 2. §. 21. ff. pro emptore. l. 18. ff. de R. V.* quia nec per citationem, nec etiam per 42

litis contestationem tollitur titulus & possessio præscribentis. Dixi in prima parte, *spectato Jure Civili*, utpote quod ultra lapsum temporis in præscriptione extraordinaria nihil aliud requirit, adeóque nec bonam fidem, nec titulum. Si autem velimus, utì debemus, etiam attendere Jus Canonicum, quod etiam in hac præscriptione requirit bonam fidem, probabilius longè est, neque hanc extraordinariam, adeóque nullam præscriptionem, civiliter interrumpi per solam citationem, sed saltem opus esse litis contestatione, utì docent Abb. Ant. de Butr. Felin. Balb. Doctores Ingolstadienses & Lovanienses in *quodam Consilio n. 23. 24.* quod exstat in *to. 3. Responsorum diversarum Academiarum loco 9.* Rauchbar, Coler. Berlich. *n. 44.* licèt Lutherani &c. Probatur ex *can. placuit cit. v. si autem.* ubi præscriptionem longissimi temporis bona fide inструctam gaudere dicit præsidio, quo gaudet præscriptio longi temporis, ac reddit rationem, quia præscriptiones cum bona fide *introductæ sunt favore possidentis, & odiô petentis; quia lex favet his, qui bona fide possident, odit autem & punit circa rem suam negligentes & desides,* adeóque non merè sunt odiosæ, sed partim etiam favorabiles, utì præscriptiones longi temporis, & sic nulla ampliùs datur præscriptio merè odiosa post SS. Canones.

43 Quæres, an per actum extrajudicialem, v.g. per interpellationem, denuntiationem, inhibitionem, protestationem, vel etiam pignorationem, v.g. per ablationem rei pro pignore, interrumpatur præscriptio? R. Nec *naturaliter* interrumpitur; quia per hujusmodi actum præ-

scri-

scribens non acquirit scientiam rei alienæ, vel se agere contra jus alterius, adeóque manet bona fides &c. Nec *Civiliter. l. 13. ff. pro emptore*; quia hæc vis nullibi tribuitur à Jure actui extrajudiciali. DD. communiter cum dicto Consilio Ingolstad. & Lovan. *n. 33.* imò *l. 13. cit.* ei denegatur. Excipe 1. nisi interpellatus acquiescat prohibitioni &c. tunc enim amittit possessionem. 2. nisi quis ita fuisset interpellatus exhibitis instrumentis &c. ut clarè potuerit intelligere, rem non esse suam, vel sibi nullum competere jus; tunc enim deficeret bona fides. 3. nisi in pignoratione pignus tradatur Judici. 4. nisi in casu, quo possessor prædatur Judici. 4. nisi in casu, quo possessor præscribens propter absentiam, potentiam, infantiam, furorem conveniri Judicialiter nequit, denuntiatio fiat Præsidi, vel Episcopo, vel defensori civitatis. *l. 2. C. de annali except.* Videatur in meis *Decisionibus Casuum decisio LXIX.*

Dico 4. Quamquam Ecclesiis, Minoribus, &44 quibusdam majorennibus aliàs competat restitutio in integrum, si sint notabiliter læsi. *c. 1. seqq. de in integr. restit. l. 1. 2. 7. 8. ff. de Minor. l. 1. 2. &c. ff. de in integr. restit.* probabiliùs tamen nec Ecclesiæ, nec Minores contra præscriptionem in rebus immobilibus adversùs se completam restituuntur. 2. utì nec majorennes, quibus aliàs competit in quibusdam casibus restitutio, contra ullam præscriptionem ex capite solius ignorantiæ. Pars 1. quam tenet *gl. in c. 3. & Clem. un. eod.* P. Franc. Schmier *de Præscript. c. 7. n. 43. 48.* cum aliis contra plurimos, praxim (cui, ubi sufficienter probatur, nolim me opponere) pro se allegantes, probatur ex *l. ult. C. in quib. caus. in integr.*

ubi exceptio 30. vel 40. annorum, quæ competit præscriptionem extraordinariam allegantibus, in suo statu permanere dicitur etiam contra Minores, quibus Jura antiqua contra temporales seu ordinarias præscriptiones (nunc autem sublatas) concedebant restitutionem in integrum. Item ex *l. 3. & 4. C. de præscr. 30. vel 40. ann. & c. 8. h. t.* ubi muniti præscriptione extraordinaria *plenissimè* dicuntur *securi, omni prorsus actione exclusa contra se*; quod verum non esset, si daretur beneficium restitutionis contra præscriptionem extraordinariam: cùm igitur contra Minores non currat alia præscriptio, quàm extraordinaria *l. ult. cit.* uti & contra Ecclesias in rebus immobilibus. *c. 4. 6. 8. h. t.* sequitur, ipsis nunquam competere restitutionem adversùs præscriptionem in rebus immobilibus. Pars 2. quam defendit Fechin. Rath. Zoes. & in decidendo sæpius secuta est nostra Facultas, contra Felin. Bart. Gail, & alios non paucos, desumitur indè, quòd aliàs præscriptio vix non penitus amitteret omnes suas vires; quod est contra intentionem Juris, omnem securitatem præstantis præscribentibus; quis enim, nisi ignorans, rem suam ab alio possideri, vel jus alteri non competens contra se exerceri, & sic præscribi patitur? si ergo ignorantia esset sufficiens causa rescindendi præscriptionem, ista ferè nunquam esset firma, ac Jura suo fine & intentione frustrarentur.

Objic. 1. In *l. un. C. si adverss. usucap.* diserte conceditur Restitutio Minoribus, si ipsorum res usucapiantur. 2. In *Clem. un. de rest. in integr.* Ecclesiis indulgetur restitutio contra lapsum temporis

poris illimitatè: ergo & contra omnem præscriptionem, necessariò consistentem in lapsu temporis. 3. Illis, qui non possunt agere propter impedimentum, non currit tempus, consequenter nec currit præscriptio: ergo nec ignorantibus, saltem ita, ut restitutio, quam suadet æquitas, ipsis non detur. R. ad 1. Illa lex est antiquata per *l. ult. cit.* seu intelligi debet de præscriptione longi temporis, quæ in *d. l.* est abrogata; nam extraordinaria non venit nomine *usucapionis*, quam vocem adhibet *l. un. cit.* Ad 2. per lapsum temporis ibi intelliguntur præscriptiones temporales, quibus Ecclesia læditur vel in mobilibus, vel per actus Judiciales in Judiciis. Ad 3. Si datur impedimentum Juris seu à Jure approbatum. *C. Ant.* si est impedimentum facti, utì ignorantia. *N. Ant. & Conf.* Nec Jura agnoscunt ignorantiam pro impedimento præscriptionis, utì latè docui in meis *decisionibus Casuum. decis. XLI. q. 3.* nec æquitas suadet, ut in hac materia succurratur ignorantibus; sic enim præscriptiones ferè nunquam forent firmæ, consequenter dominia rerum nunquam essent certa & litium non esset finis, cum maximo detrimento utilitatis publicæ.

TITULUS XXVII.

De Sententia, & Re judicata.

SUMMARIUM.

1. 2. *Quid sit Conclusio in causa, & quid operetur.*

3. *Quid,*

3. *Quid, & quotuplex sit Sententia.*
4. *Quæ requirantur ad ejus valorem.*
5. *Contra quem sit ferenda.*
6. *Quid operetur Sententia.*
7. *Quando & quomodo transeat in rem judicatam tam Interlocutoria, quàm Definitiva.*
8. *Quis sit effectus rei judicatæ.*
9. 10. *An habeat locum etiam in foro interno.*
11. *Quid sit Executio: à quo,*
12. 13. *Et quomodo facienda.*
14. *Quando & an victus debeat condemnari in expensas.*

1 POstquam Partes litigantes in Judicio proposuerunt suas ultro citróque probationes & exceptiones, *concludere in causa* vel sponte solent, vel, ne lis nimiùm protrahatur, jubentur à Judice, h. e. renuntiare ulterioribus probationibus & allegationibus, & causam submittere Judicis decisioni his vel similibus verbis: will hiemit zum Urtheil geschlossen/ und die Sach zu Rechtlicher Entschaidung gesetzt haben. Id etiam conditionatè & eventualiter, *nisi emerserit aliquid novi*, im Fall nichts weiters vom Gegentheil vorgenommen wird/ fieri potest, & ab utraque Parte concludi debet, ita tamen, ut Reo, si petit, detur copia proferendi ultimam scripturam, quia pati debuit, ut Actor contra se proferret primam. Si una, vel utraque Pars nollet concludere, post præfixi termini lapsum posset Judex causam pro concluſa ex officio acceptare. per *Auth. jubemus. C. de Judic. Conclusionem in causa* sequitur *sententia*, qua Judex edicit,

quid

quid *sentiat* de causa. Si à sententia intra debitum tempus neutra Pars appellet, censetur approbata, ac *transit in rem judicatam*, seu vocatur *Res judicata*, vel *Judicatum*: unde differt à sententia tanquam effectus à causa: Rem judicatam sequitur *executio sententiæ*, quæ est finis Judicii.

Dico 1. Conclusio in causa operatur hoc, ut 2.
post illam nulla ampliùs à Partibus admittatur regulariter probatio vel exceptio. Communis ex *c. 5. de cauſ. poſſeſſ. & propr. c. 9. de fid. Inſtr.* Dixi 1. *à Partibus*; nam Judex, si ei ita videbitur, aut dubium oritur, etiam post illam potest ulteriùs inquirere, Partes interrogare, instrumenta admittere: unde Judici nunquam concluditur in causa, uti nec Reo in Criminalibus majoribus, ubi agitur de vita & membris. Dixi 2. *regulariter*; nisi nempe aliquid emergat de novo, vel priùs non cognitum, v. g. instrumentum, vel novi testes detegantur, modò allégans juret, id de novo emersisse, vel primùm sibi innotuisse: vel nisi producatur Concilium Doctorum, v. g. alicujus Juridicæ Facultatis, aut allegetur Jus; quod multi permittunt.

Dico 2. Sententia est pronuntiatio Judicis, con- 3
tinens decisionem causæ controversæ. Arnold. Rath *de Sent. th.* 2. Germanicè vocatur Beſcheid: Urtheil. Alia est *Definitiva*, Endts-Beſcheid/ & propriè dicta, qua deciditur causa principalis, totique controversiæ imponitur finis per condemnationem vel absolutionem, & sic terminatur prima instantia. Alia est *Interlocutoria*, Bey-Beſcheid; Neben-Urtel/ qua decîditur tantùm aliquis

aliquis articulus, & quæstio incidens, sed summariè tantùm, ac inter initium & finem causæ principalis, quæ manet suspensa, v. g. quis litigantium probare debeat, an testes sint legales vel admittendi &c. Si interlocutoria non contingit causam principalem, est *merè talis:* si verò indirectè & obliquè tangit causam principalem, & eam vel finit, vel periclitari facit, vel facit cessare officium Judicis: vel parit præjudicium, quod per definitivam, aut appellationem ab ea reparari non possit, dicitur *mixta*, vel *interlocutoria habens vim definitivæ*, ut si per interlocutoriam Partes absolvuntur ab observatione Judicii: si pronuntiatur, appellationem esse desertam, Judicem esse incompetentem &c. si defertur juramentum litis decisorium: si admittitur exceptio peremptoria: si Pars jubetur aliquid dare vel facere: si decernitur incarceratio, excommunicatio, vel aliud gravamen Partis, quod trahit secum executionem. Discrimen inter Definitivam & Interlocutoriam merè talem præter alia est, quòd illa à Judice Ordinario, si validè est lata, revocari seu retractari regulariter non possit, bene tamen ista, etsi ab ea appellatum esset. *c. cùm cessante 60. de appell.*

4 Dico 3. Ad valorem sententiæ requiruntur variæ conditiones tam intrinsecæ quàm extrinsecæ. *Intrinsecæ* sunt 1. Ut sententia sit conformis Juri *Constitutionis* claro & certo, seu legibus, ut si Judex pronuntiaret, alienationem rerum Ecclesiæ immobilium sine solennitate factam valere, minorem non esse restituendum &c. non valeret sen-

ten-

tentia. Procedit hoc etiam de sententia consuetudini, vel statuto, de quo constat certò, contraria: si verò solùm est contra jus Partis, injusta quidem, at invalida non est, & datur locus appellationi, utì si pronuntiet Judex, rem Ecclesiasticam esse legitimè alienatam, cùm tamen non ita sit. 2. Ut sit conformis libello, seu non super alia re, quàm quæ fuit in libello petita, nec ex alia causa, quàm ex qua fuit petita: excipe causas criminales, in quibus Accusator non concludit ad certam pœnam item casum, quo alicui committitur à Principe, ut *procedat sola facti veritate inspecta.* 3. Ut contineat formaliter vel virtualiter condemnationem aut absolutionem. 4. Ut non sit lata sub conditione extrinseca de futuro, v.g. condemnans, si Navis ex India adveniet; aut sub conditione ad probationes spectante, v. g. si Judex sic pronuntiet, *ego te condemno, si Actor satis probabit per testes idoneos &c.* quia videtur esse lata sine prævia cognitione, & contra Juris ordinem, vi cujus probationes debent præcedere sententiam. Interim tamen vi consuetudinis valet & sustinetur sententia absolutoria sic concepta: *Reum absolvo, nisi Actor intra 2. vel 3. menses intentionem suam meliùs, quàm hucusque, probaverit.* 5. Ut non sit notoriè injusta, aut ex instrumentis notoriè falsis lata. 6. Ut non exprimat causam vel rationem motivam, quæ probatur esse falsa: quare consultum non est, ut Judex causam suæ sententiæ exprimat, ubi non tenetur, utì tenetur in appellatorio ad conservandum honorem Judicis inferioris.

Condictiones *extrinsecæ* in Judicio Ordinario

nario sunt 1. Ut Judex ipse ferat sententiam, nisi sit Episcopus, vel vi consuetudinis Illustris, qui per alios recitari faciunt, imò hodie passim recitantur sententiæ per Secretarios vel Syndicos. 2. Ut pronuntiet sedens, & non stans &c. 3. Ut recitet ex scripto. 4. Ut promulget de die, non de nocte. 5. Non in die feriato. 6. Ut in loco debito Judicii. 7. Ut præsentibus Partibus, vel saltem legitimè citatis ad eam audiendam. Ita DD. passim ex variis Juribus, qui simul notant, consuetudinem vel statuta in quibusdam locis derogâsse his conditionibus, saltem quibusdam extrinsecis, item in Camera Imperiali, ac in Curia Romana nullas attendi Processûs nullitates, nisi Judex jurisdictione caruerit, vel Pars ad standum in Judicio inhabilis fuerit, vel de meritis causæ non satis constiterit; quia nimirum suprema authoritas defectum supplet solennitatum.

5 Quæres, contra quem ferenda sit sententia? R. Contra eum, qui litem est contestatus. Proin si Procurator contestatus est litem, in ipsum, non in Principalem ferenda est. *l. 1. C. de sentent. & interlocut.* De Jure tamen Canonico tam in Principalem quàm in Procuratorem ferri potest, ut erui putant ex *c. 6. de in integr. rest.* junctâ *gl. v. monasterium.* Excipiuntur causæ spirituales, & criminales, in quibus regulariter in solum Principalem ferenda est. Wiestner *tit. de Procurat. n. 61.*

6 Dico 4. Effectus sententiæ definitivæ est 1. quòd terminet officium Judicis, qui per eam desinit esse Judex respectu talis causæ. 2. litem finiat, uti & 3. jus faciat inter Partes: sed hæc duo operatur solùm firmiter, si sententia tran-

transeat in rem judicatam. 4. Quòd condemnato propter delictum publicum, imò & propter privata furti, rapinæ, injuriæ, doli, item in contractibus depositi, mandati, tutelæ, & societatis, si directè ex dolo actum est, irroget infamiam, nisi nempe Judex condemnato specialiter reservet famam, uti frequenter fieri solet.

Dico 5. Sententia (tam Interlocutoria quàm Definitiva) transit in rem judicatam vel absolutè & irrescindibiliter, vel conditionatè & rescindibiliter, si intra 10. dies à die habitæ de sententia notitiæ neutra Pars appellat. *can. 28. caus. 2. q. 6. c. 32. §. fin. de Elect. c. 13. c. 15. h. t. Auth. hodie C. de appell.* quia Partes præsumuntur sua taciturnitate sententiam approbare & confirmare. 7

Excipitur tamen 1. sententia invalida. 2. lata in causis Matrimonialibus, quando agitur de valore Matrimonii, & ubicunque observari sine peccato non potest sententia. 3. in Criminalibus saltem vi consuetudinis. Et in his casibus nunquam transit in rem judicatam. Si est lata ex Juramento litis decisorio necessario, aut ex probationibus privilegiatis & præsumptivis, ex consilio Doctorum, vel peritorum in arte sua, item ex instrumentis non notoriè falsis, aut empta pretiô; in his casibus transit quidem, at non absolutè, in rem judicatam, sed tantùm conditionatè & rescindibiliter; quia, quando postmodum afferuntur contra sententiam probationes certæ & convincentes, vel Pars vincens confitetur sibi jus non competiisse, aut detegitur falsitas instrumenti, vel Judicis corruptio, rescindi & retractari potest sententia, imò debet. Idem est, non qui-

dem de Jure. *l. 4. C. de re jud.* sed de Praxi, si postmodum reperiantur nova instrumenta, modò producens juramentô probet, ea sibi antea fuisse incognita. *Retractatur* autem talis sententia non per appellationem à Judice superiore, sed per *querelam* iniquè condemnati à priori Judice, qui cognitâ summariè justitiâ querelæ restituere in integrum debet querelantem.

8 Dico 6. Effectus rei judicatæ est 1. quòd faciat jus inter Partes litigantes, ac fundet præsumptionem Juris & de Jure, ut adeò non admittat probationem in contrarium, & lis, saltem viâ Juris ordinariâ, per ullum remedium resuscitari, aut sententia retractari non valeat. 2. quòd sententia pro Actore lata producat *actionem Judicati*, seu *in factum*, ad consequendum id, quod ipsi adjudicatum est; lata autem pro Reo pariat exceptionem *Rei judicatæ* contra Actorem ejúsque hæredes, ne denuo conveniatur super illo debito, à quo absolutus est. Pars 1. constat ex *c. 13. 15. 20. h. t. l. 25. ff. de statu hom. l. 207. ff. de R. J. l. 4. C. de re jud. l. 1. C. quando provoc. non est necesse.* Excipe tamen casus, in quibus *n. præced.* non absolutè in rem judicatam transire diximus sententiam. Retractari quoque potest sententia contra Fiscum & causam publicam lata, si reperiantur nova instrumenta. *l. 35. ff. de re jud.* Idem extendunt ad causas Minorum, pias, & alias favorabiles. per *l. 3. C. de Jur. Reipub. lib. XI.* Pars 2. ex *l. 6. ff. de re jud. l. 8. C. de reb. cred. l. 4. & 6. ff. de except. rei jud.* Dixi in parte 1. *inter Partes litigantes*; nam aliis regulariter nec prodest, nec obest sententia vel res judicata. *l.*

penult.

penult. ff. de re jud. l. 1. 2. C. quib. res jud. Rubr. & t.t. C. inter alios acta &c. Excipe, nisi tertius causam habeat à litigante, ut legatarius ab hærede condemnato: vel tertius, cui competebat actio vel defensio primô locô, passus tamen est alium agere, cui id competebat tantùm secundô locô: item nisi causæ sint connexæ: aut ex jure condemnati pendeat jus tertii.

9 Quæres hìc appositè, an res judicata habeat quoque locum in foro conscientiæ, ita ut per sententiam, quæ transiit in rem judicatam, absolutus à debito, illud absque peccato non solvat, licèt postea certò cognoscat, se debitorem fuisse, vel, si Actor fuit, sibi jus non competiisse. R. cum P. Wiestner *h. à n. 95.* & aliis ab ipso allegatis contra Panorm. Innoc. Felin. &c. probabiliùs affirmativè, modò bona fide litigaverit, putans se nihil debere &c. Prob. 1. ex legibus, quæ rei judicatæ tribuunt vim legis. *l. 38. ff. de Legib.* illam habent pro veritate. *l. 207. ff. de R. J.* asserunt, quòd jus faciat inter Partes litigantes. *c. 13. h.t.* ibi: *quantùm ad litigantes ipsos, jus ex sententia factum est, postquam in rem transiit judicatam, etiamsi contra jus litigatoris lata fuisset, cùm contra Jus Constitutionis expresè lata non fuerit.* Sed leges, & veritas, in foro quoque conscientiæ vim habent, nec jus dici potest, quo quis absque peccato & injuria alterius uti non potest: ergo. Prob. 2. ex paritate cum Præscriptione; nam per hanc ita obtinetur dominium rei alienæ, ut hæc retineri bonâ conscientiâ possit, licèt post completam bona fide præscriptionem innotescat, rem fuisse alienam, ut docent communiter, & nos suprà *tit.*

de Præscript. n. 7. ergo etiam ita acquiritur dominium rei alienæ, vel liberatio à debito per rem judicatam; ut nimirum finiantur lites, & dominia rerum evadant certa &c. propter quas causas bonum publicum spectantes, potuerunt ac voluerunt Jura tantam vim tribuere Præscriptioni.

10 *Objic.* 1. Sententia Judicis fundatur in præsumptione, quòd vincens habuerit justam causam & meliorem, imò & ipsæ leges, tantam vim tribuentes rei judicatæ, fundantur in præsumptione hujusmodi, quòd sententia sit justè lata. *c. 13. cit. in fin.* Sed præsumptio debet cedere veritati, postmodum cognitæ. *l. 24. 25. ff. de Probat.* præsertim in foro conscientiæ, ubi præcisè attenditur veritas. 2. In *l. 28. & 60. ff. de condict. indeb.* habetur, quòd verus debitor, etsi in Judicio fuerit absolutus, repetere nequeat solutum, quia *naturâ debitor permanet:* sed obligationem naturalem conscientiæ tollere nequit sententia & res judicata. 3. In *l. 17. §. ult. ff. commod.* permittitur repetitio solutionis, si res commodata, quæ credebatur amissa, ac propterea pretium pro ea solutum est, postea rursus fuit inventa: ergo nec res judicata liberat ab obligatione solvendi, si postea deprehenditur, sententiam fuisse injustam, quæ priùs credebatur justa. R. ad 1. Quamvis ipsa sententia fundetur in præsumpta justitia & meritis causæ, imò & res judicata; firmitas tamen sententiæ, & leges, tantam rei judicatæ vim tribuentes, non fundantur in præsumptione falsa justitiæ in casu particulari, sed in bono publico, cujus interest, & magìs expedit, res judicatas esse firmas, quàm justas. Ad 2. In *l. 21. cit.*

cit. est sermo de eo, qui absolutus sponte solvit. In *l. 60.* de illo, qui conscius debiti mala fide litigavit: & apud hujusmodi noluerunt Leges rei judicatæ tollere obligationem naturalem, sicut nec Leges Præscriptionis volunt malæ fidei possessores facere securos in conscientia. Quòd autem alios faciant Leges rei judicatæ securos in conscientia, patet etiam ex *l. 1. C. de condict. indeb.* ubi à contrario eruitur, repetitionem pecuniæ ex causa judicati solutæ non dari; quia, ubi solutum repeti non potest, accipiens non obligatur naturaliter reddere. *l. 10. ff. de O. & A.* Ad 3. Si vestis commodata, quæ credebatur amissa, iterum venit in potestatem commodantis, qui pro ea accepit pretium, utique iste tenetur natulaliter reddere pretium: cùm aliàs haberet rem & pretium simul, quod Leges rei judicatæ non volunt. Dein argumentum probaret nimium, quia probaret, nec in foro externo rem judicatam habere locum; quia in casu legis *17. cit.* datur etiam actio pro foro externo, nempe *condictio sine causa*, ut commodans reddat pretium.

Dico 7. Executio (quæ est *actus Judicialis*, 11
quo verè & realiter præstatur victori, quod ipsi verbaliter adjudicatum est per sententiam, adeóque est complementum Judicii) ubi locum habet, facienda est à Judice, qui tulit sententiam, etiam in Appellatorio, si Judex superior reformavit sententiam inferioris, & aliam tulit. *l. 15. ff. de re jud. c. 5. 7. 9. de offic. Jud. deleg.* Dixi 1. *ubi habet locum*, nam sententia *Absolutoria* non indiget executione; cùm Reus, qui absolutus est, jam habeat, super quo litigatum est, & posthac tutus sit

exceptione rei judicatæ. Dixi 2. *etiam in Appellatorio, si &c.* nam casu, quo Judex *ad quem*, seu superior, directè & expressè confirmavit sententiam Judicis *à quo*, nempe prioris, probabilius quidem pertinet quoque ad eundem Judicem superiorem executio. per *Auth. siquis C. de Epiſc. aud.* quia jurisdictio per appellationem devoluta est à Judice primæ instantiæ ad Judicem secundæ instantiæ: si verò solùm indirectè & tacitè confirmavit, v. g. pronuntiando, appellationem esse desertam, fatalia esse præterlapsa, executio pertinet ad Judicem *à quo*. per *l. ult. §. 4. C. de tempor. appell.*

12 Dico 8. Ut executio ritè fiat, debet attendi, an actio realis sit instituta, vel personalis. Si realis, statim est facienda, postquam sententia transiit in rem judicatam; quia res clamat ad dominum: si *personalis*, condemnato conceduntur de Jure 4. menses ad solvendum. *l. 2. seq. C. de usur. rei jud. c. 26. de off. deleg.* qui tamen terminus hodiè ferè ubique est arbitrarius. Lautterbach. *ad ff. tit. de re jud. §. 34. ex l. 2. ff. eod.* Præterea in *actione reali* (utì & *personali*, qua species vel certa res petitur) executio facienda est in rem ipsam, si exstat: si non exstet, vel debitor in actione personali ad nullam rem determinatè sit condemnatus, vel non sit solvendo in pecuniis, ordo iste servari debet; primò enim executio fieri debet in bona ejus mobilia, dein in immobilia, demum, si nec ista sufficient ad expungendum debitum, in jura & nomina seu jura incorporalia, semper tamen priùs in minùs pretiosa & viliora. per *l. 15. §. 2. ff. de re jud.* relictis

quo-

quoque debitori valde neceſſariis, uti ſunt veſtes, & ſupellex ad uſum quotidianum neceſſaria, inſtrumenta agriculturæ & boves aratorii, ſtipendia & arma militum, libri Studioſorum. *arg. l. 7. C. quæ res pignori. & l. 4. C. de execut. rei jud.* niſi hæc ſint ſpecialiter debita, aut alia bona deficiant. Rosbach *in Proceſſ. Civ. tit. ult. n. 11.* Si Reus nihil omnino habeat in bonis, & ex culpa non ſit ſolvendo, mancipatur carceri, vel condemnatur ad labores publicos, juxta illud: *qui non habet in ære, luat in cute.* Quòdſi debitus hic ordo, & modus, in executione non obſervetur, ab eodem appellatio conceditur, aliàs non permiſſa in executione. *l. 5. C. quorum appell. non recip.*

Quæres, quid faciendum, ſi Judex, cujus eſt exequi, vel propter impotentiam cogere condemnatum nequeat, & executionem facere? vel ſi res aut perſona, in quam facienda eſt executio, ſit extra territorium Judicis, qui ſententiam tulit? R. in utroque caſu requiri poſſe alium Judicem: in *poſteriori* quidem per litteras *ſubſidiales*, vel *mutui compaſſûs*, ut vocant, ut Judex illius loci faciat executionem. per *c. 1. de for. comp. & l. 13. §. 3. C. de Judic.* quod quidem facilè impetrabitur, ſi Judex requiſitus ſub eodem ſit Principe vel ditione; difficiliùs autem, ſi ſub diverſo ſit Principe; unde Actori melius eſt, ſi actionem inſtituat, caſu quo cauſa realis agitur, in loco rei ſitæ, quia in hoc eſt expedita & parata executio: *in priori* autem caſu requiri poteſt ab alio Judice, ut vel *familiam* accommodet, nempe lictores, vel milites, quibus ille, qui ſententiam tulit, caret, per quos dein ipſe exequatur: vel ut *brachium* præſtet, & Judex 13

requisitus exequatur: sic Judex Ecclesiasticus implorare potest brachium sæculare à Seculari, qui illud omnino præstare, & sine nova causæ cognitione exequi tenetur. *l. 8. C. de Episc. aud. & c.1. de Offic. Ordin.* atque ad id cogi per censuras potest ab Ecclesiastico. *c. 1. cit.* & ibi Panormit. *n. 11. seqq.*

14 Petes an Judex ferens sententiam debeat victum victori condemnare in expensas? R. Si victus temerè litigavit, h. e. causam litigandi probabilem non habuit (de qua arbitrari spectat ad Judicem) tenetur, ita ut aliàs litem faciat suam, seu expensas de suo debeat resarcire. *§. 1. Inst. de pœn. tem. litig. l. 13. §. 6. C. de Judic. c. 4. de pœnis.* si tamen victor in libello vel postea petiit expensas (idem est de fructibus rei litigiosæ, interesse, ac damnis propter rem destructam aut deterioratam) vel expressis verbis vel per clausulam generalem, v. g. dicendo, *super his omnibus peto mihi jus dici, & Justitiam administrari omni meliori modo, quo de Jure fieri potest, implorando desuper nobile officium Judicis.* Si hoc non petiit, potest quidem Judex, at non tenetur, ad expensas & fructus condemnare, exceptis fructibus post litem contestatam provenientibus; hos enim victori adjudicare debet etiam non requisitus, quia videntur unà cum re litigiosa in Judicium deducti. *t. t. C. de fructib. & lit. expens.* Postquam verò Judex condemnavit in expensis, earum designationem exhibet victor, à Judice communicandam victo ad excipiendum, tum Judex eas moderatur, victor autem jurat, quòd tanti suâ interfit, quanti Judex per moderationem æstimavit. Sermo autem est de expensis *necessariis* propter litem factis,

stis, v. g. in Advocatos, Procuratores, Notarios, Testes, Apparitores &c. Item de expensis *contumaciæ* ob litem malè retardatam causatis: non de *voluntariis*, quæ fiunt in litem non necessariò, utì sumptus itineris solitô majores, honoraria in Advocatos &c.

TITULUS XXVIII.

De Appellationibus, Recusationibus, & Relationibus.

SUMMARIUM.

1. 5. *Quid sit Appellatio, Judex à quo &c.*
2. *Quid Recusatio: quando & ubi proponenda.*
3. *Quid Relatio: & quis ejus usus.*
4. *Quid Remedium Nullitatis: quomodo & quando proponendum.*
6. *Quando, ubi, quomodo, & ad quem interponenda Appellatio.*
7. 8. *Quis, à quo, in qua causa, & à qua sententia appellare possit.*
9. *Effectus Appellationis est duplex.*
10. *Fatalia Appellationis interponendæ, petendi Apostolos, introducendæ, & prosequendæ appellationis.*
11. 12. *Quid sit Supplicatio, & Revisio: quid circa eas notandum.*

COntra prolatam sententiam dantur varia Juris vel Consuetudinis remedia. Si sententia est invalida, datur *remedium nullitatis*: si injusta, *appellatio*, qua provocatur 1

ad Judicem ſuperiorem, & inchoatur ſecunda inſtantia: Judex primæ inſtantiæ vocatur *Judex à quo*, Superior autem & ſecundæ inſtantiæ *Judex ad quem*, vel Judex *appellationis*, aut *appellatus*. Loco appellationis deficientis conceditur *Supplicatio* ad Superiorem, vel *Reviſio* Actorum. Quia verò aliquid appellationi ſimile habent *Recuſatio* & *Relatio*, cùm utraque jurisdictionem Judicis ſuſpendat, etiam ſub hac Rubrica ponuntur: ſed quia locum habent jam ante cœptam litem, vel ſaltem ante ſententiam, priùs de his breviter diſſeremus. Proin

2 Dico 1. *Recuſatio* eſt declinatio Judicis tanquam ſuſpecti quæſita ex juſta cauſa, v. g. quòd recuſanti ſit inimicus, vel Adverſario ſpecialiter familiaris, addictus, conſanguineus, affinis vel in cauſa habeat intereſſe &c. Sumitur ex *l. 16. C. de Judic. c. 39. de off. deleg.* Proponenda eſt intra 20. dies ab oblato libello, & ante litis conteſtationem vel alium actum Judicialem. Recuſari de Jure Canonico poteſt tam Ordinarius Judex, quàm Delegatus. *c. 4. de for. comp. & c. 39. cit.* De Jure Civili autem ſolùm Delegatus. *l. 16. & fin. C. de Judic.* Si verò Judex Ordinarius ſit ſuſpectus, juxta multos non omnino recuſari poteſt de Jure Civili, ſed Epiſcopus juxta *Auth. Si verò C. eod.* vel vi conſuetudinis alius Judex ipſi adjungendus eſt: juxta alios autem etiam de Jure Civili non improbabiliter recuſatio Ordinarii habet locum. per *d. l. 16. & l. 4. C. de jurisdict.* In praxi forum Civile ſequitur Jus Canonicum. D. à Widmont *ad ff. tit. de Judic. n. 103.* Totum verò Collegium vel integer Senatus ordinariè recuſari

sari nequit, cùm causa suspicionis contra omnes de Senatu haud facilè præsumi aut probari possit. Si causa suspicionis est dubia, spectato Jure cognoscunt arbitri ab utraque Parte eligendi. *c. 39. & l. fin. citt. c. 61. x. & c. 2. in 6. h. t.* vel delégans, si recusetur Judex Delegatus, vel Episcopus, si recusetur ejus Vicarius. *c. 4. de off. deleg. in 6.* Si recusetur Judex Laicus, de causa plerisque in locis solet cognoscere Judex superior teste D. Herz *de Magistrat. l. 2. c. 1. tit. 2. n. 22.*

Dico 2. *Relatio*, prout hìc sumitur, est consultatio inferioris Judicis, in causa dubitantis de Jure, cum consensu utriusque Partis ad Summum Principem missa, quem interrogat, quid in ea judicandum, & per sententiam decidendum sit. *l. 1. C. de Relat. c. 68. h. t.* Relationum usus olim fuit frequens, & utriusque Juris Corpus plenum est Rescriptis ad hujusmodi consultationes datis. De Jure Civili autem hodie est abrogatus. *Nov. 125.* de Jure Canonico autem adhuc est permissus, licèt sit rarissimus. Interim in utroque foro Relationum loco frequentissimè in causis dubiis interrogantur Jurisperiti, & Facultates Juridicæ, à quibus dum exspectatur Responsum vel Consilium, suspensa manet jurisdictio Judicis, & nihil innovari potest. 3

Dico 3. *Remedium*, vel *Querela nullitatis*, est imploratio super vitio, ex quo quis petit sententiam pronuntiari vel declarari ut ipso Jure nullam. per *l. 1. C. de execut. rei jud.* Proponi potest vel coram Judice superiore. per *l. 1. C. de sent. ex brevic. recit.* quod consultius & frequentius est teste Lauterbach: vel coram Judice, qui sententiam 4

tiam tulit, si Ordinarius sit; si enim esset Delegatus non supremi Judicis ad causam particularem, desineret esse Judex in tali causa, utpote per sententiam, etiam nullam, functus officiô suô, prout delégans adeundus foret. Dein proponi potest vel *principaliter* & absque alio remedio: vel *incidenter* & *cumulatim* cum appellatione, nimirum disjunctivè, v. g. dicendo, sententiam esse nullam, vel saltem injustam; quod posterius est magis consultum; quia arguens sententiam nullitatis incidenter seu cumulatim, si in probatione nullitatis deficiat, habet recursum ad appellationem; item suspendit semper executionem sententiæ propter conjunctam appellationem: principaliter verò & unicè sententiam arguens nullitatis non habet amplius recursum ad appellationem neque suspendit executionem. *Clem. 1. de sent. & re jud.* nisi nullitas sit notoria, aut manifestè probata. *Clem. cit.* Demum adverte, quòd querela nullitatis, si principaliter & sine appellatione accipiatur, duret 30. annis, ut habet communis ex *l. 3. C. de præscr. 30. vel 40. ann.* In Camera tamen Imperiali juxta *Recess. Imper. de anno 1654. §. 121. seq.* debet proponi intra 10. dies, sicut appellatio, nisi nullitas sit *insanabilis*, ut appellant, quæ nimirum provenit ex persona Judicis, vel ex illegalitate litigantium, vel ex defectu substantialium Processûs.

§ Dico 4. *Appellatio* Judicialis est provocatio ab inferiori ad superiorem Judicem ratione gravaminis per sententiam, vel actum Judicialem illati vel inferendi, ritè facta. Text. & DD. in *l. 21. &c. ff. l. 1. seqq. l. 32. C. c. 17. seqq. h.t.* Finis ergo appellationis est, ut Judex superior,

qui

qui proin jurisdictione in causa, & in ipsum Judicem inferiorem, præditus esse debet, trutinatis causæ meritis gravamen tollat. Dixi 1. *Judicialis*; si enim provocetur ad superiorem ab actibus extrajudicialibus, quibus aliquis se gravatum queritur, vel gravandum timet seu à Parte, seu à Judice, extra Judicium, v. g. siquis electionem aut collationem beneficii factam vel faciendam indigno impugnat, siquis suspicatur sibi imminere incarcerationem, excommunicationem &c. vocatur *Extrajudicialis*, & est impropria, ac potiùs est *provocatio ad causam* Superiori deferendam. *c. 5. eod.* Dixi 2. *ritè facta*, si nempe servetur tempus, locus, forma, subordinatio. Unde

Dico 5. Appellatio hodie interponi debet 6
intra decendium (seu 10. dies) quod initio est utile, in decursu continuum. In Bavaria conceduntur 90. dies juxta decretum Electorale de 28. Nov. 1647. 2. coram Judice à quo. 3. viva voce, vel scriptô. 4. gradatim, h. e. ad immediatum superiorem Judicem in eodem foro, Ecclesiastico aut Sæculari, in quo litigatum in prima instantia. Pars 1. habetur in *Auth. hodie C. h.t.* igitur ignoranti gravamen non incipit currere decendium; habitâ verò scientiâ currit etiam diebus feriatis. *l. 1. §. 7. & ult. ff. quando appell. l. 1. C. de feriis.* si autem gravamen foret permanens, & tractum haberet successivum, ut v. g. incarceratio, suspensio &c. non inciperet currere decendium, antequam Judex pronuntiaverit, gravamen esse justum. Pars 2. in *c. 59. & fin. h.t. l. 1. §. 10. ff. quando appell.* (In Bavaria debet appellatio proponi coram Judice *ad quem* deductis

gra-

gravaminibus &c. D. à Widmont *tit. ff. quando appell. n. 8.*) non tamen est necesse, ut tum Judex *à quo* sedeat pro tribunali. Si tamen copia Judicis *à quo* haberi non posset, Judex *ad quem* adeundus foret, & ibi proponenda appellatio. *l. 1. §. 11. cit. & l. 19. C. h. t.* modò id postea intimetur Judici *à quo*, ne porro se immiscat tali causæ. Si verò neutrius Judicis copia haberi possit, sufficit appellare, in scriptis tamen, coram Notario, aut aliis viris honestis. *c. fin. cit. l. 7. ff. h. t.* Idem esse ajunt, si appellare volens non audet ob gravem metum adire alterutrum Judicem. Pars 3. in *l. 2. & 5. ff. l. 6. §. 5. l. 14. C. h. t.* Viva voce fieri potest, si appellatio in continenti, h. e. Judice adhuc pro tribunali sedente, vel ad alios extraneos actus nondum digresso, vel, ut ajunt, *stante pede* interponatur, v. g. per verbum *appello*, vel per alia: in scripto autem, quod vocant *libellum appellatorium*, appellari debet, quando post aliquod à prolata sententia intervallum interponitur. *l. 5. cit. c. 34. h. t.* utì & quoties appellatur à sententia interlocutoria simplici, aut extrajudiciali gravamine. *c. 1. eod. in 6.* Pariter in appellatione ab interlocutoria simplici (quæ tamen spectato Jure scripto vix hodie locum habet) necesse est exprimere in scripto causam gravaminis specificam, propter quam se gravatum credit appellans, nisi procedatur summariè, utì & in appellatione extrajudiciali. Maranta *tit. de appell. à n. 153.* In appellatione autem à definitiva, vel interlocutoria vim definitivæ habente, etsi fiat in scriptis, non est necesse exprimere causam gravaminis, sed sufficit dicere, se esse gravatum, vel se appellare. *c. 1. & l. 2. & 5. citt.*

Pars

Pars 4. in *c. 66. X. & c. 3. §. 1. in 6. h.t. l. 21. ff. l. 32. C. eod.* Si in foro Ecclesiastico debet ab inferiori Judice appellari ad Episcopum, ab hoc ad Archiepiscopum, ab isto ad Patriarcham, vel Legatum Papæ, ac denique ad ipsum Papam. Excipe 1. causas Spirituales & Ecclesiasticas, in quibus licet immediatè appellare ad Papam vel ad Nuntium Apostolicum. *c. 7. c. 52. h.t. c. 1. de off. Legati.* 2. casum, quo ille, contra quem appellatur, est exemptus, seu immediatè subjectus Pontifici. 3. casum, quo immediatus Superior est apertè inhabilis, v.g. excommunicatus, notoriè suspectus &c. 4. casum, quo ille, contra quem appellatur, non excipit contra appellationem ad Superiorem mediatum factam. 5. casum, quo fit appellatio à Judice delegato; tunc enim appellandum est ad delegantem.

Dico 6. Appellare regulariter potest quilibet 7
gravamen passus. 2. à quolibet Judice. 3. in qualibet causa. 4. à qualibet sententia valida. *Regulariter*, inquam, omnia enim membra patiuntur suas limitationes. *Primum* probatur ex *l. 1. 4. 5. ff. h.t.* & ex ratione, quia appellatio habet rationem defensionis, quæ omnibus debet esse permissa. Excipiuntur, qui tacitè vel expressè renuntiârunt appellationi, aut sententiam permiserunt transire in rem judicatam: formaliter contumaces, h. e. qui peremptoriè citati apertè dixerunt, se nolle venire, & sic formaliter contempserunt Judicem, ac ut contumaces condemnati sunt: qui in eadem causa tres conformes contra se sententias tulit: Judicialiter confessus, vel convictus; quia in notoriis non potest esse justa defensio: qui specialiter prohibitus est appellare. Addidi, *gravamen*

men passus, adeóque non tantùm appellare permittitur Pars litigans, & ejus Procurator, sed etiam alii, quorum interest, utì consortes litis, successor in lite, parentes pro liberis, dominus pro subditis, maritus pro uxore, cohæres pro cohærede, tutor pro pupillo, fideicessor pro eo, pro quo is dejussit &c. *Secundum* patet ex priore. Appellatio tamen non procedit à vel contra Principem supremum, ejúsque Summum Dicasterium, nempe contra Papam, aut Concilium Generale unitum Papæ, à Papa ad Concilium Generale, à Vicario ad Episcopum, ab Imperatore, vel Rege, aut à Camera Imperiali ad Cæsarem, à Præfectis Comitum ad ipsos Comites; quia est idem tribunal: ab iis, à quibus propter speciale privilegium non permittitur appellatio, quales sunt Electores juxta Bullam Auream. *Tertium* ex *c. 5. 12. h. t. & Clem. 3. eod. l. 6. & 20. C. eod.* Excipiuntur causæ Criminales, præsertim capitales, causæ Civiles valde modicæ vi praxis; & secundùm Recess. Imper. in Camera, nisi agatur saltem de summa 15. florenorum Rhenensium, ac à Judicio Statuum Imperii ad Cameram, nisi summa ascendat ad 400. thaleros: causæ & delicta notoria, vel in quibus Judex pronuntiavit secundùm Jus manifestum, vel dictavit pœnam clarè in Jure determinatam: causæ dilationem non patientes in ordine ad effectum suspensionis: causa possessionis momentaneæ: causæ per juramentum voluntarium decisæ: atque causa appellationis jam declaratæ pro deserta: causa correctionis, quam Prælatus Ecclesiasticus secundùm SS. Canones, vel Regulas Ordinis, decrevit in subditos Clericos vel Religiosos: executio sententiæ, nisi excedatur

mo-

modus: causa, quæ alicui committitur cum clausula, ut procedatur *remota appellatione:* demum causa censuræ jam latæ in ordine ad effectum suspensionis. *Quartum* membrum ex *c. 5. 11. 12. &c. h.t.* ubi permittitur appellatio tam à sententia definitiva quàm interlocutoria. Interim hodie juxta Trid. *s. 13. c. 1. & s. 24. c. 20. de ref.* appellare non ampliùs licet ab interlocutoria simplici, nisi nempe vim definitivæ habeat, vel præjudicium inferat non reparabile per appellationem à definitiva. Concordare videtur Jus Civile in *l. 7. C. quorum appell. non recip.* Unde, quotiescunque juxta dicta non datur appellatio à definitiva, toties appellare licet ab interlocutoria. Addidi in quarto membro, *à sententia valida*; nam si sententia est nulla, non appellatio, sed remedium nullitatis locum habet. Sed juxta *Recessum Imperii de anno 1654. §. 115.* appellari quoque potest à sententia invalida, nisi nullitas sit insanabilis.

Objic. 1. Appellatio, cùm sit defensio, est Juris Naturalis: ergo negari in casibus prædictis non potest. 2. Si appellare non liceat, ubi reperitur clausula de procedendo *remota appellatione*, quam quidem solus Summus Princeps suæ delegationi apponere potest, vel prohibetur appellatio justa? & hoc est iniquum & contra jus naturalis defensionis: vel frivola & frustratoria, sine justa causa & præcisè ad vexandam alteram Partem, & ad protelandam causam interposita? & hæc aliunde jam est prohibita Jure Positivo & Naturali: ergo per dictam clausulam nulla prohibetur appellatio. R. ad 1. *dist. ant.* sumpta materialiter & quo- 8

ad substantiam est Juris Naturalis. *C. ant.* formaliter sumpta, & quatenus est remedium se defendendi certô modô, & juxta præscriptum Legum humanarum. *N. ant. & cons.* quamvis enim iste modus se defendendi negetur subinde, non tamen hoc ipso negatur omnis defensio Jure Naturali permissa; dantur enim adhuc alia media se defendendi, v. g. remedium nullitatis, supplicatio, revisio, recusatio &c. Ad 2. probabiliùs prohibetur appellatio aliàs justa, sed tantùm formaliter sumpta, relictis interim aliis remediis, querelâ nullitatis, querelâ protractæ vel denegatæ justitiæ, petitione revisionis &c. quarum aliqua semper manet salva, ubi reperitur injustum gravamen. Dein per dictam clausulam non removetur appellatio, cui adjicitur probabilis causa gravaminis in scripto, aut quando gravamen est notorium: neque negatur appellatio quoad effectum devolutivum, sed solùm quoad suspensivum, uti DD. notant. Siquidem.

9 Dico 7. Effectus appellationis ritè factæ à definitiva est duplex, *Suspensivus*, dum suspendit executionem sententiæ, & jurisdictionem Judicis *à quo. c. 39. 55. h. t. l. 3. C. eod.* ita ut circa causam nihil ampliùs attentari ab ipso vel à Parte possit, &, siquid attentatum, innovatum, vel factum fuerit, tanquam nulliter actum *remediô attentatorum* revocari possit, & cassari debeat: dein *Devolutivus*, consistens in eo, quòd tota causa, ejúsque cognitio devolvatur ad Judicem superiorem, cui tribuitur potestas priorem sententiam vel confirmandi, vel reformandi, vel novam ferendi. *c. 55. 59. l. 6. §. 1. C. eod.* Effectum *devolutivum* parit

omnis

omnis appellatio non frivola. *c. 55. cit.* non tamen semper *suspensivum*, uti in causis, in quibus Jura concedunt *paratam executionem*, quales sunt causa dotis, mercedis, alimentorum, causæ piæ, & aliæ, quæ celeritatem exigunt, item causa censurarum jam latarum, item casus, in quibus de Jure (vel propter clausulam *appellatione remota*) appellare non licet, concessum tamen est ex speciali gratia Principis, ac demum causæ notoriæ.

Quæres, quænam sint fatalia appellationum? 10
R. 1. *Fatalia* (quæ nihil sunt aliud, quàm tempora à Jure determinata, intra quæ inchoari & finiri debet causa appellationis; quod, si non contingat cessante impedimento, appellatio fit *deserta*, & quasi *fatô* extincta) sunt in quadruplici classe, nempe 1. fatalia *interponendæ* appellationis, quæ 10. diebus absolvuntur, intra quos appellandum esse jam diximus. 2. petendi & concedendi *Apostolos*. 3. *introducendæ* appellationis, seu præsentandi Apostolos Judici *ad quem*. 4. *Prosequendæ & finiendæ* appellationis. R. 2. Tempus petendi Apostolos de Jure sunt 30. dies à lata sententia & cognita. *l. 24. C. h. t. c. 6. eod. in 6.* debent peti à Judice *à quo*, & quidem instanter, instantiùs, instantissimè (quibus vocibus uti solent appellantes) per *l. un. §. ult. ff. de libellis dimissor.* Sunt autem *Apostoli* nihil aliud, quàm litteræ, quibus Judex primæ instantiæ significat Judici *ad quem*, an & qualiter appellationi detulerit: si judicet se appellationi ut probabili detulisse, vocantur *dimissorii* in specie: si deferat appellationi non ob causæ justitiam, sed solùm ex reverentia erga Judicem superiorem, di-

cuntur *reverentiales*: si testetur, se appellationem habere pro frivola, & non admisisse propter hanc vel illam causam, quam debet exprimere, appellantur *refutatorii:* si appellatio est interposita non apud Judicem, sed apud Notarium, vel alium virum idoneum, & is testetur, coram se esse appellatum, nuncupantur *testimoniales*. Petitos Apostolos tenetur dare Judex, à quo petuntur, & iste potest petenti præscribere terminum, intra quem eos præsentet superiori: si deferat appellationi frivolæ, vel non deferat legitimæ, puniri arbitrariè potest à superiori, qui etiam cognoscit de justitia appellationis, si dati sint refutatorii, executione interim suspensâ. Cœterùm in Camera, & multis aliis tribunalibus, Apostoli, & eorum tempora, non adeò sunt in usu; sed condemnatus proponit Judici *à quo* appellationem per libellum, & Judex per Notarium curat scribi, appellationem admitti, vel non: si admittat, petuntur Acta, ad superiorem Judicem transmittenda cum scripto Judicis, in quo testatur appellationem esse admissam: si non admittat, potest Pars, se gravatam existimans, simpliciter adire Superiorem, eidémque proponere, appellationem non esse admissam; qui Superior postea petit rationem, quare non fuerit admissa. ℟. 3. Tempus *introducendæ* appellationis, & præsentandi Apostolos, non est satìs in Jure determinatum, ac insuper praxis locorum variat, sed de Jure Canonico *c. 4. 33. h. t.* & quorundam locorum praxi Judex *à quo* præfigit terminum, quem si non observet Pars, per sententiam Judex *ad quem* declarat, appellationem esse desertam. ℟. 4. Tempus *prosequen-*

sequendæ & *finiendæ* appellationis de Jure est annus, & ex justa causa biennium, à die interpositæ Appellationis. *c. 12. de Rescr. Clem. 3. h. t. Auth. Ei, qui. C. de tempor. appell.* Sed in praxi passim non observatur; cùm ob multitudinem causarum per multos interdum annos protrahi videamus lites.

Dico 8. *Supplicatio* est remedium extraordi- 11
narium, quo per sententiam gravatus, cui remedium ordinarium appellationis non competit, allegato gravamine humiliter petit à Principe, ut ex gratia & benignitate causâ denuo cognitâ retractet sententiam, & adversùs illam restituat supplicantem. Text. & DD. *in l. 5. & auth. quæ supplicatio. C. de Precib. Imp. off.* Fieri potest apud eundem etiam Judicem, qui sententiam tulit, licèt Princeps non sit; nec intra 10. dies, ut appellatio, interponi debet, sed per integrum biennium potest. Non suspendit executionem: si tamen intra decendium interponatur, debet is, in cujus favorem fit executio, cautionem præstare de faciendâ restitutione, si supplicans obtineat causam. Rarior est hujus remedii usus, sed ferè successit Revisio, de qua

Dico 9. *Revisio* est remedium extraordina- 12
rium, quo gravatus, cui non competit Appellatio, petit à Superiore, ut sententiam unà cum Actis revideat vel per se vel per constitutos *Revisores*, ac, si compererit, injustam esse, reformet. DD. passim, & *Recess. Imper. de anno 1654. à §. 125.* Peti debet intra 4. menses, causæque gravaminis unicô exprimi scriptô, in quo nihil novi, v. g. nova probatio priùs omissa, ponendum, item cer-

ta pecunia deponi à petente, quam amittit, si causam apud Revisores perdat, recipit, si ibidem obtineat; sufficit tamen cautio de illa summa. Nec per petitionem Revisionis suspenditur executio sententiæ, ut contra Gail vult Gilhausen & Kaut, licèt de restituendo judicato cautionem præstare debeat Pars, in cujus favorem fit executio. In quibusdam locis hunc in finem institutum sunt *Consilia Revisoria*, ad quæ per modum Appellationis recurritur suspensa executione: sic in Bavaria, si litigatum sit in Ordinario, & intra 90. dies recurratur ad Consilium Revisorium, suspenditur executio; non tamen, si in Summario. *Decret. Electoral. de anno 1625. & 1627.*

TITULUS XXIX.

De Clericis Peregrinantibus.

SUMMARIUM.

1. *Quid hìc intelligatur per Peregrinantes.*
2. *Quando peregrinatio habeat effectum Appellationis.*

1 PEr istos hoc loco intelliguntur Romipetæ, qui devotionis vel alia de causa Romam vel ad Sedem Apostolicam proficiscuntur, maximè autem, qui post latam in se sententiam iter Romanum seu ad Sedem Apostolicam arripiunt, ac propterea ipso facto appellare censentur: de quibus in hoc *Titulo*, qui propterea est appendix prioris, *c. un.* disponitur, ut ab inferio-

ri

ri Judice, cujus jurisdictio per tale iter ſuſpenditur, vel à privato, nihil innovetur vel attentetur circa cauſam: ſecus ſi fiat, id omne tanquam attentatum & irritum non minùs retractetur & revocetur, ac attentatum appellatione verbali interpoſitâ: quare talis peregrinatio Romana (idem dicunt de alio itinere ad Judicem ſuperiorem arrepto, & de Nuntio ad Papam vel alium Judicem ſuperiorem miſſo) habet vim appellationis. Et quamvìs Rubrica loquatur de *Clericis*, textus tamen ſubjunctus loquitur generaliter, & DD. communiter idem intelligunt de Laicis.

Dico. Ut peregrinatio Romana &c. habeat vim & effectum appellationis, debet arripi intra 10. dies à lata ſententia, vel illato gravamine: iter intimari Judici, vel Parti adverſæ: & iter meditans non debet eſſe præventus citatione. Text. & DD. *in d. c. un. & c. 9. de appellat.* 2

TITULUS XXX.

De Confirmatione Utili vel Inutili.

SUMMARIUM.

1. 2. *Quid, & quotuplex ſit Confirmatio.*
3. 4. *Quis ejus effectus.*

Cùm ſæpius contingat, prioris Judicis ſententiam à ſuperiore confirmari, pronuntiante, bene judicatum, & malè appellatum eſſe, idcirco agitur modò de hac confirma- 1

tione, & hujus occasione etiam aliorum actuum, v. g. privilegiorum, electionum, instrumentorum, statutorum &c.

2 Dico 1. Confirmatio est juris priùs quocunque modo habiti per legitimum Superiorem facta corroboratio. *c. 6. de fid. Instr.* Si impetrans omnia bene exposuit, subsecuta Confirmatio valet, & jus tribuit, ac propterea vocatur *Utilis*: si per ob-vel subreptionem, aut per falsa narrata sit impetrata, non valet, & dicitur *Inutilis*. Alia datur in *forma communi*, quando nempe nullâ vel non perfectâ cognitione præviâ Superior confirmat actum in eo statu, in quo erat priùs. Et alia in *forma speciali*, quando Superior causâ plenè cognitâ confirmat actum vel negotium, id quod colligitur ex adjectis clausulis, v. g. si confirmans dicat, *ex certa scientia*: vel, *cognitâ causâ*: vel, *ex plenitudine potestatis*: vel, *supplendo omnes defectus*: vel, *non obstante quacunque lege vel consuetudine in contrarium*: vel si totus tenor sententiæ, privilegii &c. inseritur Confirmationi.

3 Dico 2. Confirmatio in *forma communi* (idem est de simplici *Innovatione*, quo nomine appellatur, si confirmans non est Superior respectu illius, qui actum priorem exercuit, ut si Pontifex confirmet, vel priùs innovet privilegium alicui concessum ab Antecessore) non tribuit jus novum, nec valorem actui, si forte fuit invalidus, sed tantùm conservat jus vetus, si quod fuit obtentum. *c. 1. 2. 4. h. t. c. 29. de Privil.* Econtra Confirmatio in *forma speciali* tribuit jus novum, & actum, cui accedit, validum reddit, si fortè priùs fuisset invalidus, modò defectus, quo laborat actus, à confirman-

firmante sit dispensabilis, vel in eo dispensari soleat. Text. & DD. in *c. 5. h. t. & c. 1. de transact.* quia est nova concessio. Addidi, *vel in eo dispensari soleat:* sic Papa, quibuscunque utatur clausulis, non censetur dispensare aut confirmare electionem intrusi ad Prælaturam, aut Simoniaci, possessionem violentè acquisitam, actum juri alterius quæsito repugnantem, aut contrarium particulari statuto vel consuetudini locorum, nisi huic specificè deroget.

Dico 3. Confirmatio etiam in forma communi data facit, ut nemo, nisi confirmans, vel ejus delegatus, de actu taliter confirmato, si lis super illo oriatur, directè cognoscere valeat. Nec inferior de confirmatione Pontificis. Text. & DD. in *c. 1. 2. h. t. c. 20. de Rescr.* incidenter tamen & indirectè potest, v. g. cognoscendo an privilegiatus à Papa sit capax privilegii, an privilegium non sit vitiosum vel subreptitium &c. 4

Abb. *in c. 12. de Judic. n. 3.*
Pirhing. *h. n. 15.*

Decretalium Gregorii PAPÆ IX.

LIBER III.

1 Sicut Liber I. Ecclesiasticos Judices constituit, & Liber II. Judicia seu Processum Judiciarium adornat, ita tres Libri sequentes suppeditant res & causas in Judiciis tractandas, & quidem Liber III. ac IV. *Civiles*, Liber V. verò *Criminales*. Itaque præsens Liber III. agit initio de vita, functionibus, juribus, & rebus Clericorum *Sæcularium*; tum de variis contractibus, ultimisque voluntatibus, quæ etiam Laicis sunt communes materiæ, ac in Praxi frequentissimæ; postea de statu, locis, juribus, & obligationibus Clericorum *Regularium*, seu Religiosorum: demum de Sacramentis, Sacrificio Missæ, aliisque rebus spiritualibus, atque de ipsis Ecclesiis & locis sacris.

TITULUS I.

De Vita & Honestate Clericorum.

SUMMARIUM.

1. *Ingressus.*
2. *Quinam Clerici; & quæ eorum vita honestas.*
3. *A quibus abstinere debeant Clerici.*
4. *In quo consistat decentia habitûs Clericalis.*

5. Qui-

§. Quinam obligentur ad habitum & tonſuram Clericalem.

PEr *Clericos* intelliguntur perſonæ ad DEI 2.
ſervitium in Eccleſia Chriſti debitè ac ſpecialiter deputatæ. Si deputentur per collationem Ordinis Eccleſiaſtici, etiam primæ tantùm Tonſuræ, ſunt Clerici propiè dicti: ſi tantùm per certa vota, aut Profeſſionem Religioſam, ſicut Religioſi nullum habentes Ordinem, utì fratres Laici ſeu *converſi*, & Moniales quoque, ſunt impropriè dicti: in favorabilibus tamen veniunt & iſti nomine Clericorum, non in odioſis; ſicut in his nec Epiſcopi aut in Dignitate Eccleſiaſtica conſtituti, imò nec Canonici veniunt nomine Clericorum: quia *odia reſtringi*, *favores ampliari* convenit. *c. 15. de R. J. in 6.* Interim tamen in hoc & ſimilibus Titulis, ubi agitur de vita ac honeſtate Clericorum, comprehenduntur vel maximè Prælati, & in Dignitate Eccleſiaſtica conſtituti, atque Sacerdotes, imò & Religioſi utriuſque ſexûs. Conſiderari autem poteſt duplex illorum *vitæ honeſtas*, nimirum *interna*, quæ conſiſtit in puritate conſcientiæ, recta intentione, & variarum virtutum exercitio interno, de quibus Aſcetæ; & *externa*, quæ tria requirit 1. *abſtinentiam* non modò à peccatis in actum externum prodeuntibus, à quibus & Laici abhorrere debent, ſed etiam à quibuſdam actibus aliàs licitis. 2. *integritatem vitæ*, quæ maximè elucere debet in ſtudio caſtitatis, ſobrietate, manſuetudine, & ſedula ſacri officii adminiſtratione. 3. *decentiam habitûs*, & veſtitûs Clericalis juxta SS. Canonum & Epiſcoporum ordinationes: quò

etiam

etiam refertur Tonſura Clericalis in vertice, ſeu corona abraſis per modum circuli capillis juxta modernum Eccleſiæ morem. Et de hac externa Clericalis vitæ honeſtate Concilium Trid. *ſ. 22. 1. de Ref.* ſic ordinat: *quapropter ſic decet omnino Clericos, in ſortem Domini vocatos, vitam morésque ſuos omnes componere ut habitu, geſtu, incéſſu, ſermone, aliiſque omnibus rebus nil, niſi grave, moderatum, ac Religione plenum præ ſe ferant, levia etiam delicta, quæ in ipſis maxima eſſent, effugiant, ut eorum actiones cunctis afferant venerationem.*

3 Dico 1. Clerici abſtinere ſpecialiter jubentur 1. à negotiis ſæcularibus, quæ vel multùm impediunt à functionibus Eccleſiaſticis, utì negotiatio *c. 3. & fin. h. t.* vel avaritiæ ſpeciem habent, ut cambium, confectio auri chimici. *c. 10. eod. Extrav. un. de crim. falſ. int. Comm.* vel ob vilitatem ſuam ſtatum Clericalem reddunt contemptibilem, utì officium mimi, joculatoris, hiſtrionis, carnifícis, lanionis, tabernarii &c. *c. un. in 6. & Clem. 1. h. t.* imò juxta *c. 12. & 15. eod.* nec licet ipſis auſcultare hiſtrionibus, aut larvis vultum tegere &c. 2. ab omni actu, ex quo oriri poſſet ſuſpicio Veneris aut incontinentiæ. *c. 13. eod.* 3. à luſu alearum, & alio, in quo merâ fortuna, & nulla induſtria vel ars intérvenit, item à choreis *c. 15. cit.* Trid. *loc. cit.* præſertim ſi id fiat publicè, & frequenter, ac lucri ſtudiô. 4. à crapula & ebrietate, provocatione ad æquales potus, imò & à tabernarum & hoſpitiorum frequentatione. *c. 14. ſeq. h. t.* Qui in his deliquerint, puniantur ab Epiſcopo vel arbitrariè. Trid. *loc. cit.* vel pœnis paſſim

ſim in *h. t.* ſtatutis. Si verò negotiatores, aut officium mimi &c. exercentes ter moniti ſe non emendaverint, privilegiô Fori ipſo Jure excidunt. *c. fin. & Clem. 1. h. t.*

4 Dico 2. Ad decentiam habitûs Clericalis requiritur 1. veſtis congruens conſuetudini loci, & SS. Canonum ac Epiſcoporum præſcripto, nimirum nigri coloris apud non Canonicos Cathedrales, & in Dignitate Eccleſiaſtica non conſtitutos, non virgata vel partita aut variegata, h. e. diverſos habens colores, aut ad luxum compoſita, non tamen debet eſſe ſordida aut lacera, nec nimis longa vel brevis. *c. 15. cit.* talarem ſeu uſque ad talos protenſam voluit Sixt. V. *in Conſt. Cùm ſacroſancta.* 2. Corona in capite, apud Sacerdotes hoſtiam majorem magnitudine ferè adæquans, apud inferiores minor juxta uſum Regionum. *can. 7. cauſ. 12. q. 1.* Econtra 3. non licet Clericis geſtare arma militaria extra caſum juſtæ defenſionis. *c. 2. h. t. Clem. 2. eod. Clem. 1. de Stat. Mon.* ſicut 4. uſurpare frœnum, calcaria, ſellam deauratam *c. 15. cit.* item annulum, niſi competat ratione Dignitatis aut Doctoratûs, vel niſi conſuetudo aliud obtineat. 5. nutrire barbam, vel relaxare comam. *c. 4. 5. 7. h. t.* licèt relaxatio comæ hodie, ubi corona non ampliùs formatur ritu antiquo, quem modò retinent Franciſcani & Dominicani, non videatur ampliùs procedere. Turpe tamen eſt criſpare comam inſtar mulierum, aut cyprio conſpergere pulvere. *Berucca*, ſeu coma fictitia, ſi non geſtetur ex vanitate, tolerari poteſt vi conſuetudinis, ſaltem extra Sacrificium, quo durante geſtari prohibuit Innoc. XII. & extra illud quoque nuper

per Benedictus XIII. quæ tamen ultima prohibitio in noſtris partibus ad uſum non pervénit. Pœnas in hos delinquentes videre eſt in *citt.* Juribus, quibus tamen derogatum eſſe videtur conſuetudine.

§ Dico 3. Habitum & Tonſuram in publico geſtare tenentur, niſi juſta cauſa excuſet, Clerici omnes in Majoribus (in Minoribus verò Ordinibus infra Subdiaconatum conſtituti, ſi habeant Beneficium Eccleſiaſticum) ſub pœna ſuſpenſionis, &, ſi ſemel correpti denuo in hoc deliquerint, privationis officiorum & beneficiorum per ſententiam infligendæ. 2. Minoriſtæ non habentes beneficium, licèt non teneantur, ſi tamen non geſtent habitum, privati exiſtunt privilegiô *Fori.* 3. Probabiliùs tamen privilegium *Canonis,* vi cujus citra excommunicationem percuti injuriosè nequeunt, non amittunt ſecluſa conſuetudine contraria, qualis apud nos vigere videtur. Pars 1. conſtat ex *citt. c. ſi. & Clem. 2.* atque ex Trid. *ſ. 14. c. 6. de ref.* Pars 2. ex Trid. *ſ. 23. c. 6. de ref. & Clem. 1. h. t.* per privilegium *Fori* intelligitur exemptio à foro & jurisdictione Laicorum. Pars 3. quam tenent multi cum Nav. Molina &c. apud P. Schmalzgrueber *h. t. n. 39.* allegantes declarationem Cardd. contra Suar. Laym. Engel. probatur partim, quia Trid. exprimit ſolum privilegium *Fori,* conſequenter non extendendum ad privilegium *Canonis,* in *can. ſiquis ſuadente. cauſ. 17. q. 4.* omnibus Clericis illimitatè conceſſum, ne admittenda ſit correctio Juris, utpote odioſa; partim quia per injurioſam Clericorum percuſſionem major irrogatur irreverentia Statui Clericali, quàm ſi trahantur ad Judicem Sæcularem.

TITU-

TITULUS II.

De Cohabitatione Clericorum & Mulierum.

SUMMARIUM.

1. 2. *Clericis non licet cohabitare cum mulieribus.*
3. *Pœnæ Clericorum cum suspectis mulieribus cohabitantium, fornicantium, & concubinariorum.*

HOnestati vitæ Clericalis vel maximè repugnat concubinatus, imò & suspicio de incontinentia, quæ facilè oritur ex cohabitatione cum certis mulieribus in iisdem ædibus, ex qua facilè oritur flamma vel periculum, aut omnino fornicatio, aut concubinatus. Unde 1

Dico 1. Clerici, ob Ordinem Sacrum ad continentiam adstricti, vel qui ratione beneficii Ecclesiæ deserviunt, Jure Ecclesiastico prohibentur cohabitare in eadem domo cum fœminis suspectis, vel extra domum propriam cum talibus conversari. *can. 20. 27. 31. 32. d. 81. c. 1. & 9. h. t.* licèt fortè per accidens non esset periculum incontinentiæ; ubi enim hoc datur, etiam Jus Naturale & Divinum prohibet. *Suspectæ* autem censentur juvenes, cultæ, procaces, malæ famæ; non autem, quæ in primo vel secundo consanguinitatis, aut in primo affinitatis gradu sunt conjunctæ, utì mater, soror, avia, amita, matertera, filia fratris, noverca 2

verca &c. quia, ut loquitur *c. 9. cit. in his naturale fœdus nihil permittit ſævi criminis ſuſpicari*; niſi & iſtæ aliunde reddantur ſuſpectæ. *c. 1. cit.* Nec pro ſuſpectis per ſe habentur dictarum mulierum famulæ, nec aliæ provectioris ætatis 40. annorum & honeſtæ famæ, nec vi conſuetudinis coquæ, vel ancillæ, etiam juniores, ad rem œconomicam curandam neceſſariæ, modò abſit familiarior cum ipſis converſatio, ex qua vel periculum caſtitatis in Clerico, vel ſcandalum, quod ex familiari conſortio facilè oritur, naſcatur in populo.

3 Dico 2. Pœnæ Clericorum dictorum cum ſuſpectis fœminis cohabitantium, vel extra domum malè converſantium, aut ſimplicem fornicationem committentium, ſi hujusmodi delictum eſt notorium, quamvis veteri Jure variæ fuerint ſtatutæ, hodie tamen vi conſuetudinis ſunt poſitæ in arbitrio Epiſcopi, v. g. mulcta pecuniaria, incarceratio &c, pro qualitate & circumſtantiis delicti, & conſuetudine cujuslibet diœceſis. 2. Spectato tamen recentiori Jure Tridentini probabiliùs puniendi eſſent, ſicut concubinarii, qui ſunt notoriè tales, & beneficium obtinent. 3. Hoc quidem ordine. 1. notoriè reus impoſita conveniente pœna pro arbitrio Epiſcopi ſpecialiter monendus eſt. 2. ſi monitus ſe non emendet, ipſo facto (opus tamen eſt ſententiâ declaratoriâ criminis) privatur tertia parte fructuum Beneficii, applicandorum Eccleſiæ vel alteri loco pio. 3. ſi neque tunc reſipiſcat, ipſo facto, ut priùs dictum de parte, amittit omnes fructus, inſuper ſuſpendendus eſt ab adminiſtratione Beneficii. 4. ſi ſuſpenſus necdum deſiſtat, omnibus

bus beneficiis, officiis, pensionibus Ecclesiasticis perpetuò privandus, & ad ea inhabilis reddendus est. 5. si nec ita punitus carere velit scortô vel concubinâ, quam expelli totis viribus laboret Superior vel Episcopus, excommunicandus est.

Pars 1. quam communiter sustinent Doctores, probatur tum ex *c. 2. 3. 4. 6. 7. h.t.* tum ex ratione, quòd, quando Jura variant in pœna, relinquere determinationem pœnæ oporteat arbitrio Judicis. Pars 2, quam tenent Navar. Engel, & alii contra Ricc. & Garc. satìs clarè habetur in Trid. *s. 25. c. 14. de ref.* ibi: *prohibet sancta Synodus quibuscunque Clericis, ne concubinas, aut alias mulieres, de quibus possit haberi suspicio, in domo vel extra, detinere, aut cum iis ullam consuetudinem habere audeant; alioquin pœnis &c.* quibus verbis præter *concubinarios*, qui strictè loquendo sunt illi, qui concubinam seu fœminam solutam instar uxoris domi suæ, non extra, detinent & cum ea carnale commercium frequentant, etiam alios incontinentes disjunctivè exprimi manifestum est. Pars 3. patet ex eodem Trid. *loco cit.* quod utpote Jus recentius observandum potiùs est, quàm antiqui canones juxta Bullam Pii V. 1566. editam. Addidi, *beneficium obtineat*, qui verò non habent, carcere, suspensione ab Ordine, & inhabilitate ad beneficia, aliisque modis juxta canones puniendi sunt & coërcendi.

):(

TITULUS III.

De Clericis conjugatis.

SUMMARIUM.

1. *Clerici conjugati sunt in duplici classe.*
2. 3. *Quid Juris, si Clerici Minoristæ contrahant Matrimonium:*
4. *Vel in Sacris constituti.*
5. *An conjugati possint promoveri ad Ordines.*

1 *CLerici conjugati* sunt in duplici classe. 1. Qui post susceptos Ordines Minores validum contraxerunt Matrimonium. 2. Qui post Matrimonium validè initum susceperunt Ordines etiam Majores. Addi potest tertia classis eorum, qui post Ordines Majores invalidè & illicitè attentant Matrimonium contrahere; sed hi non sunt propriè *conjugati*; quia Matrimonium non valet. Nihilominus tamen & de his agitur in hoc Titulo.

2 Dicò 1. Clerici Minoristæ non solum validè, sed etiam licitè contrahunt Matrimonium. 2. ipso tamen facto amittunt Beneficia priùs habita. 3. & privilegia Clericalia, v. g. competentiæ, immunitatis à tributis, collectis &c. 4. privilegia tamen *canonis*, & *fori* in Criminalibus, & probabiliùs etiam in Civilibus causis, retinent, si observent certas conditiones, nimirum si contraxerint cum una, eáque virgine: si deferant habitum Clericalem cum tonsura: & si ab Episcopo deputati actu serviant alicui Ecclesiæ. Pars 1. est certa ex

c. 1. h. t. & ex communi DD. ac ratione, quia nec votum nec lex Ecclesiastica obligat hos Clericos ad statum cælibem. Pars 2. ex *d. c. 1.* ubi dicuntur compellendi *ad relinquenda Beneficia, & retinendas uxores:* nemo autem compellendus est ad relinquendam rem suam, cujus habet dominiũ & justam possessionem: ergo supponit textus, quòd Beneficiorum quasi-dominium ipso facto amittant ducendo conjugem. Ratio est, quia tacitè censentur renuntiare beneficiis per assumptionem statûs incompatibilis, qualis est Matrimonialis cum Divinis & Ecclesiasticis obsequiis. *c. 3. & 5. eod.* Unde sequitur, quòd casu, quo Matrimonium propter impedimentum dirimens, v.g. consanguinitatis, affinitatis &c. invalidè contrahunt scienter, non ipso facto amittant beneficia; quia scienter contrahens invalidè efficaciter non vult contrahere, aut assumere statum incompatibilem. Imola, Decius &c. apud Sanch. *l. 7. de Matrim. d. 43. n. 2.* aliud est, si ignoranter cum impedimento dirimente contrahunt, teste Sanch. *n. 5.* cum communi contra Laym. & Pirhing; quia, quantùm est ex se, volunt efficaciter eligere statum incompatibilem cum beneficiis, adeóque his renuntiare. Et istud ego quoque olim verius esse censui; sed nunc mutavi mentem; quia Jura nostra, quando privatos volunt Beneficiis Clericos, loquuntur de Matrimonio valido, utì in *citt. c. 1. 3. 5.* ergo per invalidum non privantur, sive scienter sive ignoranter contraxerint invalidè; cùm Jura non faciant inter hæc discrimen, & odiosa sint aliàs restringenda. Accedit regula generalis *c. 52, de R. J. in 6.* ibi: *non præstat impedimentum.*

tum, quod de Jure non sortitur effectum. Nec verum est, quòd Matrimonium invalidum re ipsâ sit status incompatibilis cum beneficiis, cùm re vera nullum inducat statum. Pars 3. patet ex *c. un. h. t. in 6.* ubi, postquam his Clericis conjugatis, si servent certas conditiones, conservatum privilegium fori & canonis, subjungitur: *in cæteris autem gaudere nolumus privilegio Clericali,* adeóque habentur pro Laicis. Pars 4. tum ex *c. un. cit.* ubi requiruntur duæ priores conditiones, tum ex Trid. *s. 23. c. 6. de ref.* ubi requiritur tertia. Quòd autem retineant etiam privilegium fori *in civilibus*, desumitur ex *d. c. un.* ibi: *cùm (juxta Parisiense Concilium) nullus Clericus distringi, aut condemnari debeat à Judice Sæculari: præsenti declaramus edicto, hujusmodi Clericos conjugatos pro commissis ab eis excessibus, vel delictis, trahi non posse criminaliter aut civiliter ad Judicium Sæculare: nec ab ipsis sæcularibus Judicibus eos debere personaliter vel etiam pecuniariter ullatenus condemnari.* Accedit, quòd non sit asserendus recessus à Jure antiquiori, si clarè non exprimatur in recentiori: sed de Jure antiquiori Clerici omnes gaudebant privilegiô fori tam in Civilibus quàm in Criminalibus. per *can. 3. 11. 13. d. 32. c. 2. de for. comp.* &c. in *d. c. un.* autem non clarè exprimitur exceptio in Civilibus: ergo.

Objic. 1. Privatio Beneficii est pœna: sed pœna non incurritur ante sententiam, & ipso facto. 2. In *c. 3. & 5. citt.* dicuntur hujusmodi Clerici suis beneficiis *privandi:* ergo non ipso facto *privati* existunt. 3. In *can. 8. caus. 12. q. 1.* statuitur, ut Clericis conjugatis provideatur de sti-

pen-

pendiis. Et in *c. 7. h. t.* supponitur, eos posse habere beneficia. 4. Ignoranter contrahentes Matrimonium invalidum efficaciter intendunt statum incompatibilem cum Beneficio: ergo tacitè illi renuntiant ex præsumptione Juris. per *c. 3. & 5. citt.* non minùs, ac qui validum contrahunt; sicut bigamiam contrahit, qui transit ad secundum Matrimonium, licèt istud ex ignorato impedimento fuerit invalidum, scilicet *propter affectum intentionis cum opere secuto. c. 4. de bigam.* R. ad 1. *N. ma.* quia pœna non habet locum, ubi culpa non est: sed Clerici Minoristæ ducunt conjuges sine culpa: igitur non in pœnam, sed ex sola Juris dispositione, & tacita renuntiatione à Jure præsumpta, privantur beneficiis. Ad 2. *dist. ant.* dicuntur *privandi &c.* possessione, si illa *detinere præsumaut*, vel de Facto. *C. ant.* dicuntur privandi titulô beneficiorum, vel de Jure. *N. ant. & cons.* qui enim renuntiâsse præsumitur à Jure Beneficio, vel conditionem cœlibatûs à Jure in Beneficiatis requisitam non implet, titulum & jus in beneficio jam amisit. Ad 3. ibi per *stipendia* intelliguntur salaria, quæ debentur ratione laboris vel ministerii temporalis in Ecclesia obiti, v. g. æditui, cantoribus &c. si fortè sint Clerici conjugati. In *c. 7.* supponitur quidem, Clericos conjugatos posse beneficia habere, at ex dispensatione Pontificis; nam Episcopus contra Jus commune dispensare nequit, nec ipsi hoc in *d. c.* conceditur. Ad 4. Cùm de Jure errantis nullus sit consensus, illa intentio nullum sortitur effectum. De in *dist. cons.* ergo tacitè renuntiat per errorem, qui facit renuntiationem nullam (cùm ignorans

impedimentum intendat frui Matrimoniô verô *Conc. conſ.* absque errore. *Neg. conſ.* vel renuntiat ſub tacita conditione, ſi Matrimonium valet *C. conſ.* absolutè. *N. conſ.* quia Matrimonium nullum (ſicut Sponſalia de futuro tantùm) non inducit ſtatum incompatibilem cum beneficio. Hæritas cum bigamia eſt nulla, partim quia in d. c. eſt ſermo de Clericis, qui in majoribus conſtituti attentant contraherre Matrimonium ſecundum adeóque ſcienter invalidè, partim quia ibi bigamia ſtatuitur in pœnam delicti, Clericus autem Minoriſta ad nuptias convolans non in pœnam delicti privatur beneficiô, partim quia in pœnalibus non eſt facienda extenſio à caſu expreſſo ad non expreſſum; imò ipſum *c. cit.* vult non extendi, quia expreſsè addit reſtrictionem per verba *in hac quæſtione.*

4 Dico 2. Clerici conſtituti in Sacris ſeu Majoribus Ordinibus, inter quos hodie recenſetur etiam Subdiaconatus, *can. 10. 11. diſt. 32.* c. 11. ſicut illicitè, ita invalidè contrahunt Matrimonium propter votum ſolenne caſtitatis. *c. 1. cit. c. 1. de Clerici, vel vov.* Trid. *ſ. 24. can. 9. de Sacram. Matrim.* Si tamen attentent, incurrunt irregularitatem, & excommunicationem ipſo facto, non tamen reſervatam. *c. 1. & 2. eod. Clem. un. de conſang. & affinit.* ac inſuper in pœnam poſſunt privari beneficiis, non tamen ipſo facto privati exiſtunt. *c. 1. h. t.* ibi: *ſed ſi in ſubdiaconatu, aliis ſuperioribus Ordinibus uxores accepiſſe noscuntur, eos uxores dimittere - - compellere procurent.* en! ſolas uxores, non beneficia, dimittere coguntur: ergo privatio ipſo Jure non eſt ſtatuta.

Obj.

Objic. Minoristæ contrahentes Matrimonium ipso Jure privantur beneficiis, utì dictum: ergo & in Sacris constituti; quia hi insuper illicitè ducunt conjuges, consequenter non debent esse melioris conditionis propter suum delictum. R. *N. Conf.* quia apud illos privatio est in Jure expressa, non apud hos; notum est autem, quòd in odiosis nec propter majoritatem rationis facienda sit extensio. Dein etiam ratio est dispar; quia Minoristæ privantur beneficiis propter assumptum statum incompatibilem, & indè præsumptam renuntiationem, Majoribus autem initiati non assumunt statum incompatibilem, cùm Matrimonium non valeat.

5 Dico 3. Conjugatus non potest licitè promoveri ad Ordines Clericales, etiam Minores, vel primam Tonsuram, & sic fieri *Clericus conjugatus*, nisi ipse priùs voveat castitatem, & uxor consentiat, ac insuper ista ingrediatur Religionem, vel, si propter provectam ætatem non est suspecta de incontinentia, saltem votum castitatis emittat. De *prima Tonsura & Minoribus* colligitur ex *can. 6. d. 77. c. ult. de temp. ordinat. in 6.* Trid. *s. 23. c. 4. de Ref.* quia juxta *c. ult. & Trid. citt.* nullus licitè promovetur ad Tonsuram vel Minores Ordines, nisi probabilis exstet conjectura de intentione ad Majores Ordines progrediendi, quæ dari vel præsumi nequit in conjugato, qui sine voto continentiæ, & consensu uxoris &c. vult ordinari. *De Majoribus Ordinibus*, si conjugatus jam sit Clericus, seu in Minoribus constitutus, ulteriùs suscipiendis constat ex *can. seriatim. 14. d. 32, c. 2. h. t. c. 5. & 8. de conversi. conjug.* ubi dictæ conditiones requi-

quiruntur in conjugato ad Sacros Ordines promovendo. *Objic.* In Ecclesia Græca, licèt jam sacris initiati non permittuntur ducere uxores, Clericis tamen Minoristis conjugatis, qui cum virgine contraxerunt, licitum est sine dictis conditionibus recipere Ordines Majores, imò & uti Matrimonio: ergo & Clericis conjugatis in Ecclesia Latina, q. *N. Conf.* quia in Ecclesia Latina prohibitum id est in SS. Canonibus *citt.* in Græca autem expresè permissum in *c. 6. h. t.* Ex quo apparet, cœlibatum Clericorum & Sacerdotum non Jure Naturali aut Divino, sed Ecclesiastico tantùm esse introductum; aliàs enim Græcis ab Ecclesia permitti non potuisset conjugium.

TITULUS IV.

De Clericis non Residentibus in Ecclesia vel Præbenda.

SUMMARIUM.

1. *In quo consistat residentia Beneficiatorum.*
2. *Regulariter tenentur residere omnes.*
3. 4. 5. *Et quidem Curati Jure Divino, & Naturali: & quomodo.*
6. *Canonici autem Jure Positivo Humano.*
7. *Quinam fructus debeantur residentibus.*
8. *An sufficiat præsentia ficta ad illos lucrandos.*
9. 10. *Quæ sit pœna non-residentium.*

1 AD vitæ honestatem Clericorum Præbendas, seu beneficia Ecclesiastica, obtinentium vel maximè pertinet officium, seu fun-

functiones exercere in Ecclesia & loco, ubi beneficia existunt, ad quod opus est, ut in tali loco resideant; nam *residere* est continuò (moraliter saltem) esse præsentem in loco beneficii, ac inservire Ecclesiæ. Unde *Residentia* beneficiatorum definitur esse *commoratio assidua personæ in loco beneficii, seu apud Ecclesiam, ad præstandum ibi personaliter servitium Ecclesiasticum.* Leuren. *in Foro beneficiali p. 1. sect. 3. q. 363.* & alii quoad sensum. Unde non sufficit materialis & otiosa mansio in loco, si totum servitium Ecclesiasticum alteri v. g. vicario relinquatur *c. 4. h. t.* Trid. *s. 23. c. 1. de ref.* Locus residentiæ apud Episcopos est Civitas, in qua est Cathedralis Ecclesia, vel saltem Diœcesis, præsertim si cura Pastoralis ipsum evocat ad alias suæ diœceseos partes: apud Parochum domus Parochialis, vel alia inter limites parochiæ, & Ecclesiæ vicina, ut commodè per se ipsum ei deservire valeat explendo suum munus: apud alios ille locus, in quo existit beneficium. De tempore, quo residere oportet, dicemus infrà.

Dico 1. Residere tenentur regulariter omnes beneficiati, nimirum non solùm obtinentes Præla- 2
turam, Dignitatem, Personatum, Officium, Canonicatum, Præbendam vel Portionem in Ecclesia Cathedrali vel Collegiata, aut beneficium Curatum, seu curam animarum annexam habens. *c. 1. seqq. c. 6. 10. h. t. c. 13. 30. 35. de Præb.* Trid. *s. 23. c. 1. & s. 24. c. 10. 12. de ref.* sed etiam obtinentes beneficium simplex, cui cura animarum non est annexa. *can. fin. d. 92. c. 6. 10. & c. 35. citt.* Ratio universalis redditur in *c. fin. de rescr. in 6.* ibi: *beneficium datur propter officium.* In-

terim tamen testantur plerique DD. cum Garcia, Vall. Barb. in beneficiis simplicibus (exceptis tamen Canonicatibus ac Præbendis Ecclesiarum Cathedralium & Collegiatarum) consuetudine ferè communiter sublatam esse obligationem residendi, aut personale officium præstandi, ut adeò pro beneficiato hujusmodi præsumptio sit, eum non obligari personaliter residere, & per se ipsum functiones obire, v.g. Missas legere, quando aliud non exigit aperta & specialis fundatio, aut contraria observantia. Et hæc satìs sunt certa, solennis tamen controversia est, an obligatio residendi in loco beneficii Jure Ecclesiastico tantùm, an verò etiam Divino & Naturali sit introducta, non quidem in Canonicatibus & beneficiis simplicibus, seu curam animarum non habentibus annexam; quia hujusmodi Beneficiatos non nisi Jure Ecclesiastico, voluntatem Fundatorum approbante, obligari ad residendum, & ad munia per se ipsos obeunda, satìs convenit inter DD. De reliquis

3 Dico 2. Episcopi, Parochi, eorúmque Vicarii, & alii beneficia Curata obtinentes, obligantur jure etiam Divino & Naturali residere personaliter, saltem in thesi (seu in genere, & abstrahendò à certis circumstantiis) & conditionatè, nisi nimirum justa causa excuset, privilegium aut dispensatio vel declaratio Pontificis, vel rationabilis consuetudo saltem immemorialis (modò beneficia ab aliis æquè bene aut meliùs administrentur, ut nullum moraliter periculum immineat animabus) det licentiam non residendi. Communis contra paucos, satìs manifestè decisa in Trid. *s. 6. c. 1. de ref.*

ref. explicans verba Scripturæ, *attendentes sibi & universo gregi act. 20.* & illa, *tu verò vigila, in omnibus labora, ministerium imple. 2. Tim. 4.* docet; hæc fieri non posse à non residentibus personaliter. Et *s. 23. c. 1. de ref.* declarat, *præceptô Divinô mandatum esse omnibus, quibus cura animarum commissa est*, nempe Patriarchis, Primatibus, Archi- & Episcopis, & Curatis inferioribus, utì sunt Abbates, Præpositi, Priores, Parochi, Vicarii &c. *& aliis quibuscunque, qui beneficium aliquod Ecclesiasticum, curam animarum habens, obtinent*, ut resideant, seu eos *obligari ad personalem in sua Ecclesia, vel diœcesi residentiam, ubi injunctô sibi officiô defungi teneantur, neque abesse posse, nisi ex causis & modis infrà scriptis.* Neque Pastor animarum dici potest, qui eas deserit, & per alios pascit, nec vivere de altari debet, qui non servit altari, & conjugium spirituale, quale est inter Prælatos & beneficiatos curatos cum suis Ecclesiis, exigit cohabitationem sponsi cum sponsa.

Indulget tamen Trid. *s. 23. c. 1. cit.* Episcopis, 4
ut ex causa, non admodum gravi, v. g. visitationis amicorum, remissionis animi &c. singulis annis abesse possint per duos vel tres menses sive continuos sive interpolatos (modò illos menses unius anni non connectant & continuent cum mensibus alterius anni juxta declationem Cardinalium, quia talis absentia *brevis*, ut esse vult Trid. non esset) sic tamẽ, ut non absint tempore Quadragesimæ, Paschatis, Pentecostes, Corporis Christi, Adventûs, Nativitatis. Id quod extendendum quoque videtur ad Abbates & alios Prælatos inferiores,

res, at exemptos. Si diutiùs abesse vellent Episcopi, Tridentinum requirit causam gravem, & licentiam vel à Summo Pontifice, vel ab Episcopo Suffraganeo antiquiore residente in scriptis dandam. Inferioribus autem Prælatis, uti sunt Abbates & Præpositi non exempti, item Parochis &c. concedit quidem abesse ad breve tempus, at semper cum licentia Episcopi, quàm ex causa minùs etiam gravi dare potest Episcopus ad duos usque menses, sed ultra bimestre non nisi ex gravi causa, & in scriptis, semper tamen constitutô idoneô Vicariô. Consuetudo autem habet passim, ut Parochi ad modicum tempus, v. g. ad aliquot dies, discedant sine petita licentia Episcopi, substituentes interea vicarium, vel parocho vicino curam ovium committentes, imò etiam non substituentes alium, si per unum vel alterum duntaxat diem absint, & morale animarum periculum non appareat; quia parum pro nihilo reputatur. Porro pro causis gravibus, ob quas licentia ultra 3. menses Episcopis, & ultra duos inferioribus Curatis dari potest, à Trid. habentur & specificantur hæ quatuor. 1. *Christiana Charitas*, ut si absint ad componendam pacem, convertendos peccatores &c. 2. *urgens necessitas*, v. g. ut mutatâ aurâ curetur morbus. 3. *debita obedientia*, ut si Superior Ecclesiasticus avocet curatum ad peragendum negotium pro bono Ecclesiæ vel Reipublicæ. 4. *evidens Ecclesiæ vel Reipublicæ utilitas*, ut siquis alibi defendat jura suæ Ecclesiæ vel beneficii, negotium in utilitatem Regni expediat &c. semper tamen opus est interea

rea subſtitui alium æquè aptum vel aptiorem, qui curam animarum administret.

Objic. 1. Si obligatio residendi in beneficiis Curatis, & personale obsequium præstandi, est Juris Divini & Naturalis, tunc Papa nec per privilegium, nec per dispensationem poterit concedere absentiam, v. g. uni plures Episcopatus vel Parochias conferendo, beneficium Curatum uniendo Collegio, vel Monasterio, ut per Vicarium administretur: neque Consuetudo sufficiet ad excusandum à residentia personali &c. Sed hæc omnia fiunt: ergo. 2. Consuetudo repugnans residentiæ in beneficiis Curatis specialiter reprobatur à Trident. *lo. cit.* tanquam irrationabilis, & *corruptela:* ergo saltem ista nihil potest circa dictam residentiam. 3. Diœceses & parochiæ sunt institutæ ab Ecclesia: ergo obligatio in iis residendi descendit tantùm ab Ecclesia, non ex Jure Divino & Naturali. R. Ad 1. *dist. Ma.* si esset Juris Divini & Naturalis absoluti, & in qualibet hypothesi. *C. ma.* si solùm est conditionati, nisi nempe justa causa aliud postulet, & per Vicarium æquè vel magis idoneum administretur cura animarum, vel si solùm in thesi, uti revera hoc modo est. *N. ma.* Ad 2. Reprobatur ut corruptela solùm illa consuetudo, quando per alium non satis providetur saluti animarum, vel aliunde repugnat Juri Naturali. Ad 3. *N. cons.* Præsuppositô enim, quòd pro certo districtu, nimirum Diœcesi vel Parochia, constitutus ab Ecclesia sit Episcopus vel Rector animarum, Christus & Natura illos obligat ad residendum, cùm aliàs non possent debitè suum munus obire.

§

Dico

6 Dico 3. Canonici Cathedralium & Collegiatarum Ecclesiarum, uti & obtinentes inibi dignitatem, præbendam, vel portionem, tenentur vi Tridentini & Juris scripti residere per 9. menses, & solùm per tres menses, nempe per 90. dies, quolibet anno, continuos vel interpolatos, sine omni causa & licentia, nec alio substituto, possunt abesse. Trid. *s. 24. c. 12. de ref.* DD. communiter, cum hac tamen moderatione, ut non omnes aut plerique simul absint, ne, præsertim in principalioribus anni festis, cultus Divinus detrimentum patiatur. Consuetudo tamen in multis Canonicatibus plures absentiæ menses concedit: sic alicubi per 3. alibi 4. alibi 6. menses &c. duntaxat præsentes esse debent Canonici, ita ut nihilominus fructus præbendales totius anni percipiant; quia nempe Tridentinum vel nunquam receptum, vel iterum per consuetudinem abrogatum est. Sicut etiam vi consuetudinis sufficit, si Canonici de die tantùm semel compareant in Choro, vel si psallant non per se, sed per Vicarios.

7 Dico 4. Emolumentum, quod debito tempore & modo residentes percipiunt, sunt fructus, qui sunt in duplici classe. 1. *Fructus præbendæ*, seu *annui*, vel *grossi*, & hi sunt reditus fixi, qui residentibus dantur annuatim absque respectu ad singulas intersentias seu præsentias in Choro, vel Officio Divino. 2. *Distributiones quotidianæ*, seu *Præsentiæ*, sive consistant in pecuniis, sive in frumento, vino &c. (& tunc vocantur etiam fructus grossi, aut victualia) & sunt illi fructus, qui dantur intuitu cujuslibet personalis præsentiæ in Choro

ro vel Officio Divino; sive dein à fidelibus sint fundati, ut portiones funebres in Anniversariis, sive ex mensa communi seu massa & collectione omnium fructuum Ecclesiæ quotannis obvenientium designati, ut dividantur inter præsentes personaliter in Officiis Divinis. Ut *fructus annuos* consequatur Canonicus, requiritur & sufficit, ut vel 9. mensibus juxta Tridentinum, vel tanto tempore, quod statuta vel consuetudo suæ Ecclesiæ exigit, resideat in loco Canonicatûs cum effectu. Trid. *lo. cit.* & DD. communiter. Excipe 1. si quis absit causâ Studiorum in aliqua Universitate vel generali studio, modò studeat Theologiæ vel Juri Canonico. *c. 12. h. t. & c. ult. de Magist.* vel ex alia ex dictis quatuor, aut quæ Episcopo justa videbitur, cum licentia tamen Episcopi vel Prælati. 2. Si Canonici duo, sive Cathedralis sive Collegiatæ Ecclesiæ, quos assumit Episcopus ad se juvandum in suo munere, absint in servitio Episcopi, v.g. in visitatione Diœcesis, *c. 7. & 51. h. t.* hi enim fictione Juris habebuntur pro præsentibus in ordine ad lucrandos fructus annuos, non ad distributiones quotidianas, adeóque in his casibus sufficit residentia *ficta*. Ut autem lucrentur Canonici *distributiones quotidianas*, requiritur præsentia in choro & servitio actuali vel vera, vel ficta. Trid. *lo. cit. & c. un. h. t. in 6.* ut adeò absentibus concedi nequeant per remissionem præsentiæ in choro, non obstante statuto vel consuetudine contraria. *d. c. un.* Trid. *s. 22. c. 3. de ref. & s. 24. c. 12. de ref.* Sed Pars, quam amittunt absentes, accrescit præsentibus, si certa portio est assignata *omnibus*, qui præsentes sunt, v. g. 10. vel 20. floreni. Trid. *s. 21. c. 3. de*

c. 3. de ref. si verò *singulis* præsentibus sit determinata certa portio, v. g. cuilibet præsenti 1. florenus, vel 30. crucigeri, remanet residuum in mensa communi, vel penes Ecclesiam, aut arbitrio Episcopi applicandum est alteri pio loco. Trid. *s. 22. c. 3. cit.* hoc enim modo conciliatur dispositio Tridentini, in dictis duobus locis facta. Attendatur tamen consuetudo quoad hoc.

8 Quæres, quando sufficiat præsentia ficta in Choro in ordine ad lucrandas distributiones? R. Siquis absit ex causa à Jure specialiter approbata ad hunc effectum, & sic fingitur esse præsens in Choro: tales juxta *c. un. h. t. in 6.* sunt tres. 1. *infirmitas*, sive jam præsens, sive quæ Medici judiciô timetur ex accessu ad Ecclesiam, ut est podagra, febris &c. licèt orta ex culpa & intemperantia infirmi, requirunt tamen Doctores, ut talis sit præsens in civitate, vel urbe, aut loco, ubi Ecclesia existit. per *c. un. cit. & c. 30. de Elect. in 6.* item ut sanus consueverit aliis interesse Divinis in Choro. 2. *justa & rationabilis corporalis necessitas*, cui nempe quis causam non dedit ex sua culpa, ut siquis injustè sit incarceratus, mittit sanguinem &c. 3. *evidens utilitas Ecclesiæ*, nimirum ejus in particulari, de cujus distributionibus quæritur, non alterius, vel particularis vel universalis Ecclesiæ: ut siquis Romæ agit negotia Ecclesiæ, aut alibi defendit jura Capituli, vel sui beneficii, qui nomine Episcopi vel Capituli mittitur ad visitanda limina Apostolorum, Concilium aliquod &c. His adde 1. *privilegium* à Pontifice obtentum: sic Pœnitentiarius durante re Divina audiens Confessio-

sessiones, & obtinens Præbendam Theologalem vel Magistralem pro toto die, quo legit vel concionatur in propria Ecclesia, lucratur distributiones. Trid. *s. 24. c. 8. & 12. de ref.* item Canonicus habens incorporatam parochiam pro toto tempore, quo exercet curam. Trid. *s. 22. c. 3. de ref.* Adde 2. *consuetudinem* primùm introductam post Tridentinum, nam istud antegressæ ab eodem sunt sublatæ. *c. 12. cit.* sic alicubi lucrantur distributiones, licèt absentes sint, qui 40. annis inservierunt Ecclesiæ interressendo Divinis. *Objic.* Distributiones quotidianæ non minùs deputantur in sustentationem Canonicorum, quam fructus grossi: ergo quotiescunque aliquis abest ex tali causa, propter quam fingitur esse præsens ad percipiendos fructus grossos seu annuos, ex eadem fingitur esse præsens ad percipiendas distributiones. *R. dist ant.* deputantur ad sustentationem, ex alio tamen titulo, nempe propter singulas intereſſentias in Choro, *C. ant.* ex eodem titulo, ex quo fructus grossi. *N. ant. & cons.*

Dico 5. Pœna non residentium in Beneficiis curatis est, quòd ultra tempus à Jure permissum & absque justa causa & licentia absentes pro rata absentiæ fructus non faciant suos, eósque ante omnem sententiam teneantur erogare in fabricam Ecclesiæ vel in pauperes. Trid. *s. 23. c. 1. de ref.* ubi exasperavit pœnam *in s. 6. c. 1. de ref.* statutam. Episcopi insuper, si privatione fructuum non moveantur, denuntiandi sunt Summo Pontifici, ut is remedium afferat. Trid. *s. 6. cit.* Inferiores autem Curati sunt vel personaliter citandi, vel per edictum, & quidem ter, & non nimis festinanter, 9

atque monendi sub comminatione, ut resideant *c. 8. 10. 11. & fin. h. t.* Trid. *s. 23. c. 1. cit.* si ex spectatis 6. mensibus neque tunc pareant, vel contumaciter non compareant citati, in arbitrio Episcopi est vel statim privare eos beneficiis, vel prius per sequestrationem fructuum vel per censuras adigere ad residendum, & postmodum refractarios privare iisdem. *c. 2. seqq. & c. 11. h. t.* Contra Regulares procedendum est secundùm Constitutiones Ordinum.

10 Dico 6. Pœna Canonicorum, & aliorum, qui in Ecclesiis Cathedralibus & Collegiatis Dignitatem, Præbendam, vel Portionem obtinent, debito tempore &c. non residentium est hæc: primò annô privandi sunt dimidia parte fructuum, computatis etiam illis, quos fortè eo anno ratione præbendæ & residentiæ, at non sufficientis, fecerunt suos; secundô annô omnibus fructibus, quos illo anno lucrati sunt: tertiô annô, si contumaciter absint, contra eos procedendum est juxta SS. Canonum Constitutiones. Trid. *s. 24. c. 12. de ref.* h. e. citandi sunt, & contumaces vel per Censuras &c. ad residendum cogendi, vel statim privandi sunt Canonicatibus &c. juxta *c. 4. 8. 11. h. t.* ex spectatis tamen post ultimam citationem 6. mensibus.

TITULUS V.

De Præbendis & Dignitatibus.

SUMMARIUM.

1. 2. 3. *Quid sit Præbenda & Dignitas, quid & quotuplex Beneficium.*

4. 5. 6.

4. 5. 6. *Beneficia Compatibilia, & Incompatibilia.*
7. 8. *An quoad Incompatibilia obtinenda possit aliquid Dispensatio, vel Consuetudo.*
9. *Quid & quotuplex sit Unio Beneficiorum.*
10. *A quo & qualiter fieri possit.*
11. 12. 13. *Dismembratio: Divisio: & Suppressio Beneficii.*
14. *Quotuplex sit Collatio Beneficiorum.*
15. 16. *Quibus sint conferenda.*
17. *Quotuplici modo Papa conferre possit.*
18. *Reservatio & Affectio Beneficiorum.*
19. 20. *Quænam sint perpetuò reservata Pontifici.*
21. 22. *Quænam alternis mensibus, & quomodo.*
23. *Quid sentiendum de Annâtis.*
24. *Quænam Beneficia conferat Episcopus, vel alii.*
25. *An aliqua conferri valeant Laicis.*
26. *An aliquando obtineri per Præscriptionem.*
27. *Quid statuat* Regula de Viginti.

QUam hucusque suppossuimus, hîc explanatur natura Beneficiorum Ecclesiasticorum ; quamvis enim *Præbenda* stricte loquendo dicat vel Canonicam portionem proventuum Ecclesiasticorum, seu fructus annuos propter residentiam in Canonicatibus ; vel jus illos percipiendi ratione *Canoniæ*, quæ est jus habendi sedem in Choro, vel etiam vocem in Capitulo, donec præbenda, seu perceptio fructuum accesserit, resultans ex eo, quòd aliquis inter Canonicos adlectus sit ; in quo utroque sensu restringitur ad Canonicos ; hìc autem accipitur pro omni *beneficio* Ecclesiastico, sive sit Canonia sive non. I

non. *Dignitas* autem sumitur pro Beneficio Ecclesiastico majore.

§. I.

De Natura, varietate, Pluralitate, & Unione &c Beneficiorum Ecclesiasticorum.

2 Dico 1. Beneficium est jus perpetuum percipiendi reditus ex bonis Ecclesiasticis ratione spiritualis officii auctoritate Ecclesiastica constitutum. Communis ex *can. 2. d. 70. & c. 16. h. t.* Unde quatuor requiruntur ad essentiam Beneficii. 1. *Officium spirituale*, vel potiùs obligatio præstandi functionem spiritualem, qualis est recitatio vel decantatio Breviarii, prædicatio Verbi Divini, legere Missas, administrare Sacramenta &c. & hoc officium spirituale est quasi fundamentum beneficii; cùm Beneficium detur propter Officium. 2. *Jus percipiendi fructus* temporales, quod est jus reale, in bonis Ecclesiæ radicatum, ex quibus proveniunt reditus, atque in se est temporale, sit tamen spirituale propter officium vel ministerium sacrum, cui est annexum, & ideo *jus spirituali annexum dicitur.* Ipsi autem fructus & proventus sunt & manent aliquid merè temporale. 3. *Auctoritas Ecclesiæ*, vel Prælati Ecclesiastici, dictum jus officio spirituali annectentis, & sic Beneficium erigentis vel constituentis. 4. *Perpetuitas*, quæ duplex considerari potest, una respectu ipsius Beneficii, quod exigit durare perpetuò, ita ut non extinguatur cum morte beneficiati, sed ut vacans

alteri

alteri conferri debeat, altera respectu Beneficiati, cui beneficium confertur in titulum perpetuum, atque ita stabiliter, ut pro libitu & absque causa in Jure expressa ei auferri nequeat. Prior perpetuitas est necessaria juxta plerosque, posterior juxta communem, exceptis paucis, propter *c. ex parte 5. de Cler. ægrot.* Et propter defectum hujus perpetuitatis propriè & strictè Beneficia non sunt. 1. *Manualia*, quæ nimirum ita conferuntur, ut ad nutum conferentis, vel alterius Papâ inferioris, auferri valeant: quibus opponuntur *Titularia*, quæ conferuntut in titulum perpetuum. 2. *Commenda temporalis*, quando administratio Beneficii committitur alicui ad tempus, non in perpetuum. 3. *Vicaria temporalis*, quando ad tempus alicui committitur administratio Ecclesiæ Parochialis & cura animarum; per quam differt à commenda temporali. 4. *Capellania simplex*, h. e. obligatio dicendi certas Missas, quæ vel non est erecta authoritate Episcopi, vel in titulum perpetuum non confertur: quæ autem auctoritate Episcopi est erecta, & in titulum perpetuum confertur, vocatur Capellania collativa. 5. *Pensio Clericalis*, quæ est jus percipiendi certos fructus ex alieno Beneficio concessum alicui Clerico ad tempus, vel etiam ad vitam pensionarii, quo mortuo exspirat. In materia tamen favorabili etiam ista veniunt nomine Beneficiorum. Cæterùm solus Papa instituit Beneficia Majora & Dignitates, item Canonicatus Cathedralium & Collegiatarum Ecclesiarum: Minora autem, etiam Curata, modò non habeant jurisdictionem in foro interno, Episcopus. *can. 3. d. 80.*

3 Dico 2. Beneficium dividitur 1. in ſimplex, & duplex. *Duplicia* dicuntur, quæ peculiarem Juris prærogativam habent adjunctam, puta jurisdictionem, adminiſtrationem, eminentiam, curam animarum: ex quibus aliqua vocantur *Majora*, utì ſunt primæ Dignitates, Epiſcopatus, Archiepiſcopatus, Patriarchatus, & Cardinalatus, & in odioſis non veniunt nomine Beneficiorum; alia *Media*, quæ ſunt Dignitates inferiores, utì Archidiaconatus, Archipresbyteratus, Præpoſturæ, Decanatus, Vicariatus Generalis, Abbatiæ Sæculares & Regulares, Provincialatus &c. *Dignitas* propriè & ſpecificè accepta eſt Beneficium, quod præeminentiam unà cum jurisdictione fori externi habet annexam, utì Vicariatus Generalis, Abbatiæ &c. *Officium* verò dicitur, quod habet annexam rerum Eccleſiaſticarum adminiſtrationem ſine præeminentia & jurisdictione, qualem habent Cuſtos, Sacriſta. *Perſonatus* autem appellatur, cui competit præeminentia ſeu præcedentia, v. g. in Choro, & Proceſſionibus, ſine jurisdictione, & adminiſtratione, utì Senioratus, Præpoſitura, & Scholaſteria in Eccleſiis Germaniæ multis tam Cathedralibus quàm Collegiatis. Alia demum ſunt *Infima*, quibus nimirum annexa eſt jurisdictio in foro tantùm interno, ſeu cura animarum, conſiſtens in obligatione adminiſtrandi Sacramenta, & prædicandi Verbum Divinum, atque hinc appellantur *Curata*, utì Parochiæ, Plebanatus, Vicariæ perpetuæ. Proin *Simplicia* erunt, quæ hujusmodi Juris qualitate non ſunt affecta, utì Capellaniæ collativæ, & Canonicatus, qui tamen Canonicatus, præſertim in Eccleſiis Cathedralibus, vocantur *Simplicia Majora*.

Di-

Dividitur 2. in *Sæculare*, quod Clericis Sæcularibus, h. e. nullius Religiosi Ordinis Regulam professis; & in *Regulare*, quod Regularibus conferri debet vel ex fundatione, vel consuetudine, vel 40. annorum præscriptione. In dubio, an sit Sæculare, spectandus est ultimus status. per *c. 24. de Elect. c. 19. de Jur. patr.* si neque de hoc satis constet, præsumitur esse sæculare, consequenter titulare & perpetuum; nam regularia per se sunt tantùm manualia. Dividitur 3. in *Collativum*, seu liberæ collationis, ad quod collator pro libitu assumit Clericum: in *Electivum*, quod prævia electione à majori parte suffragantium obtinetur per Confirmationem vel Admissionem Superioris: & in *Patronatum*, seu *Mixtum*, quod prævia præsentatione Clerici à Patrono factâ acquiritur per Institutionem præsentati. 4. denique aliqua Beneficia dicuntur *compatibilia*, alia *incompatibilia*. Illa se compatiuntur in eadem persona, ista non.

Dico 3. Plura Beneficia compatibilia ab eo- 4
dem Clerico obtineri & retineri simul possunt. Quia nec Jus nec Ratio obstat.

Dico 4. Plura incompatibilia ab uno eodém- 5
que Clerico obtineri, vel saltem retineri simul nequeunt. Textus clari in *c. 5. 7. 14. 17. 28. h. t. Clem. 3. & Extrav. Execrabilis Jo. XXII. eod. c. 9. de conces. Præb. c. 1. de consuet. in 6. Trid. S. 7. c. 4. & S. 24. c. 17. de Ref.* Pro majori declaratione notandum, aliqua Beneficia esse *suâpte naturâ*, nimirum vel ratione residentiæ, vel servitii incompossibilis, incompatibilia, uti duo beneficia curata, duæ dignitates, duo personatus, duo Canonicatus, in quibus viget Tridentini di-

dispositio, residentiam 9. mensium exigentis; quia singula hæc beneficia requirunt residentiam moraliter perpetuam, adeóque incompossibilem: sic quoque duo beneficia uniformia sub eodem tecto, seu idem officium eodem tempore & in eodem loco requirentia, uti duo Canonicatus in eadem Ecclesia, duæ capellaniæ ejusdem obligationis in eodem altari (cùm nemo possit simul bis psallere, vel idem servitium eodem tempore & loco bis præstare) sunt incompatibilia ex natura sua. Alia autem sunt tantùm incompatibilia ex *accidenti*, & *dispositione Juris*, nimirum illa, quorum quodlibet præbet congruam sustentationem. Trid. *s. 24. c. 17. cit.* ubi prohibet eidem Clerico plura hujusmodi beneficia conferri, quamvis permittat habenti unum non sufficiens ad congruam aliud simplex sufficiens conferri. Rursus alia dicuntur incompatibilia primi generis, alia secundi generis. *Primi generis* sunt, quæ ex Juris dispositione inter se pugnant, ut plenè obtentô secundô (h. e. etiam quoad possessionem, eámque pacificam & frugiferam. *c. 26. h. t. in 6. Clem. & Extrav. cit.*) ipso Jure amittatur, & vacet primum, &, siquis non dimittat statim in manibus Superioris primum, ipso Jure amittat etiam secundum quoad titulum, non verò quoad possessionem; quia amissio secundi est pœna retentionis indebitæ primi, quæ non incurritur ante sententiam Judicis: talia sunt duo beneficia curata, duæ dignitates, duo personatus,, duo officia, & juxta plerosque etiam duo beneficia uniformia sub eodem tecto, quæ diximus esse incompatibilia per se & ex natura sua. Atque de his ita disposuit *Extrav. cit.* &

Trid.

Trid. *locis citt*. Econtra *secundi generis* incompatibilia sunt, quæ quidem obtineri & simul retineri non possunt, ex nulla tamen Juris dispositione obtentô secundô vacat ipso Jure primum, licèt, siquis utrumque pergeret retinere, per sententiam cogendus esset, ut alterutrum dimittat. *c. 1. de consuet. in 6. c. 7. c. 14. & c. de multa. 28.* Trid. *s. 24. c. 17. citt*. qualia sunt, quorum quodlibet præbet congruam sustentationem, sive sint duo beneficia simplicia: sive beneficium simplex & dignitas, personatus, beneficium curatum: sive duo canonicatus: imò & duo canonicatus, incompossibilem residentiam exigentes, licèt singuli non sufficerent ad congruam.

Objic. 1. In *c. 1. 7. 14. 28. citt.* etiam obtento altero Beneficio Curato, Dignitate, Personatu &c. non ipso Jure dicitur vacare primum, sed eo, vel alterutro privandum esse obtinentem, qui utrumque volebat retinere: ergo. 2. Trid. *s. 7. c. 4. de ref.* generaliter statuit de omnibus Beneficiis incompatibilibus, Clericum, qui ea recipere & simul retinere præsumpserit, ipso Jure privatum esse his beneficiis, dum ait, *quicunque de cætero plura curata, aut NB. aliàs incompatibilia &c.* ergo omnia sunt incompatibilia *primi generis*. 3. In *d. Extrav. §. statuimus* conceditur mensis ad dimittendum alterutrum beneficium, & in Trid. *s. 24. c. 17. cit.* ad id conceduntur 6. menses: ergo primum non statim vacat obtentô secundô. R. ad 1. Jus illud antiquum fuit exasperatum à recentiore in *citt. Extrav. & Trid.* Ad 2. per tò *aliàs incompatibilia* intelliguntur ea, quæ de Jure antiquo, præsertim *c. 28. h. t.* ad quod se refert Tridentina 6

Synodus, ita fuerunt incompatibilia, ut per sententiam debuerit alterutrum auferri, qualia non solùm fuerunt duo beneficia curata, sed etiam duæ dignitates, personatus, officia, non verò quorum singula solùm præbebant honestam sustentationem &c. Deinde per tò *aliàs incompatibilia* possunt intelligi alia æquè aut magìs incompatibilia, nempe ratione servitii incompossibilis, utì sunt uniformia sub eodem tecto. Ad 3. *Extrav. ſ. ſtatuimus cit.* loquitur de illo tempore, quo fuit edita: ait in *ſ. ſi verò deinceps* subsequenti pro futuris temporibus præcipit primum dimitti *absque moræ dispendio.* Pariter Tridentinum addit, *in præsenti*, adeóque loquitur de tempore, quo habitum est Concilium: in *sess. 7. c. 4. de ref.* autem illimitatè in futurum decernit privationem ipso jure, consequenter dimissionem primi statim faciendam; cùm nemo possit retinere rem non suam.

7 Quæres an ad plura beneficia incompatibilia simul obtinenda & retinenda aliquid possit Dispensatio Pontificis, vel Consuetudo; R. 1. Dispensatio Pontificis habet locum, si justa adfuerit causa. *c. 1. & c. 28. citt.* causæ justæ autem sunt 1. necessitas Ecclesiæ, si pro singulis beneficiis non reperiantur idonei Ministri. 2. Utilitas Ecclesiæ (non Beneficiati) si nempe unus plùs credatur prodesse fidelibus suâ prudentiâ, industriâ, potentiâ, quàm plures alii: ex quo capite plures in Germania Episcopatus conceduntur Principum filiis, quia Ecclesias efficaciùs possunt defendere contra insolentiam Hæreticorum. 3. Singularia alicujus merita in Ecclesiam; *qui enim præsunt Presbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè qui laborant*

in

in verbo & doctrina. 1. Tim. 5. quò etiam referri potest eminens alicujus doctrina, vel generis nobilitas. Sic etiam Fundator potest velle, ut uni conferantur plura beneficia à se fundata. Leuren. *p. 3. q. 73. n. 1.* R. 2. Fortè etiam consuetudo sufficiet, ut Papâ inferior possit eidem conferre plura beneficia, præsertim incompatibilia propter residentiam, quia hanc tollere vel restringere est in potestate Ecclesiæ, & incompatibilia ratione sustentationis, quam præbent singula sufficientem; ubi nimirum intérvenit justa causa. Procedit hoc maximè, ubi consuetudo immemorialis invaluisset; quia juxta *c. 26. de V. S. c. 9. de off. Ord. in 6.* & ibi DD. quidquid per privilegium est obtinibile, etiam est obtinibile per consuetudinem immemorialem.

Objic. 1. Pluralitas Beneficiorum est contra Jus Naturale, non modò incompatibilium ex natura sua, videlicet ob residentiam vel servitium incompossibile in una eadémque persona, sed etiam eorum, quæ præcisè sunt incompatibilia ratione sustentationis; quia procedit ex radice ambitionis & avaritiæ. *c. 1. de consuet. in 6.* & per eam imminuitur cultus Divinus, læditur charitas, & Justitia distributiva, dum unus abundat, alter eget, unus ebrius est, & alter esurit. Sed contra Jus Naturale nihil valet Dispensatio etiam Pontificis, vel Consuetudo: ergo. 2. In *d. c. 1.* consuetudo etiam immemorialis, vi cujus plura ab eodem beneficia obtinentur & retinentur, reprobatur *ut corruptela:* ergo saltem consuetudo non potest tribuere inferioribus Papâ facultatem dispensandi, vel uni plura Beneficia concedendi. R. ad 1. *dist.* 8

ma.

ma. est contra Jus Naturale absolutum, & pro qualibet hypothesi, & omnibus circumstantiis. *N. ma.* contra Jus Naturale in thesi tantùm, & conditionatum, nisi justa causa aliud exigat, vel saltem permittat, evacuando turpitudinem. *C. ma.* Si talis adsit causa, Papa dispensat, vel declarat, uti & consuetudo, Jus Naturale non dari; sicut de obligatione residendi in Beneficiis Curatis diximus *tit. præced.* Ad 2. In *d. c. 1.* reprobatur consuetudo tanquamcorruptela solùm tunc, quando justa causa eam non honestat vel reddit rationabilem, & quæ *de ambitionis radice processerit*, ut loquitur textus: aliàs nec Summus Pontifex dispensare posset quod tamen ibi ipsi conceditur, in pluralitate Beneficiorum. Dein textus loquitur tantùm de certa pluralitate, nempe duorum personatuum, dignitatum, officiorum, non de omni, v. g. duorum Simplicium, congruam sustentationem præbentium, & Canonicatuum, ratione residentiæ Jure Positivo requisitæ & incompossibilis, in quibus maximè consuetudini vim tribuimus. Cæterùm consuetudini hac in re graviter se opponunt multi DD. propter pericula abusuum, & alias causas; ideo in Responsione addidi *fortè*; cùm difficulter reddatur rationabilis.

9. Dico 5. Unio Beneficiorum (vel Ecclesiarum) est duorum vel plurium beneficiorum à legitimo Superiore facta annexio. Fieri potest tribus modis. 1. *æquè principaliter*, quando ex duobus beneficiis fit unum, sed ita, ut neutrum beneficium (vel Ecclesia) amittat suam naturam, titulum, qualitates, & prærogativas, ac neutrum subjiciatur alteri, unum tamen acquirant Rectorem, in quo com-

communicantur, non inter se. 2. & frequentiùs, *accessoriè*, & ita ut beneficium minùs dignum annectatur & adhæreat digniori tanquam accessorium principali, v. g. si Parochia uniatur Canonicatui, Præposituræ, Abbatiæ &c. & hoc casu beneficium accessoriè unitum quasi extinguitur quoad titulum, assumit qualitates & prærogativas beneficii principalis, proinde nunquam vacat in se & per se, cessátque in eo jus patronatûs & jus conferendi: taliter unitæ Ecclesiæ vocantur *filiales*, & altera, cui uniuntur, *mater*. Atque hæc unio propriissimè est unio beneficialis. Leuren. *p. 3. q. 879. n. 2.* & in dubio præsumitur ista. 3. *quoad temporalia* tantùm, h. e. quoad reditus, decimas &c. ad aliquam Ecclesiam pertinentes, quæ tribuuntur Monasterio, vel Collegio &c. Et hæc unio nec extinguit beneficium, nec illud subjicit Prælato vel Rectori Monasterii vel Collegii ita, ut unus sit Rector beneficii taliter uniti, & Collegii. Si tamen, ut sæpe contingit, beneficium, v. g. Parochiale, uniatur Monasterio, Collegio, Capitulo Ecclesiæ Cathedralis vel Collegiatæ &c. quoad *temporalia & spiritualia* simul, dicitur beneficium vel Ecclesia pleno jure incorporata, & Prælatus Monasterii fit Beneficiatus vel Parochus principalis, curam tamen animarum & administrationem beneficii incorporati non exercet per se, sed per Vicarium à se præsentatum, at ab Episcopo approbandum & instituendum. Si verò incorporaretur Beneficium vel Ecclesia non tantùm quoad temporalia & spiritualia simul, sed etiam populus in spiritualibus eximeretur à jurisdictione Episcopi, & Prælato Monasterii &c. subjiceretur.

vocatur talis Ecclesia *plenissimo jure incorporata*, Prælatus verò habet in tali districtu, tanquam in parvula diæcesi, *jurisdictionem quasi-Episcopalem*. Et hæc unio vel incorporatio est rara; qualem tamen habere dicitur Monasterium & Abbas Princeps Sangallensis in Helvetia.

10 Dico 6. Unire perpetuò (non ad tempus, quæ unio spectat præcisè favorem Beneficiati, & est quasi dispensatio. Trid. *s. 7. c. 4. de Ref.*) Beneficia & Ecclesias sibi subjectas regulariter potest Episcopus. 2. & suo modo Capitulum Sede vacante. 3. at non mensæ Episcopali aut Capituli. 4. nec sine justa causa priùs cognita, qualis est evidens Ecclesiæ vel necessitas vel utilitas, ut si beneficia sint adeò tenuia, ut indè duo sustentari nequeant, vel aliàs tam idonei Ministri non habeantur. demum 5. nec sine consensu eorum, quorum interest. Pars 1. sumitur ex *c. 8. de Excess. Præl.* Pars 2. ex *c. un. de Major. in 6.* modò Capitulum non uniat in præjudicium juris Episcopalis. Pars 3. ex *Clem.* 2. & ibi gl. *de Rebus Eccl. alien.* quia præstarent authoritatem in facto proprio, & quasi in propria causa jus dicerent. Pars 4. ex Trid. *s. 7. c. 6. de ref. & c. 33. h. t.* Pars 5. partim ex illis Juribus, quæ prohibent alienationem rerum & jurium Ecclesiasticorum sine consensu Capituli; proin, quia unio beneficiorum est quædam alienatio, ad eam opus habet Episcopus consensu Capituli: partim ex ratione, quia in præjudicium tertii non debet fieri unio; proin, si unire vellet Episcopus beneficium patronatum, vel collativum, deberet requirere consensum Patroni, vel Collatoris, item, si vacat, Defensoris,

si non

si non vacat beneficium uniendum, Possessoris. *Clem. & Trid. citt.* Si tamen adesset evidens unionis necessitas, defensor & possessor solùm audiendi essent, licèt non consentirent. Adde, quòd possessori non fieret præjudicium, quia ante ejus obitum unio non habet effectum. Interim hodie prohibetur Episcopus unire beneficia unius diœcesis cum beneficiis alterius; beneficia curata & Ecclesias Parochiales Monasteriis, Dignitatibus, Hospitalibus, Præbendis Ecclesiæ Cathedralis vel Collegiatæ, aut Beneficiis simplicibus: item collativa patronatis. Trid. *s. 14. c. 9. s. 24. c. 13. s. 25. c. 9. de ref.*

Dico 7. Dismembratio Beneficii est ejus dimi- 11
nutio, dum salva illius unitate & titulo pars fructuum, quibus abundat, applicatur alteri. Fieri itidem potest ab Episcopo, at non sine justa causa necessitatis vel utilitatis, & sine consensu Capituli. Communis ex *c. 10. h. t. c. un. §. fin. ut benef. Eccl. sine diminut.* quia est vera alienatio rei vel juris Ecclesiastici.

Dico 8. Divisio seu Sectio Beneficii, quæ op- 12
ponitur Unioni, est, quando ex uno fiunt duo vel plura, ita ut divisis fructibus imposterum duo vel plures instituantur Beneficiati. Est rursus permissa Episcopo ex justa causa & cum consensu eorum, quorum consensum requiri ad Unionem diximus. Constat ex *c. 8. 26. h. t. c. 3. de Eccles. adif.* & Trid. *s. 21. c. 4. de ref.* Imò ubi necessitas urget, v. g. si parochiani sine magna difficultate adire nequeant suam Ecclesiam Parochialem, & simul illa abundet ita reditibus, ut indè duo sus-

sten-

ſtentari poſſint, præcepta eſt Epiſcopo diviſio. *c. 3. cit.*

13 Dico 9. Suppreſſio Beneficii eſt totalis extinctio illius. Conceditur iterum Epiſcopo ex juſta cauſa, quæ ferè eſt ſola tenuitas & inſufficientia redituum, & cum conſenſu Capituli. *c. 12. de Conſtit.* Trid. *ſ. 24. c. 15. de ref.*

§. II.

De Collatione, & Reſervatione Beneficiorum. Ubi de Concordatis Germaniæ, & Annatis.

14 Videndum nunc, quibus, à quo, & quomodo conferenda ſint Beneficia, cùm regula ſit, *beneficium Eccleſiaſticum non poſſe obtineri ſine inſtitutione Canonica. c. 1. de R. J. in 6.* hæc *Inſtitutio* vocatur quoque *Proviſio*, &, ſi fiat ſecundùm ſacros Canones, *Canonica*; quæ triplex eſt. 1. *Inſtitutio* ſpecificè talis, quam præcedere debet præſentatio Clerici idonei facta ab habente jus patronatûs, de qua ad *tit. 7.* infrà. 2. *Confirmatio* vel *Admiſſio* legitimi Superioris prævia Electione vel Poſtulatione, de qua in *lib. 1, tit. 5. & 6.* egimus. 3. *libera Collatio*, ſeu *Collatio* ſpecificè accepta, nullam præſupponens præſentationem vel electionem, de qua hic. Interim à dicta Regula ponemus in fine exceptionem, ubi dicemus, quòd Beneficium obtineri valeat etiam per Præſcriptionem, adeóque ſine Canonica inſtitutione. Cùm verò Pontifex alia Beneficia reſervet ſuæ collationi non ſolùm in Jure Communi, ſed etiam

am in Regulis Cancellariæ, & in Concordatis Germaniæ, etiam de his, quantùm necesse est, tractabimus.

Dico 1. Beneficia sunt conferenda Dignis; 15
aliàs collatio non valet. Constat hæc assertio, quæ complectitur omnes tres species institutionis Canonicæ. ex *c. 7. 22. X. & c. 14. de Elect. in 6. c. 1. de Institut. in 6. c. 7. de Cleric. excomm.* Dignus autem censetur esse, qui habet qualitates à Jure præscriptas, nempe debitam ætatem, ordinem, legitimos natales, competentem morum probitatem, & scientiam, carétque censurâ excommunicationis &c. vel alio impedimento. de quibus vid. *titt. de Electione: & de ætate & qualit &c. in lib. I.* Religiosi hodie probabiliùs sunt incapaces obtinendi beneficium sæculare, etiam Parochiale, nisi pleno jure sit ipsorum Monasteriis incorporatum. Vincent. Petra *to. 2. Comment. ad Constit. Apost. sect. 1.* testans de communi. Sumitur ex *c. 9. de Regular.* & Trid. *s. 14. c. 11. de ref.* ut explicato per declarationem S. Congreg. approbatam à Gregorio XIII. & 8. Julii 1581. editam, atque ex hac communi Beneficialistarum Regula: *Beneficia Sæcularia Sæcularibus, Regularia Regularibus conferenda sunt.*

Dico 2. Beneficia, saltem Curata, *Digniori-* 16
bus conferenda sunt, aliàs collatio vel provisio, licèt valida sit, tamen illicita est, saltem si unus certò & notabiliter sit dignior ex Canditatis. Trid. *s. 6. c. 1. & s. 24. c. 1. & 18. de ref.* & oppositum damnavit Innoc. XI. propositione 47. inter confixas. Ratio, quia Beneficia curata sunt instituta pro favore Ecclesiæ & animarum, quibus, quan-

tùm fieri potest, maximè consulendum. Et quamvis Trid. *c. 18. cit.* ubi id decernit de inferioribus Curatis, loquatur de promovendis ad Beneficia Parochialia per *Concursum*, seu speciale examen, ad quod vocandi sunt vel admittendi, qui beneficium prensant, rectè tamen communiter extenditur ad alias quoque collationes, quæ non prævio Concursu, quia fortè in usu non est, fiunt. Dignior autem censendus est, qui in requisitis qualitatibus competitores superat, vel potiùs, uti Trid. declarat, qui pensatis omnibus *utilior* futurus creditur Ecclesiæ & animarum bono, ac aptior ad ministerium ratione Prælaturæ vel Beneficii peragendum.

17 Dico 3. Papa de Jure Communi habet amplissimam potestatem conferendi Beneficia Ecclesiastica, & quidem omnia per totum mundum, licèt hac plenitudine potestatis uti non semper soleat. *c. 2. h. t. in 6. Clem. 1. in f. Ut lite pend.* quia est Ordinarius Ordinariorum, & universali jurisdictione potitur. Conferre autem potest quadruplici jure. 1. *jure præventionis*, dum nempe præveniendo vacationem beneficii vel in *forma pauperum*, vel in *forma dignum*, vel in forma *commissoria* mandat illud conferri à collatore Ordinario, aut ipse ex tunc jam confert, postquam vacaverit, aut dat *gratiam exspectativam* ad Beneficium vacaturum. 2. *Jure concursus*, vi cujus tanquam Episcopus universalis concurrit cum omnibus collatoribus inferioribus quoad Beneficia actu vacantia, & tunc datur locus præventioni, ac illius collatio valèt, qui prior contulit. Et talis concursus de Jure Communi competit etiam Legatis Apostolicis

licis. *c. 6. x. & c. 1. & 3. de Legat. in 6.* Verùm sicut ipse Pontifex ob specialia Concordata non ampliùs utitur hoc jure in Germania, ita nec Legati ipsius possunt, sed relinquitur Ordinariis Collatoribus libera potestas privativè conferendi Beneficia, Papæ non reservata in prædictis Concordatis Germaniæ. 3. *Jure Devolutionis*, vi cujus confert illa beneficia, quæ propter aliquam causam, ut si inferiores debito tempore non contulerint, vel indignis, devolvuntur ad Pontificem, de qua devolutione differemus ad *tit. 8. de concess. Præb.* infrà. 4. *jure Reservationis*, vi cujus confert certa beneficia, quæ suæ collationi privativè reservavit, de qua hìc maximè agemus. Jure *Præventionis* & jure *Concursûs* in Germania ferè non utitur Pontifex, ne inferiores Collatores, quibus vel ex privilegio vel ex Concordatis competit jus conferendi, occasionem sumant conquerendi, vel ne diffidia & alia incommoda oriantur.

Dico 4. Reservatio Beneficiorum Papalis est 18
avocatio Beneficii vacaturi à Collatore Ordinario ad Pontificem. Dividitur in *continuam* seu *fixam*, quando collationem sibi reservat Papa pro omni loco & tempore, ac in *discontinuam* seu *eventualem*, quando sibi reservat tantùm pro casu, quo Beneficium vacare incipit in certo loco, v. g. in Curia Romana, vel certo tempore, v. g. certis mensibus. Alia quoque dicitur *clausa in Corpore Juris*, qualis reperitur unica in *c. 2. 3. 34. h. t. in 6.* ubi reservantur vacantia *apud Sedem Apostolicam*, seu *in Curia Romana*, quæ nimirum vacare incipiunt ibi, ubi vel existit Pontifex cum sua Curia, vel Pontifex sine Curia, vel sine Pontifice Curia

illius, seu Cancellaria, tribunalia, & ordinarii Consiliarii ac Officiales Pontificii. Afficit hæc reservatio non solùm Curiales, seu qui sunt de Curia Pontificis, sed etiam alios ibi decedentes, imò extenditur etiam ad locum Papæ vel Curiæ vicinum, h. e. non distantem ultra duas dietas, quarum quælibet complectitur 20. leucas, quarum singulæ habent 1000. passus, & conficiunt 4. plena milliaria Germanica: si igitur in tali vicinia moriatur beneficiatus, accedens vel recedens à Sede Apostolica vel Curia Romana, beneficium illius reservatur Pontifici: durat hæc reservatio non ultra mensem à die vacationis inductæ. Aliæ autem omnes dicuntur *non clausæ in Corpore Juris*, quæ exstant in *Extrav. Execrabilis 4. Jo. XXII. & Extrav. Ad regimen. 13. int. Com. h. t.* Item quæ produntur in *Regulis Cancellariæ*, & in *Concordatis Germaniæ*. Vicina Reservationi est *Affectio* beneficii, quæ fit per appositionem manûs à Pontifice factam, de qua in *Extrav. ult. eod.* quando nimirum Papa aliquando cœpit disponere de aliquo beneficio in ordine ad illud conferendum, & sic tacitè ac ipso facto suæ collationi reservare censetur; per quod differt à reservatione, quòd hæc fiat verbis, illa facto, item quòd affectio cessaret, si Pontificis collatio semel consecuta est effectum, reservatio autem duret, quotiescunque vacaverit Beneficium. Ex quibus apparet, quid sit Beneficium *Reservatum*, & quid Beneficium *Affectum*. Porrò *effectus* tam reservationis quàm affectionis est, quòd Beneficium reservatum vel affectum ab inferiori collatore conferatur invalidè, atque omnia reduci debeant ad statum priorem;

rem; cùm inferiori ligatæ sint manus. *c. 2. 13. h.t. in 6. arg. c. 1. & 2. de Confirm. ut.* Quod verum est, etsi reservationi non sit appositum decretum irritans; licèt non afficiat ignorantem, sed valeat collatio inferioris, qui ignorat reservationem, sine clausula irritante factam; econtra si reservationi appositum sit decretum irritans, etiam afficit ignorantem collatorem, inficit titulum, & vitiat possessionem ita, ut, si provisus spoliatur possessione, non possit agere de spolio. Chokier *in Reg. 1. Cancell. n. 18.*

Dico 5. Beneficia Pontifici reservata in Ger- 19
mania non sunt alia, quàm quæ in Concordatis Germaniæ specificantur. Chokier *ad Reg. Cancell. 1. n. 22.* eò quòd in iisdem Papa disertè promiserit, quòd *per quamcunque aliam reservationem, gratiam exspectativam, aut quamvis aliam dispositionem, sub quacunque verborum forma factam vel faciendam* impedire nolit liberam collationem Ordinariorum. Quare non est necesse reservationes alias, vel ante Concordata in *Extravagantibus Jo. XXII. & Communibus* aut in *Regulis Cancellariæ*, vel post illa in *aliis Bullis* factas aut faciendas, in quibus non expressè derogatur dictis Concordatis, operosè & frustra adducere in Germania. *Concordata Germaniæ* autem, de quibus hìc, sunt pacta à Nicolao V. Summo Pontifice cum Friderico III. Imperatore, aliisque Principibus Germaniæ tum Ecclesiasticis tum Sæcularibus inita, & per specialem Bullam, quæ incipit, *Ad Sacram Petri Sedem*, anno 1448. confirmata, ad tollendas difficultates & controversias plurimas, ratione collationis Beneficiorum

rum ortas. In his Papa permittit liberas electiones Prælatorum in Archiepiscopalibus, Episcopalibus, & Regularibus Ecclesiis, ita tamen, ut Electorum confirmatio (nisi sint Prælati Regulares non exempti) petatur à Papa, ac insuper liberam indulget collationem omnium Beneficiorum ordinariis collatoribus, quæ in Concordatis sibi non reservat vel perpetuò, vel alternativè in certis mensibus vacantia: ac insuper à quibusdam Beneficiis exigit Annátas.

20 Quæres, quæ ergo Beneficia in Concordatis sunt reservata; R. Multa. 1. quæ vacant apud Sedem, de quibus paulò antè. 2. quæ vacant per acquisitionem dignitatis, personatûs, vel alterius beneficii, aut officii ita incompatibilis, ut obtentò secundô vacet ipso Jure primum. Et hæc reservatio statuitur etiam in *Extrav. Execrabilis 4. Jo. XXII.* an verô utrumque sit reservatum, disputatur; probabile est, quòd solùm secundò obtentum, quod quis nititur retinere cum primo. 3. Prælaturæ & Episcopatus vacantes per obitum Cardinalis. 4. Prælaturæ, Dignitates, & omnia Beneficia, quæ vacant per depositionem, privationem (interveniente sententia Pontificis) vel translationem authoritate Apostolica factam. 5. Episcopatus vacans per renuntiationem liberam, à Papa acceptatam. 6. Prælaturæ, Dignitates, & Beneficia, ad quæ quis electus vel postulatus est, si Electio vel Postulatio fuit rejecta à Pontifice. vel renuntiatio talis Prælaturæ &c. à Pontifice admissa. 7. Dignitates & Beneficia eorum, qui authoritate Apostolica immediatè promoti sunt ad Episcopatus, & Dignitates; ubi tamen

men excipiuntur Episcopatus Titulares: quatuor Episcopatus, quos confert Archiepiscopus Salisburgensis, nempe Gurcensis, Chiemensis, Seccoviensis, & Lavantinus. Item excipiuntur beneficia per gratiam exspectativam Papalem obtenta: & obtenta per Preces Primarias Imperatoris: imò probabiliter etiam beneficia, quæ electus in Episcopum ante obtentam Confirmationem à Sede Apostolica resignat in manus ordinarii collatoris; quia Concordata loquuntur *de promotis*; completè autem promotus non est, qui necdum confirmatus. Eodem modo excipiuntur Beneficia, quæ promotus ad Episcopatum retinuit ex dispensatione Pontificis, & postea vacant per ejus mortem; quia Concordata loquuntur de beneficiis vacantibus per *promotionem*; quo modo non vacant hæc beneficia, sed per mortem. 8. Beneficia, quæ vacant per obitum certorum Officialium Papæ, nimirum Vice-Cancellarii, Camerarii, septem Notariorum, Auditoris litterarum contradictarum, Auditorum causarum Palatii, 24. Pœnitentiariorum Apostolicæ Sedis, Abbreviatorum, 25. Capellanorum ejusdem Sedis, qui in Albo Curialium descripti sunt, & Commensalium verorum Papæ, si moriantur, dum actu habent prædicta Officia. 9. Beneficia auctoritate litterarum Apostolicarum immediatè collata. Atque hæ reservationes à *n. 3.* allatæ comprehenduntur omnes etiam in *Extrav. Ad Regimen. 13. int. Comm.* ultimæ tamen duæ modificantur, & restringuntur aliquo modo à Concordatis. 10. Dignitates majores post Pontificales in Ecclesiis Cathedralibus: & principales seu primæ in Collegiatis:

giatis; sive dein pro majori vel prima habeatur Præpositura, ut in plerisque Germaniæ locis, sive Decanatus. Et hanc reservationem etiam sinunt *Regulæ Cancellariæ. reg. 4.* Hinc, quia Concordatis est inserta, omnes Præposituræ tam Cathedralium quàm Collegiatarum Ecclesiarum in Germania sunt reservatæ Pontifici. Excipiuntur Præpositurae Salisburgensis & Augustana Cathedrales, etiam Elvacensis Principalis, quæ ex privilegio sunt Electivæ, electus tamen à Pontifice est confirmandus: item Præposituræ Ecclesiarum Collegiatarum in Bavaria, ad quas itidem ex privilegio nominat Serenissima Domus Bavarica. 11. Demum reliquæ Dignitates & Beneficia pro alternis mensibus, nempe Januario, Martio, Majo, Julio, Septembri, Novembri, si vacent in his mensibus, liberâ autem collatione relictâ Ordinariis Collatoribus pro reliquis 6. mensibus, Februario, Aprili, Junio, Augusto, Octobri, & Decembri. Quamvis autem hæc alternativa collatio etiam reservetur in *Regulis Cancellariæ reg. IX.* quæ olim fuit *VIII.* plùs tamen conceditur in *Concordatis*; nam in illis solùm indulgebatur Episcopis, iisque actu residentibus, alternare cum Pontifice, in istis verò omnibus collatoribus ordinariis, licèt Episcopi non sint, vel actu non resideant. Porro Papa suos menses subinde etiam aliis concedit: sic Serenissimæ Domui Bavaricæ competit jus præsentandi ad Parochias alternativas, Wechsel-Pfarren/ in mensibus Papalibus vacantes, sive ex privilegio speciali Pontificis, sive, ut loquuntur specialia *Concordata Bavariæ*, ex præscriptione. Sed circa hanc reservationem

Dico

Dico 6. Alternativæ collationi ſubjacent digni- 21
tates omnes, & beneficia quæcunque, curata & non curata, conſequenter & officia ac adminiſtrationes, cùm verè ſint beneficia. Communis ex Concordatis citatis. Excipiuntur tamen 1. omnia Beneficia & Dignitates perpetuò reſervatæ Pontifici in dictis Concordatis, & jam ſunt recenſitæ. 2. Beneficia manualia, & quæ ſuprà diximus eſſe impropriè beneficia. 3. Regularia, quæ ad nutum Prælati Regularis ſunt auferibilia. 4. Electiva, quia hæc pro ſemper relicta ſunt liberæ electioni Capitularium. 5. Patronata, modò ſint juris patronatûs laici, & quidem obtenti non per privilegium &c, ſed ex fundatione, dotatione, vel conſtructione Eccleſiæ; cùm Pontifex patronatui Laico non cenſeatur derogare, niſi clarè exprimat. Procedit, etſi Eccleſiaſticus ſimul cum tali Laico ſit Patronus, ita ut nec Eccleſiaſtico ſuum jus præſentandi auferatur, eò quòd æquius ſit, ut privilegiatus trahat ſecum non-privilegiatum, quàm ut privilegiatus propter ſocietatem alterius amittat ſuum privilegium. 6. Beneficia, quæ conferuntur per Concurſum, utì Parochialia deberent per ſe juxta Tridentinum. 7. Acceſſoriè unita, v. g. menſæ Epiſcopali, Capitulari, Monaſterio &c. quia quoad titulum ſunt extincta, & propriè non vacant. 8. Vicariæ perpetuæ (quando nimirum Eccleſiæ Parochiales non acceſſoriè, ſed æquè principaliter ſunt unitæ Monaſteriis, Collegiis &c.) juxta *Conſtit. Ad exequendum* S. Pii V. 9. quæ vacant per reſignationem puram & expreſſam quocunque menſe factam in manibus Ordinarii, quia in Regulis Cancellariæ permiſſum

est Ordinariis talia conferre beneficia, in Concordatis autem abstrahitur: ergo, cùm Nationis Germanicæ conditionem per Concordata non duriorem facere voluerit Pontifex, sed favorabiliorem, quàm sit aliarum Nationum, alternativa non censendus est subjecisse beneficia taliter resignata: & Concordata, cùm aliud non exprimant, debent intelligi secundùm Regulas Cancellariæ tanquam Jus Commune. Demum 11. Beneficia parochialia & curata, quæ quidem vacant in mense, qui pertinet ad collationem Papæ, at Sede Papali vacante, vel quando à Papa, cùm adhuc viveret, collatio non est facta; tum quia reservatio horum beneficiorum, casu quo vacant apud Sedem, Sede vacante, vel à vivente Papa non sunt collata, non videtur statuta, ex ratione, ne ex longiori vacatione salus animarum periclitetur. *c. 3. 35. h.t. in 6.* quæ ratio etiam pugnat pro casu, quo vacant extra Curiam, & non apud Sedem, Sede vacante &c. tum quia hæc beneficia (uti & non curata, ad quæ proin probabiliùs fit extensio) mense quidem Papali, at Sede Papali vacante, vacantia, in Regulis Cancellariæ ratione mensium non sunt reservata, ut docent communiter: ergo nec sunt reservata vi Concordatorum; quia, ut jam insinuatum Papa in Concordatis non voluit duriorem facere conditionem Germanis, nec augere, sed mitigare reservationes Regularum Cancellariæ. Id quod in multis Episcopatibus confirmat praxis, præsertim quoad beneficia Curata, vi cujus indifferenter conferri solent ab Episcopis, in quocunque mense, Sede Papali plenâ vel vacuâ, vacantia.

Objic.

Objic. Pacta & Concordata non extinguuntur morte paciſcentium: ergo reſervationes in Concordatis durant etiam vacante Sede, præſertim cùm non ſit paritas cum Regulis Cancellariæ; nam illa ſunt perpetua, iſtæ autem ſolùm durant, quamdiu vivit Papa, & electô novô iterum reſtaurari debent. R. *diſt. conſ.* durant Sede vacante, quas voluit Pontifex durare. *C. conſ.* quas durare nolùit, utì ſunt reſervationes menſium pro caſu Sedis vacantis propter allatam rationem. *N. conſ.* quod non impedit, quò minùs perpetua ſint Concordata, eò quòd non indigeant nova reſtauratione, ſicut Regulæ Cancellariæ indigent.

Dico 7. Quando beneficium alternativum va- 22
cat in menſe Papali (quì incipit ad primum pulſum horæ duodecimæ noctis, ubi incipit v. g. Januarius, & finitur ad primum pulſum horæ 12. noctis ultimæ Januarii) debet Collator Ordinarius in noſtra Germania exſpectare proviſionem Papæ per tres menſes. Text. & DD. in *Concordat. §. de Cæteris.* ibi: *quoties non apparuerit infra tres menſes, à die notæ vacationis in loco Beneficii, quòd alicui de Apoſtolica auctoritate proviſum fuerit.* Sed notandum, quòd juxta declarationem Gregorii XIII. *in Conſt. Quæ in Eccleſiam. 41.* illa verba *non apparuerit* non ſint reducenda ad verba *in loco Beneficii*, ſed iſta ad immediatè præcedentia *notæ vacationis.* Unde DD. duo inferunt. 1. Trimeſtre Pontificis incipere currere non à tempore, quo innoteſcit vacatio Romæ, ſed quamprimum, non antè, innoteſcit in loco Beneficii. 2. Ordinarium collatorem non ſtatim poſſe (ſaltem abſolutè) beneficium conferre, ſi poſt elapſum trimeſtre

ſtre proviſus à Papa non appareat in loco Beneficii; præfertur enim, ſi poſtea appareat proviſus à Papa, modò intra trimeſtre ſit facta proviſio. Quæ tamen Conſtitutio Gregoriana teſte Chokier & Zypæo apud La-Croix *l. 4. n. 517.* minùs obſervatur, utpote emanata non conſultâ priùs Natione Germanicâ; nam Pontifex in dictis Concordatis ſubnectit conceſſionem alternorum menſium deinceps perpetuò duraturam, *niſi in futuro Concilio NB. de conſenſu dictæ Nationis* (Germanicæ) *aliter fuerit ordinatum.*

Cœterùm quatuor adhuc notanda ſunt. 1. Trimeſtre Pontificium non incipere ipſa die, qua innoteſcit vacatio in loco beneficii, ſed poſtera die, quia juxta *l. 41. ff. de V. O.* præpoſitio *à* excludit terminum *à quo.* gl. in *c. 3. h. t. in 6. V. numerandum,* Chokier, & alii, 2. Si dubium ſit, an beneficium vacare cæperit in menſe Papæ vel Ordinarii, ut ſi prima Februarii reperiatur manè mortuus Beneficiatus, ſtandum eſſe pro Ordinario; quia habet intentionem fundatam in Jure, quamdiu non conſtat ipſi per reſervationem (quæ eſt odioſa) ligatas eſſe manus. 3. Prædictum trimeſtre Pontifici currere etiam Sede Papali vacante, & probabiliùs. 4. licèt proviſio Papæ non ſortita ſit effectum propter impedimentum proviſi, obvel ſubreptionis &c. quia Concordata ordinariis collatoribus tribuunt jus conferendi abſolutè poſt lapſum trimeſtre; & paria cenſentur, *non providere,* ac *invalidè providere. l. quoties 6. ff. qui ſatisdare cog.* Contra hoc ultimum *Objic.* Beneficium, cui Pontifex aliquando manum appoſuit per invalidam collationem, fit *affectum,* & ſic tacitè

citè reservatum ipsius collationi perpetuò, donec collatio sortiatur effectum. *Extrav. 14. §. Romani h. t. int. comm.* ergo invalida collatio Pontifici non tollit vel sistit cursum trimestris. R. Verum quidem est *antec.* generaliter, sed per specialem dispositionem Concordatorum pro hoc casu aliter ordinatum est; quia in his Pontifex promisit, quód per *quamcunque aliam dispositionem aut reservationem* nolit impedire liberam collationem inferiorum: ergo nec per reservationem *tacitam*, qualis est affectio Beneficii; nam & hæc esset aliqua reservatio, vel dispositio, impediens collationem inferiorum, atque præjudicaret Concordatis. Ajunt quidem, Stylum Curiæ Romanæ contrarium esse; sed exinde non evincitur, nostram sententiam in puncto Juris non esse veriorem.

Quæres, quid sint Annátæ, de quibus mentionem etiam faciunt & reservant Concordata Germaniæ *in §. 6.*? 2. à quibus solvendæ? 3. & an licitè exigantur. R. ad 1. Sunt pensiones seu certæ quantitates pecuniæ, quæ de Episcopatuum aliarúmque Dignitatum & Beneficiorum vacantium fructibus primi anni exiguntur à Papa pro Camera Apostolica: aliæ sunt integræ, & vocantur *cummunia servitia*, atque denotant omnes fructus primi anni: aliæ non integræ, & sunt dimidia tantùm pars fructuum primi anni, ac propriè & specificè dicuntur *Annátæ*. R. ad 2. Promoti ad Prælaturas Majores, seu *Consistoriales*, ut vacant, quas nimirum Papa confert in Consistorio Cardinalium, rogatis eorum suffragiis, quales in Germania sunt Episcopatus, & Prælaturæ Principales, 23

Sæcu-

Sæculares aut Regulares, utì Elvacenſis, Campidunenſis, Fuldenſis &c. obligantur per ſe ad integros fructus primi anni pendendos Cameræ Apoſtolicæ, licèt taxa ex liberalitate Pontificis in libris Cameræ Apoſtolicæ annotata vix quintam fructuum partem excedat, ac inſuper ad eandem ſolvendam concedantur duo anni, &, ſi contingat uno eodémquo anno plures Epiſcopos vel Præſules in eadem Eccleſia mori, non niſi ſemel ſolvenda ſit, nec illam teneatur ſolvere ſucceſſor, ſi fortè anteceſſor non ſolviſſet. Promoti autem authoritate Papæ ad Dignitates & Beneficia Minora, & non Conſiſtorialia, quorum valor ſeu reditus annui 24. ducatos juxta taxam Cameræ Apoſtolicæ non excedunt, ſolùm ad dimidiam fructuum partem primi anni per ſe obligantur: quamvìs & hæc portio ſoleat valde moderata & mitigata eſſe, imò omnes Canonicatus Germaniæ taxentur in Camera tantùm ad valorem 24. aureorum, licèt annui reditus aſcendant reipſa ad mille & ampliùs ducatos, ut adeò ex iis nullæ annátæ ſolvendæ ſint. ℟. ad 3. Exactio annatarum rationabilis & omnino licita eſt, partim quia exiguntur in ſignum ſubjectionis ad Sedem Apoſtolicam, partim ut Papa habeat, unde Cardinales aliósque Officiales, quibus indiget plurimis ad regendam univerſalem Eccleſiam, ſuſtentet, bene meritos de Eccleſia præmietur, egentibus ſuccurrat, Eccleſiam contra hoſtes defendat, fidem inter infideles propagare poſſit &c. *Objic.* Exactio & ſolutio annatarum eſt Simoniaca, quia temporale exigitur & ſolvitur pro confirmationibus Electionum, & collationibus Beneficiorum, quæ ſunt

ali-

alquid ſpirituali annexum: ergo eſt illicita. R. *N. ant.* quia ex aliis, & jam inſinuatis, cauſis exiguntur, non tanquam pretium pro rebus ſpirituali annexis. Adde, quòd annátæ non exigantur ex pacto, ſed ex lege, jam antecedenter exiſtente; imò ſunt debitæ ex natura rei velut onus reale, h. e. ipſis fructibus primi anni impoſitum, ac ſubrogatæ ſunt decimis, quæ olim ex toto Orbe Chriſtiano debebantur & ſolvebantur Papæ juxta Veteris Eccleſiæ inſtitutum. Leuren, *p. 3. q. 190. n. 2.*

Dico 8. Dignitates & Beneficia omnia, quæ 24
Pontificis collationi non ſunt reſervata, de Jure Communi conferri poſſunt à quolibet Epiſcopo confirmato in ſua Diœceſi, ut adeò ad hoc habeat intentionem in Jure fundatam, ſive dein ſermo ſit de collatione libera, ſive de neceſſaria, ſupponente electionem, vel præſentationem Clerici prævi-am. Text. & DD. *in can. 10. 11. cauſ. 16. q. 7. c. 16. de Offic Ordin. c. 3. de Inſtit. c. 12. §. fin. de hæret.* ibi: *ad Epiſcopi officium tam inſtitutio, quàm deſtitutio Sacerdotum noſcitur pertinere.* Excipiuntur tamen beneficia, quæ alius ex jure ſpeciali, nempe privilegii, conſuetudinis, præſcriptionis, conventionis &c. conferendi obtinuit. *Canonicatus* Dignitates & Præbendas Cathedralium Eccleſiarum de Jure probabiliùs conferendi eſſent ab Epiſcopo & Capitulo ſimul, ita ut Epiſcopus unam, & Capitulum alteram vocem conſtituat. per *c. 15. de conceſſ. prab.* Garc. *p. 5. c. 4. n. 17. 28.* Collegiatarum vero Eccleſiarum à Prælato immediato & Capitulo ſimul, ita tamen, ut inſtitutio ad Epiſcopum ſpectet. Garc. *n. 64.* Sed &

hic

Hìc sæpiùs aliud obtinet ex jure singulari, vi cujus subinde Canonicatus conferuntur ab aliis, v.g. à Papa alternativè, ab ipsis Canonicis vel capitulariter, vel per *turnum*, ut vocant, ita ut unus post alterum, incipiendo à Seniore, conferat Canonicatum in suo mense vacantem, aut à Principibus Sæcularibus per præsentationem &c. Quid de reliquo in collatione Beneficiorum quorundam possit Capitulum, vel Vicarius Generalis, patebit ex dicendis ad *tit. Ne Sede vac.*

25 Quæres, an Laicis competere possit potestas conferendi Beneficia? R. æquè parum, ac potestas ea consequendi; quia beneficia sunt jus spirituali officio annexum, consequenter eorum collatio requirit potestatem spiritualem, sicut consecutio Ordinem spiritualem: cùm igitur Laici, omni Ordine Clericali destituti (seclusô privilegio Papali) ne quîdem capaces sint juris & potestatis spiritualis. *c. 2. & 3. de Judic.* nec conferre, nec adipisci Beneficia possunt. Unde, si Imperator, Reges, vel alii Principes, & Sæculares, dicuntur providere posse Ecclesiis suarum ditionum, & conferre Præposituras, Canonicatus, imò & Episcopatus, sensus est, quòd habeant jus nominandi, & quodammodo præsentandi Clericos ad beneficia vacantia, vel, ut fit per *Primas Preces*, de quibus *tit. de Jure patron.* vacatura, & sic petant conferri certis personis à Potestate Ecclesiastica, non quòd ipsi conferant jus officio spirituli annexum.

26 Dico 9. Beneficia possunt etiam obtineri per præscriptionem, modò acquisita sint titulô colo-

coloratô collationis, institutionis &c. reipsa invalidæ propter defectum occultum, scilicet intra triennium pacificæ possessionis. Ita communis cum Sanch. *l. 7. Moral. c. 29. n. 88. seqq.* propter clarum textum *Regulæ Cancell. 36.* quæ inscribitur *de triennali possessore.* ibi: *Siquis quæcunque Beneficia Ecclesiastica, absque Simoniaco ingressu, ex quovis titulo, Apostolica vel Ordinaria collatione -- aut institutione eorum, ad quos ista pertinent, per triennum pacificè possederit (dummodo -- se non intruserit,* h. e. qui aut nullum habet titulum, vel non ab eo, cujus est conferre Beneficium) *super iisdem beneficiis taliter possessis molestari nequeat &c.* ergo per triennalem & pacificam possessionem, titulo & bona fide instructam, acquiritur jus & quasi dominium Beneficiorum, atque stabilis titulus in iisdem, tanquam per præscriptionem, quæ tam in possessorio quàm petitorio excludit omnem actionem, atque, sicut omnis alia legitima præscriptio, in foro conscientiæ quoque procedit, ut habet communior & verior sententia cum laudato Sanchez. Bonæ fidei, ut ego quidem existimo, non obest, si promotus per titulum coloratum sciat impedimentum suum, modò aliàs illud occultum sit, & Juris tantùm Ecclesiastici: cùm ex nullo Jure probetur obligatio impedimentum tale manifestando se tam notabili commodo privandi.

Objic. 1. Nullum Beneficium obtineri potest absque Canonica institutione, vel collatione. *c. 1. de R. J. in 6.* Sed Præscriptio non est Canonica institutio vel collatio, quæ debet procedere ab habente potestatem, & titulum validum ac ve-

rum, non merè coloratum, tribuere: ergo. 2. Nec per longissimam consuetudinem, quæ in Jure reprobatur, acquiri potest beneficium absque Canonica institutione. *c. 3. de Instit.* ergo nec per præscriptionem. 3. Qui scit suum impedimentum, vel vitium tituli, & tamen acceptat vel retinet Beneficium, ille peccat contra SS. Canones, qui requirunt titulum verum & validum Canonicæ institutionis: ergo est in mala fide: si autem 4. ignorat SS. Canones præfatos, laborat ignorantiâ Juris manifesti, quæ iterum obest bonæ fidei: sed sine bona fide nulla datur præscriptio: ergo. R. ad 1. *antec.* intelligendum est de via & modo ordinario ac immediato consequendi beneficia, non de extraordinario & mediato præscriptionis, quam SS. Canones nullibi prohibent, imò in allegata Regula Cancellariæ manifestè approbant. Ad 2. *N. (Cons. & parit.* partim quia SS. Canones consuetudinem reprobant, præscriptionem verò approbant; partim quia consuetudo, in Jure reprobata, erat talis, per quam sine consensu & opera Episcopi obtinebant Clerici beneficia à Laicis, vel sese intrudebant, adeóque cum manifestè vitioso, aut nullo titulo, etiam apparentur tali; quod utique illicitum est & corruptela morum: fere sicut res alienas rapere nulla consuetudo facit licitum, licèt præscriptio justo innixa titulo earum tribuat dominium. Ad 3. *N. ant.* nam nec *c. 1. cit.* nec alii SS. Canones clarè obligant ad non acceptandum vel non retinendum pro foro interno beneficium pro casu, quo quis impedimentum Juris merè Humani novit. Vid. *tit. de Electione n. 15.* Ad 4. Negatur, quòd

labo-

laboret ignorantiâ Juris manifesti, quia nullum ostendi potest, quod clarè reddat inhabilem ad beneficium, qui ignorat vitium tituli, mediante possessione & præscriptione obtinendum, imò clarè hoc permittitur in *d. Reg. Cancellar.* Dein ignorantia Juris manifesti non vitiat bonam fidem Theologicam.

Occasione hujus Regulæ *de triennali possessore* 27.
fortè. Quæres, quid statuatur in *Reg. Cancell. 19.* quæ intitulari solet *de infirmis resignantibus*, vel vocari regula *de viginti?* R/. Statuitur, quòd, si infirmus resignaverit vel dimiserit beneficium suum, & intra 20. dies à die præstiti à resignante consensûs coram legitimo Superiore, resignationem acceptante, numerandos mortuus fuerit, resignatio habeatur pro nulla, & beneficium censeatur vacare per mortem; quia hujusmodi resignationes, cum fieri soleant in favorem certarum personarum, referunt speciem hæreditariæ successionis, quam SS. Canones detestantur. Per *infirmum* rectiùs intelligitur ille, qui laborat non qualicunque infirmitate, sed gravi, ex qua aliquis moriturum se crediderit, ideóque resignaverit, eò quòd Regula dicat, *si de ipsa infirmitate decesserit.* Sed *Objic.* Regula præmittit hæc verba: *etiam vigore supplicationis, dum esset sanus, signatæ:* ergo resignatio habetur pro nulla, licèt sanus adhuc (à fortiori, si levi infirmitate correptus) resignaverit, modò intra 20. dies postea decesserit. R/. cum P. Engel *h. t. n. 31.* hæc verba respicere Stylum Curiæ Romanæ, ubi ante actualem resignationem, & consensum resignantis in Cancellaria ponendum, supplicatur

Summo Pontifici pro licentia resignandi, qui supplicationem signat & subscribit, *fiat*, *ut petitur*: nihil igitur aliud videntur velle Pontifices, quàm illa verba hoc tempore addunt Regulæ, quòd dicti 20. dies computandi sint à die supplicationis signatæ, si fiat resignatio Romæ, ne scilicet committeretur fraus; aliàs enim sani adhuc possent supplicationem porrigere, & suum consensum differre usque ad tempus periculosæ infirmitatis.

TITULUS VI.

De Clerico ægrotante vel debilitato.

SUMMARIUM.

1. *Quibus constituendus Coadjutor. Quis iste sit, & quid Coadjutoria.*
2. 3. *A quibus constitui possit Coadjutor, tam Perpetuus, quàm Temporalis.*
4. *Quod sit Coadjutoris officium, & quæ potestas.*
5. *Unde sustentari debeat.*

1 SI contingat Episcopos, Prælatos, aut alios Curatos, incidere in morbum incurabilem, vel in amentiam, aut ob senium vel mutilationem &c. reddi inhabiles ad sua ministeria obeunda, nequaquam debent amoveri. *c. 1. seqq. h.t.* quia afflicto non est addenda afflicto. *c. 5. eod.* sed constituendus est eis Coadjutor vel in Spiritualibus tantùm, vel in Temporalibus tantùm, vel in utris-

utrisque, prout nimirum inhabilis est redditus Principalis ad illa vel ista tantùm, vel ad utraque ritè administranda. Unde hìc agitur de *Coadjutoria*, quæ est vicina Beneficio, & definitur esse *facultas alicui concessa adjuvandi Prælatum &c. inhabilem in suis ministeriis.* Alia est *Temporalis*, quando Coadjutor solum constituitur ad tempus, nimirum vel ad dies vitæ, vel quamdiu durat Coadjuti infirmitas vel inhabilitas; hac enim cessante, vel illo convalescente, exspirat. Alia autem *Perpetua*, seu *cum jure successionis*, ita ut morienteve resignante coadjuto succedat hoc ipso Coadjutor in Prælatura &c. Neque Coadjutori etiam Perpetuo conceditur jus, titulus, aut possessio Beneficii & Prælaturæ aut habitus curæ, quamdiu vivit Principalis seu coadjutus, sed solùm administratio illius juris, & exercitium curæ. Coadjutor Temporalis ferè coincidit cum *Administratore*, & à *Vicario* in beneficiis inferioribus curatis ferè non differt.

Dico 1. Ad assumendum Coadjutorem v. g. 2
Episcopi perpetuum, & cum jure succedendi, necessarius est consensus Summi Pontificis. 2. Consensus Coadjuti seu Episcopi regulariter, & 3. in Germania consensus Capituli. Pars 1. patet ex Trid. *s. 25. c. 7. de Ref. item ex c. 2. & 3. de conces. prab.* Pars 2. ex *c. un. h. t. in 6.* quia Coadjutum vel maximè concernit Coadjutoria, & hinc invito obtrudi non debet, nisi laboret defectu vel morbo incurabili; tunc enim Capitulum non quidem per se cogere ipsum potest ad assumendum Coadjutorem, bene tamen statum Ecclesiæ fideliter referre ad Pontificem, ut is, si ita

visum fuerit, compellat ad Caodjutorem admittendum, vel perpetuum vel temporalem: idem est, si Episcopus consentire non possit lapsus in amentiam. *c. un. cit.* Pars 3. tum ex *d. c. un.* tum ex Concordatis Germaniæ, in quibus Capitulo conceditur libera electio Successoris, cui præjudicaret Coadjutor perpetuus sine consensu Capituli datus; iste autem consensus non necessariò debet esse capitulariter positus, neque, si Coadjutor ob impedimentum esset postulandus, à duabus tertiis (hæc enim in Electione tantùm & Postulatione, ubi Sedes jam vacat, necessaria sunt, utì judicatum est Romæ anno 1694. in Coadjutoria Moguntina) sed sufficit consensus majoris partis Capituli etiam non congregati. Cæterùm si Episcopus consensit quidem in Coadjutorem sibi dandum, non tamen in genere, sed proponendo certum, tunc aliam personam nominare non potest Capitulum. Postquam verò Coadjutus seu Episcopus & Capitulum conspirârunt in certam personam, eam petere debent à Summo Pontifice, non tamen in Instrumento Coadjutoriæ petendæ adhibere verba, *se eligere* vel *postulare*, sed *se consentire*, & *petere*, ut Papa dignetur Coadjutorem concedere. Si autem ipse Coadjutor peteret, posset tanquam ambitiosus rejici Romæ.

3 Dico 2. Coadjutorem temporalem Episcopis & Prælatis exemptis etiam regulariter dat solus Papa. 2. Inferioribus autem non exemptis Episcopus aut Superior Ordinarius. Pars 1. sumitur ex *c. un. cit.* dixì, *regulariter*; nam in locis à Sede Apostolica valde remotis, utì in Germania, ipse Episcopus cum consilio & assensu Capituli sibi

unum

unum vel plures Coadjutores temporales assumere potest: vel, si ille sit impos mentis, Capitulum vel duæ ipsius partes. *c. un. cit.* Pars 2. ex *c. 3. & ult. h. t.* & Trid. *s. 21. c. 6. de ref.*

Dico 3. Officium & potestas Coadjutoris est eadem, quæ Coadjuti. per *c. 5. h. t.* cum aliqua tamen limitatione, vel in litteris Coadjutoriæ expressa, vel in Jure &c. Sic non potest alienare res immobiles Ecclesiæ. *c. un. cit.* conferre beneficia Ecclesiastica sine consensu Coadjuti &c. per *c. ult. de Off. Vicar. in 6.* conficere negotia ardua. per *c. 81. de R. J. in 6.* Tenetur insuper rationes administrationis suæ reddere Coadjuto, vel, si hic mente non valeat, Capitulo, vel Successori Coadjuti. *c. un. cit.* 4

Dico 4. Coadjutor sustentandus est ex proventibus Ecclesiæ, cujus Prælato datus est, si sufficiant ad moderatam utriusque sustentationem. *c. 3. h. t. & c. un. cit.* Si reditus pro utroque non sufficiant, ex illis debet ali Coadjutus, quia retinet titulum & possessionem Prælaturæ vel Beneficii. per *c. 1. & 5. h. t.* Coadjutori autem providendum ex residuo, siquod detur, & aliunde addidamentum, v. g. ex collato alio beneficio, aut pensione, eidem procurandum &c. Trid. *s. 21. c. 4. & 6. de ref.* 5

TITULUS VII.

De Institutionibus.

SUMMARIUM.

1. *Quid & quotuplex sit Institutio.*

2. 3. *A quibus fieri possit, vel debeat.*
4. *Quid juris conferat.*

1 INstitutio latè sumpta ac in genere dicit quamcunque Beneficii concessionem Canonicam, & tituli collativam, qua confertur jus in re & proprietatis in beneficio etiam absque traditione vel possessionis consecutione, modò consensus & acceptatio instituti accedat. *c. 17. de Præb. in 6. c. ult. de conceſſ. præb. in 6.* strictè autem & specificè accepta *Institutio collativa juris est concessio Beneficii à Superiore Ecclesiastico facta ad præsentationem Patroni*; & quia hæc præsentato tribuit jus ad rem, est concessio *necessaria*, ac proin differt à collatione *libera* Beneficii, quæ fit ad arbitrium collatoris, & sine ullo jure per præsentationem alicui competente, de qua ad *tit. V.* egimus *§. 2.* Porro alia Institutio vocatur *authorizabilis*, quæ nihil est aliud quàm commissio Curæ animarum, alióque nomine *Approbatio* dicitur. Alia autem nuncupatur *realis* vel *corporalis*, seu investitura, aut installatio, quæ est actualis inductio in possessionem.

2 Dico 1. Potestas instituendi præsentatos de Jure communi pertinet ad Episcopum Diœcesis primariò. *c. 3. h. t. c. 21. de Jur. patr.* Dein ejus loco ad Vicarium Generalem. *c. 3. cit.* per verba, *qui hoc de Jure possunt*, etiam sine speciali mandato. Demum Sede Episcopali vacante ad Capitulum Cathedrale. *c. 1. h. t. in 6.* vel potiùs ad Vicarium Capituli. Ex Jure tamen speciali, præscriptionis, aut consuetudinis aliquando spectat, ad inferiores quoque Prælatos, vel Collegia. Institutio-

tutionem *authorizabilem* tribuunt quidem iidem, cùm per concessionem Beneficii Curati, si specialiter non conferatur prævio examine concedi censeatur Approbatio seu Cura animarum. Trid. *s. 23. c. 15. de ref.* Putant quidem aliqui, hanc potestatem posteriorem non posse per præscriptionem vel consuetudinem acquiri, nisi simul beneficium desinat esse Curatum, vel manere sub jurisdictione Episcopi. per Trid. *s. 7. c. 13. de ref. & s. 25. c. 11. de Regular.* ubi derogatur omnibus consuetudinibus etiam immemorialibus. Accedit praxis Episcoporum, qui ad curam Parochiarum nullos admittunt sine prævia sua approbatione. Sed melius sustinetur contrarium ex generalibus principiis de præscriptione & consuetudine. Ad Trid. respondetur, quòd loquatur de consuetudinibus Tridentinum antegressis, præsertim cùm prorsus idem dicat de *privilegiis*; quis autem ex Adversariis neget, privilegiô Pontificis deinceps dandô posse obtineri ab inferioribus Prælatis institutionem authorizabilem. Si Episcopi nullos admittant sine prævia sua approbatione, id indè proveniet, quia non sufficienter probatur consuetudo vel præscriptio. Institutio *corporalis* ac *investitura* de Jure Scripto pertinet quidem regulariter ad Archidiaconum. *c. 7. de Offic. Archidiac.* vi consuetudinis tamen hodie multis in locis etiam hanc Episcopi tribuunt per Commissarios, Decanos rurales, vel alios. Fit variis modis pro diversitate locorum, & beneficiorum, v. g. Abbates & alii Prælati investiuntur per inductionem in Ecclesiam & collocationem in Sede Abbatiali, Canonici per Assignationem stalli seu sedis in

Choro & Capitulo, Parochi & alii Beneficiati per impositionem bireti factam à Vicario Generali post editam Professionem Fidei; aut in loco beneficii per inductionem in Ecclesiam, osculum altaris, contactum vel reserationem januæ, per novi Parochi promulgationem in Ecclesia coram populo &c.

3 Quæres, an etiam Laici possint facere Institutionem aliquam? R. 1. Collativam juris, & authorizabilem, non possunt, quia hæ requirunt jurisdictionem spiritualem. R. 2. Investituram in ordine ad administrationem in spiritualibus proprio nomine etiam dare prohibentur, possunt tamen ex commissione Episcopi, si præcessit investitura verbalis, unà cum traditione bireti &c. actualem introductionem in locum beneficii unà cum traditione clavium & jurium facere; quia hæc executio consistit in mero facto: in temporalibus autem, ubi quoad ista solet fieri specialis investitura, etiam absque commissione Episcopi Parochum novum v. g. possunt inducere in domum Parochialem, ibidem tradere claves, & rationum libros, ac reditus assignare.

4 Dico 2. Quamvis per Institutionem juris collativam acquiratur jus in re & in beneficio. per *c. 17. & 40. §. fin. de præb. in 6.* taliter tamen instituto non licet propria auctoritate possessionem beneficii apprehendere. per *c. 7. de off. Archidiac.* nisi accedat consensus Superioris corporalem possessionem tradere valentis. Si tamen propria auctoritate occuparet, probabiliùs non amitteret ipso Jure proprietatem beneficii, quia hæc tam gravis pœna non satis probatur. Amitteret tamen, si

per

per violentiam caperet possessionem. *c. 18. §. insuper de præb. in 6. & arg. l. 7. C. Unde vi. Objic.* Præsentatus ad beneficium, si illud occupet absque institutione, hoc ipso privatur omni jure per præsentationem acquisito. *arg. c. 5. de Elect. in 6.* & ibi DD. ergo etiam institutus in beneficio, illud occupet ante investituram, hocipso privatur omni jure per Institutionem acquisito. R. *trans. antec.* quod à multis non malè negatur, quia *cit. c. 5.* loquitur de electo: ergo tanquam odiosum non debet extendi ad præsentatum: *neg. cons. & parit.* quia electus & præsentatus per acceptationem solùm obtinent jus ad rem, institutus verò jus in re: difficiliùs autem amittitur jus in re, quàm jus ad rem.

TITULUS VIII.

De Concessione Præbendæ & Ecclesiæ non vacantis.

SUMMARIUM.

1. *Quid sit libera collatio: quibus modis vacare possit Beneficium vel Ecclesia.*
2. *Quomodo conferri possit vacans* de Jure tantùm.
3. 4. 5. *Beneficii nondum vacantis tam concessio quàm promissio est irrita.*
6. *Debet conferri intra certum tempus.*
7. *Quo elapso ad quem devolvatur collatio.*

UT beneficium ritè concedatur vel per liberam *collationem*, vel prævia præsentatione per 1

institu-

institutionem, necesse est, ut priùs debitô modô vacet. Quia verò Collatores & Patroni adstringuntur, ut conferant vel præsentent ad beneficia intra certum tempus, postquam vacare cœperunt, videndum nunc est, quid Juris sit, si beneficia nondum vacantia conferantur vel promittantur, &, si debito tempore à cœpta vacatione non fiat collatio vel præsentatio.

Vacare autem beneficium potest triplici modo. 1. *de Facto tantùm*, quando habet quidem proprietarium, qui obtinet jus & titulum in beneficio, non tamen possessorem, quia nempe vel possessionem nondum est adeptus, vel vi ab illa expulsus, vel longo tempore abest à beneficio, & ignoratur, ubi sit. 2. *de Jure tantùm*, quando habet possessorem, caret tamen proprietario, ut siquis in beneficium, quod nullus obtinet in titulum, se intrudat. vel propter delictum ipso jure privatus beneficiô illud defacto occupet, & possessionem retineat. 3. *de Facto & Jure simul*, quando nec possessorem nec proprietarium habet, ut communiter contingit per mortem beneficiati, per renuntiationem expressam vel tacitam, per Professionem Religiosam, per privationem ipso Jure inductam ob delictum vel omissionis vel commissionis, vel per privationem hominis, seu per sententiam Judicis, propter homicidium simplex, perjurium Judiciale, bestialitatem, sodomiam imperfectam, defllorationem Monialis, adulterium, concubinatum scandalosum &c. beneficium auferentis. Et hæc vacatio est propriissima, secunda verò propria, prima autem, *defacto tantûm*, est impropria,

pria, & Beneficium censetur propriè non vacare.

Dico 1. Beneficium vacans *de Jure tantùm* 2
potest quidem conferri & promitti, non tamen possessio concedi, nisi priùs vocato possessore (modô ejus possessio non sit notoriè injusta) & prævia cognitione, an huic non competat aliquod jus in beneficio. *c. 28. de præb. in 6.* quia contra alium, priùs non auditum, nihil unquam statuendum est propter generale periculum, ne quis injustè suo jure privetur.

Dico 2. Concessio Beneficii non vacantis 3
(vel *de Facto tantùm* vacantis) est ipso Jure nulla. *c. 1. 2. 7. h. t. c. 4. de donat.* Nec sufficit, si Beneficium vacet *interpretativè* h. e. si Beneficiatus solùm sit excommunicatus, suspensus, irregularis, ab hoste captus &c. & sic impeditus ab administratione, sed debet *verè* vacare.

Dico 3. Etiam promissio Beneficii nondum 4
vacantis, sive certi, sive incerti, aut proximè vacaturi, est ipso Jure nulla, etsi juramentô, vel scripturâ sit firmata, sive à collatore sive à Patrono facta. Text. in *c. 2. 3. 11. 13. h. t. c. 2. eod. in 6.* Trid. *s. 24. c. 19. de ref.* ubi sublatæ sunt omnes *gratiæ exspectativæ* in materia Beneficiorum. DD. communiter. Ratio, ut hoc modo coërceatur avaritia ac ambitio, quæ elucet in iis, qui ita præmaturè Beneficiis inhiant, & ne minùs digni per importunas & intempestivas preces dignioribus præripiant beneficia: atque ut evitetur ausa optandi & captandi mortem alienam, nempe actu possidentium beneficia; sicut propter similem causam Jus Civile reprobat pacta

de

de futura viventis hæreditate. Nec juramentum utpote SS. Canonibus repugnans, & in præjudicium boni publici æquè ac privatorum cedens, subsistere & promissionem firmare potest, minùs scriptura, quam vocant *Signaturam.*

5 Objic. 1. Valet promissio beneficii sub his generalioribus terminis concepta, *conferam tibi Beneficium, cùm potero:* vel, *quamprimum se facultas obtulerit. text. in c. 14. h. t.* ergo saltem valet promissio Beneficii incerti, v.g. proximè vacaturi, præsertim cùm hæc promissio non præbeat ansam optandi & captandi mortem alienam. 2. Praxis habet, etiam timoratorum, ut passim vel voce, vel per Signaturam, promittant Beneficia proximè vacatura, tam in genere quàm in specie: ergo hoc fit valide & licitè, saltem vi consuetudinis. 3. Saltem jurata promissio tenebit & obligabit; quia omne juramentum debet servari, quod potest servari, sine peccato & præjudicio tertii: sed hoc juramentum potest servari sine peccato, quia non per se, sed solùm per accidens inducit ad optandam & captandam mortem alienam (aliàs nec ipse Papa posset absolutè dare gratias exspectativas) item sine præjudicio tertii, quia nemini aufert suum jus, cum respiciat tempus, quo aliunde vacabit Beneficium. Confirmatur 1. valet pactum de futura successione in bonis viventis, licèt à Jure Civili sit reprobatum, cui adjicitur juramentum. 2. Idem pactum valet, si accedat consensus illius, de cujus hæreditate initum est, modò ille usque ad mortem perseveret in suo consensu, *l. fin. C. de pact.* ergo & valebit promissio beneficii non-

nondum vacantis, saltem si fiat cum consensu possessoris beneficii.

℟. ad 1. Illud *c. 14.* fuit correctum à *c. 2. h. t. in 6.* quod est Jus recentius. Et quamvis promissio beneficii incerti non det occasionem proximam optandi & captandi mortem alienam, tamen præbet aliquam, & nutrit avaritiam &c. quod sufficere potuit Legislatori, ut etiam tales promissiones illimitatè in *d. c. 2.* reprobaret & irritaret propter universale periculum *abusûs*, & ad frænandam *detestandam* hominum *perversitatem, nimiam importunitatem, ambitionem improbam*, ut Pontifex loquitur. Ad 2. *dist. ant.* & per hanc promissionem, utpote irritam, conceditur aliqua spes. *C. antec.* jus ad Beneficium in promissario, vel obligatio fidelitatis aut justitiæ oritur in apparenter promittente. *N. ant. & Cons.* Ipsemet scio, beneficia, ad quæ quibusdam fuerunt datæ Signaturæ, postmodum sine scrupulo aliis fuisse data, præsertim à Patronis: ergo illa praxis non inducit consuetudinem legalem & veram, saltem id necdum est satis probatum. Ad 3. *N. min.* quamvis enim promittere beneficium nondum vacans non sit peccatum contra Jus Naturale, est tamen contra Jus Ecclesiasticum, quod propter bonum publicum Ecclesiarum, & aliquale saltem periculum optandi mortem alienam, avaritiæ & ambitionis speciem, non solùm irritat, sed etiam *reprobat*, h. e. prohibet hujusmodi promissiones: quo Jure licèt non adstringatur Papa, adstringuntur tamen alii, & ideo promissiones sunt peccatum, consequenter & juramentum iis adjectum, quia esset vinculum iniquitatis, & ser-

vari

vari non posset sine præjudicio Juris, & Ecclesiarum periculo, non valet, nec ullam parit obligationem, sed cadit cum suo principali. Ad *Confirmat. 1.* est disparitas hæc, quòd Jus Civile pactum futuræ hæreditatis non prohibeat, sed solùm irritet, & quidem ob bonum privatorum, de quorum hæreditate fit pactum, consequenter juramentum ei adjectum stare potest per se, & observari absque peccato, adeóque observandum est saltem ex virtute Religionis: econtra promissio Beneficii non vacantis est insuper prohibita à Jure Canonico, & irrita propter bonum publicum Ecclesiarum, & periculum animarum. Ad *Confirm. 2.* iterum est disparitas; quia Jus Canonicum irritat promissiones tales absolutè, Jus Civile autem illa pacta solùm conditionatè, nisi nempe fiant cum consensu illius, de cujus hæreditate agitur. *l. fin. cit.*

6 Dico 4. Tempus quoque certum conferendis Beneficiis est præfixum: quale autem illud sit in Electivis, in *tit. de Elect.* & quale in Patronatis, in *tit. de Jure patr.* dicitur. Collativa autem, seu quæ sunt liberæ collationis, conferri debent intra 6. menses, à die cognitæ vacationis computandos, & cessante impedimento. *c. 2. & 5. h. t.* nam legitimè impeditis non currit tempus. Si autem intra hoc semestre non conferunt ordinarii Collatores, devolvitur collatio ad Superiorem.

7 Quæres, ad quem Superiorem fiat devolutio collationis? R. 1. Si collator inferior Episcopò, vel Capitulum Cathedrale moram committat, immediatè ad Episcopum. *c. 2. h. t.* si Episcopus per alios 6. menses non providerit, ad Archiepisco-

piscopum. per *c. cit.* ab hoc autem ad Primatem vel Patriarcham, ac demum ad Papam, & sic gradatim semper ad Superiorem immediatum. Nec impeditur devolutio ad Episcopum, si collator ab ejus jurisdictione sit exemptus, quia tunc Episcopus tanquam delegatus Sedis Apostolicæ confert. *Clem. un. de suppl. neglig.* Aliud foret, si ipsum Beneficium esset exemptum, tunc enim devolutio fieret immediatè ad Papam. per *c. 32. de præb. in 6. in f.* ℟. 2. Si collator sit Episcopus ipse, & quidem jure proprio, fit devolutio immediatè ad Capitulum, & primum ab hoc ad Archiepiscopum. *c. 2. cit.* ℟. 3. Si verò Episcopus sit collator jure extraordinario, puta privilegii, delegationis, devolutionis &c. immediatè ad Archiepiscopum. Eadem devolutio & eodem modo locum habet in casu, quo ordinarius collator Beneficium confert indigno; quia pro illa vice amittit jus conferendi. per *c. 32. cit.* cùm idem sit, imò pejus, promovere inhabilem, ac promovere nullum.

TITULUS IX.

Ne Sede vacante aliquid innovetur

SUMMARIUM.

1. *Quando dicatur Sedes vacare.*
2. *Quid non possit Capitulum Sede vacante.*
3. *Quid econtra possit.*
4. *Maximè circa Beneficia Ecclesiastica.*

PEr *Sedem vacantem* hìc intelligitur Ecclesia Cathedralis vel Collegiata & Conventualis, 1

cujus Prælatus vel est mortuus, vel exauthoratus, vel resignatus, vel excommunicatus, suspensus &c. ita ut administrationem non habeat, adeóque intelligitur Sedes vel *verè* vel *interpretativè* vacans. Datur quidem in hac Rubrica generalis regula, quòd Sede vacante nihil possit Capitulum, cui tamen adversatur alia, vi cujus juxta *c. 11. & 14. de Majorit. c. un. eod. in 6. c. 3. & 4. de suppl. neglig. in 6.* & Trid. *s. 24. c. 16. de Ref.* jurisdictio & administratio rerum & jurium Sede vacante ad Capitulum devolvitur. Unde veniunt conciliandæ hæ duæ Regulæ in speciem oppositæ, & dicendum, quid possit & non possit Capitulum Sede vacante, præsertim quoad Beneficia.

2 Dico 1. Capitulum Sede vacante generatim nihil potest, per quod censetur aliquid *innovari*, h. e. per quod Status Diœcesis, Monasterii, vel Collegii immutatur, alteratur, vel aliquid fit, quod cedit in præjudicium Ecclesiæ vel successionis Prælati. Text. gl. DD. *in Rubr. c. 1. & ult. h. t.* atque in hoc sensu vera est generalis Regula Rubricæ. Ratio datur in *c. 1. cit.* quia Sede vacante non est, qui Episcopale & Ecclesiæ jus tueatur. Sicut igitur gesta in præjudicium pupilli, cui æquiparatur Ecclesia Rectore, velut defensore, destituta, ipso jure sunt nulla. *l. 1. seqq. C. de authorit. præstanda.* ita & gesta in præjudicium Ecclesiæ. Quapropter Capitulum in specie non potest de emolumentis Episcopalibus aliquid transferre ad mensam vel commodum Capituli. *c. 40. in 6. & Clem. penult. de Elect.* solvere unionem, qua Ecclesiæ vacanti annexa erat alia. *c. 1. h. t.* alienare res immobiles, imò & mobiles servando servabi-

les

les, inchoare litem vel inchoatam prosequi, super bonis & juribus ad mensam solius Prælati pertinentibus, nempe extra casum inevitabilis necessitatis. &c.

Dico 2. Capitulum Sede vacante generaliter § potest omnia, quæ potest Episcopus vel Prælatus jure ordinario, vel quæ ad ordinariam ejus jurisdictionem pertinent. per *c. 11. 14. x. & c. un. in 6. de Majorit. c. 3. de suppl. &c. citt.* quia per hoc nihil *innovatur*, sed potiùs conservatur, & jure successionis continuatur prior status Ecclesiæ. Proin in hoc sensu procedit altera Regula generalis. Dixi 1. quæ *ad ordinariam* Episcopi &c. jurisdictionem pertinent, sive dein ea sit *contentiosa*, quæ spectat causas, in Judicio decidendas, etiam Decimales, Beneficiales, Matrimoniales, Criminales &c. sive *necessaria*, quæ respicit actus, per quos tribuitur tertio jus quæsitum, uti est instituere præsentatos ad beneficia confirmare electos &c. sive *voluntaria*, quæ ordinatur ad actus à libera Episcopi &c. voluntate dependentes, ut est absolvere à censuris & peccatis, ab Episcopo per modum legis perpetuæ reservatis, à censuris à Jure latis & non reservatis Pontifici, vel inflictis ab Episcopo defuncto, ferre censuras, dispensare in votis, juramentis, denuntiationibus Matrimonii, observatione festorum, in irregularibus ex delicto occulto provenientibus &c. approbare & exponere Confessarios, exequi ultimas voluntates, visitare diœcesim, subsidium charitativum in necessitate exigere, facere statuta, & ab Episcopo facta revocare, ac generali mandato revocare licentias & approbationes ab Episcopo da-

tas &c. Notandum autem est 1. quód Capitulum hæc possit ac debeat facere per suum Vicarium, quem in spiritualibus (& per Oeconomum, quem pro temporalibus, licèt non assignato tempore) specialem constituere vel antiquum confirmare tenetur intra octiduum à morte Episcopi juxta Trid. *s. 24. c. 16. de ref.* Notandum 2. quòd casu, quo vacat Ecclesia inferior, Episcopo subjecta, Capitulum in jurisdictione aliàs spectante ad Episcopum non succedat, sed Episcopus retineat suam ordinariam, qui tamen, si Ecclesia sit Regularis, in ea non se immiscat, quæ pertinent ad disciplinam Religiosam, nisi per Administratorem, si quem constituat, vel nisi Superior claustralis sit in ea curanda negligens. Pirhing *tit. de Major. à n. 58.* Dixi 2. *Quæ potest Episcopus, vel Prælatus, jure ordinario,* seu quà Episcopus &c. nam in iis, quæ potest Episcopus jure extraordinario, nempe privilegii, concessionis specialis, delegationis & commissionis, seu ut delegatus, non succedit Capitulum: sic non potest dispensare vel absolvere in iis casibus, in quibus id specialiter concessit Episcopo Papa, procedere contra exemptos, contra quos Episcopus tantùm ut delegatus Sedis Apostolicæ potest procedere, visitare Monasteria Monialium exempta, eligere Regem Romanorum, si ea potestas competit Archiepiscopo viventi &c.

4 Dico 3. Circa Beneficia Ecclesiastica potest Capitulum, generaliter ea, quæ ad ordinariam & necessariam jurisdictionem Episcopi spectant, non verò illa, quæ sunt jurisdictionis extraordinariæ & gratiosæ. Sumitur ex *c. 1. de Instit. in 6. c. 2.*

6. c. 2. h. t. c. un. eod. in 6. Unde quamvis possit conferre Beneficia certis personis debita, v. g. Clerico ex certa familia, præsentatis, electis, dando institutionem vel confirmationem, vel vacantia ex causa permutationis, jam acceptatæ ab Episcopo adhuc vivo; conferre tamen prohibetur Beneficia liberæ collationis ad solum Episcopum, vel ad ipsum & Capitulum simul spectantis, antequam 6. menses ad collationem concessi fluxerint, supprimere Beneficia, unionem Beneficiorum & Ecclesiarum dissolvere, imò nec Beneficia extra casum ineluctabilis necessitatis unire, demum, quamquam amittere valeat resignationes Beneficiorum liberè vel ex causa permutationis Sede vacante factas, ea tamen, quæ ad liberam collationem Episcopi pertinent, non potest conferre. Ita communiter DD.

TITULUS X.

De his, quæ fiunt à Prælato sine consensu Capituli.

SUMMARIUM.

1. *Quid sit Capitulum: ejus consensus, & consilium.*
2. *Quando Prælatus teneatur adhibere,*
3. *Et quando non, consensum vel consilium Capituli.*
4. *An in hac re aliquid possit Consuetudo.*

SIcut Capitulum Sede vacante non potest omnia, ita nec Episcopus, vel alius Prælatus Sede plenâ sine consensu *Capituli*, 1

cujus nomine venit Collegium Capitularium congregatorum, vel Senatus aut Concilium Episcopi aut Prælati, dictum à *capite*, quod non est Prælatus, utpote à Capitulo adæquatè distinctus, sed Decanus vel Præpositus, unà cum reliquis Capituli membris unum corpus constituens, Capitulum verò & Prælatus simul constituunt unam Ecclesiam, cujus caput est Prælatus, membra autem Capitulares. *c. 4. h. t.* Ad constituendum Capitulum requiritur 1. ut sint plures personæ, & quidem Ecclesiasticæ. 2. ut habeant communem cassam & ærarium. 3. commune sigillum. 4. actorem & syndicum communem, per quem causæ Capituli controversæ agantur. Apud Religiosos sæpe vocatur *Conventus*, nec habet bona propria à bonis Prælati sui distincta propter votum paupertatis. Quidquid agit Capitulum quà tale, debet agere *capitulariter*, h. e. legitimè congregatum per majora suffragia. per *c. 5. de prob. c. 1. & fin. de his, quæ fiunt à majori.* Ubi de Jure requiritur Capituli *consensus*, qui est comprobatio Capitularium, Prælatus tenetur illum sequi: ubi verò *consilium*, quod est sensus tantùm & opinio Capitularium, tenetur quidem audire, at non sequi per se.

2 Dico 1. Episcopus (vel alius Prælatus) tenetur adhibere consensum Capituli non solùm in negotiis, quæ concernunt Capituli onus vel interesse. *arg. c. quod omnes. 29. de R. J. in 6.* sed etiam in aliis quibusdam majoris momenti præjudicium vel interesse Ecclesiæ, aut successorum in Prælatura concernentibus, ubi Jura id specialiter requirunt; cujusmodi in specie sunt alienare res immo-

immobiles, & mobiles pretiosas Ecclesiæ, unire Ecclesias & Beneficia, supprimere Beneficia, celebrare contractum mutui, vel alium, quo obligatur Ecclesia. *c. 1. 8. 9. h.t. c. 4. de fidejussor.* augere numerum Canonicorum vel minuere. per *c. 8. de constit.* decernere ferias sacras. *c. ult. de feriis.* processum criminalem instituere contra Canonicos Cathedralis aut Collegiatæ Ecclesiæ exemptos; sed in hoc casu solùm tenetur adhibere duos Canonicos, circa initium anni ad id à Capitulo electos. Trid. *s. 25. c. 6. de ref.* Dixi, *consensum*; nam in aliis negotiis gravioribus, ubi Jura non expressè requirunt consensum, deberet saltem exquirere Capituli *consilium.* per *c. 4. & 5. h.t.* uti sunt condere statuta, punire Clericos propter delicta, dare consensum in alienationem rerum ad Ecclesias inferiores pertinentium, admittere erectionem novi Monasterii &c. item quando Jura præcipiunt adhiberi consilium, uti institutione & destitutione Abbatum, & Clericorum in Beneficiis majoribus. *c. 4. cit.* in providenda Lectione S. Scripturæ, Theologiæ, & Grammaticæ Clericos & alios Scholares pauperes docendæ. Trid. *s. 5. c. 1. de ref.* An verò ejusmodi actus, sine consensu vel consilio Capituli gesti, sint tantùm illiciti, vel etiam invalidi, pendet ex eo, an Jus requirat tanquam conditionem *sine qua non*, vel addat clausulam irritantem, vel non. *Objic.* Episcopus non tenetur sequi consilium Capituli: ergo frustra requiritur. ℟. *N. cons.* quia, si debeat exquirere consilium auditis consulentium rationibus, longè prudentiùs & cautiùs procedit, & sic magnam habet hæc requisitio utilitatem.

3 Dico 2. In aliis negotiis minoris momenti, vel ubi Capitulum ob tempus belli, contagionis &c. congregari nequit, & quando aliunde manifestum est, quid sit agendum, atque in causis, quæ pertinent ad Episcopum ut delegatum Sedis Apostolicæ, vel jure extraordinario, v.g. devoluto ob negligentiam vel delictum inferioris Prælati, Episcopus, vel Prælatus, neque consensu neque consilio Capituli opus habet; cùm ad ipsum tota ac libera potestas regendi Ecclesiam pertineat. *c. 1. de offic. Ord. in 6.* neque tam insignis, qua pollet, potestas restringenda est, ubi Jura vel Consuetudo non specialiter restringunt. Huc etiam pertinet consuetudo non adhibendi consensum vel consilium Capituli in negotiis, ubi Jura aliàs requirunt, quæ dicitur in multis locis vigere. Sed hinc

4 Quæres, an consuetudine hoc introduci possit? R. universim & totaliter sine Capituli consensu vel consilio procedendi potestas introduci nequit, imò nec in casibus specialibus, in quibus vertitur periculum gravioris præjudicii Ecclesiæ, uti in alienationibus rerum Ecclesiasticarum immobilium. per *c. 1. 3. de consuet. & c. 4. h. t.* bene tamen in aliis negotiis particularibus, ex quibus tantum Ecclesiæ periculum non imminet. per *c. 4. eod. & c. 3. de consuet. in 6.* Quo modo conciliantur *d. c. 4. & c. 6.*

TITU-

TITULUS XI.

De his, quæ fiunt à Majori parte Capituli.

SUMMARIUM.

1. *Quænam sit major pars Capituli.*
2. *Quando censeatur Capitulum legitimè congregatum.*
3. *Qualis majoritas Capitularium requiratur.*
4. *Et qualis subscriptio ad valorem actuum Capitularium.*

UT à Capitulo ritè aliquid fiat, v. g. præstetur consensus, ubi secundùm Jura necessarius est Prælato, debet legitimè esse congregatum, & major pars Capitularium conspirare. Pars *major* autem potest esse vel *absolutè*, nimirum respectu habito ad omnes suffragia ferentes, ut si Capitulum constet ex 24. Capitularibus præsentibus, & 13. conspirent: vel *respectivè*, seu respectu habito ad vota dispersa, medietatem Capitularium præsentium non attingentia, ut si ex 24. septem velint hoc, octo aliud, & novem iterum aliud, vota novem sunt respectivè majora. 1

Dico 1. Ut Capitulum legitimè sit congregatum, requiritur, ut omnes in loco præsentes, qui jus suffragii habent, & interesse possunt, convocentur in locum unum ab habente potestatem convocandi. Text. & DD. in *c. 42. de Elect. l. 3.* 2

& 4. ff. quod cujuscunque Universit. Dixi 1. *omnes;* si enim vel unus non sit vocatus, potest agere de contemptu, &, quod à reliquis actum est, irritare. per *c. 28. & 36. de Elect.* Si verò pauciores, quàm duæ tertiæ, si præsentes Capitulares dividerentur in tres partes, tantùm essent vocati, conventus & ejus acta ipso Jure essent nulla. *l. 3. & 4. cit.* Dixi 2. *in loco præsentes;* absentes enim ordinariè non sunt necessariò vocandi. *arg. c. 55. de Elect.* exceptis casibus faciendæ electionis Prælati, vel novi Canonici, & cessationis à Divinis. *c. 42. cit. c. 8. de off. Ord. in 6.* & quando tractatur negotium summè arduum, v. g. de alienatione rerum & jurium Ecclesiæ, vel quando aliud habet consuetudo. Dixi 3. *ab habente potestatem convocandi,* qui est Episcopus vel Prælatus, nisi sit absens, vel nisi proponendum esset negotium concernens vel rem ad Prælati commodum spectantem, vel solum Capitulum tangentem, aut nisi Capitulum sit exemptum; in his enim casibus convocare pertineret ad Præsidem Capituli, v. g. ad Decanum.

3 Dico 2. Ad valorem actûs Capitularis regulariter sufficit & requiritur consensus partis absolutè majoris & sanioris præsentium, etsi opponat se pars minor. *c. 1. 3. & fin. h. t. c. 48. de Elect.* quia pars major repræsentat totam communitatem, &, quod hæc facit, ob omnibus fieri censetur. *l. 19. ff. ad municipalem.* Dixi 1. *regulariter:* nam duas tertias conspirare in postulandum necesse est, quando Postulatio concurrit cum Electione, & quando eligitur Præfecta Monialium in discordia &c. *c. 40. de Elect. & c. 43. eod. in 6.*

omnes

omnes autem, quando decernitur electio per viam compromissi, vel quando agitur de re singulos Capitulares concernente, non quà Collegium. per *c. 29. de R. J. in 6.* Dixi 2. *absolutè majoris*; licèt vi consuetudinis, extra casum electionis Prælati, vel negotii valde ardui, passim sufficere dicantur respectivè majora. Dixi 3. *sanioris*: sed, nisi manifestè appareat, majorem partem pravo affectu in transversum agi, major pars semper præsumitur etiam sanior, & hinc multis in locis solet tantùm attendi major suffragiorum numerus. Dixi 4. *præsentium*, inter quos etiam censentur absentes illi, qui debuissent vocari, & non sunt vocati, proin si ex 24. Canonicis tres non essent vocati, absolutè majora non essent 11. sed 13. suffragia. Abb. in *c. 55. de elect. n. 10.* *Objic.* In *c. 29. cit.* dicitur: *quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari.* & in *c. 56. de R. J. in 6. in re communi potior est conditio prohibentis.* ergo, si decretum Capitulare præjudicat minori parti, & hæc se opponit, non sufficit consensus majoris partis. R. hæ regulæ solùm procedunt, quando aliquid decernitur de jure singulorum proprio, non, quando decernitur de jure universitatis, vel singulorum quidem, at redundante in utilitatem Ecclesiæ, vel Collegii.

4 Quæres, an & qualis subscriptio requiratur in Instrumento, quod erigitur super actu Capitulari? R. de Jure scripto necessaria est subscriptio, saltem in gravioribus negotiis, non solùm Prælati. sed etiam Capitularium vel omnium, vel saltem majoris partis. *can. 52. caus. 12. q. 2. c. 1. de his, quæ fiunt à Præl.* Hodierno tamen usu solet se tan-

tantùm subscribere Prælatus, & Capituli caput, vel senior, vel uterque, adjecto generali nomine Capituli vel Conventûs, & oppositô sigillô tum Prælati tum Capituli. Interim talis subscriptio non reddit instrumentum satis securum; nam si causa ad Judicium deveniat, & Capitulares diffiteantur se præbuisse consensum, horum contradictio vel assertio prævalet. *c. 5. de probat.* nec patiuntur Jura, ut in Prælati, & alterius, qui sigilla communia custodiunt, potestate sit Ecclesiam obligare, vel ei præjudicare. per *c. 2. de solut.*

TITULUS XII.

Ut Ecclesiastica Beneficia sine diminutione conferantur.

SUMMARIUM.

1. *Quinam dicatur diminutio Beneficiorum.*
2. *An Collator possit reservare fructus Beneficii.*
3. *An & qualem Beneficio imponere Pensionem possit Episcopus.*
4. *An novum onus personale Beneficiato.*

1 *Diminutio* Beneficiorum esse censetur, si uniantur, dismembrentur, dividantur, vel supprimantur, de quibus jam egimus tit. *V.* item si collator sibi vel aliis reservet fructus in collatione, aut novum onus vel *reale*, ut est pensio ex fructibus, alteri à Beneficiato solvenda, vel *personale*, ut est obligatio cantandi

tandi in choro, docendi pueros Grammaticam, legendi plures Missas &c. imponitur Beneficiato novo. De hac reservatione fructuum, & novi oneris impositione adhuc tractandum hìc restat.

Dico 1. Nullus collator absque consensu Sedis Apostolicæ potest aliquos Beneficii, quod confert, fructus sibi, vel suis, vel mensæ Capituli &c. reservare, multò minùs de iisdem sibi relinquendis cum collatario paciſci. Communis ex *Rubr. & c.un. h.t. c.4.x. & c.9. de off. Ord. in 6. c. 32. de V.S.* Ratio, quia per talem reservationem subverterentur piæ Fundatorum voluntates, passim grassaretur avaritia, & Beneficiati ob diminutos fructus segniùs obirent functiones sacras: si verò prædictum accederet pactum, insuper committeretur Simonia. per *c. 6. & fin. de Pactis.* Regulariter proin servandi sunt fructus Beneficii vacantis successori, vel expendendi in utilitatem Beneficii aut Ecclesiæ. *c.4. & 9. citt.* vel, ut habet recepta passim consuetudo, si adhuc pendentes, & ab antecessore Beneficiato, qui aliquo anni tempore jam præstitit servitia, nondum percepti sint, dividendi pro rata temporis inter hæredes defuncti & successorem. Dixi, *sibi vel suis &c.* siquidem ad reparandam Ecclesiæ Cathedralis fabricam, vel ad solvenda Episcopatûs gravia debita, vel ob aliam gravis necessitatis causam permittitur Episcopo (non aliis) partem fructuum Beneficii reservare ad tempus. Innoc. *in d. c.un. n. 6.* & alii; modò id faciat, dum Beneficium adhuc vacat; nam post collationem novus Beneficiatus jam obtinuit jus ad omnes fructus, qui proin eo invito minui non possunt; vel, si duret exactio fru-

fructuum etiam post collationem, modo congrua Beneficiati sustentatio maneat salva. Si tamen consuetudine esset Introductum, ut Episcopus ad commodiorem suam sustentationem aliquid percipiat ex fructibus Beneficiorum vacantium, vel ex jam collatorum fructibus primi anni, et non foret damnanda, propter *c. 9. cit.* & paritatem cum Annátis Pontifici solvendis; modò id fiat sine pacto, quod esset Simoniacum, & authoritate Episcopi. Neque refragatur Trid. *s. 24. c. 14. de ref.* ubi quidem reprobat consuetudinem, sed pravam duntaxat, quæ vel pactionem Simoniacam, vel avaritiam redolet, non verò laudabilem.

3 Dico 2. Quamvis Episcopus (vel alius inferior Papâ) non possit Beneficio ipsi imponere pensionem perpetuam, alteri Clerico tanquam Pensionario solvendam, seu ut obligatio solvendi transeat ad successores in Beneficio, & duret etiam post mortem Beneficiati, cui solvenda injungitur. 2. Potest tamen ex justa causa pensionem imponere Beneficiato moderatam, ac temporalem, quæ duret etiam ad vitam Beneficiati, & eo extincto exspiret velut obligatio personalis. 3. Imò probabiliùs etiam ad vitam Pensionarii, ut postea exspiret tanquam obligatio personalis. Pars 1. constat ex rubr. & *c. un. h. t. c. 7. de censib.* & Trid. *lo. cit.* Pars 2. ex *c. 21. & 30. de præb.* & communi DD. Justæ autem causæ sunt 1. bonum pacis, ut si duo litigent super eodem Beneficio, unus autem velit alteri collitiganti illud relinquere contentus pensione. 2. Subsidium alimentationis, ut si senex, morbidus

bidus &c. velit resignare Beneficium suum, si ex eo, quod retinere potuisset, etiam inutilis, assumpto coadjutore, solvatur sibi pensio. 3. Remuneratio insignium in Ecclesiam meritorum &c. Pars 3. desumitur ex *c. 5. de transact.* ubi prohibetur, ne census seu Pensio, quæ vitam ejus, qui solvit, excedat. & transeat ad successores, donec moriatur Pensionarius, imponatur *absque Episcopali auctoritate*: ergo Episcopo id permittitur ex justa causa. *Objic.* Pensio, quæ transit ad successores Beneficiati, censetur ipsi Beneficio imposita: sed hoc est prohibitum *c. 21. cit.* ibi: *non dignitas Prioratûs, sed persona Prioris maneat onerata: ne fortè circa proventus aliqua videatur facta sectio Prioratûs.* ℟. hoc est quidem ibi prohibitum, at non Episcopis & Ordinariis, sed Judicibus delegatis, etiam Papæ, de quibus in *d. c.* est sermo, & ratio pugnat specialis: quia per hoc Delegati præjudicarent juri Episcoporum, qui non possunt conferre Beneficia sine onere pensionis, & non nisi diminuta quoad fructus.

Dico 3. Novum onus personale, quod vi fundationis Beneficium non habet sibi annexum, absque consensu Papæ imponi non potest Beneficiato, consequenter sine conditione, modo, pacto, quo oneretur Beneficiatus, conferri Beneficia debent. per *rubr. & text. h.t. & c. fin. de Pact.* Aliqui DD. cum *gl. in c. 11. v. ita quod. de Præb.* volunt, ab Ordinario cum consensu Capituli fieri posse, quando Beneficium adhuc vacat, & non actu confertur, propter *Summarium. c. 11. cit.* Sed ℟. ibi licentia ad id petita ac obtenta 4

est

est à Pontifice; quod est signum, absque illa fieri non potuisse.

TITULUS XIII.

De Rebus Ecclesiæ alienandis, vel non.

SUMMARIUM.

1. *Quid intelligatur per Ecclesiam: Alienationem, & Res.*
2. *Res Ecclesiarum immobiles, & mobiles pretiosæ, alienari sine justa causa & solennitatibus nequeunt.*
3. *Quænam sint illæ solennitates.*
4. *An etiam necessariæ, si fiat alienatio in aliam Ecclesiam.*
5. *Et an in repudiatione hæreditatis, donationis &c.*
6. *An alienatio sine justa causa & solennitatibus sit invalida, etiam pro foro interno.*
7. *Quid remedii competat Ecclesia in casu alienationis invalidæ.*
8. *Quæ sint pœnæ malè alienantium, & res alienatas accipientium.*
9. *Quænam res Ecclesiarum alienari possint licitè, vel saltem validè sine solennitatibus.*

1 NE Beneficia propter defectum reditum vel deficiant vel imminuantur, ac Ministris Ecclesiæ necessaria ad sustentationem, providè cavetur, ne res Ecclesiæ, seu ad Ecclesiam pertinentes, facilè & liberè à

Præ-

Prælatis & Administratoribus alienentur. Per *Ecclesiam* hìc intelligitur omnis locus pius auctoritate Episcopi constitutus, videlicet non modò templa, oratoria, altaria, sed etiam collegia Clericorum, Monasteria, & domus Religiosorum, hospitalia pauperum, & piæ laicorum congregationes. *l. 14. junct. Auth. hoc jus porrectum C. de SS. Eccl.* Per *alienationem* verò non solùm illi actus vel contractus, per quos dominium vel plenum, vel utile tantùm, mediante traditione transfertur in alium mediatè, vel immediatè sed etiam per quos privatur aliquo jure, aut onere gravatur Ecclesia, ut est donatio, venditio, permutatio, datio in solutum, transactio secum ferens traditionem, & omnis alia conventio, quam indicat teste Abb. vox *conditionem* in *c. 5. h. t.* posita, concessio in feudum, emphytevsim, hypotheca specialis, constitutio ususfructûs, vel servitutis realis, locatio in tempus longum, & ultra tres annos; sed rectè de ultima notat Covarruv. si res non ferat fructus nisi tertio primùm anno, omnes tres annos computari pro uno. Sumuntur hæc ex *c. 5. h. t. Extrav. Ambitiosæ eod. int. Comm. & l. fin. C. de reb. alien. non alienand.* Ratio, cur nomen *Ecclesiæ* & vox *alienationis* in hac materia ita latè & amplè sumantur, est, quia prohibitio alienationis rerum Ecclesiasticarum Ecclesiis est valde favorabilis.

Porro *Res* Ecclesiarum vel sunt *immobiles*, ligende Güter / utì fundi, agri, prædia, horti, vineæ, domus, templa, item jura incorporalia immobilibus vel adhærentia, utì jus piscandi, venandi, servitutes, vel æqnivalentia, utì censusan-

nui, usufructus, nomina debitorum, & actiones; non tamen pecuniæ, licèt ad rem immobilem comparandam sint destinatæ. Vel sunt *mobiles*, fahrende Güter / quæ vel se ipsas movere possunt, ut animalia, vel ab aliis moveri, quin destruantur. Ex his aliquæ dicuntur *pretiosæ*, quæ nimirum vel excellentiam, artem, pretium suum reputantur in thesauro Ecclesiæ, utì Reliquiæ sacræ *insignes*, gemmæ, monilia, vasa & ornamenta magni valoris, aurum & argentum magnæ quantitatis, vel quæ magnam Ecclesiæ præstant utilitatem per annuos & diuturnos reditus, utì grex ovium &c. Huc revoca pecunias, quæ vel à donante, vel à Prælato destinatæ sunt ex voto aut juramento ad comparandam rem immobilem, vel instar thesauri, non fructuum, habentur, ut notat Tambur. *de Jure Abb.* & Palao. Aliæ ex mobilibus sunt *servando servabiles*, utì bibliotheca, libri, vasa aurea &c. aliæ non item, quæ nimirum ultra 3. annos asservatæ deteriorantur, utì oleum, frumentum, vestes, pecudes in specie &c.

2 Dico 1. Res immobiles magni momenti Ecclesiarum, & mobiles pretiosæ, servando servabiles, alienari non possunt sine justa causa, & solennitatibus à Jure præscriptis, nimirum alienatione voluntaria. Communis & certa ex *can. 15. 16. 20. 50. seqq. cauſ. 12. q. 2. c. 1. 3. 7. 8. de his, quæ fiunt à Præl. c. 1. & 2. h. t. in 6. Clem. 1. eod. Extrav. Cl. 14. citt. Nov. 120. c. 10.* Dixi 1. *magni momenti*; nam, quæ sunt exigui valoris, aut parum utiles, aut etiam noxiæ, utì sunt subinde domus, ex quibus plus in steuram & reparationem expendi debet, quàm utilitatis capitur, sine solennitatibus alienare

nare licet. *can. 20. 52. 53. cauſ. 12. q. 2.* Dico 2. *pretioſæ*, quænam autem in particulari pro talibus habendæ, uti & quæ pro exigui valoris, Judicis arbitrio relinquitur penſantis ſtatum Eccleſiæ vel Prælati, aliásque circumſtantias. Dixi 3. *alienari*. Excipitur tamen conceſſio in emphyteuſim rei ſterilis, ut ad culturam redigatur, item emphyteuticatio vel infeudatio rei ab antiquo in emphyteuſim vel feudum dari ſolitæ. *c. 7. h. t. Extrav. cit.* Dixi 4. *ſine juſta cauſa*, cujusmodi ſemper requiritur, licèt fortè aliquando ſolennitates non requirantur, ut ſi fiat alienatio cum conſenſu Pontificis &c. Cauſæ autem ſunt tres. 1. *Neceſſitas* urgens, cui alio modo obviari nequit, v. g. ſi neceſſe ſit ſolvi debita, reparari ruinoſum ædificium Eccleſiæ &c. 2. Evidens *utilitas*, & quidem major, quæ ſperatur ex alienatione, ut ſi res vicinior Eccleſiæ, vel majorum redituum, ematur pro alia divendita. *d. can. 52. c. 7. 8. de his, quæ fiunt à Prælato.* 3. *Pietas*, ut ſi ex alienatione redimi poſſint captivi, vel Reipublicæ, aut aliis, in gravi neceſſitate conſtitutis ſuccurri. Si quis impugnet, & neget adfuiſſe juſtam cauſam alienandi ea probari debet ab alienante. per *c. 1. h. t. in 6.* Dixi 5. *ſine ſolennitatibus*, de quibus ſtatim. Dixi 6. *alienatione voluntaria*; neceſſaria enim, quam nempe vel Jus præcipit, aut ſententia Judicis, vel expreſſa donantis aut fundatoris voluntas, vel quam exigit incapacitas poſſidendi bona immobilia, qualis eſt apud Franciſcanos de obſervantia, & Domos Profeſſas Societatis JESU, vel ubi aliud remedium ab inſtanti malo Eccleſiam liberandi non ſuppetit, & conſenſus eorum, quem

Jura requirunt, tam citò haberi nequit, permittitur absque solennitatibus Juris; nam *quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum. c. 4. de R. J.* ne aliàs, quod in favorem Ecclesiæ est introductum, in ejus dispendium redundet.

3 Quæres, quænam sint solennitates à Jure ad dictarum rerum alienationem requisitæ? R. 1. Si Ecclesia præter Prælatum aut Rectorem habeat Capitulum, requiritur 1. *Tractatus* cum Capitulo capitulariter congregato, in quo discutiendum, an adsit certò justa alienandi causa, & quænam res sit alienanda. 2. *Consensus* Capituli, saltem majoris partis, & quidem expressus. 3. *Subscriptio* Capituli. Colliguntur hæc ex *can. 52. c. 1. 3. 8. de his quæ fiunt à Præl. c. 1. h. t. in 6. & Extrav. citt.* Sicut autem consensus Capituli, ita & à fortiori consensus Prælati est necessarius, ut communiter docent. 4. *Authoritas* seu consensus *Superioris* expressus, & quidem immediati, qui apud non exemptos ordinariè est Episcopus, apud Religiosos exemptos Provincialis vel Generalis. 5. Spectato Jure Scripto *authoritas Summi Pontificis*, excepta locatione ad triennium, emphyteuticatione & infeudatione rei ab antiquo in fendum & & emphytevsin dari solitæ. Statuntur hæc in *can. 41. caus. 12. q. 2. c. 2. h. t. in 6. & Extrav. cit.* Volunt tamen multi DD. necessitatem consensûs Sedis Apostolicæ vi consuetudinis non esse necessarium in Germania, saltem in Ecclesiis non Exemptis, & in Exemptis, quando agitur de alienatione prædiorum minoris momenti. Engel *h. t. n. 15. 24.* König *n. 25.* De Regularibus exstat speciale decretum S. Congreg. ab Urbano VIII. approbatum

tum anno 1624. urgens observationem *Extrav. Ambitiosæ h. t. int. comm. cit.* ut nempe exigatur consensus S. Congreg, qui censetur esse Pontificis. Econtra quibusdam in locis vel vi consuetudinis, vel vi privilegii Apostolici, vel vi juris in fundatione reservati necessarius quoque est *consensus Principis sæcularis* territorialis, ut in Bohemia, Austria &c. D. Greneck. *h. t. n. 10.* Idem obtinet in Bavaria apud Ecclesias & Monasteria propter specialia Concordata. König *lo. cit.* Nunc ℟. 2. Si verò Ecclesia Capitulum vel Conventum non habeat, sufficit consensus Rectoris vel Administratoris, ac simul Superioris, prævio examine super justitia causæ. *Clem. 1. h. t.* Reiffenstuel *eod. à n. 23.*

Notandum vero est, quòd alienatio sanetur, si dictæ solennitates, v. g. consensus & subscriptio Capituli, vel authoritas Superioris, ex post superveniant, quia ratihabitio subsequens retrotrahitur ad tempus factæ in Ecclesiæ utilitatem alienationis. *c. 10. de R. I. in 6.* Communis. *Objic. Quod ab initio vitiosum est, non potest tractu temporis convalescere. l. 29. ff. eod.* & : *non firmatur tractu temporis, quod de Jure ab initio non subsistit. c. 18. eod. in 6.* sed alienatio rerum Ecclesiasticarum facta sine solennitatibus vitiosa est, & non subsistit: ergo. ℟. non est necesse, ut tractu temporis convalescat, quia talis alienatio, cui supervenit solennitas priùs omissa, ex dispositione & fictione Juris habetur pro valida non solùm *pro nunc*, sed etiam pro tunc, seu tempore, quo facta est; nam fingit Jus, jam tum interveniisse solennitatem requisitam, nempe in favorem Ecclesiæ.

4 Dubitabis, an dictæ solennitates sint etiam necessariæ, quando res unius Ecclesiæ alienatur in aliam Ecclesiam vel locum Pium? R. cum Card. de Luca, Pyrrho Corrado, & aliis, stylum Curiæ Romanæ, & inferiorum tribunalium praxim allegantibus, & cum aliorum communi affirmative contra Barbos. P. Fr. Schmier, & Begnudellium &c. Desumitur tum ex *c. 1. h.t. in 6.* ubi alienatio decimarum ab una in aliam Ecclesiam facta sine tractatu & consensu Capituli decernitur esse nulla, tum ex *c. 2. eod. in 6. can. 41. Clem. 1. & Extrav. Ambitiosæ citt.* ubi generaliter & sine distinctione, an in Laicos vel Ecclesias fiat alienatio, requiritur consensus Capituli & Superioris. Ac insuper ratio, ne res semel Ecclesiis acquisitæ contra intentionem Fundatorum ab Ecclesiis particularibus, ne ibi cultus Divinus & Ministrorum sustentatio detrimentum capiat, facilè distrahantur, pugnat æquè in casu, quo fit alienatio in alias Ecclesias. Objic. In *c. 1. h.t.* plus non requiritur, quàm consensus ambarum Ecclesiarum. 2. In *c. 2. cit.* necessitas consensûs Summi Pontificis desertè restringitur ad alienationem *in Laicos* faciendam. 3. Idem ferè dicit *Extrav. cit.* quæ in principio solùm agit contra illos, *qui immobilia & mobilia pretiosa, DEO dicata, profanis usibus applicare præsumunt:* sed usibus profanis non applicantur, si alienantur in Ecclesias; ergo. R. ad 1. Jura non dicunt omnia in omnibus locis; hìc igitur consensum Ecclesiarum, alibi consensum Capituli, & Superioris, alibi justam causam requirunt. Certè dictum *c. 1.* nec facit mentionem causæ; quis autem indè inferat, eam

non

non esse necessariam? Ad 2. ibi solùm occasione facti, non per modum dispositionis restrictivæ & taxativæ, fit mentio Laicorum. Ad 3. Ex illo textu non satis fideliter omittitur particula implicativa *præcipuè* illorum, qui profanis usibus &c. qua denotatur, majorem quidem dari rationem in uno casu, sed alter non excluditur, sed potiùs tacitè involvitur Barb. *de Dictionibus v. Præcipuè.*

§ Hærebis adhuc, an prædictæ solennitates requirantur etiam in repudiatione juris Ecclesiæ delati, v.g. hæreditatis, vel legati, aut donationis factæ; an nimirum Prælatus possit repudiare vel non acceptare sine solennitatibus talem hæreditatem, legatum, donationem? R. cum Azor, Mol. Engel &c. contra Barb. & Sanch, probabiliùs necessarias esse solennitates etiam ad valorem, non tantum ad licentiam. Prob. 1. Repudiatio juris delati saltem in latiori sensu habetur pro alienatione. *l. 5. ff. 8. ff. de reb. eor. qui sub tutela.* ibi: *fundum autem legatum repudiare pupillus sine Prætoris authoritate non potest; esse enim & hanc alienationem, cùm res sit pupilli, nemo dubitat:* ergo repudiatio pro alienatione est habenda, ubi alienatio est prohibita in favorem: sed alienatio rerum Ecclesiasticarum sine solennitate est prohibita in Jure, & quidem in favorem Ecclesiarum, sicut alienatio rerum immobilium pupilli sine auctoritate Prætoris: ergo. Prob. 2. Hujusmodi hæreditas vel legatum est relictum, aut res donata, non Prælato, sed Ecclesiæ: sed nemo repudiare potest, nisi cui aliquid relictum vel donatum est. *l. 23. ff. de acquir. vel omitt. hæred.* ubi dici-

tur, quod, qui repudiat, *de suo jure* certus esse debeat. Prob. 3. Per delatam hæreditatem, legatum, vel donationem factam Ecclesiæ acquisitum est jus proximum acceptandi; ergo Prælatus non potest non acceptare; aliàs enim transgrederetur limites potestatis suæ, & privaret Ecclesiam jure jam quæsito; quod Prælato non est concessum, quia tantùm est Administrator in favorem & utilitatem Ecclesiæ, non in detrimentum, & sub jure administrandi non comprehenditur jus repudiandi. Prob. 4. Qui actionem habet ad rem immobilem, rem ipsam habere censetur. *l. 143. ff. de V. S.* ergo multò magis, qui sola voluntatis declaratione, citra molestiam actionis, dominium rei acquirere potest: ergo Prælatus nequit hanc declarationem omittere citra læsionem Ecclesiæ.

Objic. 1. Qui non acquirit, non censetur alienare, ut qui hæreditatem omittit. *l. 28. ff. de V. S.* Et hinc licèt conjunx donare non possit conjugi, in favorem tamen conjugis repudiare permittitur legatum. *l. 5. §. 14. ff. de donat. int. vir & ux.* 2. Per delationem hæreditatis, legatum, vel donationem factam, non acquiritur Ecclesiæ jus absolutum & perfectum, sed solùm conditionatum, si adeat vel acceptet: ergo per non-aditionem vel non-acceptationem Ecclesia non privatur jure absoluto, nec ante acceptationem oritur Ecclesiæ actio. R. ad 1. *dist.* non censetur alienare in sensu rigido. *trans.* in sensu latiori, in quo hìc ly *alienare* sumi debet. *negatur.* Dein talis Prælatus non præcisè non acquirit, sed repudiat, & dimittit jus adeundi vel acceptandi jam

absolutè quæsitum. Ad 2. *N. Ant.* dein nec jus conditionatum repudiari potest ab eo, cui delatum non est; neque impediri actio per non acceptationem, vel per repudiationem. Dein, quod Ecclesiæ relinquitur vel donatur, hoc ipso jam censetur acceptatum à DEO, ut habet receptior apud Engel *tit. de Pactis n. 4. & tit. de donat. n. 2.* vel ab Ecclesia. *arg. l. 1. pr. l. 3. l. 9. ff. de pollicit.*

6 Dico 2. Alienatio rerum Ecclesiæ immobilium, & mobilium pretiosarum, sine justa causa, vel solennitatibus (nam & hæ & illa copulativè requiruntur) non solùm illicita, sed etiam invalida est. 2. probabiliùs tamen valida est pro foro interno, si tantùm solennitates desint, ut adeò talem rem sibi alienatam recipiens bona conscientiâ retineat, donec nullitas alienationis per sententiam declarata, & res Ecclesiæ adjudicata fuerit. Pars 1. manifestè patet ex *c. 6. h. t. c. 1. & 2. in 6. Clem. 1. & Extrav. Ambitiosæ int. comm. eod.* Notandum tamen, quòd hæc nullitas non detur respectu Ecclesiæ, si alienatio revera fuisset ei utilis, proin posset Ecclesia, invito eo, in quem facta est, convalidare alienationem suppleri curando solennitates omissas, ut DD. communiter tradunt cum decisionibus Rotæ & Fagnano *in c. nulli h. t. n. 46.* ex paritate cum contractibus cum Pupillo vel Minore initis, qui sustinentur ex illorum parte, si ipsis sunt utiles. *pr. Inst. de auct. tutor.* Pars 2. probatur negativè, quia non sufficienter probatur nullitas pro foro interno, & recessus à Jure Naturali, quo solo spectato alien-

tio ex justa causa & mutuo consensu facta subsistit, imò & licita esse posset.

Objic. 1. Ecclesia per alienationem læsa restituitur in integrum. *c. 1. & 3. de in integr. restit.* sed hæc restitutio supponit valorem actûs. 2. Finis, propter quem requiruntur solennitates, est, ne damnificenter Ecclesiæ per alienationes: ergo, quia non damnificantur Ecclesiæ, quando constat de justitia causæ, v. g. de utilitate, & tantùm desunt solennitates, valet alienatio etiam pro foro externo. 3. Jura absolutè irritant alienationes sine solennitatibus factas, ita ut *nec jus aliquod tribuant, nec præscribendi etiam causam parent, c. 1. Clem. 1. h. t. c. 2. eod. in 6.* atque *nullius omnino esse roboris vel momenti* pronuntiantur *Extrav. eit.* ergo etiam pro foro interno sunt invalidæ. 4. In *d. Extrav.* excommunicatur tam alienans, quàm recipiens rem alienatam: ergo & recipiens peccat in conscientia: ergo in conscientia non potest retinere, sed debet restituere ante omnem sententiam. 5. Solennitas pertinet ad formam substantialem alienationis: sed actus sine sua forma omni modo est nullus, adeóque & pro foro interno. R. ad 1. *dist. ma.* restituitur in integrum, quando solum est læsa in pretio. *C. Ma.* quando defecit justa causa, vel solennitates Juris. *N. Ma.* Sumitur hæc distinctio ex *c. 3. de Empt. & Vendit.* Ad 2. *N. Ant.* finis enim non est damnificatio actualis in casu particulari evitanda, sed securitas Ecclesiarum contra universale periculum damnificationum, quod generaliter & antecedenter ad omnes casus particulares dari præsumitur à Jure, licèt in casu particulari forte per acci-

accidens non detur, vel Ecclesia non damnificetur. Ad 3. *dist. ant.* nullum jus tribuunt recipienti, & nullius omnino sunt roboris, in- & pro foro externo. *C. Ant.* in- & pro foro etiam interno. *N. Ant. & Cons.* Ad 4. *transm. Enthim.* quando nempe recipiens scivit prohibitionem alienationis sub censura excommunicationis. *N. illatum:* aliud enim est contrahere, & recipere rem, & aliud retinere: illud prohibuit Jus. istud non, saltem clare satis, & ante sententiam. Ad 5. est eadem responsio; quia solennitas pertinet quidem ad formam substantialem alienationis pro foro externo, non pro interno.

Quæres, quid remedii competat Ecclesiæ, si alienatio pro foro externo est invalida? R. Competunt ipsi duæ actiones, una *personalis* adversùs Prælatum & Administratorem, ut damnum, si haheat propria bona, ex suo resarciat. *can. 18. caus. 12. q. 2. & c. 3. de pignor.* altera *realis* adversùs possessorem rei malè alienatæ ad eam recuperandam. *can. 39. q. cit. c. 4. & 6. h. t.* Si verò per unam ex his satisfactionem obtinuisset Ecclesia, altera non ampliùs haberet locum, per *l. 57. ff. de R. J.* Si verò Ecclesia constituat rem ipsam repetere, consultiùs facit, si intentet remedium possessorium possessionis recuperandæ, quàm vindicationem; quia dominii probatio difficilior semper est, quàm possessionis habitæ. Revocare autem rem malè alienatam unà cum fructibus ab altero ex ea perceptis, & (si malæ fidei fuerit) etiam percipiendis, & consumptis non solùm, potest ac debet successor alienantis, & Capitulum, sed etiam ipse alienans. *c. 6. cit.* imò & quilibet

Cle-

Clericus talis Ecclesiæ in defectu prîorum. *c. 6. cit.* Imò & Patronus id potest. per *can. 31. 32. caus. 16. q. 7.* Quin & Princeps territorialis, ut notant.

Dico 3. Pœnæ, à moderno Jure *Extrav. cit.* in malè alienantes & recipientes statutæ, sunt hæ. 8 1. Si alienans est Episcopus vel Abbas, incurrit interdictum ab ingressu Ecclesiæ ipso Jure. 2. Si est inferior, excommunicationem ipso facto, & simul ipso Jure privatur beneficio, dignitate, officio, cujus bona alienavit. 3. Recipiens mala fide pariter est excommunicatus, & simul perdit pretium applicandum Ecclesiæ (post sententiam tamen) *l. 14. §. 1. C. de SS. Eccl. c. 5. h. t.* Si bona fide egit, poterit repetere pretium ab Ecclesia, si illud exstet, vel versum sit in utilitatem Ecclesiæ. A dictis pœnis excusat ignorantia probabilis, & si alienatio effectum non sit sortita. Imò satis multi existimant, has pœnas à *d. Extrav.* statutas per desuetudinem abrogatas esse.

Ex hucusque dictis consectarium est, sine solennitatibus validè alienari (imò & licitè ex justa 9 causa; hæc enim in omni alienatione requiritur Jure Naturali, cùm Administratoribus rerum Ecclesiasticarum non sit concessum eas prodigere, & temere erogare) 1. res mobiles non pretiosas (quas inter etiam reputatur pecunia) maximè servando non servabiles. 2. res immobiles modici valoris, vel inutiles, aut noxias. 3. locari ad triennium, vel de consuetudine ad novennium. 4. renovari infeudationem & emphyteuticationem. 5. alias res immobiles distrahi, si exigat inevitabilis necessitas Juris vel Facti. 6. vasa, etiam

etiam argentea, utì calices, pocula ordinaria, item ornamenta, ob vetuſtatem vel incommoda vel deturpata, aut fracta &c. permutari cum novis & melioribus, vel conflari, ut recentia & commodiora indè efficiantur, ſaltem vi conſuetudinis; non verò illa, quæ vel ratione artis, vel materiæ, vel alterius qualitatis reputantur eſſe pretioſa, & inſtar theſauri à prædeceſſoribus habita vel aſſervata ſunt.

TITULUS XIV.

De Precariis.

SUMMARIUM.

1. *Quid ſint Precariæ, & quid Precarium.*
2. *Quomodo differat inter ſe.*
3. *An ad Precarias requirantur ſolennitates.*

NUnc ſequuntur varii Contractus, per quos alienationes fieri contingit, & quorum generalia principia jam tradidimus ad *tit. de Pactis in lib. I.* Primus, qui occurrit, eſt *Precaria*, ſeu *Precariæ*, ac definitur eſſe contractus à Jure Canonico inventus, quo alicui ad preces conceditur res Eccleſiaſtica in uſumfructum ad dies vitæ vel ad certum tempus, ea lege, ut ſingulis annis petatur renovatio hujus conceſſionis. Communis ex *can. 3. 5. cauſ. 10. q. 2. 6. 1. h. t.* Econtra *Precarium* dicitur eſſe contractus (juxta alios pactum gratuitum & legitimum) à Jure Civili inventus, quo alicui ad preces gratis con-

1

ceditur aliqua res in usum, ita tamen, ut pro libitu semper revocari possit. *c. fin. eod. l. 1. 4. & 6. ff. de Precario.*

2 Dico 1. Precariæ & Precarium differunt in multis. 1. Precariæ non possunt pro libitu concedentis revocari. *c. fin. cit.* bene tamen Precarium, licèt res sit concessa ad certum tempus, vel adjectum pactum de non revocando ante lapsum certi temporis; quia revocabilitas est de essentia Precarii. per *Jura citt.* & hinc differt à Donatione. 2. Precarias accipiens tenetur præstare culpam levissimam, per quam Ecclesiæ intulit damnum in re sibi concessa, & ad hoc resarciendum Ecclesia habet *actionem Precariarum.* per *can. 72. caus. 12. q. 2. & l. 5. §. 2. ff. Commodati.* Econtra Precarium accipiens solùm tenetur præstare culpam latam. *l. 2. 8. §. 3. ff. de Precario.* Unde concedenti parit *interdictum de Precario*, vel *conditionem incerti* ad damnum per culpam latam sibi illatum resarciendum. 3. In Precario nulla merces intervenire potest, nec renovatione opus est, bene tamen in Precariis, licèt plerumque gratis constituatur.

3 Dico 2. In primæva constitutione (non autem in renovatione) Precariarum præter justam causam necessariæ sunt solennitates, aliàs ad alienationem rerum Ecclesiasticarum requisitæ. per *Extrav. Ambitiosæ. de reb. Eccl. alien. int. comm.* quia talis constitutio in effectu est alienatio rei frugiferæ immobilis, vel saltem locatio ultra triennium.

TITU-

TITULUS XV.

De Commodato.

SUMMARIUM.

1. *Quid & qualis contractus sit Commodatum.*
2. *Ad quid indè obligetur Commodans:*
3. *Et ad quid Commodatarius.*
4. *Et qualis utrique nascatur Actio.*

COmmodatum est contractus *realis*, sicut *Depositum*, *Pignus*, & *Mutuum*, quia non solo consensu perficiuntur, sed actuali rei traditione. Qui dat commodatò, Germanicè leyhet (quæ vox etiam accommodatur Mutuo & Locationi ac Precario, & ideo probè oportet attendere ad circumstantias, ut dignoscatur, qualis contractus sit celebratus) vocatur *Commodans*, qui accipit, *Commodatarius*; sicut ordinariè vox, quæ terminatur in *arius*, denotat accipientem, utì depositarius, mutuatarius, donatarius, usufructuarius, pensionarius &c. 1

Dico 1. Commodatum est contractus realis, quo res alicui gratìs conceditur ad certum usum & certum tempus, ea lege, ut finito usu eadem in specie restituatur. Communis ex §. 2. *Inst. quib. mod. re contrah. obl. & c. un. h. t.* Unde ad Commodatum requiritur 1. ut res tradatur: per quod differt à *contractibus consensualibus*. 2. ut detur ad usum: per quod differt à *Mutuo*, in quo insuper dominium transfertur in mutuatarium. 2

item

item à *Depoſito*, quia in hoc res datur cuſtodiæ causâ, & à *Pignore*, in quo datur in ſecuritatem crediti, non *ad uſum*. 3. ut uſus concedatur gratis: per quod differt à *Locatione*, in qua res conceditur ad uſum pro certa mercede; & hinc, quia homines ordinariè non ſolent gratis res ſuas alteri ad uſum concedere, in dubio præſumitur potiùs Locatio, quàm Commodatum. 4. ut detur ad certum uſum, & certum tempus, quod, ſi explicitè non determinetur, tacitè determinatum eſſe cenſetur, nempe poſt uſum finitum: per quæ differt à *Precario*, in quo res ad uſum & tempus indeterminatum datur, & ſimul poſſeſſio naturalis. 5. ut res ſit talis, quæ finito uſu in ſpecie (h. e. ut Philoſophi loquuntur, in individuo) reddi poſſit, adeóque non debet eſſe fungibilis, quæ ipſo uſu conſumitur, ut eſt panis, vinum, pecunia &c. tunc enim potiùs foret Mutuum. Porro, ſicut omnis res, quæ uſu ipſo non conſumitur, mobilis vel immobilis, corporalis vel incorporalis (etiam aliena. *l. 15. 16. ff. Commodati*) commodatò dari poteſt: ita omnes (& ſoli) commodare poſſunt, qui liberam habent rerum ſuarum adminiſtrationem. per *l. 1. §. 2. l. 2. ff. eodem.* Sed *Objic.* qui rem ſibi commodatam alteri commodat, cenſetur furtum committere. *l. 54, §. 1. ff. de furt.* ergo ſaltem res aliena non cadit in Commodatum. R. *N. conſ.* non enim repugnat, ut committatur furtum, & ſimul actio Commodati naſcatur.

3 Dico 2. Commodans vi hujus contractûs obligatur 1. rem commodatam ante uſum finitum (niſi ipſemet ob caſum antè non prævisum indi-

indigeat usu rei suæ, vel nisi commodatarius intra tempus ipsi præfixum uti non potnerit, aut noluerit) non revocare. *l. 17. §. 3. ff. & c. un. h. t.* 2. resarcire expensas necessarias, quas in rem ipsam (non verò, quas in usum rei, v. g. **wann das Pferd ein Eysen verlohren**/ si equus perdidit soleam) facere debuit commodatarius. *l. 18. §. 2. ff. eod.* 3. reparare damna per dolum vel culpam latam illata commodatario, ut si commodâsset rem vitiosam vel sciens, vel si vitium facilè potuisset scire. *l. 17. & 18. citt. l. penult. ff. eod. l. 23. ff. de R. J.* nam in contractibus dolo æquiparatur culpa lata, & ubi dolus jubetur præstari, intelligendum est etiam de culpa lata. *l. 226. ff. de V. S. l. 23. cit.*

Dico 3. Commodatarius viciſſim obligatur 4
rem commodatam, exactissimâ diligentiâ custodire, ac proin regulariter præstare non solùm dolum & culpam latam, sed etiam levem, imò levissimam (saltem pro foro externo) per quam res deteriorata, destructa, vel deperdita fuit, *§. 2. Inst. cit. l. 5. §. 2. & 8. l. 18. ff. commodati. l. 1. §. 4. ff. de O. & A. c. un. h. t.* non tamen per se casum fortuitum, nisi nempe specialiter ad eum se obligaverit, vel per usum sibi non concessum, aut per moram, causa fuerit casûs fortuiti. 2. re commodata non aliter, & non diutiùs, quàm ipsi concessum est, uti *l. 17. §. 3. ff. commod.* 3. eandem finito tempore & usu restituere in specie. *d. c. un. l. 17. §. fin. ff. eod.* Si tamen non ampliùs exstaret, vel deterior facta est, sufficit dare æquivalens. *l. 18. §. 1. ff. eod.* quo casu etiam compensatio haberet locum, ut docui in *meis decisionibus*

h.t. ex *l. 4. & fin. C. de compensat.* & aliis fundamentis.

Objic. 1. Sufficit, si commodatarius eandem præstet culpam, ad quam tenetur venditor. *l. 3. ff. de perit. & comm. rei vend.* sed venditor solùm tenetur ad culpam levem, non leviſſimam. 2. Non est ratio, cur commodatarius teneatur ad culpam etiam leviſſimam, commodans verò ad culpam duntaxat latam; ergo. R. ad 1. ibi est sermo de venditione nondum completa, ut si vinum, ad mensuram venditum, nondum sit admensum: quo casu etiam venditor præstat culpam leviſſimam. *l. 3. cit. &* duabus *præced.* Harpprecht ad *d. §. 2. Inst. n. 29.* Ad 2. *N. Ant.* Ratio disparitatis petitur ex *cit. l. 5. §. 2.* ubi datur hæc regula generalis: si contractus cedit in utilitatem utriusque contrahentis, utì emptio-venditio, locatio-conductio &c. præstatur culpa levis & lata. *l. 18. ff. eod.* si cedat in utilitatem & favorem solius dantis, accipiens tenetur solùm ad culpam latam, ut in deposito. *§. præterea. Inst. quib. mod. re contr. obl.* Si autem in gratiam solius accipientis, etiam leviſſima erit ab accipiente præstanda, utì in commodato. *l. 5. cit.* DD. communiter. Unde quia per accidens etiam commodatum cedere potest in utilitatem utriusque contrahentis, vel etiam in utilitatem solius commodantis, quamvìs raro, commodatarius vel ad levem, vel ad latam tantùm culpam adstringetur, *cit. l. 18. pr. & l. 5. §. 10.* A dicta regula excipe *tutelam*, quæ est quasi-contractus cedens in solius pupilli utilitatem, & tamen præstatur non solùm lata, sed etiam levis culpa; quia in favorem pupilli speciale & singulare hoc est.

Dico

§ Dico 4. Ex his mutuis obligationibus oritur duplex *actio commodati*, una, nempe *directa*, commodanti adversùs commodatarium, ut præstet ea, ad quæ ipsum obligari ex commodato diximus; altera, nimirum *contraria*, commodatario adversùs commodantem in ordine ad ea præstanda, ad quæ ipsum teneri docuimus. Commodanti insuper competere potest *Actio Legis Aquiliæ*, si commodans rem deterioravit. *l. 18. cit. §. 1.* vel rei vindicatio, si alius, quàm commodatarius, rem commodatam detineat. *l. 9. ff. de R. V.*

TITULUS XVI.

De Depositо.

SUMMARIUM.

1. *Quid & quotuplex sit Depositum.*
2. *Ad quid obligetur Deponens, & Depositarius.*
3. *An in Depositо locum habeat Compensatio.*
4. *Actio Depositi directa, & contraria.*

§ 1 *Depositum* (idem tene de Commodato, & Precariis ac Precario) sumi potest vel *objectivè* pro ipsa re deposita, vel *formaliter* pro contractu Depositi.

Dico 1, Depositum formaliter acceptum est contractus realis, quo res alicui gratis custodienda traditur, ea lege, ut eadem in specie, quandocunque deponenti libuerit, restituatur. Communis ex *l. 1. ff. depositi. & c. 2. h. t.* Unde apparet,

quomodo differat ab aliis contractibus, Mutuo, Pignore, Commodato &c. nec enim usus rei depositæ regulariter conceditur; si enim conceditur usus rei fungibilis, in Mutuum, si non fungibilis, in Commodatum aliquo modo degenerat, & fit depositum *irregulare*, si autem merces acciperetur, participaret de Locatione. Aliud depositum est *Conventionale*, vel *in specie*, quod fit ex conventione libera deponentis & depositarii: aliud *Judiciale*, quando res litigiosa traditur Judici, vel sequestro (& tunc *sequestrarium* appellatur) ut eam retineat tamdiu, donec ex causæ decisione liqueat, cui debeatur. Huc refertur, quod vocatur *sistendarum usurarum*, quando nimirum debitor solutionem, quam creditor non vult acceptare, deponit apud Judicem, ut se liberet ab usuris. *l. 19. C. de usuris.* Porro deponere, & depositum recipere, potest quilibet, qui contrahere, & contrahendo se obligare. Item res quælibet deponi, quæ custodiam recipit, & alterius custodiæ commendari potest (unde Depositum etiam vocatur *Commendatum*) qualis est etiam res immobilis, ut habet communior ex *l. 1. pr. ff. depositi. c. 2. de dolo.* item aliena. *l. 1. cit. §. 39.* licèt deponens rem alienam secundùm Jus Civile dicatur furtum committere, ut de Commodato dictum.

2 Dico 2. Deponens vi hujus contractûs obligatur indemnem servare depositarium, scilicet refundendo expensas in rem depositam factas, & reparando damna per dolum vel culpam, etiam levissimam, illata depositario. *l. 5. 12. 32. ff. h. t.* & *arg. l. 5. §. 2. ff. commod.* vi cujus debet præstari culpa

culpa etiam leviſſima ab illo, in cujus ſoliùs utilitatem cedit contractus: ſed depoſitum cedit in utilitatem & gratiam ſolius deponentis: ergo. Econtra Depoſitarius obligatur 1. rem depoſitam cuſtodire diligentia cõmuni, licèt ipſe aliàs ſoleat res proprias cuſtodire diligentiſſimè, proin regulariter ſolùm tenetur præſtare dolum, & culpam latam. *§. 3. Inſt. quib. mod. re contrah. obl. l. 1. §. ult. l. 20. ff. l. 1. C. h. t. & arg. §. 2. l. 5. cit.* Nec obſtat, *§. 17. Inſt. de oblig. quæ ex del.* ubi dicitur: *is, apud quem res depoſita eſt, cuſtodiam non præſtat*; quia juxta communem interpretationem per tò *cuſtodiam* intelligitur culpa levis, quo modo etiam alibi accipitur in Jure, utì *l. 28. C. de locato.* Excipe 1. nautas, caupones, & alios, qui ex officio ſuſcipiunt depoſita; hi enim tenentur ad omnem culpam, etiam leviſſimam, ſaltem ſi moniti ſint de cuſtodia. *l. 3. §. 1. ff. Nautæ, caupones.* 2. Religioſos, vel etiam Prælatum, ſine conſenſu Superioris, vel Capituli, depoſita ſuſcipientes; hi enim neque culpam latam, neque dolum præſtant, niſi indè ſint facti ditiores. *c. 1. h. t. & c. 76. de R. I. in 6.* Cæterùm quæ tempore belli inferuntur in Monaſteria tanquam in aſylum, ne quidem depoſita cenſentur propriè, quia Monaſteria obligare ſe non ſolent ad cuſtodiam. Obligatur 2. re depoſita non uti ſine expreſſo deponentis conſenſu, vel ſaltem tacito (qui cenſetur eſſe datus, ſi pecunia numerata, non tamen clauſa vel obſignata, daretur in depoſitum) quin furtum committat. *§. 6. Inſt. de oblig. quæ ex del. l. 29. ff. depoſiti.* 3. rem depoſitam in ſpecie (ſeu in individuo) reddere cum omni cauſa & ſtatim, quando

repetit deponens, nisi quid excuset. *l. 1. §. 16. & 22. ff. eod.*

3 Quæres, an depositarius teneatur rem depositam restituere petenti etiam tunc, quando deponens aliquid viciſſim debet depositario? seu an in depositio locum habeat compensatio, vel retentio in compensationem debiti? 2. An depositarius in periculo incendii, hostilis incursionis &c. teneatur res depositas servare præ suis, & propriis, si utrasque servare nequeat? R. ad 1. non habet locum compensatio, vel etiam retentio tantùm, saltem pro foro externo. *c. 2. & l. 11. C. h. t.* nempe propter exuberantiam bonæ fidei, in deposito requisitæ, quod non permittit, ut depositarius contra datam fidem retineat rem depositam in compensationem alterius debiti, Excipe casum quo depositarius ratione ipsius rei depositæ possit aliquid prætendere, ut si expensas in eam facere debuit; tunc enim illam retinere potest, donec expensæ resarciantur. per *l. 18. §. 4. ff. Commod.* R. ad 2. cum distinctione: vel res propriæ sunt pretiosiores, quàm depositæ, vel saltem æquè pretiosæ? & potest præferre proprias; tum quia charitas incipit à se ipso, & *potior habetur propria quàm aliena causa. l. 97. ff. de solut.* tum quia prudentis est magis pretiosa præferre minùs pretiosis, & ex æqualibus propria. Vel res depositæ sunt pretiosiores & tenetur has servare præ suis. *c. 2. cit.* quia æquitas hoc suadet: potest tamen petere compensationem damni, quod passus est præferendo res depositas, &, si hanc non sperare potest, non damnarem, sic res suas, etiam viliores præferret.

Objic. 1. In *d. c. 2.* sic dicitur; bona fides ab-

esse

esse præsumittur (adeóque dolus committi) si salvis rebus propriis omittantur depositæ: ergo. 2. Commodatarius non potest res proprias æquè pretiosas præferre commodatis. *l. 5. §. 4. ff. commodati*: ergo nec depositarius. R. ad 1. ille textus debet intelligi de rebus depositis magis pretiosis, quàm sint propriæ, non viciſſim, vel fortè etiam de æqualiter pretiosis. Ad 2. *Antec.* verum est tunc, quando commodatarius relictis rebus commodatis omnibus solas servat suas, & quasi studiosè seligere videtur; non verò, si æquè commodatas ac proprias, ut in confusione occurrunt, & ad manum sunt, servare studeat; tunc enim nullius culpæ argui potest. P. Böckhn ad *h. t. n. 11.* Dein *N. Conſ. & parit.* quia commodatarius omnem utilitatem habet ex commodato, depositarius ex depositо nullam: unde ille majorem rerum commodatarum curam habere tenetur, quàm iste depositarum.

Dico 3. Ex his mutuis obligationibus oritur 4
duplex *actio depositi*, una deponenti, & quidem directa, contra depositarium, altera, nempe *contraria*, depositario adversùs deponentem, in ordine ad ea, ad quæ vi contractûs sibi obligatos esse diximus. *l. 1. §. 23. ff. h, t.* Actio depositi directa habet hoc speciale, quòd depositarium, si dolosè neget, vel restituere recuset rem depositam, atque de dolo convincatur & condemnetur, faciat infamem. *l. 10. C. eod.* & quòd dupli eundem faciat reum, si perfidè inficietur depositum *necessarium*, seu *miserabile* (sic vocatur, quando in 4. casibus, incendii, naufragii, hostilis incursionis, & ruinæ, res deponuntur) *l. 1. cit. §. 1.*

TITULUS XVII.

De Emptione & Venditione.

SUMMARIUM.

1. 2. *Quid & quotuplex sit Emptio-Venditio.*
3. *Eidem potest adjici arrha, pactum Legis Commissoriæ, addictio in diem, & pactum de retrovendendo.*
4. *Quinam emere ac vendere possint, & an aliqui teneantur.*
5. *Quæ res emi ac vendi valeant.*
6. *An quoque res aliena, & furtiva.*
7. *Quomodo venditor rei alienæ teneatur ad Evictionem.*
8. *Quale debeat esse pretium in Emptione-Venditione.*
9. *Corollaria indè deducta.*
10. 11. 12. *Ad quid obligetur Venditor.*
13. *Quid Juris, si eandem rem vendat duobus.*
14. *Ad quid obligetur Emptor.*
15. *Penes quem sit periculum rei venditæ.*
16. 17. 18. *Actiones ex Emptione-Venditione.*
19. *Jus Retractûs*, Einstand-Recht.

1 FRequentissimus & celeberrimus inter contractus est Emptio-Venditio, quæ, licèt sit unus contractus, duo tamen actus inseparabiliter connexos involvit, emptionem ex unius, & venditionem ex alterius parte, ac eum, qui offert rem pro pretio, *venditorem*, & eum, qui pretium offert pro re, *emptorem* denominat. In-

Indaganda initiô est ejus essentia & requisita, dein effectus, seu obligationes & actiones, quas producit, demum contraria, seu modi, quibus dissolvitur.

Dico 1. Emptio-Venditio est *contractus solo consensu initus, quo de re pro certo pretio tradenda convenitur, & vicissim de pretio pro re dando.* Sumitur. *§. 1. Inst. h. t. l. 1. 2. 8. 9. ff. de contrah. empt.* Est igitur contractus consensualis, qui, si purè & sine conditione nec in diem sit initus, statim perficitur & obligat, licèt nec pretium datum, nec res tradita sit, statímque producit actionem quoad substantiam, licèt non quoad executionem, ita ut efficaciter actio intentari nequeat, nisi alteruter, offerendo pretium vel rem, ex sua parte contractum priùs impleat, aut implere paratus sit. Tria proin ad ejus substantiam requiruntur. 1. *res certa*, quæ venditur, & *merx* appellatur. 2. pretium certum, & quidem pecuniarium. 3. *consensus* verus tam emptoris in pretium dandum, quàm venditoris in mercem tradendam. *l. 8. & 9. & §. 1. Inst. citt.*

Inter alias emptionis-venditionis divisiones, 2.
quæ difficultatem non habent, singulariter notanda venit ea, qua alia dicitur ad *corpus*, seu *per aversionem*, über haupt/ per Pausch/ quando plura vel individua, vel species, vel genera, per modum unius rei venduntur sine expressione numeri, ponderis, mensuræ, pro uno pretio, v. g. acervus tritici pro 800. florenis, vel integra biblotheca pro 1000. thaleris: alia *ad quantitatem*, quando plura ut plura venduntur habito respectu ad certam quantitatem, scilicet expressô certô numerô,

pondere, vel mensura; quod dupliciter fieri potest, vel *taxativè*, ita ut pro singulis partibus singula statuantur pretia, v. g. dicendo: vendo tibi hoc dolium vini, quod complectitur decem amphoras, & quamlibet amphoram pro 10. florenis: vel *demonstrativè*, ita ut quidem certa quantitas, v. g. numerus exprimatur, at non certô pretio in singulas partes statutô, sed unicô in totum, v. g. si dicas: vendo tibi hunc acervum tritici (sunt 100. scaphæ, vel circiter) pro 800. florenis. Inter hos modos notabile in effectu discrimen est; nam emptio-venditio *ad corpus*, utì & *ad quantitatem*, ubi pro singulis partibus non taxatur certum pretium, sed numerus, mensura, pondus solùm *demonstrativè* exprimitur, emptio-venditio, quamprimum contrahentes consenserunt de pretio & merce, est pura & statim perfecta, atque periculum rei venditæ transfert in emptorem. §. 3. *Inst. h. t.* DD. communiter: altera verò, *ad quantitatem*, ubi hæc taxativè est expressa, & pro qualibet parte determinatum pretium statutum, est conditionata, & habet hanc tacitam conditionem, *si facta fuerit admensio, numeratio, ponderatio* (quæ etiam sunt loco traditionis) *l. 35. §. 5. & 6. ff. de contrah. empt.* adeóque adhuc est imperfecta, non quidem ratione consensûs, & cum effectu, ut detur locus pœnitentiæ, vel facultas resiliendi, sed ut periculum rei venditæ maneat penes venditorem. *l. cit. §. 7.* ac insuper, si postea deprehendatur major numerus scapharum, v. g. in acervo, quàm fuerit expressus, iste excessus non censetur venditus, & viciſſim si minor inveniatur numerus, emptor tantundem detrahere potest de pretio. *arg. l. 40. §. 2. ff. eod.*

Quæ-

Quæres, quid soleat & possit adjici emptioni-venditioni? ℟. 1. *arrha*, Hafft-Pfennig/ consistens in pecunia vel alia re, quæ datur (regulariter ab emptore) in signum & confirmationem contractûs initi, vel in securitatem ineundi, & subinde etiam datur per modum arrhæ pars pretii, in solutione postmodum detrahenda, auf Abschlag. Etsi autem dans vellet amittere arrham, tamen probabiliùs resilire à contractu non potest, altera parte invita, jam inito, per *l. 6. C. de rescind. vend.* quia absurdum foret, contractum reddi minùs firmum per id, quod adjicitur in ejus confirmationem: ergo per arrham magis confirmatur, sicut per pœnam adjectam. per *l. 28. ff. de Act. empt.* ℟. 2. adjici possunt & solent varia pacta, utì pactum *legis commissariæ*, quo emptor & venditor ita inter se conveniunt, ut pretiô intra certum tempus non solutô res sit, vel fiat inempta, seu quo *committitur* contractus arbitrio venditoris, ita ut merx cedat in *commissum*, atque revertatur ad venditorem, si is velit. *l. 1. seqq. ff. de Lege Commissor.* Ut autem hoc liceat venditori, requiritur, ut emptor culpabiliter non solverit pretium, & ut venditor statim post moram solutionis decernat, an rem velit inemptam, vel stare contractui & pretium adhuc exigere. ℟. 3. Potest quoque adjici *addictio in diem*, quæ est pactum, vi cujus liceat venditori rem venditam *addicere*, h. e. alteri vendere, qui meliorem intra certum tempus conditionem obtulerit, v. g. majus pretium, vel celeriorem solutionem, aut onera à primo emptore imposita remiserit. *l. 1. 2. 4. 5. 14. ff. de in diem addict.* si proin alius meliorem conditionem absque

3

que dolo offerat, res fit inempta, & dominium redit ad venditorem. Sed ut hoc liceat, requiritur, ut emptor primus nolit conditionem facere meliorem, & ut venditor meliorem à secundo oblatam re ipsa acceptet. ℞. 4. Solet quoque sæpe adjici pactum *de retrovendendo*, quo id agitur, ut vel emptori (aut ejus hæredibus) liceat post aliquod tempus, certum vel incertum, rem emptam revendere venditori, vel ut liceat venditori (aut ejus hæredibus) rem venditam redimere, vel ut liceat utrique, nimirum tam venditori redimere, quam emptori revendere. Text. & DD. *in l. 2. C. de pactis int. empt.* Licitum autem est tale pactum. *l. 2. cit. Extrav. 1. & 2. in com. h. t.* modò pretium, quod exigitur in retrovenditione, sit justum, & in prima emptione-venditione, si pactum retrovendendi cedat in utilitatem solius venditoris, seu ut hic solus possit pro libitu redimere, pretium minuatur; si verò cedat in utilitatem solius emptoris, ut hic solus possit revendere, pretium augeatur, juxta prudentem æstimationem oneris alterutri impositi, quod est pretiô æstimabile. Si tempus retrovenditionis certum non sit determinatum, probabiliùs illud ultra 30. annos se non extendit, etsi hæc vel similia verba pacto essent inserta, über kurtz/ oder lang: nun und zu ewigen Zeiten. per *l. 3. C. de præscript. 30. vel 40. annor.*

4 Dico 2. *Consensum* ponere, seu emere & vendere possunt omnes, qui contrahendo se obligare, nec specialiter prohibentur. 2. nemo tamen regulariter, & extra casum, quo id exigit publicum bonum, tenetur vel cogi potest ad vendendum,

vel

vel emendum. Pars 1. sumitur ex *l. 14. C. de contrah. empt.* Specialiter autem prohibentur tutores, & alii, qui ex officio res alienas administrant, emere de rebus pupilli, aut ejus, cujus res & negotia tractant, ob præsumptionem & periculum fraudis. *l. 34. §. ult. l. 64. ff. eod.* nisi nempe palam faciat, h. e. vel cum consensu contutoris, vel cum authoritate Judicis, aut nisi res vendantur publicè sub hasta. Quid possint Prælati & Administratores rerum Ecclesiasticarum quoad harum alienationem, patet ex *tit. XIII. de reb. Eccl. alien.* Pars 2. ex *l. 14. cit.* & *l. 11. præced.* Excipitur adhuc casus, etiam privatæ necessitatis, v. g. si habeas fundum, ad quem non patet accessus, nisi per fundum alterius, modicam vel ferè nullam utilitatem ex eo capientis, iste alter cogi posset ad vendendum tibi fundum justô pretiô. *arg. l. 12. pr. ff. de Relig. & sumpt. & l. fin. ff. de servit. prad. urban.*

Dico 3. *Merx*, seu res, quæ vendi & emi possunt, sunt omnes pretiô æstimabiles, & non exemptæ à commercio humano per Jus Naturale, Gentium, aut Positivum, ac specialiter non prohibitæ alienari. *l. 34. §. 1. ff. de contr. empt.* & ibi DD. Unde emi & vendi nequeunt amuleta Magica, prostitutio corporis, res spirituales vel spirituali annexæ &c. quia Jus Naturale repugnat: viæ, thermæ, & aliæ res publicæ, seu publicis usibus destinatæ, & liber homo, quia hujusmodi à Jure Gentium subtrahuntur commercio humano: venena, nisi per mixturam Medicam salubria evadant, res litigiosæ, res dotales (exceptis certis casibus) etiam consentiente uxore, res specialiter

liter in provinciam invehi prohibitæ, quas vocant *contrabando*, quia Jus Positivum resistit: demum res feudales & emphitevticæ sine consensu domini directi, utpote sine hoc alienari prohibitæ. Econtra emi & vendi apta sunt alia omnia, tam immobilia quàm mobilia, etiam non existentia, modò exspectentur ex ordine & causa naturali exstitura, utì fructus agrorum, fœtus animalium; vel sperentur per accidens aut fortunæ casum, utì captus piscium ex jactu retis &c. quia emitur jus ad rem exspectatam, vel speratam: item nomina, debita, chirographa, & indè resultantes actiones ac jura: item hæreditas jam delata: item officia publica, sæcularia tamen &c. Sumuntur hæc ex *l. 8. & 39. ff. de contr. empt l. 2. 17. & t. ferè t. ff. de hæred. vel act. vendita*, item ex praxi.

6 Quæres, an res aliena & furtiva vendi possit? R. cum distinctione; si & emptor & venditor scivit, rem esse alienam, aut furtivam, emptio-venditio non valet, adeóque nec emptor nec venditor obligatur. *l. 34. §. 3. ff. de contr. empt.* Aliqui id solùm de re furtiva intelligunt propter *l. cit.* alii autem meliùs etiam de non furtiva, aliena tamen propter *l. 27. C. de Evict.* Si solus emptor scivit, non venditor, contractus pariter est nullus, nec poterit emptor rem accipere, vel ad eam sibi tradendam agere, aut, si tradita sit, agere pro casu evictionis, neque pretium, si jam solvit, poterit repetere. *l. 34. cit.* Si denique solus venditor scivit, non emptor, valet quidem contractus, & utrinque oritur obligatio, ac venditor acquirit dominium pretii, emptor verò incipit rem sibi traditam

ditam possidere, consequenter præscribere, imò licitè & validè de novo distrahit. *l. 25. 28. 34. §. 3. ff. eod. l. 11. §. 2. l. 30. §. 1. ff. de act. empti.* traditio tamen rei alienæ venditæ non est immediatè translativa dominii, & emptor tenetur (etiam non receptô pretiô) domino, si comparuerit, rem restituere, relicta tamen ipsi actione de evictione adversùs venditorem, ad quam evictionem iste obligatur, nec potest retinere pretium acceptum, sed debet per hoc, vel per rem recuperatam, domino satisfacere.

Objic. Si in hoc ultimo casu valet venditio rei alienæ, tunc venditor tenetur eam tradere emptori: sed hoc non potest admitti: quia res clamat ad dominum, & Justitia exigit, ut cuique tribuatur jus suum. *pr. Inst. & l. 10. ff. de Inst. & Jur.* & quidem illi, qui fortius habet jus. *l. 31. §. un. ff. Depositi.* Sed dominus utique habet jus fortius, utpote in re, emptor autem solummodo jus ad rem: ergo. R. quamvis in meo *Candidato h. t. n. 25.* concessâ *Ma.* negaverim *Min.* cum Haunoldo & multis aliis propter *l. 30. cit.* nunc autem re meliùs considerata *N. Ma.* concessâ *Min.* & dico, venditorem in foro interno obligari ad rem tradendam domino, si hunc sciat, vel, si ignoret, ad hunc inquirendum, ut tradat, satisfaciendo autem aliâ viâ emptori. *arg. can. 1. caus. 14. q. 1. & c. 4. de R. I. in 6.* Pro foro autem externo, quamdiu aliis aut Judici non constiterit, rem esse alienam, cogendus quidem est venditor ad rem emptori tradendam, de quo casu intellige *l. 30. cit.* non verò, si ante traditionem patefiat dominus rei; tunc enim solùm ad interesse emptori præ-

stan-

standum erit compellendus. *arg. §. fin. Inst. h. t. & l. 62. §. 1. ff. de contrah. empt.*

7 Petes, quid sit *Evictio*, & quando venditor ad hanc obligetur? R. ad 1. Evictio, formaliter spectata, est rei emptæ (vel alio justo titulo acceptæ) per justam Judicis sententiam ablatio, seu avocatio; nam *evincere*, entwehren/ est rem ab aliquo auferre per vindicationis Judicium; quando nempe dominus rem suam alteri datam repetit instituta vindicatione in Judicio, & obtinet. Quoad effectum autem & obligationem venditoris, qua venditor emptori tenetur actione empti, spectata evictio, seu potiùs præstatio evictionis, Gewehr/ Wehrschafft/ Schadloshaltung/ est *resarcitio damni omnis, quod emptor sustinuit ob rem ex suis bonis evictam & ablatam.* Unde emptòr à venditore, qui sibi rem alienam, scienter vel ignoranter, vendidit, postea evictam, prætendere potest non solùm refusionem pretii, quod tempore contractûs statutum est, sed etiam totum interesse, quanti nimirum emptoris interest rem evictam non fuisse, h. e. damnum emergens, lucrum cessans, & expensas, quas facere debuit in rem emptam, & in litem, modò hoc interesse non excedat duplum pretii. *l. 13. 60. 70. ff. de Evict. l. 11. §. 17. l. 43. ff. de act. empti.* Dixi suprà vel *alio justo titulo acceptæ*; quamvis enim de Jure Antiquo evictio solùm in venditione locum habuerit, successu tamen temporis etiam in aliis actibus & contractibus ob paritatem cum venditione saltem utilis actio de evictione dari cæpit. *l. 4. C. de Evict.* cui consonat Jus Bavar. *tit. 8. art. 7.* ibi:

ibi: die Gewehrschafft ist man nit nur in den Käuffen/ sondern auch in anderen contrácten/ als tauschen/ wechslen/ übergaben/ und dergleichen/ schuldig.

R. Ad 2. Venditor rei alienæ aut alteri obligatæ, & propterea evictæ, tenetur quidem emptori de evictione, licèt de hac non fuerit conventum à contrahentibus. *l. 1. ff. l. 6. C. de Evict.* ab ea tamen excusatur sæpius, utì 1. *propter culpam emptoris:* puta, si non laudavit venditorem, h. e. si de mota sibi lite non monuit venditorem saltem ante conclusionem in causa, requirendo, ut liti assistat, & rem venditam defendat. *l. 29. §. 2. ff. l. 8. & 9. C. eod.* ad quam denuntiationem tenetnr emptor, licèt venditor aliunde sciverit, litem esse motam, per Jura *citt. & c. fin. h. t.* dein si emptor sciens rem alienam emit, & de evictione specialiter sibi non cavit. *l. 27. C. de Evict.* si exceptiones sibi competentes non opposuit, vel si constituit imperitum Advocatum aut Procuratorem, vel contumaciter non comparuit in Judicio, vel condemnatus non appellavit &c. & propterea rem amisit. per *l. 56. §. 1. & 3. ff. & l. 19. C. eod.* tunc enim sibi imputare debet. 2. *propter defectum Judicis,* ut si emptor sponte rem reddidit domino, aut cum eo transegit, aut coram Arbitro rem amisit, quia Judicis sententiâ debet res evinci: idem est, si emptor rem amisit casu, vi aut metu per dominum illata, juxta illud Germanicum: für Gewalt ist man zu gewähren nit schuldig. Huc revoca casum, quo res est evicta ex privilegio, v. g. retractûs de Jure vel Consuetudine competentis, restitutionis in integrum &c.

in hoc tamen casu venditor obligaretur ad refundendum pretium, licèt non ad interesse (modò scienter non vendiderit rem alienam) *l. 11. §. 15. & 18. ff. de act. empt.* quia proprium evictionis est id tantùm, *quod interest*; nam refusionem pretii videtur exigere Jus Naturale. 3. *propter defectum justitiæ*, ut si propter errorem, imprudentiam, vel iniquitatem Judicis res fuisset evicta. *l. 51. ff. de Evict. c. fin. h. t.* Demum 4. *propter pactum venditoris*, immunitatem ab evictionis obligatione sibi expressè in contractu reservantis, quod ipsi licet, si ignoranter vendidit rem alienam, aut alteri obligatam.

8 Dico 4. *Pretium*, in emptione-venditione interveniens, essentialiter debet esse 1. verum, non simulatum. 2. pecuniarium, seu pecunia numerata. 3. certum & determinatum. 4. proprium ementis. 5. justum & proportionatum: sed ultima duo non tam ad essentiam, quàm ad justitiam contractûs sunt necessaria. Pars 1. sumitur. ex *l. 36. ff. de contr. empt.* Unde si pro domo v. g. vel alia re magni valoris promitteretur pretium nimis modicum, v. g. tantùm unicus nummus, emptio-venditio non esset vera, sed fictitia vel imaginaria, imò donatio foret. per *d. l. 36. & l. 46. ff. locati.* Pars 2. patet ex §. 2. *Inst. h. t.* si enim merx pro merce, seu res alia, quàm pecunia, tempore contractûs daretur pro re, vel promitteretur, permutatio foret, vel contractus innominatus: si autem conventum fuit, ut daretur pecunia pro merce, licèt postea res alia in solutum detur, manet emptio-venditio. *l. 9. C. de rescind. vend.* Si autem conventum, ut par-

tim pecunia partim res alia pro merce detur, refert, an pecunia excedat rem alteram, & erit emptio-venditio: vel an res altera excedat, & erit permutatio. *arg. l. 6. §. 1. ff. de act. empt. & l. 6. C. de pact. int. empt.* vel an æqualiter se habeant, & juxtà aliquos est contractus innominatus, juxta alios autem meliùs adhuc censetur esse emptio-venditio, vel talis erit contractus, qualem expresserunt contrahentes, cùm contractus ex conventione legem accipiant. *c. 85. de R. J. in 6.* Pars 3. ex §. *1. Inst. h. t.* Unde venditio non erit, si venditor dicat, vendo tibi hanc rem tanti, quanti valet, vel pro pretio, quale dare volueris &c. determinari autem pretium potest non tantùm verbis expressis & absolutè, sed etiam per relationem, v. g. ad tempus, vendo tibi hanc rem pro pretio, quo cras vendetur in foro: vel ad taxationem aliorum, v. g. vendo tibi rem tanti, quanti Judex, vel Cajus æstimaverit aut taxaverit, modò postea taxatio secuta fuerit. *l. 7. ff. de contr. empt.* Pars 4. ex *l. 11. §. 2. ff. de act. Empt.* ubi habetur, quòd emptor debeat transferre dominium pecuniæ in venditorem; quod non fieret, si dominus pecuniæ non esset: secus est in merce, cujus dominium non immediatè transferri debet per traditionem in emptorem, & hinc aliena esse potest. Interim tamen res, alienis nummis empta, fit emptoris. *l. 1. & penult. C. siquis alteri.* nisi sit res Ecclesiastica. *can. 1. caus. 12. q. 3.* & ibi *gl.* Pars 5. ex natura Justitiæ Commutativæ. Pretium justum erit, si sit vel secundùm taxationem legis, statuti, aut consuetudinis; & hoc vocatur *legale* seu *legi-*

timum, atque consistit in indivisibili: vel si sit secundùm proportionem mercis juxta communem hominum æstimationem & judicium, consideratis circumstantiis, nimirum rerum utilitate vel necessitate, penuriâ vel abundantiâ, expensis in illas advehendas factis &c. per *l. 63. ff. ad L. Falcid.* ibi: *pretia rerum non ex affectu, nec utilitate singulorum, sed NB. communiter funguntur*, h.e. ex communi populi sensu taxantur: & hoc appellatur *naturale* aut *vulgare*, neque consistit in indivisibili, sed habet latitudinem; cùm hominum judicia non soleant convenire, & hinc tres illius gradus à DD. statuuntur, qui aliud vocant *Infimum* seu *Pium*, den geringsten Preiß/ aliud *Mediocre* seu *Moderatum*, den mittleren Werth/ & aliud *Summum* seu *Rigorosum*, den höchsten Preiß / oder Anschlag. Quanta inter hos gradus justi pretii debeat esse distantia, ex variis circumstantiis metiendum est, nec una certa regula statui potest: illud certum, quòd tantò major sit hæc latitudo, quantò merx est pretiosior: sic si merx esset talis, cujus pretium summum reputantur esse 105. medium forent 100. & infimum 95. ut exemplificat Palao *tr. 32. d. 5. pu. 2. n. 2.* Econtra si pretium medium rei censeretur esse 10. floreni, supremum forent 11. & infimum forent 9. P. Engel *h.t. n. 11.* cum Laym.

9 Ex quibus infertur 1. justitiam pretii non dependere à libera contrahentium taxatione, ita ut pro libitu vendere aut emere possint pro pretio, pro quo volunt aut possunt. per *l. 63. cit. l. 33. ff. ad L. Aquil. l. 6. §. 2. ff. de Jur. dot. &c.*

1. 3.

l. 3. h. t. ne ob avaritiam venditoris, vel indigentiam aut aviditatem emptoris, exigatur vel detur excessivum, vel vicissim ob sorditiem emptoris, & venditoris necessitatem, detur nimis modicum. 2. pretia rerum tam legitima, quàm vulgaria, pro varietate circumstantiarum & certis de causis variari posse, crescere & decrescere, prout nempe fuerit major vel minor copia merciũ, vel emptorum, major vel minor labor, periculũ, expensæ in asportandis vel asservandis mercibus; item major vel minor affectio in mercem (damnum emergens, aut lucrum cessans) ex parte venditoris, non autem ex parte emptoris &c. 3. licitè vendi rem currente pretio ab eo, qui scit, pretium mercis brevì minuendum, v. g, propter copiam frumenti aliunde advehendi; quia hìc & nunc res adhuc tanti valet; nec venditoris scientia immutat pretium communi judicio vel usu taxatum: sicut vice versa emptor potest pecuniam seu monetam expendere juxta præsentem valorem, qui scit, ejus valorem brevì minuendum.

Objic. 1. *In emendo & vendendo naturaliter concessum est se invicem circumscribere: & licet se circumvenire. l. 22. §. 3. ff. Locati. l. 16. §. 4. ff. de Minor.* ergo licitum est etiam quodcunque pretium exigere vel dare, prout possunt venditores & emptores. 2. Siquis sciat, pretium mercis brevi minuendum, & tamen eam vendat pretio currente non monito priùs emptore, hunc decipit: ergo ipsi facit injuriam, vel saltem lædit charitatem; cùm is non emeret tanti, si sciret imminutionem pretii brevì futuram. R. ad 1. Vel illæ leges errârunt, sicut leges permittentes

præscriptionem cum mala fide: vel tò *concessum est*, & *licet*, idem sonant, ac *permittitur*, ut à Gentium Jure (hoc enim intelligitur per tò *naturaliter*) non puniantur, aut secundùm Leges Civiles conveniri nequeant, qui pretium justô majus acceperunt, vel minus justô dederunt, si læsio non sit ultra dimidium: vel per illam *circumscriptionem*, & *circumventionem* innuitur tantùm solertia & dexteritas ementium vel vendentium cum suo lucro, intra latitudinem tamen justi adhuc pretii. Imò non desunt DD. qui cum Scoto & Laym. putent, non dari obligationem restitutionis faciendæ, si excessus vel defectus ultra latitudinem justi pretii fuerit modicus tantùm, eò quòd nimis durum videatur esse, & vix possibile exactissimam in contractibus justitiam & æqualitatem servare, & sic ratione communis persuasionis non judicent homines se obligari ad faciendam restitutionem. Ad 2. Decipitur quidem, vel potiùs permittitur emptoris deceptio, at non injustè, neque circa substantiam mercis. Nec ille, qui utitur jure suo, lædit charitatem. Aliud foret, si per fraudem induceret: alterum ad emendum currente pretio, mendaciter persuadendo, nihil metuendum de pretio mercium minuendo.

10 Dico 5. Venditor obligatur 1. in ipso hoc contractu aperire vitium rei, si illud sit occultum, vel non facilè adverti à quolibet possit. *l. 1. seqq. l. 10. &c. ff. de Ædilit. Edict.* Si vitium sit circa substantiam rei, ùt si vitrum daretur pro gemma, vel si emptor consensum suum expressè alliget existentiæ aut absentiæ certæ qualitatis, aut tacitè, ut si res vitiosa ad ejus finem parùm vel omnino

non

non esset utilis, aut etiam noxia, emptio-venditio esset nulla: si verò vitium sit solùm circa qualitatem, ut si vendas equum ignavum pro generoso, vel circa quantitatem, ut si vendas vinum aquâ dilutum (quia revera minus das) debet vel aperiri, vel tantùm demi de pretio, quantò minùs valet res ob tale vitium. *Objic.* emptor semper sic est constitutus, ut non emeret rem, si sciret, eam laborare vitiô, etiam accidentali tantùm: ergo etiam accidentale vitium semper necessariò est aperiendum. *R. dist. ant.* est ita constitutus habitualiter. *transeat. Ant.* semper actualiter, expressè vel tacitè alligando suum consensum ad talem qualitatem, existentem vel absentem, *N. Ant. & Cons.*

Obligatur 2. post initum contractum rem venditam tradere, & quidem probabiliùs præcisè; ita ut non satisfaciat præstando emptori interesse. 2. tradere rem vacuam, seu ab alio non possessam. 3. & liberam à servitutibus, pensionibus, ac oneribus, de quibus in contractu mentio non est facta. 4. unà cum fructibus, accessionibus, & pertinentiis. §. non tamen cum effectu dominii semper. Pars 1. constat ex §. 2. *Inst. de donat. & l. 80. ff. de contr. empt.* quamvis enim traditio rei non sit de essentia emptionis-venditionis, intentio tamen tradendi, seu consensus in traditionem est de ejus essentia. Quòd verô non sufficiat præstare interesse, colligitur ex §. 1. *Inst. h. t. & l. 11. §. 2. ff. de act. empti.* ibi: *ipsam rem præstare venditorem oportet, id est, tradere.* Pars 2. habetur *l. 2. & 3. ff. eod.* Pars 3. *l. 1. §. 1. l. 21. §. 1. ff. de act. empt.* Pars 4. *l. 13. & penult. C. eod.* & §. II

& §. 3. *Inst. h. t. l.* 11. *cit.* §. 17. Nomine autem *pertinentiarium* venit, quidquid ad rei venditæ usum perpetuò destinatum est, vel quod habetur pro parte, vel quod terræ aut corpori infixum est, was Erd- Nied- und Nagel-Vest ist. *l.* 13. §. 14. *l.* 17. *ff. eod.* Pars §. *l.* 25. *ff. de contrab. empt.* ibi: *qui vendidit, necesse non habet fundum emptoris facere*, si nempe res sit aliena, quæ fuit vendita. Item si emptor post traditionem rei actualiter non solverit pretium, nec de eo venditor fidem habuerit, vel id exprimendô & solvendi dilationem indulgendô (quod est vendere *creditò*, auf borgen) vel cautionem per pignora aut fidejussores admittendô, vel usuras pretii exigendô; nam venditor rem censetur non absolutè tradere, sed sub conditione, si pretium sit solutum, aut de eo fides habita, consequenter per traditionem solam non transfertur dominium rei venditæ. §. 41. *Inst. de R. D. l.* 19. *ff. de contr. empt. l.* 11. §. 2. *cit.*

Contra 1. partem *objic.* 1. In *l.* 1. *ff. de act. empt.* dicitur; *si res vendita non tradatur, id, quod interest, agitur*: ergo non est necesse, ut venditor determinatè & præcisè tradat rem ipsam. 2. In obligationibus facti, seu faciendi, sufficit præstare, quod interest. *l.* 72. & 81. *ff. de V. O.* sed venditor habet obligationem facti, cùm traditio pertineat ad factum, non ad jus, per *l.* 82. *ff. eod.* R. ad 1. Illa lex, & aliæ plures, quæ adduci possent in contrarium, intelligendæ sunt de casu, quo res ipsa non ampliùs tradi potest. quia v. g. est evicta, destructa, notabiliter deteriorata &c. Ad 2. *dist. ma.* in obliga-

tio-

tionibus facti nudi & simplicis, uti v. g. est ire Romam, pingere tabulam &c. *transf.* quia & in his probabiliter negatur, præsertim de Jure Canonico. per *c.* 1. *de Pactis.* in obligationibus facti *prægnantis*, & *causam habentis*, seu quando per factum transfertur dominium, vel saltem possessio, quale factum est traditio rei venditæ. *N. Ma.*

Quæres, quid Juris, si venditor eandem rem 12
successivè vendidit duobus, & cui obligetur eam tradere? R. 1. Tenetur tradere emptori primo. *c. 54. in 6. & l. 98. ff. de R. I.* R. 2. Si autem tradidit emptori secundo, traditio quidem tenet, & venditio posterior sustinetur regulariter, primus tamen emptor, cui illata est injuria, habet actionem personalem adversùs venditorem ad consequendum interesse, seu ad id, quanti suâ interest, rem alteri venditam & traditam non fuisse. Dixi, *regulariter*; nam in quibusdam casibus præfertur primus emptor, licèt res tradita sit secundo, videlicet 1. si primus emptor fuit Ecclesia, civitas &c. quia his absque traditione acquiritur jus reale, ac dominium. 2. si primo emptori tanquam creditori fuit res in specie antecedenter jam hypothecata, quia per hypothecationem citiùs acquisivit jus reale. 3. si secundus emptor fuit malæ fidei, & scivit, rem fuisse jam alteri venditam, saltem spectato Jure Bavar. *tit. 7. art. ult.* 4. si emptor concurrat cum donatario, vel alio, ad quem res priùs empta pervenit titulô merè lucrativô, ut notant DD. ex æquitate.

Obligatur venditor 3. resarcire damna, quæ 13
occasione rei venditæ ex ipsius non solùm dolo & culpa lata, sed etiam ex culpa levi passus est

emptor. *arg. l. 5. §. 2. ff. Commod.* quia emptio-venditio est contractus, utriusque contrahentis utilitatem ex æquo respiciens. Demum obligatur 4. præstare evictionem, juxta superiùs dicta, de Jure Communi. Interim in quibusdam locis praxis habet, ut venditor de evictione non teneatur, nisi de ea expressè conventum sit. Cujusmodi praxim vigere in Austria, cum Sutting. testatur D. Greneck *h.t. n. 9.*

14 Dico 6. Emptor econtra obligatur venditori 1. dare pretium justum, saltem infimum, de quo conventum est, & quidem statim post mercem acceptam, si venditor exigat, ita ut pretium fiat venditoris. *§. 2. Inst. h.t. & l. 41. ff. de V.O. l. 11. §. 2. ff. de act. emp.* unde debet aperire vitium monetæ, si fortè esset adulterina, aut minùs valeret, quàm putaret venditor: aperire bonitatem mercis, si meliorem pro viliore empta ex errore offerret venditor: si autem hæc non aperuit, debet eòusque augere pretium, ut evadat justum. Obligatur 2. ad usuras, si in mora solvendi ex culpa etiam levi tantùm fuerit, nisi venditor consentiat in dilationem. *l. 13. §. 20. ff. eod.* si autem dilationem concedat, & de usuris expressè non paciscatur, non tenetur ad illas emptor. 3. compensare expensas à venditore in rem factas, non tantùm necessarias, sed etiam utiles, quas ipse emptor verisimiliter fuisset facturus. *l. cit. §. 22.* 4. resarcire damna, etiam culpa levi venditori illata propter non solutum pretium in debita quantitate, qualitate, loco, tempore. *arg. l. §. §. 2. ff. commod. l. 1. §. 3. ff. de peric. & commod. rei vend.*

Quæ-

Quæres, penes quem sit periculum rei ven- 15
ditæ, nondum tamen traditæ, seu quis ferre debeat damnum, si res vendita post contractum pereat vel deterioretur, ut subinde contingit? R. Si res in specie, perfectè, & absolutè sit vendita, regulariter est penes emptorem, ut iste debeat ferre damnum. Communis contra Vult. & Guiac, ex apertis textibus in *l. 7. 8. 16. ff. l. 1. 4. seqq. C. eod. & §. 3. Inst. cit.* Aliud foret, si non res determinata ac in specie, sed in genere, v. g. aliquis equus ex stabulo, 20. mensuræ vini &c. tunc, si periret unus equus, deberet venditor alium tradere quamdiu supereſt ipsi equus, ac in posteriori casu, ubi neque dolium, ex quo vinum tradi deberet, fuit determinatum, deberet alitunde procurare 20. mensuras vini; quia genus non perit, ut ajunt Juristæ. Aliud quoque esset, si venditio fuisset facta sub conditione, & hæc nondum evenisset, item si venditio nondum esset perfecta, ut si vendita est quantitas, v. g. frumentum, ac in singulas mensuras vel modios certum pretium taxatum, & mensuratio nondum contigit. Sicut autem periculum, ita & commodum rei venditæ, nondum traditæ, debet esse penes emptorem. §. 3. *& l. 7. citt. l. 13. 16. C. de act. empt.* cùm æquitas naturalis dictet, ut ad eum pertineant commoda rei, ad quem spectat periculum, & damna. Dixi, *regulariter*; nam periculum est penes venditorem, si ita expresè fuerit conventum: si res pereat vel deterioretur dolô aut culpâ, etiam levi, venditoris: si venditor in tradendo commisit moram culpabilem, ac interea res apud ipsum, casu etiam fortuito, periit: si

res

res pereat ex vitio contractum præcedente: si res ante traditionem addicatur fisco; tunc enim venditor debet refundere pretium emptori. *l. 33. ff. locati*, DD. passim.

Objic. 1. Quælibet res perit: & fructificat domino suo: ut habet commune brocardicum ex *l. 9. C. de pignorat. act.* sed venditor ante traditionem rei manet dominus, 2. pecunia, si pereat ante solutionem, perit emptori; ergo & res, si pereat ante traditionem, perit venditori. 3. æquitas postulat, ut emptor non simul percipiat fructus rei venditæ, & simul fructus pretii, si istud nondum solvit: ergo saltem in casu, quo emptor nondum solvit pretium, non ad ipsum pertinet commodum rei. R. ad 1. Pro hoc casu aliter disposuerunt Leges, quia dominus, quamprimum emptor offert pretium, & petit rem sibi tradi, tenetur tradere, & sic transferre dominium. Ad 2. *dist. Ant.* si pecunia in genere ac indeterminata, ut ordinariè fit. *C. Ant*, & tunc *N. Conc. & parit.* nam venditor est debitor certæ speciei, qui hoc ipso, quòd res pereat, liberatur à traditione & præstatione illius. *l. 37. ff. de V.O.* econtra emptor est debitor generis: genus autem non perit. per *l.* 11. *C. si certum pet.* Ad 3. si venditor non exigat pretium (uti posset, si traderet rem) censetur illud & ejus commoda gratis relinquere emptori unà cum fructibus rei venditæ. Si autem rem traderet & emptor ex culpa non solveret pretium, posset ab emptore exigere fructus pretii seu usuras consuetas, &, donec has unà cum pretio consequeretur, fructus rei, ante illius traditionem perceptos, retinere tanquam pignus; iis autem receptis

ceptis debet restituere emptori fructus rei. per *l. 13. §. 8. l. 25. ff. de act. emp.*

Dico 7. Ex his mutuis obligationibus nascitur 16
actio empti & venditi, seu *ex empto & vendito*. Actio empti competit emptori contra venditorem ad rem sibi tradendam, & ad præstandum, quidquid ex natura contractûs, & æquitate, vel pactis adjectis debet præstare venditor. *l. 1. pr. & §. 1. l. 11. ff. eod.* Actio venditi econtra competit venditori ad solvendum sibi pretium, & ad præstandum, ad quod emptorem vi contractûs obligatum esse diximus. *l. 13. §. 19. ff. & l. 1. C. eod.* Sed istæ actiones in effectu intentari non possunt, nisi alterutra pars priùs impleat contractum, nempe emptor pretium solvendô, venditor autem actualiter rem tradendo, aut nisi habeatur pro tradita, ut si ante traditionem casu periisset. *l. 13. §. 8. l. 25. ff. citt.* Nisi enim hæc fiant, semper per exceptionem repelli potest agere volens. *l. 13. & 25. citt.* Sed quis priùs tenetur implere contractum? R. qui priùs exigit, ut alter impleat.

Dico 8. In ordine ad disolvendam emptio- 17
nem-venditionem dantur adhuc ex empto & vendito duæ aliæ actiones. Prima est ex *Ædilitio Edicto*, altera ex *l. 2. C. de rescind. vendit.* Ex *Ædilitio Edicto* datur emptori adversùs venditorem, qui rem notabiliter vitiosam vendidit, & vitium non aperuit, duplex actio, una vocatur *Redhibitoria*, ut nempe venditor rem redhibeat, seu iterum habeat sive recipiat, & rescisso contractu pretium cum usuris, & cuncta alia restituat in integrum, compensando damna & interesse.

l. 21.

l. 21. 23. 27. 29. 54. 58. ff. de Ædilit. Ed. l. 13. pr. ff. de act. empt. Excipe, nisi & ipse venditor ignorâsset vitium; tunc enim non ad damna & interesse, sed ad solum pretium compensandum foret obligatio. *l. 13. cit.* Durat hæc actio de Jure Communi solùm per semestre, seu 6. menses. *l. 19. §. ult. ff. de Ædil. Ed.* Imò si ob solas res accessorias agatur, durat tantùm 60. diebus. *l. 38. ff. eod. pr.* Altera vocatur *æstimatoria*, seu *quanti minoris*, qua convenitur venditor non ad evertendum contractum, sed ut remittat vel refundat tantum de pretio, quantò minoris emisset emptor, si vitium sciviſſet. *l. 61. ff. eod.* licèt absolutè emisset, si vitium sciviſſet. Et hæc actio durat per annum utilem duntaxat. *l. 19. §. ult. cit.* non obstante, quòd reliquæ actiones empti & venditi, utpote personales, rei persecutoriæ, & utrinque in hæredes transitoriæ, durent 30. annis, & perpetuæ sint. Porro, si vitium fuerit tale, ut res empta omnino non fuisset eo cognito, vel ut emptori vix usui sit, in arbitrio emptoris est, actionem redhibitoriam vel æstimatoriam intentare. *l. 25. §. 1. ff. de except. rei jud.* quod quidem satis multi etiam affirmant de casu, quo vitium fuit tale, quo cognito nihilominus res empta fuisset, at non tanti: sed meliùs negat hoc Huberus *tit. de Ædil. Ed. n. 3.* & solùm concedit æstimatoriam; partim quia *l. 25. cit.* loquitur de vitio, *quod actor emptur rus non fuerit*, partim quia redhibitoria requirit vitium, quod usum impediat. *l. 1. §. 8. ff. de Ædil. Ed.* partim quia iniquè videtur petere rescissionem contractûs, quia aliàs, licèt minoris, emisset. Indulgent tamen aliqui tum venditori, tum Judici, ut red-

redhibita re contractus rescindatur, licèt emptor æstimatoriâ egerit, si velint, vel Judici visum fuerit. per *l. 43. §. 6. ff. eod.* Unum adhuc adverto, has actiones non solùm dari ob vitium rei venditæ, sed etiam ob defectum determinatæ qualitatis, quam venditor asserveratò dixit, vel promisit. *l. 1. §. 1. l. 18. ff. eod.* non verò, si solùm generaliter per modum commendationis aliquid dixit; unde illud: **Ein jeder Kramer lobt sein Waar.**

Dico 9. Actio *Legis 2. C. de rescind. vend.* in 18
contractu emptionis-venditionis (idem ex æquitate & paritate rationis communiter asserunt de aliis contractibus onerosis, locationis-conductionis, permutationis, cambii &c. excepta tamen transactione) datur læso ultra dimidium justi pretii, vi cujus regulariter petere potest disjunctivè vel rescissionem contractûs, vel ut addatur aut dematur de pretio, donec evadat justum, ita tamen, ut in arbitrio lædentis sit, utrùm malit rescindere contractum, vel pretium augere, aut de eo, usque ad justitiæ limites, remittere: si tamen lædens sit emptor, & eligat rescissionem contractûs, non tenetur fructus interea ex re perceptos unà cum re restituere, si ignoranter læsit, & sine culpa aut dolo. text. & DD. *in d. l. 2. l. 8. C. eod. & c. 3. & 6. h. t.* Dixi 1. *regulariter*; nam hæc actio non competit, si læsus expressè & specialiter renuntiavit huic remedio. per *l. 2. cit.* si venditor donet defectum pretii: si res casu fortuito periit, vel devenit ad tertium possessorem bona fide & titulo oneroso; quia in hoc casu non ampliùs datur optio, vel potestas reddendi rem venditam, quamvis detur potestas & obligatio reducendi pretium ad

justi-

justitiam. Dixi 2. *si tamen lædens sit emptor &c.* propter *c. 11. de reb. Eccl. alien.* & hanc rationem, quia penes emptorem sicut est periculum, ita & comodum rei venditæ, adeóque & fructus, esse debet, si sit bonæ fidei. Dixi 3. *ultra dimidium justi pretii*; si enim læsio contingat in dimidio, vel infra dimidium, in foro externo non datur actio. *l. 2. cit.* ne quidem de Jure Canonico. *c. 3. & 6. citt.* ne tribunalia obruantur nimis multiplici lite: quamvis pro foro interno lædens, etiam ignoranter, teneatur cognitâ injustitiâ pretii defectum supplere, vel excessum restituere, nisi tam modica esset læsio, ut ex comuni persuasione fideliũ nec in foro interno attendatur, vel nisi lædens præscripsisset.

Sed quando censetur esse læsio *ultra dimidium*? R. Si læsio contingat ex parte venditoris, facilè convenit inter Auctores, tunc esse ultra dimidium, quando nec dimidiam justi pretii infimi partem accepit pro re vendita, v.g. si rem infimô pretiô valentem 100. florenis vendidit pro 49. Si verò contingat lædi emptorem, in diversa abeunt: aliqui attendunt datum & acceptum, seu pecuniam datam & mercem acceptam, atque dicunt, tunc emptorem lædi ultra dimidium, quando merx non attingit medietatem valoris pretii, & emptor duplô plus dedit, quàm accepit, v.g. si pro re valente 100. florenis plùs quàm 200. v.g. 201. dedit. Sic sentiunt multi cum Fachin. & Haun. observat Camera Imperialis teste Mynsi. *cent. 4. obs. 73. n. 3. 4.* & ordinat Jus Bavaricum *tit. 7, art. 2.* Alii econtra cum Molin. P. Friderich, & communiori putant Juri Communi & æquitati conformius esse, si solum

lum pretium attendatur, & tunc emptorem lædi ultra dimidium *justi pretii*, si rem 100. florenis in summo pretio valentem emit pro 151. quia dimidium pretii respectu 100. sunt 50. atque notant, si emptor duplô plus daret, eum potiùs in altero tanto, seu in toto pretio lædi, quàm præcisè ultra dimidium. Utraque sententia est probabilis. Attendenda igitur Statuta locorum, & Praxis curiarum.

Dico 10. In ordine ad dissolvendam emptionem-venditionem datur adhuc alia specialis actio orta ex Jure *Retractûs* seu *Protimiseos*, Einstandt-Recht / Vor-Kauff / Abtrib / Einlösung / vi cujus aliqui possunt rem immobilem alteri venditam ad se retrahere, à quocunque possessore, seu rescissa priori venditione pro se emere, oblatô tamen eodem pretiô, & refusis expensis, quos fecit primus emptor. Ita DD. communiter, qui observant, hanc actionem esse *personalem*, quæ dicitur *in rem scripta:* intentandam proprio nomine: & durare tantùm per annum utilem à cognita alienatione computandum. *2. feud. 9. §. 1. & c. 8. de in integr. restit.* &, licèt jus Retractûs (saltem Gentilitium) abrogatum sit in *l. 14. C. de contr. empt.* illud tamen rursus restauratum esse putant tum à Jure Canonico. *c. 8. cit.* tum ab Imperatore Friderico *5. feud. 13.* tum universali consuetudine: quæ proin, utì & statuta, attendi debet ferè unicè. Dividunt in *Legale*, quod competit vi legis, statuti, consuetudinis: sic dominus directus in venditione rei emphyteuticæ, & in venditione rerum sub hasta ille, cui plus debetur, aliis emptoribus præfertur. *l. ult. C. de Jur. emphyt. l.* 19

1. ff. de privileg. creditorum. vel potiùs *l. 16. ff. de reb. auth. Jud. possid.* quæ lex est prima *privileg. creditor.* quæ rubrica in Corpore Juris non exstat sub his verbis, quamvis sub illis citari soleat, & incipiat à *d. l. 16.* In *Gentilitium*, quod competit proximis consanguineis alicujus familiæ quoad bona avita, Stammen-Güter/ extraneo vendita. Et in *Conventionale*, quod competit ratione pacti specialis, vi cujus res, si vendatur, certæ personæ vendi debet. per *l. 75. ff. contr. empt.* Differt hoc ultimum à pacto de retrovendendo, quòd vi hujus inducatur obligatio præcisa revendendi, vel reluendi: in illo autem solùm ex supposito, quòd quis aliunde velit rem vendere. Hoc jus Retractûs Conventionale differt à reliquis duobus, quòd transeat ad hæredes, ac aliis cedi possit, & quòd non pariat actionem in rem scriptam, consequenter non detur contra tertium possessorem, in quem res à primo emptore fuit translata. Plura de Jure Retractûs videri possunt apud Tiraq. Berlich. & Cancellarium Schmid *ad Statuta Bavar. tit. 10.* ubi aliqua singularia occurrent.

TITULUS XVIII.

De Locato & Conducto.

SUMMARIUM.

1. *Quid & quotuplex sit Locatio-Conductio.*
2. *Quinam locare, & conducere possint.*
3. *Quæ res locari, & conduci.*
4. *Qualis esse debeat pensio locationis.*

§. Ad

5. *Ad quid obligetur locator tam rerum, quàm operarum.*
6. *An succeſſor teneatur ſtare locationi anteceſſoris.*
7. *Ad quid teneatur Conductor tam rerum, quàm operarum.*
8. *Actio Locati & Conducti.*
9. 10. 11. *Quid & quotuplex ſit Emphyteuſis.*
12. *Præſertim Alterata, Bavaris propria.*
13. *Ad quid obligetur Dominus emphyteuſim concedens.*
14. *Ad quid Emphyteuta.*
15. *Quæ Actio oriatur ex contractu Emphyteutico.*
16. 17. *Quibus modis finiatur Emphyteuſis, & fiat caduca.*
18. *Quid requiratur ad incurrendam caducitatem.*

LOcare, verleihen/ vermiethen/ verpachten/ verdingen/ hoc loco eſt vel concedere rem ad uſum, vel addicere operam, pro mercede. Qui dat mercedem, *conductor* dicitur; qui accipit mercedem, *locator* appellatur univerſaliter; nec enim locatio ſine conductione, nec iſta ſine illa conſiſtere poteſt, ſicut nulla emptio ſine venditione, & viciſſim. Definitur locatio-conductio eſſe *contractus conſenſualis, quo uſus rei, vel opera perſonæ, conceditur alteri pro certa mercede. pr. Inſt. h. t. l. 2. ff. Locati.* Unde tria eſſentialiter involvit. 1. conſenſum mutuum, non verò traditionem. 2. rem utendam, vel aliquam ab altero operam præſtandam. 3. locarium, ſeu certam mercedem & penſionem. Quare differt ab *Emptione-* 1

ptione-venditione, cum qua aliàs magnam habet affinitatem, utì & à *Mutuo*, quia rei usus tantùm, non dominium, conceditur in locatione-conductione: item à *Commodato*, quia pro usu concesso mercedem accipit locator. Quomodo differat ab *Emphytevsi*, ex infrà dicendis apparebit. Ab *Admodiatione* vix differt aliter, quàm quòd in hac integræ alicujus provinciæ, vel districtûs, vel alterius rei reditus & fructus alteri concedantur percipiendi pro certa pensione. Dividitur locatio-conductio 1. in *perpetuam*, & *temporalem* seu ad certum tempus. 2. In *Regularem*, in qua res ad usum concessa restitui debet in specie finito usu: & in *Irregularem*, in qua convenitur de re solùm in genere restituenda, seu ut restituatur tantundem, quantum est acceptum; & sic, quia videtur transferri dominium rei, degenerat in Mutuum, vel contractum Innominatum. 3. & principaliter in locationem *rerum*, v. g. domûs, equi, prædii &c. & in locationem operarum vel operæ, quam quis alteri promittit vel præstat pro mercede, utì famuli, Officiales &c. Huic vicina est locatio *operis*, nempe faciendi, quæ etiam dicitur locatio *facti*, ut si petas ab opifice, vel artifice opus, vel artefactum, v. g. horologium faciendum, tabulam pingendam, vel ut auriga te vehat Augustam &c. pro certa mercede. Et in hoc casu locator operæ, qui accipit mercedem, est conductor operis, & viciſſim conductor operæ, qui dat mercedem, est locator operis. *l. 22. §. 2. ff. locati.*

2 Dico 1. Locare & conducere possunt omnes, seu consensum ponere, qui contrahere & contrahendo

hendo obligari, nec ſpecialiter prohibentur. Communis. Conducere autem prohibentur milites prædia ruſtica ad colendum, perſonæ Eccleſiaſticæ ex cauſa quæſtûs & negotiationis, opifices artem ſtreperam exercentes vicinas ſcholis publicis ædes. Conſenſus autem poteſt etiam eſſe tacitus, utì ſi ſciente & patiente locatore conductor finito conductionis tempore remaneat in re conducta; quia cenſetur eſſe tacita relocatio vel reconductio. *l. 13. §. fin. ff. Locati. l. 16. C. de Locato.* ſi locatum ſit prædium Ruſticum, reconductio tali caſu cenſetur eſſe facta ad integrum annum; ſi Urbanum, v.g. ædes ad habitandum, ad tantum tempus, quantum priùs, fuit expreſsè determinatum, vel ordinariè determinari ſolet.

Dico 2. Locari & conduci poſſunt res omnes, 3
tam mobiles quàm immobiles, incorporales æquè ac corporales, etiam alienæ (obligatur tamen locator præſtare evictionem) modò res non ſint fungibiles, ſeu quæ ipſo uſu conſumuntur, aut poſitæ ſunt extra commercium humanum: item quælibet operæ, modò ſint honeſtæ, & non liberales, v. g. Profeſſorum, Advocatorum &c. hæ enim ultimæ non mercedem, ſed ſalarium vel honorarium admittunt. Communis ex *l. 1. ſeqq. ff. l. 6. C. eod.* Excipe ſervitutes reales, v. g. actûs, viæ, juris paſcendi &c. quæ ſine prædiis, quibus cohærent: & res immobiles Eccleſiæ, quæ ſine ſolennitatibus Juris ultra triennium (vel vi conſuetudinis ultra novennium) locari nequeunt. *l. 44. ff. h. t. Clem. 1. & Extrav. Ambitioſæ. int. Com. h. t.*

Dico 3. Merces ſeu penſio locationis debet eſſe 4
certa & determinata. *§. 1. Inſt. l. 25. ff. h. t. pr.* Item

justa, & proportionata usui, vel operæ, saltem intra latitudinem infimi & summi gradûs; quia sic exigit Justitia Commutativa. Demum *pecuniaria*, saltem in locatione operarum, & rerum fruges non ferentium. *pr. Inst. h. t. l. 5. §. 2. ff. de præscriptis verbis.* Si verò res frugifera, fundus, prædiũ &c. locetur, potest pro mercede constitui pars fructuum. *l. 35. ff. in fine. l. 8. l. 21. C. h. t.* vel alia res fungibilis. Quòdsi non de certa quantitate fructuum conventum esset pro pensione, sed de incerta, v. g. de dimidia, vel quarta parte, vel alia quota fructuum, quæ pro majori vel minori fertilitate anni major vel minor esse solet, non tam locatio, quàm species societatis, vel contractus innominatus est, quia certa ac definita pensio non est, vocatúrque *affictus*, colonus verò *partiarius*, vel *dimidiarius*, penes quem etiam est periculum ac impensæ.

5 Dico 4. Locator *rerum* obligatur conductori 1, usum rei locatæ concedere modo & tempore per conventionem determinato. *l. 15. ff. eod.* proinde 2. ante tempus conventum non revocare rem locatam, & conductorem non expellere. *c. 1. l. 3. & 21. C. eod.* nisi improvisa supervenerit justa revocandi causa, ut si ipse locator re sua ex improviso indigere incipiat, vel si hæc opus habeat reparatione, modò in his casibus remittat de pensione pro rata temporis: si conductor illâ abutatur, destruat, deterioret, meretrices, fures &c. in domum conductam introducat. *l. 3. cit. c. 3. h. t.* & in hoc casu nihil tenetur remittere de pensione, licèt ante tempus finitum expellat conductorem vel inquilinum. *Auth. qui rem C. de SS. Eccl.* si conductor per biennium non solverit mercedem

dem. *l. 54. 56. ff. h. t.* si locator rem locatam vendat, donet alteri &c. & talis successor particularis nolit stare locationi priori. *l. 9. C. eod.* & hinc illud: **Kauff geht vor Miethe.** at in hoc casu locator tenetur conductori ad interesse, quanti nempe ipsius interest, rem ante finitum usum sibi esse ademptam. Sed de hoc casu plus infrà. 3. reparare in re locata, quæ sunt necessaria ad usum, *l. 15. cit. §. 1. 2.* 4. resarcire damna conductori illata ex vitio rei locatæ non manifestato. *l. 19. §. 1. ff. eod.* item 5. damna dolô, culpâ latâ, & levi causata conductori. 6. refundere expensas, forsan à conductore factas in ipsam rem locatam, non modò necessarias, sed etiam utiles, quas cum præscitu & consensu locatoris, & modicas, quas etiam sine jus præscitu fecit. *l. 55. l. penult. ff. eod.* ut si refecit fornaces, januas &c. si soleis ferreis armavit equum sibi locatum; quia hæ expensæ etiam post tempus locationis durant pro commodo locatoris: expensas verò, quas conductor facere debuit non in rem, sed in ea, quæ præcisè ad usum serviunt, v. g. instrumenta ad arandum, metendum &c. non tenetur refundere locator. 7. demum remittere proportionaliter de pensione, si conductor sine sua culpa uti non potuit re sibi locata, vel non semper, aut, si ea frugifera sit, per accidens nullos exinde vel modicos tantùm fructus percipere, nisi damnum esse valde modicum. *c. 3. l. 15. citt. l. 25. §. 6. ff. eod.* Si verò locator ipse per suam culpam aut iniquitatem impediret conductorem ab usu, vel perceptione fructuum, huic teneretur etiam ad interesse. *Objic.* In emptione-venditione, quamprimum consensu

perfecta est, omne periculum rei venditæ transit in emptorem: ergo etiam in locatione-conductione, per consensum perfecto, mox omne periculum & damnum pertinet ad conductorem; quia hi duo contractus iisdem ferè regulis innituntur. *pr. Inst. & l. 2. ff. h.t.* & *N. Conf.* non enim in omnibus eodem modo regulantur hi duo contractus, præsertim quoad periculum rei venditæ & locatæ; quia per venditionem completam transfertur dominium, & licèt res necdum sit tradita, emptor tamen fictione Juris jam habetur pro domino quoad periculum: in locatione autem solus conceditur usus rei.

Dixi, *locator rerum*; nam locator *operarum* tenetur 1. exhibere operam & laborem fideliter per totum tempus conventum. *l. 15. cit. §. 6. l. fin. C. de condict. ob causam.* proin, si ex negligentia vel imperitia non præstitit, quod promisit, tenetur pro rata mercedem remittere, vel acceptam restituere, imò per *§. ult. Inst. de V. O.* etiam ad interesse. Aliud est, si ex parte conductoris fuit culpa, & impedimentum positum, ut si dominus famulum ante tempus expellat; tunc enim per *l. 38. pr. ff. h.t.* locatori, seu famulo, debetur tota merces, saltem si operas suas pro reliquo tempore alteri non locavit, vel locare non potuit pro congrua mercede. Sicut viciſſim, si locator, v. g. famulus, ex malitia, culpa sua, aut absque justa causa recedat ante tempus finitum, amittit, pro foro externo saltem, totam mercedem, & obligatur domino ad damna indè secuta. per *l. 15. §. 6. cit. & l. 55. §. fin. ff. eod.* nisi nempe dominus statim habere possit alium famulum æquè idoneum; tunc enim cessat

obli-

obligatio ad damna, imò pro foro interno debetur ipsi merces pro rata temporis & operæ præstitæ, sicut etiam pro foro externo, si discedat ex rationabili causa. Sed quid Juris, si opere fuerunt impeditæ casu fortuito, & ex neutrius culpa? R. circa hoc d. Jura & DD. perplexè ac intricatè loquuntur. Aliqui absolutè obligant locatorem ad remittendam mercedem, si nihil præstitit, vel saltem ad partem pro ratione non præstitæ operæ. Alii tribuunt eidem totam mercedem. Alii permittunt ipsi retinere acceptam, non verò promissam petere. Alii jubent abstinere à petitione vel retentione mercedis, si casus fortuitus evenit ex parte locatoris: econtra permittunt eandem, si ex parte conductoris. Alii demum attendunt, an locatori natum sit damnum, vel lucrum cessans, ex eo, quòd uni suam operam addixerit, ac propterea amiserit occasionem alteri eam locandi, vel non? in priori casu tribuunt ipsi mercedem, in posteriori negant. Unde nihil absolutè decerni potest, sed spectatis casuum particularium circumstantiis ex æquitate & judicio viri prudentis vel Judicis rem oportet decîdere. Primi & ultimi Doctores magnam pro se rationem, imò & praxim habere videntur. Textus autem Juris, quos singuli ex quintuplici classe prædicta afferunt, apparentiam habent & difficultatem suam, ut videre est apud P. Böckn *h. t. n. 13. & seqq.* Teneatur 2. ad interesse & damna, quæ conductori infert etiam per culpam levem, quia iste contractus in utriusque contrahentis utilitatem cedit. *arg. l. 5. §. 2. ff. Commod.* Sic pastores gregum, si

eorum culpâ, etiam levi, pereat pecus, tenentur ad restitutionem.

6 Quæres, an locatoris rerum successor teneatur stare locationi à prædecessore factæ? R. 1. Si est successor universalis, nempe hæres, tenetur. *§. fin. Inst. & l. 10. C. h. t.* si est particularis ex titulo emptionis, donationis &c. non tenetur. *l. 9. C. eod.* Unde illud: Kauff bricht Bestandt. R. 2. Si res ad Ecclesiam pertinentes validè elocavit Prælatus vel Rector Ecclesiæ, obligatur & successor usque ad præfinitum tempus. *arg. l. 8. ff. de administr. tutor.* Si verò res proprias, vel ad suam mensem pertinentes, vel Parochus suos reditus Beneficiales, non obligatur successor. gl. & DD. *in c. fin. Ne Prælati vices suas.* cùm antecessor non possit præjudicare successori quoad reditus, qui post obitum illius statim pertinent ad hunc. *c. fin. de Off. Ord. in 6. Trid. s. 25. c. 11. de ref.* Unde successor Parochus nec tenetur stare emphytevticationi Mansi vel prædii Parochialis, vulgò Widthumb-Hoff/ si ad Parochum, & non ad Ecclesiam pertineat. D. Collega Herman. Ant. de Chlingensperg *in differentiis inter Jus Bavar. & Commune ad tit. 21. art. 7.* Land-Recht.

7 Dico 5. Conductor *rerum* econtra obligatur locatori 1. re conducta uti ut bonus pater familias, nec ad alium adhibere usum, quàm qui conventus est; id enim natura negotii exigit. 2. rem conductam non deserere ante finitum conductionis tempus, nisi justa subsit causa v. g. periculum ruituræ domûs conductæ, si ingruat bellum vel pestis &c. Et, si sine justa causa recedit,

cedit, tenetur ad totam pensionem. *l. 15. §. ult. l. 27. l. 55. ff. h. t.* 3. rem conductam convento tempore in specie restituere. *l. 25. C. h. t.* Item 4. damna locatori illata per suam culpam, etiam levem, resarcire. *l. 9. §. 4. 5. l. 11. §. 3. ff. eod. arg. l. 5. cit.* ut si domus per culpam inquilini, seu conductoris, aut domesticorum, conflagret, confringantur fornaces, fenestræ &c. Notant tamen DD. ex *l. 27. §. 9. ff. ad L. Aquil.* conductorem ex culpa domesticorum non teneri, si aliàs sedulos & bonos domesticos induxit vel selegit, aut, ut notat Gail 2. *observ. 21. n. 6.* nisi famulus delinquat aut culpam committat circa officium sibi commissum, ut si stabularius in stabulo negligenter custodiat ignem, & indè comburatur domus. 5. integram mercedem solvere, & quidem tempore per conventionem, aut loci consuetudinem determinato, vel saltem post finitum usum, ita ut, si in culpabili sit mora, etiam teneatur ad usuras. *l. 17. C. h. t. l. 32. §. 2. ff. de usur.* Excipe, nisi ob causam extrinsecam vel casualem anni sterilitatem ex re frugifera sibi locata nihil vel parùm de fructibus percipere, vel alia re competenter uti non potuerit; tunc enim juxta proportionem poterit de mercede conventa detrahere, non obstante, quòd augere mercedem non teneatur ob immodicam anni fœcunditatem vel lucrum. *l. 25. §. 6. ff. h. t.* Ratio disparitatis est, quòd conductor certet de damno, locator autem de lucro; ac ideo ob fertilitatem majorem iste non permittitur augere mercedem. Si una merces fuit constituta pro integra locatione ad plures v. g. annos, demum eâ integrâ finitâ statuetur, utrùm remissio

mer-

mercedis facienda sit. Dixi, *conductor rerum*; conductor autem *operarum* tenetur pariter ad solvendam integram mercedem debito tempore, v. g. post operam præstitam, vel opus confectum, & in casu moræ ad usuras, item non recedere à contractu, v. g. famulum non dimittere &c. absque justa causa, ante finitum locationis tempus; ferè sicut de conductore rerum est dictum.

8 Dico 6. Ex his mutuis obligationibus nascitur *actio locati*, & *conducti*, seu *ex locato*, & *conducto*; actio locati datur locatori adversùs conductorem in ordine ad mercedem & alia præstanda, ad quæ diximus obligari conductorem: actio conducti autem conductori adversùs locatorem, ut sibi rem tradat ad liberum usum, exhibeat operas, & alia præstet, ad quæ locatorem obligari vidimus. Communis ex *pr. Inst. l. 10. 17. 34. &c. C. h. t.* Utraque est personalis, rei persecutoria, directa, perpetua, & (nisi sit locatio-conductio operarum) utrinque transitoria ad hæredes, seu hæredibus utriusque competit contra hæredes utriusque. Restat, ut aliqua dicamus adhuc de contractu locationi simul & venditioni, ex qua utraque videtur esse conflata, valde affini, eóque usitatissimo, nimirum

De Emphytevsi.

9 *Emphytevsis* sumitur 1. *formaliter*, seu pro ipso contractu emphytevtico, quo sub certis conditionibus alteri conceditur res vel fundus colendus, nimirum ut vel ex sterili reddatur fertilis, vel ut me-

melioretur, aut in sua fertilitate conservetur. 2. *effectivè*, seu pro jure emphytevtico, h. e. dominio utili, quod transfertur in colonum, dominiô directô seu proprietate penes concedentem remanente: concedens appellatur *dominus directus*, der Grundt-Herr / colonus autem accipiens dicitur *emphytevta*, der Mayer / Gilt-Baur / Hub- oder Hoffs-Mann / Hübner / vel, si hoc jus habet hæreditarium, Erb-Rechter / Erb-Beständer. 3. *objectivè*, seu pro re ipsa in emphytevsim concessa, Germanicè vocatur Gilt-Hof / Hoff-Guet / Hueb / Baurn-Lehen: item, si cum hæreditario jure concessa est, Erb-Recht / Erb-Bestand / Erb-Lehen / Erb-Zünf-Guet. Juxta primam acceptionem

Dico 1. Emphytevsis est contractus, quo res immobilis cum translatione dominii utilis, retentô dominiô directô seu proprietate, alteri colenda & fruenda conceditur vel in perpetuum, vel ad certum tempus, vel ad vitam unius aut plurium, sub onere laudemii pro investitura seu admissione, & certæ pensionis realis, domino directo, tum in recognitionem dominii directi tum in compensationem fructuum, certis temporibus persolvendæ. Ita communis quoad rem ipsam. Dixi 1. *contractus*, nempe consensualis, nec traditionem, nec scripturam essentialiter & per se requirens, item bonæ fidei, non stricti Juris, ut habet verior. Originem suam debet Juri Gentium, modernam formam Imperatori Zenoni, adeóque Juri Civili *§. 3. Inst. de Locatione.* Dixi 2. *res immobilis*, vel jus æquivalens. *t. t. C. de Jure Emphyt.* nam

res

res mobiles culturam non recipiunt in ordine ad fertilitatem, sed usu pereunt, vel deteriorantur. 3. *conceditur*, nimirum à tali, qui plenum rei immobilis dominium habet cum libera administratione, ac alienandi facultate: alius proin constituere emphytevsim non potest. per *l. ult. C. de reb. alien. non alien.* cùm juxta *Extrav. Ambitiosæ de reb. Eccl. alien. int. Comm.* emphytevticatio sit species alienationis. 4. *alteri*, qui nempe contrahere, & contrahendo obligari potest, sive sit privatus, sive communitas, mas aut fœmina. 5. *sub onere laudemii*, Anstandt/ Anfall/ Hand-Lohn/ Pfundtgelt/ Lehenwaar &c. dicti à laudatione seu approbatione vel consensu domini aliquem pro emphytevta acceptantis, quod est certa pecunia, & quidem de Jure Communi *l. ult. C. de Jure Emphyt.* quinquagesima pars pretii, quo aliàs æstimatur res emphytevtica tempore concessionis, vel mutationis, adeóque duo floreni pro centum, & exigitur vel pro prima investitura, vel pro veteris renovatione, quando mutatur emphytevta. De Jure Bavarico & potioris Germaniæ praxi solet peti pars vigesima, adeóque 5. floreni pro 100. 6. & *certæ pensionis &c.* consistentis vel in certa pecunia, vel in frumento aut aliis rebus fungibilibus, ordinariè singulis annis solvendæ domino directo, Germanicè vocatur Grund-Dienst/ Stifft und Gült: ferè consuevit esse duplex saltem intra Bavariæ limites, una, quæ solvitur in recognitionem dominii directi principaliter, & plerumque est modica quantitas, consistens in paucis nummis, & propriè

priè vocatur die Stifft/ Stifft-Pfennig; altera, quæ hodie præstatur pro fructibus & utilitate concessa principaliter, consistit in majori quantitate vel pecuniæ, vel frumenti &c. juxta proportionem fructuum, & dicitur propriè *canon annuus*, die Gült. *Objic.* In *l. 1. & 2. C. de Jur. Emphyt.* fit mentio *scripturæ* & *Instrumentorum:* ergo ad contractum Emphyteuticum juxta præsentem formam substantialem requiritur scriptura. R. *dist. Ant.* fit mentio scripturæ ex occasione facti. *C. Ant.* per modum dispositionis. *N. Ant. & Conf.* Nam in *§. 3. Inst. de locat.* ubi exprimit Imperator formam emphyteuseos, omittit mentionem scripturæ. Unde hæc non ad formam, sed ad probationem meliorem requiritur, nisi statuta particularia, utì in Bavaria, aliud ordinent.

Dico 2. Emphyteusis dividitur 1. in *Ecclesiasticam*, quando res ad Ecclesiam pertinens conceditur alteri, sive Clerico sive Laico, colenda fruenda: & in *Laicalem*, quando res ad Laicos, non ad locum vel causam piam, pertinens sic conceditur. 2. in *Perpetuam*, vel *Hæreditariam*, Erb-Recht/ quando res conceditur sine præfixione certi temporis, & ita, ut ad quosvis hæredes emphyteutæ transferatur jus emphyteuticum: in *Hæreditariam ex pacto & providentia*, quæ etiam *Familiaris*, vel *Gentilitia* dicitur, quæ nimirum non transit simpliciter ad omnes hæredes, etiam extraneos, sed solùm ad liberos, & descendentes, licèt fortè reliquam hæreditatem repudiarent: & in *Temporalem*, quæ solùm ad certum 11

tem-

tempus conceditur, v. g. ad duas, tres &c. generationes: si conceditur ad dies vitæ, unius vel plurium, vocatur *Vitalitia*, vel *Vitalitium*, Leib-Geding/ Leib-Recht/ vel simpliciter Leib: si ad vitam domini directi, quod rarò fit, dicitur Neu-stůfft. De Emphytevsi *Perpetua* & *simplicitur Hæreditaria* adhuc observa, quòd in ea succedant hæredes tam ab intestato quàm ex testamento, & quidem eo modo, quo in aliis bonis, sine discrimine inter mares & fœminas, nisi statutum vel consuetudo excludat fœminas, quamdiu adsunt masculi: neque à successione excluditur Monasterium vel Religio, successionis in bonis temporalibus aliàs capax. per *Auth. Ingressi C. de SS. Eccles.* tenetur tamen Monasterium post obitum Religiosi eam vendere, ne domino directo præcîdatur omnis spes accipiendi deinceps omnis laudemii, cùm Monasterium nunquam moriatur (sicut aliæ communitates) nisi per pactum, uti subindè fit, statuatur certum tempus pro solutione novi laudemii, v. g. quilibet annus vigesimus. Si tamen plures sint hæredes, v. g. filii, & filiæ, omnes quidem æquale succedendi jus habent, plerumque tamen solent, vel etiam debent, uni relinquere totam emphytevsim, acceptâ suæ portionis æstimatione. Potest quoque pater uni ex liberis eandem prælegare, vel dare in dotem, modò reliquis relinquat legitimam. De *Temporali* autem adverte, quòd exacto tempore præfinito, vel vitâ aut generationibus, ad quas fuit restricta, finitis redeat ad dominum, consolidatô iterum dominiô utili cum directo. Id quod etiam évenit in *Hæreditaria*, si nullus defuncto

functô emphyteutâ supereſt hæres, & in *Gentilitia*, quando nullus ampliùs ex liberis vel deſcendentibus, atque iis, qui in prima conceſſione vocati ſunt ad ſucceſſionem, eſt ſuperſtes. Caſu quo autem redierit ad Dominum, non tenetur iſte aliis emphyteutæ defuncti conſanguineis, quibus non debetur vi primæ conceſſionis emphyteuſim concedere præ extraneis, quamvis dictante æquitate id fieri ſoleat, ſi adſint idonei ex conſanguineis.

De Jure Bavarico *tit. 21. art. 4. & 5.* datur ad- 12
huc alia ſpecies emphyteuſeos, Bavaris propria, & valde uſitata, quam vocant *emphyteuſim alteratam*, ſeu *modificatam*, vel, ut D. Arn. Rath, *Precarium alteratum*, veränlaitete Freyſtifft / Herrn-Gunſt / & ſubinde, ſed abuſivè, Freyſtifft ſimpliciter; nam verbum Freyſtifft propriè denotat locationem puram, ein bloſſen Beſtandt / *Jus Bav. tit. cit. art. 6.* Diſtinguitur ab alia emphyteuſi præcipuè per hoc, quòd dominus directus colonum ſeu emphyteutam ſingulis annis expellere poſſit, den Mayer abſtifften / auskauffen / abtreiben / ſed ſub his conditionibus. 1. ut tempore, quo præſtatio emphyteutica, der Stifft-Pfennig (nam in hac emphyteuſi maximè locum habet duplex illa præſtatio annua, quam ſuprà vocavimus Stifft / und Gült) penditur, quòd ordinariè contingit circa feſtum S. Michaëlis, octo diebus citiùs vel tardiùs, denuntiet dimiſſionem, eámque ante lapſum 2. menſium non exequatur. 2. ut permittat colono emphyteuſim alteri idoneo vendere, vel, ſi hoc

nolit, ipsemet emat reddendo pretium, quo illam comparavit colonus, & simul melioramenta *insignia*, so der Mayr etwas Nahmhafftes an dem Gut gebesseret hätte/ v. g. prædium, quod priùs magnam partem erat incultum & sterile, reddendo fertile, lapidea pro ligneis ædificia exstruendo, aquæ-ductus ad irrigandum fundum faciendo, compenset, ac 3. ut restituat laudemium sibi solutum ad ingressum: quo pacto rustici continentur in officio, ac simul occurritur avaritiæ dominorum. Cùm igitur facultas dominorum dimittendi colonos sit restricta ad dictas conditiones non admodum impletu faciles, coloni non habent magnum periculum dimissionis, atque ideo hujusmodi emphytevses multùm præferunt Vitalitiis, in quibus quidem tolerari debent ad dies vitæ, sed eveniente morte prædium pleno jure cum instructione Rustica (Gut-Bericht/ quo nomine tantùm ferè veniunt stramenta & sterquilinia teste Cancellar. Schmid *ad d. tit. 21. art. 1. n. 3.*) redit ad dominum directum, nec habet uxor & liberi aut consanguinei, quod prætendant præter suppellectilem, Fahrnus/ equos, vaccas &c. & jus emphytevticum, si habere velint, de novo emere debent, müssen Leib kaufen.

13 Dico 3. Ex contractu emphytevtico obligatur Dominus directus 1. possessionem rei emphytevticæ cum dominio utili per investituram transferre in accipientem. 2. post translationem liberum illius usum concedere. 3. damna, quæ ex vitio rei non manifestato passus est emphytevta, compensare. 4. non augere laudemium in emphy-

emphytevsi hæreditaria, quando fit mutatio emphytevtæ, nisi æstimatio rei interea sit aucta. 5. non augere canonem & præstationes annuas, etsi bonum emphyteuticum sit notabiliter melioratum, etiam in emphytevsi alterata; nec enim licet ipsi dicere ad colonum, *vel præbe majorem canonem, vel discede*, nisi observatis suprà dictis conditionibus actu expellere velit. Si tamen emphytevsis redierit ad dominum, & alteri de novo concedatur, bey einem ledigen Anfall/ ut loquuntur, potest exigi major canon, & majus laudemium juxta proportionem fructuum, quos profert prædium. Sumuntur hæc ex *§. 3. Inst. de locat. l. 25. §. 6. ff. eod. l. 2. C. de Jur. emphyt.* Jure Bavar. *art. 5.* obligatur 6. remittere proportionaliter de canone annuo, si ille sit magnus, & in compensationem fructuum constitutus, ut ferè contingit in Germania, si colonus pro aliquo anno ex casu fortuito nullos, vel tantùm modicos percipere potuit fructus. *arg. l. 15. l. 25. ff. & c. 3. de locat.* quia cessante causa obligationis, nempe fructibus, quorum intuitu canon est conventus, cessare debet & obligatio. per *c. 60. de appellat.* Excipe, nisi emphytevta expressè se obligâsset ad præstandos casus fortuitos, ut fieri solet in Bavaria, ubi Instrumentis emphyteuticis inseri solet, quòd casus sterilitatis, hostilitatis, pruinæ &c. non relevent à præstatione integri canonis: quod tamen mitiores & humaniores domini non ita rigidè exequuntur, & salva æquitate vix posse videntur.

Dico 4. Emphytevta obligatur 1. in sui admis- 14
sione & ingressu solvere laudemium, sed de Jure

communi solùm tunc, quando mutatio fit per actum inter vivos, v. g. permutationis, donationis, venditionis &c. vel quando extraneus succedit ex testamento, & quidem à solo accipiente unicum debetur. *text. gl. & DD. in l. fin. C. de Jur. emphyt.* De Jure Bavarico autem *tit. 21. art. 21.* solvitur laudemium toties, quoties mutatur emphytevta, sive per actum inter vivos, sive per successionem hæredis ab intestato, sive extranei ex testamento; quod & alibi forsan receptum est. Dein idem *Articulus* permittit, ut aliquid accipi possit titulô discessûs, Abfahrt/ ab emigrante emphytevta per actum inter vivos, ut si vendat, permutet prædium emphytevticum, filio aut filiæ tradat, den Hoff übergibt/ at in iis tantùm locis, ubi ante publicatum Jus Provinciale id notoria praxi fuit observatum. Vi consuetudinis hoc duplex laudemium viget quoque in sat multis locis, nunc etiam in casu, quo mutatio fit per obitum, ut nempe unum exigatur titulô discessûs, & quasi mortuarii, alterum titulô accessûs, Abfahrt/ und Anfall. Quo tamen aliqui Domini necdum sunt contenti, sed insuper, postquam exegerunt alterum titulô accessûs ab hæredibus defuncti, si plures sint, conjunctim, aliud, adeóque tertium, exigunt rursus titulô discessûs ab iisdem, qui uni ex medio suo relinquunt prædium, cùm non omnes collectivè investiantur, imò & quartum rursus titulô accessûs ab illo, cui relictum est, qui investitur, licèt non totum, sed solùm ex illis portionibus, quæ per cessionem n illum unum à reliquis hæredibus translatæ sunt, nam pro sua portione jam solvit in collectione cum reliquis.

Quæ

Quæ ratio emungendi pauperculam gentem rusticam mihi planè periniqua videtur, difficilem aliquando rationem coram justo DEI tribunali paritura. 2. singulis annis pendere canonem annuum, & quidem tam rigorosè, ut, si habens emphytevsim Ecclesiasticam per biennium, aut habens Laicalem per triennium continuum non solverit, etiam non monitus, ea amittatur, & redeat ad Dominum. *l. 2. C. eod. Auth. qui rem C. de SS. Eccl. & c. fin. de locat.* Nisi emphytevta *celeri satisfactione purgaverit moram*, h. e. intra breve tempus vel paucos dies post lapsum tempus omissas pensiones exhibuerit: quod quidem in Ecclesiastica permissum est *c. fin. cit.* non tamen in Laicali, licèt etiam in hac ex æquitate videatur admittenda hæc purgatio moræ. 3. fundum vel rem sibi concessam meliorare, vel saltem in priori statu conservare, eámque uti ac frui, sicut decet bonum virum. 4. damna per culpam, etiam levem, Domino illata resarcire. 5. rem emphytevticam, ut & melioramenta ordinaria, quæ vi contractûs facere debuit & fecit, v. g. in reparandis horreis, stabulis, stercoratione agrorum, item accessiones, quando emphytevsis exspirat, vel revertitur ad Dominum, huic restituere sine expensarum refusione, ut habet communis. Si tamen meliorationes fuissent extraordinariæ, ad quas vi contractûs emphytevta non obligabatur, ac insuper notabiles, has vel earum æstimationem repetere posset. Vid. Cancellar. Schmid *ad tit. 21. Jur. Bavar. art. 5.* id enim fundatur in æquitate naturali. 6. eandem rem, & meliorationes, aut jus emphytevticum non alienare irrequisitô Do-

minô, & non consentiente, in novum emphyteutam. *l. fin. C. de Jur. emphyt.* præsertim non vendere; si enim vendere vellet, deberet non tantùm Domino id significare, sed etiam, si cum alio jam priùs tractavit de pretio, istud fideliter aperire, atque post hanc denuntiationem per duos menses exspectare Domini responsum & resolutionem, an non ipse velit emere; si citiùs absolutè assereret Dominus, se nolle emere, saltem pro tanto pretio, statim alteri potest vendere. *l. fin. & c. fin. citt.* de Jure tamen Bavarico *tit. 10. art. 1. & 15.* etiam post venditionem alteri factam datur Domino jus retractûs, & quidem ante consanguineos emphyteutæ; item prohibetur (non tamen de Jure Communi) alienatio non propriè & strictè talis, nempe oppignoratio seu hypothecatio absque consensu Domini sub pœna caducitatis; quamvìs de Jure Communi etiam constitutio censûs, ususfructûs, vel alterius servitutis, elocatio ad modicum tempus, ita ut finita emphyteusi duret servitus &c. sine consensu Domini facta prohibeatur, at non sub pœna caducitatis. Cæterùm licèt emphyteuta ad omnem alienationem propriè dictam requirere debeat consensum Domini, hunc tamen Dominus negare nequit, nisi novus emphyteuta esset inidoneus, valde potens, valde pauper, luridus œconomus, persona privilegiata quoad forum &c.

15 Dico 5. Ex his mutuis obligationibus nascitur *actio emphyteuticaria* personalis, & quidem domino contra emphyteutam, ut præstet ea, ad quæ ipsum obligatum esse vidimus: & emphyteutæ contra dominum ad ea præstanda, ad quæ hunc dixi-

diximus ex hoc contractu obligari. Præter hanc actionem datur utrique etiam actio realis adversùs quemcunque, & quidem domino *rei vindicatio directa*, emphytevtæ autem *rei vindicatio utilis*, ratione dominii, quod quilibet habet in re emphytevtica. Atque in ordine ad possessionem illius concessa sunt utrique *remedia possessoria*.

Dico 6. Emphytevsis finitur tribus modis. 1. rei 16
emphytevticæ interitu: si res perit tota, finitur totaliter, si ex parte, partialiter. 2. lapsu temporis, vel extincta generatione, vitâ, aut hæredibus deficientibus, ad quos est restricta. 3. ex culpa emphytevtæ, & tunc dicitur *committi*, vel *cadere in commissum*, seu *fieri caduca*, wird verwirkt/ ita ut redeat plenè ad dominium directum. Igitur

Dico 7. Emphytevsis fit caduca 1. si emphy- 17
tevta per biennium, si sit Ecclesiastica, & per triennium continuum, si sit Laica, non solvat annuum canonem integrum culpabiliter, etiam non monitus. *l. 2. auth. qui rem. & c. fin. de locat. citt. Nov. 7. c. 3. §. 2.* nisi nimirum emphytevtam justa causa excuset, vel dominus expressè remittat caducitatem, aut tacitè, si nempe sciens omissionem solutionis vel non declaret, se rem velle pro commissa habere, vel post declarationem caducitatis recipiat canonem præteriti, aut futuri temporis, quod quidem probabiliùs verum est non obstante, quòd protestetur, se per receptionem canonis nolle caducitatem remittere; quia recipiens canonem, etiam sub tali protestatione, facit actum contrarium suo juri quæsito ad colonum expellendum, & sibi per protestationem plus videtur arrogare, quàm jus ipsi concedit; quia

l. 2. cit. dat quidem potestatem expellendi emphytevtam propter non solutos canones, non verò simul recipiendi pensionem, propter cujus omissionem potest expellere: sola enim privatio est pœna sufficiens & gravissima. Proin hujusmodi protestatio est vel facto proprio, vel Juri contraria, quæ nihil operatur. 2. si per dolum, culpam latam, & probabiliter etiam per levem notabiliter deterioret rem emphytevticam in substantia, ita ut fundus ipse notabiliter infructuosior fiat, & minoris valoris. Communis ex *l. fin.* & *Auth. citt.* modò dominus declaret caducitatem, nec eam rursus remittat acceptando canonem &c. Pro notabili deterioratione de Jure Bavar. *tit. 21. art. 18.* etiam habetur, si colonus immodicis lignationibus extirpet sylvas cæduas irrequisitô dominô; item si multis annis non stercoret agros &c. 3. si rem emphytevticam sine consensu domini vendat, vel aliter alienet, ut suprà explicavimus, alienatione cæteroquin (& abstrahendo à requisitione prævia domini) validâ, & secutâ traditione. *l. fin. cit. & l. 67. ff. de V. S.* Sufficit tamen consensus domini rationabiliter præsumptus; quia tunc non committitur culpa injustitiæ, consequenter locus non est tantæ pœnæ. 4. saltem de Jure Bavar. si transgrediatur pacta in concessione emphytevsis inita: si plus juris alienet, quàm ipse habuerit: si sine voluntate domini clàm discedat à prædio &c. de quibus vid. Cancellar. Schmid. ad *tit. 21.* per plures *articulos*, præsertim *15. & 20.*

18 Quæres, an caducitas incurratur ipso Jure, vel opus sit sententiâ privationis? R. Quamprimum dominus declarat, se rem habere pro caduca,

in-

incurritur ipso Jure. *l. 2. C. de Jur. emphyt. Nov. 7. c. 3. §. 2.* Si tamen emphytevta negaret culpam vel delictum, cui annexa est caducitas, adeundus foret Judex, ut ferret sententiam declaratoriam culpæ vel delicti. Et, si emphytevta re satis cognita vel liquida renueret cedere prædiô & possessione, non auctoritate Domini, sed decretô & ministeriô Judicis expellendus foret. Fachin. *l. 1. Controv. c. 95.* In Bavaria in casu negatæ culpæ opus est formali Processu Judicario, nec sufficit nuda Judicis accessio. *arg. tit. 12. art. 6. Jur. Bavar.*

TITULUS XIX.

De Rerum Permutatione.

SUMMARIUM.

1. *Quid sit Permutatio, & quam producat Actionem.*
2. *Quæ res permutari possint.*
3. *An, & quomodo Beneficia Ecclesiastica.*

PErmutatio *latissimè* accepta dicit omnem commutationem, & contractum, in quo res quæcunque datur pro alia; in quo sensu comprehendit etiam emptionem-venditionem, mutuum, & plerosque contractus; sed in hoc sensu non est hujus loci: *generaliter* accepta est *contractus realis, quo res aliqua datur ea lege, ut vicissim detur res alia.* Si res in specie & determinata, non fungibilis, detur pro alia re certa in specie non fungibili, seu *corpus* pro *corpore*, v. g. equus A. pro equo B. hæc domus pro hoc agro, 1

vocatur à quibusdam cum Weſenbec. Vulteio, P. Pirhing *ſtrictè permutatio*: ſi verò ſpecies pro genere, vel viciſſim; aut ſi res fungibilis pro non fungibili, vel viciſſim; aut ſi fungibilis pro fungibili, ſeu *quantitas* pro *quantitate* detur, quæ frequentiùs contingunt, ut ſi equus A. detur pro aliquo equo, vel pro frumento, aut frumentum pro vino &c. eſt *latè permutatio*. Adeóque generaliter accepta permutatio comprehendit ſtrictè & latè talem: prior videtur rectè dici contractus *nominatus*, poſterior *innominatus*, & vix differt, ſaltem in effectu, ab illo contractu innominato, quem vocant, *do, ut des*; ratio, quia ipſum Jus inter permutationem & contractus innominatos facit diſcrimen, dum in *ff. lib. 19.* ponit de utrisque diverſos titulos, quartum *de Rerum permutatione*, & quintum *de Præſcriptis verbis*, quæ actio per ſe competit contractibus innominatis, conſequenter indicat, aliquam permutationem (utique ſtrictè ſumptam) non eſſe contractum innominatum: quamvis DD. plerique, utique attendentes præcisè, quod communiùs & frequentiùs evenire ſolet, Permutationem indiſcriminatim vocare ſoleant contractum innominatum. Id certum, quòd in utraque, ſtrictè & latè accepta, debeat ſaltem ex una parte intervenire traditio, ut detur actio, vel *ex permutato*, vel *præſcriptis verbis*, qua & altera pars cogatur ad realiter implendum; cùm permutatio non perficiatur ſolo conſenſu, ſed reali præſtatione, atque ideo contractus realis ſit. *l. 1. §. 2. ff. l. 3. C. h. t.* Si utraque pars rem actualiter tradat, demum evadit perfecta permutatio. Quamdiu ex neutra parte

ſecuta

secuta est traditio, negotium consistit in nudo pacto de permutando. Præterea notandum, quòd res, quæ datur pro alia, non debeat esse pecunia, aliàs foret emptio-venditio, aut locatio-conductio. A *mutuo*, cum quo permutatio rerum fungibilium valde convenit, tamen adhuc differt, quòd in hoc contractu reddenda sit alia res similis, v.g. pecunia pro pecunia, frumentum pro frumento &c. neque intenditur principaliter acquisitio alterius rei, sicut in permutatione, sed principaliter spectatur utilitas mutuatarii.

Dico 1. Permutari possunt omnes & solæ res, 2
quæ emi & vendi. 2. etiam Ecclesiasticæ immobiles & mobiles prætiosæ, ex justa tamen causa, & cum debitis solennitatibus. 3. quæ sunt necessariæ, licèt permutatio fiat inter duas Ecclesias. 4. possunt tamen permutari res sacræ & spirituales inter se, licèt vendi nequeant. 5. & viciſſim res alienæ, licèt vendi possint, sub permutationem non cadunt. Pars 1. constat ex *l. 1. ff. h. t. & l. 1. ff. de contr. empt.* Pars 2. ex *c. 1. 5. & Extrav. Ambitiosæ. int. com. de rebus Eccl. alien. c. 6. h. t.* Pars 3. ex *cit. Extrav.* & iis, quæ ad *tit. XIII. de reb. Eccl. alien. n. 4.* dicta sunt. Pars 4. ex eo, quia id nullibi prohibetur in Jure, neque continet Simoniam, modò temporale pro spirituali non interveniat per modum pretii: & hinc res sacra & spiritualis pro temporali juxta *c. fin. h. t.* permutari nequit, sicut vendi; cùm id foret Simoniacum. Pars 5. ex *l. 1. §. 3. & 4. ff. h. t.* Unde, qui rem alienam permutat, & tradit alteri, non habet actionem *præscriptis* etiam *verbis* ad hoc, ut & alter tradat rem; quia actus fuit nul-

lus;

lus; agere tamen permittitur *conditione causâ datâ causâ non secutâ. §. 4. cit.* Sed contra hoc

Objic. 1. In *d. l. 1. §. 1.* conceditur *actio in factum* ad interesse, si res aliena fuit permutata, & postmodum à domino evicta. 2. Permutatio numeratur inter titulos ad præscribendum habiles, si res aliena ignoranti per viam permutationis data est. *l. 4. §. 17. 18. ff. de Usurp.* ergo permutatio rei alienæ parit actionem Publicianam. *l. 7. §. 5. ff. de Publ. in rem. act.* R. ad utrumque: illud procedere, quando jam ex utraque parte facta est traditio; qui enim rem propriam dedit, & alienam accepit bona fide, utique alterum sibi habet obstrictum ad præstandam evictionem, & inchoat, domino non comparente, præscriptionem, proin rectè utitur actione Publiciana, & gaudet evictionis jure.

§ Dico 2. Etiam Beneficia Ecclesiastica inter se permutari possunt, observatis tamen sequentibus. 1. si permutatio fiat justa de causa. *c. 5. h. t.* 2. in manibus legitimi Superioris, ad quem spectat Institutio,& ejus authoritate. *c. un. eod. in 6. c. 5. cit. c. 7. seq.* aliàs enim committeretur Simonia Juris Ecclesiastici, permutatio foret nulla, & permutantes incurrerent excommunicationem. *d. c. 5. & Extrav. 2. de Simon. int. Comm.* licitum tamen est permutare volentibus prævie inter se convenire, at cum relatione ad futurum Superioris consensum. Si autem Superior resignationis permutantium acceptet, facultatem non habet beneficia resignata conferendi aliis, nisi permutantibus; cùm non resignent absolutè, sed conditionatè. *c. un. cit. Clem. un. eod.* Quare si permutatio etiam ex alia

causa

causa non sortiretur effectum, liber est reditus ad beneficia præhabita. *c. 8. h. t. 3.* cum consensu habentium jus præsentandi, eligendi, conferendi, prout nempe fuerint beneficia patronata, electiva, collativa; cùm fieri nequeat permutatio cum præjudicio aliorum. 4. si permutantes habeant in beneficiis jus vel in re, vel saltem ad rem. *c. 6. de Except.* cùm res aliena permutari nequeat. 5. prohibitum quoque est permutare beneficium cum alia re etiam spirituali vel sacra absque auctoritate Pontificis. per *c. 5. cit. & c. fin. de Pact.* ubi generaliter prohibetur omne pactum circa beneficia, utì & 6. interveniente quacunque pactione Simoniaca, qualis etiam probabiliùs esset, si conveniretur de compensatione pecuniaria, vel pensione, pro dimisso beneficio pinguiore, vel reditus ampliores ferente. per *c. fin. cit. t. t. ut benefic. Eccl. sine diminut.* quia id foret Simoniacum.

Objic. 1. contra ultimum membrum. Compensatio pecuniaria solùm statuitur pro fructibus majoribus: ergo solùm fit pro re temporali: ergo non committitur Simonia. 2. in *c. 6. h. t.* approbatur permutatio duarum Ecclesiarum, in qua excessus redituum, quos una Ecclesia præbebat majores, per pecuniam fuit compensatus: ergo. 3. Talis compensatio fieri potest authoritate Summi Pontificis: ergo non est Simoniaca, saltem de Jure Divino & Naturali. R. ad 1. *N. Ant.* nam beneficiati permutantes non sunt domini fundorum beneficialium, ex quibus percipiunt reditus, neque redituum futurorum, quos nondum perceperunt, sed solùm beneficiorum, seu tituli & juris percipiendi reditus, quod jus est spirituali officio an-

annexum, nec ista annexio ab Episcopo, minùs ab ipsis permutantibus, tolli potest; & quia aliud non habent, hoc jus spirituali annexum dant vel promittunt pro pecunia, atque ideo committunt Simoniam Juris Divini. *arg. can. 7. caus. 1. q. 3.* Certè hoc modo etiam vendibilia redderentur omnia beneficia sine Simonia, quia venditor protestari posset ac dicere, quòd solos reditus annuos à titulo abstractos vel jus ad illos vendat, jus verò & titulum beneficii donet: quod nemo facilè admiserit. Ad 2. *C. Ant. N. Conf.* quia Ecclesiarum illarum Parochialium, quæ pleno jure fuerunt incorporatæ duobus Conventibus, fundi, ex quibus aliqui, ad unam Ecclesiam pertinentes, ferebant ampliores reditus, fuerunt aliquid merè temporale, ac insuper in Conventuum dominio, atque ideo facilè ostenditur, quòd merè temporale, nimirum ipsi fundi meliores, pecuniâ compensatum fuerit: econtra beneficiati nullius rei, quàm juris ac tituli beneficialis dominium habent, & ideo, si pro hoc paciscuntur de compensatione pecuniaria, conveniunt de temporali dando pro spirituali. Ad 3. *dist. Conf.* non est Simoniaca, si fiat authoritate Pontificis, jus ad fructus futuros, vel excessum fructuum, separantis à titulo spirituali, qui solus id potest. *C. Conf.* si fiat ab inferiore quocunque. *N. Conf.*

TITULUS XX.

De Feudis.

SUMMARIUM.

1. 2. 3. 4. *Quid & quotuplex sit Feudum.*
5. *Quibus modis acquiratur.*

6. 7.

6. 7. *Quinam in illo ſuccedant.*
8. *Ad quid obligetur Dominus directus.*
9. *Ad quid Vaſallus, ſeu Feudatarius,*
10. *Actio Feudalis.*
11. 12. *Quibus modis amittatur Feudum.*

FEudum, ſicut de Emphytevſi, cui valde vicinum eſt, diximus, ſumitur 1. *objectivè* pro ipſa re in feudum conceſſa, vulgò Lehen/ Lehen-Gut/ Lehen-Stuck/ & ſic opponitur *allodio*, ſeu bonis *allodialibus*, quæ in Germanico appellamus Frey-eigene Güter/ Aigenthum. 2. *effectivè* pro jure, quod ex conceſſione feudi tam *Domino directo*, Lehen-Herrn/ à quo conceditur quàm *Vaſallo* ſeu *Feudario*, aut *Beneficiato*, Lehen-Mann/ Lehen-Trager/ à quo accipitur, circa rem feudalem reſultat. 3. *formaliter* pro contractu ipſo, Lehens-Geding/ quo res conceditur in feudum. In hoc contractu *eſſentialia*, ſine quibus non conſiſtit, ſunt 1. mutua conventio & conſenſus. 2. translatio dominii utilis (quod nihil eſt aliud, quàm jus utendi fruendi tanquam re propria, ſeu uſusfructus cauſalis) 3. & quidem rei immobilis, vel immobili æquivalentis. 4. retentô tamen dominiô directô, ſeu proprietate. 5. promiſſio fidelitatis ex parte accipientis. *Naturalia* verò, quæ quidem per ſe & ex natura hujus negotii inſunt, excludi tamen per conventionem poſſunt, qualia ſunt 1. ut benevolè & gratis, ſine pretio, concedatur rei utilitas. 2. perpetuò, & cum jure ſuccedendi hæredibus indulto. 3. & quidem ſolis agnatis, ſeu maſculis, ab inteſtato venientibus. 4. ſub nova tamen inveſtitura. I.

5. &

5. & sine potestate alienandi absque consensu Domini. 6. ut accipiens sub juramento promittat fidelitatem. 7. & se obliget ad servitia personalia.

2 Dico 1. Feudum *formaliter & essentialiter* spectatum est contractus consensualis bonæ fidei, quo alicui conceditur res immobilis, aut immobili æquivalens, cum translatione dominii utilis, & sub onere fidelitatis specialis. Communis quoad rem ex 2. *feud. tit. 1. 3. & 23.* Prout verò involvit quoque *naturalia*, dicitur esse benevola ac perpetua concessio rei immobilis vel immobili æquivalentis, translato dominio utili retenta proprietate, in alterum sub onere specialis fidelitatis juratæ, servitii personalis, & inalienabiliter in non hæredes agnatos sine consensu Domini. Communis Feudistarum quoad rem. Differt ab *Emphyteusi*, quòd in hac promittatur canon annuus & realis, non fidelitas, aut servitia personalia. A *Locatione*, quòd in hac non concedatur dominium utile, sed solùm usus rei. Ab *Usufructu formali*, quòd in hoc non dominium utile, sed solùm jus reale utendi fruendi alienis rebus certæ personæ tribuatur. A *Causali* verò, quòd in hoc non promittatur fidelitas aut obsequium personale. A *Contractu Censuali*, quòd in hoc transferatur etiam dominium directum reservata pensione annua. A *Mutuo*, quòd in hoc detur res fungibilis cum omni dominio. A *Contractu Libellario*, quòd in hoc statis temporibus res concessa revocetur datâ certâ pecuniâ. *Objic.* 1. feudum non perficitur, nisi fiat traditio rei in feudum concessæ per investituram: ergo non perficitur solo consensu: ergo non est contractus consensualis. 2. feudum est contractus per con-

consuetudinem introductus, quia Jus Feudale est & dicitur *Consuetudinarium:* sed hoc est stricti Juris: ergo & contractus feudalis, non bonæ fidei. R. ad 1. Traditio per investituram est solum complementum accidentale & integrale ad transferendum jus in re, sicut traditio in emptione-venditione, non substantiale. Ad 2. Licèt sit contractus per consuetudinem primitus introductus, regulatur tamen præcipuè secundùm Jus Commune scriptum. 2. *feud. tit. 1. pr.*

Dico 2. Feudum præsertim *objectivè* spectatum, dividitur in *Proprium*, seu *Rectum*, in quo nempe reperiuntur non solùm essentialia, sed etiam omnia naturalia feudi, quale in dubio esse præsumitur. Et in *Improprium* seu *non-Rectum*, in quo solùm essentialia, non verò omnia feudi naturalia concurrunt, seu quod in aliquo à natura feudi declinat. Species Feudi *proprii* sunt 1. feudum *Nobile*, Ritter-Lehen / quod illum, cui confertur, vel supponit esse Nobilem, vel facit ex voluntate Domini concedentis potestatem nobilitandi habentis: & *Ignobile*, Gemein-Lehen/ Burger- oder Baueren-Lehen / quod Nobilem non supponit, nec nobilitatem confert. Si prius concedatur cum quadam potestate Regali, mit Landts-Fürstlicher Hochheit / vel cum jure exercendi Regalia, ut si concedatur Regnum, Principatus, Comitatus, vel, qui in Germania quoad hoc æquiparatur, Baronatus, vocatur *Regale*, Fahnen- oder Scepter-Lehen; quia per vexillum, si Laico, & per sceptrum, si conferatur Ecclesiastico, fieri solet investitura. 2. *Novum*, quod quis acquirit primus, & non per successionem in jam ac- 3

quisito ab uno ex Majoribus: ac *Antiquum* seu *Vetus*, quod etiam vocari solet *Paternum*, vel *Avitum*, Stammen-Lehen / Alt-Vätterlich-Lehen / quod quis acquirit per successionem ab aliquo ex Ascendentibus, vel progenitoribus. 3. *Hæreditarium ex pacto & providentia*, h. e. in quo ex pacto primi acquirentis & provisione Juris Feudalis prospectum est solis agnatis descendentibus, ut feudum conservetur in familia, vel certa gente; quapropter & *Familiare*, aut *Gentilitium* dicitur, vel *Feudum Familiæ*, sive dein descendentes agnati quoad alia defuncti vasalli bona hæredes sint, sive non. 4. *Ecclesiasticum*, Krumbstabs- oder Krumbstäbisch-Lehen / quod conceditur à Prælato Ecclesiastico in bonis ad Ecclesiam pertinentibus; vel, ut est probabile, quod Prælato aut Communitati Ecclesiasticæ etiam à Laico, v. g. ab Imperatore, concessum est: & *Sæculare*, quod à Laico in bonis ad Ecclesiam non pertinentibus constituitur, & datur Laico. 5. *Ligium* à ligando antonomasticè dictum, quia ita arctè ligat vasallum, ut Domino præstet fidelitatem adversùs quoscunque (excepto tamen semper Summo Pontifice. *arg. c. 19. de Jurejur.*) & hinc à nemine, nisi à Superiorem non recognoscente, concedi, nec à duobus Dominis recipi potest: & *non-Ligium*, in quo vasallus ita se obligat Domino ad fidelitatem, ut simul maneat obligatus antiquiori Domino, à quo aliud habet feudum, item Summo Principi, nempe Imperatori, vel Regi: & tale censetur ordinariè esse feudum. 6. *Datum*, & *Oblatum*: illud sumit initium à concessione Domini; istud à Vasallo, qui

rem

rem propriam Domino obtulit in titulum & nexum feudalem. Sed oblatum potiùs ad feuda impropria referendum est, quia in eo potiùs Vasallus præstat beneficium Domino, quàm accipiat.

Species Feudi *Improprii* sunt 1. *Hæreditarium*, 4
vel *simpliciter* tale, in quo succedunt omnes hæredes, etiam extranei, per testamentum vocati, proin multum habet de natura allodii, vel *secundùm quid*, in quo succedunt quidem soli descendentes, at non solùm masculi, sed etiam fœminæ, saltem deficientibus masculis, aut ubi successor feudalis adstringitur ad facta defuncti præstanda, aut alio modo succeditur, quàm recepta feudorum natura exigit. 2. *Fœmineum*, Gunckhel-Lehen/ quod vel primitus à fœmina fuit acquisitum, vel cui adjectum est pactum, ut & fœminæ succederent, licèt primus acquirens fuerit masculus: huic opponitur *Masculinum*, Manns-Lehen: cùm enim feuda originaliter concedi consueverint ob servitia militaria, & ad propagandas familias sub eodem stemmata & nomine, Stamm und Nahm/ ad quod utrumque non quadrant fœminæ, feudum fœmineum rectè inter Impropria refertur. 3. *Francum* seu *Liberum*, Frey-Lehen/ in quo vasallus vel ad nulla servitia, & onerosas præstationes, obligatur, vel ad certa tantùm, non autem ad omnia, v. g. non ad militaria, licèt per se illa exigeret natura feudi. 4. *Emptitium*, quod non gratis, sed pro pecunia datur. 5. *Pignoratitium*, Pfand-Lehen/ quod à Domino debitore constituitur pignoris loco, ita ut à Domino possit redimi solutô debitô, & non simpliciter transeat ad descen-

dentes masculos vasalli. 6. *Bursaticum*, Beutel-Lehen / quod nimirum servit bursæ Domini, cui *relevium*, Lehen-Reich / quod est vigesima pars pretii, quo æstimatur bonum feudale, pro in 5. pro 100. solvi debet toties, quoties sive in persona Domini, sive in persona Vasalli contingit mutatio: & talia sunt valde frequentia, & in Bavaria ferè omnia plebeja & rustica, ac plerumque sunt Emptitia. In his ultimis per se non est obligatio præstandi servitia personalia, aut canonem annuum. Succedunt hæredes ab intestato, etiam fœminæ, licèt petere debeant admissionem intra annum & diem. Si vasallus non habet hæredes ab intestato successuros, potest per actum inter vivos alienare feudum requisito consensu Domini, quem tamen iste sine justa causa negare nequit. Si verò habeat hæredes ab intestato, validè non alienat in extraneum sine consensu Domini, licèt consensus hæredum non requiratur. Sed de his Jus Bavar. *tit. 11. art. 3. & 4.* consulatur. 7. *Feuda Personalia* vel *Temporalia*, quæ nimirum ad dies vitæ, vel ad tempus alicui conceduntur, uti feudum *de Camera*, quando ex ærario Principis alicui assignatur certa pecuniæ summa: feudum *de Cavena*, quando ex cella Principis vel horreo certa vini vel frumenti quantitas: feudum *Quardiæ*, quando dicti proventus annui ob onus custodiendi arcem vel alias res conceduntur: feudum *Castaldiæ*, quando ob onus administrandi œconomiam: feudum *Advocatiæ*, quando ob alia negotia: & feudum *Aulicum*, quando ob officium Aulicum alicui ad certum tempus constituuntur: *feudum*

Sol-

Soldatæ verò, quando ſine omni onere. Sed hæc impropriiſſima feuda ferè in deſuetudinem abierunt; exceptis in Germania quatuor officiis *Pincernæ*, *Dapiferi*, *Camerarii*, *& Mareſchalli*, quæ in Principatibus & Epiſcopatibus hodiedum durant, & cum feudis, quibus annexa ſunt, ad hæredes maſculos perpetuo tranſeunt. Reliquis ſucceſſerunt Stipendia, Salaria, & Penſiones gratuitæ.

Dico 3. Feudum *effectivè* præcipuè ſumptum § acquiritur tribus modis. 1. Contractu ſeu conventione feudali, quæ completur per inveſtituram, ut acquiratur jus in re. 2. Præſcriptione. 3. Succeſſione. Sed de ſingulis aliqua ſunt notanda, & quidem de *primo modo*, Inveſtituram, Belehnung/ Lehens-Empfängnus/ eſſe actum, quo Dominus Vaſallo fidelitatem promittenti poſſeſſionem feudi concedit: ſi realiter eum introducat, vocatur Inveſtitura *propria*, ſi ſolùm tradatur ſignum cum verbis Inveſtituram ſignificantibus, *abuſiva:* hanc aliqui negant ſufficere, ſed meliùs affirmant alii propter textum 2. *feud. tit. 33.* præſertim cùm in allodialibus traditio ficta, & per ſignum fieri poſſit, & Jus Feudale aliter non probetur diſponere; ſaltem ſufficiet ad hoc, ut facta traditione ſigni facultatem acquirat Vaſallus propria auctoritate capiendi poſſeſſionem actualem. Aliqua Inveſtitura omnino neceſſaria eſſe dicitur *1. F. 25.* cùm dominia rerum non niſi traditionibus transferantur, non pactis. *l. 20. C. de Pactis.* Dein obſerva, vaſallum poſſe feudum, vel partem feudi, rurſus alteri ſubinfeudare, & alterum inveſtire, etiam ſine conſenſu

Domini, modò huic quoad servitia, aut alia, nihil damni emergat. *2. Feud. 34. §. 2.* & non ultra tempus, quo subinfeudans retinet jus in feudo; nam *resoluto jure dantis resolvitur & jus accipientis*, ut habet Brocardicum, item observa, etiam Communitatem esse capacem accipiendi feudum, licèt constituere debeat *quasi-Vasallum*, einen Lehen-Trager / qui accipiat Investituram, & quo mortuo Communitas, utpote quæ nunquam moritur, petat renovationem Investituræ.

De *secundo modo* animadverte, eodem tempore per Præscriptionem acquiri feuda, quo allodia immobilia, vel immobilibus æquivalentia, utì sunt jura incorporalia, v. g. venandi &c. quia Jus Feudale nihil videtur immutâsse circa tempus Præscriptionis: unde absente titulo, nimirum Investitura, requiritur tempus longissimum 30. vel 40. annorum, ut quando quis 30. annis possedit rem allodialem alicujus tanquam feudalem, ipsi fidelitatem & servitia præstando, atque sic velut Dominum agnoscendo: aut vicissim, quando rem propriam & allodialem tenuit tanquam feudalem, ac alteri tanquam Domino directo, qui verò talis non erat, fidem & servitia exhibuit 30. annis: his casibus præscribitur jus feudale, à Vasallo in priori, à Domino autem in posteriori casu. *2. F. 26. §. 4.* Econtra interveniente titulo sufficit tempus longum, nempe 10. anni inter præsentes, & 20. inter absentes: v.g. siquis per Investituram accipit rem in feudum ab eo, qui dominus rei non erat: vel siquis fuit investitus in re feudali, sed ad alium vasallum spectante, eámque possedit longo tempore, dominium utile acquirit. text. in *4. F.*

87. Nec

87. Nec enim apparet, cur plus temporis requiratur ad acquirendum dominium utile, quàm ad acquirendum per viam Præscriptionis dominium plenum, ex directo & utili conflatum.

De *tertio modo* nota, successionem ex Testamento non dari regulariter in feudo. *1. F. 8. pr.* nisi nempe vel *simpliciter Hæreditarium* sit, vel *Novum*, in quo descendentes necdum habent jus quæsitum, vel *Bursaticum*, juxta Jus Bavar. *art. 4. cit.* vel denique nisi in feudo proprio accedat consensus tam Domini directi quàm Agnatorum. Proin in feudo *Gentilitio* seu *Hæreditario ex pacto & providentia* sola successio ab intestato locum obtinet, & quidem eo modo & ordine, quo succeditur in allodialibus. *2. F. 37. pr.* ubi nempe Jus Feudale non disponit aliter, utì in quibusdam facit, Unde

Quæres, quinam succedant in *feudo Familiæ*, & Proprio? R. nisi aliud per Pacta conventum sit, soli descendentes masculi, naturales & legitimi simul, non laborantes vitiô corporis aut mentis, & quidem primò filii, dein nepotes in infinitum, ac, si plures sint in eodem gradu, in capita, nisi feudum sit individuum. Communis ex Jure Feudali, nimirum *1. F. 1. 6. & 8.* item *2. F. 11. 13. 26. 36. 50.* Ubi deficiunt Descendentes, in Feudo Antiquo (non in Novo. *1. F. 1. §. 2. & 2. F. 11. 12.*) vocantur Collaterales agnati, nempe fratres defuncti vasalli, corúmque filii, modò sanguinem ducant à primo acquirente (& sic etiam isti vocari possunt Descendentes respectu primi acquirentis) sine distinctione inter fratres germanos, & consanguineos, iterum in capita, liberi tamen unius

fratris jam defuncti jure repræsentationis ac in stirpem; quod tamen jus repræsentationis cessat, ubi fratres, & eorum liberi desierunt; & tunc succedunt semper agnati gradu proximiores ultimo possessori, non primo acquirenti, atque ita, ut, si feudum semel ad aliquam lineam collateralem pervénit, non antè ad aliam transeat, quàm si illa penitus defecerit. Rursus communis ex *1. F. 8. 2. F. 11. 31. 50.* Unde à successione excluduntur 1. Ascendentes, pater vel avus Vasalli defuncti. 2. filii naturales tantùm, consequenter & spurii, & legitimi tantùm seu adoptivi, atque etiam legitimati, nisi legitimati sint per subsequens Matrimonium. 3. filii Clerici, aut Religiosi effecti, muti, surdi, cæci, claudi, furiosi, mente capti (licèt hi vi consuetudinis dicantur hodie admitti præstitis per Vicarios servitiis) filiæ, neptes, & omnes fœminæ; tum quia hæ personæ ad servitia militaria, & pleræque etiam ad propagandam in flore familiam, quæ sunt propria & naturalia hujus feudi, non sunt idoneæ. 4. cognati tantùm, seu ex fœminis, filia vel sorore Vasalli, descendentes consanguinei, item fratres uterini tantùm: *ad cognatos* enim *beneficium* (feudum) *non petinet, neque beneficii successio. 2. F. 11. cit.*

Circa successionem Descendentium adhuc adverte 1. eos in feudo succedere, licèt à patre fuissent exhæredati quoad reliquam hæreditatem; quia feudum ipsis debetur & quæsitum est à primo acquirente, & nulla ordinatio defuncti locum habet in feudo. *1. F. 8.* Econtra 2. filium nec in feudo succedere, si reliquam patris hæreditatem repudiet. *2. F. 45. 51. §. 4.* quod tamen ad alios

agno-

agnatos non extenditur. 3. filium, si succedat in feudo obligari ad solvenda debita à patre contracta, regulariter tamen non agnati collaterales; quia filius solus non potest repudiare reliquam patris hæreditatem, si velit succedere in feudo.

Dubitabis, an ergo Clerici & Religiosi, item fœminæ, nunquam sint capaces succedendi in feudo? R. 1. in feudo familiæ & proprio nunquam, juxta dicta. R. tamen 2. Clerici & Religiosi ad dies vitæ præ agnatis remotioribus capaces sunt succedendi in feudo Improprio, & non strictè Gentilitio, nempe si feudum sit hæreditarium, fœmineum, emptitium, francum, quod nulla requirit servitia personalia, vel ita, ut per alium præstari possint, vel talia, quæ sine indecentia à Clericis & Religiosis personaliter obiri possunt, utì esset benedicere Mensæ, concionari in Aula &c. Ita enim supponitur *2. F. 40. §. fin. in c. 6. & 7. de for. comp.* Et confirmatur ex consuetudine, utique vel maximè attendendâ in hac materia, vi cujus in Germania Episcopi, Abbates & alii Prælati Ecclesiastici feuda ab Imperio & Imperatore obtinent, imò & Canonici ad successionem in feudis admittuntur, utì testantur præstantissimi Feudistæ apud & cum D. Christoph. de Chlingensperg *de Feudis c. 6. q. 18.* R. 3. Fœminæ pariter succedunt in feudo fœmineo, hæreditario, emptitio &c. sed ita, ut non admittantur, quamdiu Masculus supereſt, etiam alterius lineæ, originem tamen habentis à primo acquirente; imò masculus ex fœmina etiam descendens præfertur fœminæ. *2. F. 17. 18. 30.* nisi feudum sit simpliciter hæreditarium, aut fœmineum cum jure primogenituræ. 7

Id quæstionis est ventilatæ, an fœmina, aliàs feudi capax, semel à successione per masculum excluſa, maneat deinceps perpetuò excluſa, etiamsi postea omnes masculi deficiant? Ad quod §. 4. probabiliùs non manet perpetuò excluſa, sed, ubi nullus supersit ampliùs masculus à primo acquirente descendens, ad successionem admitti debet. text. clarus in 2. *F. c. 17. cit.* ibi: *non patet locus fœminæ in feudi successione, donec masculus supersit ex eo, qui primus de hoc feudo fuerit investitus:* ergo fœminæ solùm sub conditione, *si & quamdiu* masculus supersit, excluditur, consequenter masculis deficientibus feudum aperitur fœminæ, non Domino. Cæterùm communis DD. ex æquitate & longissima praxi observat, fœminis à feudo excluſis, & aliunde ex hæreditate non habentibus alimenta, & dotem competentem, ea præstari & constitui debere in feudo non solùm à fratre, sed etiam à quovis agnato, ad quem devolvitur, imò & à Domino, si ad hunc fuerit reversum feudum.

Objic. 1. Vasallus, si Clericus fiat aut Religiosus, amittit feudum jam habitum. 2. *F. 26. §. 4.* quia *desiit esse miles sæculi, qui factus est miles Christi: nec beneficium pertinet ad eum, qui non debet gerere officium.* 2. *Feud. 21.* ergo multò minùs admitti debet ad successionem in feudo nondum habito, ut in terminis habet textus in 2. *F. 30. in fin.* 2. In 1. *F. 6. §. 1.* sic habetur: *siquis eo tenore feudum acceperit: ut ejus descendentes masculi & fœminæ illud habere possint: relictô masculô, ulterius fœminæ non admittuntur.* Et in subsequente *§. 2.* dicitur: *mutus feudum retinere non potest.* ac de-

demum subjungitur: *& his omnibus casibus feudum amittitur, & ad dominum revertitur:* ergo fœmina semel excluſa deinceps non ampliùs admittitur, & feudum aperitur Domino, ſicut quando Vaſallus eſt mutus, qui ſuccedendi eſt incapax. R. ad 1. Illi textus exaudiendi ſunt de feudis ſtrictè Gentilitiis, in quibus ſervitia perſonalia, ſtatui Eccleſiaſtico indecora, ac indiſpenſabiliter per ipſum Vaſallum præſtanda, exiguntur, non de aliis, in quibus Jus Feudale non ſtringit, ut fatentur optimi Feudaliſtæ, Roſent. Vultejus, Schrader. &c. licèt heterodoxi; vel correctum eſt à Jure Canonico *c. 6. & 7. citt.* utpotè in præjudicium perſonarum Eccleſiaſticarum diſponere præſumens, eáſque à ſucceſſione abſque cauſa excludere. Ad 2. tò *ulteriùs* vel facit ſenſum, quòd *ultra*, h. e. juxtà maſculum non ſuccedat fœmina, vel quamdiu maſculus ſupereſt, etiam ulterior ſeu remotior gradu. Verba finalia textûs ſolùm referenda ſunt ad mutum, de quo in §. 2. diſponitur, ita ut ſenſus ſit, *his omnibus caſibus*, ubi Vaſallus eſt mutus, *feudum ad Dominum revertitur*. Ratio ſic interpretandi inter alias eſt hæc, ut evitetur contradictio Juris Feudalis, & textus minùs clarus conformetur cum textu longè clariori *in 2.F. 17. cit.*

Dico 4. Dominus directus ex contractu feu- 8
dali obligatur 1. Vaſallo præſtitâ fidelitatis promiſſione feudum tradere, eúmque in vacuam poſſeſſionem mittere, conceſsô dominiô utili. 2. præſtare evictionem, ſi rem alienam, ignorante id Vaſallo, tradidit. 3. ſervare viciſſim fidelitatem Vaſallo, nimirum cavere, ne, Vaſallo, vel ejus rebus, aut familiæ vis inferatur aut periculum ſtruatur,

ne

ne injuria inferatur &c. 4. præstare culpam etiam levem, per quam ipsi nocuit. Sumuntur hæc ex *2. F. 6. 7. 25. & ex l. 5. §. 2. ff. commod.*

9 Dico 5. Vasallus obligatur 1. Domino promittere, vel, si is exigat, etiam jurare fidelitatem, quæ consistit in eo, ut avertat damna in vita, honore, & bonis Domino, aut personis ei proximè conjunctis impendentia, consiliô & auxiliô adjuvet, ac positivè defendat in vita, honore & bonis, secreta non própalet, ac nihil adversùs eum machinetur. 2. præstare servitia secundùm tenorem conventionis & Investituræ, vel secundùm consuetudinem, modò à Domino requisitus fuerit, imò, ubi gravius est periculum, etiam ultrò. 3. Dominum tanquam Superiorem agnoscere, & coram ipso tanquam Judice, & Paribus Curiæ, seu Convasallis, in causa feudali respondere. 4. re feudali, prout decet diligentem patremfamilias, & juxta inita pacta, uti, ac frui, atque damna, quæ per culpam etiam levem intulit, compensare. 5. non alienare feudum (nisi sit hæreditarium) irrequisitô Dominô. 6. petere renovationem Investituræ intra annum & diem, quoties contingit mutari Dominum, vel Vasallum, solutô, prout hodierna habet praxis, relevio. Desumuntur hæc ex *2. F. 3. 6. 7. 23. 24. 44. 52. 55.*

10 Dico 6. Ex his mutuis obligationibus utrique oritur *actio Feudalis* (quia est contractus bilateralis, & propterea bonæ fidei) Domino quidem adversùs Vasallum ad ea præstanda, ad quæ hunc, Vasallo autem adversùs Dominum ad ea præstanda, ad quæ istum obligari diximus. Quæ actio est personalis, rei persecutoria, utrinque transiens

ſiens ad hæredes. Competunt inſuper utrique interdicta poſſeſſoria, & Vaſallo rei vindicatio utilis, Domino autem directa, adversùs quoſcunque, utì de Emphytevſi dictum eſt.

Dico 7. Feudum effectivè & objectivè ſumptum, amittitur ex triplici capite. 1. *ex parte rei feudalis*, ut ſi intereat. 2. *ex parte Domini*, ut ſi contra Vaſallum committat tale delictum, propter quod Vaſallus contra Dominũ delinquens amittit dominium utile. *2. F. tit. 26. V. Domino committente. & tit. 47.* aut ſi ſine conſenſu Vaſalli alienet proprietatem, excepto caſu, quo alienat univerſitatem bonorum, cui feudum eſt annexum. per *tit. 6. & 26. Feud. 2.* aut ſi decedat ſine hærede; in his enim caſibus dominium directum cum utili conſolidatur, & ad Vaſallum devolvitur, qui & ſuccedit exclusô Filiô, ut tenent Feudiſtæ communiter propter mutuam correlationem, & mutuum fidelitatis nexum, qui datur inter dominum & Vaſallum, & ideo ad imparia judicari non debent. 3. *ex parte Vaſalli*, quod dupliciter fieri poteſt. 1. ſine culpa ſeu delicto, ut ſi moritur ſine hærede ad feudum qualificato: ſi feudum refutat, h. e. renuntiat feudo, aut illius retinendi ſit incapax, v. g. propter cæcitatem, & alius, ad quem agnationis jure devolvatur, non adeſt. Et in his caſibus feudum dicitur *aperiri Domino*, fallt dem Herren haimb. 2. ex culpa ſeu delicto, quod in hac materia vocatur *Felonia*, propter quam feudum dicitur *committi*, *cadere in commiſſum*, *fieri caducum*, verwürckt / verworckt ꝛc. 11

Talia

Talia delicta vel sunt *omissionis*, ut si intra annum & diem à cœpta possessione feudi negligenter Investituram non petit: si servitia, cùm posset & deberet, præstare renuit: si Domini vitam vel bona in periculo posita eripere, machinationes noxias avertere, in prælio derelictum tueri, vel vulnerato assistere neglexit. *1. F. 22. 2. F. 24. 52. &c.* Vel sunt *commissionis*, ut si directè offendit personam Domini, vel ejus honorem, aut bona invasit: ejus secreta revelavit: fœdus & amicitiam cum Domini hostibus contraxit: si eum criminaliter accusavit, vel sponte testem aut Advocatum contra ipsum saltem in causa criminali egit: aut si indirectè offendit Dominum, lædendo personas valde conjunctas aut ad illius familiam pertinentes, v. g. rem turpem habendo cum uxore, filia, sorore Domini, vel cum uxore filii, aut cum nepte ex filio: item si proprium parentem, nepotem &c. occîdit, crimen læsæ Majestatis, vel aliud (licèt nec directè nec indirectè in Dominum directum) valde atrox commisit, ex quo redditus infamis honestè in Curia Domini stare non ampliùs potest. *1. F. 5. 17. 21. & 2. F. 6. 7. 24. 33. 51. 57.* Denique si rem feudalem notabiliter fecit deteriorem: si illam effectu secuto alienare attentavit alienatione cæteroquin (præcisivè à consensu Domini non adhibito) validâ, & propriè dictâ, per quam transfertur in alium utile dominium. *2. F. 6. 9. 38. 42. 44. 52. 55.* Ad quam etiam refertur oppignoratio vera, per quam feudum oppignoratum simul traditur; non verò hypothecatio, licèt & hæc invalida sit, si fiat sine consensu Domini, & Agnatorum, ut isti indè non teneantur:

tur: ſicut & tranſactio, quæ fit bona fide, & ita, ut res maneat feudalis, licèt in collitigante m transferatur, eſt permiſſa, etiam ſine conſenſu Domini. *2. F. 26. v. ſi Vaſallus de beneficio. & 2. F. 43.* Et in his caſibus, ſi feudum ſit Novum, ſimpliciter revertitur ad Dominum. per *tit. 24. in fine v. ſi tamen. F. 2.* ſi Antiquum, facienda eſt diſtinctio: vel enim delictum eſt commiſſum in ipſum Dominum directè vel indirectè: vel facta injuſta alienatio? & feudum revertitur quidem immediatè ad Dominum, at ſolùm quamdiu delinquens, aut ejus filii, aut deſcendentes (ſaltem ſi ſint hæredes delinquentis in aliis bonis, utì ordinariè debent eſſe, ſi velint ſuccedere in feudo) vivunt, poſtea verò redit ad Agnatos. *2. F. 26. §. 5. & 2. F. 31. 38. 44. 55. & 4. F. 78.* Vel delictum fuit commiſſum in extraneum, & tunc nullatenus ad Dominum, ſed ad agnatos feudum pervenire debet. *2. F. 24. v. denique. & tit. 37.* Sicut etiam, ſi Prælatus Eccleſiæ feloniam committat, ſolùm tamdiu feudum revertitur ad Dominum, quamdiu Prælatus vivit, aut non amovetur: dein verò redit ad ſucceſſorem. *2. F. 40. per c. 76. de R. J. in 6.* ibi: *delictum perſonæ non debet in detrimentum Eccleſiæ redundare.*

Dico 8. Ut feudum amittatur in caſu tam *Aperturæ*, quàm *Feloniæ*, opus eſt voluntate Domini declarantis ſe feudum velle pro *aperto* vel *commiſſo* habere. *2. F. 21. 22.* item ſententiâ vel condemnatoriâ, ſi caducitas eſt dubia, vel declaratoriâ, ſi caducitas eſt notoria. *1. F. 21. 22. 2. F. 21. 22. citt. Jus Bavar. tit. 12. art. 6.* 12

O. A. M. D. G.

Th
4839

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN